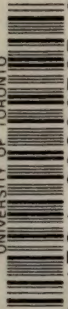



UNIVERSITY OF TORONTO



3 1761 00300525 3



Digitized by the Internet Archive
in 2012 with funding from
University of Toronto

De codicis Dioscuridei Aniciae Iulianae, nunc Vindobonensis Med. Gr. I

HISTORIA, FORMA, SCRIPTURA, PICTURIS

moderante IOSEPHO DE KARABACEK,

Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Praefecto

SCRIPSERUNT

ANTONIUS DE PREMERSTEIN, CAROLUS WESSELY,
IOSEPHUS MANTUANI.

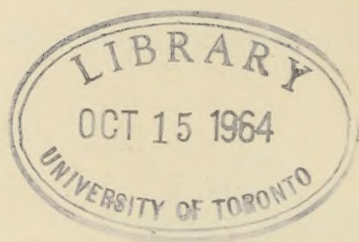
Accedunt tabulae tres lithographicae et figurae sex textui insertae



LUGDUNI BATAVORUM
A. W. SIJTHOFF

1906

PA
3968
D6 L 7



934424

PRAEMONITUM.

Commentationes, quas legentibus hic exhibemus de codice Dioscurideo saeculo VI ineunte in usum Aniciae Iulianae confecto, nunc Vindobonae in bibliotheca Palatina adservato, minore modulo seorsum expressae sunt ex maioris formae ampliorisque molis opere, in quo praefationis loco praecedunt.

Susceperunt enim SCATO DE VRIES vir doctissimus et A. W. SIJTHOFF bibliopola egregius, Batavi ambo Lugdunenses, IOSEPHI DE KARABACEK viri summi, qui bibliothecae Palatinae Vindobonensi praeest, consilio et auctoritate strenue adiuti, operam laudibus sane dignam atque sine dubio utilissimam, ut codicem illum elegantissimis herbarum et animalium picturis illustratum arte photographica integrum depingendum curarent. Quo ex simulacro accuratissimo libri pretiosi non solum rei criticae et arti palaeographicae, verum etiam historiae rerum naturalium, imprimis rei herbariae, et notitiae picturae veterum quam plurimum utilitatis adlatum iri consentaneum est. Prodiit igitur his ipsis diebus codicis celeberrimi editio inter cetera eiusdem generis ectypa ab A. W. SIJTHOFFIO in lucem emissa, quorum seriei inscribitur:

Codices Graeci et Latini photographice depicti duce SCATONE DE VRIES, Bibliothecae Universitatis Leidensis Praefecto;

comprehenditur vero volumine X, cui titulus est:

Dioscurides. Codex Aniciae Iulianae picturis illustratus nunc Vindobonensis Med. Gr. I phototypice editus. Moderante IOSEPHO DE KARABACEK, Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Praefecto, praefati sunt ANTONIUS DE PREMIERSTEIN, CAROLUS WESSELY, IOSEPHUS MANTUANI. Accedit tabula lithographica. (Lugduni Batavorum, A. W. Sijthoff, 1906).

Hoc volumē dividitur in partes duas, quarum altera continentur praefatio et codicis folia 1—203, altera folia 204—491.

Iam vero ut praefatio codicis ectypo praefixa, in quam plurimum studii et laboris contulimus, magis etiam, quam per editionem illam sumptuosam fieri potest, inter viros doctos divulgaretur, utque codicis ad hunc diem clarioris quam notioris latius diffunderetur cognitio, editor et bibliopola, viri humanissimi, nobis hortantibus haud mediocrem industriam in eo posuerunt, ut commentationes nostrae hac etiam peculiari editione minore modulo confecta eaque habiliore harum rerum studiosis proponerentur. Quam quidem curam non prorsus inutilem fore nobis fortasse sperare licet.

Dabamus Vindobonae mense Januario a. 1906.

De Codicis Dioscuridei Aniciae Iulianae,
nunc Vindobonensis Med. Gr. I

Historia, Forma, Argumento

SCRIPSIT

ANTONIUS DE PREMERSTEIN.

PROOEMIUM.

In huius praefationis exordio liceat mihi eis, qui operae meae benevolo faverunt animo, debitas referre gratias. Atque primum quidem summis beneficiis me obstrinxerunt Leopoldus liber baro de Gudenus, vir excellentissimus Sacro Caesaris et Regis Apostolici Cubiculo praepositus, qui, dum hanc commentationem conficerem, ut a reliquis bibliothecae Palatinae muneribus vacarem, benignissime concessit, et Iosephus eques de Karabacek, bibliothecae Palatinae Vindobonensis praefectus, huius operis particeps, qui non solum vacationem illam mihi impetravit, sed etiam consiliis liberaliter impertitis, quaestionibus diligenter institutis, omni denique adiumenti genere in hoc suscepto me sublevavit. Scatoni vero de Vries viro doctissimo, huius operis editori et A. W. Sijthoffio bibliopolae egregio, quorum singulari liberalitate atque solertia codex Dioscurideus Aniciae Iulianae patriciae solis radiis depictus mirumque in modum multiplicatus viris eruditis utendus praebetur, quantum subsidii atque ornamenti haec quoque debeant, ipso opusculo meo, qualecumque est, inspecto facilius cognoscetur, quam verbis exprimitur. Grato autem animo ut profitear superest, ab Iosepho Constantino Iireček et Iosepho Strzygowski professoribus illo Vindobonensi, hoc Graeciensi, item a Ludovico Pastore v. c., qui Romae instituto historico Austriaco praepositus est, et

Henrico Pogatscher viro erudito, qui Pastoris iussu codicem bibliothecae Chigianae mei causa diligentissime examinavit, deinde a Carolo Wessely, Rudolpho Beer, Iosepho Mantuani bibliothecae Palatinae sociis, Georgio Musset, qui bibliothecae Rupellensi praeest, Matthaeo Bartoli Argentoratensi, Carolo de Ettmayer collega Vindobonensi multifariam consiliis officiisque me adiutum esse.

Gratitudinis hoc officio functus ut ipsi rei satis arduae, quam non sine quadam animi trepidatione adgressum me esse fateor, paucis proludam, necesse est. Atque ante omnia legentes monuisse velim negotium, quod susceperam, ita fere fuisse circumscriptum, ut ex vastissima quaestionum mole, quae in hoc codice Dioscurideo exoritur, excepta re palaeographica sane gravissima, quam Carolus Wessely separata disquisitione explicabit, ea fere tractarem argumenta, quae a philologo et historico absolvi poterant, omnia vero, quae profundiore naturalis historiae, imprimis rei herbariae notitiam postulare videbantur, harum rerum peritis disceptanda relinquere, eo scilicet contentus, si viris botanicae et medicinae veterum consultis aditum quodammodo ad codicem nostrum patefecisse vel faciliorem reddidisse viderer. Quos fines me quam religiosissime servasse confido. Universam autem hanc commentationem in quinque partes dividere visum est, quarum prima codicis historia formaque externa tractentur, secunda herbarium illud praeclarum Dioscurideum, quod maximum in codice spatium obtinet, tertia opuscula ad rem naturalem pertinentia, quae herbario adnexa sunt. Quarta deinde parte agetur de libris manu scriptis ex celeberrimo hoc exemplari derivatis, atque quinta exhibebitur codicis conspectus, in quo pristinum libri valde mutili contextum restituri sumus.

Sed antequam ipsam rem adgrediamur, hoc iam loco brevem eorum, quae in hac commentatione gravissima sunt,

conspectum proponere placuit. Iam vero praecipuum locum inter bibliothecae Palatinae Vindobonensis thesauros codicem hunc Dioscuridis obtinere vulgo notum est; quanti vero momenti hic liber pretiosissimus sit non solum ad historiam medicinae et rei herbariae, quales inde ab antiquitate usque ad recentioris aevi primordia fuerint, illustrandam, sed etiam ad varias veterum linguas cultumque humanum atque artem pictoriam et rem palaeographicam melius cognoscenda, ab aliis et copiose et diserte expositum est ¹⁾, ita ut equidem supersedere possim et ipsum codicem et eos, qui hac codicis imagine solis radiis depicta de philologia et veterum historia naturali tam bene meriti sunt, verbosis laudibus celebrare.

Est autem codex hic, qui inter libros Dioscuridis manu scriptos Constantinopolitani (C) vocabulo designatur, saeculo VI ineunte (circa annum 512) in usum Aniciae Iulianae patriciae Constantinopoli confectus. Ibidem medii aevi temporibus penes homines ex occidente profectos, qui illam urbem saeculo XIII expugnaverant, deinde in monasterio S. Ioannis Prodromi sive Praecursoris, ex cuius monachis quidam a. 1406 eum instaurandum curavit, posthac in Turcarum et cuiusdam Hebraei manibus versabatur, donec a. 1569 auctore Augerio de Busbecke in bibliothecam Caesaream Vindobonensem translatus est. In qua inter codices medicos graecos locum primum (olim 5) obtinet. Altus est centim. 38, latus centim. 33, ita ut formam fere quadratam exhibeat, opertus tegumento a. 1406 confecto, quod duabus tabulis validis et corio fusco constat, habetque hodie folia 491, quae multis in locis detrita et lacera magna ex parte a. 1406 resarta sunt. Inter quae sunt folia membranacea vetusta 481, folium membranaceum vacuum 1 (205) a. 1406 insertum, folia membranacea sex (486—491) saeculo X vel XI scripta, folia chartacea minoris formae tria (287—289) saeculo fere XIV

¹⁾ Cf. v. c. ea, quae M. Wellmannus de Dioscuridis materia medica et hoc codice exposuit *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen* (Lipsiae 1897) p. 55 ss.; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1131—1142.

addita. His accedunt folium unum chartaceum (407*) saeculo ut videtur XVII adiectum et duo folia membranacea vacua non numerata, quae recentiore tempore inter tegumenti partes anteriorem posterioremque ipsasque codicis membranas inserta sunt. Ex vetustis vero membranarum 481 superesse diximus, tot saeculorum vicissitudinibus permultae — sunt circiter 65 — intercidere; quarum lacunarum et sedes et argumenta etiam nunc certa ratione definire licet. Atque in his membranarum, quibus artificiose plicatis compages sive fasciculi, quaterniones plerumque, efficiuntur numeris a. 1406 adscriptis, ex parte etiam antiquis saeculi VI notis residuis instructi, textus litteris totus uncialibus saeculi VI ineuntis, quae in versibus curiose directis positae sunt, scriptus et splendidissimae imagines pictae sunt coloribus mirifice servatis nitentes. Accesserunt autem textui vetusto praesertim in herbario Dioscurideo inde a saeculo XIII diversorum adnotationes, latinis, graecis, arabicis, hebraicis elementis scriptae, quibus plerumque titulorum textusve graecorum transscriptiones vel herbarum synonyma graeca volgaria, latina, arabica, turcica, semel (f. 327^v) et vocabulum francogallicum continentur.

Comprehenduntur autem codice Aniciae Iulianae hae commentationes picturaeve ad historiam potissimum naturalem spectantes, quas per totam fere mediam aetatem saepissime ex hoc exemplari descriptas sive depictas esse constat:

F. 1^v imago pavonis ex ornithiacorum paraphrasi huc translata.

F. 2—6 versis imagines quinque, quarum duae priores medicorum et botanicorum septenorum consessus repraesentant, duae sequentes mandragorae inventionem et descriptionem, ultima Aniciam Iulianam patriciam, quae codicem sibi oblatum accipit.

F. 4—7 rectis index herbarii Dioscuridei circa a. 1406 litteris minusculis scriptus.

F. 7^v titulus herbarii ornatus.

F. 8^r—10^v index herbarii vetustus.

F. 10^v—11^r repetitur herbarii inscriptio.

F. 11^v—12^r vacant.

F. 12^v—387^r herbarium Dioscurideum alphabetico ordine digestum, ex herbarum figuris, in quibus antiquioris cuiusdam syllogae corpus Crateuae et Galeni excerptis instructum et supplementa postea adiecta optime dignoscuntur, et textus capitibus ex Dioscuride plerumque depromptis concinnatum; cui f. 287—289 insertus est tractatus de mandragora saeculo fere XIV ex Dioscuridis materia medica descriptus.

F. 387^v vacat.

F. 388^r—392^r incerti auctoris carmen de viribus herbarum, cui f. 391^v inest pictura *ἐναλίης δρυός* sive coralli.

F. 392^v vacat.

F. 393^r—437^v Eutecnii sophistae paraphrasis in Nicandri theriaca figuris herbarum et animalium venenatorum illustrata.

F. 438^r vacat.

F. 438^v—459^v Eutecnii sophistae paraphrasis in Nicandri alexipharmaca.

F. 460^r—473^r incerti auctoris, fortasse eiusdem Eutecnii, paraphrasis in Oppiani halieutica.

F. 473^v textum vetustum non habet.

F. 474^r—485^v incerti auctoris paraphrasis in Dionysii poetae ornithiaca, avium picturis, quibus adiungendus est pavo f. 1^v repraesentatus, ornata.

F. 486^r—491^v anno 1406 adnexis continentur fragmenta quaedam menologii mensis Ianuarii saeculo X vel XI scripti.

Varias virorum doctorum omnis aevi de hoc codice lucubrationes et commentationes infra suis locis, quam plenissime fieri poterit, adferentur. In re praesenti sufficere monuisse totum libri contextum ad hoc tempus a solo Petro Lambecio¹⁾ aliquanto accuratius et copiosius descriptum esse, a cuius commentariis, quorum A. F. Kollarius saeculo fere post

¹⁾ Commentariorum de Augustissima bibliotheca Caesarea Vindobonensi II (1669) p. 519—608; VI p. 294—302.

alteram editionem instituit ¹⁾ novis observationibus auctam, et Daniel de Nessel ²⁾ et Bernardus de Montfaucon ³⁾ multique alii usque ad nostram aetatem viri docti ⁴⁾ pendent.

¹⁾ Cf. Comment. ed. alterius (studio A. F. Kollarii) II (1769) p. 119–285 (cuius capitis epitome extat p. 471–473); VI (1780) p. 202–209; p. 437–452.

²⁾ Catalogi manuscriptorum graecorum nec non orientalium Aug. bibliothecae Caesariae Vindobonensis III (1690) p. 1–14.

³⁾ Palaeographiae graecae (1708) lib. III p. 195–211; Bibliothecae bibliothecarum I (1739) p. 536 s.

⁴⁾ Cf. Iac. Frid. Reimannus in epitome Lambecii et Nesselii, cui inscribitur Bibliotheca acaematica . . . comprehensens recensionem specialem omnium codicum mscorum graecorum . . . augustissimae bibl. Caesariae Vindobonensis (Hannoverae 1712. 8^o) p. 146–159; p. 465 s.; praeterea H. Conringius In universam artem medicam . . . introduction. (Helmestadii 1687. 4^o) p. 274–276 (edit. anni 1726 p. 274–276); Ios. Pitton Tournefort Institutionum rei herbariae ed. tert. I (1719) p. 7 s.; Christ. Gottl. Schwarz De ornamentis librorum et varia rei librariae veterum suppellectili (Lipsiae 1756. 8^o) p. 31. 38. 163. 167. 169; I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca gr. ed. Harles. IV (1795) p. 683 s.; I. F. de Mosel *Geschichte der k. k. Hofbibliothek zu Wien* (1835) p. 320 s.; L. Choulant in Naumanni et Weigelii ephemeride *Archiv für die zeichnenden Künste* I (1855) p. 56 ss.; G. F. Waagen *Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien* II (1867) p. 8 ss.; F. Cohn *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 302 ss.; I. H. Middleton *Illuminated manuscripts in classical and mediaeval times* (1892) p. 48 ss.; Guil. Wattenbach *Das Schriftwesen im Mittelalter* ed. tert. (1896) p. 351 s.; idem *Anleitung zur griech. Palaeographie* ed. tert. p. 34; E. Diez *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides* (1903), qui libellus seorsum impressus est ex commentationibus a Strzygowskio editis *Byzantinische Denkmäler* III, p. 1–61. Accedit libellus Th. Gottliebii sumptibus bibliothecae Palatinae editus *K. k. Hofbibliothek. Katalog der Miniaturen-Ausstellung* edit. quart. (Vindobonae 1902. 8^o) p. 1 s. n. 2. Vide praeterea eos scriptores, qui de codicis re palaeographica disseruerunt, quos infra capite VII composui.

PARS PRIMA.

DE CODICIS HISTORIA ET FORMA

CAPUT I. DE TEMPORE, QUO CODEX CONFECTUS SIT.

Aetatis, qua codex Dioscuridis Vindobonensis pictus et scriptus sit, indicia satis luculenta re palaeographica praebentur: scripturam enim uncialem huius libri ad saeculi quinti finem vel initium saeculi sexti pertinere infra a Carolo Wessely uberius demonstrabitur ¹⁾. Exactius vero tempus definiri potest ex imagine f. 6^v depicta, qua nobilis quaedam matrona allegoricis, quas dicunt, figuris stipata codicem herbarii sibi oblatum excipiens repraesentatur. Qua de pictura post Lambecii aliorumque curas ²⁾ opera data disserui in annalibus

¹⁾ Cf. etiam V. Gardthausen *Griech. Palaeographie* p. 151 s. De hoc codicis confecti tempore unus, quod sciam, Kollarius sine idonea causa dubitavit Lambecii Comment. ed. alt. I p. 80 adn. A; VI p. 206 adn. B.

²⁾ Cf. Lambecius Comment. ed. prior. II (1669) p. 571–590 (cum tabula p. 571 adiuncta); D. de Nessel Catalog. III (1690) p. 8 s. (cum tab. H littera signata); B. de Montfaucon Palaeogr. gr. p. 203–209 (cf. p. 39 s.; cum tab. p. 203 adiecta); C. G. Schwarz De ornamentis librorum (Lipsiae 1756) p. 167; Lambecius Comment. ed. alt. (opera A. F. Kollarii) II (1769) p. 219–253 cum tab. p. 220; I. Labarte *Histoire des arts industriels, Album* ed. alt. II p. 163. 466 cum tab. XLIII; G. F. Waagen *Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien* II (1867) p. 8–10; C. Schnaase *Geschichte der bildenden Künste* ed. alt. III p. 237 s.; O. Iahn *Abhandl. der sächs. Gesellschaft der Wiss., phil. hist. Cl.* V p. 301 ss.; N. Kondakoff *Histoire de l'art byzantin* I (1886) p. 110 n. 5 cum imagine inter p. 108/9 inserta; Watten-

musei Caesarei Vindobonensis a. 1903 in volgus emissis ¹⁾; ad quam commentationem eos, qui accuratiora requirunt, relegare liceat.

Imaginis interpretationi praemittenda videtur brevis descriptio. Pictura igitur folii 6^v speciem praebet disci in media pagina collocati, qui undique fune aurato cingitur. Cui quidem circulo inscripta sunt quadrata duo invicem sese intersecantia, similibus funibus aureis artificiose contextis formata. Qua ratione efficitur octogonum magnum, in medio positum (I), undique circumdatum quadratorum illorum segmentis octo, quae triangularem exhibent formam, (II) nec non circuli segmentis octo, quae cum illis alternantur (III). Picturae fundamentum caeruleum est, si quadratorum segmenta excipimus, quae sunt coloris rubri.

Atque in medio octogono in gradu sive suggestu aurato collocatus est thronus, aureus totus, singulis utraque parte aquilis suffultus, pulvino rubro superiniecto instructus. Ante suggestum posita sunt vasa duo, quae cylindrorum speciem prae se ferunt, aerea ansisque auratis praedita. In ipso autem throno sedet matrona magnifice ornata, vestita tunica, quam strictoriam vocabant, et dalmatica, manicatis colorisque purpurei, id est violacei ambabus, quibus vestimentis superindutum est περιβληνα splendidissimum, palla videlicet aurata clavisque

bach *Anleitung zur griech. Palaeographie* ed. tert. p. 34; A. Venturi *Storia dell'arte italiana* I p. 340 s. (accedit imago p. 141 n. 130); Woltmann *Geschichte der Malerei* I p. 184 s.; R. Beer *Kunst und Kunsthandwerk* V (1902) p. 239 s. (accedit figura p. 236); E. Diez *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides, Byzantinische Denkmäler* ed. ab I. Strzygowski III (1903) p. 24—27 cum tab. IV n. I. Reliquos scriptores et vetustiores et recentiores, qui imaginem hanc sive effinxerunt sive commentariis tractaverunt, invenies in dissertatione mea, cuius titulum paulo infra (adn. 1) adnotavi, p. 105 s. adn. I.

¹⁾ *Anicia Iuliana im Wiener Dioskorides-Kodex, Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses* XXIV (1903) p. 105—124. Textui adiecta est tabula XXI, qua pictura, de qua agimus, fideliter redditur ipsis coloribus splendidis accurate expressis. Dissertationis huius censuram egerunt I. Iuethner *Zeitschrift für die österreich. Gymnasien* LV (1904) p. 314 s.; Guil. Weinberger *Berliner philologische Wochenschrift* 1904 p. 1171 s.

violaceis variata, contabulatione quam dicebant artificiosa in eam formam redacta, quae in aula Byzantina sub *lori* sive *λόρον* nomine a summae nobilitatis matronis usurpabatur. In capite matronae crinibus nigris, in quibus media fronte fibula aurea resplendet, superimposita cernitur mitra coloris coccinei margaritis distincta, in aureum ut videtur apicem desinens, ex qua utrimque vittae singulae in tergum dependent; aures ornatae sunt inauribus, quae ex singulis magnitudinis eximiae margaritis, quas uniones appellabant, constant. Pedes calceis rubris induti sunt. Atque manu sinistra matrona librum sive codicillos tenet, in quorum tegumento aureo rhomboides alba, sine dubio eburnea, discernitur. Dextra vero demonstrat codicem apertum, quem a puero alato ei porrigi statim memorabimus. Matronae autem huic nomen esse *ΙΟΥΛΙΑΝΑ* ex litteris aureis permagnis, quae quadratorum segmentis octo inscriptae sunt, colligitur.

Iulianae a tergo singulae utrimque feminae conspiciuntur, quibus artifex per allegoriam illa aetate haud raro obviam virtutes illius praecipuas significare voluit. A sinistra adstat femina diademate aureo compta, velata tunica alba, in cuius humero cernitur clavus auratus, et chlamyde viridi, cuius sinum nummis aureis repletum manibus sustentat; ab utraque capitis parte legitur inscriptio in fundamento picturae caeruleo litteris albis exarata: *ΜΕΓΑΛ[Ο—ΨΥ]ΧΙΑ*. Iulianae ad dextram exhibetur femina diademate simili ornata, vestita tunica alba clavis aureis distincta et chlamyde rubra, dextrorsum conversa, pedem sinistram *βήματι* sive gradui imponens; sinistra codicem sustinet tegumento rubro involutum atque in genu sinistro repositum, quem porrecto manus dextrae indice monstrat. Utrisque titulus adest litteris albis pictus: *ΦΡΟΝ[Η]-CIC*.

Suggestui, de quo supra diximus, ad sinistram iacet genibus flexis figura puellae parvula albo amictu induta, tam profunde caput inclinans, ut eius os pedem dextrum matronae in throno sedentis prope contingat; quo habitu adorationis caerimoniam a Romanis posterioris aevi usu receptam indicari perspicuum est. Super puella duobus versibus scriptum est

[EY]ΧΑΡΙΤΙΑ | ΤΕΧΝΩΝ. Inter hanc figuram albatam illamque, quae Μεγαλοψυχίας nomine designatur, puer stat nudus alatus, dextrorsum conversus, Iulianae sedenti codicem offerens apertum, in cuius altera pagina schema quoddam herbae foliis viridibus et floribus uvisve luteis praeditum pictum est. Supra Cupidinis huius sive Amoris caput haec inscriptio habetur: ΠΟΘΟΣ [Τ]ΗC | ΦΙΛΟΚΤΙCΤΟΥ (sic).

Iam procedamus ad ea spatia, quibus octogonum undique circumdatur, breviter describenda. Atque octo quadratorum segmentis rubris singulas litteras, quae nomen efficiunt ΙΟΥΛΙΑΝΑ, aureas praegrandes inscriptas esse supra indicavimus. In spatiis vero octo caeruleis, quibus segmenta illa triangularia inter se invicem segregantur, agnoscuntur imagines quaedam minutae elegantissimae, sed vetustate admodum corruptae; quibus puerulorum nudorum alatorum caterva inducitur, qui opificum et artificum more aedificio quodam et exstruendo et sculpturae picturaeque operibus exornando occupati videntur. In singulis quidem picturis recensendis initium facere libet ab illa, quae inter I et O litteras collocata est. Atque prima hac imagine exhibentur 1) Cupidines tres, qui fronti aedificii coloribus pingendae operam dant; deinde ea quae sequitur 2) pueruli duo materiam serra secantes; 3) tertii spatii figura vetustate prorsus evanuit; 4) quarta pictura effinguntur Amores quattuor, qui machinam commovendis et levandis magnae molis lapidibus aptam agitant, 5) quinta pueri tres alati lapidibus caedendis occupati; 6) sexta pueri duo, qui trabes ligneas edolant; 7) septima repraesentatur Cupido stans ante effigiem sculptam et coloribus distinctam, quae in aedicula posita est; 8) octava Amores duo, quorum alter imaginem pingit, alter pigmenta miscet.

Reliquos titulos huic imagini adiectos cum supra suis locis enarraverimus ¹⁾, iam superest, ut de inscriptione qua-

¹⁾ Is qui anno fere 1406 magnam codicis partem litteris minusculis transcripsit, etiam has inscriptiones repetere conatus est. Qui supra picturam haec addidit: μεγαλοψυχία. σοφία. † (quae appellatio ad matronam sedentem

dam, quam vel maxime ad rem propositam facere statim apparebit, paulo uberius disputemus. Quae quidem inscriptio litteris albis, sicuti reliquae, exarata est in taeniis octo angustis nigro colore inductis, quae octogoni illius circuitum interiorem comitantur. Cum viri docti, qui ante nos Iulianae imaginem tractarunt, scripturam hanc multis locis prorsus evanidam legere supersedissent, mihi tandem multum satisque diu in ea re elaboranti a. 1902 contigit, ut omnibus litterularum reliquiis etiam atque etiam vitri auxilio quam accuratissime examinatis satis certam lectionem adsequerer. Ac primum quidem intellexeram in octo lateribus octogoni singulos versus exaratos esse, quorum primae litterae litteris singularibus respondent, quae in triangulis proximis collocatae sunt *IOYAIANA*. Acrostichon ergo habemus in Iulianae nomen concinnatum, cuius reliquias a nobis transscripta et suppleta hoc loco adponere liceat:

5	
	+ <i>Ioῦ δόξαισι σ' ἄνασσα?</i> <i>[Ὀν]ωρᾶτ[αι] ἀ[γα]θ[αῖ]ς π[ά]σ[αι].</i> <i>Ἑμνοῦσιν καὶ δο[ξάζουσιν].</i> <i>Ααλῖσαι (= λαλῆσαι) γὰρ εἰς πᾶσα[ν] γῆν</i> 5 <i>[Ἰ]ησ' ἡ μεγαλοψυχία</i> <i>Ἀνικήω[ν], ὧν γένος[ς] πέλεις·</i> <i>Ναὸν [γὰρ] κ[υρ]ίου ἡγίρας (= ἡγείρας)</i> <i>Ἄνω [προεκβ]άντα καὶ καλῶς.</i>

V. 2 ante *A[ΓΑ]Θ[ΑΙ]C* cernitur lineola illa curva, qua in contextu codicis vocabula inter se disiungi solere Carolus Wessely infra demonstrabit. — V. 6 certissime legitur *ΑΝΙΚΗΩΡΩΝ*, quod sine dubio in *Ἀνικήω[ν]*, ὧν corrigendum

referenda est; cf. autem f. 4^v. 5^v). *φρόνησις*; in margine laeva: *πόθος τῆς σοφίας*. Praeterea in ipso picturae fundamento figurarum capitibus ab eodem adscriptum est *μεγαλοψυχία* et *φρόνησις*.

est. Nam de latina genetivi forma *Aniciorum* graecis litteris *Ἀνικηόρων* reddita vix cogitari poterit.

Acrostichon hoc iambicum satis illepidum et barbara artis metricae inscitia ita compositum, ut locis nonnullis syllabae breves, sed accentu praeditae pro longis positae sint, ad aetatem codicis Dioscuridei exactius definiendam summi est momenti. Etenim Petrum Lambecium secuti omnes fere, quod sciam, viri docti, qui picturae huic explanandae operam dederunt, per matronam splendide ornatam et in solio sedentem, cui nomen *Ἰουλιάνᾳ* adscriptum est, Aniciam Iulianam significari sibi persuaserunt, matronam nobilissimam et opulentissimam, quae sub finem saeculi quinti et ineunte saeculo sexto p. Chr. n. Constantinopoli maxima et dignitate et auctoritate fruebatur ¹⁾. Nata est Iuliana anno fere 463 patre Flavio Anicio Olybrio consule anni 464, qui anno 472 per aliquot menses Occidentis Augustus fuit, matre Placidia Valentiniani III filia. Imperatorio igitur sanguine orta nupsit anno fere 480 Flavio Areobindo Dagalaifo magistro militum, consuli a. 506, cui progenuit Flavium Anicium Olybrium iuniorem, qui puer admodum a. 491 in Oriente consul processit. Vitam perduxit Anicia Iuliana, quae eximio fidei catholicae orthodoxae studio et plurimis aedibus sacris sumptuose aedificatis maxime inclaruit, usque ad Iustiniani regnum, quo imperante anno 527 vel 528 senex mortua esse videtur.

Iam opinionis, quam Lambecius coniectura sat probabili protulit, eandem esse Aniciam illam Iulianam atque Iulianam in codice Dioscurideo repraesentatam, certissimum

¹⁾ Quae de Iulianae vita nobis cognita sunt, congeSSI commentationis supra citatae p. 108 s. Ad testimonium ibi p. 109 adn. 6 et 9 adlatum de Iulianae eunuchis, qui post mortem eius vitae monasticae sese dederint, alter eiusdem argumenti locus adiciendus est ex Pauli Helladici abbatis epistula, quae extat inter Anecdota Byzantina e codicibus Upsaliensibus edita a V. Lundstroemio fasc. I (1902) p. 20: *Εὐτρόπιός τις εὐνοῦχος νοτάριος Ἰουλιανῆς τῆς κατὰ Πλακιδίαν τῆς γυναικὸς Ἀρεοβίνδου . . . ἐγένετο μοναχὸς κτλ.*

documentum adferre licet ex acrosticho a nobis enucleato, cuius v. 6 legitur *Ανικήω[ν], ὧν γένος πέλεις*. Cui argumento luculentissimo aliud accedit satis grave, quod Iuliana matrona acrosticho illo celebrata incolis Honoratarum, quod erat suburbium urbis Constantinopolis in ulteriore Propontidis litore situm¹⁾, amplissimam laudis materiam praebuisse perhibetur, quippe quae ecclesiam magnificam ibi aedificaverit. Nam idem de Anicia Iuliana traditur in Theophanis Confessoris chronographia ad annum 512/13²⁾: *Ἰουλιána δὲ ἡ περιφανεστάτη, ἡ κτίσασα τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐν τοῖς Ὀνωράτοις*.

Praecipuis his argumentis tertium adicere liceat non ex acrosticho, sed ex ipsa pictura petitem. Compertum enim habemus Aniciam illam Iulianam patriciatu exornatam fuisse,³⁾ qui summus illa aetate nobilitatis gradus iam non hereditario iure propagabatur, sed singulis concedebatur personis; quem honorem non per coniugis, qui nusquam patricius appellatur, promotionem, sed ipsa imperatoris beneficio adsecuta esse videtur. Quocum optime conveniunt ornamenta et insignia, quibus Iuliana matrona in pictura f. 6^v instructa est. Codicilli enim aurei rhomboide alba distincti, quos Iuliana sinistra sustinet, videntur proprium esse patriciatu insignie, quae quidem dignitas inde a Constantini imperio incipiebat *ab imperialibus codicillis praestitis*⁴⁾. Describuntur hi codicilli in Philothei cleorologio anno fere 900 conscripto⁵⁾ in hunc modum: *πλάκες ἐλεφάντιναι κεκοσμημέναι σὺν κωδικέλλοις ἐγγεγραμμένοις εἰς τύπον τοῦ νόμου*. Sed vestimentis quoque Iulianae, ut in commentatione citata copiosius demonstravimus, patriciatu indicatur nobilitas; nam palla illa aurata contabulata sine dubio

1) De Honoratarum situ v. commentationem meam p. 112 s. adn. 5.

2) I p. 157 s. ed. C. de Boor; p. 135 ed. Bonn.; Mignei Patrol. gr. CVIII p. 369 B s.

3) Cf. Chronicon paschale ad a. 512 (I p. 610 ed. Dindorf.): *Ἰουλιάνας τῆς ἐπιφανεστάτης πατρικίας*; Cyrillus Scythopolitanus vitae S. Sabae c. 53. 69 (Ecclesiae graecae monument. ed. I. B. Cotelerio III p. 303. 338). Vide praeterea commentationis meae p. 113 s. cum adn. 4.

4) Cf. Cod. Iust. XII 3, 5 pr.; Instit. I 12, 4.

5) V. Constantini Porphyrogeneti de caerim. II 52, I p. 411 R.

est *λῶρος*, quo patriciae dignitatis et viros et feminas amictos fuisse constat; capitis mitra in acumen aureum desinens vittisque ornata videtur *apex patriciatus* esse sive, ut graece vocabatur, *προπόλωμα*. Sella denique, in qua sedet Iuliana, *patricia sedes* est sive *πατρικίος θρόνος*, quem in *suggestu*, qualis in pictura conspicitur, collocari solitum esse traditur.

De Iulianae persona cum iam constet, ad ipsum tempus codicis confecti definiendum pergamus. Qua in re imprimis considerandum est Aniciam Iulianam et Theophanis testimonio supra allato et acrosticho codicis nostri hoc tantum nomine praedicari, quod Honoratis templum dei erexerit; eandem vero in poemate Anthologiae Palatinae I 10, quod Constantinopoli in celeberrima aede S. Polyeucti anno fere 527 ab Iuliana ad finem perducta inscriptum erat, profusissimis laudibus ornari eam ob causam, quod omnes sanctos dei et Constantinopoli et toto orbe terrarum innumerabilibus ecclesiis et donis illustraverit. His omnibus recte perpensis veri simillimum est ecclesiam illam genetricis dei Honoratis conditam secundum temporis ordinem primam fere aedem sacram fuisse, quae eximiae liberalitati Iulianae deberetur, interque hanc aedificationem principem et ecclesiam S. Polyeucti post longam aliarum aedium seriem magnifice exstructam idem fere temporis intervallum interiectum esse, quo acrostichon f. 6^v inscriptum et carmen illud Anthologiae seiungenda videntur. Quam ob rem in aetate acrostichi ipsiusque codicis definienda annum 512, quo ecclesiam deiparae Honoratensem iam extitisse Theophanes auctor est, excedere vix fas est.

Sed fortasse in hac quaestione tractanda ulterius progredi licet, ut ipsam ecclesiae Honoratensis dedicationem statuamus occasionem offerendi codicis praebuisse. Etenim ad templum illud magna impensa ab Iuliana conditum non solum acrostichon, de quo egimus, sed etiam imagines illae minutae in octo circuli segmentis positae referendae sunt, quibus pueri alati artificum instar aedificium quoddam construentes et exornantes effinguntur. Cum his vero opificum et artificum diversorum, lapidariorum videlicet et fabrorum ligna-

riorum, sculptorum et pictorum operibus sine ulla dubitatione coniungenda est figura illa in ipso octogono picta, cui *Εὐχαριστία τεχνῶν* superscriptum est, quae illorum nomine communi Iulianam adorare gratiasque ei agere videtur. Verum et puer alatus, qui codicem herbarum figuris illustratum — significatur Dioscuridis quem habemus liber — dominae porrigit, titulo inscripto designatur *Πόθος τῆς φιλοκτίστου*. Quibus verbis item adluditur ad ecclesiae illius *κτίσιν* et haud obscure indicatur amorem hominum, quem Iuliana aedis erectae beneficio sibi conciliaverit, eos compulsi, ut Dioscuridis codicem dono illi offerrent ¹⁾. Plurima igitur, quae hac pictura continentur ²⁾, eandem in sententiam concurrere manifestum est, ut satis confidenter adfirmare audeam amicos quosdam et clientes Aniciae Iulianae, quos ecclesia Honoratis aedificata sibi devinxerat, artifices imprimis in ipso opere occupatos, quorum *εὐχαριστία* a pictore inducitur, civesque Honoratenses, quos totum per orbem Aniciorum liberalitatem laudibus efferre acrostichon perhibet, communi consilio et sumptu librum conscribendum et pingendum curasse patronaeque suae ob dedicatam Honoratis ecclesiam grati studiosique animi ergo dono obtulisse ³⁾. Quae interpretatio si vera est, magis etiam constat fieri non posse, ut codex post annum 512 exaratus sit.

¹⁾ In commentatione supra citata p. 123 inscriptionem illam *πόθος τ. φ.* his verbis explicavi: *Wunsch der Kunstgönnerin*, ratus codicem Iulianae iussu et sumptibus confectum esse. Cui interpretationi merito adversatus est I. Iuethner l.c. LV (1904) p. 314 s.

²⁾ Adde quod modii duo ante suggestum collocati annonariam liberalitatem indicare possunt, quam Iuliana more antiquo in ecclesiae fortasse dedicatione largita erat.

³⁾ Nobiles illorum temporum matronas codices sumptuose ornatos singulariter adamasse notum est; cf. F. Wickhoff *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Kaiserhauses* XIV (1893) p. 196 ss.; Guil. Wattenbach *Das Schriftwesen in Mittelalter* ed. tert. p. 133.

CAPUT II. DE CODICIS, DUM CONSTANTINOPOLI
ADSERVATUR, HISTORIA.

Quaenam fuerint codicis nostri fata per septingentos fere qui sequuntur annos, prorsus ignoratur. Iam vero saeculo XIII liber pretiosissimus in manibus versabatur hominum occidentalium, qui in urbe Constantinopolitana tum dominabantur. Etenim statim in initio herbarii (f. 13^r, 21^v, 23^v, 24^v) synonyma, quae in ipso textu graece exarata sunt, inveniuntur latinis litteris transscripta manu saeculi XIII, cuius scribendi ratio proxime ad illud scripturae genus accedere videtur, quod eodem fere tempore librariis monasterii Montecasinensis in usu erat¹⁾. Alia supparis aetatis manus in f. 13^v—27^v herbarum figuris vocabula adposuit latina²⁾. Folio denique 327^v nomini herbae, quod graece est *σπάρος*, eodem fere tempore adscriptum est *Genestre*. Quae quidem vocabuli genistae forma saeculo XIII propria erat illi dialecto, quam loquebantur Francogalli orientales³⁾. Videntur eiusmodi adnotationes tam conspicuis locis positae nisi ab ipsis libri possessoribus inscribi non potuisse. Magna igitur cum probabilitate suspicari licet codicem anno 1204 captum esse ab iis, qui duce Balduino Flandriae domino ad quartum bellum sacrum gerendum ex occidente profecti Constantinopoli expugnata thesaurorum sacrarumque reliquiarum cupiditate incensi urbis aedificia publica et monasteria nobiliumque domus diripiebant. Neque tamen Constantinopoli in aliam partem delatus esse videtur,

¹⁾ Hoc me docuit Rudolphus Beer collega rei palaeographicae doctissimus. Cf. specimina scripturae vetustioris edita in *Paleografia artistica di Montecasino* (auctore Oderisio Piscicelli-Taeggi), *Latino* (1882) tab. I. II. XXVIII. — Vide praeterea infra cap. IX.

²⁾ In codice Parisino gr. 2286, qui herbarii nostri apographon continet medio fere saeculo XIV confectum, nomina haec in ipsum contextum recepta sunt voce *Φράγγοι* praemissa; v. cap. XXXII n. I.

³⁾ Hac de re summa officiositate per epistolam me certiore fecit Matthaeus Bartoli Argentorate degens, iuvenis harum quaestionum imprimis peritus, quocum consentit Carolus de Ettmayer collega Vindobonensis.

cum saeculo etiam XV ineunte ibidem adservatus sit; parum enim profuisset liber eis, qui graecam linguam callebant, utilissimus in occidentem deportatus, ubi minima ea tempestate erat graecitatis notitia. In patria igitur victoribus inserviebat codex Dioscurideus, sine dubio remediis parandis in nosocomio quodam adhibitus. Compertum enim habemus hominibus occidentalibus sive Latinis, ut tum vocabantur, Constantinopoli sua fuisse valetudinaria iam inde a Manuelis Comneni regno (a. 1143—1180), qui eo quo Latinos fovebat studio fratribus sive militibus ordinis hospitalis Hierosolymitani xenodochium, quod Sancti Ioannis appellabatur, concessisse videtur ¹⁾. Anno denique 1261 Latinis Genuensium ope urbe Constantinopoli pulsus herbarium Dioscurideum a Graecis recuperatum esse conicere possumus.

Fortasse codex noster illa iam aetate pervenerat in monasterium Constantinopolitanum Sancti Ioannis Praecursoris, cui nomen erat ἡ μονή τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου τῆς Πέτρας (sive τῆς Παλαιᾶς Πέτρας), quodque ab imperatorum Palatio in Blachernis sito haud procul aberat ²⁾. Altera vero saeculi XIV

¹⁾ Cf. Ducangius Cpolis christianae I. IV p. 163 n. III ed. Paris. (p. 114 n. III ed. Venet.). Titulum sepulcralem medici cuiusdam, *Bartholomei d. a[r]tis medicine periti*, qui obiit a. 1249, Constantinopoli repertum in districtu qui Genuensibus illa aetate adsignatus erat, protulit A. G. Paspatis in ephemeride, cui inscribitur Ὁ ἐν Κπόλει Ἑλληνικὸς φιλολογικὸς Σύλλογος, ἀρχαιολ. ἐπιτροπή, παράρτημα τοῦ ΙΓ' τόμου (1880) p. 83.

²⁾ De nobilissimi huius monasterii situ et aedificiis sat multi auctores disseruerunt; cf. Stephanus Gerlach senior *Tagebuch* (Francofurti ad Moenum 1674) p. 312. 336. 455; Lambecius *Comm. de bibl. Vindob.* ed. Kollar. IV p. 189 s. adn. A; C. Ducangius *Cpolis christ. lib.* IV p. 101 n. XII ed. Paris. (p. 69 B ed. Ven.); idem in notis ad Annae Comnenae *Alexiadem* (Mignei *Patrol. gr.* CXXXI p. 206 adn. 29); A. Morßmann in ephemeride Ὁ ἐν Κπόλει Ἑλληνικὸς φιλολογικὸς Σύλλογος, ἀρχαιολ. ἐπιτροπή, παράρτημα τοῦ ΙΘ' τόμου (1891) p. 3—9; idem *Esquisse topographique de Cple, Revue de l'art chrétien*, ser. IV vol. II (1891) p. 481 (v. Buondelmontii mappam ibidem expressam p. 371 n. 10; p. 479 n. 25); Ph. Forchheimer et I. Strzygowski *Die byzant. Wasserbehälter von Kpel (Byzant. Denkmäler, herausgegeben von J. Strzygowski II [1893])* p. 154; I. P. Richter *Quellen der byzant. Kunstgeschichte* p. 246 ss. n. 4. 5; E. A. Grosvenor *Constantinople II* p. 472. 578 s.;

parte et saeculo XV ineunte librum ibi adservatum esse certissimis comprobatur argumentis. Etenim Neophytum monachum Prodromenum iam saeculo XIV fere medio codice usum esse statim exponetur. Porro hospitium a Stephano Uroschio II Serviae rege conditum eamque ob causam *ξενὸν τοῦ Κράλλη* appellatum, cuius usibus herbarium aliquamdiu destinatum fuisse adnotatio f. 1^r anno 1406 vel paulo post inscripta testatur, monasterio Prodromi adnexum fuisse mox demonstrabitur (p. 22 s.). Ioannes vero Aurispa, qui anno fere 1422 vel 1423 Constantinopoli versatus est, disertis verbis narrat sibi cognitum esse *codicem mirae antiquitatis*, qui herbarum et animalium imagines contineret, extantem Constantinopoli *in monasterio*, ut ait, *Petrae Sancti Ioannis* (infra p. 25 s.).

Monasterio huic ditissimo omnibusque commoditatibus et ornamentis instructo ¹⁾ sat magnam librorum copiam seu

Marin *Les moines de Constantinople* (1897) p. 74. 89 adn. I; A. van Millingen *Byzantine Constantinople* (1899) p. 24. 84. 205. 319 s.; Manuel Io. Gedeon *Ἐκκλησία Βυζαντινὰ ἑξακριβοῦμεναι* (Cpoli 1900) p. 61—68; A. Papadopulos Kerameus in *Συλλόγου* ephemeride supra citata XXVIII (1904) p. 121. 128. 130 s. adn. 7. V. praeterea Krumbacheri hist. litt. Byzant. ed. alterius p. 740. 771; de Cpolis regione, quae Petra sive Petriion vocabatur, E. Oberhammer in Pauly et Wissowae encycl. IV p. 977. 1013. De reliquiis Salvatoris et Sanctorum in Prodromi monasterio adservatis cf. Comes Riant *Exuviarum sacr. Cpolitanarum* II p. 212. 227; F. de Mély in continuatione operis Riantii (Paris. 1904) p. 43. 44. 112 s.; praeterea Mordtmannus *Συλλόγου* I. c. p. 5 ss. n. 8. 9. 11. 13; Grosvenor I. c. II p. 578. Monasterium *τοῦ ἐνδόξου προφήτου, προδρομοῦ καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου* cognomine *τῆς Πέτρας* frequenter memoratur in actis patriarchatus Cpolitani; v. Acta et diplomata graeca medii aevi edd. F. Miklosich et I. Mueller I p. 26 s. n. 14 (a. 1315); p. 488 n. 228 (a. 1365); II p. 21 ss. n. 341 (a. 1381); p. 260 ss. n. 499 (a. 1395). — De monasterio homonymo Praecursoris Novae Petrae in territorio Druanubainis saeculo XIII condito v. I. Pasinus, A. Rivautella, F. Berta *Codicum mss. bibl. Taurinensis* p. 319 ss.; Miklosich et Mueller I. c. vol. IV passim.

¹⁾ Magnificum monasterii Prodromeni splendorem, qualis fuerit anno 1403, id est ipso tempore, quo herbarium Dioscurideum ibi extitisse comperimus, fusius describit Ruy Gonzalez de Clavijo *Historia del gran Tamorlan* ed. alterius (*Coleccion de cronicas* III, Matriti a. 1782) p. 50 ss., quod testimonium et a Mordtmanno *Συλλόγου* I. c. p. 6 n. 13 et a Richtero I. c. p. 247 ss. citatur.

potius bibliothecam suppetiisse aliunde compertum habemus; inter quos thesauros litterarum spectatissimum sine dubio locum codex Dioscurideus obtinebat. Neque deerant monachi bibliothecae artis periti ¹⁾. Maxime vero ad ea, quae nobis proposita sunt, facere videtur, quod altera fere saeculi XIV parte hic commorabatur Neophytus quidam monachus a monasterii nomine *Προδρομῆς* appellatus ²⁾, qui non solum varias dissertationes theologicas ³⁾ et logicas ⁴⁾ con-

¹⁾ Subscriptiones codicum, qui fuere *τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου* antiquo vocabulo *Πέτρα* vocatae, inde a saeculo XII exaratas adferunt Montfauconius Palaeogr. gr. p. 58 s. 305 (cf. p. 100. 110); Lambecius Comm. de bibl. Vind. ed. Kollar. IV p. 188 s.; Kollarus ibidem IV p. 61 s. adn. A; V. Gardthausen Pal. gr. p. 325. 339. 410; idem Catalog. codicum graecorum Sinaiticorum p. 79 ad n. 352; Marin l. c. p. 402; C. R. Gregory *Textkritik des neuen Testaments* I (1900) p. 148 n. 87; p. 163 n. 178; p. 221 n. 774; de codice a Gregoryo p. 163 n. 178 allato cf. praeterea Th. W. Allen *Notes on Greek manuscripts in Italian libraries* (1890) p. 38 n. 1; *Studi italiani di filologia classica* IV p. 163 n. 123. His iam accedit subscriptio codicis Parisini gr. 2286 saeculi XIV, de quo statim dicemus (infra p. 22; cap. XXXII n. 1). Ex monasterii eiusdem librariis innotuerunt praeterea Arsenius monachus τοῦ Προδρόμου a. 1136 (cf. H. Omont *Inventaire sommaire* I p. XXXIV et 168 n. 891; Gardthausen l. c. p. 315; Marin p. 415 adn. 8), Stephanus monachus a. 1416 (de quo v. Gardthausen p. 338); quibus fortasse adiungendus est Thomas ὁ Προδρομίτης a. 1465 (cf. Bandinius Catal. codd. gr. bibl. Laurent. III p. 271; Gardthausen p. 340).

²⁾ Eorum monasteriorum, quae Sancto Ioanni Προδρόμῳ consecrata erant, monachi non solum Προδρομίται (cf. supra adn. 1) vocabantur, sed etiam Προδρομηνοί; cf. Acta et diplomata ed. Miklosich et Mueller II p. 519 s. n. 660 (a. 1401) et p. 525 n. 663 (eiusdem anni). Idem fortasse homo est Νεόφυτος ἱερομόναχος, qui inter alios monachos τῆς μονῆς τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπικεκλημένης τῆς Πέτρας subscripsit a. 1395 actis piae cuiusdam foundationis; cf. Acta et diplomata II p. 263 n. 499.

³⁾ Neophyti Prodrumeni refutationes Latinorum et Barlaamitarum, quae secta medio fere saeculo XIV extiterat, memorat A. Ehrhard in Krumbacheri hist. litt. Byz. ed. alt. p. 105 n. 7. Cf. praeterea I. Sakkelion *Πατριακή βιβλιοθήκη* p. 189 n. 428; S. P. Lampros *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλ. τοῦ Ἁγίου ὄρους Ἑλλ. κωδίκων* II indicis p. 542.

⁴⁾ Codice Vaticano Urbinate gr. 80 saeculis XIV et XV exarato traditur f. 261^r ἐπιτομή Νεοφύτου μοναχοῦ Προδρομῆνος εἰς τὰς ε΄ Προφητίων φωνάς,

scripsit, sed etiam rei herbariae et medicae operam navavit. Etenim satis ampla opusculorum medicorum et botanicorum collectio, quam ipse Neophytus composuerat, vel ipsius manu vel ex eius exemplari saeculo fere XIV medio descripta traditur codice Parisino gr. 2286, quem subscriptio τῆς Προδρομικῆς μάνδρας καὶ Πετρωνύμου fuisse testatur. Quo continentur et ipsum herbarii Dioscuridei apographon ex nostro exemplari depromptum et herbarum aliorumque remediorum sylloge secundum litteras ordinata, in qua conscribenda Neophytum eundem librum adhibuisse constat ¹⁾. Quibus ex indiciis apparet pretiosissimum Aniciae Iulianae codicem iam tum in splendido illo monasterio adservatum esse, inter cuius libros a. 1406 et 1422 eum fuisse testimoniis expressis stabilitum est. Neque mero casuitribuendum puto, quod Neophyti sylloge tribus in codicibus arte coniuncta est cum apographis carminis quod dicitur de viribus herbarum, quae ex vetustissimo de quo agimus exemplari derivata sunt ²⁾. Id sat probabiliter inde explicatur, quod archetypus libelli botanici a Neophyto compositi una cum codice nostro in monasterio Prodromeno servabatur.

Inde ab initio saeculi XV celeberrimi codicis fata etiam accuratius persequi licet. Adnotatione enim f. 1^r inscripta, quam infra (cap. X) repetemus, certiores fimus librum vetustate corruptum a. 1406 denuo compactum esse ab Ioanne quodam Chortasmeno ³⁾ iussu et impensa Nathanaelis monachi, qui

cui adnexae sunt commentationes quaedam ad Aristotelis libros logicos eiusdem fortasse auctoris. Cf. C. Stornaiolo Codd. Urb. gr. bibl. Vaticanae p. 126 s.

¹⁾ Uberius de codice Parisino gr. 2286 disseremus cap. XXXII n. 1; cf. etiam cap. XII n. 6.

²⁾ Traditur enim in codicibus Vat. Pal., Mediol., Berol., qui omnes ex uno apographo pendere videntur, una cum carmine de viribus herbarum (cf. cap. XXXII n. VIII).

³⁾ Familiae ut videtur eiusdem femina memoratur in actis patriarchatus Constantinopolitani circa a. 1400; cf. Acta et diplomata II p. 473 n. 631: τῆς τοῦ Κεχορτασμένου μητρὸς ἐκείνης; ibidem p. 481 n. 635: τῆς Κεχορτασμένης. Nominis autem forma indicatur Ioannem Chortasmenum laicum fuisse, qui lucri fortasse faciendi causa codices reparandos suscipiebat.

νοσοκόμον tum officium tenens aegris curandis praeerat ἐν τῷ ξενῶνι τοῦ Κράλη. Quod hospitium in ipsa urbe Constantinopoli institutum erat a Κράλη, unde nomen traxit, id est rege Serviae Stephano Uroschio II inter annos fere 1299 et 1321 ¹⁾, ea condicione, ut partem monasterii Prodromeni efficeret ²⁾. Atque ipse Nathanael,

¹⁾ Carolo Ducangio (Constantinopolis christ. I. IV p. 163 n. IV ed. Paris.; p. 114 n. IV ed. Venet.) ξενῶν ille τοῦ Κράλη ex subscriptione tantum codicis nostri innotuerat; cf. Montfauconii Palaeogr. gr. p. 40. 110. 196. Accuratus demum de hospicio illo litteris benignissime me edocuit I. C. lireček professor Vindobonensis, vir harum rerum consultissimus; cuius verba hic exscribere liceat: „Der ξενῶν τοῦ Κράλη in Konstantinopel war eine Stiftung des serbischen Königs (slav. kralj, bei den Byzantinern Κράλης) Stephan Urosch II, genannt Milutin (1282–1321). Dieser König war durch seine Heirat mit Simonis (c. 1299) Schwiegersohn des byzantinischen Kaisers Andronikos II Palaiologos... Ein Zeitgenosse, der serbische Erzbischof Daniel (Životi kraljeva i arhiepiskupa srpskih, herausgegeben von Daničić, Agram 1866, p. 134) schreibt darüber: „In der Stadt Konstantinopel und zwar an der Prodrom genannten Stelle erbaute er eine Kirche Gottes durch Schenkung ungezählten Goldes und errichtete viele wunderbare und herrliche Paläste (palaty) und gründete ein Xenodochion genanntes Krankenhaus (ksenodochije glagoljemo bolnice), und hier stiftete er eine grosze Menge Betten zur Ruhe für die Kranken, mit weichem Bettzeug darauf; und wenn jemand von irgend einer Krankheit ohne Hoffnung befallen war, liesz er jeden zu einem so vorbereiteten Bette gehen; auch sammelte er zahlreiche erlesene Dörfer im griechischen Gebiet und schenkte sie hieher, damit sie Zins dieser Stelle zahlen, und fand viele kunstvolle Ärzte, gab ihnen viel Gold, soviel sie bedurften, damit sie fortwährend bei den Kranken sind, ihnen Heilung bringend; und dazu ernannte er seine vornehmen getreuen Männer, welche die Kranken besuchen und alles nützliche ihnen thun sollten“ usw. Der König wird wegen dieser Schenkung von Daniel dann überschwänglich gelobt.“ Praeterea in annalibus Servicis ad annum usque 1516 continuatis, qui vocantur *Cetinjski letopis*, inter Milutini regis fundationes hoc quoque valetudinarium Constantinopoli constitutum recenseri auctor mihi est Ljuba Kovačević professor Belgradiensis.

²⁾ Danielis verba ab lirečekio supra adn. 4 citata haec sunt: ‘in loco qui *Prodrom* vocatur’; exactius etiam locus indicatur a Daniele p. 135: „in hoc loco apud Sanctum Prodromum“. De alio xenodochio, quod cum monasterio τοῦ παντοκράτορος Constantinopolitano coniunctum erat, disputavit E. Kurtz *Byzantinische Zeitschrift* II (1893) p. 628 s. — Monasterium Prodromi Constantinopolitanum antiquitus quodammodo coniunctum fuisse cum gente Slavica

qui a. 1406 νοσοκόμος erat in hospitio Cralis, in alio documento inter huius monasterii monachos nominatur ¹⁾. Codex vero Dioscurideus neque ad ipsum Nathanaelem pertinebat, cuius iussu et sumptibus instauratus esse dicitur, neque ad xenodochium illud τοῦ Κράλη ²⁾, cuius usibus sine dubio inserviebat, sed in ipsius monasterii bonis fuisse censendus est. De forma autem, in quam liber hic pretiosus ab Ioanne Chortasmeno a. 1406 redactus sit, et de opera illius, qui eundem paulo

ostendunt hominum Rossorum, qui in terram sanctam peregrinabantur, itineraria, quibus omnibus fere monasterii huius mentio inest. Cuius rei testimonia multa invenies apud Mordtmannum *Συλλόγον* l. c. p. 5 ss. n. 3. 8. 11. 14; *Itinéraires russes en Orient traduits par* B. de Khitrovo (Genavae 1889) I I p. 104. 124. 136. 162. 205. 232. Ignatius diaconus Smolenskensis anno fere 1389/1405 monachos nationis Rossicae memorat, qui in illo monasterio habitantes cives suos hospitio exceperint; cf. Mordtmann p. 6 n. 11; *Itinéraires* p. 136. Post xenodochium vero illud τοῦ Κράλη conditum artiore etiam vinculo monachos S. Ioannis Prodrumi cum Serviae principibus conexos fuisse per se intellegitur. Veluti a. 1395 a Manuele Palaeologo μνημόσυνα in memoriam Constantini Serviae principis, soceri ipsius, instituta sunt ἐν τῇ μονῇ τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου, προδροῦμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπικεκλημένη τῆς Πέτρας; cf. Acta et diplomata ed. Miklosich et Mueller II p. 260 ss. n. 499. Anno denique 1464/5 monasterium ab incolis suis destitutum a Mohammede II Turcarum imperatore donatum est matronae cuidam nobili Christianae ex Servia oriundae; cf. M. I. Gedeon *Βυζαντινὰ ἐκκλησιαί ἐξακριβοῦμεναι* p. 61 ss.; Grosvenor l. supra (p. 19) citato II p. 579.

¹⁾ Nam idem sine dubio est ὁ μοναχὸς Ναθαναήλ, qui inter ceteros monachos monasterii Sancti Praeursoris a. 1395 actis donationis illius a Manuele Palaeologo factae subscripsit; cf. Acta et diplomata II p. 263 (n. 499) et adn. praec. De νοσοκόμου officio monastico cf. Ducangius Gloss. graec. s. v. νοσοκόμος; G. Schlumberger *Revue archéol.* NS XL (1880) p. 207; idem *Mélanges d'archéologie byzantine* I (1895) p. 298; idem *Sigillographie de l'empire byz.* p. 379; Marin *Les moines de Constantinople* p. 66.

²⁾ P. I. Šafařík vir doctissimus (*Geschichte der südslawischen Literatur* III [1865] p. 86) lapsu quodam memoriae deceptus videtur, cum adfirmat Daniele archiepiscopum, cuius verba supra p. 23 adn. I enotantur, librorum a Stephano Milutino xenodochio Constantinopolitano donatorum mentionem facere, in quorum fortasse numero codex Dioscuridis hodie Vindobonensis fuerit.

post denuo tractavit magnamque herbarii partem litteris minusculis transscripsit ¹⁾, alio loco (cap. X. XI) disputabitur.

Anno fere 1422 vel 1423, dum Constantinopoli monumentorum litterarum investigandorum et comparandorum causa versatur ²⁾, in Prodrumi monasterio codicem Dioscurideum inspexit Ioannes Aurispa Sículus (natus circa a. 1369, mortuus a. 1459), impiger ille bibliothecarum Graecarum perscrutator et emptor librorum veterum. Is enim in litteris datis *ex Ferraria IV nonas Ianuarii* — anni ut videtur 1424 ³⁾ — ad Ambrosium Traversarium Camaldulensem ⁴⁾ amicum litterarumque fautorem, qui Florentiae degebat, haec habet ⁵⁾:

Nicolao medico, ⁶⁾ praestanti in omni virtute ac diligentia viro primum me dedas oro: tum ex me adfirmes codicem mirae antiquitatis Constantinopoli esse, in quo depictae sunt et herbae et radices et quaedam animalia, serpentina maxime, atque herbarum et radicum vocabula graecis literis, triplici idiomate graeco, latino et alio nescio quo adnotantur ⁷⁾. Est in monasterio Petrae Sancti Ioannis (ita enim adpellatur) et

¹⁾ Ab eodem et inscriptio f. 1^r de codice nove compacto exarata est.

²⁾ De libris Constantinopoli a se inventis, quorum magnum numerum in Italiam secum abstulit, ipse Aurispa refert in litteris, quae impressae extant inter „Ambrosii Traversarii generalis Camaldulensium aliorumque ad ipsum . . . latinas epistulas” editas a L. Mehus (Florentiae 1759) libro XXIV 53 col. 1026 ss. De eiusdem itinere Constantinopolitano cf. I. M. Mazzuchelli *Gli scrittori d'Italia* I 2 p. 1277, et imprimis Georgius Voigt *Die Wiederbelebung des class. Alterthums* ed. alt. I p. 265 s. 348 s. 561; Wattenbach *Das Schriftwesen im Mittelalter* ed. tert. p. 571. 600.

³⁾ De tempore v. Voigtium l. c. I p. 267 adn. I.

⁴⁾ Natus est anno fere 1376, obiit a. 1439.

⁵⁾ Editionis citatae l. XXIV epist. 58 (col. 1033).

⁶⁾ Est Nicolaus Niccolus (vernacula lingua Niccolò de' Niccoli) medicus Florentinus litterarum humaniorum cultu satis notus, qui Cosmi Medicei iussu diligentissime codices veteres conquirebat. Cuius studia et commercium, quod inter eum et Aurispam intercessit, illustraverunt I. Burckhardt *Die Cultur der Renaissance in Italien* ed. sept. I (1899) p. 205. 210, alibi, et Voigtius I p. 298 ss., imprimis p. 300. De libris eius nonnulla adnotata sunt apud Bandinium *Catal. codd. gr. bibl. Laurent. III* p. 617.

⁷⁾ De synonymis loquitur Aurispa singulis herbarum descriptionibus praemissis.

facillime mea sententia habebitur. Modo vero aut scribam, si vultis, aut egomet, ut spero, enarrabo.

Saeculis XIII et XIV atque priore saeculi XV parte ante Constantinopolim a Turcis expugnatam codex noster magni pretii habitus summa auctoritate florebat. Qua aetate a librariis diversis descriptus et depictus paulatim in Italia quoque hominibus doctis innotuit, quorum animos inter primos Aurispa nuntio illo Constantinopoli adlato ad eximium hunc thesaurum advertisse videtur. Cuius rei testes praecipui supersunt codices Romanus Chigianus, Florentinus Laurentianus, Urbinas Vaticanus, fortasse et Bononiensis, de quibus omnibus quarta parte fusius disputabitur. Neque silendum est ultimo codicis nostri folio (485^v) extare adnotationem mutilam, quam saeculo circiter XIV scriptam esse veri simile est, qua Sisinius quidam memoratur aliusque monachus, cuius nomen perit¹⁾. Possumus autem conicere nomina haec esse monachorum duorum, quorum alter alteri in nosocomii officio successerit, ex quibus Sisinius testari videtur se librum successori tradidisse, *ιερομόναχος* vero ignotus se eundem a Sisinio accepisse.

De fatiis, quae libro Dioscurideo obtigerint intra eos centum annos, qui inde a Constantinopoli a. 1453 a Turcis capta usque ad Suleimani II regnum numerantur, nihil expressis verbis traditum est. Sed huic tempori procul dubio tribuenda sunt herbarum vocabula Graeca litteris Arabicis modo chryso-graphis, modo communi atramento exaratis transscripta, quae in omnibus fere imaginibus conspiciuntur, additis plerumque synonymis Arabicis vel Turcicis. Quibus inscriptionibus satis nitidis et ad calligraphiae quam dicunt normam com-

¹⁾ Quae servata sunt, in hunc fere modum suppleri possunt:

+ παρέδωκα ἐγὼ +]Σισίνιος τὴν βί-
βλον ταύτην ἐχουσαν φύλλα φ'.

Post versus unius intervallum vacuum sequitur alia manu scriptum:

+ παρέλαβον ὁ δεῖνα τὰ]χα ἱερομόναχος.

Vox *τάχα*, qua humilitas quaedam exprimitur, pariter atque vocabula ὁ ταπεινός, ὁ ἐλάχιστος in eiusmodi subscriptionibus posterioris aetatis haud raro inveniuntur. De foliorum 500 numero v. infra cap. VIII.

paratis comprobatur codicem a victoribus etiam Turcis magno in honore habitum esse ¹⁾. Coniecerit igitur quispiam herbarium ex praeda monasterii S. Ioannis Praecursoris ²⁾ nobili cuidam Turcae obvenisse, qui sermonem quidem Graecum intellexerit, scripturam vero Graecam ignoraverit, eiusque causa ipsa vocabula Graeca ab homine eius rei perito Arabicis litteris repetita et versione Arabica esse instructa. Tempore autem insequente, saeculo fere XVI, codicem nescio quo pacto in cuiusdam Iudaei manus pervenisse altero inscriptionum genere demonstratur; extant enim in imis plerumque picturarum paginis ipsa herbarum vocabula Graeca lingua, sed Hebraicis litteris transscripta. Atque sat probabilis videtur coniectura additamenta haec Hebraica exarata esse manu *Hamonis*, dum viveret *Suleimanni* ³⁾ *medici*, penes cuius filium Busbeckius anno 1562 Dioscuridem a se repertum esse testatur.

CAPUT III. DE CODICE VINDOBONAM TRANSLATO ⁴⁾.

Iam ad eam accedamus aetatem, qua pretiosissimus de quo agimus thesaurus ex urbe, unde originem traxit, Turcarum iam facta metropoli feliciter in Occidentis partes translatus et gravioribus fortunae vicissitudinibus in perpetuum subtractus est ⁵⁾. Anno igitur 1555 Augerius de Busbecke, eques

¹⁾ De summa auctoritate, quam Dioscuridis opus apud medicos Orientis obtinuerit, legentes ad ea relegare sufficit, quae M. Wellmannus disputat Pauly et Wissowae encycl. V p. 1132. 1136 s.

²⁾ Monasterium ipsum a monachis derelictum a Mohammede II a. 1464/5 donatum esse matronae cuidam Servicae Christianae supra p. 23 s. adn. 2 indicavimus.

³⁾ Regnavit Suleimanus II Turcarum imperator annis 1520—1566.

⁴⁾ Nonnulla, quae ad huius capituli materiam pertinent, congesta invenies apud Lambecium Comment. ed. Kollar. I p. 74—80; II p. 123—127. A Lambecio fere pendent B. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 195; D. de Nessel Catalog. III p. 4; I. F. de Mosel *Geschichte der k. k. Hofbibliothek zu Wien* (1835) p. 27 s. 32 (cf. p. 302); ex Moselio hausta sunt, quae profert F. Cohn *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 303 s.

⁵⁾ Mendacis fabulae de codice a. 1529 capto meminit Lambecius II p. 127

ex Belgio inferiore oriundus, Ferdinandi I regis tum Romanorum iussu legationem ad Suleimanum II susceperat, in qua usque ad finem mensis Augusti a. 1562 Constantinopoli comoratus est ¹⁾. Quo in itinere prudentissimus ille vir summo bonarum artium amore incensus maxima industria et indefesso labore antiquos codices undique conquirebat, quorum haud multo infra ducentos et quadraginta, ut ipse testatur, a se comparatos Ferdinando Augusto misit in bibliotheca Caesarea adservandos ²⁾. Singulari vero studio scientiam botanicam amplectebatur; constat enim Busbeckium herbarum in itinere inventarum specimina, quae per comitatus sui medicum, cui Quacquelben nomen erat, colligenda curaverat ³⁾, cum Petro Matthiolo summo aetatis illius medico et botanico sibi que amicissimo communicasse eidemque duo Dioscuridis exemplaria Constantinopoli secum advecta excutienda praebuisse ⁴⁾.

adn. I (ed. Kollar.): *Hinc patet, eos errare, qui falso credunt, hunc codicem a. 1529, cum Solimannus Turcarum Tyrannus Vindobonam obsideret, ab obsessis captum, et opimi instar spoli in urbem delatum esse.*

¹⁾ De Busbeckio cf. *Biographie nationale Belgique* III (1872) p. 180 ss.; C. Thornton Forster et F. H. Blackburne Daniell *The life and letters of Ogier Ghiselin de Busbecq* voll. II (1881); alii. De eiusdem legatione Turcica v. G. Hirschfeld *Aus dem Orient (Verein für deutsche Litteratur 1897)* p. 48 ss.; H. Zimmerer *Durch Syrien* p. 8 s.; E. Oberhummer *Konstantinopel unter Sultan Suleiman d. Gr.* (1902) p. 1 s., ubi exhibetur effigies Busbeckii a. 1557 ligno incisa.

²⁾ De libris manu scriptis a Busbeckio in legatione collectis cf. Lambecius I p. 75 ed. Kollar.; Moselius l. c. p. 27.

³⁾ Cf. etiam excerpta ex itineralio Ioannis Dernschwamii, qui comes fuerat Busbeckii a. 1553—1555, edita ab H. Kiepert in ephemeride, cui inscriptum est *Globus*, LII (1887) p. 217. 233. V. praeterea Cohnium l. c. p. 303.

⁴⁾ Cf. Petri Andreae Matthioli Senensis medici Commentarii in sex libros Pedacii Dioscuridis Anazarbei de medica materia (ed. Venet. 1565) in praef.: (*Augurius de Busbecke*) duo *Dioscuridis antiquissima exemplaria Constantinopoli secum tulit, quorum alterum Antonio Catecuzeno patritio Constantinopolitano, alterum cuidam Imperatoris Interpreti (Dragomanum Turcae vocant) mei tantum iuvandi causa, mutuo acceptos referebat.* De his libris, quorum lectiones a Matthiolo sub siglis *Cat.* et *Drag.* (sive *Dragom.*) proponuntur, cf. Sprengelii praefationem p. XIX. Excerpta quaedam ex codice Antonii Cantacuzeni servata sunt in Vindobonensi med. gr. 5 f. 9^r; cf. cap. XXXII

Inter codices praeterea bibliothecae Caesariae Vindobonensis, quos a Busbeckio Constantinopoli comparatos esse nominis ipsius inscriptio testatur, tres sunt, quibus libri materiae medicae Dioscuridis sive ex iis excerpta continentur: med. gr. 16 Ness. (Lamb. 35); 18 (11); 29 (26) ¹⁾.

Duplici igitur studio et codicum veterum colligendorum et rei medicae et herbariae promovendae virum illum litterarum amantissimum magnopere profecto exarsisse veri simile est, cum primum Constantinopoli apud quendam Iudaeum librum praeclarum Dioscuridis conspexerat. Attamen pretii, quod poscebatur, magnitudine deterritus non sine animi quadam aegritudine thesaurum dereliquit, alia ratione, ut acquireretur, consulturus. Sed operae pretium est ipsius Busbeckii verba ex epistula quarta de legatione Turcica, quam paulo post reditum *Francofordiae die 16 Decembris 1562* scripserat, integra hic adponere ²⁾:

Reporto item magnam farraginem veterum numismatum, quorum praecipuis donabo Dominum meum ³⁾. *Ad haec librorum Graecorum manuscriptorum tota plaustra, totas naves Sunt credo libri haud multo infra 240, quos mari transmisi Venetias, ut inde Viennam deporientur. Nam Caesariae bibliothecae eos destinavi. Sunt aliquot non contemnendi, communes multi. Concerri omnes angulos, ut quicquid restabat huiusmodi mercis tanquam novissimo spicilegio cogerem.*

Unum reliqui Constantinopoli decrepitae vetustatis, totum descriptum litera maiuscula, Dioscoridem, cum depictis plantarum figuris, in quo sunt paucula quaedam, ni fallor Crataeae, et libellus de acibus. Is est penes Iudaeum Hamonis,

n. VII. Falso autem Kollarius Suppl. I p. 383 codicem sive Cantacuzeni sive Dragomani suspicatur haud diversum esse a vetustissimo de quo agimus exemplari Dioscurideo.

¹⁾ Cf. Lambecium II p. 265—269 ed. Kollar.

²⁾ V. Augerii Gislénii Busbeckii d. legationis Turcae epistolae quatuor (Francofurti 1595. 8^o) p. 314. Locus citatur a Lambecio I p. 76 s.; II p. 125 s. ed. Kollar.; Nesselio p. 4; item a Moselio l. c. p. 28.

³⁾ Id est Ferdinandum I imperatorem.

dum viveret Sulcimanni medici filium, quem ego emptum cupivissem, sed me deterruit pretium. Nam centum ducatis indicabatur, summa Caesarei, non mei marsupii. Ego instare non desinam, donec Caesarem impulero, ut tam praeclarum auctorem ex illa servitute redimat. Est vetustatis iniuria pessime habitus, ita extrinsecus a vermibus corrosus ¹⁾, ut in via repertum vix aliquis curet tollere.

Neque tamen statim post reditum Busbeckio contigit, ut pretium constitutum sive Caesaris, ut in animo fuerat, liberalitate sive de sua pecunia expediret. Etenim anno 1565 codicem nondum in Occidente fuisse apparet ex silentio Petri Andreae Matthioli medici Caesarei, qui in commentariis ad Dioscuridem celeberrimis hoc anno denuo in vulgus emissis duos quidem alios libros a Busbeckio sibi commodatos adfert (cf. supra adn. 5), hunc autem vetustissimum, ex cuius picturis maximam utilitatem capere poterat, omnino non memorat ²⁾. Porro annis 1566—1568 bellum gerebatur inter Maximilianum II Caesarem et Turcas, quo quidem nullum omnino commercium inter nostrarum partium homines et Muselmannos fuisse certu mest. Anno demum 1569 pace inter utrosque composita codicem Busbeckio auctore Vindobonam translatum esse mihi iam constat. Solus enim hic annus superest, quoniam proximo 1570 Busbeckius ex aula Caesarea in Hispaniam decessit.

Annus ille libri empti, quem priores in dubio reliquerunt, certissima ratione efficitur epistulis quibusdam, quas a. 1569 Carolus Clusius vir doctus de re herbaria summo opere meritis et Ioannes Crato a Craffheim medicus Caesareus illi amicissimus, Vindobonae tum in aula con-

¹⁾ De tegumento ligneo, quod hodie etiam manet, quamvis a vermibus perforatum, haec Busbeckii verba intellegenda sunt.

²⁾ Quominus hoc argumentum vehementius urgeamus, eo sane impedimur, quod Matthiolus inde ab anno fere 1562 non Vindobonae, sed Tridenti commorabatur. Cf. de Matthioli vita *Nouvelle biographie générale publiée par Didot* XXXIV p. 325 ss.; A. Hirsch *Biograph. Lexikon der hervorragenden Ärzte* IV p. 167.

stitutus inter se miserunt ¹⁾. Litteris prioribus ²⁾ datis *Machliniae XVI Aug. 1569* Clusius ex Cratone petit, ut lapillos quosdam rariores et tuliparum bulbos sibi procuraret, de quibus haec habet: *Non dubito, quin ³⁾ Dns. Augerius Bousbecke, qui aliquando apud Solymannum egit Caesareum Oratorem, eius ni fallor opera commode possent Constantinopoli advehi Tuliparum Dipcadique bulbi: id nisi tibi et illi molestum siet, velim apud eum cures.* Quas preces Clusii ad verbum exscripsi, ex quibus intellegatur Busbeckium etiam septem annis post, quam Constantinopolim reliquerat, cum huius urbis incolis necessitate quadam perpetuoque commercio coniunctum fuisse. In ea porro epistula, qua Crato Posenii tum degens d. 24 Septembris 1569 amico respondit, haec leguntur:

Tuliparum meminero cum ad D. Augerium Viennam rediero, licet sciam eum gravioribus rebus nunc occupari et difficulter in his sumptum facere. Nactus est nuper Dioscoridem manuscriptum cum picturis, quae magna ex parte magis fictae quam pictae videntur. Liber vetus est centum aureis nummis Pannonicis Constantinopoli emptus.

Ad haec iam respondet Clusius litteris datis *III nonas Decembres 1569, Antverpiae ⁴⁾*:

Lapillos per occasionem mittere poteris: nolo enim tibi molestus esse ea de re, quemadmodum nec de Tulipis, nisi nactus fueris commodam occasionem. Nimio sane mihi emptum

¹⁾ Extant duae Clusii epistulae una cum aliis ad Cratonem scriptis in bibliotheca publica civitatis Vratislaviensis; unde ediderunt L. Chr. Treviranus (Caroli Clusii, Atrebatis, et Conr. Gesneri, Tigurini, epistolae ineditae. Lipsiae 1830. 8^o) et P. F. X. de Ram (Caroli Clusii Atrebatis ad Thomam Redigerum et Ioannem Cratonem epistolae, Bruxellis 1847, *Compte-rendu de la commission royale d'histoire*, ser. I t. XII). Cratonis vero litteras nondum editas in codice Vulcanii n. 101, qui Lugduni Batavorum in bibliotheca universitatis adservatur, invenit et officiosissime mecum communicavit Scato de Vries illius bibliothecae praefectus.

²⁾ Ed. Trevirani p. 47 s. n. XXVI; ed. Ramii p. 61 n. XXXXI.

³⁾ In eius quod sequitur enuntiati syntaxi errorem commisit Clusius.

⁴⁾ Ed. Trevirani p. 48 s. n. XXVII; ed. Ramii p. 29 n. XXIII.

videtur a D. Augerio Dioscoridis exemplar, licet picturis sit illustratum: nam picturae huiusmodi nihil moror, quae parum ad plantarum cognitionem facere videntur.

Anno igitur 1569 Augerium de Busbecke desiderio illi codicis comparandi, quod tam diu foverat, satisfacisse certum videtur. Pretium vero, quod persolvit, idem fuit, quod ab illo in litteris a. 1562 indicatum erat, aurei scilicet sive *ducati* centum, qua de re Hugonis Blotii in relatione, quam mox citabimus, testimonium accedit. Sed num Busbeckio re vera contigerit, quod a. 1562 in votis fuerat, ut ipsum Caesarem ad pretium illud erogandum impelleret ¹⁾, mihi quidem valde dubium est. Nam, quod imprimis tenendum est, et Crato et Clusius litteris illis a. 1569 haud obscure significant *emptum a D. Augerio Busbeckio Dioscoridis exemplar*, et Hugo Blotius, qui inde ab a. 1575 bibliothecarii Caesarei munere fungebatur, in relatione ad ipsum imperatorem Maximilianum II a. 1576 scripta memorat deperditum videri *Dioscoridem quendam vetustissimum, Constantinopoli, ni fallatur, ab Augerio a Busbecke 100 aureis emptum* (cf. infra p. 30 s.). Neque mirandum est, quod Maximilianus II vir alias de litterarum studiis imprimis meritis quique bibliothecae magna impensa augendae sedulam operam dabat, inter bella sumptuosa et rei publicae administrationem angustiis interdum pecuniae oppressus non ipse de codice tam ingenti pro illa aetate pretio comparando cogitaverit, sed eum bibliothecae Caesariae a Busbeckio offerri passus sit. Cui opinioni minime obstare videtur, quod Busbeckius solitam nominis sui adnotationem, quam codicibus a. 1562 a se bibliothecae inlatis inscripserat ²⁾, in Dioscuridis libro aliquot annis post empto et bibliothecae tradito omisit.

Codicis nostri, postquam libris Caesareis accessit, primus mentionem facit Hugo Blotius, qui a Maximiliano II inde a die XV Iunii a. 1575 bibliothecae illi praepositus erat. Is enim

¹⁾ Ea est opinio Lambecii II p. 127 ed. Kollar., Nesselii p. 4, Moselii p. 32, aliorum, quae tamen in sola illa epistula a. 1562 innitur.

²⁾ *Augerius de Busbecke comparavit Constantinopoli.*

in relatione de bibliothecae statu die XXIV Aprilis a. 1576 imperatori oblata ¹⁾ pretiosissimum exemplar Dioscuridis omnino latere acerbissime conquestus suspicatur furto illud esse sublatum. At liceat ipsa verba transscribere ²⁾:

Hoc tamen me adhuc plus aequo sollicitum habet: Dioscoridem quendam vetustissimum, Constantinopoli, ni fallor, ab Augerio a Busbecke 100 aureis emptum in Bibliotheca hoc anno non fuisse inventum. Nam Sambucus illo se usum quidem esse ³⁾, sed restituisse affirmat. Ego me illum numquam oculis aspexisse sancte iurare possum. Itidem Helfricus Guttius ⁴⁾, Wolfgangus Pudlerus, et Doctor Tannerus, qui mecum in Bibliotheca versati sunt, sibi illic eum librum visum esse negant. Si itaque neque in Bibliotheca neque in aula est, furto ablatum sit, necesse est.

Sed interiecto brevissimo temporis spatio, postquam Blotius haec scripserat, codicem Dioscuridis in bibliotheca denuo comparuisse constat, sive is, qui eum commodaverat vel clam abstulerat, illius querelis ad ipsum Caesarem delatis commotus est, ut insignem hunc thesaurum redderet, sive Blotio ipsi diligentius inquirenti contigit, ut librum in latibulo aliquo absconditum investigaret. Nam in praefatione catalogi bibliothecae Caesariae anno 1576 a se compositi ⁵⁾ Blotius

¹⁾ Cuius relationis apographon extat in codice Vindobonensi 9038 f. 1—7 ita inscriptum: *Pro bibliotheca imperatoria Hugonis Blotii oratio, quae eadem libelli supplicis, omnia ad Bibliothecam necessaria exponentis, locum obtinere videri queat.* Ex ipsius vero Blotii exemplo iam, nisi fallor, deperdito edita est a Moselio l. c. p. 299 ss., ubi inscribitur: *Hugonis Blotii S. Caesariae Maiestatis bibliothecarii pro bibliotheca imperatoria oratio. Vienna 24. Aprilis 1576.* Cf. praeterea Lambecius I p. 84 ed. Kollar.; Moselius p. 37 cum adn. 1.

²⁾ Cf. cod. 9038 f. 4^r s.; Moselii ed. p. 302.

³⁾ De studiis a Sambuco in herbarium conlatis cf. infra cap. XXV.

⁴⁾ De hoc officiali Caesareo (*Hofkammerrat*), cui iniunctum erat ab imperatore, ut bibliothecae libros Blotio traderet, cf. Moselium p. 34.

⁵⁾ Pars catalogi prior, cui haec praefatio praemissa erat, iam deperdita videtur. Pars autem posterior servatur codice Vindobonensi 13525 ita inscripta: *Inventarii bibliothecae S. Caes. Maiestatis pars posterior*, continetque litteras M—Z. Verum Dioscuridis liber, cum pro deperdito haberetur, in partem priorem non videtur receptus esse.

indicat libros, qui vel manu scripti vel impressi die XXIV m. Aprilis a. 1576 in bibliotheca extarent, universos fuisse numero 7379. Iam vero tribus codicis nostri locis, foliis videlicet 1^r, ubi lineis transversis deletum est, et 474^r 1) et in tegumenti posterioris parte interiore invenitur signum hoc: FF 7380. Quod quidem signum ex Hugonis Blotii consuetudine scriptum numero cancellis incluso ab ipso codici inditum esse constat. Atque litteris FF significatur armarium sive *theca* 2); numerus vero, qui sequitur, 7380 proxime excipit illum, quo Blotius in praefatione summam universorum librorum comprehenderat, 7379 3). Unde apparet codicem statim post diem XXIV Aprilis a. 1576 restitutum bibliothecae denuo quasi accessisse.

Ceterum ad eandem rem referenda sunt verba, quae extant in epistula Francisci Victorii Florentini Idibus Iuliis a. 1577 ad Hugonem Blotium data 4). Qui de Petro Victorio avo suo, philologo doctissimo, qui et ipse materiam medicam Dioscuridis studiose tractaverat 5), septuaginta tum novem annos nato haec scribit: 6)

1) Hoc loco Blotius signum repetivit eo consilio, ne quis ornithiacorum paraphrasim a reliquo codice vacua pagina (f. 473^v) quasi segregatam subtrahere conaretur.

2) Thecae bibliothecae Caesariae, ut ex catalogo p. 33 adn. 5 citato constat, designatae erant litteris primum A–Z, deinde duplicatis Aa, Bb eqs. Ultima vero, quae in catalogi parte servata recensetur, theca litteris Ee denotata est; theca igitur Ff, in qua Dioscurides repositus erat, post catalogum demum absolutum impleri coepta est.

3) De Blotii signis conferas, quae exposuit Th. Gottlieb *Die Ambraser Handschriften. Beitrag zur Geschichte der Wiener Hofbibliothek* I (Lipsiae 1900) p. 120 s. Uli p. 120 adn. I memoratur Blotium librum quendam Caesaris iussu die XXIV m. Maii a. 1576 in bibliothecam receptum sub signo Ff 7387 collocasse.

4) Invenitur in syllogae epistularum, quas diversi ad Hugonem Blotium miserant, tomo II (cod. Vindob. n. 9737. Z. 15) f. 282^r ss.

5) A Petro Victorio a. 1570 Sambuco missus est cod. Vindob. med. gr. 14 (Lamb. 7), qui materiae medicae librum I partemque libri II continet, cum lectionibus variantibus ab ipso Victorio margini adscriptis; cf. Lambecii Comment. VI p. 210 s. ed. Kollar.

6) L. c. f. 283^r.

Laetatus autem magnopere est cum a me audivit vetustissimum, imperatoriaque suppellectile dignissimum Dioscoridis librum in bibliothecam Caesarianam redactum fuisse, teque etiam atque etiam rogat, ut summam diligentiam adhibeas in eo conservando. Ipse vero scire cupio, quo argumento indicioque patefactum sit illum annis ab hinc mille et trecentis scriptum fuisse; vix enim familiaribus meis persuadere possum quod ipse verum esse non dubito.

Proxima codicis mentio incidit in a. 1597. Iacobus enim Esprinhard *sieur du Plomb* vir nobilis Francogallus Rupellis oriundus in enarratione itineris, quo magnam Europae partem perlustraverat, narrat Vindobonae, ubi inde a die V usque ad IX m. Iunii a. 1597 commoratus erat, in bibliothecam Caesaream ab Hugone Blotio introductum inter praecipuos thesauros se vidisse exemplar Dioscuridis ante annos mille trecentos exaratum ¹⁾. Sed iuvat ipsum Esprinhardium audire ²⁾:

Hugo Blotius me montra la Bibliothèque de l'Empereur, pour aller en laquelle il fault de son Logis passer à travers la magnifique maison des Barons d'Autriche où ils s'assemblent quand ils tiennent les Estats.

Ceste bibliothèque est en une grande sale de l'église S. Croix. Entre plusieurs livres de toutes sortes, magnifiquement reliés, (qui sont au nombre de sept mille sept cent soixante-cinq, et i en a pour cinquante mille florins d'Allemagne), je veïs un Dioscoride manuscript de 1300 ans. Item un fort vieil nouveau testament qui commence par l'Evangile de S. Iehan ³⁾.

¹⁾ Esprinhardii de Dioscuride Vindobonensi testimonium ex itinerario eius iam citaverat Paulus Colomesius Opuscul. (Parisiis 1668. 12^o) p. 108. Extat hoc itinerarium manu scriptum in codice bibliothecae municipii Rupellensis (*bibliothèque de la ville de La Rochelle*) n. 4 (olim 654); de quo v. *Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de la France, Départements*, VIII (*La Rochelle par G. Musset*) p. 2.

²⁾ Cuius de bibliotheca Vindobonensi verba Georgius Musset, qui bibliothecae Rupellensi praest, litteris rogatus officiosissime nobiscum communicavit ex codicis citati f. 43^v, 44^r.

³⁾ Sequuntur nonnulla de codicibus Busbeckianis et Corvinianis ibidem adservatis.

Catalogo librorum manu scriptorum graecorum, quae in bibliotheca Caesarea adservabantur, a Lambecio a. 1665 ss. edito, a quo maiore ex parte Nesselii pendet eorundem descriptio¹⁾, inde a fine saeculi XVII codex Dioscurideus satis late inter viros doctos innotuit et inclaruit. Sed novum quoddam honoris incrementum libro celeberrimo aliquamdiu accedebat, ex quo P. Lambecius in Aniciae Iulianae usum eum confectum esse ostenderat. Habsburgicae enim gentis originem ad comites Aventinos familiae Aniciae Perleoniae referendam esse multi inde a fine saeculi XV viri docti genealogiarum scrutatores, quibuscum ipse consentit Lambecius, persuasum habebant. Qua de re ipsius Lambecii verba²⁾ proponere liceat: *Facere non possum, quin hac occasione obiter indicem, adservari etiam nunc in Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi rarissimum quoddam et vere Caesareum antiquissimae potentissimaeque gentis Aniciae monumentum, nempe codicem Dioscoridis, iam memoratae Iulianae Aniciae auspicio et liberalitate... exaratum, ... qui... singulari quadam providentiae divinae cura tanquam haereditario iure in Augustissimae Domus Habsburgo-Austriacae potestatem rediit, ut nempe ipsa coram intueri et manu prehendere posset, quanta maiorum suorum, videlicet Aniciorum, potentia et dignitas fuerit.* Sed saeculo XVIII hanc Lambecii opinionem, quae tum a viris historiae peritis prorsus abiecta erat, acerbissime castigavit Adamus Franciscus Kollarius³⁾.

At haec de externa ut ita dicam codicis historia iam sufficient. Nam studia philologica, medica, botanica a viris doctis in hoc venerandae vetustatis monumentum conlata ab hoc loco aliena in singulis partibus enarrandis copiosius tractare in animo est.

¹⁾ Cf. p. 8 adn. 2.

²⁾ Comment. ed. prioris II p. 489; in altera editione a Kollario curata omnia reperiuntur in sylloge, cui inscriptum est *Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia opera et studio A. F. Kollarii*, I (1761) p. 783 ss.

³⁾ Comment. II p. 120 s. adn. B; VI p. 203 s. adn. A.

Appendicis instar nonnulla addere placet de signis diversis sive, ut bibliothecariorum sermone utar, signaturis, quibus codex noster in bibliotheca Caesarea instructus sit. Antiquissimum igitur signum illud est, de quo supra (p. 34) fusius disputavimus, FF 7380, inditum a. 1576 ab Hugone Blotio, qui in libris collocandis et recensendis manu scriptos ab impressis nondum seiunxerat.

Porro is qui post Blotium bibliothecarii Caesarei munere fungebatur a. 1608—1636, Sebastianus Tengnagelius codices graecos ab reliquis segregatos in quinque series digessit, ita ut theologicos, iuridicos, medicos, philologos, historicos distingueret. Quam ordinandi rationem Lambecius postea et Nesselius servaverunt, quamquam uterque intra series illas numeros vetustos immutavit librosque nove adquisitos inseruit. Folio igitur 1^r Tengnagelii manu aliunde satis nota inscriptum est signum hoc N^o. 3, quod postea lineis transversis expunctum est; insuper nonnulla erasa sunt. Integra vero nota sine dubio haec fuerat: *Cod. ms. med. gr. N^o. 3*. Deinde in fragmento indicis librorum manu scriptorum graecorum ab ipso Tengnagelio conscripti, quod inter codices Vindobonenses sub n. 9479 adservatur, in *medicorum* ordine f. 26^r codex de quo agimus his verbis recensetur: N^o. 3. *Dioscoridis Opera Literis quadratis antiquissimis conscripta. fol. N^o. 3* ¹⁾.

Is numerus mansit usque ad tempora Lambecii, qui et ipse a. 1665 et 1669 memorat Dioscuridis librum inter medicos graecos obtinere locum tertium ²⁾. Sed paulo post ab eodem numerus vetustus mutatus est. In ipso enim codice f. 1^r a Lambecii manu exarata haec leguntur: *Cod. Ms. Med. Graec. N. 5*; quae aucta iterantur f. 2^r: *Augustissimae Bibliothecae | Caesariae Vindobonensis Codex manuscriptus | Medicus Graecus N. 5*. Quibuscum convenit, quod Lambecius in Com-

¹⁾ Alterum apographon huius partis catalogi Tengnageliani extat in codice 12594, ubi f. 95^r exemplar Dioscuridis eisdem fere verbis describitur.

²⁾ Comment. I p. 37; II p. 520; VI p. 90 adn. I ed. prioris; I p. 79; II p. 127; VI p. 202 adn. 2 ed. Kollar.

mentariorum vol. VI a. 1674 edito herbario Dioscuridis inter medicos graecos quintum locum adsignavit ¹⁾.

Seriem a Lambecio constitutam denuo mutavit Daniel de Nessel, cuius in Catalogum manu scriptorum graecorum editum a. 1690 partis III p. 3 codex Dioscuridis receptus est cum hoc signo *Medicus graecus 1.* Quae quidem catalogi Nesseliani designatio, quamquam in ipso codice nullibi adnotata est, in libris manu scriptis graecis collocandis etiamnunc retinetur.

CAPUT IV. DE MEMBRANARUM SPECIE.

Membranae, quibus codex Dioscurideus componitur, hodie altae sunt centimetra fere 38, latae centimetra circiter 33. Sed cum margines posteriore aevo biblioepi cultro undique recisae sint ²⁾, constat libri formam olim aliquanto maiorem fuisse, ita ut pristina altitudo pedem Romanum unum et dimidium, latitudo pedem unum et sextantem efficeret ³⁾.

Sunt autem huius libri membranae non omnes aequaliter crassae. Nam cum maxima earum pars solitae sit crassitudinis rigorisque consueti, in fine praesertim voluminis ceteris

¹⁾ P. 90 ed. prior.; p. 202 ed. Kollar.

²⁾ Quod imprimis apparet in adnotationibus minutis, quas infra (cap. VII) tractabimus, atque eis in partibus, quae carmen de viribus herbarum et ornithiacorum paraphrasim continent, ubi scholia in margine exteriori adiecta in versuum fine mutila sunt (cf. cap. XXVI. XXX).

³⁾ Membranarum mensuras pedibus expressas esse docemur edicto Diocletiani de pretiis rerum venalium 7, 38 (p. 22. 112 ed. a Mommseno et Bluemnero curatae Berolini 1893): *membranario in [qua]te[r]ni]one pedali pergamen(ae) (denarios XL)*. De vetustissimorum codicum forma fere quadrata, quae etiam in nostro agnoscitur, v. Ch. G. Schwarz De ornamentis librorum et varia rei librariae veterum suppellectili (Lipsiae 1756) p. 162 s. Multas autem librorum et antiquiorum et recentiorum mensuras indicat C. R. Gregory in operis, cui inscripsit *Textkritik des neuen Testaments*, vol. I. Inter quos celeberrimus ille Sinaiticus saeculi fere IV exeuntis, qui altus est cent. 37.5, latus cent. 33.5, eiusdem prorsus moduli est atque codex Dioscurideus; cf. V. Gardthausen Catalogi cod. mss. bibl. univ. Lipsiensis III p. 1.

intermixta haud pauca extant folia molliora et adeo exilia ¹⁾, ut interdum atramento acido transmisso obscurata vel omnino exesa sint ²⁾. Foramina vero, quae nonnullis locis ³⁾ antiquitus hiabant, parvis pelliculis pellucidis superimpositis et glutine compactis ita sarciri solebant ⁴⁾, ut vel picturam scripturamque recipere possent.

Color vero membranarum, quae sine dubio a librariis novaculis et pumicibus bene perpolitae sunt, plerisque est albus, perraro sordibus obfuscatus, nisi quod eae paginae, in quibus pelles ovinae villis aliquando vestitae fuerant, saepius colorem flavescensem prae se ferunt; id quod remediis ad villos extirpandos adhibitis effectum videtur.

Atque membranarum latus in animalis pelle carni quondam obversum accuratius intuentibus haud difficile distinguitur ab eo latere, quod villis olim tectum erat. Illud enim in universum magis album et glabrum rugas quasdam exiguas exhibet, hoc autem saepe flavescens in marginibus praesertim vestigia papillarum fuscorum instar punctorum servare solet ⁵⁾. Deinde iam hic notandum est lineas ad versus rectius exarandos stilo ferreo impressas in toto codice in una tantum cuiusvis folii pagina directas esse, in ea videlicet, quae carni olim obiecta fuerat; qua observatione in re incerta haud raro adiuvamur, quo facilius in singulis foliis latera illa duo discernamus. Minutam autem hac in re diligentiam et subtilitatem in contextu tot foliorum interitu mutilato restituendo non sine quadam utilitate esse infra (p. 43) apparebit.

¹⁾ Τὴν τῶν ὑμῶν λεπτότητα a librorum studiosis magni aestimatam esse ex Ioannis Chrysostomi testimonio colligitur citato ab Wattenbachio *Das Schriftwesen im Mittelalter* ed. tert. p. 114 s.

²⁾ Cf. quae infra (cap. XXVII. XXVIII) in paraphrasibus theriacorum et alexipharmacorum tractandis disputabuntur.

³⁾ Veluti f. 236. 262; cf. f. 88. 242.

⁴⁾ Cf. Wattenbach l. c. p. 213 s.

⁵⁾ De his differentiis cf. Wattenbach l. c. p. 116 s.

CAPUT V. DE MEMBRANARUM COMPAGIBUS.

Sed haec cum sufficiant de singularum membranarum proprietate, iam quaestio instituenda est de compagibus sive fasciculis, qui compluribus membranibus inter se coniunctis et filis consutis efficiuntur. Et primum quidem de numero foliorum, quae his in compagibus inveniuntur, paucis agendum est. Codices igitur ex chartis vel membranibus confecti ¹⁾ longe plurimi ita comparati sunt, ut singuli unam tantum chartarum vel membranarum plicandarum rationem exhibeant, verbi causa solis aut binionibus aut ternionibus aut quaternionibus compositi. In libro autem nostro memorabile est diversos fasciculos diversum foliorum numerum continere, ita ut omnia genera, quae inter binionem et compagem foliorum sedecim posita sunt, in membranarum contextu reperiantur, quaterniones autem cetera numero longe superent. Atque idem fere in antiquissimo et celeberrimo Pandectarum codice Florentino saeculo VI vel VII conscripto iam dudum observatum est; cuius compages denis saepe et octonis membranibus, quaternis nonnumquam et senis, prout librorum divisio patiebatur, concinnatae sunt ²⁾.

Quinta huius praefationis parte in codicis conspectu diligentius exposituri, quot foliis singulae compages constent sive, antequam membranarum interitu laesae sint, olim constiterint, hoc loco satis habuimus brevi quadam tabula fasciculos eis, quibus nunc instructi sunt, notis designatos et secundum foliorum numerum distributos subicere. Qua in re eos quidem, in quibus integer foliorum numerus iam non

¹⁾ De antiquissimis codicibus, qui ex chartarum vel membranarum fasciculis, imprimis quaternionibus, constant, cf. Ch. G. Schwarz l. c. p. 155 ss.; Wattenbach l. c. p. 176 ss.; G. A. Gerhard *Neue Heidelberger Jahrbücher* XII (1903) p. 150. p. 176 adn. 64. Vide etiam, quae infra cap. VI (p. 44 adn. 1) indicabimus.

²⁾ Cf. Schwarz l. c. p. 159. Prodiit huius monumenti editio photographica, cui inscriptum est Iustiniani Aug. Digestorum seu Pandectarum codex Florentinus olim Pisanus phototypice expressus, Romae 1902 s.

extat, sed certis quibusdam argumentis a nobis definitus est, asterisco * praemisso notavimus.

Insunt igitur in codice Dioscurideo compages non numeratae duae, numeratae sexaginta quinque, in summa compages sexaginta septem, quibus folia vetusta olim 546, hodie 481 continentur (cf. infra cap. VIII). In his autem inveniuntur:

- 1) fasciculi diplomatum binorum sive foliorum quaternorum tres:
compages non numerata f. 8—11; fasc. *IA*, **EB*;
- 2) fasciculi diplomatum ternorum (foliorum senorum) sive terniones quinque:
compages non numerata f. 2—7; fasc. **AA*, **N*, *NA*, **EE*;
- 3) fasciculi diplomatum quaternorum (foliorum octonorum) sive quaterniones vel τετραδες quinquaginta:
A, *B*, *Γ*, *Δ*, **Z*, **H*, **Θ*, *I*, *IB*, *IA*, *IE*, *IZ*, *IH*, **IΘ*, *K*,
KA, *KB*, *KΓ*, *KA*, **KE*, **KS*, **KZ*, *KH*, **KΘ*, **A*, **AA*,
AB, **AΓ*, **AE*, *AS*, **AZ*, *AΘ*, *M*, **MA*, *MΓ*, **MA*,
ME, **MH*, **MΘ*, *NA*, **NB*, *NT*, *NE*, *NS*, *NZ*, *NH*,
NΘ, *ΞA*, **ΞΓ*, **ΞA*;
- 4) fasciculi diplomatum quinquorum (foliorum denorum) sive πεντάδες quinque:
**E*, *S*, *IS*, **AH*, **MB*;
- 5) fasciculi diplomatum senorum (foliorum duodenorum) sive sexterni duo:
**IT*, **MS*;
- 6) fasciculi diplomatum septem (foliorum quattuordecim) unus, sed dubius:
**E*;
- 7) fasciculus diplomatum octo (foliorum sedecim) unus:
MZ.

In singulis foliis duo membranarum latera, alterum carni quondam obiectum, alterum villis vestitum, et colore et lineis in carnis tantum latere impressis dignosci posse supra (cap. IV) memoravimus. Quam rem si per codicis contextum persequimur, iam perspicitur pelles in membranarum formam

redactas, sed nondum dissectas ¹⁾ in compagibus foliorum conficiendis certa quadam ratione ita complicari solitas esse, ut binae paginae carni olim obversae et binae villis aliquando tectae per vices alternantes concurrant ²⁾. Maximam autem fasciculorum partem carnis latere et incipere et desinere observamus, ut adeo pauci sint, qui contrariam consecutionem praebeant. Iam si latus carnis c littera, villorum v littera exprimimus, duo illa schemata principalia, qualia in duobus codicis nostri quaternionibus oculis offeruntur, ita repraesentari possunt:

Quaternio numero <i>IE</i> signatus continet folia 118—125:			Quaternio numero <i>A</i> signatus continet folia 12—19:		
folium	rectum	versum	folium	rectum	versum
118	c	v	12	v	c
119	v	c	13	c	v
120	c	v	14	v	c
121	v	c	15	c	v
122	c	v	16	v	c
123	v	c	17	c	v
124	c	v	18	v	c
125	v	c ³⁾	19	c	v

Neque tamen in libro nostro desunt foliorum compages, quae ab illa norma recedant. Quas quidem maxime probabile

¹⁾ Mihi quidem veri simillimum videtur ad componendos singulos quaterniones, quod in codice nostro frequentissimum fasciculorum genus est, binas plerumque pelles ovinas, quae in quaternas partes replicarentur, consumptas esse.

²⁾ Quam rem in aliis codicibus graecis, veluti in celeberrimo illo Sinaitico, iam dudum observaverant viri docti; cf. C. R. Gregory *Litterarisches Centralblatt* 1880 p. 1410; idem *Comptes rendus de l'académie des inscriptions* ser. IV t. XIII (1885) p. 261—268; C. Dziatzko *Centralblatt für Bibliothekswesen* 1892 p. 342; Guil. Wattenbach *Schriftwesen* ed. tert. p. 117 s.; 215 cum adn. 3.

³⁾ Idem, quod videam, schema in quaternionibus hodie valde turbatis codicis Dioscuridei saeculo VII confecti, qui Neapolitanus vocatur, (Vindobonensis suppl. gr. 28) constanter olim observatum erat; cf. ex. gr. quaternionem *IΘ*, quo f. 130—137 comprehenduntur.

est ita confectas esse, ut v. c. non binae pelles integrae quater plicatae, sed diversarum pellium particulae unum in quaternionem redigerentur. Veluti membranas interdum in has formas compositas invenimus:

Quaternio <i>IB</i> continet folia 94—101:			Quaternio <i>I</i> continet folia 82—89:		
folium	rectum	versum	folium	rectum	versum
94	c	v	82	v	c
95	c	v	83	v	c
96	c	v	84	v	c
97	c	v	85	v	c
98	v	c	86	c	v
99	v	c	87	c	v
100	v	c	88	c	v
101	v	c	89	c	v

Neque tacendum est formas illas simplices, quas enarravimus, nonnumquam inter se coniunctas extare, ut verbi causa altera fasciculi pars ad quaternionis *IE*, altera ad quaternionis *IB* exemplum conformata sit ¹⁾.

Membrantarum hanc ordinationem totum per codicem diligenter perscrutati plurimum inde subsidii nacti sumus in lacunis investigandis et pristino contextu, quem in partis quintae conspectu legentibus proponemus, restituendo. Cui conspectui tabula adiecta erit, ex qua, quomodo latera illa carnis et villorum in singulis foliorum fasciculis sese excipiant, exactius etiam compareat meliusque de huius rei utilitate iudicari possit.

CAPUT VI. DE VETUSTA COMPAGIUM NUMERATIONE.

Vetusta compagium numeratio, cuius in codice Iulianae nonnulla supersunt vestigia, sine dubio digna est, quae accu-

¹⁾ Vide, quae infra in conspectu de fasciculis exposita sunt.

ratus consideretur ¹⁾). Atque duo quidem fasciculi, qui f. 2—11 picturas illas celeberrimas et herbarii Dioscuridei titulos duos et indicem vetustum continent, in libri exordio extra numerorum seriem collocati sunt. Incipiebant autem numeri in ipsius herbarii initio, id est inde a folio 12^r, in prima cuiusque fasciculi pagina ad angulum sinistrum inferiorem inscripti. Quae quidem notae antiquae eadem haud dubie ratione procedebant atque illae, quas anno 1406 Ioannes Chortasmenus in libro denuo reparando et compingendo adscripsit (cf. cap. X). Qua tamen numerorum instauratione factum esse videtur, ut vetusti maximam partem eraderentur sive detergerentur. Manent tamen veteris scripturae vestigia, quibus plerumque numeri saeculi XV adiecti sunt, his fere locis:

F. 20^r $\overline{\overline{B}}$ f. 28^r $\overline{\overline{F}}$ f. 36^r $\overline{\overline{J}}$ ²⁾
 f. 118^r $\overline{\overline{E}}$ f. 126^r $\overline{\overline{S}}$ f. 136^r · I · Z

Qui quidem numeri similiter conformati et lineolis punctisque ornati sunt atque illi, quos in carmine de viribus herbarum (f. 388^r—392^v) capitibus praefixos videmus.

Sed cum his in compagibus notae antiquae et recentes optime inter se conveniant, eo loco, in quo ultimum vetustae numerationis indicium comparet, folio videlicet 271^r, extat

¹⁾ Liceat hac in adnotatione pauca eius generis exempla antiquissima, quae mihi praesto sunt, congerere. Atque primum quidem libri celeberrimi Sinaitici saeculo IV, ut vulgo existimant, scripti quaterniones singuli in paginae primae angulo superiore dextro numeris instructi sunt; cf. V. Gardthausen *Catalogi codicum manu scriptorum bibl. universitatis Lipsiensis* III p. 1. Porro codex memorabilis inter Raineri archiducis papyros servatus, qui corpus carminum Hesiodi continebat, componitur chartis in binas partes plicatis, quarum paginae in margine inferiore vel superiore litteris signatae sunt in hunc modum procedentibus: *A, A_A, A_B, A_T*; v. C. Wessely *Studien zur Palaeographie und Papyruskunde* I (1901) p. III ss. Contra codicis herbarii Dioscuridei, qui Neapolitanus vocatur, (Vindobonensis suppl. gr. 28) quaterniones in imae paginae ultimae angulo dextro numeris hodie plerumque deletis notati erant. V. praeterea Wattenbach *Schriftwesen* ed. tert. p. 179.

²⁾ Latet numerus vetustus sub membranae lacinia adglutinata.

inscriptio \overline{KA} , cuius a dextra adicitur numerus novicius \overline{AS} . Iam vero ex contextu constat fasciculum hunc eum, quo nunc positus est, locum, id est trigesimum sextum, qui recente illo numero indicatur, optimo iure tenere. Folio enim 270^v, quae pagina ultima est fasciculi *AE*, describitur *πήγανον ἄργιον ὁμοίως*, cuius imago datur f. 271^r; item ultima fasciculi *AS* pagina (f. 278^v) *περικλύμενον* enarratur, quam descriptionem, si folium 279 non suo loco insertum seponimus, folio 280^r, id est in prima pagina fasciculi *AZ*, figura eiusdem periclymeni sequitur.

Quae cum ita sint, mira haec numerorum vetusti et novicii diversitas duplici modo explicari potest. Primum enim coniecerit quispiam fasciculum illum, qui nunc recte locum *AS* obtinet, negligentia eius, qui codicem nove confectum ordinavit, falso numero *KA* insignitum et pro vicesimo quarto interpositum fuisse, quem errorem is, qui librum anno 1406 instauravit, correxerit. Magis vero mea quidem sententia probabitur altera huius quaestionis solvendae ratio. Crediderim enim ingentem illam membranarum molem, quae hodie uno tegumento anno 1406 confecto continetur, anno fere 512, quo tempore Aniciae Iulianae oblata est, in tomos complures minoris ambitus distributam fuisse. Atque in primo quidem tomo praeter compages duas non numeratas (f. 2—11) inuisse videntur fasciculi numeris *A*, *B*, *Γ* usque ad *IB* instructi, id est herbarii Dioscuridei folia fere centum priora ¹⁾. Quae quidem separato corpusculo comprehensa fuisse inde quoque colligere licet, quod excerpta Crateuaea et Galeniana in hac tantum parte inde a f. 6^r—94^v herbarum descriptionibus addita sunt, in eis autem, quae sequuntur, omnino deficiunt. Accedit, quod huius partis imagines eae, quas ad antiquiorum herbarum syllogen pertinere infra demonstrabimus, reliquis, et artificio et elegancia longe praestant (v. cap. XXIII).

Secundo deinde tomo veri simile est comprehensas fuisse membranas inde fere a fasciculi *IF* initio (f. 102) usque ad

¹⁾ Foliis hodie numeris 12—101 notatis addenda sunt membranae septem deperditae, detrahendum folium unum 69, quod huc non pertinet.

finem fasciculi *AS* (f. 278) vel etiam ulterius. Quos quidem duplici numero denotatos fuisse existimaverim, quorum altero indicaretur sedes, quam singuli in toto opere obtinerent, altero locus, qui iisdem in secundo volumine adsignatus esset. Fasciculo igitur huius sectionis primo, cuius membrana prima post f. 101 periit, suspicor antiquitus duos numeros *IA* et *A* inscriptos fuisse, fasciculo, qui est inde a f. 118, non solum *IE*, quod etiam nunc reliquum esse modo diximus, sed etiam paulo superius notam *I*, quae iam deleta est. Similiter res se habuisse videtur in compagibus *IS* (*A*), *IZ* (*E*), ceteris. Fasciculum denique, qui est inde a f. 271^r, eadem ratione numero duplici *AS* et *KA* instructum fuisse puto, ex quibus solus minor ille *KA* ad tomi ordinationem pertinens intactus supersit, alter vero *AS* manu saeculi XV instauratus sit. Hunc autem tomum tertius fortasse et quartus exceperunt.

Sed facile concedo ne hac quidem explicatione, quamvis multis argumentis commendetur, omnes difficultates removeri. Quae si vera est, sane mirum videtur finem tomi primi et secundi initium non in litterae alicuius exitum, sed in mediam seriem *A* ita incidisse, ut *δελφινίου ἐτέρου* figura f. 101^v exhibita ad primum, eiusdem herbae descriptio in prima fasciculi *II* pagina iam deperdita collocata ad secundum tomum pertinuerit.

CAPUT VII. DE VERSIBUS, SCRIPTURA, TEGUMENTO ANTIQUIS.

Pauca iam habeo, quae de scripturae versibus adiciam. Qui quo rectius exararentur, per totum codicem lineae, quae ad utrumque latus aliis binis concluduntur, circino accurate distributae ¹⁾ discriptaeque et stilo ferreo impressae sunt; quibus in herbario Dioscurideo ad synonyma duabus columnis conscribenda binae lineae accedunt per media folia ad perpendiculum directae. Hae quidem omnes per unam tantum cuiusvis folii paginam, eam videlicet, quae in animalis pelle carni olim obversa fuerat, ductae sunt (cf. cap. IV. V) atque,

¹⁾ Puncta circini acumine effecta per totum codicem passim reperiuntur.

dum hac in parte depressae cernuntur, in aversa, qua membrana aliquando villis tecta fuerat, eminentes apparent, ita ut binis simul paginis inserviant. Qua in re nihil refert, quod in carnis lateribus non semper textus inscriptus est, sed saepissime figurae pictae herbarii Dioscuridei in his ipsis collocantur. Porro et paginae in herbario praesertim frequentes, quae non totae perscriptae sunt, nihilo secius lineis stilo ductis explentur. Unde colligitur membranarum compages, antequam librarii textus et figurarum spatia distribuerent, ratione semper sibi constante lineis instructas esse. Attamen observandum est nonnullas paginas, quae illis quas diximus lineis iam praeditae erant, ut textum solito ampliorem recipere possent, sive totas sive in ima parte novis iterum lineis magis coartatis expletas esse ¹⁾. His minora quaedam spatia accedunt, in quibus fragmenta Crateuae et Galeni atque scholia carminis de viribus herbarum extant, quae omnia in ipso scribendi negotio lineis artioribus distincta esse facile agnoscitur.

Singula vero folia habent versus tricenos ternos sive quaternos vel quinos, ita ut ternae paginae totae perscriptae centenos fere versus contineant, qua re rationes de librariorum mercedibus instituendae faciliores interdum redditae sunt ²⁾. Versus autem singuli centimetra fere 22 longi capiunt litteras plus minus triginta quinque, quem quidem ambitum in libris veterum praesertim chartaceis usu receptum fuisse Birtii ³⁾ aliorumque disquisitionibus iam dudum stabilitum est. Margines vero, quae undique vacuae relictas sunt, superior et inferior hodie centimetrorum 3.5—6 esse solent, interior cent. 2—3.5, exterior 6—7; quas tamen interiore excepta, cum anno 1406 bibliopegi cultro recisae sint, olim aliquanto latiores fuisse constat.

Sed ne in hac materia enarranda nimius fiam, hoc unum

¹⁾ Cf. v. c. f. 96^r. 115^r. 139^v. 175^r. 265^v. 269^v. 280^v. 298^r. 299^v.

²⁾ Cf. edictum Diocletiani de pretiis rerum venalium 7, 39 ss., ubi scriptor *in scriptura optima versuum n(umero) centum* denarios tot accipere dicitur; quo de loco v. Th. Birt *Das antike Buchwesen* p. 208 s.

³⁾ Cf. Th. Birt *Das antike Buchwesen* p. 197 ss.

adiungam eos, qui codicem confecerunt, ut par erat in libro tam pretioso et magnifico, membranarum minime pepercisse et omnia amplis intervallis interiectis scripsisse. Id quod vel maxime manifestum est in herbario Dioscurideo, ubi, si pauca excipimus, singulis figuris singulae paginae adsignatae sunt itemque textus capita ita perscribi solent, ut a summa pagina nova incipiant et, sive ampliora sunt sive breviora, unam minimum paginam obtineant ¹⁾. Adde diversa opuscula in appendicem recepta omnia paginis vacuis interpositis inter se disiungi; singulos vero libros in novis paginis rectis incipere solere. Sed alia eius generis in codicis partibus recensendis attingere praestabit.

In conscribendo libro atramentum nigrum sive potius fuscum adhibitum est; litterae vero indicis, qui f. 8^r—10^v legitur, principales et tituli descriptionibus herbarum atque figuris herbarum et animalium adiecti, item subscriptio f. 459^v servata et capitum initia in opusculis herbario adnexis et alia quaedam, quae suis locis accuratius indicabuntur, minio picta sunt. Praeterea in titulo herbarii, qui f. 10^v—11^r extat, et in indice capitum paraphraseos alexipharmacorum (f. 438^v) versus rubri alternantur cum nigris. Albo autem colore nomina in picturis f. 4^v, 5^v, 6^v et acrostichon, de quo egimus, f. 6^v inscripta sunt; his accedunt litterae chrysographae, quibus f. 6^v Iulianae nomen, f. 7^v titulus herbarii exprimitur. Sed hic nobis quidem iam subsistendum est; de codicis enim re palaeographica ²⁾ Carolus Wessely speciali examine instituto infra copiosius disputabit.

¹⁾ Herbarium Dioscurideum, quod in codice nostro quadringenta fere folia utrimque scriptura vel pictura praedita explet, in exemplari Neapolitano saeculo VII scripto membranarum 172 comprehenditur, quae tertia parte minores sunt et in latere verso vacare solent. V. praeterea cap. XV.

²⁾ Liceat hoc iam loco eos scriptores breviter componere, qui ad hoc usque tempus de codicis re palaeographica adiectis plerumque scripturae speciminibus disputaverint. Sunt hi fere: P. Lambecius Comment. ed. Kollar. II p. 127 s. 259, cum tab. p. 253 adiecta; quam repetivit Nesselius Catalog. III tab. I littera notata; B. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 195 s.; C. Weigel in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal* VIII (1793),

Hoc vero loco, quia operarum in codice conficiendo partitionem inde discimus, memorandae sunt adnotationes quaedam, quae in solo herbario reperiuntur, litteris fugientibus saeculi VI, uncialibus quidem, sed quae ad cursivum quod vocatur scripturae genus propius accedant, negligenter inscriptae eo sine dubio consilio, ut rursus delerentur. Ex his eae, quae in marginibus superioribus paginarum collocatae erant, aut totae aut ex parte biblioepi scalpro recisae sunt. Eiusmodi adnotationes invenimus has, in quibus transscribendis spiritus et accentus de nostro addidimus:

α) in paginis, quae figuras continent:

F. 35^v in margine superiore ad angulum laevum:

[ὅ] τι αὐτῆς (scilicet herbae) ἡ δύναμις, οὐκ ἐγράφη, qua in re observandum est ἀλικάκκαβον, qui hac in pagina pictus repraesentatur, f. 36^r descriptum eiusque δύναμιν indicatam esse.

F. 44^v eodem loco:

[ἀψίνθιον] θαλάσσιον.

F. 45^v ibidem: [ἀμμωνιακ]ή.

F. 46^v ibidem: [ἄλυσ]ον.

F. 47^v ibidem: [ἀσκλη]πιάς ¹⁾.

F. 64^v ibidem: [ἀστράγ]αλος.

F ibidem: 67^v. [ἀκόνιτ]ον ἔτερον.

29.—32. Stück p. 8 s.; Pertz *Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* IV (1822) p. 521 n. I et tabulae adiectae n. I; Ch. G. Schwarz *De ornamentis librorum* (Lipsiae 1756) p. 31; M. Silvestre *Paléographie universelle* II (1841) n. 9; idem *Universal Palaeography* (translated by F. Madden) textus vol. I (1850) p. 164 ss. cum tab. LXII; V. Gardthausen *Griechische Palaeographie* (1879) p. 150 ss. 272; E. A. Bond et E. M. Thompson *The Palaeographical Society. Facsimiles of ancient manuscripts* tab. 177 addito textu uberrimo; E. M. Thompson *Handbook of Greek and Latin palaeography* (1893) p. 73. 152 s. cum specimine; Guil. Wattenbach *Anleitung zur griech. Palaeographie* edit. tert. p. 34.

¹⁾ Saeculi XV librarius inter f. 47 et 48 membranas excidisse ignorans huic figurae perperam adscripsit ἀνθυλλίς; sed conlato codice Neapolitano (f. 18^v) apparet ἀσκληπιάδα repraesentari.

- F. 91^v ibidem: γλυκύριζον.
 F. 108^v ibidem: ἔλεοσέλινον.
 F. 121^r in parte inferiore ad laevam:
 [ἐλ]ελή[σ]φ[α]κον (prope evanidum).
 F. 122^r ibidem: ἐλαφόβοσκον (prope evanidum).
 F. 124^r ibidem: ζωόνυχον.
 F. 125^r ibidem: ζμίλα[ξ].
 F. 144^v ibidem: γράφε.
 F. 148^v in margine superiore ad angulum laevum: [ἴον πορφυ]ροῦν.
 F. 161^v ibidem: [ισάτις ἀ]γρία (evanidum).
 F. 164^v ibidem: κυκλάμινος.
 F. 170^v ibidem: [κρότω]ν ἢ κίκι.
 F. 215^v ibidem: [λιμών]ιον.
 F. 216^v ibidem: [λιχῆν] ὁ ἐπὶ τῶν πετρῶν.
 F. 243^r sub figura ad laevam: ξάνθιον (prope evanidum).
 F. 379^v in margine superiore ad laevam: [χαμαιδά]φνη.

δ) in paginis, in quibus textus scriptus est:

- F. 148^r in margine superiore ad angulum dextrum: δύναμις [ἴριδος].
 F. 161^r ibidem:
 δύναμις (hic et aliis locis scriptum δυναμῆ ἰσά[τιδος].
 F. 164^r ibidem: δύναμις) κοτυληθὸν ἐτέρας).
 F. 169^r ibidem: δύναμις) καννάβε[ως ἀγρίας].
 F. 170^r ibidem: δύναμις) κανκαλ[ίδος].
 F. 215^r ibidem: δύναμις) λυσιμ[αχίου].
 F. 216^r ibidem: δύναμις) λιμω[νίου].
 F. 243^v infra ad laevam:
 ὄξυλάπαθον τὸ μέγα.
 F. 247^v ibidem: [ὀρίγανο]ς Ἑρακλεωτική.
 F. 379^r in margine superiore ad angulum dextrum:
 [δύναμι]ς χαμα[ισύνης].

De his adnotationibus uno verbo dixisse sufficiat haud dubie eas superesse ex maiore numero eiusmodi praeceptorum, quae in ipso codice componendo in librariorum et pictorum usum, quo facilius singula capita et figuras suis locis insererent, addita post scribendi et pingendi negotium absolutum maximam partem deleta sunt.

Superest, ut de involucro, quale antiquitus fuerit, paucis disseramus. Atque supra (cap. VI) iam diximus fieri posse, ut codicis, qui nunc est, membranae aliquando in sectiones sive tomos complures distributae fuerint, quorum ambitum accuratius definire conati sumus. Tegumentum igitur simplex, quo totus in praesens liber operitur, anno demum 1406 confectum esse infra (cap. X) demonstrabimus; pristinam vero formam eius involucri, quo olim vel totus codex vel singulae codicis sectiones instructa fuerint, ex imagine f. 6^v picta depromere licebit. In qua puerum alatum, cui superscriptum est *πόθος τῆς φιλοκτίστου*, Iulianae sedenti offerre codicem apertum, qui herbae picturam quandam exhibet et sine dubio ab ipso herbario Dioscurideo non diversus est, alio loco (cap. I) indicavimus. Cernuntur autem ipsius involucri, quod coloris coccinei est, margines tantum exteriores, quarum in laeva parte duae ansae formae semicircularis constringendis membranarum aptae dependent. Videtur igitur vetustissimum hoc tegumentum illi consimile, quod conspicitur in codice, quem *Φρόνησις* Iulianae ad dextram collocata sustinet, rubro vel corio vel panno constitisse ¹).

CAPUT VIII. DE MEMBRANIS DEPERDITIS.

Codicem Aniciae Iulianae, qualis ex librariorum manibus prodiit, folia fere 546 continuisse ex conspectu, quem in praefationis parte quinta exhibituri sumus, colligetur ²). Hodie autem folia numerata extant 491, ex quibus detrahenda sunt folia chartacea recentioris aetatis (saeculi fere XIV) tria signata numeris 287—289;

¹) V. etiam picturam f. 5^v, ubi Dioscurides repraesentatur scribens in codice, ex quo lorum ad constringendam membranarum molem dependet; qua de imagine disseruit Ch. G. Schwarz De ornamentis librorum (Lipsiae 1756) p. 169 (adiecta tab. II fig. 7). Cf. praeterea Wattenbach *Schriftwesen* ed. tert. p. 386. 398.

²) Cf. etiam tabulam supra (cap. V) propositam.

folium membranaceum novicium unum a. 1406 insertum (f. 205);

folia membranacea saeculi X vel XI a. 1406 in fine adiuncta sex (f. 486—491) ¹⁾.

His decem recentioribus demptis iam supersunt folia membranacea vetusti codicis 481; perierunt vero per longam saeculorum seriem membranae circiter 65. Id quod vel maxime in mandragora conspicuum est, qui, cum picturis duabus foliorum 4 et 5 versorum materiam praebuerit, in ipso tamen herbario prorsus desideratur. Primis quidem septem saeculis monumentum hoc splendidissimum satis magna cum cura adservatum esse videtur. In ultimo enim folio textus vetusti (f. 485^r) saeculo fere XIII, quo penes homines ex occidente ortos, qui Constantinopolim expugnaverant, codicem fuisse supra (cap. II) exposui, adscripti sunt numeri duo, graecus $\Phi\kappa\varsigma$ sat imperite pictus et, qui latine idem valet, DXXVI manu eadem, sed melius exaratus. Qui numeri ab homine fortasse ex occidente oriundo adnotati cum ad membranas haud dubie referendi sint, illo tempore folia fere 20 deperdita fuisse apparet. Deinde saeculo ferme XIV medio Neophytus monachus Prodromenus, qui apographon herbarii Dioscuridei libro Parisino gr. 2286 servatum confecit, folia non minus 21 integra vidit et descripsit, quae quinque decenniis post, quo tempore codex noster denuo compactus et in eum, qui mansit, statum redactus est, iam desiderabantur (v. cap. XII). Unde apparet Neophyti aetate ex antiquo libro folia non minus 503, sed fortasse etiam plura superfuisse. Iam tum caput de mandragora deperditum et foliis illis chartaceis noviciis, quae nunc numeris 287—289 signata sunt, suppletum esse pro certo habeo. In adnotatione porro, quae tempore fortasse eodem f. 485^v addita est, ²⁾ Sisinius quidam librum nostrum his verbis designat $\tau\eta\nu\ \beta\acute{\iota}[\beta\lambda\omicron\nu\ \tau\acute{\alpha}\upsilon\tau\eta\nu\ \acute{\epsilon}]χουσαν\ φ\acute{\upsilon}\lambda\lambda\alpha\ φ'$ (id est folia quingenta). Quo numero, quamquam vix accuratus est,

¹⁾ V. rationes de foliorum numero a Lambecio institutas f. 473^v et 485^v.

²⁾ Quamquam, si scripturam spectamus, etiam saeculi XV esse potest. Cf. cap. II.

tamen confirmatur etiam tum plures quam hodie membranas extitisse. Alia deinde detrimenta pretiosissimus liber proximis annis cepisse videtur, donec eum a. 1406 Ioannes Chortasmenus pessime habitum sive, ut adnotationis f. 1^r inscriptae verbis utamur, τὸν Διοσκοουρίδην παλαιωθέντα καὶ κινδυνεύοντα τελείως διαφθαρήναι ordinandum et instaurandum suscepit, quo de opere mox disputabimus. Qui quidem folia antiqua fere 482 colligere potuit, ex quibus excepto uno, quod inter f. 471 et 472 postea excidit (v. cap. XI), omnia ad nos pervenisse et indice herbarum circa idem tempus confecto et membranarum numeris, quos ipse Chortasmenus in ultimis compagibus inscripsit (v. cap. X), comprobatur. Reliqua autem damna, quibus liber per tot saeculorum vicissitudines adfectus est, folia lacera sive partim abscissa, quorum plurima Ioannes Chortasmenus a. 1406 sarcivit, vel atramento transmissis corrosa, membranas detritas et sordibus saepe inquinatas, ultimam denique partem, qua ornithiacorum paraphrasis continetur (f. 474—485), a reliquo volumine aliquamdiu avolsam et separate habitam uno verbo attigisse satis erit, quippe quae omnia ex ipsa pictura photographica optime percipiantur.

CAPUT IX. DE ADDITAMENTIS SAECULO XV ANTIQUIORIBUS.

Codicem, qui per longam saeculorum seriem medicorum et medicamentariorum usibus inserviebat, adnotationes a diversis adpositas quam plurimas exhibere per se consentaneum est ¹⁾. Atque hoc loco de illis posterioris aevi additamentis breviter dicendum est, quae quidem saeculo XV ineunte vetustiora videantur. Qua in re varias manus inter se exactius discernere supersedimus negotium hoc satis infructuosum, ne haec praefationis pars nimis augeatur, eis derelinqentes, qui in posterum vocabula herbarum vulgaria passim adscripta tractabunt.

¹⁾ De quibus pauca iam protulit Lambecius Comment. ed. Kollar. VI p. 203.

Antiquissima autem additamenta saeculo XIII attribuenta videntur; sunt ea quidem in initio codicis synonyma graeca latinis litteris transscripta itemque vocabula latina figuris alia manu adiecta, quae in codicem Parisinum gr. 2286 saeculi XIV fere medii praemissa voce *Φράγγου* recepta esse supra (p. 9 adn. 4) memoravimus; his accedit nomen Francogallicum *genestre* f. 327^v herbae, quae *σπάριτος* appellatur, adpositum et numerus foliorum DXXVI f. 485^r relatus, cuius supra (cap. VIII) mentionem fecimus.

Eae quae in codice habentur adnotationes graecae omnes latinis illis posteriores sunt, ut saeculo fere XIII exeunte et XIV a variis hominibus inscriptae esse videantur. Sunt autem diversissimorum generum.

1) Primum quidem in capitibus sat multis, praesertim in herbarii initio, scripturae unciali, quo facilius legatur, spiritus et accentus additi sunt, nonnumquam vero et itacismi correcti ¹⁾.

2) Deinde in codicis exordio tres quattuorve manus titulis rubris, qui uncialibus litteris exarati figuris herbarum accedunt, in scripturam minusculam transferendis occupatae erant ²⁾.

3) Duobus, quod videam, locis, f. 13^v (manu saeculi XIII vel XIV ineuntis) et 478^v iam ante a. 1406 a diversis textus litteris recentibus transscriptus est.

4) Interdum autem ipsa verba Dioscuridis aliis fortasse ex libris aucta et interpolata sunt, veluti f. 31^r v. 14 ³⁾. Atque f. 387^v ipsa *σπάριτου* figura additis foliolis correctae est, deinde

¹⁾ Cf. v. c. f. 14^r. 15^v. 16^r. 17^v ss. Vide, quae de his accentibus proposuit Kollarius Lambecii Comment. VI p. 203, a cuius opinione dissentit C. Weigelius in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal* VIII (1793), 29.—32. *Stück* p. 8 s.

²⁾ Exempla manus primae inveniuntur f. 64^v. 65^v. 67^v. 72^v ss., rursus f. 114^v. 115^v. 119^v, alibi. Manui secundae tribuerim notas f. 18^v. 29^v, tertiae f. 31^v. 32^v seqq. usque ad f. 42^v extantes, manui quartae inscriptiones foliorum 20^r. 20^v. 21^v. 22^v. 23^v.

³⁾ Cf. de hoc loco M. Wellmann *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Classe*, N. S. II fasc. I (1897) p. 7.

in folii 328^r parte inferiore eadem extat manu saeculi fere XIV delineata; utrisque vero foliis inscriptus est textus novicius.

5) Porro tres vel quattuor manus agnōsci possunt, quae in margine plerumque superiore figuris synonyma e graecitate volgari repetita adscripserunt. Haec quidem synonyma, quae historiae linguae vulgaris studiosis sine dubio haud parvi aestimanda sunt, vel nude ponuntur vel praemissa voce *κοινῶς* sive *οἱ δὲ* inducuntur ¹⁾. Qua in re observandum est et ex adnotationibus, quas quarto loco attigimus, et ex his vocabulis haud pauca translata esse in herbarii apographon, quod Neophytus Prodromenus medio fere saeculo XIV confecit, traditum codice Parisino graeco 2286 ²⁾; nonnulla vero huius generis synonyma praeterea comparent in eiusdem Neophyti sylloge herbarum alphabetica; quo loco utrum ex ipso linguae vulgaris usu an ex nostri libri adnotationibus repetenda essent, mihi quidem, ut certo efficerem, non contigit. Adde nymphae marinae, quae f. 391^v pone corallum picta est, hanc interpretationem adiectam esse: *ὡς φασίν, ὁ Ποσειδών*.

6) Figuris denique herbarum quam plurimis litterae quaedam singulares additae sunt, de quarum tamen significatione mihi omnino non constat. Inveniuntur autem hae fere: *κ*, *κ* ligatum cum *β* in hunc modum: *κ*, *κβ*, quod omnium frequentissimum est, *β*, *α*, *η* (cf. f. 318^v); accedit anulus vel orbiculus ad imas figuras adpositus. Quae siglae modo singulae positae sunt, modo binae vel ternae in una figura concurrunt.

7) Ad extremum notae aliquot adferendae sunt, quae ad ipsum codicis argumentum non pertinent, f. 485^v inscriptae, videlicet adnotatio illa Sisinii cuiusdam de libro, ut videtur, tradito (cf. p. 26) et definitio *προσφθίας* diversa manu exarata,

¹⁾ Exempla hic adponere liceat manuum diversarum: *a*) 50^v; *b*) 53^v. 55^v. 56^v. 59^v. 60^v. 63^v; *c*) 108^v. 110^r. 112^r. 115^v. 134^r; *d*) 29^v. 35^v. 37^v. 38^v. 49^v. 73^v; *e*) 51^v. Horum synonymorum nonnulla exscripsit M. Wellmann Hermae XXXIII p. 379 ss. n. 4. 24.

²⁾ De quo cf. quae infra in parte quarta (cap. XXXII n. 1) disputabimus.

quae tamen, si litteras spectamus, etiam XV saeculo assignari potest.

8) His accedunt folia illa tria chartacea formae minoris sub n. 287—289 inserta, quibus mandragorae descriptio in ipso codice vetusto deperdita ex Dioscuridis materia medica (IV 76 p. 570—573 ed. Spr.) suppleta est. Quae primo obtutu scripturae formam satis antiquam prae se ferre videntur¹⁾; diligentius vero inspicientibus manifestum fit litterarum ductus imitari quidem saeculi fere XI vel XII exemplar, sed ipsos aliquanto recentiori tempori attribuendos esse. Saeculo autem XIV haec libro nostro iam adiuncta fuisse ex Neophyti Prodromeni apographo patet.

CAPUT X. DE CODICE ANNO MCCCCVI IN PRAESENTEM FERRE STATUM REDACTO.

Sed iam accedamus ad enarrandas partes eius, qui anno 1406 codicem vetustate corruptum et turbatum ordinavit, sarcivit, compegit. De cuius opera hoc testimonium extat f. 1^r manu eius, qui paulo post herbarium tractavit (v. cap. XI), inscriptum:

† Τὸ παρὸν βιβλίον τὸν Διοσκουρίδην παντάπασι παλαιωθέντα καὶ κινδυνεύοντα τελείως διαφθαρῆναι ἐστάχωσεν²⁾ ὁ Χορτασμένος Ἰωάννης προτροπῇ καὶ ἐξόδῳ τοῦ τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κυροῦ Ναθαναὴλ νοσοκόμου τηλικαῦτα τυγχάνοντος ἐν τῷ ξενῶνι τοῦ Κράλη ἔτους 50^{ου} 2^{ου} ἰδου ἰν(δικτιῶι)ος ἰδ^{ης} (id est anno mundi 6914 sive p. Chr. n. 1406).

Atque de Ioannis Chortasmeni et Nathanaelis monachi personis et de Cralis hospitio in codicis historia (supra p. 19 s.) nonnulla disputavimus; hoc autem loco de opere ab Chortasmeno perfecto dicendum est. Et primum quidem primitivum et

¹⁾ Quam ob rem Wellmannus Hermae XXXIII p. 401 n. 280 saeculo XII haec folia attribuit.

²⁾ Ita legendum est, non ἐστάχωσεν, quod priores exhibent. Apud Graecos infimi aevi σταχώνειν idem est atque librum compingere sive operculis instruere; cf. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 40, ubi hic locus citatur; Wattenbach *Schriftwesen* edit. tert. p. 387 adn. 2.

foliorum et fasciculorum ordinem instaurare conatus numeros, quos singulis membranarum compagibus antiquitus inditos fuisse supra (cap. VI) diximus, sua ut videtur manu pristinis locis ita renovavit, ut ipsius vetustae numerationis perpauca vestigia relinqueret (cf. p. 43 s.); ubi vero prima fasciculorum folia interierant, proximo, quod servatum erat, aptos numeros inscripsit. Quo in negotio accidit, ut in theriacorum paraphrasi fasciculos duos, quos *NE* et *NS* signavit, inter se permutaverit; fasciculus enim *NS* (f. 424—431), quem posteriore loco inseruit, re vera praecedere debebat compagem nota *NE* instructam (f. 416—423) ¹⁾. Deinde fasciculos duos *IO* (f. 160—165) et *K* (f. 152—159) recte quidem signavit, sed falso collocavit eo, qui praeire debebat, postposito ²⁾.

Qua ratione postquam ordinem, quo se compages exciperent, in universum definivit, Chortasmenus membranas singulares evolsas totumque per codicem extra sedes dispersas pristinis locis inserere studuit; qua in re, ut infra in conspectu ostendemus, nonnumquam erroribus obnoxius fuit ³⁾. Uno autem loco, cum inter f. 204 et 206 folium periisse intellexisset, novam membranam vacuum (hodie numero 205 designatam) interpolavit eo fortasse consilio, ut *λαπάθου* textus et *λίνου* imago alio ex fonte in hoc spatio restituerentur; reliquas autem lacunas similem in modum explere supersedit. Fasciculis igitur, quam optime poterat, compositis in paginis rectis eorum foliorum, quae post fasciculum dimidium primum locum obtinent, veluti in quaternione pagina nona, ad marginem inferiorem inscripsit *μέσον* (scilicet *τετράδιον*, *πεντάδιον*, simile) sive *μέση*

¹⁾ Is error transiit in codicem Laurentianum plut. LXXXVI, 9 ex C derivatum; cf. infra cap. XXXII n. V.

²⁾ Cum codex Parisinus gr. 2286 saeculo XIV ex C descriptus iustum hac in parte ordinem praebeat, falsa consecutio, quam Chortasmenus aut iam extantem servavit aut ipse induxit, irrepsit in codicem Chigianum F. VII. 159, id quod ex descriptione foliorum 74^r—78^r ab O. Penzigio (*Contribuzioni alla storia della botanica* p. 261 s.) proposita patet; cf. infra cap. XXXII n. II.

³⁾ Cf. f. 69. 279. De f. I cum pavonis pictura ex ornithiacis in principium translato v. infra cap. XXX.

(ubi subintellegendum τετράς, πεντάς κτλ.). Sub finem vero, ubi libri admodum mutili ordinandi negotium difficilius erat, inde a fasciculo *NB* (f. 396^r ss.) non solum compagibus numeros notamque μέσον sive μέση indidit, sed persaepe etiam in prima cuiusque fasciculi pagina ad marginem superiorem numerum foliorum servatorum adscripsit ¹⁾, folia autem singula notis continuis in margine inferiore collocatis instruxit ²⁾. Quae quidem numeratio in fasciculis *NA*, *NE*, *NS*, *NZ*, *NH* satis integris (f. 410—447) omissa inde a compage *NΘ* usque ad finem continuatur.

Singulis compagibus hunc in statum redactis folia abscissa inter se coniunxit a tergo adpositis et adglutinatis fragmentis membranaceis, quorum aliquot ex codicibus vetustis deprompta esse cognoscuntur ³⁾; plurima praeterea, quae lacera erant, simili modo sarciendo reparavit. Neque tamen folia nimis mutila servasse, sed prorsus recidisse videtur. Membranas ita compositas filis per medias compages, ubi μέσον illud sive μέση inscriptum erat, plerumque transmissis inter se consuit. Toto iam volumine concinnato margines exteriores cultro tractavit et, quae abundare videbantur, solito bibliopegorum more abscidit. Unde factum est, ut adnotationes illae minutae supra (cap. VII) tractatae atque scholia carmini de herbarum viribus et paraphrasi ornithiacorum adiecta mutilata sint.

Ad extremum membranarum corpus communivit eo involucro, quod etiam nunc codici tegendo inservit. Cuius

¹⁾ Veluti f. 396^r, quod primum est fasciculi *NB*: + [τὸ] νβ [οῦ] ἔχει [φύλλα] ζ'; f. 402^r, quod primum est fasciculi *NI*: τὸ νγοῦ ἔχει φύλλα η'; f. 448^r τοῦ νθοῦ φύλλα η'; f. 464^r τὸ ξαοῦ ἔχει φύλλα η'. Adnotationes fasciculis *Ξ*, *ΞB*, *ΞΓ*, *ΞΔ*, *ΞE* inscriptae totae vel ex parte perierunt.

²⁾ V. c. f. 396^r τοῦ νβοῦ τὸ α'; f. 397^r τοῦ νβοῦ τὸ β'; f. 398^r τοῦ νβοῦ τὸ γ'; eqs.; f. 448^r τοῦ νθοῦ τὸ α'; f. 449^r τοῦ νθοῦ τὸ β'. Nonnullis locis margine inferiore abscissa haec signa perierunt.

³⁾ F. 404^r. 407^v. 473^v. 481^v adhibitae sunt particulae menologii ecclesiastici saeculi X vel XI, cuius folia sex integra (f. 486—491) in voluminis fine adnexa sunt; v. infra cap. XXXI. Alterius libri, qui saeculo fere XII scriptus videtur, frustra inveniuntur in marginibus interioribus foliorum 402^r. 405^r. 406^v. 463^v. 480^v. 482^r. 484^v. 485^v.

partes anterior et posterior, qua latior liber est, constant tabulis ligneis firmis, quibus pariter ac tergo, quod vocatur, tela crassa superinducta est; totum autem extrinsecus corio vitulino coloris fuscii satis denso operitur, quod in tabularum marginibus exterioribus clavis adfixum est. In utriusque vero tabulae parte exteriori supra et infra aptis locis binae extant fissurae, in quibus ligaminum ex texto quodam serico prasino confectorum reliquiae exiguae conspiciuntur. Quod ad tegumentum respexit Augerius de Busbecke, cum a. 1562 haec de codice Dioscurideo scripsit: *Ita extrinsecus a vermibus corrosus, ut in via repertum vix aliquis curet tollere* (cf. supra p. 30). Neque tamen involucri, quamvis vetustate corruptum et cariosum, ex quo liber bibliothecae Caesariae accesserat, renovatum est, sed ad hunc usque diem, qualecumque est, servatur. Minime autem id codici obfuit, cum praesertim priorum saeculorum bibliopegos non ea semper, qua decebat, cura et industria in renovandis libris veteribus versatos esse notum sit.

Sed haec iam sufficiant de opere, quod Ioannes Chortasmenus a. 1406 susceperat. Qui quamquam non sine erroribus quibusdam hoc negotio functus est, tamen eius industriae debetur, quod liber pretiosissimus, quem adnotatio illa f. 1^r scripta exitio proximum fuisse testatur, denuo collectus, ordinatus, compactus insequentibus temporibus nulla fere iactura adfectus est ¹⁾ eademque condicione, qua saeculo XV ineunte fuerat, per tot vicissitudines ad nostram usque aetatem pervenit.

CAPUT XI. DE MUTATIONIBUS IN CODICE POST ANNUM MCCCCVI FACTIS.

Plurima porro supersunt vestigia eius hominis, qui codicem ab Ioanne Chortasmeno instauratum vel ipso anno 1406 vel

¹⁾ Excipienda tamen est, quantum scimus, membrana una inter folia 471 et 472 olim collocata. Primum enim, quod ad nos pervenit, folium fasciculi ΞB (f. 472) hoc habet inscriptum: $\tau\omicron\upsilon \xi\beta\omicron\upsilon \tau\delta \beta'$; unde apparet folium, quod praecedebat, α' hodie deperditum anno 1406 adhuc extitisse.

paulo post tractavit. E re enim tum visum erat herbas Dioscurideas numeris instructas in indicem redigere textumque ob scripturae vetustatem lectu difficilem litteris noviciis transcribere, quo melius opus medicum xenodochii τοῦ Κράλη, in quo servabatur, usibus inservire posset. Quod negotium qui suscepit, necesse est diversus fuerit ab Ioanne illo Chortasmeno. Etenim adnotatio de codice nove compacto, quam supra (p. 56) proposuimus, f. 1^r manu eadem saeculi XV, quam in contextu saepissime offendimus, inscripta de Chortasmeno non prima persona ἐστάχωσα, sed tertia ἐστάχωσεν loquitur. Sed gravius est, quod ignotus ille homo sat multis locis errores a Chortasmeno in collocandis foliis commissosprehendit et adnotavit. Praeterea ex verbis Ναθαναήλ νοσοκόμου τὴν ἑκαῦτα τυγγάνοντος colligi potest operam hanc non illo ipso tempore peractam esse, quo codex reparatus est, sed aliquot sive mensibus sive annis post, quando Nathanael xenodochio praeesse fortasse iam desierat.

Sed cum nomen hominis huius novisse parvi intersit, haud dubie memorabile est permagnam codicis partem scriptura eius refertam esse. Statim igitur in f. 1^r adnotationem de libro a. 1406 instaurato, de qua modo diximus, et aliam brevem de notione vocabulorum quorundam botanicorum adiecit, deinde in picturis, quae sunt f. 2. 4—6 versis, nomina personis adscripta non sine erroribus litteris minusculis iteravit sive de suo supplevit ¹⁾).

Idem porro per totum herbarium titulos litteris rubris pictos, qui singularum herbarum descriptionibus vel etiam imaginibus adiecti sunt, in sui aevi scripturam cursivam transtulit eisque figuris, quae titulis carebant, de suo indidit. Ubi vero imaginem textui vel descriptionem figurae deesse

¹⁾ Vide imprimis imagines in foliis 4, 5, 6 versis collocatas, ubi figuris feminarum inter se diversis, quibus Εὐρεσις, Ἐπίνοια, Ἰουλιάνα repraesentantur, omnibus unum nomen ἡ σοφία imposuit eoque in errore sibi constans f. 6^v puerum alatum, ad quem antiquus titulus πόθος τῆς φιλοκίεστου pertinet, verbis πόθος τῆς σοφίας designavit. Cf. supra p. 6 adn. 1.

vidit, adicere solet: *οὐκ ἐγράφη* vel simile ¹⁾). Sed cum foliis totisve fasciculis bibliopecti errore falso collocatis interdum evenerit, ut figurae et descriptiones olim contiguae longioribus intervallis disiunctae sint, manu anonymi illius utroque loco exacte indicari solet, quot folia retro vel ultro evolvenda sit legentibus, ut alteram partem inveniant ²⁾). Quo tamen in negotio sat multis locis, ubi contextum membranarum interitu interruptum esse non perspexerat, imagines cum descriptionibus, quae non conveniebant, inepte coniunctas falsis nominibus designavit ³⁾).

Omnibus igitur herbarii paginis, quoad fieri poterat, concinnatis anonymus ille herbas universas inde ab initio usque ad finem numeris continuis instruxit; quos plerumque imaginibus, interdum vero iis potissimum locis, ubi figurae deerant, textus capitibus adposuit. Deinde titulos omnes cum suis numeris in indicem redegit, quem in exordii paginis vacuis, foliis videlicet 4—7 rectis, collocavit cum hac inscriptione: † *πίναξ ὁρθώτατος τῶν βοτάνων, ἅπερ ἔχει τὸ παρὸν βιβλίον, ἐνταῦθα*. Quem tamen non absolvisse, sed ad litteram tantum *T* et herbam *τὴν δ' τρίφυλλον ἢ ὀξύφυλλον*, quae extat f. 352^v, perduxisse videtur. Nisi forte existimandum est indicis finem in membrana iam excisa, cuius frustum inter folia 7 et 8 superest, inscriptum interiisse. Atque hoc ex indice intellegitur, quod saepius monuimus, ex herbario inde ab anno fere 1406 nihil periisse.

Sed et ipsas descriptiones unciali scriptura exaratas litteris noviciis transferre coepit. Etenim, si textum folii 13^r et 13^v excipimus, qui f. 13^v manu paulo vetustiore saeculi fortasse XIII vel XIV ineuntis iteratus extat, totum herbarii

¹⁾ Cf. f. 78^v. 80^r. 101^v. 102^r. 161^v. 204^v. 212^v. 213^r. 227^r. 239^r. 257^v. 271 315^r 382^v.

²⁾ Cf. v. c. f. 69^r. 69^v. 151^v. 159^v. 160^r. 166^r. 204^r. 278^v. 279^r. 279^v. 281^v (ubi haec nota falsa est). His adde notam f. 61^v inscriptam.

³⁾ Cf. f. 47^v. 106^v. 162^v. 163^v. 164^v. 165^v. 197^v. 279^r. 339^v. Idem semel f. 79^v in textus capite accidit, cuius titulum, qui *βρίον θαλάσσιον* esse debebat, ab antiquo librario omissum errore ex folii 79^r imagine ita supplevit: *βουεννία λευκή*.

Dioscuridei principium usque ad f. 142^v ab anonymo illo in vacuis membranarum spatiis elementis minusculis repetitum est ¹⁾, ita tamen, ut progrediente opera synonyma in capitulum initiis posita, utpote minus necessaria, neglegi coepta sint. Inde vero a f. 143^v negotium hoc complurium hominum manibus diversis minus curiose continuatum est, a quibus integra interdum capita, veluti *μισθός* f. 175^r, ommissa sunt; ad extremum inde a f. 193^r continuum transscribendi opus omnino destitutum est, ita ut ex capitibus, quae sequuntur, ea tantum, quae utiliora videbantur, in recentiorem scripturam transferrentur ²⁾.

De mutationibus, quas codex inde ab ineunte saeculo XV usque ad nostram aetatem obierit, pauca addere placet. Queritur autem Busbeckius librum praeclarum, quo tempore eum Constantinopoli invenit, *vetustatis iniuria pessime habitum* fuisse (cf. p. 30). Membranarum tamen vetustarum 482, quas Chortasmenus a. 1406 collegerat, numerum fere integrum ad hoc tempus servatum esse saepius dictum est, uno tantum, quod sciamus, folio postea deperdito (v. supra p. 59 adn. 1).

Duo autem folia 404 et 407, quae is, qui medio fere saeculo XV codicem Laurentianum plutei LXXXVI n. 9 ex nostro descripsit, intacta adhuc vidit, postea abscissa sunt, ut exigua tantum verborum et picturarum fragmenta in marginibus interioribus supersint. Contra recentiore tempore duo folia membranea non numerata, ne paginae prima et ultima tegumento deterantur, inter has et tegumenti tabulas interiecta sunt.

¹⁾ Synonyma latina aliquot locis (f. 112^v. 124^v. 131^v) latinis elementis scripsit.

²⁾ F. 239^v imagini nymphaeae, cuius textus perierat, observationes quaedam ex alio auctore adiectae sunt.

His quoque, de quibus agimus, saeculis sat multa additamenta scripturae veteri accesserunt. 1) Atque primum quidem certum est nonnulla synonyma graeca saeculo demum XV adiecta esse; praeterea textum herbarii inde a f. 143^v compluribus manibus saeculi XV litteris minusculis transcriptum esse supra (p. 62) adnotavimus. 2) Porro f. 1^r loco quarto legitur disquisitio quaedam logica satis confusa, cuius in fine haec extant: ταῦτα Μιχαήλ ὁ Βαραγγίτης γράφει; quae quidem non de alio quodam scriptore philosopho, de quo nihil traditum habemus, sed de ipso saeculi XV scriba, qui haec fortasse excogitavit, intellegenda videntur. 3) Deinde in eodem f. 1^r quinto loco diversa eiusdem fere aetatis manu scripta est sententia † πᾶς φιλόσοφος ἰατρός, οὐ μὴν δὲ πᾶς ἰατρός φιλόσοφος; sexto autem loco ab eodem homine exarati extant versus tres politici qui vocantur syllabarum duodenarum nescio unde sumpti: συχῶν λοιστρῶν ἐπέχου καὶ δοριμέων κτλ. 4) Tum vocabula graeca et nomina turcica litteris arabicis scripta et 5) transscriptiones litteris hebraicis factas huic aetati attribuenda esse supra (p. 26) observavimus. 6) His adiungi possunt signa diversa codici Vindobonam translato a Blotio, Tegnagelio, Lambecio bibliothecariis inscripta, quae supra (p. 37) uberius tractavimus. 7) Lambecii porro manu et folia numeris arabicis in summis paginis rectis adpositis (1—491) et figurae animalium venenatorum, quae f. 398^v—431^r extant, numeris continuis (1—38) distincta sunt, rationes praeterea de foliorum summa f. 473^v et 485^v propositae. 8) Eiusdem fortasse Lambecii iussu post folium truncatum 407 insertum est chartaceum quoddam novicium 407*, in quo figurae quondam f. 407 exhibitae integrae proferuntur adiectis nominibus βασιλίσκος et σκυτάλη et numeris 39 et 40, quibus notae illae f. 398^v—431^r figuris adscriptae continuantur, et adnotatione germanica *Verlohren*. 9) Item Kollarius, cum codicem diligentius cum Neapolitano conferret, ut alia minoris momenti praetereamus, f. 22^r verba in saeculi XV transscriptione omissa τῆ ὀσμῆ μηχανώδης supplevit, f. 197^v. 279^r. 339^v falsas herbarum inscriptiones ab ineuntis saeculi XV librario adpositas correxit additis vocibus κύτιος et *Rhamnus* et *Tithymalus*

characias, f. 161^v titulum, qui deerat, *ισάρις ἀγρία* supplevit, folio denique 388^r adnotationem quandam, quae ad carmen de viribus herbarum pertinet, nomine suo subscripto in margine adiecit (cf. cap. XXVI).

CAPUT XII. DE PRISTINO CODICIS CONTEXTU RESTITUENDO.

In codicis huius conspectu, quem infra quinta parte proponemus, singulatim indicabitur, quibus locis membranae interciderint et quaenam eae continuerint argumenta. Hoc autem capite satis habebimus in universum exponere, quibus indiciis et documentis in gravissimo hoc negotio expediendo utendum fuerit.

1. Atque primum quidem codicem mutilum esse exterioribus, ut ita dicam, argumentis comprobatur:

a) primum si in compagibus folia singularia inveniuntur, quibuscum altera folia ipso membranarum conexu iam non cohaerent sive cohaesisse cognoscuntur;

b) deinde si in compage quadam membranarum numerus admodum exiguus est. Qua in re notandum est tres tantum in toto libro inveniri compages foliorum quaternorum, quae quidem illaesae sint, reliquos autem fasciculos intactos senis vel denis vel etiam pluribus foliis constare, plerumque autem octonis (v. supra cap. V). Quodsi igitur v. c. in fasciculo *MΘ* duo tantum folia (381. 382) inveniuntur, etiam inde colligitur eum mutilum esse.

c) Idem efficitur, si foliorum, quae in compage aliqua extant, numerus impar esse cognoscitur, ut v. c. tres vel quinque septemve folia servata sint; ipsa enim rei natura postulat, ut singulorum fasciculorum membranae parem semper numerum exhibeant.

d) Neque minus foliorum iactura inde cognoscitur, quod consueta illa membranarum consecutio, qua bina plerumque latera carnis binaque villorum sese excipere supra (cap. V) exposuimus, interrupta est.

e) His accedit, quod nonnumquam ipsarum membranarum sive excisarum sive abscissarum reliquiae integris intermixtae servantur ¹⁾).

2. Porro membranas deesse inde concluditur, quod contextus sententiarum hiat, sive consueta illa in herbario figurarum et descriptionum consecutio hunc in modum interrumpitur, ut v. c. herbae cuiusdam textus extet, imago desideretur, vel e contrario imago adsit, textus deficiat (v. cap. XV). Qua in re saepe cautius agendum est, cum is, qui anno fere 1406 novos figuris titulos litteris minusculis adscripsit, iterum atque iterum falsis inscriptionibus additis, quominus lacunae statim agnoscerentur, impediverit (p. 61 adn. 3). In opusculis autem appendice traditis facili negotio lacunae deprehenduntur aut sententiarum conexu intercepto aut editionum, quae pleniorem textum exhibent, subsidio.

3. His argumentis in herbario aliud accedit, si qua herba in indicem vetustum, qui foliis 8^r—10^v scriptus dimidiam fere capitum partem complectitur, recepta in ipso contextu desideratur. Qua in re tamen excipienda sunt *κάρπασσος, κύπρος, σεύτλον λευκόν*, quae in indice quidem recensentur, sed in communi codicum Constantinopolitani et Neapolitani archetypoi iam defuisse videntur (v. infra cap. XXII). Iam vero cum herbae in indicem relatae in singularum litterarum contextu series quasdam cohaerentes efficiant, indicis ope loci, quibus quid deperditum sit, satis certe definiri possunt.

4. In toto fere codice persaepe evenit, ut litterarum rubrarum in titulis et capitum initiis scribendis adhibitarum, sed interdum et ipsius scripturae nigrae vestigia quaedam satis certa in paginis e regione positis compareant. Quae quidem non eo tempore, quo codex confectus est, sed posteriore aetate, cum in loco fortasse humido adservaretur, orta esse inde praesertim probatur, quod etiam illic inveniuntur, ubi inter folium, cuius scriptura expressa est, et illud, in quo ectypum cernitur, aliquid intercidisae constat. Atque si consideramus in duobus fasciculis *NE* (f. 416—423) et *NS*

¹⁾ De folio inter 471 et 472 deperdito cf. supra p. 53; 59 adn. 1; 62.

(f. 424—431), quos a. 1406 a bibliopego inter se permutatos esse probabile est (v. cap. X), vestigia talia extare, ut folii 423^v litterae rubrae in f. 424^r, folii 415^v in f. 416^r expressae sint, dubium non est, quin etiam post a. 1406, quo codex in praesentem statum redactus est, huiusmodi ectypa facta sint.

Quae quamquam ita se habent, nihilo secius locis aliquot vestigia rubra et nigra reperiuntur e foliis hodie deperditis expressa. Cuius rei exemplum proditur f. 162^v, in quo figura exhibetur errore eius, qui anno fere 1406 titulos novicios adscripsit, *κενταύριον τὸ μέγα* appellata, re vera autem haud diversa ab ea, quae codicis Neapolitani f. 44^r sub inscriptione *κενταύριον τὸ μικρὸν* adest. In pagina igitur recta eius membranae, quam inter f. 162 et 163 excidisse aliis quoque argumentis evincitur, textus aliquando centaurii minoris collocatus fuerit necesse est. Tituli autem rubri, qui capiti huic deperdito praefixus erat, ectypum cernitur f. 162^v, ubi in summa pagina litteris inversis legimus *ΤΟ ΛΕΠΤΟΝ*; id quod haud dubie supplendum est [*κενταύριον*] τὸ λεπτόν ¹⁾.

Similem rem animadvertimus f. 239^r. Etenim inter f. 238 et 239 membrana intercidit, in cuius pagina recta herba f. 238^v descripta, cui *ναρκισσός* nomen, imagine repraesentata erat, pagina autem versa textus ²⁾ legebatur *νυμφαίας*, quae f. 239^r delineata conspicitur ³⁾. Sed praeterea ex codicum Neapolitani (f. 104^r) et Parisini gr. 2286 (f. 29^r) testimoniis (v. p. 69) cognoscitur in nostro libro hoc ipso loco et imaginem et descriptionem alterius nymphaeae ⁴⁾, quae *νυμφαία ἄλλη* vocatur, olim extitisse. Cuius rei vestigium servatur ectypo, quod titulus ruber in folio inter 238 et 239 aliquando collocato pictus in f. 239^r et quidem, si infra a dextra parte egredi-

¹⁾ Idem herbae, quam in Neapolitano *κ. τὸ μικρὸν* vocari diximus, nomen invenitur apud Plinium nat. hist. XXV 31 et in carmine de viribus herbarum praemissum capiti IX (v. ed. Hauptii p. 482 ante v. 114; codicis nostri f. 389^v). Cf. quae Sprengelius adnotavit ad Dioscuridis mat. med. III 7 (p. 349 n. 42).

²⁾ Cf. Neap. f. 104^r; Dioscuridis mat. med. III 138 p. 478 s.

³⁾ Quam a Neapolitani figura diversam neque textui, qui teste Neapolitano hoc loco supplendus est, aptam esse cap. XXII exponetur.

⁴⁾ Cf. Dioscuridis mat. med. III 139 p. 479 s.

mur, in folio tertio figurae reliquit; ubi haec fere deprehenduntur: ///// AI /// ΦΜΥΗ. Unde apparet in membranae deperditae latere verso fere medio ad sinistram titulum ΝΥΜΦ[Α]ΙΑ [ΑΛΛΗ] inscriptum fuisse, cui parva pictura et textus eodem fere modo atque f. 26^r. 33^r (v. cap. XV) subiecta fuisse videntur.

In ornithiacorum denique paraphrasi inter f. 475 et 476 membranas duas excidisse constat. Atque capitum exordia, quae in priore folio recto litteris rubris scripta erant, aliqua ex parte expressa extant in f. 475^v; ubi supra versum 14 haec vestigia inversa cernuntur ΠΟ/ΥΙ/////, id est initium capitis de seleucide ave: πο[λ]υ[βορώτατον ὄρνεον ἢ σελευκίς κτλ. ¹⁾. Minus certa sunt ectypa rubra, quae f. 475^r super versu 14 adsunt et initium capitis de pico in folio, quod praecesserat, iam deperdito scripti reddere videntur: ///// ΤΙ ΠΑΡΑ /////; quod fortasse ita supplendum est: [Τοῖς δροκολασι δὲ καινόν] τι παρὰ [τῶν θεῶν δέδοται δῶρον ²⁾].

5. Aliud eiusdem rei in herbario Dioscurideo indicium inde repetere licet, quod herbae, quae in codice Neapolitano (Vindobonensi suppl. gr. 28) extant vel aliquando extitisse ex indicibus singulis litteris praemissis cognoscuntur, in Constantinopolitano nonnumquam desiderantur. Nam cum ambos ex eodem archetypo derivatos esse certissimum sit, apparet utroque easdem fere herbas tractatas esse (cf. cap. XIV. XXII). Quarum ordo quamquam in N, ubi hodie membranis transpositis valde turbatus est, aliquantum diversus erat a C, tamen in universum in utroque pariter procedere videtur, ita ut sedes lacunarum interdum etiam ex Neapolitano circumscribi possint.

6. Praeter Neapolitanum ad quaestiones, de quibus agitur, expediendas nonnihil conferre posse videntur ii codices, quos diversis temporibus ex nostro descriptos et depictos infra parte quarta proponemus. Ex quibus tamen ii, de quorum indole et aetate satis constat, veluti Laurentianus plutei

¹⁾ Cf. editionum, quae capite XXX citantur, Crameri p. 28, 29; Duebneri I 22 p. 112.

²⁾ Cf. ed. Crameri p. 27, 6; Duebneri I 14 p. 111.

LXXXVI n. 9, Vaticanus Urbinas n. 66, saeculo demum XV confecti sunt, id est post a. 1406, quo liber Dioscuridis denuo compactus in praesentem fere statum et ambitum redactus est. Verum in Laurentiano textus, qui membranis duabus inter 401 et 402 deperditis itemque foliis 404 et 407 ad marginem usque abscissis continebatur, integer adhuc legitur. Deinde paraphraseos ornithiacorum libri duo priores codice Parisino gr. 1843, quem ex nostro pendere demonstrabitur, saeculo XIII scripto sine lacunis, quibus in C nunc abundant, adriti sunt, liber autem III ex alterius recensiois codicibus plenus adhuc innotuit. Sed alia, quae huc spectant, in partibus tertia et quarta suis locis adferre praestabit.

Maiorem vero utilitatem praebere videtur codex Parisinus gr. 2286 medio fere saeculo XIV sive ab ipso Neophyto monacho Prodromeno sive ex Neophyti exemplari descriptus, cui f. 1^r herbarii Dioscuridei apographon sine picturis inest ex nostro libro depromptum. Quod quamquam non universas herbas etiam nunc in C extantes, sed selecta capita ordine interdum paulisper mutato complectitur, multas tamen herbarum descriptiones continet, quae hodie in C desiderantur, cum aliae sine dubio iam saeculo XIV deperditae fuerint. Sed de hoc libro, quem beneficio eorum, qui bibliothecae Parisinae praesunt, Vindobonam transmissum inspicere potuimus, quarta parte (cap. XXXII n. I) uberius disputaturi hoc loco ea excerpere satis habuimus, quae ad pristinum codicis nostri contextum restituendum utilia videantur. Qua in re herbas eas, quae in C quamvis depictae textu carent, asterisco uno *, eas vero, quae in C omnino desunt, duobus asteriscis ** notavimus.

F. 8^r s. haec capitum series invenitur: *ἀνανθα* — f. 8^v ** *ἄρκιον· οἱ δὲ προσώπιδα* — *ἄκτη*. Cf. codicis C f. 72^r—73^r.

F. 9^r *βετονίκη* — ** *βήγιον*, cui f. 9^v adiectum est fragmentum Galeni inscriptum *Γαληνός* — * *βρυνία λευκή* — f. 10^r *βαλαρίς* (id est *βρίον θαλάσσιον*). Cf. C f. 78^v—80^r.

F. 18^r *ἰσάτις ἡμερος* * *ἰσάτις ἀγρία* — *κενταύριον τὸ μέγα* — * *κενταύριον τὸ μικρόν* — f. 18^v *κοτυλιδῶν* — *κοτυλιδῶν ἑτέρα* — *κυκλάμιος* — f. 19^r *κυκλάμιος ἑτέρα* — *κόνυζα λεπτόφυλλος* — *κόνυζα ἑτέρα πλατύφυλλος*. Cf. in codice C fasciculi IΘ f. 161^r—165^v et fasciculi Κ, qui

post f. 165 inseri debebat, sed errore eius, qui a. 1406 codicem compegit, hodie praecedat, f. 152^r—153^v.

F. 25^r *λυχνίς ἀργία* — **λευκάκανθα* — ***λιβυστικόν* — *λογχίτης*.
Cf. C f. 212^r—213^r.

F. 26^v *μήκων κερατίτης* — f. 27^r **μελισσόφυλλον* — *μαλάχη κηπαία*.
Cf. C f. 226^r—228^r.

F. 27^v *μυρίς* — f. 28^r **μήδιον* — ***μελίλωτον* — *μυριάκανθον*.
Cf. C f. 233^r—234^r.

F. 28^v *ναρκισσός* — f. 29^r **νυμφαία* — ***νυμφαία ἄλλη* — *νάρθηξ*.
Cf. C f. 238^v—240^v; supra p. 35.

F. 34^v *ποταμογεῖτων* — ***πόλιον τὸ ὄρεινόν* — f. 35^r *ῥοδοδάφνη*.
Cf. C f. 281^v—282^v.

F. 39^v *σκορδόπρασον* — f. 40^r ***σέρις ἀργία* — ***σέρις ἡμερος* — ***σκορπιοειδής* — **σόγκος τραχύς* (solum nomen sine descriptione) — *σόγκος τρυφερός* — *σκορπίουρον ἕτερον*. Cf. C f. 314^v—318^r.

F. 43^v *τράγος ὁμοίως* — f. 44^r *τραγοπάγων* — *τράγος ἕτερος* — **τιθύμαλλος χαρακίας* — f. 44^v *τιθύμαλλος μυρτίτης* — *τιθ. δενδρίτης* — *τιθ. πλατύφυλλος* — *τιθ. κυπαρισσίας* — f. 45^r *τιθ. ἡλιοσκοπίος* — *τιθ. παράλιος* — *τίφη* — *τεύκριον* — *τριπόλιον* — f. 45^v *τρίφυλλον* — *ὑπήκoon* — ***ὑοσκύαμος* — f. 46^v *ὑπόγλωσσον*. Cf. C. f. 338^v—353^r.

F. 50^v *χαμαιδρύς* — ***χαμαιπίτυς* — f. 51^r ***χαμαιλαία* — ***χαμαιμυλον* — f. 51^v ***χαμαιλέων λευκός* — f. 53^r *ψύλλιον*. Cf. C f. 382^v—383^v.

Haec si cum codice nostro, qualis nunc est, comparamus, efficitur Neophytum folia non minus viginti unum intacta vidisse, quae hodie deficiunt.

Ad imagines denique deperditas supplendas universumque contextum restituendum haud parum etiam conferre posse videtur codex Romanus bibliothecae Chigianae, de cuius indole commentatione primum ab O. Penzigio conscripta ¹⁾, deinde singulari Henrici Pogatscheri benevolentia edoctus sum. Quo libro insigni, qui saeculo quidem XV fere medio partim ex ipso C, partim, ubi C mutilus iam erat, ad exemplar antiquius ex C expressum confectus est, solae imagines cum inscriptionibus, sed sine textu continentur ex herbario et ex

¹⁾ O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905. 8^o) p. 241—282; cf. praeterea cap. XXXII n. II.

appendicibus depromptae, eis vero, quae nunc extant, longe pleniore. In herbarum quidem serie prima (f. 1^r—171^v), quae tota ex C depicta est, Pogatschero auctore proponuntur figurae 406, qui numerus eum, qui nunc in C invenitur, imaginum 383, longe superat (cf. infra cap. XIV). Ex quibus cum nonnullae fortasse aliis ex fontibus additae sint (veluti f. 83^r ἀρτεμισία, 120^v *porrum hortense*), longe plurimas ex ipso codice nostro, cum integrior adhuc esset, sumptas esse constat. Cuius rei documentum adferam finem seriei Π (f. 116^v—127^r), quam Pogatscher mihi exscripsit. Qua in re herbas eas, quae in C quamvis enarratae imagine carent, asterisco uno * designavi, eas vero, quae in C omnino desiderantur, asteriscis duobus**.

F. 125^r *polycnemum* — f. 125^v ***potamogiton* — **potamogiton alter* — f. 126^r ***polium irinum* (id est πόλιον ὀρεινόν) — ***pecte* — f. 126^v *periclymenon* — f. 127^r *panax herculeus*. Cf. C f. 262 ss.

Contra in serie M, cuius notitiam eidem viro erudito debeo, eadem prorsus, quae hodie in C servatae sunt, figurae proponuntur.

Extant praeterea f. 215^v—219^v imagines volucrum 70 repetitae fere ex libro C et quidem ex ornithiacorum paraphrasi longe tum integriore ¹⁾. Atque seriem libris I et II comprehensam, in qua C (f. 474^r—482^r) figuras 24 hodie praebet, exprimit in Chigiano imagines quadraginta sex numeris graecis et arabicis inde ab n. 1 (ἀετός *aquila*) usque ad n. 40 (κύκνος, *cycnus*) instructae; tabulae vero libro III praemissae (f. 483^v), qua aves 24 repraesentantur, respondent figurae 24 f. 219^r et 219^v exhibitae, quarum pleraeque inscriptionibus carent.

His igitur indiciis et documentis, quorum in singulis lacunis compluria plerumque concurrere et invicem sese sustinere solent, usuri in conspectu codicis, quem infra parte quinta exhibebimus, et defectus codicis et materias, quae foliis deperditis comprehensae fuerint, indicabimus.

¹⁾ Quarum titulos exscriptos invenies cap. XXXII n. II.

PARS SECUNDA.

DE HERBARIO DIOSCURIDEO.

CAPUT XIII. DE HERBARIII DIOSCURIDEI FORMA.

Postquam prima huius praefationis sectione ea tractavimus, quae ad universi codicis historiam et formam pertinent, iam transeamus ad singulas eius partes eo ordine, quem in ipso libro obtinent, enarrandas. Qua in re initium faciendum est ab herbario illo celeberrimo, quod Dioscuridis quidem nomine inscribitur, re vera autem collectio medica est ab ipso Dioscuride prorsus aliena, posteriore aetate secundum litterarum seriem concinnata ex partibus tribus: figuris herbariorum pictorum, imprimis Crateuae, synonymorum catalogis ex Pamphilo potissimum excerptis, herbarum descriptionibus ex Dioscuridis praesertim materia medica depromptis.

Cui herbario praemissa est series picturarum, quae propter artificium et elegantiam inter praestantissima artis pictoriae veterum monumenta habentur. Dico praeclaras illas imagines quinque, quae in exordio f. 2—6 versis extant ¹⁾. De

¹⁾ Nam pavonis picturam folio, quod nunc est 1, traditam ad hanc seriem non pertinere, sed ex ornithiacorum paraphrasi errore in eam, quam hodie obtinet, sedem transpositam esse, tertiae partis cap. XXX demonstrabitur.

quibus quoniam facilius a viro artis historiae perito copiosius disputabitur, in re praesenti paucissima, quae quidem ad ipsum herbarium spectant, adnotare sufficit. Constat autem *εισαγωγικὰς* esse has picturas. Quarum prima et secunda septeni auctores medici atque botanici, et quidem illi praecipue repraesentantur, ex quorum operibus codicis argumentum pendet, videlicet Nicander, cuius theriaca et alexipharmaca in prosam orationem conversa appendici insunt, Crateuas, ex cuius herbario picto plurimae figurae receptae sunt, Sextius Niger Dioscuridis auctor, ipse deinde Dioscurides, cuius operi maximam descriptionum partem deberi diximus, Pamphilus synonymorum botanicorum scriptor, Galenus denique, ex quo fragmenta nonnulla excerpta sunt ¹⁾. Tertia vero pictura, quae mandragorae inventionem exhibet, argumentum tractatur ab ipsa Dioscuridis materia medica alienum; videtur autem Crateuae effigies subesse Dioscuridis nomine arbitrarie inscripta totaque imago ex Crateuae herbario picto in hunc librum translata esse, qua de re infra (cap. XXIV, A) uberius agetur. Huius ad exemplum in ipso codice conficiendo fictam existimaverim quartam picturam, in qua *Ἐπίνοια* cum mandragora, Dioscurides scribens, pictor figura delineanda occupatus conspiciuntur. Quam qui excogitavit eo consilio ductus, ut originem quodammodo herbarii Dioscuridei illustraret, sane non consideravit genuinam illam Dioscuridis materiam medicam figuris omnino caruisse. De quinta denique, qua herbarium Dioscurideum absolutum offertur Aniciae Iulianae, iam supra (cap. I) ampliore commentario disseruimus.

Picturas has *εισαγωγικὰς* ipsum iam sequitur herbarium, quod longe maximam codicis partem, folia scilicet inde ab 7^v usque ad 387^r obtinet. Primo igitur loco (f. 7^v) positus est titulus intra coronam lauream auratam in fundo caeruleo litteris auratis per undecim versus elegantissime pictus, quem litteris minusculis hic transscribimus accentibus et interpunctionibus, ut solemus, de nostro additis:

¹⁾ Cf. M. Wellmann *Hermae* XXXIII p. 373; p. 371 adn. I.

† | Τάδε ἔνε|στιν Πεδανίου | Διοσκουρίδου Ἀναζ[αρη]έως περὶ
βοτὰ[ν]ῶ[ν] καὶ ῥιζῶν κ(αὶ) χυλίσμάτων κ(αὶ) σπερμάτων | συνφύλλων¹⁾
τε κ(αὶ) φαρμακῶδων. ἀρξώμε|θα τοίνυν ἀκολούθως ἀπὸ τοῦ | ἄλφα
(foliolum).

Foliis, quae sequuntur, 8—11^r novus efficitur fasciculus. In quo f. 8^r—10^v continetur index eadem aetate, qua reliquus codex, exaratus per quinque paginas et partem sextae in binas columnas divisas²⁾. Elementorum XXIV notas maiore modulo ornate pictas singulas excipiunt herbarum nomina secundum litteras, quibus incipiunt, ordinata et ita disposita, ut singuli versus singula plerumque, sed nonnumquam et bina vocabula capiant. Ea nomina, quae in singulis litteris primum obtinent locum, minio scripta sunt; ex. c. f. 8^r ἀείζων τὸ μέγα; βούνιον; eximendae tamen sunt litterae inde a Γ usque Κ. Intra series illas, quas primarum litterarum communiōne formatas esse diximus, nomina ad strictam alphabeti, qua nos utimur, normam non sunt ordinata, sed nulla certa lege sese excipiunt. Index autem hic eam ob causam memoratu dignus est, quod non omnes, quae herbario insunt vel inerant, herbas recenset, sed partem fere dimidiam, qua de re infra (cap. XXXIII) copiosius disputabitur. Praeterea ad restituendum pristinum herbarii contextum, qui plurimis foliis deperditis hodie satis mutilus est, vetustum hunc indicem haud parum valere alio loco (cap. XII n. 3) expositum est. In codicis conspectu, quem in fine huius commentationis addemus, hunc indicem integrum exscriptum cum eis, quae in herbario respondent, composituri sumus.

Accedit in eiusdem fasciculi foliis ultimis, videlicet 10^v et 11^r, titulus herbarii alter eisdem verbis, quae f. 7^v haberi

¹⁾ Id est *συμφύλλον*.

²⁾ Ab hoc indice vetusto alter recentior discernendus est anno fere 1406 scriptus elementis minusculis in foliis rectis 4—7, qui eas herbas usque ad litteram *T* comprehendit, quae in codice anno 1406 denuo compacto servatae erant. De quo conferas supra cap. XI.

modo memoravimus, conceptus, per duas fere paginas sive versus tredecim praegrandibus litteris ita scriptus, ut cum versibus singulis minio pictis singuli alternentur nigro atramento exarati. Quem minusculis litteris hic repetimus additis de nostro accentibus et interpunctionibus:

(F. 10^v) *Τάδε ἔνεστιν | Πεδανίου | Διοσκουρίδου | Αναξαρχέως | περὶ
βοτανῶν | καὶ ῥιζῶν | καὶ χυλισμάτων |*

(f. 11^r) *καὶ σπερμάτων[ν] | συνφύλλων τε | καὶ φαρμάκων ¹⁾. |
ἀρξώμεθα τοίνυν | ἀκολουθῶς ἀπὸ τοῦ | ἄλφα.*

Ultima huius fasciculi pagina (f. 11^v) vacat. Vacat et f. 12^r, qua pagina novus incipit quaternio numero *A* signatus, quem fasciculorum series similiter numerata usque ad codicis finem excipit (cf. cāp. V).

Iam ad ipsum herbarium Dioscuridis pervenimus. F. 12^v prima occupat pictura inscripta *ῥιζῶν τὸ μέγα*; f. 13^r et ss. extat eiusdem herbae textus. Hanc longa serie sequuntur et figurae et descriptiones reliquarum herbarum, quarum ultima est *ὠκίμων* f. 386^v enarratum, f. 387^r depictum. Pagina 387^v vacua est. Herbae eodem ordine dispositae sunt, quem in indice illo obtinere diximus, ut consecutio alphabetica primis tantum nominum litteris constet, intra series vero hac ratione effectas nulla certi ordinis norma observetur. Qua in re id sane memorabile est ne eiusdem quidem similisve vocabuli herbas semper inter se consociari, sed magno interdum intervallo disiunctas inveniri ²⁾. Serierum singularum *A, B, Γ, E*, sequentium neque initia neque exitus propria nota ulla indicantur. Nisi forte excipis seriem herbarum, quarum cum *A* incipiunt nomina; folio enim 95^v conspicitur *A* grande atramento nigro scriptum, quod in primam huius seriei inscriptionem *ΔΕΛ—ΦΙΝΙΟΝ* minio pictam intrusum est.

¹⁾ Titulus prior f. 7^v habet *φαρμακῶδῶν*.

²⁾ Cf. infra cap. XXIII n. II.

CAPUT XIV. DE NUMERO HERBARUM.

Sed iam quaestio instituenda est, quot herbae in codice C extent, quotque olim hoc libro comprehensae fuerint ¹⁾. Multa enim in herbario praesertim Dioscurideo membranarum interitu excidisse iam supra (cap. VIII) dictum est; quae quibus subsidiis investigari et suppleri possint, speciali capite (XII) exposuimus. Hoc loco nudos tantum numeros proponemus, quos exacta ratione instituta effecimus; singula vero qui requirunt, ad codicis conspectum relegamus, qui quinta huius commentationis parte exhibebitur.

Habuit igitur herbarium Dioscurideum, cum integrum esset, in membranis 416 herbas 435. Ex quibus hodie plenae servatae sunt 366; herbarum 17 solae extant imagines, herbarum 25 solae descriptiones; 27 totae deperditae sunt. Continet igitur herbarium, quale nunc est, in foliis 376 herbas depictas 383, herbas descriptas 391 ²⁾. Sed liceat singula secundum litterarum series oculis proponere:

¹⁾ Minus recte se habent, quae Kollarius ea de re profert *Supplem. I p. 382*.

²⁾ Qua in re observandum est binas nonnumquam herbas singulis paginis depictas singulisque capitibus enarratas esse; nos autem non picturas neque capita, sed ipsas herbas computasse.

SERIES LITTERAE	Antiquus herbarum numerus	EX HIS SERVATAE SUNT:			Herbarum integrarum vel ex parte servatarum summa	Herbae omnino deper- ditae
		integrae	solae imagines	solae descripti- ones		
A	67	62	1	1	64	3
B	14	10	1	1	12	2
Γ	11	11	—	—	11	—
Δ	11	6	1	3	10	1
E	21	19	1	1	21	—
Z	3	3	—	—	3	—
H	8	8	—	—	8	—
Θ	10	10	—	—	10	—
I	12	11	1	—	12	—
K	53	50	1	2	53	—
Λ	25	20	2	2	24	1
M	23	15	2	2	19	4
N	4	1	1	1	3	1
Ξ	3	3	—	—	3	—
O	13	13	—	—	13	—
Π	33	24	2	4	30	3
P	7	6	1	—	7	—
Σ	54	44	1	3	48	6
T	19	17	1	1	19	—
Υ	9	7	—	1	8	1
Φ	12	12	—	—	12	—
X	18	10	—	3	13	5
Ψ	3	2	1	—	3	—
Ω	2	2	—	—	2	—
	435	366	17	25	408	27

Data hac occasione pauca adiungam de numero herbarum, quae in altero herbarii Dioscuridei codice vetustissimo,

Neapolitano videlicet saeculi VII (nunc Vindobonensi suppl. gr. 28) contineantur. Atque in universum quidem constat Neapolitanum (N), quem ex eodem archetypo atque librum C derivatum esse infra (cap. XXII) explicabitur, easdem prorsus herbarum et picturas et descriptiones habere sive habuisse, quas C exhibet vel aliquando exhibebat. Id quod facili negotio ex indicibus potissimum efficitur, qui in codice adhuc integro et nondum turbato saeculo fere XIII vel XIV singulis litteris praescripti sunt; ex quibus unus tantum seriei *A* index cum aliis litterae *A* membranis deperditus est. Sed singula nonnulla ea de re proferre liceat.

In serie *A*, cuius et index et herbae nonnullae perierunt, adiuvamur notis numeralibus, quae codice adhuc integro imaginibus adiectae sunt. Quarum ultima et summa f. 26^r invenitur ξη' (id est 68), quae tamen eam ob causam in 67 corrigenda est, quod f. 8^r numerum ια' excipit nota ιγ' errore posita. Herbae vero 67, quas Neapolitanus olim hac in serie continebat, cum C consentiunt.

In serie *E* exhibentur herbae 20, quia herba, cui in C *ἐριγέρων* nomen est, in N *ἡριγέρων* vocata in serie *H* proponitur.

In serie *Z* insunt libro N herbae 4; accedit enim *ξιμίλαξ λεία*, quam C in serie *Σ* praebet.

In serie *H* numerantur herbae 8 ut in C; accedit quidem *ἡριγέρων* in C sub *E* littera propositus, omittitur autem *ἡγίλωψ*, qui in C et hoc loco et in serie *A* sub lemmate *αλγίλωψ* adest.

In serie *M* extant herbae 22; omittitur enim *μελαμπράσιον ἢ βαλλωνή* in C bis, ut videtur, in litteris *B* et *M*, in N vero semel in serie *B* tractata.

In serie *Σ* habentur herbae 53; *ξιμίλαξ* enim *λεία* codice C hic exhibita in N sub *Z* inserta est.

Quae cum ita sint, apparet codice Neapolitano antiquitas comprehensas fuisse herbas numero 433, cum duae illae, quae in C binis locis proponebantur, in N semel tantum exhiberentur. Ex his supersunt 409, quarum quattuor imaginibus privatae sunt.

CAPUT XV. QUA RATIONE HERBARII FIGURAE ET
TEXTUS DISPOSITA SINT.

In herbario Dioscurideo, quod amplissimum in codice nostro obtinet spatium, singulae herbae et figuris repraesentantur et descriptionibus enarrantur. Figurae autem et descriptiones his fere modis sunt distributae ¹⁾:

1) Plerumque et imagini et textui singulae paginae adsignatae sunt. Qua in re, ubicumque pagina textu non expletur, reliqua pars vacat. Quodsi autem textus amplior est, versus aut per totam paginam aut sub finem paginae coartantur, quo facilius descriptio una pagina absolvatur (cf. cap. VII); si vero textus nullo modo in unam paginam comprimi potest, ultra primam in paginis insequentibus una duabusve continuatur. Figurae autem et textus non eadem ubique ratione sese excipiunt, cum modo figura praecedat, modo textus. Deinde figura et textus alias iuxta se conspiciuntur, cum alterum in folio verso, alterum in eo, quod subsequitur, recto collocatum sit, alias utrumque in eodem folio ita dispositum est, ut alterum paginam rectam, alterum vero obversam obtineat.

2) Raro autem textus et figura in duabus paginis ita collocata sunt, ut in altera figura simul et descriptionis particula exhibeatur, altera textu expleatur ²⁾.

3) Nonnumquam vero et binae herbarum figurae in una pagina consociatae sunt; quibus separata in pagina textus, quo ambae figurae illustrentur, addi solet ³⁾.

4) Interdum et figura et textus in eandem paginam comprimuntur ⁴⁾.

5) Tribus denique locis ita res se habet, ut herba quae-

¹⁾ Nonnulla hac de re habet Wellmann *Krateuas (Abhandlungen der k. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, philol.-hist. Cl. NS II 1 a. 1897) p. 22; Hermae XXXIII p. 375.*

²⁾ Cf. f. 194^v—195^r; 331^v—332^r; 365^v—366^r.

³⁾ Cf. v. c. f. 152^v—153^r; 153^v—154^r; f. 171^v—172^r; 173^v—174^r; alia.

⁴⁾ Veluti f. 20^r. 78^r. 113^v. 117^r. 134^v. 135^r, ubi librarius litteris minoribus usus est; f. 258^v. 265^r. 290^r. 314^r. 333^r. 334^r. 340^r. 352^v. 360^v.

dam illa, quam supra primo loco indicavimus, ratione depicta et descripta sit, in eius autem paginae, quae descriptionem exhibet, parte inferiore vacua alia herba adfinis minore modulo effingatur textu ibidem adiuncto ¹⁾).

Singulis deinde herbis tituli sive *λήμματα* rubro colore adponi solent ²⁾. Quae inscriptiones vetustae aut solis textus capitibus praefiguntur ³⁾, aut picturis quoque ita adiciuntur, ut vel infra figuram ⁴⁾ vel supra eam ⁵⁾ collocentur. In priore quidem herbarii parte figuris plerisque nomina desunt, id quod postea plurimis membranis deperditis sat multis erroribus causam praebuit. Is enim, qui circa a. 1406 codicem nostrum tractavit, non solum titulos, ubi aderant, litteris minusculis repetivit, sed etiam eis locis, ubi desiderabantur, inscriptiones supplevit; qua in re saepius, cum contextum foliis excissis interruptum esse non animadverteret, figuras et textus capita perperam coniunxit, ita ut picturas falsis vocabulis instrueret ⁶⁾. Qui errores, cum ope codicis Neapolitani eisdem figuris illustrati facile agnoscuntur, in conspectu codicis, quem quinta parte proponemus, omnes corrigentur.

Descriptionum titulos rubricatos excipere solent synonyma, quorum singula plerumque singulis versibus bipartitis scripta sunt ⁷⁾; haec vero sequitur textus ex Dioscuridis materia medica haustus, versibus continuis scriptus. Praeterea in serie litterarum *A, B, I'* compluribus locis adnexa sunt excerpta ex Crateuae herbario et Galeno. Sed de his omnibus descriptionum partibus, quemadmodum distributae et perscriptae sint, infra (cap. XVII ss.) singulatim disputabitur.

¹⁾ Cf. f. 34^r. 26^r; his accedere videtur *νυμφαία ἄλλη*, de qua supra (cap. XII n. 4) disputatum est.

²⁾ Et textui et figurae deest titulus f. 79^v—80^r; f. 196^v—197^r.

³⁾ Id fit inde a f. 29^v—158^r. Qua in codicis parte picturae vel e regione textus positae sunt vel textum folio recto inscriptum in folio verso excipiunt.

⁴⁾ Id evenit f. 12^v. 15^r. 28^v.

⁵⁾ Cf. f. 158^v ss. usque ad herbarii finem paucissimis exceptis.

⁶⁾ Cf. supra cap. XI p. 61 adn. 3.

⁷⁾ Rarius synonyma a reliquo textu segregata in picturae pagina collocantur; veluti f. 20^v.

CAPUT XVI. DE FIGURIS HERBARUM.

Figurae quomodo et collocatae et titulis inscriptae sint, superiore capite, quod satis videatur, exposuimus. De ratione autem, quae inter haec herbarum simulacra et veras herbas in rerum natura extantes atque descriptiones Dioscurideas intercedat, multum a viris doctis disputatum est, quorum commentationes statim adferentur. Quorum opiniones, quae haud raro vel maxime inter se discrepant, singulas examinare meum non est; huius enim rei arbitrium penes viros rei herbariae peritos esse debet. Hoc unum dicam plerosque et botanicos ¹⁾ et philologos nostra aetate in eo iam consentire, quod figuras codicum C et N non ad ipsas herbas, sed ex archetypo communi ad exemplaria picta confectas esse statuunt; unde evenerit, ut inter imagines illas praeter multas summa cum veritate optime expressas haud paucae extent, quae a naturali forma quam maxime abhorrentes vel ficticiae vel monstrosae videantur. Sed ne eum quidem, qui archetypum composuit, ipsas herbas prae oculis habuisse, sed figuras per longam transscribentium seriem ex Crateuae herbario saeculo a. Chr. n. primo composito aliisque fontibus veteribus accepisse infra (cap. XXIV) demonstrabitur, ubi de herbarii Dioscuridei fontibus et origine disputaturi sumus.

Herbarum figurae, quas codex exhibet, paucissimae ad hoc tempus a viris doctis divulgatae sunt. Ex quibus decem delineatas extare in Remberti Dodonaei stirpium historiae pemptadibus annis 1583 et 1616 editis infra (capite XXV) memorabitur ²⁾. Tabulae autem aeneae Swietenno auctore annis fere 1763—1773 confectae, in quibus viginti septem

¹⁾ Cf. F. Cohn commentationis, quam infra (p. 82) citabimus, p. 307 s.

²⁾ In Ioannis Frankii libello, cuius editioni primae inscriptum est Polychresta herba Veronica (Ulmae 1690. 12^o), postea in linguam germanicam et gallicam converso figuram alyssi, quod ille cum thea Sinensi comparaverat, „ex codice Dioscurideo” expressam proponi auctor est A. de Haller Bibliothecae botanicae I p. 635; v. etiam I. C. G. Ackermann in Fabricii bibl. gr. ed. Harles. IV p. 684. Quod opusculum cum mihi praesto non sit, in incerto relinquo, utrum re vera figura illa deprompta sit ex nostri codicis f. 46^r an aliunde.

imagines inerant ex C expressae, in publicum non prodierunt (cf. cap. XXV). Nostra demum aetate M. Wellmannus μῶλυ (f. 235^v) et λυχνίδα στεφανωματικήν (f. 210^v) cum figuris earundem herbarum, quae aliis in codicibus extant, conlata delineanda curavit ¹). His adde ex codice Chigiano saec. XV ad nostrum exemplar depicto φασιόλον imaginem, quae cum C f. 370^v omnino congruit, a Penzigio exhiberi ²). Neque aliorum codicum Dioscurideorum figurae satis notae sunt ³).

Illis saeculis, quibus magna artis medicae pars in herbarum veterum, imprimis Dioscuridearum cognitione versabatur, multum inter medicos herbariosque de pretio figurarum, quae codice nostro continentur, in universum disceptatum est. Nam cum Sambucus, Dodonaeus, Schelhammerus, Stollus, Gerhardus van Swieten, Albertus de Haller, Sibthorpius has picturas summis laudibus ornandas multum ad definiendas herbas Dioscurideas valere existimarent, horum iudicio adversati sunt Crato, Clusius, Iacquinus, Weigelus, Sprengelius, qui omnes rudes, multas ficticias vel imo monstrosas esse conclamabant. Quorum omnium sententias infra in studiis Dioscurideis enarrandis (cap. XXV) singulas referemus. Nostris vero temporibus iam id non agitur, quid ad morbos medendos figurae conferant, sed quid utilitatis ad universam historiam rei herbariae illustrandam et ad Dioscuridis interpretationem philologam et historicam inde redundet. Quas ad res imagines has cautissime quidem, sed magno cum lucro adhiberi posse apud viros harum rerum peritos iam constare videtur ⁴).

¹) *Krateuas* tab. I. II.

²) O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) tab. V.

³) Paucas exscripsere ex Parisino gr. 2179 C. Salmasius *Plinianarum exercitationum in Solinum* (Traiecti 1588 s.) I p. 372 s. 380. 622 s.; II p. 683; B. de Montfaucon *Palaeogr.* gr. p. 259; E. Bonnet *Ianus* VIII (1903) ad p. 281; deinde ex eodem aliisque Dioscuridis libris pictis Wellmannus l. c. tab. I. II; ex Chigiani F. VII. 159 saec. XV seriebus eis, quae ex C depromptae non sunt, O. Penzig l. c. tab. VII. VIII. His accedunt imagines ex codice N expressae, quas proponunt Daubeny *Lectures* tab. VIII—XII; Penzig l. c. tab. VI.

⁴) Cf. I. C. G. Ackermann in Fabricii *Bibliotheca* gr. (ed. Harles.) IV p. 684; porro variae Wellmanni commentationes; H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIX (1903) p. 545.

Iam liceat commentationes nonnullas componere, quibus figurae codicum Constantinopolitani et eorum, qui adfinitate huic coniuncti sunt, cum ipsis herbis comparantur et explicantur:

1) Albertus de Haller Bibliothecae botanicae I (1771) p. 85.

2) Idem nomine non enuntiato *Göttingische Anzeigen von Gelehrten Sachen* a. 1773 vol. I p. 10. 11; quae epistula indicato auctoris nomine iterum impressa est apud Baldingerum *Medicinisches und Physisches Journal* vol. VIII (1793) 29—32. *Stück* p. 6 ss.

3) I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca graeca (ed. Harles.) IV p. 684, qui ab Hallero pendet.

4) C. Weigel apud Baldingerum l. c. VIII p. 9 s.

5) I. Sibthorp Florae graecae prodromi ed. ab I. E. Smithio II (Londinii 1806) in indice in Dioscuridem p. 392—404.

6) Idem Florae graecae X, append. III p. 33—88.

7) Ch. Daubeny *Lectures on Roman husbandry delivered before the University of Oxford* (Oxonii 1857) p. 303—319¹⁾.

Eis, qui Halleri, Ackermanni, Sibthorpii, Daubenyi observationibus recte uti voluerint, tenendum erit hos scriptores non ipsum codicem Constantinopolitanum prae oculis habuisse, sed tabulas illas Swietenio auctore confectas, quarum pars longe maior ex codice Neapolitano, minor ex Constantino-politano expressa est.

8) Ferdinandus Cohn *Beitrag zur Geschichte der Botanik, Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 310 s., qui codices C et N tractat.

9) H. Stadler *Neues zur alten Botanik* in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 610 s.

10) O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 246. 253—272, ubi agitur de figuris codicis Chigiani F. VII. 159 (de quo cf. cap. XXXII n. II),

¹⁾ De libris n. 5—7 citatis et. O. Penzig l. c. p. 244 s., ubi et de enchiridiis, quae ab Sibthorpio pendunt, veluti Billerbeckii Flora classica (Lipsiae 1824) et C. N. Fraasii Synopsi plantarum Florae classicae (Monaci 1845), verba facit.

quarum prima series ex C expressa est. Pendet Penzigius in eis, quae de figuris herbarii Dioscuridei profert, a Sibthorpio et Daubeny; quam ob rem, ubicumque codicem Caesareum citat, plerumque Neapolitanus, rarius Constantinopolitanus intellegendus est.

Porro ei, qui has quaestiones diligentius tractaturus est, haud neglegenda erunt, quae de reliquorum codicum Dioscurideorum, imprimis Parisinorum, imaginibus a viris peritissimis conscripta sunt ¹⁾).

CAPUT XVII. DE SYNONYMIS HERBARUM.

In ambobus codicibus antiquissimis Vindobonensibus inter titulos et ipsas descriptiones ex Dioscuridis plerumque materia medica derivatas interiecta sunt synonyma herbarum non solum graeca, verum etiam latina et barbara haud raro tanta copia ad singulas herbas cumulata, ut longi quasi catalogi efficiantur. Vastissima haec vocabulorum multitudo, quamquam ad hoc tempus minima ex parte a viris doctis examinata est, summi videtur momenti esse ad linguarum notitiam promovendam. Nam praeter vocabula graeca, quae nonnumquam ex dialectis, veluti Boeotorum et Cypriorum, deprompta esse indicantur, ubique fere latina magno persaepe numero addita invenimus; quibus accedere solent nomina, quibus Aegyptii Afri Armenii Barbari Bessi Daci Dardani Galli Hispani Itali Lucani Mysi Persae Siculi Syri Tusci, deinde prophetae, Zoroaster, Pythagoras, Osthanes utebantur. Atque post multas virorum doctorum controversias Wellmanni iam curis constare videtur synonyma, quae in recensione alphabetica coacervata extant, maxima

¹⁾ A. L. Millin *Journal d'histoire naturelle* II (1792) p. 283 ss.; idem *Magasin encyclopédique* a. II (1796) t. II p. 152—162 (de codicibus Parisinis gr. 2179. 2183); E. Bonnet *Ianus* VIII (1903) p. 169 ss. 225 ss. 281 ss. (de Paris. gr. 2179); O. Penzig l. c. p. 247 ss. 272—279 (de Chigiani F. VII. 159 figuris eis, quae ex C non sunt petitae). Vide praeterea A. de Haller *Bibliothecae botanicae* I p. 85; 170; C. Sprengelium *Versuch einer pragmatischen Geschichte der Arzneykunde* ed. tert. II (1823) p. 85.

ex parte non ab ipso Dioscuride textui addita esse, sed ex alio fonte satis bonae aetatis manasse, quem fuisse Pamphili grammatici opus *περὶ βοτανῶν* exeunte primo p. Chr. n. saeculo conscriptum probabilis est coniectura iam olim a Lambecio prolata, nuper vero a Wellmanno argumentis firmata ¹⁾).

Codicis C synonyma in singulis versibus bipartitis ita disposita esse solent, ut initiis utrimque inter se exaequatis in priore columna ii, qui hoc vocabulo usi sint, designentur, veluti *οἱ δὲ, Ῥωμαῖοι, Αἰγύπτιοι*, in altera autem eodem versu ipsum vocabulum enuntietur. Rarissime contra evenit, ut tota synonymorum series continuis versibus exarata sit. Infra (cap. XXXII n. XII) probare studebimus synonyma, quae in libris manu scriptis materiae medicae ex recensione alphabetica interpolatae extant, partim ex C, partim ex N fluxisse.

Synonymorum, quae codici insunt, primus mentionem fecit Ioannes Aurispa in epistula anno fere 1423 scripta ²⁾. Nonnulla deinde de eisdem disputavit Lambecius Comment. II p. 593 ³⁾, qui primus Pamphilum grammaticum horum fuisse auctorem coniecit; copiosius vero tractavit A. F. Kollarus, de Neapolitano potissimum codice disserens, Suppl. I p. 352--358. Porro Curtius Sprengelius, qui synonymis barbaris a multis pro suppositiciis habitis certam quandam auctoritatem vindicavit ⁴⁾, in textum omnia huius generis recepit uncis plerumque inclusa; qua in re imprimis lectiones codicum C et N respexit a Weigelio amico subministrata. Post haec synonymorum series, quae codicibus Vindobonensibus traduntur, paucis attigit V. Rose Hermae VIII p. 39 adn. 1, qui spurias eas esse contendit. Novissima vero aetate M. Wellmannus in commentatione eadem, qua in universum de synonymis librorum Dioscurideorum eum disputare modo memo-

¹⁾ Cf. M. Wellmann Hermae XXXIII p. 360 ss.; idem *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen in Dresden* (1897) p. 55; Pauly et Wissowae encycl. V p. 11,8 s.

²⁾ Cf. supra p. 13 s.: *in quo (codice) . . . herbarum et radicum vocabula graecis literis triplici idiomate graeco, latino et alio nescio quo adnotantur.*

³⁾ Ed. Kollar. II p. 258 s.

⁴⁾ In praefatione ad Dioscuridem p. XVI s.

ravimus, Hermae XXXIII p. 360 ss. permulta eorum, quae in C et N diligenter conlatis invenerat, protulit et illustravit. In futura autem Wellmanni editione, quae ut brevi tempore prodeat, valde exoptamus, maxima synonymorum pars procul dubio non comparebit in genuino materiae medicae textu, a quo Wellmannus aliena ea esse probavit, sed in recensione alphabetica, quam ille seorsum editurus est.

Iam ad singulas linguas accedamus. Qua in re valde mirandum est tantam vocabulorum molem ex tot populorum linguis delibatam, in quarum numero aliquot sunt paucissimis monumentis nobis cognitae, a grammaticis et lexicographis neglectam fere iacere.

De Aegyptiis herbarum nominibus admodum pauca invenies apud Athanasium Kircherum *Lingua Aegyptiaca restituta* (Romae 1644) p. 592—603, qui haec tamen non ex codice C, cuius non meminit, sed ex Apuleii qui dicitur opere de medicaminibus herbarum ¹⁾ habet. Inde pauciora etiam recepta sunt in Amedei Peyronii *Lexicon linguae Copticae* (Taurinis 1835).

Vocabula Dacica a Kollario *Suppl. I* p. 855 composita tractaverunt Iacobus Grimm *Geschichte der deutschen Sprache* I p. 141—148; H. Leo *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* III (1854) p. 191 s. Postea eadem una cum vocabulis, quae Bessis Dardanisque tribuuntur, iterum collegit et explicare conatus est Guil. Tomaschek *Die alten Thraker* II p. 22—36 ²⁾, qui lectiones et codicum C et N et duorum Vindobonensium Pseudo-Apuleii (n. 93. 97) solita diligentia excussit.

Herbarum nomina Gallica ex diversis editionibus sibi cognita aliis linguae Celticae reliquiis intermixta examinarunt I. Ch. Adelung *Mithridates oder allgemeine Sprachkunde* II (1809) p. 42 ss.; L. Diefenbach *Celtica* I (1839); A. Holder *Alt-celtischer Sprachschatz* I. II (1896 s.)

¹⁾ Falsi Apuleii synonyma ex eodem fonte esse derivata atque ea, de quibus agimus, M. Wellmannus Hermae l. c. p. 369 ostendit.

²⁾ *Sitzungsberichte der Akademie der Wiss. zu Wien, phil.-hist. Classe* CXXX (1894) *Abh.* II. Ceterum parum certis fundamentis inniti, quae Tomaschek in hac commentatione sibi enucleasse visus est, monet P. Kretschmer *Einleitung in die Geschichte der griech. Sprache* (1896) p. 217 cum adn. 4.

Synonyma denique latina, quorum plus centum in lexicis desiderabantur, ex Sprengelii editione collecta et secundum litterarum ordinem disposita prodidit H. Stadler *Archiv für lateinische Lexikographie* X (1898) p. 83—115, quam commentationem paulo post ex codicum C et N conlatione supplevit archivii eiusdem vol. XI (1900) p. 105—114. Post Stadlerum eodem negotio perfunctus est M. Wellmannus *Hermae* XXXIII (1898) p. 378—422, cui ex duobus codicibus Vindobonensibus ut vocabula latina 541 erueret, contigit.

Reliquarum autem linguarum synonyma ad hoc tempus, quod sciam, nondum collecta et adnotata sunt ¹⁾.

CAPUT XVIII. DE DESCRIPTIONIBUS EX DIOSCURIDE DEPROMPTIS.

Synonyma, de quibus modo egimus, in utroque libro C et N interdum nuda posita sunt, ita ut nihil subsequatur. Plerumque autem subici solent propriae herbarum descriptiones, quarum longe maximam partem ex Dioscuridis materia medica petitam esse patet. Neque tamen omnes herbae in Dioscuridis opere enarratae, quarum numerus ad septingentas accedere dicitur, in herbarium codicibus C et N traditum receptae sunt, sed quadringentae fere eae, quas ipse Dioscurides ceteris accuratius tractavit. Sed praeter has aliquot inveniuntur capita, quae a genuino Dioscuridis textu omnino aliena aliis ex fontibus originem trahunt ²⁾.

¹⁾ Nam quod Tomaschek l. c. p. 23 adfirmat vocabula quoque Punica et Syriaca a linguarum orientalium peritis tractata esse, fatendum est mihi quidem nullam de hac materia disquisitionem innotuisse.

²⁾ Veluti ἀργεμώνη ἑτέρα f. 58^r; δελφίνιον ἕτερον f. 101^v; ἰεράκιον τὸ μέγα f. 150^r; κυνόγλωσσον f. 167^r; λευκόϊον θαλάσσιον f. 69^r; ποταμογείτων ἕτερος f. 281^v; σαξίφραγον f. 290^r; χαλκὰς f. 372^v; de quibus cf. Wellmann *Krateuas* p. 25 adn. 31; idem *Hermae* XXXIII p. 374 s. Constat autem haec capita ex ipsa recensione alphabetica irrepsisse in materiae medicae libros interpolatos, in quorum textu constituendo maximas codicis C fuisse partes infra (cap. XXXII n. XII) demonstrabitur.

In herbario Dioscurideo concinnando tres partes inter se diversas in unum corpus concrevisse demonstrabimus, syllogen herbarum alphabeticam antiquiorem picturis illustratam et amplissimis supplementis auctam, deinde synonymorum catalogos et Dioscuridis descriptiones, quae illi syllogae quodammodo accommodandae erant. Quae cum ita sint, mirari haud possumus, quod textus in recensione alphabetica figuris additus non solum aliis sub titulis atque in materia medica genuina proponitur ¹⁾ neque semper ipsis cum figuris satis convenit ²⁾, qua de re diligentiore disquisitione adhuc indigemus, verum etiam plurimis locis a genuinis Dioscuridis verbis quam maxime differt, ad arbitrium eius, qui archetypum huius recensione composuit, contractus et immutatus. nonnumquam autem et interpolatus vel amplioribus supplementis auctus eo consilio, ut herbarum figuris melius respondeat. Qua de quaestione satis habeo legentes ad ea relegare, quae Wellmannus vir harum rerum peritissimus diversis locis de Dioscuridis recensione alphabetica protulit ³⁾. Accuratius enim hanc rem totamque quaestionum, quae huc pertinent, gravissimarum molem tractare neque meum esse puto neque, si putarem, huic operae recte peragenda in praesens par essem, quoniam critica genuinae materiae medicae editione adhuc egemus.

¹⁾ Veluti herba, cui in codice ἀμάρακον inscribitur, Dioscuridi est παρθέλιον; ἀδιάντω ἐτέρω respondet τριχομανές, καλλιτριχώ autem ἀδιάντον; ἐφήμερον apud Dioscuridem vocatur κολυμβόν. Multa eius generis inveniuntur in indice herbarii a Kollaro Suppl. I p. 359—381 proposito, in quo locos materiae medicae adnotavit; uberrima autem exempla ad hoc tempus repeti poterunt ex Wellmanni commentationibus *Krateuas* p. 25 ss.; Hermae XXXIII p. 379 ss., ubi herbis, quorum synonyma latina tractantur, materiae medicae loci congruentes addi solent. — Eundem textum ex Dioscuridis IV 184 (p. 678 s. Spr.) duobus locis, et θηλυπέριδι et πέριδι ἐτέρω, adscriptum esse infra (cap. XXIII n. I, 2) docebimus; accedit, quod Dioscuridis (III 47 p. 395 s. ed. Spr.) caput de μῶλυ hac in recensione duabus herbis, quibus μῶλυ (f. 236^r) et σφαιρίτις (f. 297^r) nomen, accommodatum est.

²⁾ Cf. Wellmann *Krateuas* p. 32; H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV p. 611 s.

³⁾ *Krateuas* p. 10; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141.

Accedit, quod his ipsis diebus, cum haec scriberemus, nuntiatum est editionem Dioscuridis a Wellmanno curatam et tam diu summo desiderio a nobis aliisque exoptatam proximo tempore Berolini apud Weidmannos prodituram esse, qua non solum materiae medicae textum, sed et recensionem alphabeticam sese propositurum ipse editor promisit ¹⁾. Qua opera a viro doctissimo et sagacissimo suscepta ut per multis, quae nunc in incerto relinquenda erant, nova lux adfundatur, fore speramus.

Qua vero ratione recensionis alphabeticæ textus Dioscurideus, qui duobus vetustissimis codicibus Vindobonensibus traditur, inde a saeculi XVI fine ad ipsam materiam medicam recensendam adhibitus sit, satis apparebit ex eis, quae de Sambuci et Weigellii studiis Dioscurideis, quae Saraceni et Sprengelii editionibus profuerunt, infra (cap. XXV) exponemus. Iamque rectius perspecta indole librorum manu scriptorum, quibus Dioscuridis opus traditur, manifestum fit editores priores hac in re codicibus nostris iusto maiorem tribuisse auctoritatem.

CAPUT XIX. DE CRATEUAE FRAGMENTIS.

Capitibus Dioscurideis passim contractis et immutatis, quae herbarum figuris adiecta sunt, in seriebus *A. B. C* litterarum a folio 16^r usque ad folium 94^v multis locis accedunt excerpta ex consimilis argumenti operibus, quibus inscribitur *Κρατεύας* addito plerumque epitheto *ῥιζοτομικὸς* et *Γαληνός*. Quae quod tam exigua codicis parte produntur et mox adponi desinunt, sine dubio referendum est ad librarium curam et industriam maiores in operis limine quam postea; quocum convenit, quod etiam picturas in principio collocatas sequentibus multo elegantiores esse observamus. Accedit, quod hanc ipsam codicis partem separato tomo

¹⁾ V. Pauly et Wissowae encycl. V p. 1142. Utriusque textus specimina dedit idem *Krateuas* p. 10—18 et p. 7—9.

comprehensam fuisse probabile est (v. supra p. 45; infra cap. XXIV).

Atque de Galeni fragmentis, quae ex libro sexto *περὶ δυνάμεως φαρμάκων* hausta sunt, sequente capite exposituri sumus; hoc autem loco disputandum est de reliquiis Crateuae ¹⁾, quarum Constantinopolitanus vetustissimus fons est, unicus, ut mihi videtur, archetypus ceterorum codicum, qui haec praebent. Quae quidem frustula exigua M. Wellmannus ²⁾ erudita disquisitione demonstravit maximi momenti esse non solum ad ea, quae ipse Crateuas in re herbaria praestiterit, recte aestimanda, sed etiam ad viam et rationem, quam Dioscurides in herbis materiae medicae enarrandis secutus sit, exactius cognoscendam. Videntur autem ea, quae Crateuae esse indicantur, non ex opere illo superesse, quod *ῥιζοτομικὸν* inscriptum herbarum ad remedia paranda utilium et descriptiones et effectus continebat, sed potius una cum figuris deprompta esse ex Crateuae herbario picturis illustrato et alphabetico ordine digesto, in quo descriptiones omissas et effectus tantum notatos esse Plinius nat. hist. XXV 8 auctor est. Quae cum ita sint, *ῥιζοτομικός* illud sive *ῥιζοτόμος* una cum Crateuae nomine excerptis his praemissum non de libris *ῥιζοτομικῶν*, sed scriptoris quasi epitheton, quo ab aliis quoque auctoribus ornatur, accipiendum est ³⁾.

Inveniuntur fragmenta Crateuae in ea tantum herbarii parte, qua *A* littera continetur, infra textum Dioscurideum herbis aliquot addita, quae in vetustum indicem f. 8^r relatae hanc aliasque ob causas antiquiori syllogae herbarum adnumerandae sunt (v. infra cap. XXIV). Scripta vero sunt Crateuaeae

¹⁾ De Crateua, qui medicus erat Mithradatis VI Eupatoris regis Ponti (a. 120–63 a. Chr. n.), praeter Wellmanni commentationem sequente adn. citatam cf. Ernestus H. F. Meyer *Geschichte der Botanik* I p. 250 ss.; A. G. Costomiris *Revue des études grecques* II p. 358 ss.

²⁾ *Krateuas*, *Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Klasse* NS II I (1897) p. 1 ss. Qua ex commentatione nonnulla repetivit I. Berendes in ephemeride Berolinensi *Apotheker-Zeitung* XIV (1899) n. 16 p. 100 s.

³⁾ Cf. infra cap. XXIV.

eadem manu, qua textus Dioscurideus, sed litteris aliquanto minoribus, versibus brevioribus et coartatis. Atque plerisque pro titulo litteris rubris pictum praecedit *Κρατεύας ἱζοτομικός*; semel autem (f. 25^r) legimus: *Κρατεύας ἱζοτόμος*, semel (f. 26^r) *Κρατεύας*; prima praeterea textus, qui subsequitur, littera minio picta esse solet.

Iam recenseamus decem haec fragmenta indicatis et locis et argumentis et paginis editionis a Wellmanno in commentationibus academiae Gottingensis propositae ¹⁾:

f. 18 ^r	<i>ἀριστολογία μακρά</i>	W. 11.
19 ^v	<i>ἀριστολόγιον</i>	» 12.
25 ^r	<i>ἀχιλλεῖος</i>	» 14 s.
26 ^r	<i>ἀνεμώνη ἢ φοινικῆ</i>	» 15 s.
27 ^r	<i>ἀσφόδελος</i>	» 16 s.
29 ^r	<i>ἀργεμώνη</i>	» 19 s.
30 ^r	<i>ἀρόγλωσσον</i>	» 18 s.
31 ^r	<i>ἄσαρον</i>	» 17 (cf. 6 s.).
33 ^r	<i>ἀστέριον</i>	» 20.
40 ^r	<i>ἀναγαλλίδες</i>	» 18.

Redeunt haec ipsa frustra, qualia exemplari nostro exhibentur, non tantum in eis libris, qui inde descripti sunt, veluti in Parisino graeco 2286 saec. XIV ²⁾ et in Vindobonensi med. gr. 5 (Nesselii; 6 Lambecii) saec. XVI ³⁾, sed etiam in aliis quibusdam codicibus Dioscurideis, qui quodammodo ex nostro pendere videntur, quibusque adnumerandi sunt liber recensionis alphabeticae auctae Venetus Marc. 92 saec. XIII (apud Wellmannum littera *v* designatus) et codices materiae medicae interpolati Parisinus gr. 2183 saec. XV (*p*) et Venetus Marc. 271 saec. XV (*v*₁) ⁴⁾. Quibus omnibus cum eadem prorsus fragmenta tradantur atque Constantinopolitano, quae ultra *A* litterarum non progrediuntur similesque nostro lectiones praebent, magna cum probabilitate suspicari

¹⁾ Cf. supra p. 89 adn. 2.

²⁾ Cf. A. G. Costomiris l. c. p. 362; infra cap. XXXII n. I.

³⁾ De quo vide infra cap. XXXII n. VII.

⁴⁾ Cf. Wellmann *Krateuas* p. 5 adn. 10; p. 12 adn. 17; infra cap. XXXII n. X. XII.

possumus unicum fontem et archetypum, ex quo per totum medium aevum Crateuae fragmenta petita sint petique potuerint, fuisse Constantinopolitanum ¹⁾.

De auctoritate eorum, quae Crateuae nomine insignita codici nostro insunt, recte iudicare difficillimum est eam ob causam, quod nullum alium eorundem fontem cognitum habemus. Genuinae quidem quin sint exiguae hae reliquiae, post egregiam Wellmanni commentationem nemo iam in dubium vocabit. Neque tamen desunt, quae suspicionem quandam moveant, veluti barbarica vox *ἀξουγγία*, quae in capitibus de *ἀοργεμώνη* (f. 29^r) et de *ἀστερίω* (f. 33^r) invenitur ²⁾. Sed si consideramus, quanta cum licentia ipse Dioscuridis textus itemque excerpta ex Galeni opere *περὶ δυνάμεως φαρμάκων* in nostro exemplari reddantur, vix mirum videtur Crateuae

¹⁾ In catalogis codicum Constantinopoli servatorum, quos inter annos 1565 et 1575 compositos ex Vindobonensi hist. gr. 98 (suppl. Kollarii n. 133) edidit R. Foerster in programmate gratulatorio universitatis Rostochiensis a. 1877 inscripto *De antiquitatibus et libris manuscriptis Constantinopolitanis*, in bibliotheca Antonii Cantacuzeni extare dicitur p. 24 n. 11 *ιατροσόφιον* quoddam, in quo praeter alia medica inerat *Κρατεύα τοῦ ἱεζοτόμου μερικὸν εἰς τὴν ὕλην τὴν ἱατρικὴν καὶ εἰς τὰς σκενασίας τὰς κοινὰς* (v. etiam Wellmann *Krateuas* p. 4 s. adn. 6). Huic accedunt inter libros Michaelis Cantacuzeni *ιατροσόφιον Κρατεύα τοῦ ἱεζοτόμου περὶ ὕλης ἱατρικῆς* (Foersteri p. 27 n. 11); inter libros a grammatico quodam congestos *ιατροσόφιον Κρατεύα τοῦ ἱεζοτόμου* (ibidem p. 20 n. 15). V. praeterea de omnibus Costomiris l. c. p. 360 s. Quibus de codicibus deperditis in medio relinquendum est, utrum re vera fragmenta illa Crateuae ex Constantinopolitano hausta exhibuerint, an fraude omnino Crateuae nomine fuerint inscripti. Id quod Wellmannus l. c. p. 5 ss. in alio quodam libro ab Aloysio Anguillara Patavino anno fere 1561 adhibito evenisse ostendit, quo capita ex alphabetica Dioscuridis recensione excerpta falso sub Crateuae nomine proponebantur. Neque eiusmodi fraudes miros nos habere possunt, quandoquidem in eisdem catalogis a Foerstero editis legimus habuisse Michaellem Cantacuzenum *ιατροσόφιον Ἀνδρέα τοῦ θανμαστοῦ περὶ ὕλης ἱατρικῆς κατὰ ἀλφαβῆτον στοιχεῖον* (p. 27 n. 12) et *ιατροσόφιον Νίγερ τοῦ Ἀπτικοῦ* — sub quo Sextius ille Niger latere videtur — *περὶ ὕλης ἱατρικῆς* (ibidem n. 13).

²⁾ Unde H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 612 conclusit haec duo saltem fragmenta Crateuae abiudicanda esse.

quoque verba ad eius, qui haec composuit, arbitrium contracta, immutata, interpolata esse.

Extare haec Crateuaea in libro nostro iam eximius ille Busbeckius a. 1562 observaverat ¹⁾; deinde Lambecius ²⁾ et Nesselius ³⁾ eorundem meminerant. Primus autem, quod sciam, Carolus Weigelius medicus Lipsiensis, cum Vindobonae a. 1793 codicem diligenter conferret, has reliquias *ῥιζοτομικοῦ* descripsit eo consilio, ut emitteret inter anecdota bibliothecae Vindobonensis, quorum editionem eo tempore paravit, sed numquam ad finem perduxit ⁴⁾. Porro Ernestus H. F. Meyer ⁵⁾, ut opiniones virorum doctorum de his fragmentis valde inter se discrepantes examinaret ⁶⁾, per Fenzelium amicum Vindobonensem capitum duorum, quibus *ἀγίλλειος* et *ἀνεμώνη* tractantur, apographa sibi comparavit, quae ille tamen non ex ipso exemplari Constantinopolitano, sed ex codice med. gr. 5 ⁷⁾ inde descripto excerpserat. Nostra demum aetate de libris manu scriptis, qui Crateuae reliquias continent vel continere dicuntur, caute disseruit A. G. Costomiris ⁸⁾, qui tamen Vindobonenses duos, videlicet Constantinopolitanum et med. gr. 5 ex illo derivatum ipse non viderat, sed ex descriptionibus Lambecii et Nesselii cognitos habebat. Iam tandem a. 1897 exigua haec frustula, quorum editionem viri docti tam diu frustra desideraverant, ex nostro libro exscripta et prooemio, apparatu critico, commentariis eruditis instructa M. Wellmanno ⁹⁾ auctore in publicum prodierunt.

¹⁾ V. epistolam supra p. 29 citatam: *Dioscoridem . . . in quo sunt pauca quaedam, ni fallor Crateuae.*

²⁾ Comment. ed. prior. II p. 556 (cf. p. 593); ed. Kollarii II p. 120—125 adn. B.

³⁾ Catalog. III p. 9.

⁴⁾ Cf. infra cap. XXV.

⁵⁾ *Geschichte der Botanik* I p. 255 s.

⁶⁾ Veluti C. G. Kuehnius Opuscul. academ. II p. 106 minimi haec fragmenta aestimaverat veritus, ne suppositicia essent.

⁷⁾ Cf. supra p. 90; infra cap. XXXII n. VII.

⁸⁾ L. c. p. 360 ss.

⁹⁾ *Krateuas*, de quo libello cf. supra p. 89 adn. 2; ubi p. 11—20 decem illa fragmenta proponuntur. Censuram huius commentationis scripsit H. Stadler l. c. p. 609 s.

CAPUT XX. DE GALENI FRAGMENTIS.

Praecedente capite postquam de Crateuae reliquiis exposui, paucissima iam supersunt, quae de Galeni excerptis adiciantur. Quae quidem omnia deprompta sunt ex operis *περὶ κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἁπλῶν φαρμάκων* libro sexto, ubi quae enarrantur herbae eo ipso, quod alphabetico ordine digestae sunt, compilandi studiosos invitabant. Inveniuntur haec fragmenta, quae Crateuaea numero longe superant, inter f. 16^r et 94^v, id est non solum in serie *A*, qua Crateuae excerpta continentur, verum etiam intra *B* et *Γ* litteras. Qua in re idem observatur, quod superiore capite monuimus, haec eis tantum herbis accedere, quae in vetusto indice recensentur ¹⁾.

Excerpta Galeniana simili prorsus ratione et collocata et scripta sunt atque ea, quae Crateuae tribuuntur, nisi quod pro titulo rubris litteris praescribi solet *Γαληνός*; quae quidem inscriptio duobus locis, foliis videlicet 71^r et 72^r incuria librarii omissa est, ita ut ex argumento tantum cognoscatur haec quoque ad Galenum redire. Nonnumquam autem in eodem capite concurrunt fragmenta et Crateuae et Galeni; quod si accidit, Galeni verba aut iuxta Crateuaea altera in columna ponuntur, veluti f. 19^v, 27^r, 30^r, 33^r, 40^r, aut e regione in pagina, quam pictura obtinet, veluti f. 25^v, 28^v, 30^v.

Inter viros doctos, qui Galeno edendo operam dederunt, nullus ad hoc tempus extitit, qui hunc codicem adhiberet. Nihilominus iam nunc, etiamsi editione critica illorum Galeni librorum omnino egemus, satis confidenter adseverare licet excerpta Constantinopolitani, quamvis omnia reliqua Galeni exemplaria antiquitate longe superet, ad ipsa scriptoris verba constituenda minimi pretii esse. In quae eadem fere cadit sententia, quam de textu Dioscurideo supra (p. 87 s.) protu-

¹⁾ Nisi quod f. 71^r herbae, cui *αἶρα* nomen, in indice omissae Galeni verba addita sunt; sed hanc quoque priori classi adnumerandam esse infra (cap. XXIII n. III) aliis argumentis probabimus.

limus. Nam Galeni verba, qualia in Kuehnii editione ¹⁾ nobis sese offerunt, in C tanta cum libertate contrahi et immutari solent, ut ea solum, quibus Dioscuridis descriptiones supplementur, relicta sint ²⁾; accedit, quod et singula vocabula et totae sententiae, prout e re visum est, ad arbitrium transponuntur. Neque ullam in tot fragmentis lectionem investigare equidem potui, ex qua ipse textus Galenianus maiorem quandam utilitatem caperet. Sed ea de re certum definitumque ferre iudicium eorum erit, qui criticam Galeni editionem parabunt.

Indicem fragmentorum e Galeno in hunc librum receptorum adiectis locis editionis a Kuehnio curatae, quibus illa respondeant, infra post codicis conspectum (cap. XXXIV) subiungere placuit.

CAPUT XXI. DE HERBARUM DIOSCURIDEARUM RECENSIONE ALPHABETICA.

Postquam superioribus capitibus de singulis partibus disseruimus, quibus herbarium Dioscurideum codice C traditum constet, iam in universum agendum est de eiusdem indole, origine, fontibus. Quas ad quaestiones absolvendas ipsum librum C plurima praeter ceteros conferre ex ea, quae sequitur, disputatione facile perspicietur.

Codicum, quibus materia medica Dioscuridis Anazarbei eiusve partes traduntur ³⁾, duae distinguuntur classes principales.

¹⁾ Claudii Galeni opera omnia. Ed. cur. C. G. Kuehn. Tomus XI (Medicorum Graecorum opera, vol. XI, 1826).

²⁾ Cf. imprimis Galeniana f. 23^r, 24^r, 70^r tradita.

³⁾ De codicibus Dioscurideis fusius egerunt ex vetustioribus scriptoribus I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca gr. IV p. 58} ss.; C. Sprengelius in praefatione ad Dioscuridem I p. XVII ss.; alias quasdam commentationes indicant L. Choulant *Geschichte und Literatur der alteren Medicin* ed. alt. I p. 83; G. A. Pritzel *Thesauri literaturae botanicae ed. novae* (1872) p. 87. Sed haec omnia iam obsoleta facta sunt eis disquisitionibus, quas M. Wellmannus in nova Dioscuridis editione paranda de materiae medicae apparatu critico volgavit. Qui de codicum indole et classibus his fere locis disseruit: *Kratonias, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philol.-hist. Klasse NS II I* (1897) p. 11 s. adn. 17; p. 21 ss.;

Quarum priore comprehenduntur ii codices, quibus genuinus librorum quinque materiae medicae textus ad nos pervenit; inter quos antiquissimus est Parisinus gr. 2179 saeculi IX. Ad alteram vero classem pertinent codices ii, in quibus textus Dioscurideus in alphabeticum ordinem redactus variisque additamentis auctus et interpolatus proponitur. Inter quas classes medium fere locum obtinent exemplaria aliquot serae aetatis, inde a saeculo XIV confecta, quibus materia medica inest primitivo quidem ordine disposita, sed ex recensione, quam modo diximus, alphabetica interpolata.

Iam vero in altera illa classe tria librorum genera agnoscuntur. Atque ad primum genus pertinet archetypus codicum Constantinopolitani (C), iam Vindobonensis med. gr. 1, de quo hic agitur, et alterius, qui Neapolitanus (N) dicitur, item Vindobonae nunc adservati, de quo statim plura proferentur; quibus libris herbae tantum Dioscuridis plerumque verbis enarratae et in alphabeti seriem redactae proponuntur. Secundo autem generi adnumerantur illi inde a saeculo fere XII libri, in quibus herbis Dioscurideis quattuor aliae remediorum a Dioscuride tractatorum series secundum litteras dispositae accedunt¹⁾. In tertio vero huius classis genere cetera quoque Dioscuridis opuscula in recensionem alphabeticam recepta sunt.

Atque nobis quidem hoc loco res est cum herbario

Hermae XXXIII p. 363; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141 s. Neque neglegenda sunt, quae de codicibus Escorialensibus, qui maximam partem a. 1671 perierunt, commentati sunt C. Graux *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escorial (Bibliothèque de l'école des hautes études XLVI, 1880)* p. 97 ss. 335; R. Beer *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des Kaiserhauses XXIII (1903)* p. XC n. 154, I. Sat multa porro, quae huc spectant, a nobis in quarta huius praefationis parte exponuntur.

¹⁾ Cuius generis libri iam Conrado Gesnero innotuisse videntur; is enim in praefatione de rei herbariae scriptoribus, quae praemittitur operi Hieronymi Tragi De stirpium, maxime earum, quae in Germania nostra nascuntur, usitatis nomenclaturis (ed. Argentorati 1552. 4^o) vol. I, haec scribit de libris XXIV, quos Suidas Dioscuridi tribuit: *quos libros nihil aliud continere quam illos qui habentur puto, ordine viginti quatuor apud Graecos literarum digestos, quo ordine etiam hodie reperiri eos audio.* Cf. I. P. Tournefort *Institution. rei herbariae ed. tert. I (1719)* p. 7.

Dioscurideo alphabetico, quod codicibus C et N vetustissimis ex communi archetypo derivatis ad nostram pervenit aetatem. Componitur autem hoc opus, ut saepius monuimus, partibus tribus diversissimis, videlicet picturis herbarum, quas et ipsas dimidia fere parte ex sylloge quadam alphabetica figuris illustrata depromptas, altera vero aliis ex fontibus supplementi causa adiectas esse infra (cap. XXIII s.) demonstrabimus, deinde catalogis synonymorum singulis herbis priorum, quos incertus quidam auctor Pamphili potissimum Alexandrini vestigia secutus composuerat, ipsis denique herbarum descriptionibus ex materia plerumque medica Dioscuridis Anazarbei excerptis, quas imaginibus illis variis modis accommodare necesse erat. Ea igitur, quae in C sub Dioscuridis nomine, quod et nos retinuimus¹⁾, feruntur, ex parte tantum ad hunc auctorem redire, rectius autem collectionem herbarum medicinalium diversis ex fontibus compilatam appellari posse iam perspicitur. Videtur autem summaria haec herbarum notitia medicis et pharmacopolis imprimis destinata tertio fere p. Chr. n. saeculo concinnata esse, qua de re mox copiosius disserendum erit.

Praeter librum C in bibliotheca Palatina Vindobonensi alterum exemplar manu scriptum adservari modo diximus, quo alphabetica illa herbarum Dioscuridearum recensio continetur, codicem videlicet suppl. gr. 28, a viris doctis, ut ab illo distinguatur, Neapolitanum (N) eam ob causam vocatum, quod ex monasterio Augustinianorum Neapolitano Sancti Ioannis de Carbonaria dicto aliis cum libris manu scriptis a.

1) Herbarii Dioscuridei vocabulum, quo et nos frequentius usi sumus, iam Kollarius Suppl. I. p. 350 commendavit collatis verbis Cassiodorii Senatoris de inst. divin. litt. c. 31: *quod si vobis non fuerit Graecarum litterarum notitia facundia, imprimis habetis herbarium Dioscoridis, qui herbas agrorum mirabili proprietate disseruit atque depinxit*. Qua tamen in re cavendum est, ne librorum C et N recensionem confundamus cum latina illa herbarii versione, quae etiam nunc extat atque herbas non secundum litteras, sed eo, quo ipse Dioscurides enarravit, ordine digestas praebet; cf. H. Stadler *Archiv für lateinische Lexikographie* X p. 403 ss.; Wellmann in Pauly et Wissowae encycl. V p. 1134 s.

1718 regnante Carolo VI Vindobonam translatus est ¹⁾. Is igitur est minoris formae quam C, latus cent. 14, altus cent. 29.7, saeculo VII, ut viris rei palaeographicae peritis videtur, scriptus, constatque foliis 172, quorum partes versae scripturam plerumque non receperunt. Continetur autem hoc libro solum herbarium Dioscurideum titulo carens et in principio *A* litterae truncatum, omissis commentationibus ad res naturales pertinentibus, quae in C inde a f. 388^r accedunt. Atque in paginis rectis huius codicis vetustissimi ternae plerumque, interdum binae quaternaeve, perraro singulae herbae et repraesentantur et describuntur. Obtinent autem superiorem paginarum partem figurae coloratae, quibus subiuncti sunt tituli rubro atramento picti; subsequuntur inferius descriptiones, in quibus sicuti in C praecedere solent synonyma, postponi autem capita ex materia medica Dioscuridis plerumque petita.

¹⁾ De codice Neapolitano herbarii Dioscuridei cf. imprimis B. de Montfaucon *Palaeogr.* gr. p. 195 ss.; A. F. Kollarius *Suppl.* I p. 343 ss.; I. C. G. Ackermann in *Fabricii Bibliotheca* gr. (ed. Harles.) IV p. 685 s.; C. Sprengelius in praef. ad *Dioscuridem* I p. XVIII s.; V. Gardthausen *Griech. Palaeographie* p. 281; F. Cohn *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 302 ss.; Guil. Wattenbach *Anleitung zur griech. Palaeographie* ed. tert. p. 33 s.; V. Del Gaizo *Contributo allo studio delle fonti della storia della medicina (Bollettino della r. accademia medico-chirurgica di Napoli* III 1891), quam commentationem equidem inspicere non potui; M. Wellmann *Krateuas* p. 21 s.; idem *Hermae* XXXIII p. 375 ss. et Pauly et Wissowae *encycl.* V p. 1136. 1141. Multae aliae disquisitiones, quibus simul de libris C et N agitur, in hac secunda praefationis parte passim citatae sunt; v. praesertim cap. XIV. Primus, quod sciam, in herbis tractandis libri huius lectionibus et imaginibus usus est ineunte fere saeculo XVII Fabius Columna botanicus Italus, in cuius opusculo *Φυτοβάσιμος* inscripto p. 4. 20. 24 (editionis Florentinae a. 1744 emissae) codicis Neapolitani mentio extat. De codicibus monasterii S. Ioannis de Carbonaria Vindobonam translatis copiosius egerunt anonymus quidam Italus (B. C.) *I codici della biblioteca del cenobio di S. Giovanni a Carbonara di Napoli . . . spediti a Vienna nel 1718*, qui libellus Neapoli a. 1890 seorsum impressus est ex ephemeridis *Eco di S. Agostino* a. IV fasc. II. IX, ubi codicis N p. 32 mentio fit; Ferd. Menčík bibliothecae Vindobonensis custos *Mitteilungen des österr. Vereins für Bibliothekswesen* VIII (1904) p. 133 ss. 170 ss.; IX (1905) p. 31 ss., qui de codice N l. c. VIII p. 176 s. n. LXX disputavit.

CAPUT XXII. DE RATIONE, QUAE INTER CODICES
CONSTANTINOPOLITANUM ET NEAPOLI-
TANUM INTERCEDAT.

Iam si quaestio proponitur gravissima, quaenam ratio inter codicem nostrum (C) et Neapolitanum saeculi VII (N) intercedat, certissimis argumentis ad eam perducimur sententiam, ut horum recentiorem N non ex C descriptum esse, sed herbarium Dioscurideum in utroque libro ex communi archetypo fluxisse existimemus.

Ac primum quidem in universum tenendum est easdem prorsus herbas in C et in N depictas et descriptas esse¹⁾. Nam quod haec vel illa herba in altero desideratur, quae in altero profertur, id nulli alii causaetribuendum est quam foliorum plurimorum iacturae, qua C passim in omnibus fere partibus, N in littera praesertim A adfectus est. Maiorem sane capitum integrorum numerum codex N servavit (v. supra p. 77).

Ordo tamen, quo singulae herbae singulas intra litteras sese excipiunt, aliquantum differt in C et N²⁾. Atque is, qui librum C descripsit, quam accuratissime eam, quam in archetypo invenerat, consecutionem reddidisse videtur, quare factum est, ut syllogarum diversarum, ex quibus arche-

¹⁾ In indice vetusto, qui in C praemissus est Dioscurideo herbario, adferuntur *κάρπασσος* et *κύπρος* et *σεύτιλον λευκόν* (v. p. 66 n. 3). Quae herbae quod iam neque in C neque in N inveniuntur, etiam inde patet hos codices ex eodem exemplari derivatos esse, in quo capita illa tria alias in alphabeticam herbarii recensionem recepta desiderabantur.

²⁾ Qua in quaestione tractanda statim adnotandum est ordinem, quo codicis N herbae aliquando processerant, hodie mirum in modum eo obscuratum et turbatum esse, quod et singula folia et integri quaterniones in codice denuo compingendo transposita sunt, ita ut in ipsum litterarum contextum fragmenta ad alias litteras pertinentia intrusa sint. Antiqua tamen herbarum in N consecutio erui potest cum aliis ex vestigiis, tum ex indicibus saeculo fere XIII vel XIV codice nondum turbato conscriptis, qui singulis seriebus praemissi sunt. Qua in re excipienda est A littera, cuius catalogus una cum codicis exordio perijt. V. supra p. 77.

typum concinnatum fuisse infra (cap. XXIII) demonstrabitur, multo plura vestigia in C conservata sint quam in N. E contrario is, qui codicem N composuit, quamquam alphabeticum ordinem retinuit, haud pauca immutavit. Primum enim, quoniam binae ternaeve herbarum imagines cum suo textu in singulis foliis rectis collocabantur, capita ita seligenda erant, ut spatium sufficeret. Deinde herbae eiusdem nominis, quae in C ad archetypi ex variis herbarum syllogis conflati exemplum magno persaepe intervallo inter se dirimuntur, in N omnes fere inter se consociatae sunt; veluti in eisdem paginis componuntur *ἄγχοῦσα* et *ἄγχοῦσα ἑτέρα*, *πέρις* et *πέρις ἑτέρα*, *ζμίλαξ τραχεῖα* et *ζμίλαξ λεία*, quarum altera codice C in serie Z litterae, altera intra Σ litteram proponitur. His et nonnullis aliis de causis, quas accuratius persequi huius loci non est, evenit, ut ordo codicis N, siquidem singula respicimus, a C sat multis locis differat ¹⁾. Si vero universam herbarum per singulas litteras consecutionem spectamus, eodem fere modo, ut in codicibus, qui ad eundem archetypum referuntur, par est, capita et in C et in N procedere cognoscuntur. Quae cum ita sint, in libri C lacunis definiendis et supplendis persaepe codice N uti poteramus (cf. supra cap. XII n. 5).

Sed postquam in universum docuimus utrique codici easdem inesse herbas eadem fere ratione ordinatas, transeamus ad imagines textumque herbarum, quas in ambobus consimili prorsus modo et repraesentari et describi manifestum est. Figuras enim utroque libro traditas si diligenter comparamus, maximam partem simillimas esse elucet, ita ut minime dubium sit, quin eadem forma in communi archetypo depictae fuerint. Cui sententiae minime obstat, quod herbae codicis N rudiore quidem artificio moduloque minore, sed secundum viro-
rum rei herbariae consultorum iudicium ²⁾ maiore veritatis studio delineatae sunt. Verum tamen in tanta imaginum congruentia

¹⁾ In serierum praesertim Z, A itemque Θ, Φ ordinatione duo codices vetustissimi quam maxime inter se consentiunt.

²⁾ Cf. F. Cohn l. c. p. 309.

non desunt quaedam, in quibus codices C et N vel maxime inter se discrepent ¹⁾. His autem adnumeranda videntur *ἀργεμώνη* (C f. 28^v; N f. 10^r); *βούγλωσσον* (C. f. 76^v; N f. 28^r); *βλήτων* (C f. 77^v; N f. 32^r); *γναφάλλιον* (C f. 94^r; N f. 34^v); *νυμφαία*, quae in C (f. 239^r) similis *θηλυπέριδι* et *πέριδι ἑτέρω* repraesentatur (cap. XXIII n. I, 2), in N vero (f. 104^v) speciem verbis Dioscuridis magis accommodatam praebet. Qua in re mitto omnes figuras hac vel illa parte inter se differentes, quarum tamen habitus universus fere convenire videatur ²⁾; facile enim imagines iterum atque iterum depictae in deterius perverti poterant, id quod in eiusmodi herbariis persaepe accidisse iam Plinius nat. hist. XXV 8 queritur. In figuras autem numero satis exiguas, quas modo composuimus, inter se diversissimas haec explicandi ratio minime quadrat. Quas si accuratius conferimus, haud difficile intellegitur N eas praebere imagines, quae textui Dioscurideo magis convenient. Is igitur, qui vel librum N vel codicem inter archetypum et Neapolitanum quasi medium conficiendum curavit, cum archetypo nonnullas imagines falsas vel minus idoneas inesse animadvertit, in harum locum aptiores et emendatiores substituisse videtur. Contra in C non solum herbarum consecutio minus persaepe utilis, sed etiam imaginum forma, etsi textui parum aptae erant, sine ulla mutatione recepta est, ita ut hac quoque in re ad archetypum quam proxime accedat.

Idem fere, quod de imaginibus enuntiavimus, iudicium in textum quadrare videtur, qui in utroque libro ex synonymis et descriptionibus ex Dioscuride plerumque repetitis constat. Etenim Neapolitani textus in universum cum Constantinopolitano congruit, quamquam minore quidem elegantia, sed maiore cum cura scriptus, in singulis sat multas continet lectiones praestantiores. Ad idem autem exemplar utrumque referendum

¹⁾ Id quod observavit C. Weigelius in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal* VIII (1793), 29.—37. Stück p. 10.

²⁾ Eiusmodi sunt v. c. *ἀνδράφαξις*, *βούνιον*, *βρωνία μέλαινα*, *γεράνιον*, *γεράνιον ἕτερον*, *γαλαίοψις*, *γεντιανή*, *ἐλλέβορος λευκός*, *ἐλλ. μέλας*, *ἐλαφόροσκον*, *ζμίλαξ τραχεία*, *θέρμος ἄγριος*, *ἵππολόπαθον*, alia.

esse inde etiam comprobatur, quod modo C, modo N integriora praebet huius recensiois verba. In synonymis vero recensendis nonnumquam N praefendum esse, postquam C. Sprengelius adnotavit ¹⁾, accuratius demonstravit Wellmannus ²⁾, qui nonnulla eius generis in C ommissa sive confusa in solo N vel servata vel rectiore ordine tradita esse exposuit.

CAPUT XXIII. DE PARTIBUS, EX QUIBUS HERBARII ARCHETYPUS CONFLATUS SIT.

Coaluisse herbarium Dioscurideum, quale libris C et N traditur, ex partibus tribus distinctis, postquam a prioribus aliquatenus perspectum est ³⁾, Wellmanni imprimis commentationibus saepius citatis iam constat; quam rem in capitibus, quae praecedunt, iterum atque iterum attigimus. Totius autem operis principium quasi et fundamentum in herbarum figuris secundum litteras digestis positum est, quibus duae reliquae herbarii partes, videlicet synonymorum catalogi et capita Dioscuridea accommodanda erant. Sed et hoc ipsum figurarum corpus diversis ex partibus concrevisse equidem persuasum habeo.

Plurima enim in codice nostro et luculentissima vestigia comparent, quibus indicatur communem librorum C et N archetypum ita concinnatum fuisse, ut figuris herbarum syllogae antiquioris per litteras distributae nova quaedam imaginum copia aliis ex fontibus petita adiceretur. Quam quaestionem si examinare libet, proficiscendum est a vetusto illo indice eleganter ornatique conscripto, quem in codice C (deest enim in N) inde a folio 8^r—10^v herbario Dioscurideo praemissum esse supra (cap. XIII) exposuimus. Hoc indice, quem ad originem recensiois alphabeticae Dioscuridis recte cognoscendam summi esse momenti viri docti nondum intellexerunt, non omnes herbae in ipso contextu representatae et tractatae

¹⁾ V. praefationem ad Dioscuridem I p. XVIII.

²⁾ Hermae XXXIII p. 376.

³⁾ Cf. Lambecius Comment. ed. Kollar II p. 256 ss.

enarrantur, sed pars tantum certa arctioribus limitibus circumscripta. Duae ergo, si ad indicem attendimus, classes herbarum per singulas litteras inter se coniunctae inveniuntur, altera earum, quae indice enumerantur, altera vero herbarum, quae in indicem non sunt receptae. Iam quemadmodum intra unamquamque litteram duarum classium herbae sese excipiant, ex codicis conspectu, quem infra parta quinta subiungemus, facillimo negotio cognosci poterit; in quo indicem vetustum cum ea, quae in contextu exhibetur, herbarum serie composuimus. Quam ob rem pauca generatim hic monuisse sufficiat. Intercedunt autem per singulas litteras inter duas illas classes, quas brevitatis causa numeris I et II notabimus, hae fere rationes:

1) Herbae universae indice continentur pertinentque ad classem I in $BΞΨΩ$ litteris.

2) Herbae indice receptae (I) universae praecedunt classem earum, quae extra indicem versantur, (II) in $ΑΝΟ$ litteris. Quod si formula exprimere licet, habemus: I + II.

3) Classis I pars maior praecedit, sequitur moles II, finem facit classis I pars minor; quod evenit in $ΑΓΗΛΡΤΦΧ$ litteris. Cuius consecutionis formula haec est: I + II + I.

4) Classis II universa praemissa est moli I in $ΕΖΘΠΥ$ litteris. Est igitur: II + I.

5) Series magis promiscuae reperiuntur in litteris I, cuius haec est formula II + I + II + I + II, deinde $KΜ$ itemque $Σ$, in quibus omnibus ordo, quo herbae in indice recensentur, in ipso contextu compluribus locis immutatus est.

Haec si perlustramus, paucissimis exceptis duo herbarum genera ita conexa esse videmus, ut alterum cum altero non sit permixtum, sed utraque classe per singulas litteras corpuscula quasi compacta unum vel compluria efficiantur.

Neque alia in C deficient indicia, quibus demonstretur in librorum C et N archetypo communi ad molem illam principalem, cuius capita in indicem vetustum recepta sunt, supplementa quaedam aliunde petita accessisse.

I. Primum enim nonnumquam evenit, ut eadem herba diversis sub titulis duobus locis picta et descripta extet. Cuius generis haec reperiuntur exempla:

1) *Ἠγίλωψ* inscribitur herba, cuius textus f. 127^v, figura f. 128^r exhibetur, in indicem recepta f. 8^v. De eadem caput extat in serie *A* litterae sub inscriptione *Αἰγίλωψ*, cuius imago f. 56^v, textus f. 57^r obtinet. Certissimum est eandem herbam utraque figura repraesentari, quamquam delineandi et pingendi ratione valde has inter se differre infra (n. IV) demonstrabimus; porro utrobique idem adscriptus est textus ex Dioscuridis materia medica (IV 137 p. 619 Spr.) depromptus.

In codice N haec herba uno tantum loco sub *A* littera f. 13^r proditur *αἰγίλωψ* appellata. Is igitur, qui aut ipsum N aut medium quoddam inter archetypum et N exemplar exaravit, duobus locis idem argumentum tractari animadverterat herbamque altera vice omiserat.

2) *Θηλύπερις*, cuius textus f. 141^v, figura f. 142^r extat (cf. N f. 39^r), in indicem recepta haud diversa videtur ab illa herba extra indicem collocata, cui nomen *πέρις ἑτέρα*, cuius textus f. 256^v, imago vero f. 257^r habetur (cf. N f. 101^r). Figuris, quae inter se haud multum differunt¹⁾, idem fere, si leves differentias negligimus, textus additur ex Dioscuridis materia medica IV 184 (p. 678 s. Spr.) excerptus²⁾.

3) Simile quid evenisse videtur in herba, cui nomen est *βαλλωτή ἢ μελαμπράσιον*. Quae in C singulari quodam casu omnino iam desideratur; duobus tamen locis olim extitisse videtur³⁾, semel extra indicem sub *B* littera in folio quodam, quod excidit inter f. 76 et 77⁴⁾, iterum inter herbas *M* litterae, in

¹⁾ Id quod ante nos observavit F. Cohn vir rei botanicae peritissimus *Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur* LIX (1881) p. 311.

²⁾ F. 141^v haec invenimus synonyma: *οἱ δὲ νυμφαίαν πέρην ὀνομάζουσιν*; f. 256^v: *οἱ δὲ νυμφαίαν πέρην, οἱ δὲ καὶ ταύτην θηλυπέριδα ὀνομάζουσιν*. Deinde *πέριδος ἑτέρας* descriptio in fine una sententia, quae in *θηλυπέριδι* desideratur, auctior est. In lectionibus quibusdam textus inter se aliquantum discrepant.

³⁾ V. conspectum codicis, quem infra parte quinta proponemus.

⁴⁾ Herbas enim easdem prorsus libris C et N comprehendi supra (cap. XIV. XXII) notavimus; iam si series *B* litterae in utroque comparamus, in C deest herba una in lacuna illa deperdita. Quam ego quidem adfirmaverim haud diversam esse ab illa herba, quae in N abundat, videlicet *βαλλωτή ἢ μελαμπράσιον*.

quarum serie indice vetusto recensetur *μελαμπράσιον ἢ βαλλωτή*. Sed hoc quoque loco excidit *μελαμπράσιον* foliorum complurium inter 233 et 234 olim collocatorum interitu. In N semel tantum f. 31^r exhibetur *βαλλωτή ἢ μέλαν πράσιον* adiecto Dioscuridis textu III 107 (p. 452 s.).

Hoc loco observandum est etiam intra ipsam illam herbarum classem, quae extra indicem versatur, duplicem unius herbae mentionem reperiri. Huc enim pertinent *ἡλιοτρόπιον τὸ μικρὸν* f. 130^v descriptum, f. 131^r delineatum (cf. N f. 81^r)¹⁾ et *σκορπίουρον ἕτερον*, cuius figura f. 317^v, textus f. 318^r extat (cf. N. f. 135^r)²⁾. Quorum imaginibus, quae inter se parum discrepant, idem utrimque textus adiectus est, quo apud Dioscuridem IV 191 p. 684 s. *ἡλιοτρόπιον τὸ μικρὸν, οἱ δὲ σκορπίουρον* describitur.

Neque aliter res se habere videtur in alia quadam herba, quae vulgo *ἡριγέρων* appellatur. Etenim in C inter eas herbas E litterae, quae in indice omissae sunt, *ἡριγέρων* invenitur f. 102^r descriptus, f. 110^r delineatus. In N autem habetur *ἡριγέρων* in H littera f. 78^r. Utroque loco accedit textus ex Dioscuride IV 95 (p. 590) depromptus, sed ita comparatus, ut recensio, quam C sequitur, ab N valde discrepet. Videtur autem haec herba ex duobus exemplaribus diversis, in quorum altero *ἡριγέρων*, altero *ἡριγέρων* appellata erat, in archetypum bis recepta esse, ex quibus mentionibus altera in C, altera in N relata est.

II. Porro sententia, quam proposuimus, eis quoque commendari videtur, quae in utriusque classis ordinatione observantur. Atque primum quidem prioris classis herbae eae, quae vocabulis similibus appellantur, et in indice et in ipso herbarii contextu inter se consociari solent, ita ut v. c. *αἰῖζων τὸ μέγα* proxime excipiant *αἰῖζων τὸ μικρὸν* et *αἰῖζων τὸ λεπτόφυλλον*, vel *μαλάχην κηφαίαν* sequatur *μαλάχη ἀγρία χερσαία*. Idem fere notatur intra alterius generis herbas. Aliter autem res se habet in eis

¹⁾ In textus initio haec verba leguntur: *οἱ δὲ καὶ τοῦτο σκορπίουρον ἐκάλεσαν· ἕτερα δὲ σκορπίουρος*.

²⁾ In synonymis legitur: *σκορπίουρον ἕτερον· οἱ δὲ ἡλιοτρόπιον τὸ μικρὸν*. In descriptione, quae sequitur, omittuntur verba in adn. praecedente exscripta.

herbis similis nominis, quarum alterae ad classem in indicem relatam, alterae ad molem extra indicem positam pertinent; quae eis in partibus, ubi utrumque herbarum genus in singulis litteris uno vel compluribus corpusculis continentibus exhibetur, longo interdum intervallo inter se disiunguntur, veluti ἀργεμώνη classis prioris (f. 28^v s.) et ἀργεμώνη ἑτέρα alterius classis (f. 57^v s.). Qua in re evenit, ut herba epitheto ἑτέρα ab alia distincta in contextu etiam praecedat; veluti inveniuntur ἄγχοῦσα ἑτέρα cl. II f. 61^v s., ἄγχοῦσα cl. I f. 70^r s.; πτέρως ἑτέρα cl. II f. 256^v s., πτέρως f. 266^r. In eis sane codicis partibus, ubi duae illae classes magis inter se permixtae extant, utriusque generis herbae similiter appellatae inter se coniungi solent, veluti f. 221^v ss., ubi μήκωνος species proponuntur.

Ea quae modo exposuimus, illis locis maxime conspicua sunt, ubi herbae similibus nominibus appellatae propter orthographiae differentiam diversis seriei alphabeticae sedibus exhibentur. Nam C f. 124^v et 125^r ζμίλαξ τραχεῖα, quae item in indice habetur, inter herbas Z litterae collocata invenitur; contra σμίλαξ λεία, quae indice non recepta est, f. 332^v et 333^r adest Σ litterae inserta. In codice autem N f. 77^r hae duae herbae in serie Σ compositae sunt.

Sed idem observare licet in ipsa illa classe, quae extra indicem posita est. Herba scilicet, cui ἵπποφαές nomen, in C (f. 146^v et 147^r) sub I littera proditur; idem de N, ubi iam excidit, testatur index saeculo fere XIV f. 39^v exaratus. Contra herba quaedam adfinis, quae vulgo ἵπποφάεστον vocatur, in C (f. 353^v et 354^r) et in N (f. 147^r) ὑποφάεστον scribitur seriei T attributa. In Dioscuridis vero materia medica hae duae herbae, quarum nomina tradi videntur ἵπποφαές et ἵππόφαιστον, sese excipiunt IV 159. 160 (p. 647—649 Spr.). Ex hac igitur orthographiae diversitate concludere licebit harum herbarum figuras, quibus textus Dioscuridis accommodatus est, ex diversis fontibus haustas esse.

III. In codicis principio intra serierum A et B ambitum peculiaris quaedam differentia agnoscitur inter classem indice relatam et reliquarum herbarum molem. Fragmenta enim ex Crateuae herbario et Galeni libris περὶ δυνάμεως φαρμάκων ex-

cerpta, quae hac in parte nonnumquam descriptionibus Dioscurideis accedere supra (cap. XIX. XX) exposui, eis tantum herbis adiuncta sunt, quae in indice enumerantur. Id maxime conspicuum est in *A* littera. Ibi f. 12^r—43^r praecedunt herbae indicis triginta duae, quibus capita Crateuae et Galeni passim addita inveniuntur. Subsequuntur f. 43^v—68^v herbae viginti quinque, vel, si deperditas una computamus, viginti octo ab indice alienae, ex quibus ne una quidem eiusmodi excerptis illustratur. Neque tamen ea res inde explicari potest, quod Galenus — de Crateua nihil constat — has herbas memorare neglexerit; nam magna earum pars in libro VI *περι δυνάμεως φαρμάκων* tractatur¹⁾. Agmen claudunt f. 70^r—73^v capita in indicem recepta quattuor, quibus *αἶρα* f. 71^r et f. 71^v adicienda videtur²⁾. Hac in serie, id quod primu obtutu satis conspicuum est, denuo oculis sese praebent fragmenta illa ex Crateuae et Galeni scriptis petita, ex quibus Galeniana in seriebus *B* et *F* continuantur. Iam cognoscimus duas illas, quas diximus, classes ex diversis exemplaribus confluisse, ex quibus unum, cuius ambitus indice vetusto indicatur, figuris herbarum excerpta ex Crateua et Galeno adiuncta habebat, reliqua vero his additamentis carebant.

IV. Sed vel maxime duae illae classes ratione picturarum, quas communis iam librorum *C* et *N* archetypus exhibebat, inter se differunt. Qua in re sane praemittendum est eam quaestionem hoc loco attingi tantum, non absolvi posse, quippe quae speciali disquisitione indigeat; exoriuntur enim curiosius inquirenti haud spernendae difficultates in eo praesertim positae, quod similitudines vel differentiae, quae in imaginum artificio observantur, et in ipso archetypo et in eo,

¹⁾ Veluti *ἄρκτιον* VI c. 58 vol. XI p. 837 ed. K.; *ἀμμωνιακή* c. 37 p. 828; *ἄλυσον* c. 24 p. 823; *ἀνθυλλίς* c. 46 p. 833; *ἀκάνθιον* c. 15 p. 818; *ἀπαρίνη* c. 50 p. 834; *αἰγίλωψ* c. 9 p. 815; *ἔκρορον* c. 18 p. 819; alia.

²⁾ Deest quidem *αἶρα* in indice; sed mero errore eam omissam esse verisimile est, cum media inter herbas indice relatas collocata sit eiusque figura illam pingendi rationem, quae herbis classis prioris propria est, apertissime exhibeat (cf. n. IV). Accedit, quod f. 71^r Galeni fragmentum adscriptum est.

qui inde depingebatur, codice C magnam quidem partem ex proprietate eorum exemplorum, quae exprimebantur, partim vero etiam ex variorum pictorum, qui in his exemplis imitandis occupati erant, consuetudinibus repetendae sunt, ita ut v. c. respicere debeamus eiusdem generis figuras a diversis artificibus diverso modo redditas esse. Neque ex N, cuius imagines ad eundem archetypum redeunt, sed multo rudiore artificio omnibus inter se exaequatis differentiis pictae sunt, aliquid ad hanc rem expediendam lucrari posse videmur. Harum difficultatum, si, quantum fieri potest, ratio habetur, magnus tamen relinquitur numerus imaginum, ex quibus in universum colligere licet duabus illis classibus respondere duo figurarum genera diversissimam delineandi et pingendi rationem exhibentia.

Etenim eorum capitum, quae in indicem recepta priori classi adnumerantur, figurae longe plurimae plastica quadam delineandi et colorandi arte factae herbas ita repraesentare solent, ut magna foliorum, stirpium, florum, ramorum abundantia instructae corporeae quasi amplumque undique spatium explentes intuentium in oculos prosiliant et sicuti in vivis herbis, ita et in his simulacris partes aliae eminere, aliae recedere videantur. Caules vero et radices non ad commune quoddam schema, sed sat bene ad ipsarum herbarum proprietatem expressa sunt; porro rami et folia artificiosa plerumque ratione, quae nisi a pictore habili et sciente neque excogitari neque exprimi poterat, inflexa vel replicata sese intersecant; flores deinde non solum superiore ex parte, verum etiam a latere sive ex ima parte conspiciuntur; in colorum denique commissuris et transitu magna ars agnoscitur, ita ut in viridi praesertim, sed et in aliis coloribus differentiae tenuissimae optime exprimantur. Quae cum ita sint, apparet primum harum imaginum auctorem, cuius exempla in archetypo et inde in C depicta sunt, id egisse, ut non solum herbarum formas speciesque, quod medicorum et pharmacopolarum usibus sufficeret, satis recte adumbraret, sed etiam opus pictorium ederet politissima arte perfectum.

E contrario figurae alterius classis, quae extra indicem

posita est, haud multis, quae melioris notae videntur, exceptis mirum quantum ab illa delineandi et pingendi ratione discrepant. Quarum plerisque, si spatiosis illis prioris generis picturis comparantur, multo gracilior et tenuior forma communis est, ut quam paucissimis foliis ramisque praeditae summamque redactae ad simplicitatem et nuditatem, minus latae, sed in longitudinem magis porrectae effingantur, partes vero singulae neque prominere neque recedere videantur, sed planae omnino, ut ita dicam, et inter se exaequatae cernantur. In foliis quoque et ramis componendis et distribuendis omnia, quibus difficultas aliqua inesse videbatur, a pictore evitata sunt, ita ut hae herbarum particulae ad certum quoddam schema semper fere observatum sese intersecent. Caules vero ad regulam quasi directi et radices nullibi fere naturalem vivae herbae rationem imitantur. Neque tenues colorum differentiae diligentius exprimuntur, sed viridis imprimis color semper eodem fere modo redditur. Il igitur, qui huius classis figuras effinxerunt, simulacra ad elegantio rem artis pictoriae normam conficere neque poterant neque fortasse cupiebant, eo contenti, ut herbarum adumbrationes medicis idoneas proderent. Neque mihi quidem veri dissimile videtur harum praecipue figurarum exemplaria prima maximam partem ad herbas non vivas viridesve, sed exsiccatas delineata esse ¹⁾.

Ea, quae modo disputavimus, dilucidis exemplis illustrari possunt. Atque primum quidem legentes ipsos inspicere velim figuras eiusdem herbae, cui *αἰγίλωψ* nomen, bis propositas, de quibus supra (p. 103) iam dictum est, quarum altera sub lemmate *ἡγίλωψ* in indicem relata f. 128^r exhibetur, altera in indicem non recepta adscripto nomine *αἰγίλωψ* f. 56^v invenitur. Quae quidem imagines, quamquam ad eandem herbam eas pertinere statim agnoscitur, tota delineandi et pingendi ratione quam maxime inter se discrepant. Porro ad diversitatem

¹⁾ Cuius rei in figuris utriusque classis vestigia quaedam deprehendere sibi videtur H. Stadler in ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 611, qui colorem inde explicat pullum, quem flores *μώλνος, κνέμου, κλυμένου, φασιόλου* natura albi in C exhibent.

illam artificii demonstrandam utilissimae videntur picturae herbarum ipsa natura consimilium ex utraque classe inter se collatae; cuius rei pro sat multis unum exemplum proponere satis habeo, ἀγχοῦσαν scilicet in indicem receptam et f. 70^v repraesentatam, quam cum ἀγχοῦσα ἑτέρα alterius classis f. 61^v proposita accurate comparare operae pretium est. Sed ut singula mittamus, universam quidem duarum classium differentiam per totum codicis contextum optime persequi licet; maxime autem in seriebus *A*, *B*, *Γ* ea perspicitur, ubi figurae capitum in indicem relatorum f. 12^v—42^v, f. 70^v—89^v, f. 94^r, 95^r collocatae, quibus fragmenta quoque Crateuae et Galeni adposita esse paulo ante (n. III) monuimus, incredibile quantum arte pictoria alterius classis imaginibus praestant, quae f. 43^v—68^v et f. 90^v—92^r illis interiecta sunt. Inter haec autem diversitas, de qua agitur, luculentissime illustratur prima alterius classis herba, quae sub lemmate ἄρκιον f. 43^v proponitur, collata cum figuris prioris generis, quae proxime antecedunt. Monendum autem est hanc codicis partem, quae folia fere centum priora complectitur, separatam fortasse tomum aliquando effecisse (cf. cap. VI), qui utpote herbarii primus multo maiore cum diligentia scriptus et pictus est quam reliqua, idemque valere de illa archetypi parte, unde hoc codicis exordium expressum est. Contra ea, quae subsequuntur, neque pari cura neque ex tam vetusto et bono herbarii exemplari depicta esse videntur, qua re factum est, ut elegantiae, quae prioris classis picturis propriae sunt, cum per tot depingentium manus traderentur, aliquantum imminutae atque differentiae illae, quamvis etiam his in partibus a diligentius inspicientibus satis bene cognoscantur, inter se aliquatenus exaequatae sint.

Liceat hic paulum subsistere paucisque verbis complecti, quid praecedente disputatione de communi codicis C et N archetypo effecisse nobis videamur. Antiquo igitur illo indice ambitus indicatur syllogae vetustioris in ordinem alphabeticum redactae, in qua herbarum picturis magna cum arte confectis passim fortasse, quamquam in C in litteris tantum *A*, *B*, *Γ* inveniuntur, excerpta ex Crateuae herbario et Galeni libris *περὶ δυνάμεως*

φαρμάκων addita erant. Antiquior haec sylloge una cum suo indice in archetypum codicum C et N translata est, ita tamen, ut huic principali quasi stirpi altera herbarum classis supplementorum loco diversis ex fontibus aliunde deprompta accederet. Picturae alteri classi additae, quamquam non omnes ad unum exemplar redeunt, in universum tamen eis, quae in vetustiore sylloge inveniuntur, et veritate et elegantia cedunt, neque is, qui haec concinnavit, Crateuae et Galeni libros in eis adhibuit. In duabus vero, quas modo memoravimus, herbarum classibus contaminandis erroribus quibusdam obnoxium eum fuisse inde apparet, quod hanc vel illam herbam, quam addidit, non perspexit in vetere sylloge vel in ipsis supplementis alio loco tractari neque herbarum nomina diversis in fontibus diversa orthographia scripta ad unam normam exaequanda esse cognovit. Figuris denique herbarii, quam optime fieri poterat, collectis et compositis novus textus accessit, qui synonyma et descriptiones Dioscurideas complectitur.

CAPUT XXIV. DE HERBARII DIOSCURIDEI ORIGINE ET FONTIBUS.

A. Sed iam quaeritur de auctore syllogae illius antiquioris, cuius ordinem, lemmata, picturas ex indice vetusto et ipso herbario cognovimus. Qua in re cautissime agamus necesse est. Atque primum quidem proponamus gravissimum omnium, quae ad nos pervenerunt, testimonium de veterum herbariis pictis, quod in Plinii nat. hist. XXV 8 legitur:

Praeter hos Graeci auctores prodidere, quos suis locis diximus, ex his Crateuas, Dionysius, Metrodorus ratione blandissima, sed qua nihil paene aliud quam difficultas rei intellegatur. Pinxere namque effigies herbarum atque ita subscripsere effectus. Verum et pictura fallax est coloribus, tam numerosis praesertim in aemulationem naturae, multumque generat transcribentium fors varia. Praeterea parum est singulas earum aetates pingi, cum quadripertitis varietatibus anni faciem mutant.

Atque ex tribus his herbariis, quae picturis illustrata erant, unum Crateuae nobis melius innotuit ex Wellmanni potissimum libello saepius iam laudato, cui Crateuas inscriptum est ¹⁾. Cuius commentationis summam paucis ut comprehendamus, diversum erat herbarium illud a libris *ῥιζοτομικῶν* ab eodem Crateua compositis, popularium magis usibus destinatum eamque ob causam secundum litteras distributum. In quo herbarum imaginibus, de quibus Plinius copiosius disputat, subiecta erant auctoris verba, quibus non descriptiones specierum, sed effectus tantum continebantur. Eiusdem autem generis sunt excerpta illa codice C in serie A litterae servata, quibus inscriptum est *Κρατεύας* sive *Κρατεύας ῥιζοτόμος* sive *Κρατεύας ῥιζοτομικός*, ubi *ῥιζοτομικός* non de libris illis *ῥιζοτομικῶν*, sed quasi auctoris cognomen intellegendum esse veri simile est (cf. cap. XIX). Haec igitur fragmenta, quibus effectus tantum indicantur, ex Crateuae illo herbario picto petita esse sat probabilis est Wellmanni sententia.

Quibuscum si comparamus syllogen vetustam, quam nostro codici inesse diximus, remotis supplementis, de quibus disputatum est, sat multa sane inveniuntur, quibus illam si non totam, tamen quadam ex parte ad Crateuae herbarium redire persuadeamur. Atque primum quidem iam Wellmannus ²⁾ plurima argumenta composuit, quibus efficitur in eis, quae codice nostro continentur, praesertim in herbarum vocabulis atque in numeris et discriminibus specierum depictarum satis certa vestigia eorum agnosci posse, quae Crateuas de herbis quibusdam docuerat, Dioscurides autem, quamquam in plurimis Crateuam auctorem secutus est, in materia medica tacite vel etiam expressis verbis reiecerat. Qua in re adnotandum est, id quod Wellmannus nondum perspexerat, omnia eiusmodi documenta priore, quam statuimus, herbarum classe, id est sylloge illa vetusta contineri.

¹⁾ M. Wellmann *Krateuas, Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, philol.-hist. Classe, N S II I* (1897). V. praeterea G. Thiele *De antiquorum libris pictis* (Marpurgi Cattorum 1897) p. 33 s.; G. Swarzenski *Jahrbuch des kaiserl. deutschen archaeol. Instituts XVII* p. 45 s.

²⁾ *Krateuas* p. 26—32.

His autem argumentis unum fortasse addere licebit, quod aliorum doctrinae herbariae me debere profiteor. Vituperat enim Dioscurides mat. med. II 207 (p. 324 s. Spr.), ubi anemone describitur, antiquiores quosdam his verbis: "Ἐνιοὶ δὲ, μὴ δυνάμενοι διορίζειν ἀπὸ τῆς ἀγρίας ἀνεμώνης τὴν λεγομένην ἀργεμώνην καὶ τὴν ζοιάδα μήκωνα... διὰ τὸ τῶν ἀνθῶν ὁμόχρου, φοινικοῦν ὑπάρχον, πλανῶνται κτλ. Quae quidem eisdem fere verbis redeunt apud Plinium nat. hist. XXI 165, unde probabile est ea ex illo auctore sumpta esse, qui Plinio cum Dioscuride communis est, id est ex Sextio Nigro ¹⁾. In eorum vero numero, qui anemonen silvestrem non satis bene a papavere, cui rhoeas nomen, distinguebant, videtur et scriptor ille fuisse, ex cuius herbario ἀνεμώνη ἢ φοινικῆ f. 25^v depicta est, quam viri rei botanicae periti non anemones Dioscurideae, sed papaveris et quidem μήκωνος ζοιάδος speciem prae se ferre iudicaverunt ²⁾. Quocum optime convenit, quod secundum indicis (f. 9^r) testimonium tria quidem papaveris genera, quae μήκων ἀφρώδης, μήκων ἄγριος, μήκων κεραιτίας vocantur, sylloge illa vetusta comprehensa erant, ea vero species, cui μήκων ζοιάς nomen, in indice desideratur, in herbarii contextu f. 223^v aliunde suppleta est. Cuius quidem figura herbam exhibet, quam ei, quae f. 25^v sub lemmate ἀνεμώνη ἢ φοινικῆ aliud ad exemplum proponitur, re vera simillimam esse nemo negabit ³⁾. Illam igitur anemones in codice nostro formam ipsi Crateuae deberi vel ex temporum ratione colligitur, quod Sextius Niger aetatis Caesaris Augusti scriptor, cum errorem illum vituperaret, vix alium atque Crateuam respicere poterat; accedit autem, quod ipsum lemma

¹⁾ Cf. de ratione, quae inter Nigrum, Plinium, Dioscuridem intercedat, Wellmann Hermae XXIV p. 530 ss.

²⁾ V. H. Stadler *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 611: *Der Kodex C (bietet) als ἀνεμώνη ἀγρία (φοινικῆ) eine deutliche Papaveree (etwa Papaver Argemone)*; praeterea O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 253 s., qui haec habet de figura anemones in codice Chigiano saec. XV (f. 7^r) ex nostro expressa: *Qui è figurato senza alcun dubbio il Papaver Rhoeas L.*

³⁾ Cf. de hac figura F. Cohn l. c. p. 311; Penzig p. 265.

ἀνεμώνη ἢ φοινικῆ codice C traditum, id quod Wellmannus ¹⁾ demonstravit, ex Crateuae doctrina pendet atque f. 26^r textui Dioscurideo excerptum, cui inscribitur ἀνεμώνη ἢ φοινικῆ, Crateuae ex herbario adiectum est.

Porro ipsa fragmenta codice nostro intra *A* litterae seriem tradita, quibus inscriptum est Κρατεύας ῥιζοτόμος vel ῥιζοτομικὸς, favere videntur sententiae illi, quam proposuimus, in herbario plurima ex Crateua petita esse. Videntur enim una cum imaginibus herbarii Crateuae, quibus olim adiecta erant, in codicis nostri archetypum pervenisse.

His autem argumentis, quae ex ipsa herbarii indole deprompta sunt, quamvis dubitans aliud quoddam diversi generis adiungere audeo. In picturis enim celeberrimis, quae codicis nostri herbario praemissae sunt, tribus locis extant imagines, quibus nomen Διοσκουρίδης adscriptum est, f. 3^v inter medicos et herbarios septem, f. 4^v in pictura, qua mandragorae εὔφρασις effingitur, f. 5^v in ea, in qua Dioscurides et pictor in mandragora describendo et depingendo occupati cernuntur. Sed cum Dioscuridis effigies duae f. 3^v et 5^v omni ex parte inter se consimiles medico praeclaro faciem barbamque oblongas, capillos nigros, nasum aduncum et acutum tribuant, mirum quantum differt imago folii 4^v ex tribus illis media, qua homo capitis teretis, faciei obesae et infusatae, barbae rotundae, nasi crassi, capillorum fuscorum exhibetur; qui, quamquam litteris albis supra caput nomen Διοσκουρίδης pictum est, maxima similitudine cum Crateuae imagine coniunctus est, quae in consessu medicorum f. 3^v extat. Huic accedit, quod fabula illa de mandragora per canem extracto, ad quam pictura f. 4^v adluditur, in ipsa Dioscuridis materia medica prorsus deest, contra a Crateua enarrata esse potest, quippe quae apud Flavium Iosephum de bello Iud. VII 23 sine dubio ex auctore quodam medico referatur. Quae cum ita sint, fortasse suspicari licet exemplum vetustum, ad quod pictura f. 4^v expressa est, ipsum Crateuam repraesentasse et Crateuae herbario picto praemissum fuisse, postea vero hanc imaginem cum Crateuae

¹⁾ *Krateuas* p. 30; cf. p. 15.

herbis in syllogen illam veterem, deinde hac cum sylloge in herbarium Dioscurideum, quale nunc extat, translata et Dioscuridis nomine inscriptam et altera pictura f. 5^v, quam tum demum additam esse putaverim, quasi suppletam esse.

Verum hoc utcumque se habet, ceteris, quae protulimus, argumentis iam satis constat syllogen illam vetustam magna ex parte a Crateuae herbario picto pendere. Atque certo quidem Crateuaeis adnumerandae sunt omnes figurae, quibus excerpta Crateuae adiecta sunt, deinde illae, quas Wellmannus luculenta disputatione cum Crateuae doctrina quodammodo coniunctas esse demonstravit. His autem sine dubio multae aliae accedent, quandoquidem de Crateuae reliquiis, quae nondum omnes investigatae neque plene collectae sunt, melius edocti erimus atque eorum, qui artis pictoriae veterum historiam callent, ope proprietates imaginum ex Crateua depromptarum rectius perspexerimus. Quodsi vero Wellmannus argumentis, quae collegit, fretus statuit universi herbarii Dioscuridei ordinationem et figuras ad Crateuam referendas esse, ¹⁾ equidem ne de sylloge quidem vetusta, quam agnovimus, eandem sententiam proponere ausim. Neque enim omnes herbae, quas Crateuam tractasse constat, in hac inveniuntur; e contrario nonnulla insunt, quae a Crateua aliena esse apparet, veluti *σαξίφραγον* illud, quod latino vocabulo designatur, indicis f. 9^v receptum et f. 290^r depictum ²⁾. Sed quibusnam auctoribus vetustae sylloges partes eas, quae Crateuae non sunt, attribuamus, non satis liquet, praesertim cum de herbariis pictis Dionysii et Metrodori ³⁾, quorum nomina Plinius post Crateuam refert, nihil praeterea traditum habeamus.

Figuris igitur ex Crateuae aliorumque herbariis pictis cum suis lemmatibus in eum ordinem et ambitum redactis, quem index f. 8^r—10^v indicat, per totum huius sylloges

¹⁾ Cf. *Krateuas* p. 30. 32; Hermae XXXIII p. 373; *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen* (1897) p. 55; Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141.

²⁾ Cf. etiam Stadler l. c. p. 612 s.

³⁾ De utriusque auctoris aetate disseruit Wellmann *Krateuas* p. 20 adn. 27.

contextum adscripta esse videntur verba Crateuae et Galeni, quae in nostro codice in litteris tantum *A, B, F* manent. Servabat igitur sylloge illa antiquam herbariorum pictorum indolem, quorum figuris effectus tantum, non descriptiones addita fuisse Plinius auctor est (cf. supra p. 110). Neque tamen tempus, quo vetusta haec sylloge orta sit, exactius definiri potest, nisi quod pro certo adfirmare licet eam saltem recensionem, quae in communi codicum C et N archetypo adhibita erat, Galeno, cuius fragmenta adiecta erant, id est secundo p. Chr. n. saeculo fuisse posteriorem.

B. Haec iam sufficiant de veteris illius sylloges et fontibus et aetate. Huic vero totius rei quasi fundamento ab eo, qui archetypum codicum C et N composuit, varia figurarum supplementa diversis ex auctoribus rei herbariae addita esse supra (p. 101 ss.) exposuimus. Neque tamen, quinam hi auctores fuerint, satis perspicere possumus. Crateuaea sane, quae in sylloge vetere omissa sint, inter supplementa recepta esse haud temere pernegaverim, cum nulla eius rei vestigia ad hoc tempus innotuerint. Neque, si hic quoque de Dionysio vel Metrodoro cogitamus, aliquid proficimus ¹⁾. Neque tamen omnem spem huius rei accuratius investigandae abiciamus necesse est. Extant enim figurae herbarum ad antiquitatis exempla depictae non solum in codicibus, quibus herbarium Dioscurideum traditur, sed etiam in libris manu scriptis quibusdam, quibus Dioscuridis materiae medicae textus primitivus continetur, veluti in Parisino gr. 2179 saeculi IX, et in eis, quibus tota materia medica Dioscuridis in alphabeticum ordinem redacta inest ²⁾. Quas

¹⁾ Extat quidem his in supplementis f. 235^v herbae, cui $\mu\tilde{\omega}\lambda\nu$ nomen, figura, quae flores fusco colore pictos exhibet, id quod Wellmannus *Krateuas* p. 32 cum Plinii testimonio coniunxit nat. hist. XXV 27: *Graeci auctores florem eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit*. Quae si vera essent, suspicari possemus Crateuae, Dionysii, Metrodori herbaria picta — nam hi videntur *Graeci auctores* esse collato Plinii loco XXV 8 — etiam in supplementis componendis aliquid valuisse. Sed Stadlerus l. c. p. 611 recte puto contendit eiusmodi picturas haud raro confectas esse ad exemplaria herbarum exsiccata, in quibus flores albi minus apte tractati infuscari solent.

²⁾ Veluti in Athoo monasterii Laurae saeculi XII, Marciano n. 92 saec.

figuras ¹⁾ constat eis, quae codicibus C et N praebentur, partim simillimas esse, partim vero diversas. Neque ego, siquidem paucis, quae ex illis exemplaribus ad hoc tempus innotuere, confidere fas est, Wellmanno adsentiri possum, qui harum imaginum maximam partem ex alphabetica herbarum Dioscuridearum recensione, quae codicibus C et N servatur, in illos libros fluxisse contendit, differentias autem, quas attigimus, *transscribentium forte varia*, de qua iam Plinius conqueritur, generatas esse. Verum multo probabilius mihi quidem videtur eos, qui horum codicum figuras primi composuerunt, modo ex eisdem fontibus, qui in alphabetica recensione adhibiti erant, imprimis ex herbario Crateuae, modo ex diversis sua deprompsisse. His autem accedunt imagines in ipso C theriacorum paraphrasi Eutecianae insertae, quarum aliquot ab herbario Dioscurideo alienae sunt, porro illae, quae in N habentur a figuris codicis C differentes (cf. supra p. 100), eae denique, quas in opusculi Apuleii de herbis codicibus pictis, veluti Vindobonensibus 92 et 97 reperimus. ²⁾ Quibus omnibus investigatis, plene collectis, inter se collatis, in classes distributis rectius nos de fontibus, ex quibus veteres herbarum imagines petitae sunt, primariis iudicaturos spes videtur haud fallax esse.

Vetusta igitur illa sylloge, quam ad Crateuae herbarium pictum magna ex parte redire constat, et supplementis noviciis inter se concinnatis atque in eum fere ordinem, qui in C servatus est, redactis iam adiecti sunt catalogi synonymorum, quae ex Pamphili plerumque opere petita esse probabile est, atque de herbis capita, quibus iam non effectus tantum, sed

XIII, Cheltenhamensi Phillippsiano n. 21975; cf. Wellmann *Krateuas* p. 23 s. His accedunt in codice Chigiano F. VII. 159 herbarum series secunda et tertia, de qua disputat O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* p. 247 ss.; 272—279.

¹⁾ Virorum doctorum commentationes, in quibus imagines eiusmodi vel delineatae vel descriptae inveniuntur, supra (cap. XVI) composuimus.

²⁾ De herbario latino picturis exornato, quod saeculo fere V vel VI ortum videtur, disputavit G. Swarzenski *Jahrbuch des deutschen archaeologischen Instituts* XVII p. 45 ss.

etiam descriptiones herbarum continebantur. Quae quidem capita longe plurima ex Dioscuridis materia medica hausta erant; paucissima autem, quae a genuino Dioscuridis textu aliena sunt (cf. cap. XVIII), ex auctoribus ignotis accesserant. Deinde, ubi e re visum est, in herbis antiquae syllogae retinebantur excerpta illa Crateuae et Galeni; supplementis vero eiusmodi fragmenta ex novo adicere supersedit is, qui corpus hoc herbarium condidit. Ita igitur ortus est archetypus codicum C et N, cuius forma in N paulisper immutata in libro C fidelissime exprimitur, nisi quod excerpta Crateuae et Galeni ex vetusta sylloge per totum fortasse archetypi contextum adscripta in libro C in litteris tantum *A*, *B*, *Γ* manent, in reliquis autem omittuntur. De aetate autem, qua archetypus ille compositus sit, recte fortasse iudicavit Wellmannus ¹⁾, qui Oribasium medio fere saeculo quarto capita duo a genuino materiae medicae textu aliena ex recensione alphabetica in ipsius materiae medicae libros interpolata invenisse probavit.

In fine huius disputationis satis prolixae liceat ea, quae de origine, fontibus, aetate herbarii Dioscuridei ope codicis C investigasse mihi videor, quasi per stemma explicare.

¹⁾ Hermae XXXIII p. 374 s.; cf. Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141.

ineunte saec. a. Chr. n. I compositum

PICTA

exeunte saec. II conscriptus

PAMPHILI ΠΕΡΙ ΒΟΤΑΝΩΝ

HERBARUM SYLLOGE

VETUS

post a. 200 concinnata,
cuius ambitus et ordinatio
indice codicis C (f. 8r—10v)
indicantur

SUPPLEMENTA

PICTURARUM

ex aliis auctoribus

hausta

INCERTI AUCTORIS

SYNONYMORUM

LEXICON

DIOSCURIDIS MATERIA

MEDICA

DESCRIPTIONES

nonnullae ex aliis
auctoribus petitae

HERBARIUM DIOSCURIDEI

archetypus saec. fere III vel IV ineunte concinnatus

CODEX ANICIAE IULIANAE

sive Constantinopolitanus (C)

(Vindob. med. gr. 1),

anno fere 512 confectus

CODEX NEAPOLITANUS

(N) (Vindob. suppl. gr. 28)

saeculi fere VII

CAPUT XXV. DE VIRORUM DOCTORUM
STUDIIS IN HERBARIUM DIOSCURIDEUM CONLATIS.

Quamquam praecedentibus capitibus in singulis materiis explicandis diversorum commentationes breviter iam attulimus, tamen e re visum est hoc loco studia virorum doctorum, quae quidem ad herbarium Dioscurideum codice Constantinopolitano traditum pertineant, temporum ordine servato continua et uberiore enarratione legentibus proponere. Quod opus medii iam aevi temporibus summam exercuisse auctoritatem apparet ex magno numero librorum manu scriptorum, in quibus aut expressum aut excerptum extat, quos infra quarta praefationis parte copiosius tractabimus, et ex sylloge illa saeculo XIV fere medio instituta a Neophyto monacho Prodromeno, in qua herbarium illud adhibitum esse supra (p. 21 s.) diximus.

Iam postquam codex Dioscuridis a. 1569 bibliothecae Caesariae accessit, primus, quod sciamus ¹⁾, Ioannes Sambucus Pannonius Tyrnaviensis, medicus insignis et Caesaris historiographus ²⁾, librum pretiosissimum suum in usum commodatum aliquamdiu domi habuit; quod ante annum 1575 medium evenisse ex oratione Blotii supra (p. 33 s.) laudata intellegitur. Sambucus quantam operam in hoc aliisque Dioscuridis exemplaribus collocaverit, luculentissimis documentis comprobatur, quae etiam nunc in bibliotheca Caesarea Vindobonensi adservantur. Et primum quidem inter libros typis impressos invenitur exemplar Dioscuridis ab Iacobo Goupylo

¹⁾ Matthiolum eo usum esse falso contendit Kollarius Suppl. I p. 383; cf. supra p. 30.

²⁾ Mortuus est a. 1584.

a. 1549 emissi ¹⁾, quod Sambucus propria manu cum sex codicibus veteribus contulit multisque locis emendavit. Cui permultae insunt lectiones variantes ex hoc teste antiquissimo haustae, quem Sambucus *(codicem) Caes(areum) sive v(etustum) cod(icem) Caes(areum)* appellare consuevit ²⁾.

Hoc apparatu critico, si illam respicimus aetatem, satis copioso instructus Sambucus novam materiae medicae Dioscuridis editionem moliebatur. *Iam olim*, ut testatur Saracenus in praefatione ad hunc auctorem, . . . *typographum Henricum Stephanum per literas frequentiores urgebat pia memoriae D. Io. Sambucus . . . , uti regiis typis elegantioribus Dioscoridis Graeco-latinum contextum mandaret, eiusque margini missas paulo ante suas notulas, seu potius varias in eum Autorem lectiones, à complurium vetustorum codicum in diversis Principum bibliothecis repertorum fida diligentique collatione à se magno labore decerptas, adiiceret.* Ex quibus subsidiis a Sambuco subministratis ipso strenue iuvante ³⁾ orta

¹⁾ Dioscoridis libri octo graece et latine. Castigationes in eosdem libros. Parisiis apud Petrum Haultinum. 1549. 8^o. Post Sambucum Sebastiani Tengnagelii, bibliothecae Caesareae praefecti, fuisse hoc exemplar ex adnotatione titulo inscripta comperimus. Meminit huius libri Lambecius Comment. ed. Kollar II p. 270 n. 1. Hodie servatur sub signo *69. J. 141.

²⁾ *C. Caes.* vocatur verbi causa f. 392^v; *Caes. C.* f. 237^v. 366^v; *C. Cod.* f. 137^v. 217^r; *C. C.* f. 124^v. 196^r; *V. Cod. Caes.* f. 369^r; *V. C. Caes.* f. 119^v. 163^r. 175^v. 176^r. 182^v. 221^v. 252^r. 258^r; *V. Caes. C.* 199^r. 384^r; *V. C. C.* f. 113^r. 113^v. 138^r. 160^v. 163^v. 178^r. 210^r. 211^r. 211^v. 222^r. 229^v. 232^r. 237^r. 249^r; *Caes. V. C.* f. 192^v. 217^v; *C. V. C.* f. 146^r; *V. Caes.* f. 127^r. *Crataeas*, cuius fragmenta in libro C extant, citatur f. 100^v. 107^v (bis). 131^r. 132^r. 231^v. 353^r. In folio, quod tegumenti posterioris parti interiori adglutinatum est, Sambucus descripsit adnotationem f. 1^r: τὸ παρὸν βιβλίον τὸν Διοσκοουρίδην κτλ.

³⁾ Quanto studio Sambucus Saracenum ad suscipiendam Dioscuridis editionem hortatus sit eundemque consiliis adiuverit, apparet ex epistula Saraceni ad illum missa, quae sine temporis nota extat inter *Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia* ed. opera et studio A. F. Kollarii I (1761) p. 1038–1040. Quibus litteris Saracenus elenchum proponit eorum, quae editioni, quam parabat, inserere voluit; inter quae recensentur *Clarissimi viri I. Sambuci in contextum Dioscoridis Graecum variae lectiones antiquissimae ad marginem interiorum* (p. 1039) et *fragmenta Crataeae* (p. 1040). Cf. Kollarius Lambecii comment. II p. 125 adn.

est editio Iani Antonii Saraceni post Sambuci mortem anno demum 1598 in vulgus emissa ¹⁾, cuius auctor *varias . . . tum Clariss(imi) viri D. Sambuci, tum et aliorum hinc inde in Dioscoridem depromptas lectiones* margini adscribendas curavit. Quae quidem lectiones a Sambuco acceptae quin ex illo, quod modo memoravimus, exemplari editionis Goupylianae fluxerint, minime dubium est. Neque tamen diversi libri manu scripti, quos Sambucus adhibuerat notisque certis plerumque distinxerat, in Saraceni editionis margine inter se seiunguntur, sed indiscrete litteris *V. C.* vel similiter designantur ²⁾, qua ex adnotandi ratione minime dignosci potest, quid ex Constantinopolitano, quid ex reliquis codicibus Sambuci depromptum sit. Sed et quae in calce editionis illius (p. 141—144) leguntur, *in Dioscoridem observationes seu notae Io. Sambuci Pannonii*, aliqua ex parte codici C deberi iam dudum perspectum est ³⁾.

Praeterea Sambuco auctore, id quod ex nominibus herbarum et notulis variis ipsius manu adiectis colligitur, pictus est codex bibliothecae Caesariae Vindobonensis n. 12478 insignitus ⁴⁾. In quo f. 1^r—4^v praecedit apographon indicis

¹⁾ *Πεδακίου Διοσκορίδου Αναζαρβέως τὰ σωζόμενα ἅπαντα*. Pedacii Dioscoridis Anazarbaei opera quae extant omnia. Ex nova interpretatione Iani-Antonii Saraceni. Francofurti 1598. 4^o.

²⁾ Hae fere reperiuntur notae: *Veteres, Veteres aliqui, Vetus lib(er), V(etus) cod(ex), V. C., Velus, V(etus)*. Perperam autem C. Sprengelius in praefatione ed. Dioscuridis I p. XIX existimavit lectiones a Saraceno his siglis notatas marginique editionis additas cunctas ex uno exemplari fluxisse, quod littera X signavit et p. I haud diversum putavit a codice *n. XVI Biblioth. Imperial. Vindob.*, id est med. gr. 16 Nesselii, cuius f. 56^r—184^r Dioscuridis libri quinque de materia medica continentur. Quas lectiones ex parte tantum Constantinopolitanum exprimere easque satis negligenter excerptas esse multo ante Sprengelium demonstraverat C. Weigelius in Baldingeri ephemeride a. 1793 supra (p. 82) citata p. 10 s.

³⁾ V. Kollarus Suppl. I p. 383 s.

⁴⁾ In Nesselii Catalogo III p. 24 recensetur inter libros manu scriptos medicos graecos codex n. IX notatus, *chartaceus, bonaeque notae in folio, quo continentur variarum herbarum figurae, coloribus illuminatae*. Is liber, qui intra seriem codicum graecorum iam desideratur, sine dubio haud diversus est ab eo, quem supra memoravimus, seriei promiscuae 12478 (olim

illius vetusti, qui C f. 8^r—10^v extat, manu recentiore confectum. Iam sequuntur f. 5^r—92^v imagines herbarum calamo delineatae et coloribus pictae, quas primo quasi obtutu apparet ex C expressas esse. Sunt vero omnino figurae numero 92. Ordo, quo ipse Sambucus eas collocaverat, indicatur numeris adpositis; hodie autem alphabetica serie procedunt. Nomina plerumque addita sunt manu Sambuci; accedunt adnotationes eiusdem, quibus ad opera botanica Matthioli, Hieronymi Tragi, Valerii Cordi, Fuchsii relegat. Haec omnia neglegentissime, ut solebat Sambucus, exarata sunt. Saeculo vero XVIII manus recentior — Adami Francisci Kollarii, ut videtur — singulis picturis nomina graeca magis litterate scripta subiecit.

Haec de Sambuci studiis iam sufficient. Porro eisdem fere annis sive paulo post Sambucum imagines herbarum hoc exemplari traditas diligenter inspexit et tractavit Rembertus Dodonaeus, ut nativo sermone vocabatur, sive Dodonaeus¹⁾, medicus doctissimus atque inter eos, quos Belgica genuit terra, rei herbariae facile tum peritissimus. Quod eo ipso tempore factum sit oportet, quo a Maximiliano II Caesare accitus Vindobonae in aula versabatur summo in honore habitus, id est inter mensem Novembrem a. 1575 et initium a. 1580²⁾. In libro enim praeclearo, quem Dodonaeus a. 1583 de stirpium historia edidit³⁾, in indice auctorum textui praefixo inter fontes praecipuos citatur *codex Caesareus manuscriptus*. Atque in ipso contextu ubicumque Dioscurides laudatur, Dodonaeum editione Goupyliana usum esse apparet; imagines autem herbarum, ubi fieri poterat, ad viva exempla delineatae sunt. Decem vero herbarum species,

suppl.: 298). De quo cf. Tabulas codicum mss. VII p. 103. — Duo praeterea folia eiusdem exempli Sambuciani extant in codice Vindobonensi 5261 post f. 41 inserta.

¹⁾ Natus est Mechliniae a. 1517, mortuus a. 1585. De vita eius cf. *Biographie nationale Belgique* VI (1878) p. 85 ss.

²⁾ Cf. Dodonaei vitam I. c. p. 99 s.

³⁾ Remberti Dodonaei Mechliniensis medici Caesarei stirpium historiae pemptades sex. Sive libri XXX. Antverpiae, ex officina Christophori Plantini. 1583. 6^o. In paginis citandis hac editione usi sumus. Iterum iidem libri *varie ab auctore, paullo ante mortem, aucti et emendati* prodierunt Antverpiae a. 1616.

quas Dodonaeus in rerum natura non invenerat, expressae sunt ex codice Caesareo, ut indicatur inscriptionibus, quae figuris adiectae sunt ¹⁾, id est ex herbario Dioscurideo Constantino-politano, additis in textu commentariis. Qua re vituperationem vehementem Caroli Clusii incurrit, quem imagines codicis Caesarei haud magni aestimasse ex litteris a. 1569 datis supra (p. 32) cognovimus. Is enim in epistula scripta *Viennae IIII non. Iunii* a. 1584 ad Ioannem Cratonem de Craffheim ²⁾ de Dodonaei pentadibus hanc sententiam parum benevolam proferret: *Dodonaci liber nihil novi admodum continet, praeter inelegantes quasdam et forte fictitias figuras ex Caesareo codice petitas* ³⁾.

Exeunte iam saeculo XVII, postquam codex ex Lambecii commentariis inter homines doctos magis innotuit, summum eorum, qui medicinae et herbarum scientiae studebant, desiderium erat, ut picturae herbarum antiquissimae universae inde ederentur. Qua de re operae pretium est producere

¹⁾ Huc pertinent *coronopus* editionis a. 1583 p. 109, *stoebe* p. 123, *sphaeritis* p. 126, *arction* p. 149, *hyssopus* p. 286, *tithymalus dendroides* p. 368, *hippophæis* p. 373, *aconitum lycoctonum* p. 436, *lotus sylvestris* p. 562, *lotus Aegyptia* p. 563. In editione a. 1616 eadem figurae habentur p. 109. 123. 126. 149. 288. 372. 377. 439. 572. 573. Accuratius designatur codex edit. prioris p. 123 his verbis: *in vetere Caesareae bibliothecae codice*, similiter p. 286, item p. 435: *in pervetusto manuscripto Graeco codice*...., qui *Viennae Pannoniae in locupletissima bibliotheca a D(ivo) Maximiliano II Imp. Aug. instituta asservatur*. — Cf. Kollarius Suppl. I p. 384; G. A. Pritzel Thesaur. literaturae botanicae nov. ed. p. 87; O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* p. 243 cum adn. I.

²⁾ Edita est à Trevirano p. 58 n. XXXV; a P. F. X. de Ram p. 67 n. XXXXVII. De utraque editione v. supra p. 31 adn. I.

³⁾ M. Wellmann in Pauly et Wissowae encycl. V p. 1138 contendit ex Constantinopolitani figuris derivandas esse imagines herbarum aeri incisas, a Petro Uffenbachio additas versioni Germanicae operis Dioscuridei, cui inscriptum est *Defz uralten unnd in aller Welt berühmtesten Griechischen Scribenten Pedacii Dioscoridis Anazarbaei von allerley woltriehenden Kräutern, Gewürtzen* eqs. (Francofurti ad M. 1610. 4^o). Quas Albertus de Haller Bibliothecae botanicae I p. 83 recte iam perspexerat ex Gesneri, qui codicem Constantinopolitanum numquam vidit, libris depromptas esse.

Guntheri Christophori Schelhammeri professoris Hellestadiensis verba a. 1687 enuntiata ¹⁾. Is postquam medicorum effigies a Lambecio prolatas laudavit, ita pergit: *Ex quibus facile, quam excellenter et reliqua, plantae praesertim sint depicta, fertur iudicium. Quae si ita sunt, Proh! quantum Bibliotheca Augustissimi Caesaris nobis occultat thesaurum: quanta, quaeque bona inde expectanda nobis sunt, si cum figuris suis reliquis.... compareat aliquando in publico. Omnes enim tunc aeternae illae Medicorum de plantis Dioscoridi descriptis disceptationes maximam partem cessabunt; quibus reperiendis tot libri, totque labores lucubrationesque summorum virorum adhuc fuerunt dicatae... Universo mortalium ordini... ex codice isto magna salutis pars sperari posse, agnitis veris plantis. Dioscorideis videtur. Praesertim cum adiuncta sint singulis plantarum capitibus fragmenta Crateuae,... ex quibus quid de iisdem plantis tradiderit ille, cognoscatur.* Schelhammeri votis accesserunt Daniel Le Clerc ²⁾ a. 1702 pariterque a. 1731 Gottlieb Stolle ³⁾, quamquam hic merito dubitavit, num omnes difficultates in agnoscendis herbis Dioscuridis exortae editis illis figuris prorsus removerentur.

Altero herbarii Dioscuridei libro vetustissimo, qui Neapolitanus dicitur hodieque notatur suppl. gr. 28, a. 1718 ex Augustinianorum monasterio Neapolitano S. Ioannis de Carbonaria dicto Vindobonam translato (v. cap. XXI s.) novum idemque praestantissimum studiorum Dioscurideorum subsidium bibliothecae Caesariae accessit, in qua duo recensiois alphabeticae picturis illustratae exemplaria gemella toto orbe longe antiquissima iam prostabant, ex eodem archetypo derivata, ita ut invicem sese supplerent atque corrigerent.

¹⁾ V. Hermanni Conringii in universam artem medicam singulasque eius partes introductio... cura ac studio G. C. Schelhammeri (Hellestadii 1687. 4^o) p. 275 s.; cf. p. 348 s. In editione a. 1726 emissa eadem item leguntur p. 275 s. Citat haec Schelhammeri verba Kollarus Lambecii comment. II p. 123 s. adn.; cf. eiusdem Suppl. I p. 384.

²⁾ *Histoire de la médecine* ed. primae III (1702) p. 74; ed. tert. p. 625.

³⁾ *Anleitung zur Historie der medicinischen Gelahrheit* (sic) (Ienae 1731. 8^o) p. 80 adn. e; p. 614 s. adn. g.

Iamque spes ostendebatur fore, ut desiderio eorum satisfaceret, qui ad promovendam rei herbariae cognitionem artemque medicam, ut figurae herbarum Dioscuridearum tandem evulgarentur, etiam atque etiam flagitabant. Quam rem gravissimam adgressus est Gerhardus van Swieten, qui inde ab a. 1745 ad a. 1772 bibliothecae Palatinae Vindobonensi praefectus erat, medicus celeberrimus et scientiae herbariae consultissimus, adsumptis in operis societatem Nicolao Iacquinio botanico praestantissimo ¹⁾ et Adamo Francisco Kollario philologo erudito, qui per multos annos (1748—1783) bibliothecae eidem summo cum studio inserviebat, de libris manuscriptis Caesareis, imprimis de utroque Dioscuridis codice, optime meritus. Ex quibus quamquam Iacquinus, ut Weigelius ²⁾ significat, figuras illas parum utilitatis adlaturas inde ab initio sibi persuaserat et Swietenno persuadere studebat, hic tamen una cum Kollario ab imperatrice Maria Theresia impetravit, ut imagines utriusque codicis aeri incidi iuberet ³⁾. Quo in opere hanc viam ingressi sunt Swietenus eiusque socii, ut longe maxima pars herbarum ex Neapolitano depromeretur, ex Constantinopolitano eae tantum, quae in Neapolitano desiderantur; Neapolitanus enim liber, quem saeculo demum VII scriptum esse inter nostrae aetatis viros doctos fere constat, a Kollario ⁴⁾ non solum fide, sed etiam vetustate Constantinopolitano praestare existimabatur. His figuris descriptiones herbarum integras ex alterutro codice addere propositum

¹⁾ De vita eius cf. *Allgemeine Deutsche Biographie* XIII (1881) p. 631 s. Natus Lugduni Batavorum a. 1727 inde ab a. 1752 in Austria versabatur.

²⁾ Cf. C. Weigelii litterae impressae in Baldingeri ephemeride *Medicinisches und Physisches Journal, Band VIII, 29.—32. Stück* (1793) p. 11: *So gut als auch Herr v. Jacquin den geringen Werth der Abbildungen einsah, und ihn zeigte.* Weigelius ea, quae his litteris et postea apud Sprengelium praef. p. XVIII profert, cum a. 1793 Vindobonae commoraretur, ab ipso Iacquinio comperisse videtur.

³⁾ Cf. Weigelius l. c.; Sprengelius, qui haec sine dubio a Weigelio amico acceperat, in praefatione ad Dioscuridem I p. XVIII s.

⁴⁾ Cf. eius additamenta in Lambecii Comment. editionem alteram I (1766) p. 80 adn. A; II p. 124 adn.; Suppl. I p. 348 s.

erat ¹⁾, quod negotium Kollario utpote philologo incumberebat. Vides eius temporis viris doctis simile quid ante oculos obversatum esse, quale hac editione a Scatone de Vries viro summo maiore sane apparatu instituta praebetur. Quam ob rem de hoc suscepto aliquanto uberius disserere licebit.

Anno 1763 imagines in aes incidi coeptas testatur I. F. de Mosel ²⁾ et operam hanc per annos tres gnaviter continuatam esse ³⁾. Neque tamen insequente tempore opus a Swietenio susceptum prorsus quievisse videtur. Namque a. 1773 ineunte Albertus de Haller medicus et botanicus Helveticus notissimus, qui Vindobonae tum in itinere commorabatur, nomine tecto in ephemeridibus litterariis Gottingensibus ⁴⁾ refert 490 — quod sine dubio errore positum est pro 409 ⁵⁾ — tabulas aeneas herbarum Dioscuridearum iam absolutas esse seque ex iis 234 in folio, quod dicunt, obliquo in manibus habere ⁶⁾. Iam postquam demonstravit herbas, quas picturae testarentur veras esse Dioscurideas, saepissime diversas esse ab illis, quae vulgo putarentur a Dioscuride indicari, addit utique esse cupiendum, ut Iacquinus vir summae et industriae

¹⁾ Cf. Kollarus Suppl. I p. 382.

²⁾ *Geschichte der k. k. Hofbibliothek zu Wien* (1835) p. 155. Ex Moselio habet F. Cohn l. c. p. 304.

³⁾ Dissentit Weigelius l. c. p. 11: *Herr von Jacquin ward in der Zeit in Ungarn angestellt, und das Unternehmen gerieth in Stocken*. Annis scilicet 1763—1768 in Hungaria versabatur Iacquinus, dum chymiae magisterio in academia scientiarum ad metalla pertinentium Schemniciensi fungitur; Weigelius igitur si verum tradit, necesse est tabulas aeneas iam ante a. 1763 confici coeptas esse.

⁴⁾ *Göttingische Anzeigen von Gelehrten Sachen* a. 1773 vol. I (2. Stück, 4. Januar 1773) p. 10 s.; quae epistula auctoris nomine indicato repetitur in Baldingeri ephemeride a. 1793 l. c. p. 6—8.

⁵⁾ Nam tabulae omnes, quae delineandae erant, numerum 439 non excedebant. Errorem subesse iam Weigelius l. c. p. 12 suspicatus est.

⁶⁾ Cf. *Anzeigen* p. 10 (Baldingeri eph. p. 6): *die Kupferstiche . . . , die zwar noch nicht herausgegeben, doch aber gestochen, und wovon 490. Platten fertig und 234. in länglicht Folio in unsern Händen sind*. Hinc omnino pendet I. C. G. Aekermann in Fabricii Bibliotheca graeca ed. Harles. IV (1795) p. 684.

et sollertiae has tabulas in lucem proferendas susciperet. Quibus si instructus esset, hominem rei herbariae peritum in Asia peregrinantem maximam fortasse partem herbarum veterum, in quarum cognitione vaga etiamtum et dubia haud exigua artis medicae pars inniteretur, definire posse Hallerus existimat. Eundem rei statum Kollarii nobis ostendit testimonium, qui in Supplementis ad Lambecii commentarios post mortem (a. 1790) editis I p. 382 cap. XI de operis progressu haec disputat: *Huius consilii expediendi gratia Augustae Bibliothecae sumtu ab artis suae perito chalcographo in aes iam incisae sunt plantae quadringentae et decem; restant igitur incidendae novem et viginti, et quidem Neapolitanae omnes: cum eae quinque et viginti Byzantini codicis, quarum superius memini ¹⁾, in aes iam sint incisae. Sunt vero Byzantini codicis plantae multo grandiores Neapolitanis; cum codex ipse Neapolitano multo maior sit et amplior. Iam pergit cap. XII: Haec porro ut in publicum prodeant, viri in re botanica cum primis versati, Linnaeoque innutriti crisis curasque praestolantur.*

Neque tamen ultra tabularum 409, quas initio fere anni 1773 perfectas fuisse modo cognovimus, vel 410 numerum res continuata est; id quod tabulis ipsis ectypisque ad hunc diem extantibus, de quibus statim accuratius exponam, dilucide comprobatur ²⁾. Namque postquam mense Iunio a. 1772 Gerhardus van Swieten, suscepti illius auctor et fautor potentissimus, vita excessit, totum repente negotium per tot annos industrie gestum et ad finem prope perductum omnino conquievit. Suspicitur autem I. F. de Mosel (l. c. p. 155) rei consummandae id obstitisse, quod aut Kollarii vires aliis officiis absumptae novo huic labori sibi imposito iam non pares fuissent aut pecunia in impensas bibliothecae Caesariae

¹⁾ Herbarum dicit figuras, quibus Neapolitanus caret, in Constantinopolitano tantum servatas.

²⁾ Errat igitur Weigelius l. c. p. 12, cum haec adfirmat: *Die Kupferplatten habe ich auf der kaiserlichen Bibliothek zum Theil gesehen, sie ... werden in allen ungefähr 427—430 sein.*

attributa non suffecisset ad duo tam sumptuosa opera, qualia erant Lambecii commentarii Kollario curante emendati et denuo in lucem emissi et editio illa herbarii Dioscuridei, eodem tempore absolvenda. Attamen veram causam aperire videtur C. Weigelius, cum non solum Iacquinium iam olim suasisse narrat, ne ea res susciperetur, sed etiam Kollarium aliosque progrediente opere sibi persuasisse utroque codice excerpta perquam imperfecta ex Dioscuridis materia medica contineri ¹⁾. Ad eundem auctorem referenda videntur, quae Curtius Sprengelius in praefatione ad Dioscuridem a. 1829 edita (I p. XVIII s.) narrat: *Utrique codici adiunctae sunt icones pictae plantarum, laudibus nimis ornatae. Quanquam exempla earum, a Dodonaco stirpium historiae inserta* ²⁾, *expectationem satis parvam artis peritis facerent, hortati tamen Swietenius et Kollarus sunt imperatricem Mariam Theresiam, ut aeri incidi iuberet. Cum ea precibus inconsultis et praecipitibus annueret, sculptae non paucae eo consilio, ut ederentur. Sed Iacquinii, scientissimi iudicis, suasu manum artifex deposuit, interdicto mox toto opere perquam supervacuo. Iacent iam tabulae aerae in secunda bibliothecae caesariae contignatione neutiquam dignae, ut in vulgus edantur. Rudes sunt omnes figurae, multae ad imaginationem aut etiam ad lubitum pictoris fictae, plures monstrosae. Unde iam perspicuum est paulo post Gerhardi van Swieten obitum, anno fere 1773 Iacquinium, cui utpote scientiae herbariae consultissimo arbitrium de illa re permissum erat, auctorem fuisse operis inhibendi, neque Kollarium huic consilio adversatum esse. Rem autem ut imperfectam relinqueret, sine dubio eo commotus est Iacquinus, quod Swietenii, Halleri, aliorum opinione improbata recte fortasse statuebat ipsi doctrinae herbariae et arti medicae, quae sub finem saeculi XVIII mirum quantum progressae erant, eo quo tum erant statu parum utilitatis ex figuris illis esse redunda-*

¹⁾ L. c. p. II s.: *das Unternehmen gerieth in Stocken, besonders da indes Collar u. a. fanden wie mangelhaft dieser Auszug aus des Dioscorides Schriften -- dann (sic) das sind eigentlich beide Handschriften -- war.*

²⁾ Qua de re cf. supra p. 123 adn. 1.

turum; cui sententiae Weigelius et Sprengelius l. c. adsentiantur. Historicam vero quaestionis partem ex temporis sui ingenio neglexit vir praestantissimus, nihil curans, quantum incrementi et notitia artis pictoriae veterum et historia rei herbariae et medicinae, qualis inde ab antiquitate usque ad saeculum XVI fuisset, imaginibus illis divulgatis capere possent ¹⁾. Quodsi quid in hac re deliquit Iacquinius clarissimus ille civis Lugdunensis Batavus, miro ecce casu is error iam redimitur et corrigitur eo, quod ex ipsa eius urbe natali a Scatone de Vries cive Lugdunensi consilium codicis integri multo accuratius et plenius, quam per aera incisa fieri potuerat, solis ope depingendi profectum iamque peractum est.

Iam nonnulla adiungam de ipsis tabulis aeneis, quae supersunt, et de earum ectypis. Magnam tabularum partem in bibliotheca Caesarea a. 1793 sese vidisse Weigelius testatur ²⁾, eodemque ut videtur auctore Sprengelius narrat iacere eas in secunda eius bibliothecae contignatione ³⁾. Sed etiam nunc ex tabulis 409 vel, ut rectius dicam, 410 pars quaedam, videlicet 170, una cum aliis eiusmodi aeribus adservantur in armario quodam, quod in ea bibliothecae parte, quae plano pede est ⁴⁾, nuper repositum est. Incisiones vero, quae desiderantur, numero 240 quo pervenerint, omnino ignoratur.

Porro ectyporum, quae experimenti causa ex aerum illorum serie desumpta erant, quattuor, quod sciam, supersunt exemplaria. Atque priora duo, in quibus herbae cuique nomen graecum Kollarii manu subscriptum est, extant in voluminibus duobus, quae in seriem librorum manu scriptorum bibliothecae Caesareae promiscuam recepta numeris 12447, 12448 notan-

¹⁾ Simile quid iam significat I. C. G. Ackermann in Fabricii Bibliotheca graeca IV (1795) p. 684: *Sed, nescio qua de causa, hoc opus, quo sine dubio utilitatem qualemcumque rei herbariae veterum adlatum iri spes est, in tenebris ad nostra usque tempora iacuit.*

²⁾ Cf. supra p. 127 adn. 2.

³⁾ V. supra p. 129.

⁴⁾ Vulgo appellatur *Remise*.

tur¹⁾. Quorum alterum n. 12447 designatum imagines continet 410. Praecedunt autem f. 1—383 figurae ex Neapolitano expressae manuque recentiore in eum fere ordinem digestae, quem in hoc codice obtinent; quas inde a f. 384—410 excipiunt herbae 27 forma grandiore incisae, quae solo Constantinopolitano traduntur (v. supra p. 127). Alterum vero volumen easdem fere figuras exhibet numero 407 in absolutum alphabeti ordinem redactas.

Praeter haec duo exemplaria Vindobonensia duo tantum, quod sciam, servata sunt in bibliothecis Britanniae. Ex his alterum a Iacquinio Carolo Linnaeo clarissimo illi scientiae herbariae nostrorum temporum conditori dedicatum post huius mortem ad Iacobum Eduardum Smithium virum herbarum, quas Graecia gignit, peritum pervenit, apud quem anno 1816 vidit Augustinus Pyramus de Candolle²⁾; hodie autem extat in bibliotheca societatis Linnaeanae Londiniensis³⁾.

Alterum exemplar Britannicum aliquando fuerat Ioannis Sibthorpii⁴⁾, academiae Oxoniensis professoris in rei herbariae studiis famam haud mediocrem adepti laborumque patientissimi. Qui cum inde ab a. 1784 expeditionem Graecam pararet eo imprimis consilio, ut herbas a Dioscuride descriptas investigaret, usque ad mensem Martium a. 1786 Vindobonae commoratus est, ubi Iacquinios patrem filiumque

¹⁾ Cf. Tabulae codicum manu scriptorum praeter graecos et orientales in bibl. Palatina Vindobonensi asservatorum VII (1875) p. 97.

²⁾ Cf. G. A. Pritzel Thesauri literaturae botanicae ed. novae (1872) p. 87: *Lego in libro manuscripto optimi Candollii patris haec verba anno 1816 in itinere anglico scripta: „J'ai vu à Norwich chez Mr. James Edward Smith les planches du manuscrit de Dioscoride de Vienne, qu'on dit être du cinquième siècle; l'impératrice les avait fait graver, et Jacquin donna le premier exemplaire à Linné, et le second à Sibthorp; le premier se trouve aujourd'hui à Norwich, le second à Oxford. Après cela les planches ont été perdues ou détruites, et il n'en reste que ces deux exemplaires. Mr. Jacquin le fils demande à l'université d'Oxford, de lui rendre celui, que son père avait, dit-il, prêté à Sibthorp.”* V. praeterea Daydon-Iackson *Guide to the literature of botany* p. XXVIII.

³⁾ Cf. O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 245.

⁴⁾ Natus est a. 1758, mortuus a. 1796. Sibthorpii expeditiones Graecae prior a. 1786—1787, altera a. 1794—1795 factae sunt.

studiorum communione sibi devinxit et praeclaros Dioscuridis codices diligenter excussit ¹⁾. Cui iter in Graeciam vere a. 1786 continuanti exemplar tabularum ex Dioscuridis codicibus expressarum praesto erat, ab Iacquinio patre, qui suum in usum retinuerat, aut dono oblatum aut commodatum ²⁾. Quod Sibthorpio a. 1796 mortuo universitati Oxoniensi obtigit iamque repositum est in bibliotheca horti botanici Oxoniensis ³⁾. His ectypis anno fere 1857 usus est C. Daubeny professor Oxoniensis in definiendis herbis a Dioscuride commemoratis ⁴⁾.

Superest, ut paucis attingam Adami Francisci Kollarii studia Dioscuridea. Is enim iam ante a. 1766 codicem Neapolitanum, quem et antiquitate et scripturae diligentia

¹⁾ Cf. *Florae graecae prodromus: sive plantarum omnium enumeratio, quas in provinciis aut insulis Graeciae invenit Iohannes Sibthorp, . . . elaboravit Iacobus Edvardus Smith. Vol. I (Londini 1806. 8°). In praefatione p. XIV haec refert Smithius: *Synonyma Dioscoridis sumuntur ex manuscripto Sibthorpio, quod Viennae plerumque conscripserat, ubi in codicem veterem celeberrimum, tabulis pictis ornatum, incidit. Omnia haec synonyma cum optimis editionibus Dioscoridis comparavi* eqs. Sibthorpius codices Caesareos diligenter tractasse narratur etiam in eius vita *Dictionary of national biography* LII (1897) p. 189. Cf. O. Penzig l. c. p. 244; supra p. 82 s. n. 5. 6.*

²⁾ Cf. Weigelius l. c. p. 12: *Sein Exemplar Abdrücke hat der Herr Berg-rath von Jacquin, dem Hrn. D. Sibdorb (sic. aus Oxford geschenkt, der auf einer Reise nach Griechenland begriffen war. Dieser, so wie früher zwey andre Gelehrten, haben Hrn. von Jacquin aus der Gegend des Olympe, von Platamon, den ελλεβαρος (sic) μελας, wie ihn die dortigen Einwohner nennen, geschickt. Accedit Decandollii testimonium supra p. 130 s. adn. 2 exscriptum. Memores sine dubio erant Iacquinus et Sibthorpius eorum, quae a. 1773 Hallerus disputaverat, hominem rei herbariae consultum tabulis his instructum in Asia peregrinantem facili negotio herbas Dioscurideas esse recogniturum; cf. supra p. 127.*

³⁾ Cf. Decandollus l. c.; Daydon-Jackson l. c.; E. Bonnet *Ianus* VIII p. 171; O. Penzig l. c. p. 244 adn. 3; p. 245; 270 adn. 1; p. 281.

⁴⁾ Cf. Daubeny opus supra p. 82 n. 7 citatum p. 231; Penzig p. 245. — De huius exemplaris tabulis a Daubenyo repetitis v. supra p. 81 adn. 4. Tabulam unam, quae *φασόλιον* repraesentat codicis Neapolitani f. 165^r depictum, proponit Penzigius l. c. tab. VI; cf. ibidem p. 270 adn. 1; p. 281. Ubi nomen *φασόλιος* eadem manu subscriptum est, quae in exemplaribus Vindobonensibus supra p. 129 memoratis herbarum vocabula addidit, scilicet A. F. Kollarii.

Constantinopolitano multum praestare sibi persuaserat, diligentissime sua manu integrum descripsit et studiose cum Constantinopolitano contulit variasque lectiones in apographi margine adnotavit ¹⁾. Quam operam sine dubio eo consilio suscepit, ut editionem herbarii Dioscuridei, quam tabulis Swietenno auctore edendis adiungere in animo erat, quantum posset, promoveret. Nam et commentarium philologum eruditum et copiosum, qui herbarii textui adderetur, idem industrie praeparavit; cuius specimen Supplementorum ad Lambecii commentarios I p. 384—393 protulit, praestantissimi herbarii illius, ut ipsius verba adferam, *olim editori fortasse non futurum inutile*. Porro et indicem conscripsit herbarum libri utriusque, quem ibidem p. 359—381 legentibus proponit, de ipsa herbarii editione iam desperans ²⁾. Sed cum ex his lucubrationibus paucissima in publicam lucem prodierint, multae sane egregiae observationes Kollarii de utriusque codicis, Neapolitani et Constantinopolitani, historia, indole, argumento editae extant in adnotationibus, quibus Lambecii Commentarios denuo a se editos correxit emendavit, auxit supplevit ³⁾.

Ad finem vergente saeculo XVIII post Ioannem Sibthorpium Oxoniensem, de quo supra (p. 130) verba fecimus, ex duobus celeberrimis libris Dioscurideis *lectiones varias, integra saepe etiam capita, solerter transscripsit, dum Viennae 1798 (errore scriptum pro a. 1793) et 1799 degret, Weigelius medicus Dresdensis, cuius rei Sprengelius amicus eius auctor est* ⁴⁾. Vir ille litteris graecis eruditissimus, qui Italiam quoque peragravit Graecorum medicorum

¹⁾ Cf. Lambecii Comment. ed. alt. I (1766) p. 80 adn. A; p. 124 s. adn.; Suppl. I p. 348 s.

²⁾ Suppl. I p. 358.

³⁾ Cf. Comment. edit. alterius I (1766) p. 79; II p. 119 ss.; VI p. 202 ss.; Suppl. I p. 343—394.

⁴⁾ In praefatione ad Dioscuridem I p. XVII. In codicis Neapolitani (suppl. gr. 28) tegumento posteriore haec extant verba Weigelii manu inscripta: *Contuli hunc et Constantinopolitanum Codicem Dioscoridis cum editione Sarazeni. Carolus Weigel. Medicinæ Doctor Lipsiensis anno 1793. et 1799.*

reliquias quam plenissime conquisiturus, anno iam 1793 refert se edenda parare Anecdota bibliothecae Vindobonensis, quibus utriusque codicis varias lectiones et capita ad illud tempus adhuc inedita una cum fragmentis Crateuae Constantinopolitano servatis continerentur ¹⁾. Ex his omnibus praeter observationes quasdam haud inutiles de codicum scriptura, figuris, lectionibus, quas Baldingeri ephemeridibus a. 1793 inseruit ²⁾, nihil umquam a Weigelio in lucem prolatum est. Sed cum ipse nescio quibus causis impediretur, quominus promissis staret, aliis studiorum suorum fructus non invidit vir liberalissimus. Apparatus enim critici ad Dioscuridis materiam medicam Vindobonae et alibi a se congesti copiam fecit Curtio Sprengelio ³⁾, qui lectiones codicum duorum vetustissimorum Vindobonensium litteris C et N designatas in editionis a. 1829 emissae ⁴⁾ adnotatione critica exhibet. Quam si diligentius perscrutatus cum ipsorum librorum scriptura contuleris, mox sane intelleges lectiones ex C et N a Sprengelio non sine magnis erroribus et omissionibus produci.

¹⁾ Cf. C. Weigelius in Baldingeri ephemeride l. c. p. 12: *Die zum Theil wichtigen Varianten, und die noch ungedruckte Kapitel beider Handschriften, so wie die im Const. Codex befindliche Fragmenten des κρατευας ριζοτομος* (sic), kommen in meine künftig erscheinende *Anecdota Bibliothecae Vindobonensis*. Idem fere pollicitus est Weigelius apud C. Sprengelium *Beiträge zur Geschichte der Medicin I, Stück 3* (1796) p. 267: *Hr. Dr. Weigel in Leipzig hat auf einer Reise durch Italien sehr wichtige Schätze . . . gesammelt, welche er als Anecdota graeca herauszugeben gedenkt*. Inter ea, quae edere propositum erat, adferuntur (p. 268) n. 3) *Κρατευου του ριζοτομου τα σωζομενα*, aus dem alten Codex des Dioskorides in der Wiener Hofbibliothek abgeschrieben, deinde (p. 269) n. 7) *Var. lect. Dioscoridis codd. Constantinopol. et Neapol. in Bibl. Caesar. Vindob. adservat*. Vide, quae de hac re disputant Ernestus H. F. Meyer *Geschichte der Botanik I* p. 256; M. Wellmann *Krateuas* p. 10 cum adn. 16.

²⁾ Cf. supra p. 125 adn. 2.

³⁾ Cf. praefationem ad Dioscuridem p. XVII s.

⁴⁾ Pedanii Dioscuridis Anazarbei de materia medica libri quinque. Ad fidem codicum manuscriptorum . . . recensuit . . . Curtius Sprengel. Tom. I (1829. 8^o). (Medicorum Graecorum opera quae exstant. Ed. curavit C. G. Kuehn. Vol. XXV.)

Alde, quod idem his recensionis alphabeticae codicibus, cum vetustiores melioresque versionis genuinae testes ignoraret, plurimis locis nimiam tribuisse auctoritatem videtur. De figuris vero herbarii Dioscuridei quid et Weigelius et Sprengelius senserint, iam supra (p. 81. 128 s.) memoravimus.

Maxima saeculi XIX parte ea, quae ex Lambecio, Nesselio, Kollario et ex editione Sprengelii quamvis imperfecta de herbario Dioscurideo cognosci poterant, viris doctis suffecisse videntur, ita ut codex noster cum Neapolitano neglecti fere iacerent. Anno demum 1881 Ferdinandus Cohn professor Vratislaviensis utrumque accuratius inspexit, qua de re lectione publice habita rettulit¹⁾. Deinde anno fere 1894 Guilelmus Tomaschek professor Vindobonensis synonyma Bessica, Dacica, Dardanica, quae in C et N extant, diligenter contulit²⁾. Optime vero novissimo tempore de ambobus meruit Maximilianus Wellmannus Stettinensis. Is enim ab academia regia scientiarum Gottingensi novam materiae medicae editionem parare iussus³⁾ anno 1895 exeunte et ineunte 1896 summa cum industria et Constantinopolitanum exscripsit et inde ab anno 1897 commentationibus eruditis illustravit, quibus Crateuae *ῥιζοτομικὸν* fragmenta in C tradita et herbarum figuras et synonyma tractavit⁴⁾. His disquisitionibus cum magna et doctrinae et sagacitatis documenta dederit Wellmannus, valde iam exoptandum est, ut materia medica Dioscuridis novo ab eo instructa apparatu textuque recensionis alphabeticae, cuius praecipui testes duo vetustissima exemplaria Vindobonensia sunt, aucta tandem aliquando in publicum prodeat. Anno fere 1898 et Hermannum Stadlerum Monacensem utrumque codicem industrie examinasse

¹⁾ Cf. supra p. 82 n. 8.

²⁾ Cf. supra p. 85 adn. 2.

³⁾ V. M. Wellmann *Verhandlungen der 44. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner in Dresden* (Lipsiae 1897) p. 55; idem in Pauly et Wissowae encycl. V p. 1142.

⁴⁾ Accuratiore invenies supra p. 78 adn. 1; 81 adn. 2; 86; 89; 111 ss. Cf. praeterea H. Stadler *Archiv für lateinische Lexikographie* XI (1900) p. 105 s.

et ex iis apparet, quae in recensione commentationum Dioscuridearum a Wellmanno conscriptarum¹⁾ de herbarum quarundam picturis scite disputavit, et ex synonymorum, quae libris C et N continentur, lectionibus alio loco congestis²⁾.

¹⁾ In ephemeride Bavarica *Blätter für das Gymnasial-Schulwesen* XXXIV (1898) p. 610 s.

²⁾ *Archiv für lateinische Lexikographie* XI (1900) p. 105 – 114. V. supra p. 86 s.

PARS TERTIA.

DE OPUSCULIS APPENDICE TRADITIS.

CAPUT XXVI. DE CARMINE, CUI DE VIRIBUS HERBARUM INSCRIBITUR.

Tertia hac praefationis parte disputaturi sumus de opusculis ad naturalem historiam pertinentibus, quae herbario Dioscurideo adnexa sunt. Quibus, quantum fieri potest, accurate examinatis elucebit summam auctoritatem hac quoque in appendice codici nostro tribuendam esse, quippe qui inter omnes libros manu scriptos, quibus haec ad nos pervenere, non solum vetustissimus sit, verum etiam ceterorum, quos quidem aliquantum novimus, archetypus esse videatur.

Atque primum post herbarium locum inde a f. 388^r—392^r obtinent versus heroico metro conscripti numero 215, a recentioribus „carmen de viribus herbarum” inscribi soliti, qui ad cognoscendas veterum superstitiones haud parum valere videntur. Est autem tantummodo pars poematis longioris ab ignoto auctore ¹⁾ compositi, et initio et fine carens.

¹⁾ Pamphilo Alexandrino tribuerunt P. Lambecius *Comment. ed. prior.* II p. 593; VI p. 206; ed. Kollar. II p. 259 s.; VI p. 205, alii, quorum opinio dudum explosa est; de Rufo Ephesio post Gesnerum cogitaverat Kollarus Lambecii *Comment. edit. alterius* II p. 123 adn.; VI p. 205 adn. A (v. infra p. 140 adn. 1). Cf. Fabricius *Bibl. gr. ed. Harles.* IV p. 360; L. Choulant *Geschichte und Literatur der älteren Medicin* ed. alt. I p. 129 s.; Guil. de Christ *Geschichte der griech. Litteratur* ed. tert. p. 630 s.; 857 adn. 3.

Iam vero, ut in reliquis codicibus, quos novimus, universis, ita et in nostro libro, qui quidem omnium antiquissimus hos versus servavit, et titulus desideratur et subscriptio. Neque veri dissimile est titulum pictura fortasse ornatum, qualis herbario Dioscurideo f. 7^v praefixus est, una cum indice capitum, quem libri aliquot ex C descripti etiam nunc exhibent (cf. infra p. 139 adn. 1), periisse in membranarum duabus, quas inter f. 387 et 388 excisas esse ex reliquiis exiguis colligitur. Subscriptioem vero, qualem Eutecni, quae sequuntur, paraphrasibus subiectam invenimus, inde ab initio in f. 392^r defuisse ipso codicis statu demonstratur, qui hoc quidem loco omnino integer est.

Incipit igitur carmen de herbarum viribus f. 388^r his verbis: [A.] *Χαμαίμηλον*. | *Τοὺς δὲ πυρέσσοντας τὸ χαμαίμηλον θεραπεύει* (p. 476 v. 1 ed. Hauptii); desinit f. 392^r in capite, cui inscriptum est *Χρυσάνθεμον*, ita: *φαρμακίδων ἀλόχων καὶ βάσκανα φύλ' ἀνθρώπων*. | *IS. Ἐρύσιμον* (p. 486 v. 215 s. editionis eiusdem). Textus autem divisus est in capita sedecim, quorum exordiis in margine laeva numeri graeci *A* usque ad *IS* continui minio adpicti sunt ¹⁾, scriptura et ornatu consimiles iis, quibus membranarum compages ab antiquis codicis librariis signatae erant (v. supra cap. VI); unde, quamvis versus illi particula tantummodo sint longioris carminis, satis constat ipsum codicem nulla hac in parte iactura adfectum esse. Porro cuius capiti argumentum versu proprio rubrisque litteris praescriptum est, quod excipit versus primus rubro item colore pictus ²⁾.

Comitantur autem carminis textum in marginibus exterioribus addita scholia antiqua eadem, quae in aliis quoque libris inveniuntur. Quae in nostro codice scripturam exhibent minutam, uncialem quidem, sed ad genus, quod dicitur, cursivum vergentem. In his quoque is versus, qui primum in quovis capite locum obtinet, minio pictus est. Quibus ex scholiis multae voces vel litterae margine a bibliopego recisa absumptae

¹⁾ Numeri *A—Γ* f. 488^r inscripti latent sub membranarum laciniis adglutinatis.

²⁾ Unus excipiendus est folii 388^v v. 13 (edit. citatae v. 40) nigro atramento scriptus.

sunt; interdum autem ipsa membrana ita detrita est, ut legi vix possint. Ultimium vero eorum enuntiatum, quod ad versus in ipsum codicem iam non receptos spectat: *Ἐρύσιμον λείον μετ' οἴνου πρὸς κοιλίας πόνον πιέτω* (corr. *πιέσθω*). *Ἐὰν δὲ κόκκους ζ' εἰς οἶαν βάλλης* (corr. *βάλης*), *ἀψιμαχία ἴσται* (p. 489, 5 s. ed. Hauptii) f. 392^r non in margine adiectum est, sed iisdem litteris atque carminis verba conscriptum ipsi textui subiungitur.

Imagines hac in parte non inveniuntur nisi una praeclara f. 391^v e regione capitis, ad quod pertinet, collocata, qua *ἐναλία δρυς* sive corallum ex aqua emergens repraesentatur, ad cuius imam partem nympha monstro marino innixa et varia animalium, quae in mari nascuntur, genera undis innantantia conspiciuntur.

Codicem nostrum hac in sectione non solum iisdem vitiis atque in textu Dioscurideo laborare, sed etiam foedissimis et inauditis fere corruptelis scaterere facile agnoscitur ex variis lectionibus, quae in Hauptii adnotatione critica proponuntur. Sed nihilo minus exemplum hoc in ipso carmine restituendo minime neglegendum esse iam dudum a viris doctis perceptum est. Qua de re iudicium ab Silligio editionis p. 198 prolatum adferre liceat: »Quamquam enim codex Vindobonensis negligentissime est exaratus et praeterea ex verissimo Hermanni iudicio multis in locis non melior est editione Aldina, imo ambo libri aequae sunt corrupti, aequae interpretamentis pleni, aequae correctorem experti, quapropter ex se invicem supplendi emendandique fuerunt, tamen haud exiguum locorum numerum partim restituit, partim viam qua restitui possint monstrat, lacunas quoque in editione Aldina haud paucas explet (vss. 69 sqq., 131 sqq., 160. 189) et duo integra capita (vss. 191—215) cum scholiis ad tertium deperditum primus adiicit, unde factum est, ut carmen nostrum aliquanto emendatius et auctius quam ferebatur, legi possit.» Neque aliter ea de re Hauptius sensisse videtur, qui in adnotatione critica lectiones libri Vindobonensis insigni cum diligentia exprimendas curavit. Quo in iudicio summorum philologorum de codicis nostri praestantia, quamquam per se verissimum est, tamen non adquiescendum puto. Nam persua-

sum equidem habeo eum non solum vetustissimum et praestantissimum carminis exemplum continere, sed etiam omnia, quae quidem novimus, carminis apographa ex hoc unico archetypo repetenda esse. Quorum in numero habendi sunt codices Cheltenhamensis Phillipps. n. 21975 saec. XI, Athous monasterii Laurae saec. XII, Vaticanus Palatinus n. 77 saec. XIV, Laurentianus plutei LXXXVI n. 9 saec. XV, Mediolanensis in archio capituli metropolitani servatus n. 3 saec. XV, Berolinensis Phillippicus n. 1570 saec. XVI, deinde codex, ex quo Aldus Dioscuridem a. 1499 excudendum curavit, atque ipse ille liber, ex quo Franciscus Asulanus hoc poema princeps ediderat; de quibus universis in praefationis parte quarta (cap. XXXII) fusius disputabitur ¹⁾. Accedit, quod excerpta quaedam carminis de viribus herbarum in eos materiae medicae libros irreperunt, quos ex codice C interpolatos esse aliis argumentis infra (cap. XXXII n. XII) probabitur. His adde imaginem illam *ἐναλίης δρυὸς* una cum plurimis figuris ex nostro libro depromptis depictam extare in codice Chigiano F. VII. 159 saec. XV confecto (f. 198^r) ²⁾.

Fragmentum de herbarum viribus, quod Pamphilo Alexandrino perperam attribuit, codici inesse observavit Petrus Lambecius ³⁾, cuius vestigia legit Nesselius ⁴⁾. Idem Lambecius figuram *ἐναλίης δρυὸς* aeri incisam proposuit et accurate commentatus est ⁵⁾, unde eam repetivit Nesselius ⁶⁾. Deinde A. F.

¹⁾ De codice quodam Romano bibliothecae Vallicellanae a Georgio Allatio scripto, quo carmen de viribus herbarum contineri indicat Aem. Martini *Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane* II p. 226 n. 213, non satis constat. — Ex codicibus Asulani et Mediolanensi capitum index suppleri potest in archetypo foliorum interitu deperditus; cf. cap. XXXII n. VIII.

²⁾ Cf. O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905) p. 248; infra cap. XXXII n. II.

³⁾ Comment. ed. prior. II p. 593; ed. Kollar. II p. 259 s.

⁴⁾ Catalog. III p. 9.

⁵⁾ L. c. ed. prior. VI p. 295 s. cum tab. p. 294 adiecta n. 1; ed. Kollar. VI p. 439—441, addita tab. A n. 1.

⁶⁾ L. c. p. 10 cum tab. K littera signata.

Kollarius, cum ad Lambecii commentarios denuo edendos accingeretur, opinionem, quam de Pamphilo carminis auctore Lambecius enuntiaverat, vehementer impugnavit¹⁾; quam ad rem pertinet adnotatio ipsius Kollarii manu in summa margine dextra folii 388^r inscripta.

Inter viros autem doctos, qui in carmine de viribus herbarum recensendo codicem hunc adhibuerunt, temporis ordine principem locum obtinet Carolus Weigelius medicus Lipsiensis Dresdae postea constitutus, quem annis 1793 et 1799 totum codicem diligentissime excussisse et contulisse supra (cap. XXV p. 132) narravimus. Ea vero, quae Weigelius de carmine et scholiis adnotaverat, aetatem tulerunt inter collectanea eius in bibliotheca regia Berolinensi adservata²⁾. Atque multos post annos idem Weigelius, qua erat liberalitate, varias lectiones ex codice Vindobonensi a se excerptas ultro obtulit Iulio Silligio philologo Dresdensi, qui carminis editionem a se curatam et Godofredi Hermanni emendationibus auctam Macro Florido Choulantii³⁾ adiunxit. Qui quidem, ut Hauptius iam intellexit (p. 475), ea quae in hoc codice

¹⁾ Cf. A. F. Kollarii Ad viros, a sacra et profana eruditione claros, de commentariis in manu exaratos codices Aug. bibliothecae Vindobonensis, propediem praelum subituris, epistola (Vindobonae 1760) p. 12. Quo loco quae disputavit, repetita extant in ephemeride Lipsiensi, quae inscribitur Nova acta eruditorum, a. 1760 p. 285 s. et in ipsa Commentariorum editione altera II p. 122 s. adn.

²⁾ Est codex graecus fol. 39 signatus, quem describit C. de Boor *Verzeichniss der griech. Handschriften der königl. Bibliothek zu Berlin* II p. 142 ss. n. 275. Ubi p. 143 haec indicantur: 17. *Ein Blatt, Collation des Gedichts de viribus herbarum im Vindobon. Med. No. 22* (numerus falsus est) *mit der Ausgabe des Fabricius Bibl. graec. XI p. 630.*

³⁾ Editioni huic inscriptum est: Macer Floridus de viribus herbarum una cum... carminibus similis argumenti... recensuit... Ludovicus Choulant. Accedit anonymi carmen graecum de herbis, quod e codice Vindobonensi auxit et cum Godofredi Hermanni suisque emendationibus edidit Iulius Sillig. Lipsiae 1832. 8^o. Extant Silligii praefatio p. 197—199, ipsi versus p. 200—212, scholia p. 212—215. Textus, qualem Silligius conformavit, summa socordia a F. S. Lehrsio repetitus est in Didotii Poetis bucolicis et didacticis Parisiis a. 1849 (denuo a. 1851. 1862) volgatis p. 173—178.

scripta sunt. non satis accurate indicavit, sive ipsius ea fuit negligentia sive ante eum Weigeli. Novissimus denique ad carmen una cum scholiis edendum accessit Mauricius Hauptius in libello scholastico Berolinensi a. 1873 ¹⁾, qui novam codicis nostri collationem Guilelmo de Hartel viro magnifico, professori tum universitatis litterarum Vindobonensis, acceptam refert. Anno demum 1902 Segofridus Mekler Vindobonensis hanc codicis partem denuo curiose excussit; qui, quae nova repperit, proximo tempore in ephemeride, cui inscribitur *Wiener Studien*, fortasse proferet.

CAPUT XXVII. DE EUTECNII PARAPHRASI IN NICANDRI THERACIA.

Versus de viribus herbarum pagina vacua (f. 392^v) interiecta excipit f. 393^r—437^v prima ex quattuor carminum didacticorum paraphrasibus, quae in nostro codice in unum quasi corpusculum congestae sunt, Eutecnii sophistae theriacorum Nicandreorum versio prosa oratione concinnata. Cuius initium, quamquam codex hoc loco integer est, titulo omnino caret, quod item in reliquis paraphrasibus observatur. F. 393^r post inscriptionem Ἡ ὑπόθεσις sequitur breve poematis argumentum, quod incipit: *Νικάνδρος ὁ ποιητής*, desinit eadem in pagina: *καὶ ὠφέλειαν ἐξεύρηται*; deinde inferior paginae pars atque f. 393^v vacant. In summo f. 394^r legitur tituli loco Ἡ ἐρμηλία (sic); subicitur libri textus, qui incipit: *τῶν ἐρπετῶν ὅποσα ἐστὶν ἐν εἶδεσιν*, desinit f. 437^v his verbis: *νομισθεῖη ποτέ, ὧ Ἑρμησιανᾶξ*. Atque in libri fine subscripta sunt haec atramento nigro:

*Παράφρασις Εὐτεκνίου σοφιστοῦ
ἐκ τῶν Νικάνδρου θηριακῶν.*

Quae quidem ratio titulum non in exordio, sed in fine libri ponendi, quae in reliquis huius codicis paraphrasibus redit,

¹⁾ Cf. Indicem lectionum hibernarum universitatis Berolinensis a. 1873; unde repetitum est in Mauricii Hauptii Opusculis II (1876) p. 475 ss. Leguntur ipsi versus p. 476—486; scholia p. 486—489.

quin ex voluminum papyraceorum proprietate originem traxerit, minime dubium est; in quibus titulum non in summa charta, sed in ima libri parte, quae in volumine evolvendo prima oculis offerebatur, collocare sollemne fuisse videtur ¹⁾. Quam consuetudinem, quamvis codicibus et papyraceis et membranaceis minime idoneam, imitabantur librarii, qui auctores ex voluminibus in codices transscribebant.

Paraphrasis amplissimis membranarum spatiis multisque intervallis interiectis scripta in capita dividitur, quorum primi versus maiore littera incipientes minio plerumque picti sunt. Atque per totum librum passim dispersae inveniuntur picturae minutae elegantissimae ²⁾, capitibus illis, ad quae pertinent, praefixae titulisque rubris instructae; qua in re saepe evenit, ut imago in pagina recta conspiciatur, textus autem in folio verso legatur ³⁾. Quibus figuris maximam partem repraesentantur animalia venenata, id est serpentes, pisces, bestiolae,

¹⁾ Cuius rei exempla, quae maximam partem Caroli Wessely officiositati debeo, praebent voluminum papyraceorum fragmenta, quae aetatem tulerunt, sat multa, veluti Ilias quae dicitur Bankesiana, quae in Wattenbachii specimenibus tab. IV exhibetur; Isocratis *περὶ τῆς εἰρήνης* oratio, quam edidit F. G. Kenyon *Classical texts from papyri in the British Museum* (1891) p. 79 cum tab. V; papyrus, qua Xenophontis *Ἑλληνικῶν* liber I continetur (de qua v. *Mitteilungen aus dem Papyrus Erzherzog Rainer VI* (1897) p. 113); ea, qua *Ἰουλιὸν Ἀφρικανοῦ κειστὸς ἐν* ad nos pervenit (cf. Grenfell et Hunt *The Oxyrhynchus Papyri* III tab. V). Idem usus observatur in codicibus papyraceis, veluti in illo, cui Hesiodi carmina inerant, edito a C. Wessely *Studien zur Palaeographie und Papyruskunde* I p. III ss. Contra titulus in exordio collocatus est in Didymi commentariis orationum Demosthenearum (cf. H. Diels et W. Schubart *Didymos' Kommentar zu Demosthenes*, Berolini 1904, p. 72 s.). Notandum est omnes hos titulos ad instar eorum, qui in nostro codice f. 437^v et 459^v extant, lineolis quibusdam rectis vel in hamum curvatis inclusos esse.

²⁾ Picturis his nihil, quod videam, commune est cum illis, quas in celeberrimo theriacorum codice Parisino suppl. gr. 247 saeculo X vel XI confecto extare refertur *Gazette archéologique* I (1875) p. 69 ss.; 125 ss. (cum tab. XVIII. XXXII); II (1876) p. 34. 87 s. (cum tab. XI. XXIV). De quibus v. G. Thiele *De antiquorum libris pictis* (Marpurgi Cattorum 1897) p. 31 s.; G. Swarzenski *Jahrbuch des deutschen archaeolog. Instituts* XVII p. 46 adn. 6.

³⁾ Cf. v. c. f. 399^r et 399^v, 400^r et 400^v, 401^r et 401^v multosque alios locos.

alia. Herbarum vero, quae in theriacorum carmine plurimae tractantur, imagines non reperiuntur nisi in exordio libri f. 395^v—398^r; in ceteris autem capitibus initio quidem spatia satis ampla ad inserendas figuras relicta erant, sed opere progrediente ii, qui codicem confecerunt, consilium ipsas herbas depingendi abiecissee videntur et satis habuerunt in intervallis vacuis nomina herbarum, quae capitibus proxime subsequen-
tibus proponebantur, litteris rubris permagnis titulorum quasi loco inscribere ¹⁾; quod ut facerent, eo fortasse commoti sunt, quod herbae illae non quidem omnes, sed plurimae in herbario repraesentatae iam erant.

Iam si eas herbarum imagines, quas in initio libri extare diximus, cum picturis herbarii Dioscuridei comparamus, apparet illas modulo quidem minore quam has delineatas, sed sine dubio maximam partem ex eisdem exemplis expressas esse, quae in ipso herbario illustrando adhibita erant ²⁾.

Intra fines huius theriacorum versionis codex satis bene conservatus est. Neque tamen desunt folia tenuiora atramento per membranam transmissio obscurata aut peius etiam corrupta ³⁾, qualia et infra in alexipharmacis inveniuntur (v. cap. XXVIII). His accedunt folia duo ita abscissa, ut angusta tantum marginis lacinia supersit ⁴⁾. Totae autem perierunt

¹⁾ Cf. f. 412^r. 413^r. 414^r. 414^v. 415^v. 424^r. 424^v. 425^r, alia.

²⁾ Congruunt igitur βλάχιον sive πτέρις f. 395^v et 266^r (ubi πτέρις vocatur); λιβανωτίς f. 395^v et 69^v; κάρδαμον f. 396^r et 186^v; ἄγνος f. 396^v et 36^r; ὀρίγανον f. 397^v et 247^r (ubi dicitur ὀρίγανος ὀνίτις); ὀνόγυρον f. 397^r et 252^r (ubi appellatur ὀνόγυρος); ἀσφοδέλος f. 397^r et 26^v; στρόχνος f. 397^v et 292^v; ἐρυθρόδανον f. 397^v et 112^r; μαλάχη ἄγρία f. 398^r et 228^v. Contra differunt μάραθρον f. 394^v et 229^v; πενκέδανον f. 397^v et 261^r; μελάνθιον f. 396^r non convenit cum μελάνθη sive μελανθίω f. 236^v proposito, sed simile est χαμαιμήλω, quod etiam μελανθέμου synonymo designabatur, cuiusque figura in codice N servatur f. 170^r. Σίφιον denique f. 398^r in herbarium Dioscurideum receptum non est.

³⁾ F. 410. 417. 418. 424. 427. 428; imprimis autem f. 433. 434. 437.

⁴⁾ F. 404. 407. Inter f. 407 et 408 insertum est folium novicium 407*, in quo saeculo fere XVII figurae σκντάλης et βασιλίσκου. quae f. 407 abscisso maximam partem perierant, a sciolo quodam depictae sunt addita nota quadam Germanica; cf. cap. XI.

membranae duae inter f. 401 et 402 olim collocatae. Porro eius, qui a. 1406 librum compegit, culpa quaterniones duo inter se commutati sunt; ex quibus ille, qui nunc numero *NS* notatus f. 424—431 comprehendit, praecedere debebat, alter vero priore nunc loco positus et numero *NE* signatus, quo folia 416—423 continentur, illum excipere (cf. cap. X).

Theriacorum versionem una plerumque cum alexipharmacorum et halieuticorum paraphrasibus, quae subsequuntur, ex codice nostro saepissime descripserunt medii aevi librarii graeci ¹⁾. Huc pertinent libri Cheltenhamensis Phillipps. n. 21975 saec. XI et Athous monasterii Laurae saec. XII, quibus etiam carmen de herbis tradi memoravimus, Vaticanus Urbinas n. 66 saec. XV eiusque gemellus Laurentianus plutei LXXXVI n. 9, quorum uterque theriacorum paraphrasim in duas discerptam partes praebet, Laurentianus vero membranas illas duas inter 401 et 402 deperditas itemque folia trunca 404 et 407 integra exhibet, deinde ille fortasse liber, quem Gesnerus Venetiis viderat, (postea Escorialensis II. C. 24, hodie deperditus), Escorialensis Σ. I. 17 saec. XV; adde codicem Vindobonensem med. gr. 5 saec. XVI, cui hypothesis theriacorum inest. Picturae autem animalium venenatorum, quae huic parti additae sunt, expressae extant in codicibus Chigiano F. VII. 159 saec. XV f. 212^r—214^v et Bononiensi n. 3632 saec. XVI f. 380^v—384^v ²⁾. De his omnibus libris manu scriptis infra in praefationis parte quarta copiosius disseretur. Quos universos cum ex Constantinopolitano nostro pendere probabile sit, nullum equidem illarum paraphrasium exemplum invenire potui, quo ad alium archetypum referri videamur. Qua tamen de re tum demum certum absolutumque iudicium enuntiari poterit, cum omnes harum paraphrasium codices investigati et explorati erunt.

Eutecnii hanc paraphrasim codice nostro traditam esse

¹⁾ De codicibus paraphrasium Nicandrearum nonnulla congescit Fabricius Bibliothecae gr. ed. Harles. IV p. 347 adn. *i*; cf. p. 350.

²⁾ Praeterea in scholiis Nicandreis codicis Gottingensis philol. 29 fragmenta paraphrasium et theriacorum et alexipharmacorum insunt, quae Schneider suis in editionibus adhibuit. Cf. infra cap. XXVIII.

primus adnotavit Lambecius ¹⁾, quem exscripsit Nesselius ²⁾. Idem Lambecius imagines serpentium aliorumque animalium venenatorum, quae inde a f. 398^v habentur, aeri incisas et observationibus illustratas proposuit Comment. vol. VI ³⁾, unde repetivit Nesselius ⁴⁾. Postea easdem figuras depingendas curavit C. Weigelius, qui annis 1793 et 1799 codicem C excussit; in cuius collectaneis in bibliotheca regia Berolinensi servatis etiam nunc extant ⁵⁾.

Primus autem hanc theriacorum versionem una cum eiusdem Eutecnii paraphrasi in alexipharmaca Nicandri impressam ⁶⁾ proposuit Ang. Mar. Bandinius bibliothecae Laurentianae praefectus ⁷⁾. Quo quidem negotio ita functus est, ut in initio libri (inde a p. 283—313; ad v. 1—540) ⁸⁾ solum

¹⁾ Comment. ed. Kollar. II p. 260 s., ubi p. 261 proponitur hypothesis f. 393^r scripta; cf. VI p. 206. A Lambecio pendet Fabricius l. c. IV p. 347.

²⁾ Catalog. III p. 9.

³⁾ Ed. prior. VI p. 90 s.; 294—302; tab. A, B, C p. 294 adiectis; ed. Kollar. VI p. 441—451 cum tabularum p. 436 adiectarum et A, B, C litteris signatarum figuris 2—43. A Lambecio item singulis figuris f. 398^v—431^v numeri Arabici additi sunt (cf. cap. X).

⁴⁾ Catalog. III p. 10—14 cum tabulis K, L, M p. 8 adiunctis.

⁵⁾ C. de Boor *Verzeichniss der griech. Handschriften der königl. Bibliothek zu Berlin* II p. 144 testatur in codice graeco fol. 39, quo Weigelii collationes continentur, haec inesse: 42. *Farbige Abbildungen von Thieren mit der Aufschrift: Hae icones quae historiae animalium illustrandae inservire possunt, pertinent ad Codicem Ms. r. Graecum <Vindob.> Med. V. vid. Lambec. lib. 6 p. 90. 91 et 294 et seqq.*

⁶⁾ De paraphrasium Eutecnianarum editionibus disputant Fabricius l. c.; L. Choulant *Geschichte u. Literatur der älteren Medicin* edit. alt. I p. 64.

⁷⁾ *Νικάνδρου θηριακά καὶ ἀλεξιφάρμακα*. Nicandri theriaca et alexipharmaca. Ioannes Gorrhaeus latinis versibus reddidit... Accedunt variantes codicum lectiones, selectae adnotationes, et graeca Eutecnii sophistae metaphrasis ex codicibus Mediceae, et Vindobon. bibliothecae descripta ac nondum edita. Curante Ang. Mar. Bandinio. Florentiae 1764. 8^o. Titulum hunc subsequitur elogium, quo Bandinius Gerardo van Swieten, viro clarissimo bibliothecae Caesareae tum praefecto, Eutecnii sophistae in Nicandri theriaca et alexipharmaca metaphrasim „ex antiquissimo et celeberrimo codice Caesareae Vindob. bibliothecae descriptam” offert. Paraphrasis in theriaca legitur p. 283—340; alexipharmacorum versio p. 340—375.

⁸⁾ P. 315—345 ed. Schneideri; p. 219—227 ed. Bussemakeri.

codicem Vindobonensem exprimeret, deinde mediam partem (p. 313—329; ad v. 541—675) ¹⁾ ex Laurentiano plutei LXXXVI n. 9 ²⁾, quem et ipsum ex Vindobonensi derivatum esse diximus, describeret variis lectionibus Vindobonensis in calce paginarum adiectis, in fine denique (p. 330—340; ad v. 676—958) ³⁾ rursus solum Vindobonensem sequeretur. Qua in re usus est apographo codicis nostri, quod Ioannes Ludovicus Bianconius anno fere 1760 suum in usum conficiendum curaverat ⁴⁾. Erravit autem vir egregius, cum huius editionis p. 313. 330 (cf. p. 282) adseveravit eas partes, quas ex solo Vindobonensi petiverat, in Laurentiano desiderari. Ipse enim aliquot annis post in Catalogo codicum graecorum bibliothecae Laurentianae III p. 328 s. theriacorum paraphrasim in duas quidem partes discerptam, sed plenam e codice LXXXVI, 9 eruit atque ibidem p. 328—331 lacunas quasdam editionis suae, quae his locis Vindobonensis valde mutili apographo innitebatur, ex eodem Laurentiano supplevit ⁵⁾. Deinde textum a Bandinio propositum et eiusdem supplementis auctum a. 1816 denuo imprimendum curavit Ioannes Gottlob Schneider Saxo ⁶⁾, qui ipsos codices praeter unum Gottingensem (philol. 29), cuius lectiones interdum in calce adiecit ⁷⁾, inspicere super-

¹⁾ Cf. p. 330; sunt Schneideri p. 346—354, Bussemakeri p. 227—230.

²⁾ In praefatiuncula, quae p. 282 legitur, codicis signum falso ita indicatur: Cod. VIII Pl. LXXXIV.

³⁾ P. 354—371 ed. Schneideri; p. 230—234 ed. Buss.

⁴⁾ Cf. Bandinii praefatiunculam p. 282, quam repetivit Schneiderus p. 311 s.: *L'eruditissimo Sig. Dottore Gian Lodovico Bianconi, Consigliere e Medico primario della Corte Elettorale di Dresda, ed ora destinato dalla medesima suo Ministro residente in Roma, mi à gentilmente trasmessa la copia della metapfrasi di Eutecnio, che dal codice di Vienna per la sua privata nobilissima Biblioteca si procurò fino dall' A. 1760. Ipsum Bianconii apographum ubi iam lateat, ignoro.*

⁵⁾ Cf. ea de re Schneiderum in alexipharmacorum praef. p. XI.

⁶⁾ *Νικάνδρου Κολοφωνίου Θηριακά*. Nicandri Colophonii theriaca... cum scholiis graecis auctoribus, Eutecnii metapfrasi graeca... recensuit... Io. Gottlob Schneider Saxo. Lipsiae 1816. 8°. Praefatio in paraphrasim legitur p. 311—314; subsequitur textus p. 315—371.

⁷⁾ V. p. 325 adn. 8; p. 338 adn. 10; p. 350 adn. 4. 5. Cf. supra p. 144 adn. 2.

sedit, scripturam vero libri Laurentiani vitiosissimam et difficilem haud paucis locis coniectura corrigere studuit. Ex recentioribus vero, qui scholia Nicandrea tractaverunt, unus, quod sciam, U. Cats Bussemaker Eutecnii paraphrases theriacorum et alexipharmacorum in scholiorum Theocriti Nicandri Oppiani editione Didotiana ¹⁾ a. 1849 typis mandavit, qui lectionibus a Bandinio et Schneidero prolatis contentus ipsos libros manu scriptos non examinavit ²⁾.

CAPUT XXVIII. DE EUTECNII PARAPHRASI IN NICANDRI ALEXIPHARMACA.

Eutecnii versionem theriacorum interiecta pagina vacua (f. 438^r) subsequitur f. 438^v—459^v eiusdem auctoris paraphrasis in Nicandri alexipharmaca. Atque initium huius quoque opusculi inscriptione caret. F. 438^v litteris rubris superscriptum est: *Τῶν Νικάνδρου ἀντιφαρμάκων τὰδε ἔνεστιν*; subicitur capitum index duabus columnis, in quibus versus minio picti et nigro atramento scripti alternantur, exaratus, cui manu recentiore duorum capitum argumenta addita sunt. F. 439^r post inscriptionem rubram *Ἀλεξιφάρμακα* incipit paraphrasis praefationis Nicandri his verbis: *εἰ καὶ μὴ τῆς αὐτῆς εἶναι πόλεως μὴδ' ἔθνους*, desinit ita: *σαφέστατα διαγγέλλοντες διδάσκουσι λόγοι*. F. 439^v rursus vacat. Deinde f. 440^r legitur *Ἀκόνιτον* pro capitis titulo positum; iam sequitur ipse paraphraseos textus his verbis initium capiens: *ἐπιγνώσει δὲ τὴν βοτάνην αὐτίκα δὴ μάλα*, qui continuatur usque ad

¹⁾ Scholia in Theocritum auctiora reddidit... Fr. Duebner. Scholia et paraphrases in Nicandrum et Oppianum partim nunc primum edidit, partim collatis cod. mss. emendavit, annotatione critica instruxit... U. Cats Bussemaker (Parisiis 1849. 8^o). Extant paraphrases theriacorum p. 219—234, alexipharmacorum p. 234—242; accedunt adnotationes in utramque p. 418—422 et p. 422—425. Cuius editionis paginas et versus infra in conspectu codicis citabimus.

²⁾ Cf. praefationis post p. 376 insertae p. X.

f. 459^v, ubi ita desinit: *διὰ παντός θεσμούς τε καὶ νόμους*. In fine autem huius opusculi, sicuti paraphraseos theriacorum, subscriptus est titulus litteris rubris ita conceptus:

*Παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου
ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου
σοφιστοῦ.*

Videmus hunc quoque libellum initio titulo carere, in fine vero subscriptione instructum esse; qua de re idem valet, quod supra (cap. XXVII) in theriacorum paraphrasi diximus, ad libros papyraceos hanc titulorum rationem esse referendam.

In textu conscribendo membranarum non pepercit librarius. A quo folia 438^r et 439^v vacua relicta esse iam memoravimus. Quattuor porro capita in priore libri parte (f. 440^r—445^v) collocata in summis paginis incipiunt, ita ut si quid paginae in fine capitis supersit, vacuum relictum sit. Quod quidem in eis, quae sequuntur, capitibus non observatur; sed haec quoque magnis intervallis intercedentibus perscripta sunt, quae fortasse aliqua ex parte imaginibus inserendis destinata erant. Sed nihilo minus nescio qua de causa picturae huic codicis parti omnino non accesserunt. Caputum initiis rubris litteris praefixus est titulus; item primus cuiusvis capitis versus, qui maiore littera incipere solet, aut totus minio pictus est aut primam interdum litteram rubram exhibet. Sed et intra capitum contextum sectiones quaedam factae sunt, quae novo versu litteraque maiore incipere solent.

Membranarum hac in parte compages integrae sunt nullaque foliorum iactura interruptae; neque tamen omnia lectu facilia et illaesa ad nos pervenerunt, quoniam atramento per folia tenuiora transmissio non solum paginarum observatarum scriptura obscuratur, verum etiam haud raro ipsa membrana corrosa est, ut litterarum non ductus, sed vestigia exesa supersint.

Una cum theriacis ab Eutecnio in prosam orationem conversis hanc quoque alexipharmacorum paraphrasim medio aevo saepissime ex nostro codice descriptam esse supra (cap. XXVII) notavimus, ubi singulos eius generis libros manu

scriptos recensuimus ¹⁾. Quin etiam veri haud dissimile est codicem C non solum antiquissimum huius paraphraseos testem esse, sed omnia, quae quidem novimus, eiusdem exempla ex eo quodammodo fluxisse. Primus deinde hunc libellum, cuius Lambecius et Nesselius una cum theriacorum versione mentionem faciunt (cf. cap. XXVII), imprimendum curavit A. M. Bandinius in Nicandreorum editione supra (p. 145 adn. 7) citata p. 340—375, eisdem atque in theriacorum paraphrasi subsidiis usus, ita ut Laurentianum illum ex codice C expressum transcriberet additis ad calcem variis quibusdam ipsius libri Vindobonensis lectionibus. Cuius recensionem fere repetivit Io. Gottlob Schneider in editione alexipharmacorum a. 1792 in lucem data ²⁾, ita tamen, ut multas lacunas a Bandinio relictas vel adhibitis fragmentis paraphraseos Eutecnianae, quae in codice Gottingensi (philol. 29) ³⁾ invenerat posteriore manu adscripta, vel de suo coniciendo explere conaretur. Recentiore vero aetate textum a Bandinio et Schneidero constitutum denuo expressit U. Cats Bussemaker in editione Didotiana ⁴⁾ supra (p. 147 adn. 1) citata p. 234—242 (cf. p. 422—425) ipsis libris manu scriptis non inspectis.

¹⁾ His accedunt fragmenta paraphraseos Eutecnianae in codice Gottingensi philol. 29 saeculi XIII inter alexipharmacorum scholia manu recentiore saec. XIV marginibus adscripta, quae proponuntur in accuratissima horum scholiorum editione a G. Wentzelio curata *Abhandlungen der k. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen* XXXVIII (1892), *philol.-histor. Classe* 3, p. 21—95. Quae fragmenta quominus ex nostro codice fluxisse statuamus, nihil, quod videam, impedit. Neque tamen, satis certa huius affinitatis indicia ut investigarem, mihi contigit.

²⁾ *Νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα*. Nicandri alexipharmaca . . . cum scholiis graecis et Eutecnii sophistae paraphrasi graeca . . . emendavit . . . Io. Gottlob Schneider Saxo. Halae 1792. 8^o. De Eutecnii opusculo et codicibus disputatur praef. p. XI—XII. Ipsam paraphrasim non cohaerentem, sed in plurimas lacinas discerptam, plenam tamen eodemque ordine, quo a Bandinio exhibetur, procedentem inseruit Schneiderus inter „animadversiones in Nicandri alexipharmaca” p. 78—309.

³⁾ De quo v. Schneideri praef. p. XIII; supra adn. I.

⁴⁾ In codicis conspectu hanc Bussemakeri editionem citabimus.

CAPUT XXIX. DE PARAPHRASI IN OPPIANI
HALIEUTICA.

Eutecnii versionem alexipharmacorum Nicandreorum sequitur f. 460^r—473^r incerti auctoris ¹⁾ — fortasse eiusdem Eutecnii — paraphrasis in Oppiani halieutica, qua exitus libri III atque libri IV et V integri comprehenduntur. Atque statim in principio huius partis quaestio exoritur intricata. Nam eo, quo codex nunc est, statu textus paraphraseos, qui f. 460^r nulla inscriptione praemissa in media sententia, qua caput finiebatur, abrupte his verbis incipit τοῦ λίονος πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐξέλκονται ἀγρευθέντες, non ab exordio libri cuiusdam initium capit, sed a libri III versu 604, ita ut ea, quae praecedebant, desiderentur. Membras rursus si examinamus, compages nota Z signata, quae folia octo 456—463, id est iustum et consuetum numerum, continet, nullum certum

¹⁾ Etenim subscriptio auctoris et argumenti, quae sine dubio nostri codicis f. 473^r extabat, nescio quo consilio cultro excisa est. Reliqui autem libri, quorum inscriptiones novimus, veluti Vat. Urb., Laurentianus, Athous *μονῆς Ἰβήρων* omnes ex nostro C derivati falso quidem subscriptionem alexipharmacorum, quippe quae in C f. 459^v proxime praecedat, cum initio paraphraseos halieuticorum coniungunt, ipsam vero halieuticorum subscriptionem non indicant fortasse iam illis temporibus, quibus hi libri conscripti sunt, deperditam. Gesnerus vero, qui in codice quodam Veneto cum alia Eutecnii opuscula, tum et hanc paraphrasim in Oppiani de piscatione poema se vidisse adfirmat *adscripto*, ut ait, *ubique, si bene memini, Eutecnii nomine*, his ipsis verbis concedit fieri posse, ut memoria lapsus sit. Iam quod codex Parisinus suppl. gr. 688 saec. XVI Eutecnii sophistae paraphrasim in Oppiani halieuticorum libros III—V continere dicitur, id siquidem Omontii doctrinae non debetur, sed in ipso codice legitur, ad coniecturam docti cuiusdam viri, qui Gesneri verba novit, referri potest. Quae cum ita sint, apparet Eutecnii nomen eorum, quos novimus, codicum auctoritate destitutum in mera coniectura inniti, sed ea satis probabili, cum Eutecnium etiam paraphrasim in cynegetica alterum Oppiani carmen composuisse constet, quam plenam edidit O. Tueselmann *Abhandlungen der k. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, philol.-hist. klasse* NS IV [1901] 1), et halieuticorum paraphrasis in libris manu scriptis — praesertim in C nostro — cum aliis Eutecnii opusculis consocietur.

iacturae indicium praebere videtur; accedit, quod folia in altera compagis parte posita 460—463 cum eis, quae antecedunt, (456—459) non glutine filisve compacta sunt, sed per ipsam membranam cohaerent. Quae cum ita sint, inter duas opiniones optio datur. Nam aut statuamus necesse est in ipso codice nihil periisse, sed ea, quae hodie tam mutila leguntur, antiquitus ex trunco exemplari transscripta esse; aut vero multo maiore cum probabilitate existimandum est fasciculum signo Ξ notatum aliquando multo plura folia continuisse, interque f. 459 et 460 sex fere membranas excidisse, quae ad librum tertium paraphraseos inde ab initio perscribendum suffecerint ¹⁾. Quae quidem compages foliorum quattuordecim praeter consuetudinem admitti poterit, si meminerimus in nostro codice alios fasciculos membranarum duodecim vel sedecim inveniri (cf. cap. V). Librorum autem primi et secundi paraphraseos inter hos fines collocandorum nulla facultas est ²⁾.

Ea, quae ad librum tertium pertinent, una pagina (f. 460^r) contenta ita desinunt: *ὑπερφυῆ καὶ πασῶν εἶναι ταύτην θήραν εὐποροτάτην.*

Pagina vacua interiecta sequitur f. 461^r—467^v liber IV, cui inscriptum est *βιβλίον Δ*; incipit: *καὶ μίξεως δέ τινες ἰχθύες ἀκράτως ἐπιθυνοῦσιν*; desinit: *διὰ τῶν φαρμάκων ἐπάγουσιν τοῖς ἰχθύσιν οἱ θηραταί.*

F. 468^r liber V, cui inscriptum est *βιβλίον Ε*, his verbis incipit: *ἐκ πάντων δή σοι, βασιλεῦ μέγιστε, λογιστέον, ὡς οὐδέν*; idem desinit f. 473^r: *ἐπὶ τοῖς θεμελλοῖς ἄσειστα ζειζωθείσης.*

In inferiore eiusdem folii parte, quae ceterum vacat, consulto, ut videtur, excisa est membranae lacinia quadrata,

¹⁾ Paraphrasis libri IV, qui versibus 693 constat, in nostro codice f. 461^r—467^v, id est paginis tredecim et dimidia continetur, paraphrasis libri V, qui versus 680 habet, f. 468^r—473^r, quibus olim accedebat folium unum nunc excisum, id est paginis duodecim et dimidia.

²⁾ Quae cum ita sint, prorsus reicienda est Petri Lambecii coniectura, qui Comment. ed. prior. II p. 594 s., ed. Kollar. II p. 262 suspicatur extitisse olim in hoc ipso codice, cum is integer adhuc esset, Eutecni paraphrasim in Oppiani cynegetica, sed eam in lacuna quadam periisse.

in qua sine dubio subscriptio, qualis in superiorum paraphrasium fine adest, exarata erat. Atque coniciat quispiam id eo consilio factum esse, ut subscriptio in exordio huius partis iam deperdito, id est in principio libri III, tituli instar adglutinetur. F. 473^v vacabat olim; in quo saeculo XVII exeunte a Petro Lambecio ratio quaedam de foliorum huius codicis numero inscripta est.

Libros IV et V vidimus in summis paginis rectis incipere; id quod etiam in ornithiacorum, quae subsequitur, paraphrasi observatur. Singuli autem libri in sectiones vel capita quodammodo divisi sunt; quae unius fere versus intervallo vacuo et lineola transversa plerumque disiuncta primum versum minio pictum et littera maiore incipientem exhibent.

Imaginibus vero haec pars omnino destituta est; quod in codice tot picturis ornato sane memorabile est, cum praesertim ipsum Oppiani carmen de piscatione aliis in libris figuris illustratum fuisse compertum habeamus ¹⁾.

Halieuticorum paraphrasis theriacorum et alexipharmacorum versionibus plerumque adiuncta medio aevo saepissime ad nostri codicis exemplum descripta est sive eo ambitu, quo etiam nunc fertur, sive aliqua ex parte minore. Agnoscuntur autem apographa ex C sumpta ea re, quod in lacuna illa f. 460^r incipiunt atque prioribus omissis exitum tantum libri III, deinde libros IV et V praebent. Cuius generis esse videntur Escorialensis iam deperditus II. C. 24, Parisinus suppl. gr. 688 saec. XVI, Athous *μονῆς Ἰβήρων* (apud Lampron n. 4336 notatus), quibus accedunt libri duo gemelli, Vaticanus Urbinas n. 66 et Laurentianus plutei LXXXVI n. 9, particulam tantum eam exhibentes, quae C f. 460^r—462^v v. 23 legitur. Quos omnes cum ex C pendere manifestum sit, mihi quidem

¹⁾ De eiusmodi codice haec refert Conradus Gesnerus in Bibliotheca universalis s. v. Oppianus: „Ibidem (id est Venetiis) in bibliotheca Bessarionis seu D. Marci libri de piscatione et venatione servantur cum figuris aliquot animalium vetustis, quas mihi depingendas curavi, sed multae ex illis minime conveniunt descriptioni poetae”; cf. Schneiderus in praef. Oppiani a. 1776 editi p. XV.

nullum prorsus exemplum innotuit, quod ex alio fonte haustum plenum huius paraphrasis contextum contineat ¹⁾.

Ea vero, quae codex noster vetustissimus et unicus fortasse archetypus servavit, a viris doctis prorsus neglecta iacent. Nam attinguntur quidem in transitu a Lambecio ²⁾ et Nesselio ³⁾, ex quorum catalogis, etiam alii, veluti I. G. Schneider Saxo ⁴⁾, huius opusculi notitiam perceperunt; neque tamen ab ullo eorum, qui Oppianum ad id tempus ediderunt, temptata neque ad emendanda poetae verba adhibita sunt.

CAPUT XXX. DE PARAPHRASI IN ORNITHIACA DIONYSII.

Ultimo codicis antiqui loco inde a f. 474^r—485^v legitur incerti auctoris ⁵⁾ paraphrasis ornithiacorum — id est carminis de avibus — a Dionysio ⁶⁾ quodam Philadelphensi poeta con-

¹⁾ Diversa est ab hac paraphrasi halieuticorum *ἐξήγησις* quaedam, cuius textum plenior, ut videtur, citavit C. Gesnerus (v. Schneider l. c. p. XX s.; Bussemaker in Scholiorum in Theocritum, Nicandrum, Oppianum editione Didotiana a. 1849, praef. p. X); unde excerpta sunt, quae ex codice Parisino gr. 2753 proposuit Bussemaker l. c. p. 364—369.

²⁾ Comment. ed. Kollar. II p. 260—262; VI p. 206 s.; unde pendet Fabricius Bibl. gr. (ed. Harles.) V p. 596 s.

³⁾ Catalog. III p. 9.

⁴⁾ V. praef. Oppiani a. 1776 editi p. XVIII s.

⁵⁾ Opusculi huius subscriptio in nostro libro periit folio 485^v valde detricto. Item C. Gesnerus testatur in codice, quem Venetiis apud Arnoldum Arlenium viderat, sese in paraphrasi poematis Oppiani de aucupio nomen Euteonii adscriptum non invenisse; v. infra p. 161; cap. XXXII n. VI. In codice Parisino gr. 1843 saec. XIII, unde I. A. Cramer et F. Duebner partem huius paraphrasis protulerunt (v. infra p. 158 adn. 3), f. 54 inscribitur *περὶ ὀρνίθων*; in Escorialensi Y. I. 9 (de quo infra p. 160 adn. 3) f. 185^r *ἐπὶ τῶν τοῦ Οππιανοῦ ἰξευτικῶν*. De reliquis quoque codicibus non satis constat; cf. Schneideri ed. p. 438. Nulla igitur certa librorum auctoritate Euteonii nomen innitur, neque sermone cum Euteonianis eis, quae praecedunt, haec paraphrasis satis convenire videtur.

⁶⁾ Quod carmen hac paraphrasi in prosam orationem conversum in codicibus posterioris aetatis, veluti Escorialensi et Vesontionensi saec. XVI, atque in volgatis virorum doctorum (veluti Gesneri, Leonis Allatii, Lambecii, Nesselii, Windingii) commentationibus et editionibus sub Oppiani ixeticorum inscri-

scriptorum, divisa in libros tres. Opusculum hoc omnium, quae codice nostro continentur, maxime mutilum est plurimarum membranarum iactura; qua de re ad conspectum parte quinta propositum relegare satis habeo. Paginae praesertim prima et ultima (f. 474^r et 485^v) adeo detritae, lacerae, sordidae sunt, ut ultima haec particula aliquamdiu tegumento caruisse videatur a reliquo codice seiuncta. Initium libri primi deest; textus incipit f. 474^r in medio capite de vulturibus his verbis: [ἀντιλή]ψεις εἰ καὶ πόρρω πον τελευτήσειεν τι τῶν ζώων (p. 24, 4 ed. Cramer; p. 109, 6 ed. Duebneri). F. 477^r initium capit liber II, cui superscriptum est λόγος Β. Exordium libri III membranarum interitu excidit inter folia, quae nunc numeris 483 et 484 instructa sunt. F. 485^v medio desinit scriptiuncula his verbis: Διονύσιος δὲ | [αὐτὰ] παρὰ τοῦ τῆς Αἰτοῦς Απόλλωνος δεδιδάχθαι φησίν. Haec sine dubio aliquando excipiebat subscriptio minio picta auctoris nomen et argumentum indicans, qualis in reliquarum huius codicis paraphraseon fine invenitur; neque tamen hodie agnosci potest in f. 485^v, quae pagina codicis utpote ultima usu valde detrita sordibusque inquinata, insuper recentioris aevi adnotationibus obscurata est.

Singuli libri, ex quibus unusquisque in summo folio recto

ptione fertur, videtur Conradi Gesneri coniecturae deberi. Nam in eius recensionis, quae codicibus C et Parisino traditur, initio expressis verbis verum auctoris nomen enuntiatur: πάνθ' ὅσα περὶ πτηνῶν τῷ ποιητῇ Διονυσίῳ συγγέγραπται (cf. Duebneri ed. p. 107); in fine vero utriusque versionis idem luculentissime repetitur: Διονύσιος δὲ αὐτὰ παρὰ τοῦ τῆς Αἰτοῦς Απόλλωνος διδαχθῆναι (δεδιδάχθαι C) φησιν (cf. C f. 485^v versu paenultimo, ubi certa nominis Διονύσιος vestigia adsunt; ed. Duebneri p. 126). His adde, quae disputaverunt Schneider p. 437; Cramer p. 21. 42. Quae cum ita sint, Dionysii hoc poema de avibus haud diversum est a libris ὀρνιθιακῶν, quos Dionysium quendam poetam Philadelphia oriundum composuisse traditum habemus; qua de re disseruerunt E. Miller *Journal des savants* a. 1850 p. 482 s.; F. Duebner in editionis, quam statim citabimus, praef. p. II; Guil. de Christ *Geschichte der griech. Litteratur* ed. tert. p. 630; G. Knaack in Pauly et Wissowae *encycl.* V p. 925 n. 96. Contra Dionysium eundem esse atque illum, qui Periegetes vocatur, opinatur M. Wellmann *Hermae* XXVI p. 506 s.

inceptisse videtur ¹⁾, in capita distributi sunt; quae quidem in universum respondent capitum divisioni illi, quae in editionibus Schneideri, Cramerii, Duebneri ex aliis libris manuscriptis recepta est. Atque in libris primo et secundo primus cuiusvis capituli versus litteris rubris pictus est; in libro vero tertio avis tantum designatio et si quae verba ei praecedunt minio distincta sunt. Porro in margine sinistra ad capituli cuiusque initium litteris minoribus uncialibus, sed quae ad cursivum, quod dicunt, scripturae genus propius accedunt, argumentum indicatur; veluti f. 474^v: *περὶ ἰκτίνου*, f. 475^r: *περὶ αἰγυθαλλοῦ*, paulo post *περὶ γλαυκός*, *περὶ ἰκτίου*, similia; in libro III f. 484^r *θήρα κοσσύφων καὶ ἀηδόων*, paulo inferius *θήρα αἰγυθων* seq. Adde, quod eadem manu in exterioribus membranarum marginibus passim scholia adscripta sunt. Neque in argumentis neque in scholiis rubri coloris vestigia deprehenduntur; contra in utrisque persaepe conspiciuntur lineolae graciles, quarum binae in initio superponi, binae in fine subici solent. Utriusque vero generis additamenta indicia eiusdem aetatis, qua ipse textus conscriptus est, prae se ferunt, sed minore et modulo et elegantia exarata sunt quam scholia illa, quae carmini de herbarum viribus adiecta esse supra (cap. XXVI) diximus. Ex capituli inscriptionibus haud paucae vetustate et usu perierunt; aliae in tabulis photographica arte confectis exhiberi non poterant. Maiore autem damno scholia adfecta sunt, in quibus multae litterae vel voces, eae praesertim, quae in versuum fine extabant, aut ita detritae sunt, ut legi vix possint, aut bibliopecti cultro abscisae aut omnino cum membranarum particulis avulsae.

Iam transeamus ad imagines volucrum vivissimis coloribus eleganter pictas, quibus paraphrasis illustrata est. Atque primum quidem nonnulla disputanda sunt de illo folio, quod primum locum nunc obtinet (f. 1). Cuius pars inferior antiqua est, lacinia vero superior recentiore aevo adglutinata. Alterum eiusdem diplomatis folium, quod cum folio 1 olim cohaeserat,

¹⁾ Veluti liber II f. 477^r, liber III in pagina iam deperdita, quae f. 483^v sequebatur.

penitus excisum est, ut parvum tantum resegmentum inter folia 7 et 8 supersit. Folium 1^r in parte suppleta adnotationem continet de codice anno 1406 compacto, quam excipit notula quaedam botanica; subiectae sunt in parte vetusta observationes quaedam aliae saeculo XV et XVI scriptae (cf. cap. XI). Lateris autem obversi (f. 1^v) pars vetusta figuram supra aliquantum mutilatam exhibet pavonis rotantis, qui caudam gemmantibus pennis magnifice ornatam ostentat. Quae quidem imago margine carens et argumento et artificii genere prorsus differt a splendidis illis picturis, quae pulcherrimis marginibus circumdatae f. 2^v—6^v prolusionis quasi loco praefixae sunt herbario Dioscurideo, a quo pavonis picturam plane alienam esse extra dubitationem positum est. Nam explicationes symbolicas nimis artificiosas, quas Lambecius et Montfauconius ¹⁾ de hac pictura in ipso codicis initio collocata protulerunt, singulatim refellere vix est operae pretium. Iam et argumento et artificii genere pavonis figuram ad illam partem transferendam esse elucet ²⁾, qua aves tractantur et picturis similiter conformatis illustrantur, id est ad paraphrasim ornithiacorum, de qua hoc capite exponitur. Quo in opusculo, quod in nostro codice misere mutilatum est plurimorum foliorum interitu ³⁾, quamquam hodie iam non invenitur pavonis descriptio, extabat tamen aliquando, ut ex plenioribus illius paraphraseos codicibus apparet, sub finem libri I ⁴⁾ in parte versa folii deperditi, quae proxime antecedebat folium numero 476 nunc instructum. Describitur igitur ineunte hoc capite pavo eodem habitu, quo folii 1^v pictura repraesentatur.

¹⁾ Cf. Lambecius *Comment. ed. prior.* II p. 524; VI p. 90; ed. Kollar. II p. 133 ss.; VI p. 203; Montfauconius *Palaeogr. gr.* p. 196 s.; E. Diez *Die Miniaturen des Wiener Dioskurides (Byzantinische Denkmäler ed. ab I. Strzygowskio III 1903)* p. 30 s.

²⁾ Si dempseris f. 1, folia 2—7 ternionem efficiunt, qualis in hoc codice alibi quoque invenitur (cf. supra cap. V n. 2). Cuius pagina prima, id est f. 2^r secundum eam, quae in codicis nostri membranis obtinet, normam in animalis pelle lateri carnis respondet (cf. cap. V).

³⁾ Vide ea de re conspectum codicis in parte quinta propositum.

⁴⁾ P. 30, 15—24 ed. Cramerii; I. I c. 28 p. 113 ed. Duebneri.

Τὸ κάλλος δὲ ὁ ταῶς τὸ οἰκεῖον τεθαύμασε, καὶ εἰ καλὸν τις αὐτὸν ὀνομάσειεν, εὐθὺς τῶν περὶ τὰ ἄνθη μεμιγμένα χρυσῶ, ὥσπερ τινὰ λειμῶνα, δείκνυσιν ἀναστήσας, περιάγων εἰς κύκλον αὐτὰ διατεταγμένοις ὄμμασι τὰ δὴ κατὰ τῆς οὐρᾶς λάμπουσιν ὥσπερ ἀστέρεις αὐτῶ.

Quem ad textum referendam esse pavonis imaginem mihi quidem constare videtur; quaeritur tamen, quo paraphraseos loco folium, quod eam continet, inserendum sit. Iam vero ipso quaternione *ΞΓ*, cuius duae tantum membranae 474 et 475 aetatem tulerunt, folium 1 ita comprehensum fuisse, ut ad instar imaginis *ἐναλίας δροῦς* (f. 391^v) figura proxime praecederet caput illud de pavone, minime veri simile est; omnium enim spatiorum et intervallorum ratione habita intellegitur octo huius quaternionis folia quam accuratissime suffecisse voluminum descriptionibus et imaginibus inde ab exordio libri I usque ad c. 29¹⁾, neque spatium relinqui capiti illi, quo pavo describitur, vicinum, quo duae illae paginae, prior, quoad videmus, vacua²⁾, altera solam picturam continens, interiectae fuisse existimentur. Contra aptissime inseritur folium 1 ante paraphraseos exordium, ita ut libro primo simili ratione aliquando praefixum fuerit atque libro tertio f. 483 in anteriore parte vacuum, in posteriore avium XXIV imaginibus repletum. Sedes igitur folio 1 adsignanda est post f. 473 in fine compagis *ΞΒ*, ubi membranam unam deesse apparet³⁾; folium autem, quod cum f. 1 cohaeserat, cuius exiguam particulam inter 7 et 8 superesse iam memoravimus, positum erat in eiusdem compagis principio inter folia 471 et 472, ubi item membrana una desideratur. Eum vero, quem nunc obtinet, locum folium 1 sine dubio debet Ioanni Chortasmeno, qui a. 1406 codicem denuo compegit; qui imaginem ex contextu excissam nescius, quo pertinuerit, statim in principio adposuit⁴⁾.

¹⁾ P. 21—31, 2 ed. Crameri; p. 107—113, 29 ed. Duebneri.

²⁾ Nisi forte in summo folio 1^r nunc abscisso versus aliquot exarati erant.

³⁾ V. codicis conspectum, quem infra parte quinta exhibebimus. Requiritur hoc loco membrana, cuius pars anterior lateri villorum, posterior vero lateri carnis respondeat; id quod in folium nunc n. 1 signatum quadrat.

⁴⁾ De imagine pavonis, quam a C diversam exhibet codex Chigianus F. VII. 159, vide infra cap. XXXII n. II.

His praemissis de reliquis imaginibus dicendum est. Quae quidem in libris primo et secundo ipsi contextui interpositae sunt hunc in modum, ut aves pictae singulae, interdum binae et ternae caput, ad quod pertinent, praecedant; cuius generis figurae, quarum haud paucas in membranis deperditis excidisse constat, hodie servatae sunt viginti tres. Interdum autem, ubicumque artifici imago idonea praesto non erat, spatium, quo postea insereretur, vacuum relictum est ¹⁾. Contra in tertio libro volucres eae, quae prioribus libris nondum tractatae novae accedunt, non in ipso contextu repraesentantur, sed ante huius libri initium f. 483^v in unam tabulam congestae cernuntur, qua quidem aves viginti quattuor comprehenduntur. Quibus si addimus pavonem f. 1^v expressum et imagines libris I et II exhibitas, duodequingenta avium figuras etiam nunc numerari apparet.

Sed haec iam sufficiant de forma, qua paraphrasis carminis de avibus in codice C ad nos pervenerit. Recensiones autem huius opusculi duae ad hoc tempus innotuere. Harum alterius testis, quem novimus, vetustissimus noster codex est, quo tamen viri docti in textu constituendo nondum usi sunt ²⁾; pars vero eiusdem recensionis sine picturis traditur codice Parisino gr. n. 1843 saeculi XIII, unde a Cramero a. 1839 et a Duebnero a. 1851 in lucem prolata est ³⁾. Atque miro

1) V. f. 475^v. 477^r. 480^r. 481^r.

2) De huius paraphraseos editionibus disputant Fabricius l. c. V p. 601; Knaack l. c.

3) V. *Anecdota graeca e codd. manuscriptis bibliothecae regiae Parisiensis*. Ed. ab I. A. Cramero I (1839) p. 21—42. Continentur hac parte paraphraseos libri I et II, cuius tamen ultimo capiti *περὶ κύνων* in fine nonnulla desunt, quae codicis C f. 482^r v. 11 ss. servata sunt. Repetivit fere Crameri recensionem F. Duebner in *Poetarum bucolicorum et didacticorum editione Didotiana correctae* (a. 1851 et denuo 1862 emissa) p. 107—121 (cf. praef. post p. 163 insertae p. 1 s.); finem autem libri II et librum III (p. 121—126) ex Schneideri editione, id est ex altera recensione subiunxit. — Eiusdem recensionis prioris fragmentum, quo libri I capita prima (p. 21—26, 21 ed. Crameri; p. 107—110, 48 ed. Duebneri) exhibentur, extat in codice Berolinensi gr. qu. 21 saeculo XVI exarato f. 140—142; cf. C. de Boor *Verzeichniss der griech. Handschriften*

horum duorum librorum consensu constat aut nostrum et Parisinum ex communi archetypo fluxisse, aut, quod mihi longe probabilius videtur, Parisinum ex C derivandum esse ¹⁾. Quae cum ita sint, Parisinus illa in parte solidus atque integer in huius recensiois textu conformando maximi est momenti, quippe quo lacunae codicis C in paraphraseos libris I et II latissime hiantes suppleantur. Picturae denique in libro C deperditae quodammodo restitui possunt ex Chigiano F. VII. 159 saeculo XV confecto, cui f. 215^v—219^v septuaginta avium figurae insunt maximam partem ex codice nostro, cum adhuc integrior esset, expressae (v. cap. XXXII n. II) ²⁾.

Ab hac Constantinopolitani et Parisini forma quam maxime discedit ea recensio, quam ex apographis duobus in Italiae bibliothecis confectis Erasmus Windingius a. 1702 protulit ³⁾, cuius editionem foedissimis typorum erroribus corruptam ⁴⁾ paucis de suo emendationibus adiectis a. 1776 repetivit Ioannes

der königl. Bibliothek II p. 179 s. n. 315. Priorem hanc recensioem adhibuit Demetrius Pepagomenus Constantinopolitanus saec. XIII ineuntis scriptor in opusculo *περὶ τῆς τῶν ἱεράκων ἀνατροφῆς*, quod extat in editione Aeliani a R. Herchero curata minore vol. II, et quidem cap. II (p. 345 s.), quocum comparandus est textus codicis C (f. 474^r) et Parisini (apud Duebnerum I. I c. 6 p. 109). V. E. Oder *Rhein. Museum* XLIII p. 547 adn. I; G. Knaack l. c.

¹⁾ Cf. infra cap. XXXII n. X.

²⁾ Artificem, qui in codice Vaticano Palatino lat. 1071 iussu Friderici II imperatoris composito tractatum „de arte venandi cum avibus” picturis illustravit, exemplaria Byzantina, veluti ipsum librum C sive codicem inde depictum, ante oculos habuisse suspicatur A. Venturi *Storia dell' arte italiana* III p. 756 s. — Praeterea in celeberrimo codice Parisino gr. 2737, qui continet Oppiani cynegetica et alia aliorum Angeli Vergecii manu anno 1554 descripta, exquisitissimae avium picturae extare dicuntur; cf. H. Bordier *Description des peintures et autres ornements contenus dans les mss. grecs de la Bibl. Nat.* (Parisiis 1883) p. 286 s.; neque tamen examinare potui, quatenus ratio inter has nostrique codicis figuras intercederet.

³⁾ Ante Windingium Leo Allatius hanc versionem edendam paraverat Symmictorum vol. IV, quod numquam in vulgus prodiit; cf. huius operis indicem propositum a Fabricio Bibliothecae gr. XIV (1728) p. 6 (n. 47).

⁴⁾ Eutecni sophistae paraphrasis prosaica in Oppiani Ixeutica nunc primum ex mss. graece edita . . . ab Erasmo Windingio. Havniae 1702 (denuo 1715). 8^o.

Gottlob Schneider Saxo ¹⁾. Quam Windingii recensionem, quae etiam Laurentiano (quodam codice ²⁾) et Escorialensi ³⁾ saec. XVI tradi videtur, si cum versione codicum Constantinopolitani et Parisini comparamus, in libris praesertim primo et secundo magnae statim differentiae agnoscuntur. Deest enim recensionem Windingii praefatio in alterius initio collocata; deinde modo haec, modo illa auctior est; porro ubicumque aliqua in sententia in universum inter se congruunt, in temporibus modisque, in verborum consecutione, in vocabulis singulis vel omissis vel adiectis incredibile quantum discrepant. Rectius sane utriusque recensionis indolem tum demum diiudicare licebit, cum omnibus undique codicibus diligenter conquisitis huius paraphraseos apparatus criticus plenus et emendatus praesto erit.

1) Oppiani poetae Cilicis de venatione libri IV et de piscatione libri V cum paraphrasi graeca librorum de aucupio. Graece et latine. Curavit I. G. Schneider. Argentorati 1776. 8^o. De ornithiacorum paraphrasi v. praefationem p. V; de codicibus p. XVII s.; textus ipse impressus est p. 173—200. Accedunt animadversiones ad rem criticam et interpretationem spectantes p. 426—438. Textum, qualem Schneiderus praebet, ad verbum fere expressit F. S. Lehrs in Poetarum bucol. et didact. editione Didotiana priore (a 1845) p. 107—126. Incipit haec recensio in libris manu scriptis his verbis: *οἱ ἀετοὶ πλεῖστον ὑπεριεροῦσι.*

²⁾ Inde ab Isaaco Vossio descriptam praebet codex Bruxellensis n. 21942; v. P. Colomesius Operum (ed. Hamburgi 1709) p. 859 n. 152; H. Omont *Catalogue des mss. grecs de la bibl. roy. de Bruxelles* (seorsum impr. ex ephemeride *Revue de l'instruction publique* XXVII. XXVIII) (1885) p. 27 n. 86. In Bandinii catalogo codicem illum non repperi. De Vossii studiis in hanc paraphrasim collatis vide Schneideri ed. p. 437 s.

³⁾ Est codex Y. I. 9, cuius f. 185^r haec inscriptio extat *Ἀπὸ τῶν τοῦ Ὀππιανοῦ ἰξευτικῶν.* Incipit hoc opusculum eisdem verbis atque in Windingii versione: *οἱ ἀετοὶ πλεῖστον.* V. E. Miller *Catalogue des manuscrits grecs de l'Escorial* p. 187 s.; F. Duebner l. c. praef. p. III; C. E. Ruelle *Archives des missions scientifiques* ser. III t. II (1875) p. 559 n. 3; C. Graux *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escorial* (Bibliothèque de l'école des hautes études XLVI 1880) p. 209 s. — Liber manu scriptus bibliothecae Vesontionensis saec. XVI, cui „Eutecniï sophistae paraphrasim in Oppiani ixeutica” inesse testatur H. Omont *Inventaire sommaire* III p. 363 n. 12, cuiusnam versionis sit, non liquet.

Medium fere inter recensiones priorem et alteram stabat exemplum quoddam in bibliotheca Escorialensi aliquamdiu servatum, cui multae lectiones ex ipso codice C depromptae infuisse videntur; quod Conradus Gesner Venetiis nactus latine versum, sed in plurimas discerptum lacinias operi de avium historia inseruit ¹⁾.

Libellum de avibus codice nostro contineri iam Augerius de Busbecke a. 1562 (v. cap. III), deinde Lambecius ²⁾ et Nesselius ³⁾, qui hanc paraphrasim Eutecnio tributam ad Oppiani ixeutica rettulerunt, in catalogis codicum indicaverant. Neque tamen ii, qui hunc textum postea ediderunt, Windingius et Schneider et Duebner, quibus omnibus codex ex Lambecii descriptione notus erat ⁴⁾, ut vetustissimi huius libri lectiones adipiscerentur, operam dederunt ⁵⁾. Atque pariter scholia in marginibus adscripta editoris curam etiam nunc expectant ⁶⁾.

CAPUT XXXI. DE MENAEI FRAGMENTIS IN CODICIS FINE ADNEXIS.

Subiuncta sunt in codicis fine folia sex numeris 486—491 notata, temporis atque argumenti omnino diversi, eis, quae praecedunt, paulo minora, alta centimetra 34.5, lata cent. 27.5. Quorum singulae paginae binas exhibent columnas manu saeculi X vel fortasse XI ineuntis ita perscriptas, ut litterae minusculae secundum illius aetatis morem in lineis stilo

¹⁾ Repetita extat Gesneri versio in ed. Schneideri p. 321—344. V. de codice hoc Escorialensi (II. C. 24) cap. XXXII n. VI.

²⁾ Comment. edit. Kollar. II p. 260; v. Montfauconius *Palaeogr.* gr. p. 211.

³⁾ Catalog. III p. 9.

⁴⁾ Cf. Windingius praef. f. 9 ss.; Schneider p. XVIII; Duebner praef. p. III.

⁵⁾ Inter figuras animalium coloratas ex codice C expressas, quae in C. Weigeli collectaneis (cod. Berolin. gr. fol. 39 n. 42) adservantur (v. supra p. 145 adn. 5), ornithiacorum quoque imagines extare veri simile est.

⁶⁾ In codicis conspectu, qui parte quinta proponetur, concinnando citabuntur paginae editionis a Duebnero volgatae, quam supra p. 158 adn. 3 laudavi.

derectis quasi suspensae sint. Quae fragmenta omnia ex uno codice deprompta esse apparet, ex quo praeterea laciniae aliquot a. 1406 in hoc libro denuo compingendo absumptae sunt ¹⁾. Atque in Lambecii descriptione ²⁾ falso dicuntur hae membranae continere fragmentum vitae S. Antonii eremitae a S. Athanasio archiepiscopo Alexandrino conscriptae; imo vero pertinent ad vitas sanctorum trium, qui in Graecorum ecclesia mensis Ianuarii diebus IV. X. XVII coluntur, videlicet Pauli Thebaei eremitae, Theodosii coenobiarchae, Antonii Magni eremitae. Quam ob rem minime dubium est, quin codex, ex quo haec supersunt, menaei sive menologii ecclesiastici ea pars fuerit, quae sanctos mensis Ianuarii complectebatur ³⁾.

Restat, ut singula folia quidque iis contineatur eo ordine, quem in ipso menaeo obtinebant, enumeremus.

1. F. 488 et quod cum eo cohaeret, 489 insunt fragmenta vitae S. Pauli Thebaei, cui Ianuarii dies IV consecrata est, aliis ex codicibus a Math. Fuhrmanno a. 1760 editae ⁴⁾.

¹⁾ Cf. membranarum particulas in foliis 404^r, 407^v, 473^v adglutinatas. Reliqua membranarum frustula ex alio codice sumpta esse ex scriptura colligi potest; cf. supra cap. X.

²⁾ Comment. ed. prior. VI p. 91; ed. Kollar. VI p. 208. Ex Lambecio pendet Nesselius Catalog. III p. 14.

³⁾ Menaeorum, quae fuerant monasterii Prodromeni, in quo codex circa a. 1406 servabatur (v. cap. II), duo ad nos pervenere exemplaria. Quorum alterum est codex Parisinus gr. 1570 a Theoctisto quodam a. 1127 scriptus, qui vitas sanctorum mensis Novembris continet (de quo v. Montfauconius Palaeogr. gr. p. 58 s.; 305); alterum Tubingensis, quem memorat Crusius apud Lambecium ed. Kollar. IV p. 189 citatus, cum inscriptione *Τρίτον τολύμνον*. His accedit Vindobonensis hist. gr. 66 (Lamb. 12), cui menaeum mensis Aprilis inest a Theoctisto quodam descriptum, qui fortasse a librario Parisini gr. 1570 haud diversus est (cf. V. Gardthausen *Griech. Palaeographie* p. 339). Qui liber cum et forma et scriptura cum nostri codicis foliis 486–491 minime congruat, iam superest, ut examinetur, si forte codex vel Parisinus vel Tubingensis cum his fragmentis melius conveniat.

⁴⁾ Acta sincera S. Pauli Thebaei... studio Math. Fuhrmann. Neostadii Austriae 1760. 4^o.

- F. 488^r inc. [ΑΙ]γυπτίους ἐπράττετο (edit. c. 7 p. 11 v. 4);
 f. 488^v des. ἐπὶ χρόνους ἤδη (c. 9 p. 13 v. 27).
 F. 489^r inc. μάρτυρας ἔσχεν (c. 12 p. 18 v. 15);
 f. 489^v des. ὑπολαβάν, ἀλλ' οὐδέεις (c. 13 p. 20 v. 21).

2. F. 487 et 490 particulas exhibent vitae S. Theodosii coenobiarchae, cuius memoria die XI m. Ianuarii celebratur, a Simeone metaphrasta concinnatae, quae extat Mignei Patrologiae gr. CXIV.

- F. 487^v inc. προηρημένος· μίγνυσι (edit. c. 46 p. 516B v. 16);
 f. 487^r des. τῆς εὐσεβείας ἀλεί[ψας] (c. 48 p. 517B v. 22).
 F. 490^v inc. [χα]λεπῶς τραύματος (c. 60 p. 529C v. 40);
 f. 490^r des. κρεῖττον αὐτῶ (c. 62 p. 532C v. 40).

3. F. 486 et 491 continent frustula ex vita S. Antonii eremitae, cuius sollemne in diem XVII Ianuarii incidit, a S. Athanasio conscripta, edita Mignei Patrologiae gr. XXVI.

- F. 486^r inc. τοῦτο γὰρ εὐχόμενω (edit. c. 59 p. 928B v. 27);
 f. 486^v des. ἡμέρας ἐπόθοντο (c. 60 p. 932A v. 6).
 F. 491^r inc. ὅτι καὶ αὐτῇ (c. 69 p. 941B v. 21);
 f. 491^v des. Ἀντώνιος· ὑμεῖς δε τί (c. 73 p. 945A v. 4).

PARS QUARTA.

CAPUT XXXII. DE LIBRIS MANU SCRIPTIS, QUI EX NOSTRO CODICE PENDEANT.

Quae hoc capite componemus de libris manu scriptis, qui vel toti vel aliqua in parte ex codice Aniciae Iulianae derivati sint, neque erroribus neque lacunis posse exempta esse apparet. Nam exceptis Vindobonensibus unoque Parisino non ipsos codices inspicere potui, neque praesto erat apparatus criticus materiae medicae Dioscuridis eorumque opusculorum, quae in appendicem libri C recepta sunt, satis copiosus et emendatus, qui ad rem nobis propositam prorsus sufficeret; verum ea, quae proferre opus erat, repetere necesse erat ex editionibus obsoletis, catalogis bibliothecarum saepe nimis succinctis, virorum doctorum commentationibus, inter quas eae, quae Wellmannus de codicibus Dioscurideis disputavit, merito principem obtinent locum. Quae subsidia ab aliis ad alias res parata cum nostris desideriiis non semper satisfecerint, dubium non est, quin ea, quae hoc loco proponemus, magna ex parte augeri et corrigi possint. Quam ad rem proximo iam tempore non solum Wellmanni editio materiae medicae, quam propediem vulgatum iri nuntiatum est, multum sine dubio conferet, sed etiam merito sperare licet fore, ut hoc ipso codicis nostri simulacro photographico inter viros doctos pervulgato et cum bibliothecarum exterarum

libris manu scriptis, quibus Dioscuridis opera, carmen de viribus herbarum, paraphrases illae poematum didacticorum quattuor insunt, diligenter collato haud parum lucis quaestionibus hoc capite tractatis adferatur.

Quae utcumque se habent, iam nunc ex eis, quae hoc loco exhibebimus, colligere licet vetustissimum hunc et ornatissimum herbarii Dioscuridei codicem antiquiore iam fortasse aetate, certe autem inde a saeculo XIV saepissime descriptum et depictum atque ad libros Dioscurideos cuiuslibet generis supplendos, augendos, picturis exornandos adhibitum esse. Quod vero fragmenta Crateuae, carmen de viribus herbarum, paraphrases appendice traditas attinet, iam supra suis locis exposuimus codicem Aniciae Iulianae eorum saltem exemplorum, quos aliquo modo accuratius novimus, primum, si non unicum fontem videri ¹⁾).

I. Atque primum quidem disputandum est de codice Parisino graeco 2286 ²⁾), quem beneficio eorum, qui bibliothecae Parisinae praesunt, Vindobonam missum ipsi mihi inspicere licuit. Est chartaceus formae quae dicitur octavae, foliorum 170, medio fere saeculo XIV litteris minutis conscriptus continetque magnam satisque indigestam molem opusculorum, quae ad rem medicam et botanicam atque astrologiam spectant. Maximi vero ad codicis nostri historiam momenti esse hunc librum inde apparet, quod sive ipsius Neophyti monachi Prodromeni rei medicae et herbariae studiosi manu in usum monasterii S. Ioannis Prodromi Constantinopolitani conscriptus, sive ad Neophyti exemplar accurate expressus praeter alia herbarium Dioscurideum continet ex nostro codice derivatum, quem ea fere aetate in eodem monasterio adservatum esse aliunde compertum habemus (v. cap. II).

Sed cum de reliquis codicis partibus ad Omontii catalogum legentes relegare satis habeam, primum duos Neophyti tractatus accuratius adferre iuvat, quippe qui haud raro in aliis quoque libris manu scriptis cum opusculis ex codice C

¹⁾ Cf. supra cap. XXVI ss.

²⁾ Cf. H. Omont *Inventaire sommaire* II p. 229.

derivatis coniuncti proponantur ¹⁾. Folio igitur 105^r, unde codicem olim incepisse ex indice capitum (f. 168^r) patet, post brevem tractatum, cui inscribitur *Γαληνοῦ ἀρχιτροῦ ἀπορίαί ἰατρικαί, iam sequitur τοῦ αὐτοῦ* (id est Galeni) *μέθοδος τῶν ἀντιβαλλομένων εἰδῶν*. In margine autem manu recentiore additum est *Νεοφύτου περὶ ἀντιβαλλομένων*. Atque revera Neophytum haec congressisse ex Galeni scriptis testantur verba post praefatiunculam in eodem f. 105^r litteris rubris scripta: *ἐγὼ δὲ μοναχὸς Νεόφυτος κατὰ στοιχεῖον ταῦτα συντάξα σποράδην αὐτὰ εὐρῶν καὶ πολλὰ προσθεῖς ἀπὸ τῶν ξυμαντοῦ (?)*. Praefatio inc.: *ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γυναικὸς τινος*. Ipse textus inc. f. 105^r: *ἀντὶ ἀκανθίου σπέρματος λυγνιάς*, des. f. 108^v: *ἀντὶ ὄχρας κυπρίας χαλκίτην*. Galeni haec ἀντιβαλλόμενα a Neophyto in ordinem alphabeticum redacta permultis aliis codicibus inesse constat.

Haec excipit f. 108^v † *Νεοφύτου μοναχοῦ πρόχειρος καὶ χρήσιμος σαφήνεια [καὶ συλλογὴ] περὶ βοτανῶν καὶ ἄλλων παντοίων [εἰδῶν θε]ραπευτικῶν κατὰ στοιχεῖον*. Inc. f. 108^v: *ἀμάρακον καὶ λευκάνθεμον, τὸ χαμαίμηλον*; deinde foliis transpositis ordo aliquantum turbatus est, ut folio 108^v coniungi debeant folia 85^r—88^v. Des. f. 88^v in voce *ὄχρα*: *εἰς τὰς ἰσχυρὰς ἐμπλάστρους*. Hac in sylloge, quae multis aliis libris traditur ²⁾, nomina herbarum secundum

¹⁾ Cf. quae infra (n. VIII) dicentur de codicibus Mediolanensi, Berolinensi, Palatino.

²⁾ Extat haec collectio medica adhuc inedita in codicibus saeculorum XIV—XVI sat multis, in quorum numero sunt Vat. Palat. 77 (saec. XIV ineuntis); Venetus (olim Nanianus) a. 1377 scriptus (cf. Mingarelli Graeci codices mss. apud Nanios asservati p. 439 n. 247); Paris. gr. 2256 (saec. XV); 2511 (saec. XV); Paris. suppl. gr. 684 (saec. XV); Taurinensis (apud Pasinum, Rivautellam, Bertam Codic. mss. bibl. regiae Taurinensis I p. 503, numero non indicato); Bodleianus Misc. 288 (cf. Coxe Catal. I p. 945); Mediolan. capituli metropolitani 3 (saec. XV; cf. E. Martini *Catalogo di mss. greci* I p. 44); Berolin. Phillipp. 1570 (saec. XVI). Cf. praeterea A. de Haller Bibliothecae botanicae I p. 170; Fabricius Bibl. gr. ed. Harles. VIII p. 662; XI p. 341; Krumbacher Hist. litt. Byz. ed. alt. p. 632. In codicibus Naniano, Mediolanensi, Berolinensi opusculum hoc ita inscribitur: *Νεοφύτου μοναχοῦ Προδρομηνοῦ πρόχειρος καὶ χρήσιμος σαφήνεια καὶ συλλογὴ κατὰ στοιχεῖον περὶ βοτανῶν καὶ ἄλλων παντοίων εἰδῶν θεραπευτικῶν*. Inc.: *Ἀμάρακον καὶ λευκάνθεμον, τὸ χαμαίμηλον*; desinit: *ὠκίς ἢ σμαρίς· ὠκίμον τὸ βασιλικόν*.

litteras disposita explicantur aut synonymis, qualia in Dioscuridis codicibus — praesertim in C — auctor invenerat, aut vocabulis graecitatis vulgaris; accedunt autem nonnumquam interpretamenta, quae ipsam herbarum speciem et vim respiciunt. Quae omnia magna ex parte ex codice C, qui Neophyto in ipso monasterio praesto erat, excerpta esse ¹⁾ mihi quidem, postquam Neophyti libellum diligenter perlegi, certissimum videtur; neque tamen, ne iusto longior sim, singula referre iuvat.

Sed iam accedamus ad ipsum herbarium Dioscurideum ex codice C depromptum, quod eo, qui nunc obtinet, chartarum ordine statim in Parisini exordio collocatum est. Atque ipse titulus ²⁾ f. 1^r exaratus ex C f. 10^v s. accuratissime expressus est: [Τάδε εἶνεστιν Πεδανίου Διοσκουρίδου Ἀναξαροβέως Κιλικίας [περὶ βοτανῶν] καὶ ῥιζῶν καὶ χυλισμάτων καὶ σπερμάτων συνφύλλων [τε καὶ φαρμάκων κατὰ στοιχεῖον. ἀρξώμεθα τοίνυν ἀκολούθως ἀπὸ τοῦ [ἄλφα] καὶ ἀπὸ τῆς βοτάνης τοῦ πατρὸς Διὸς Κρόνου. Inc. f. 1^r: [ἀείζων τ]ὸ μέγα. οἱ δὲ ἐριθαλῆς· οἱ δὲ ἀμβροσία. Des. f. 53^v in capite, quod inscribitur ὠκιμον, his verbis: ὑπὸ σκορπίου ἄσωστοι διατίθενται.

Herbarii textus, qui figuris omnino caret, paucis exceptis eodem fere ordine procedit atque in libro C. Neque tamen omnes herbae, quae in C etiam nunc extant, receptae sunt, neque ipsa descriptionum verba integra ubique redduntur. Permulta nihilo minus huic quasi epitome capita insunt, quae in C propter plurimarum membranarum interitum hodie desiderantur. Quam ob rem Parisinum saepissime adhibuimus in pristino contextu codicis C restituendo (cf. cap. XII n. 6). Neque ei, qui aliquando alphabeticam herbarii Dioscuridei recensionem editurus est, hunc librum, quo tot codicis C

Et in Parisino gr. 2286 et in codicibus reliquis plerisque adiuncta sunt huic scriptiunculae *λεξικὸν τῆς τῶν βοτανῶν ἐρμηνείας* interdum (veluti in cod. Mediol.) Galeno tributum et versio Graeca vocum aliquot Persicarum ad rem herbariam spectantium.

¹⁾ Veluti initium, quod supra citavimus, haustum est ex C f. 32^r: ἀμάρακον... οἱ δὲ λευκάνθαιμον... οἱ δὲ χαμαίμηλον. Cf. etiam supra p. 22.

²⁾ De titulo et de Crateuae fragmentis cf. A. G. Costomiris *Revue des études grecques* II p. 362.

capita servata sunt, negligere licebit. Porro Crateuae et Galeni fragmenta, ubi in C exhibentur, partim integra, partim contracta in Parisinum relata sunt.

Inter herbarum synonyma librarius ea quoque inseruit, quae latina litteris latinis scripta saeculo XIII ab hominibus ex occidente oriundis, penes quos liber C tum erat, imaginibus adiecta sunt (v. supra p. 18 s.). Quae vocabula praemissis verbis οἱ Φράγγοι sive Φράγγοι litteris graecis transscripta primum (f. 1^r) in margine, deinde (f. 1^v ss.) in ipso contextu proponi solent, a librario, qui scripturam illius aetatis latinam, imprimis compendia, parum intellexerat, mirum saepe in modum detorta. Veluti f. 1^r ad ἀείζωον τὸ μικρὸν in margine adscriptum est οἱ Φράγγοι σεμπερβίβουμι μίνους (cf. C f. 13^v), ibidem ad ἀείζωον τὸ λεπτόφυλλον accedit οἱ Φράγγοι σεμπερβίβου οὐμικουλάρι (v. C f. 14^r). Ad herbam, cui nomen ἀριστολογία μακρὰ, additum est (f. 1^v) Φράγγοι ἀρισκολούγκα, cui in C f. 17^v haec respondent *aristol. loga*. Herbam, quae graece ἀρτεμισία ἐτέρα πολύνκλωνος vocatur, Franci appellare dicuntur f. 2^r ἀλλικάρτεμι, quod ortum est ex C (f. 20^v) inscriptione male intellecta *alia arth.* (id est *alia arthemisia*). Praeterea aliae quoque adnotationes saeculis XIII et XIV litteris minusculis in C inscriptae magna ex parte in Parisini contextum insertae sunt; ex quibus nonnullae etiam pleniores hodie in hoc libro leguntur quam in C ¹⁾). Accedit, quod in marginibus permulta additamenta ex aliis materiae medicae codicibus, integra interdum capita de herbis, quae in alphabetica libri C recensione desunt, adici solent.

In herbarii fine subicitur tractatus περὶ μανδραγόρας. Inc. f. 53^v: ἔστι καὶ ἄρρη μανδραγόρας, ἔστι καὶ θήλεια. Quae continentur f. 52^r. 52^v. Desinit hoc caput f. 52^v: ὁπότε διὰ κυναρίου ἀνασπασθῆ. Accedunt f. 52^v tres mandragorarum figurae. Haec quoque ex C descripta sunt, videlicet ex foliis tribus chartaceis postea

¹⁾ Cf. v. c. notam C f. 274^v margini superiori saec. XIII vel XIV ineunte adscriptam et bibliopegi cultro aliquantum laesam cum Parisini f. 33^v. — Manum eius, qui librum Paris. conscripsit, id est fortasse ipsius Neophyti, in C uno loco (f. 339^v) deprehendi in adnotatione: οἱ δὲ γαλατζίδα καλοῦσι; cf. imprimis Paris. f. 44^r de tithymalo characia: κοινῶς γαλατζίδα.

insertis (f. 287—289), ita tamen, ut horum textus ex Dioscuridis materia medica IV 76 (p. 570—573 Spr.) excerptus alio nescio quo codice Dioscuridis adhibito correctus atque in fine auctus sit.

Iam superest, ut subscriptionem in medium proferamus, qua evincitur codicem aut ipsum a Neophyto scriptum esse aut ad Neophyti exemplar expressum. Quae quidem f. 168^r ante indicem collocata est:

† Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ πόνος Νεοφύτου.
 Τῆς Προδρομικῆς μάνδρας καὶ Πετρωνύμου,
 τῆς κειμένης ἔγγιστα τῇ (sic) Αἰτίου,
 ἢ βίβλος ἤδε τῆς φιλανθρώπου τέχνης.

Ex his versibus primus nomine tantum mutato et tertius inde a saeculo XII ineunte saepius inveniuntur in subscriptionibus librorum monasterii Prodromeni (cf. p. 21 adn. 1).

II. Praecipuum inter libros, qui ex nostro derivati sunt, locum obtinet codex Romae in bibliotheca principis Marii Chigi sub signo F. VII. 159 adservatus ¹⁾. Est membranaceus, formae, quae dicitur, quartae oblongae, foliorum 238, saeculo XV, ut statim apparebit, depictus et exaratus. Textu Dioscurideo omnino caret solas herbarum et animalium figuras continens una cum vocabulis graecis saeculo XV fere medio superscriptis, quibus alteri tituli graeci itemque transscriptiones aliaeque notae latinis litteris perscriptae postea accesserunt. His quidem picturis tres quasi series efficiuntur, quarum unaquaeque ordine alphabetico disposita est. Ex quibus prima

¹⁾ Adfinitatem, quae inter hos libros intercedit, primus perspexit A. Venturi *L'erbario di Dioscoride nella biblioteca Chigiana*, quae commentatio prodiit in ephemeride Romana *Cronache della civiltà Elleno-Latina*, a. I n. 22 (die 15 Februarii 1903) p. 209 s.; cf. eiusdem *Storia dell'arte italiana* III (1904) p. 758 adn. 1. Uberiorem Chigiani descriptionem nuper dedit O. Penzig *Contribuzioni alla storia della botanica* (Mediolani 1905. 8^o) capite II, cui inscriptum est *Sopra un codice miniato della materia medica di Dioscoride conservato a Roma*, p. 241—282, adiectis tabulis I—VIII. Nostra denique causa codicem inspexerunt Ludovicus Pastor vir inlustris, qui Romae instituto Austriaco studiorum historicorum praeest, iussuque Pastoris Henricus Pogatscher instituti eiusdem bibliothecarius, qui, quae in hoc libro observaverat, summa officiositate copiosissime nobiscum communicavit.

foliis 1^r—171^v collocata paucissimis, quae discrepare videntur, exceptis easdem prorsus herbarum imagines continet, quae in C insunt ¹⁾, eisdem plane titulis insignitas eodemque ordine sese excipientes, ut ἀέλζωον τὸ μέγα initium faciat et ὄκιμον ἕτερον agmen claudat. Figurae vero, quae hac parte exhibentur, sunt 406 ²⁾, qui quidem numerus illum, qui in libro C inde ab anno 1406 servatus est, longe superat (cf. cap. XII n. 6).

F. 172^r—196^r (198^r) altera iam sequitur series, litterarum pariter ordine concinnata, quam tamen ex herbarum inscriptionibus apparet ad recensionem alphabeticam herbarii Dioscuridei non redire, sed ex codice quodam primitivum materiae medicae contextum exhibente figurisque illustrato haustam esse. Qua in re sane notandum est nonnullas huius partis herbas teste Penzigio (p. 273) quam maxime illis respondere, quae in serie prima extant ex C expressae. Deinde f. 198^r adest imago manu posteriore *Corallus* inscripta, qua pictura ἐναλίως δρυὸς codicis nostri f. 391^v proposita redditur ³⁾. Iam subsequitur f. 199^r—207^v tertia imaginum series, qua arbores potissimum in Dioscuridis materia medica tractatae effinguntur.

Porro f. 212^r—214^r habentur figurae 28 serpentium, item f. 214^v—215^v imagines 25 bestiolearum, quibus nomina graeca litteris maiusculis minio pictis et ornatis adscripta sunt, et numero et forma haud diversae ab illis, quae C nostri

¹⁾ Accuratissime has figuras ex C depictas esse colligitur et ex descriptionibus magnae herbarum partis, quas exhibet Penzigius l. c. p. 253—272, et ex eiusdem auctoris tabula V, ubi qui repraesentatur φασιόλος, simillimus est φασιόλω C f. 370^v expresso. Contra φασιόλου figura, quam Penzigius tab. VI comparandi causa cum tabula V composuit, aliquantum differt, quia non ex C, sed ex codice adfini Neapolitano petita est; cf. supra cap. XXV. Item testatur Pogatscher herbas, quae λυχνίς στεφαννωματική et μῶλυ vocantur, Chigiani f. 96^v et 106^v propositas et lineis et coloribus quam simillimas esse eis, quas ex codice C expressit M. Wellmann *Krateuas* tab. I. II.

²⁾ De herbis 559, quas in seriebus prima et altera extare Penzigius p. 248 auctor est, deducendae sunt 153 seriei alterius, quas ille p. 272—277 recenset. Pariter Pogatscher nobis auctor est prima serie comprehendi figuras 405, sive si f. 7^r duas herbas repraesentari respicimus, 406.

³⁾ Cf. Venturi *Cronache* p. 209, qui de differentiis quibusdam, quae inter duas has imagines intercedunt, nonnulla disputavit; Penzig p. 248.

f. 398^v—411^r exhibentur. Accedunt f. 215^v—219^v avium figurae item ex codicis nostri ornithiacis depromptae, verum eis, quae hodie in C inveniuntur, multo pleniores (cf. cap. XII n. 6) ¹⁾.

¹⁾ Insigni Pogatscheri comitati index debetur, qui sequitur, avium in codice Chigiano depictarum. Atque seriem ornithiacorum libris I et II comprehensam, in qua C figuras 24 hodie praebet (f. 474^r—482^v), exprimunt in Chigiano f. 215^v—218^v imagines 46 numeris plerumque et titulis graecis minio pictis praeditae; quibus accedunt numeri arabici et nomina latina nigro atramento postea adpicta, quae nos hoc loco omisimus. In titulis adferendis nomina volucrum, quarum imagines in C exciderunt, asterisco * notavimus.

- F. 215^v α' *ἀετος — β' *ἄρπη — γ' ἰέραξ — γ' ἰέραξ — δ' ὠκύπτερον;
 f. 216^r ε' ἰκτινος — ζ' *γύψ — ζ' γλαυξ — η' ἕκτερος — θ' αἰγιθαλός —
 ι' *σελευκίς — ια' χίσσα;
 f. 216^v ιβ' *χελιδών — ιγ' ψιττακός — ιδ' *ἰνγξ — ιδ' *ἰνγξ — ιε' *περι-
 στερα — ις' *τρυνγών — ις' *ἀλεκτρούων — ις' *ἀλεκτροίς;
 f. 217^r ιη' *κόραξ — ιθ' αἰλαιετός (in C f. 477^r spatium, in quo imago
 pingatur, vacuum relictum est) — κ' *πέροδιξ — κ' *πέροδιξ — κα'
 ἐρωδιός (in C f. 480^r spatium vacuum) — κβ' ἐηδών (in C f. 475^v
 spatium vacuum) — κγ' γύγης (in C f. 481^r spatium vacuum);
 f. 217^v κδ' *κόσσυφοι (figurae duae) — κέ' *ταώς — κς' ὄρτυξ — κς'
 πορφυρίων — κθ' καταράκτης — κη' πελαργός;
 f. 218^r λ' τροχίλος — λα' λάρος — λβ' αἶθρια — λγ' ἀλκυών · λδ' πελεκίνος;
 f. 218^v λε' γέρανος — λς' ἱμαντόπους — λς' κέπος — λς' κέπος — λη'
 *(sine titulo, an ἐλαφίς?) — λθ' χήν — μ' κύκνος.

Porro tabulae in C (f. 483^v) libro III ornithiacon praemissae, qua aves 24 effinguntur, respondent figurae duodecim f. 219^r pictae et alterae duodecim, quae f. 219^v exhibentur; quae omnes numeris atque titulis carent exceptis tribus, quae in f. 219^r collocatae στρουθοκάμηλος, κορυδαλός, *anas* inscriptae sunt.

Videmus igitur in codice Chigiano totam volucrum turbam, quae in ornithiaconum paraphrasi tractatur, picturis repraesentari; quae quidem maximam partem, sed non omnes ex C depromptae sunt. Nam imagines ἀλκαιοῦ, ἐρωδιοῦ, ἀηδόνας, γύγου, quorum historiis in C servatis spatium vacuum praecedit, sine dubio aliunde sumpsit pictor; idemque cadere videtur in pavonem, qui graece ταώς vocatur, cuius imaginem (f. 1^v), cum in C aliquando libro primo ornithiacon praefixa iam tum fortasse extra sedem propriam vagaretur (cf. supra p. 157), pictor in ipso contextu iam non invenit, sed ad diversum exemplum supplevit. Nam ταώς in Chigiano depictus a Pogatschero ita mihi describitur: *Die Abbildung des Pfaus auf f. 217^v ist ganz verschieden von der des Wiener Dioskurides. Dargestellt ist der Pfau von links nach rechts*

Luculentissime autem codicis Chigiani cum nostro adfinitas eo comprobatur, quod ex picturis illis praeclaris in initio propositis quattuor in Chigiano redeunt accuratissime expressae et titulis latinis instructae, qui ipsis graecis in C adiectis fere respondent: videlicet f. 220^r consessus prior medicorum (C f. 2^v), f. 221^v mandragorae inventio (C f. 4^v), f. 222^r alter medicorum consessus (C f. 3^v), f. 223^v mandragoras ab artifice depictus (C f. 5^v)¹⁾.

Pauca de tempore, quo codex Chigianus compositus sit, et de indole eius hoc loco adiciam. Atque Penzigio (l. c. p. 242 adn. 1) et picturae et inscriptiones manu priore additae saeculo XV multo antiquiores videntur; contra Venturius de saeculo XV cogitaverat. Cui sententiae et Ludovicus Pastor aliique viri peritissimi a Pastore et Pogatschero consulti adsentiuntur, qui Chigianum medio fere saeculo XV vel etiam exeunte confectum arbitrantur; id quod titulorum speciminibus a Penzigio propositis confirmatur. His, ut alia indicia minus certa omittam, accedit, quod titulus *ἡ σοφία* in C eius, qui anno fere 1406 hunc librum tractavit, manu picturis f. 4^v et 5^v adscriptus in Chigiani imaginibus inde depromptis (f. 221^v. 223^v) latinis litteris in margine repetitur *Sophia*, quodque series herbarum *K* litterae in Chigiano eandem exhibet consecutionem, quae in C duobus fasciculis a. 1406 biblioepi errore inter se permutatis orta est (cf. cap. X). His igitur documentis demonstratur Chigianum medio fere saeculo XV, certe post a. 1406 ex ipso C, qualis tum erat, expressum esse. Cui opinioni minime adversatur, quod et herbarum et volucrum series in Chigiano multo pleniores proponuntur, quam inde ab a. 1406 in ipso C eas fuisse ex indice herbarum

schreitend, ohne jene starke Rundung von Brust und Bauch, mit geschlossenen Flügeln und geschlossenen Schwanzfedern, Farbe blau, die Flügel lichtbraun, die Schwanzfedern rotbraun, mit blauen Augen. Die Abbildung ragt in keiner Weise über die anderen Vogelbilder hervor.

¹⁾ Ex his quattuor imaginibus duas effingendas curavit Venturi *Cronache* p. 210; universas optime expressas arte heliotypica proponit Penzig l. c. tab. I–IV. Desiderantur vero in Chigiano figurae pavonis (C f. 1^v; de qua v. adn. praec.) et Aniciae Iulianae (C f. 6^v) et titulus ornatus (C f. 7^v).

tum temporis conscripto et ex numeris a. 1406 in codicis line membranis additis colligitur (v. cap. X. XI). Puto enim eum, qui Chigianum composuit, eis potissimum locis, quibus codicem C foliorum interitu mutilum invenit, alterum librum adhibuisse ex eodem C, sed etiam tum integriore depictum, quo adiutus multas picturas in C deperditas supplere potuit. Videtur autem codex Constantinopoli pictus, sed statim ab initio Occidenti destinatus fuisse, ut ex *Sophiac* illa designatione aliisque titulis latinis una cum graecis manu eadem saeculi XV exaratis concludere licet.

Ex Chigiano deprompta est magna pars imaginum codicis Vindobonensis 2277 (olim Eugeniani f. 16), qui cum libris Eugenii Sabaudiae principis in bibliothecam Caesaream pervenerat. Qui quamquam auctoris temporisve nota caret, ex pingendi tamen et scribendi ratione et ex nominum praesertim latinorum orthographia facile perspicitur ab hominibus Italis medio fere vel exeunte saeculo XVI eum confectum esse. Continet autem hic liber in foliis membraneis 186 formae maximae promiscuas herbarum picturas, titulis fere latinis et magna ex parte textu latino, quem manus tres diversae ex Dioscuride, Avicenna, aliis adscripsere, instructas eumque in modum dispositas, ut persaepe herbae eadem littera incipientes inter se consociatae sint. Quas figuras partim ex variis herbariis pictis antiquioribus sat fideliter, ut videtur, repetitas, partim ad vivas herbas summa profecto cum arte expressas esse statim apparet.

Atque in priore, quod diximus, genere primum obtinent locum picturae reliquis intermixtae numero fere 225, quae quidem eis, quas C exhibet, simillimae, sed ita comparatae sunt, ut ex lineis coloribusque nonnumquam leviter immutatis intellegatur non ex ipso C, verum ex codice inde depicto, id est ex prima serie herbarii Chigiani eas repetendas esse. Quarum plerisque nomina, quae C praebet, graeca, sed ad Chigiani exemplum latinis litteris transscripta pro titulis superposita sunt; neque tamen desunt, quae eiusmodi inscriptionibus careant (cf. imprimis f. 90^r—97^r). Quamquam ordo, quo herbae in libris C et Chigiano procedunt, in Vindobonensi

non servatur, multa tamen in eo vestigia huius ordinis supersunt, ut v. c. herbae in illis exemplaribus sibi vicinae etiam in Vindobonensi coniunctae inveniantur. Quod vero supra diximus in Chigiano lacunas codicis C ex vetustiore et pleniore exemplo ipsius C suppletas esse, id etiam in Vindobonensis figuris Dioscurideis observare licet. Adsunt igitur, ut in Chigiano, ita et in Vindobonensi vestigia eius ordinationis, quae in C circa a. 1406 facta est ¹⁾, simul autem et figurae, quae a. 1406 in C iam deperditae erant, ex vetustiore illo exemplo derivatae. Quas quidem, cum Chigianus mihi praesto non sit, conlatis codicis Neapolitani (N) picturis satis certa ratione agnovisse mihi videor. Quarum nomina spretis transcriptionibus latinis, quae in Vindobonensi solae extant, graece hic adpono:

δελφίνιον ἕτερον	(f. 28 ^v ; N f. 61 ^r),
νυμφαία ἄλλη	(f. 63 ^v ; cf. N f. 104 ^r),
πολύγονον θῆλυ	(f. 159 ^v ; N f. 121 ^r),
ποταμογείτων	{ (f. 33 ^r ; N f. 127 ^r),
ποταμογείτων ἕτερος	
πόλιον τὸ ὀρεινόν	(f. 117 ^r ; N f. 126 ^r),
πήκητι	(f. 117 ^r ; N f. 125 ^r), ²⁾
σέρις ἡμερος	{ (f. 121 ^r ; N f. 153 ^r),
σέρις ἀγρία	
σκόροδον	(f. 72 ^r ; N f. 152 ^r).

Iam vero praeter numerosas has imagines, quas ex prima serie herbarii Chigiani repetendas esse diximus, in Vindobonensi sat multae exhibentur figurae minoris plerumque moduli, quarum vocabula ex graeca lingua derivata optime cum eis conveniunt, quae in secunda serie Chigiani (f. 172^r—198^r) inveniri indice a Penzigio (l. c. p. 272—277) subministrato edocemur. Extant autem continuae eius generis series

¹⁾ Figura ἀσκληπιάδος, cui in C f. 47^v falso ἀνθυλλίς inscriptum est, eodem vocabulo *antalis* Vind. f. 18^r designatur; pariter figura *τιθυμάλλου χαρακίου*, in C f. 339^v perperam *τράγος δμοίως* inscripta Vind. f. 99^v sub titulo *tragos* proponitur.

²⁾ De quinque his herbis Π litterae in Chigiano propositis v. supra p. 70.

f. 103^v—106^v, ubi habentur *androsaccs*, *anachilis* (id est *ἀνθυλλίς*), *ethyopida*, *apia vel ischia*, *bacharis*, *botris*, alia, pariterque f. 146^r—146^v. Sed aliis quoque locis hinc illinc sparsae proponuntur picturae ad eandem Chigiani partem redeuntes; videntur autem universae 40 fere numero esse ¹⁾. Contra ex tertia Chigiani serie (f. 199^r—207^v) pauca admodum, sed certa in Vind. recepta sunt, videlicet f. 24^v *achatia* altera, cui in Chigiano f. 199^r respondet *ἀκατία*, atque tria cinamomi genera *lignum cinamomum*, *falsum cinamomum*, *cinamomum*, quibus redduntur *κινάμωμον*, *ξυλοκινάμωμον*, *ψευδοκινάμωμον* teste Penzigio (p. 277 s.) in Chigiano f. 201^v et 202^r repraesentata.

III. Codici Chigiano subiungere placet Bononiensem graecum bibliothecae universitatis n. 3632, chartaceum, saeculo XVI confectum ²⁾, qui pariter picturas codicis C omisso textu exhibet. Quo inde a f. 385^r—416^v et f. 417^v herbarum figurae continentur coloratae ex C expressae, sed minore modulo delineatae ³⁾; porro f. 417^r. 418^r. 425^v. 426^v. 377^r. 377^v. 378^r repetuntur picturae C f. 2^v—5^v extantes, adscriptis eisdem fere interpretamentis, quae in C circa annum 1406 addita sunt. Haec f. 380^v. 381^v. 382^v. 383^r. 384^v excipiunt figurae animalium venenatorum et serpentium, quae C f. 398^v ss. in Eutecnii paraphrasim theriacorum insertae sunt.

De codice Vindobonensi n. 12478, qui saeculo XVI exeunte Sambuco auctore ex ipso C depictus est, supra (cap. XXV p. 121) satis disputatum est.

IV. Omnia fere, quae codice nostro continentur, descripta sine imaginibus extant in Urbinate graeco bibliothecae

¹⁾ Nonnumquam eadem herba, cum et in prima et in secunda Chigiani serie effingatur, etiam in Vind. bis proponitur; veluti *βρίον θαλάσσιον* f. 150^v et 105^r; *ἡρόγγιον* f. 144^v et 106^r.—F. 40^r extat figura titulo carens, qua *σίκνος* ex Chigiani f. 191^v a Penzigio tab. VII repetitus exprimi videtur.

²⁾ De hoc libro cf. A. Olivieri *Studi italiani di filologia classica* III (1895) p. 442 ss., imprimis p. 453 ss., qui quidem saeculo XV eum tribuit; H. Schoene *Apollonius von Kitium* p. XXXVII s.; M. Wellmann *Krateuas* p. 22 s. n. 2; idem Pauly et Wissowae *encycl.* V p. 1139.

³⁾ Figuram *λυχνίδος στεφανωματικῆς* ex codice Bononiensi repetitam proponit M. Wellmann *Krateuas* tab. II.

Vaticanae n. 66¹⁾. Est chartaceus foliorum 200, saeculo XV in usum Friderici ducis, qui a. 1444—1482 Urbinum moderabatur, exaratus. In folio non numerato, quod in initio positum est, exhibetur corona ad instar eius, quae C f. 7^v proponitur, splendide picta, intra quam haec verba litteris maiusculis scripta sunt: *Διοσκορίδης περι παντός εΐδους βωτανῶν* (sic) *καὶ ἑλξῶν καὶ τῶν θεραπειῶν αὐτῶν* addita versione latina. Inde a f. 1^r, in quo idem titulus repetitur, usque ad f. 82^r legitur herbarium Dioscurideum alphabetico ordine dispositum, cuius caput primum *περὶ ἀειζῶν τοῦ μεγάλου* sic incipit: *ἀελζων τὸ μέγα, οἱ δὲ ἐριθαλῆς, οἱ δὲ ἀμβρόσιον*, ultimum caput *περὶ ὠκίμου* his verbis desinit: *ἀσώστως διατίθενται*. His f. 83^r—165^r subiecti sunt materiae medicae Dioscuridis libri II—V, libri duo Pseudodioscuridei *περὶ τῆς φαρμάκων ἐνεργείας* et *περὶ ἰοβόλων*.

Iam sequitur f. 165^v post alia quaedam remedia paraphraseos Eutechnianae theriacorum ea pars, quae C f. 393^r—414^v. 429^v—437^v traditur, f. 183^r—193^r eiusdem auctoris paraphrasis alexipharmacorum, f. 193^v—195^v paraphraseos in halieuticorum libros III et IV particula ea, quae in C inde a f. 460^v usque ad f. 462^v v. 23 extat, f. 195^v usque ad codicis finem altera particula paraphraseos theriacorum, quae C f. 415^r—429^r continetur. Qua in re observandum est singularum paraphraseon titulos, qui in C in fine subscribuntur, in libro Urbinate itemque in Laurentiano infra n. V adlato errore cum eis, quae in C proxime sequuntur, coniunctos esse, ita ut verbi causa paraphrasi alexipharmacorum haec praemissa sint: *παράφρασις Εὐτεχνίου σοφιστοῦ ἐκ τῶν Νικάνδρου θηριακῶν τῶν δὲ ἀντιφαρμάκων τάδε ἔνεστιν* ²⁾.

V. Gemellus quodammodo codicis Urbinate est Laurentianus plutei LXXXVI n. 9³⁾, membranaceus foliorum 286,

¹⁾ Copiosius de hoc libro egit C. Stornaiolo in catalogo, cui inscribitur *Codices Urbinate graeci bibliothecae Vaticanae* (1895), p. 77—80.

²⁾ Cf. Urb. f. 183^r Laur. f. 207^r cum C f. 437^v. 438^v.

³⁾ De quo cf. A. M. Bandini *Catalog. codicum gr. bibl. Laurentianae* III (1770) p. 327 ss. A Bandinio pendet I. G. Schneider in *Nicandri alexipharmacis* (1792) p. XI s.; in *Nicandri theriacis* (1816) p. 311 ss.

formae quae vocatur in folio, saeculo XV Mediceorum in usum nitidissime exaratus. Quo libro continentur inde a f. 180^r paraphraseos in Oppiani halieuticorum libros III et IV particula ea, quae in C f. 460^r—462^v v. 23 legitur, inde a f. 182^r paraphraseos Nicandri theriacorum ea pars, quae in C f. 415^r—429^r obtinet, f. 188^r liber Dioscuridi falso adtributus *περὶ ἀντιφάρμακων*, cui adglutinatum videtur carmen de herbarum viribus¹⁾. Haec excipiunt f. 192^r paraphraseos theriacorum ea pars, qua C f. 393^r—414^v. 429^v—437^v exhibetur, f. 207^r paraphrasis alexipharmacorum.

Collatis eis, quae ex Bandinii et Stornaioli descriptionibus de codice hoc Laurentiano et de Urbinate supra (n. IV) memorato comperimus, apparet hos duos libros adfinitate quadam arctiore inter se coniunctos esse, ambos vero ex C repetendos esse, id quod utriusque argumentis et inscriptionibus, quae mirum in modum inter se et cum C conveniunt²⁾, luculentissime demonstratur. In Laurentiano vero, quem ex Bandinii editione ab eodem suppleta et a Schneidero repetita accuratius novimus, sententia illa alio quoque argumento gravissimo confirmatur. Etenim in C duo membranarum fasciculi numeris *NE* et *NS* signati errore eius, ut videtur, qui codicem a. 1406 denuo compegit, inter se permutati sunt; nam fasciculus *NS*, qui foliis 424—431 constat, posteriore loco positus praecedere debebat, quippe qui paraphrasim ad Nicandri theriacorum versus 557—725 contineat, eumque excipere fasciculus *NE* (f. 416—423) cum versione versuum 725—827³⁾. Idem vero ordo perversus in Laurentiano invenitur, si quidem Bandinii testimonio fides habenda est⁴⁾. Demonstratur porro Laurentiani ex C origo lectionibus, quas uterque liber in

¹⁾ V. Bandinius l. c. p. 328 n. V: „Ultimum (caput) *περὶ ἐρυσίμου* desinit ἐὰν δὲ κόκκους ζ' εἰς οἰκίαν βάλῃς, ἀψιμαχία ἔσσει.” Quibuscum conferas velim ea verba, quae ultima leguntur C f. 392^r.

²⁾ Subscriptiones codicis C in his apographis saepius falso ad ea, quae subsequuntur, opuscula trahi iam supra (n. IV) adnotavimus.

³⁾ Cf. cap. X. XXVII; conspectum codicis infra parte V propositum.

⁴⁾ V. editiones Bandinii p. 315 adn. 5.6; Schneideri p. 347 adn. 2.

paraphrasibus duabus Nicandreis praebet, quae in levioribus tantum interdum discrepant, in gravioribus vero omnino consentiunt.

Ad textum paraphrasium Nicandrearum constituendum Laurentianus, sive ipse hac in parte ex C descriptus est sive ex apographo codicis C expressus, nonnihil valere videtur. Folia enim aliquot codicis C aut prorsus deperdita, veluti duo illa, quae inter f. 401 et 402 exciderunt, aut maximam partem nunc abscissa, ut paucae tantummodo litterae supersint, veluti f. 404. 407, aliosque locos iam mutilatos is, qui exemplum hoc confecit, integros adhuc vidit et descripsit, ita ut codicis C vetustissimi testis lacunae Laurentiani ope suppleri possint ¹⁾. Eadem sine dubio utilitas erit Urbinatis nondum satis cogniti, quem cum Laurentiano arctiore quadam necessitate modo diximus coniunctum esse.

VI. Codicibus, qui quodammodo ex C fluxerunt, fortasse adnumerandus est ille iam deperditus, cuius meminit Conradus Gesnerus ²⁾ his verbis:

Eutecniū sophistae paraphrasim Graecam in Alexipharmaca et Theriaca Nicandri, et in quaedam Oppiani, videlicet de piscatione et venatione libros, vidi Venetiis (apud Arnoldum Paraxylum Arlenium, in aedibus illustris viri Diegi Hurtadi Caesaris legati) in uno volumine, adscripto ubique, si bene memini, Eutecniū nomine: praeterquam in paraphrasi eiusdem Oppiani poematis De aucupio, quam propediem (Deo volente) inde nactus descriptam in lucem dabo, dubius interim an Eutecnio auctori attribuenda sit.

Videtur autem codex, quem Gesnerus inspexerat, siquidem ipsius Diegi Hurtadi de Mendoza fuit, cum reliquis eiusdem

¹⁾ Horum locorum, quos in editione a. 1764 mancos reliquerat, supplementa ex Laurentiano petita dedit Bandinius Catalog. cit. III p. 328—331; quae postea Schneiderus in textum suum inseruit. Cf. praeterea cap. XII n. 6; cap. XXVII.

²⁾ Bibliothecae universalis (Tiguri 1545. 6^o) I f. 238^r sub voce Eutecnius; similia I f. 527^r sub voce Oppianus; idem in indice auctorum Historiae avium praemisso sub littera O et E; unde citatur a Lambecio Comment. ed. Kollar. II p. 264 s. Cf. I. G. Schneider in ed. Oppiani (1776) p. XVII s.

libris graecis in bibliothecam Escorialensem pervenisse neque diversus esse ab codice aliquando signo II. C. 24 instructo, qui iam non extat, sed a. 1671 incendio absumptus est. De quo ex catalogo bibliothecae Escorialensis, qui Mediolani etiam nunc servatur ¹⁾, haec exscripsit T. Rostgaardus in litteris ad Erasmum Windingium missis ²⁾:

En articulum ipsum ut in Catalogo iacet:

Eutecni Sophistae Paraphrasis Theriacorum Nicandri II. C. 24. pag. 212. et pag. 233. Paraphrasis Alexipharmacorum Nicandri et pag. 246. eidem tribuenda Paraphrasis (non enim expressum est illius nomen) in 3. et 5 tum Halieuticaωv Oppiani, et pag. 259. in eundem Oppianum de aucupio.

Qua in descriptione sane desideratur mentio paraphraseos in Oppiani de venatione libros, quam Gesnerus memoria fortasse lapsus falso adiecerat. Reliqua autem ita comparata sunt, ut ex libri C appendice ea petita esse probabilis videatur opinio. Nisi quod veri simile est paraphrasim in carmen de aucupio sive ornithiaca, quam librarius in C valde iam mutilam multisque locis lectu difficilem invenerit, in apographo ex alio codice suppletam fuisse, qui ad alteram recensionem a C diversam, a Windingio postea editam (de qua v. supra p. 161) pertinebat, ita tamen, ut ex integris codicis C partibus multae lectiones margini adscriptae vel ipsi textui insertae sint. Unde fit, ut illius paraphraseos versio latina a Gesnero ad hoc exemplar confecta ³⁾ in universum quidem alteram fere recensionem Windingii exprimat, multis autem locis, id quod iam Duebnerus observavit, cum textu Parisini

¹⁾ Videlicet in bibliotheca Braidensi sub signo *AE. XIII. 38*. Disputaverunt de hoc catalogi Escorialensis exemplari Guil. de Hartel Bibliothecae patrum latinorum Hispaniensis I p. 6; R. Beer *Handschriftenschatze Spaniens* p. 159; idem *Jahrbuch der kunsthistor. Sammlungen des Kaiserhauses XXIII* (1903) p. XXXIX.

²⁾ V. Eutecnii sophistae paraphrasis prosaica in Oppiani ixeutica ed. ab Erasmo Windingio (Havniae 1702; denuo 1715. 8^o), praef. fol. 13^r s.

³⁾ Repetita est in Schneideri ed. p. 321—344. De qua cf. Schneider praef. p. XVIII; F. Duebner praef. p. III; supra cap. XXX p. 161.

gr. 1843, qui idem est atque codicis nostri, consentiat ¹⁾).

VII. Codex Vindobonensis medicus graecus 5 Nesselii (n. 6 Lambecii) ²⁾, chartaceus formae, quae dicitur, quartae, foliorum 10, saeculo XVI exaratus continet f. 1^r et 1^v fragmenta novem Crateuae *ἑξοτομικῶν*, f. 1^v—8^v capita aliquot textus Dioscuridei, f. 2^r Galeni caput de amaraco, f. 9^r hypothesim, quae C f. 393^r pharaphrasi theriacorum praemissa est. Quae omnia ex C descripta esse dudum viri docti intellexerunt. Deinde f. 9^r sub inscriptione *ἐκ τοῦ κρυοῦ Ἀντωνίου τοῦ Καντακουζηνοῦ* proponuntur excerpta quaedam ex Dioscuridis materiae medicae libri V cap. 62. 63. 89. 160, quae ex eodem codice manasse videntur, quem Augerius de Busbecke ab Antonio Cantacuzeno commodatum anno fere 1562 Petro Matthiolo utendum praebuerat (cf. supra cap. III). Folio denique 10^v extant herbarum vocabula 30, quae in C herbis titularum loco superscripta sunt; quibus explicandi causa plerumque adduntur nomina ab ipso Dioscuride in materia medica usurpata vel vocabula ex lingua graeca volgari deprompta.

VIII. Iam in medium proferendi sunt libri aliquot adfinitatis vinculo inter se coniuncti, quibus carmen quod dicitur de viribus herbarum ex C nostro descriptum traditur ³⁾.

1. Codici saeculi XV, qui adservatur Mediolani in archio capituli metropolitani sub n. 3 ⁴⁾, post Dioscuridis *περὶ ὕλης ἰατρικῆς* libros quinque eiusque notha, quae vocantur, f. 127^r—128^v

¹⁾ Codex Escorialensis Σ. I. 17, quem post Dioscuridis materiam medicam solas Eutecni paraphrases in theriaca et alexipharmaca continere E. Miller auctor est (v. infra n. XI), a libro Gesneri diversus esse videtur. Cf. praeterea C. Graux *Essai sur les origines du fonds grec de l'Escorial (Bibliothèque de l'école des hautes études XLVI 1880)* p. 99 adn. 2; 241. 246. 266 (n. 205). 390. 498.

²⁾ De quo v. Lambecius *Comment. ed. Kollar. VI* p. 209 s.; Nesselius *Catalog. III* p. 20; A. G. Costomiris *Revue des études grecques II* p. 361; M. Wellmann *Krateuas* p. 10 adn. 13; p. 18 s. adn. 26.

³⁾ De codice Laurentiano plutei LXXXVI n. 9 saeculi XV, in quo hoc carmen integrum una cum scholiis extare videtur, vide supra n. V. Codicem Matritensem, cui idem inesse opinor, infra n. XIV indicabimus.

⁴⁾ Cf. Aem. Martini *Catalogo di manoscritti greci esistenti nelle biblioteche italiane I* p. 42 ss. n. 2.

insunt carminis de viribus herbarum versus 1—190. Praemisso capitum indice ita incipit carmen: *·α· Τὸνς πυρέσσοντας τὸ χαμαίμηλον θεραπεύει* (v. 1 ed. Haupt.), desinit his verbis: *τὴν βοτάνην περὶ σῶμα φορῶν ἐχθροὺς ὑπαλύξεις* (v. 199). In textu autem eadem agnoscuntur lacunae, quae in editione Asulani extant. Margini adscripta est *ἐρμηνεία*, id est scholia.

2. Codex Berolinensis Phillippicus n. 1570 ¹⁾ saeculo XVI exaratus f. 48^r—55^v eosdem carminis versus 1—190 praebet, qui in Mediolanensi habentur.

Haec in utroque codice Mediolanensi et Berolinensi excipiunt Neophyti monachi Prodromeni promptuarium alphabeticum herbarum, quod inscribitur *συλλογὴ κατὰ στοιχεῖον περὶ βοτανῶν*, lexicon botanicum (*λεξικὸν τῆς τῶν βοτανῶν ἐρμηνείας τοῦ σοφωτάτου Γαληνοῦ*), cui adiecta est versio graeca auctoris ignoti vocum aliquot Persicarum; finem faciunt *ἀντιβαλλόμενα* ex Galeno excerpta, quae ab eodem Neophyto Prodromeno congesta esse Parisini gr. 2268 testimonio supra (n. 1) adlato docuimus. Unde facile colligitur hos duos libros proxima cognatione inter se devinctos esse.

3. Codex Vaticanus Palatinus n. 77 ²⁾ saeculi XIV exeuntis, qui olim fuerat Meletii, post Neophyti monachi Prodromeni promptuarium, lexicon botanicum, glossas persico-graecas, quas modo memoravimus, f. 15^r—114^r praebet Dioscuridis materiae medicae recensionem interpolatam (de qua v. infra n. XII) in libros IX divisam, cui subiecti sunt carminis de viribus herbarum versus 1—190, quorum ultimus est *τὴν βοτάνην περὶ σῶμα φορῶν ἐχθροὺς ὑπαλύξεις*.

4. Liber denique manu scriptus, ex quo a. 1518 carmen de viribus herbarum primus volgavit Franciscus Asulanus adiunctum exemplaribus Aldinis Dioscuridis ³⁾, versus tantum 1—190 exhibuit praemisso indice et adiectis scholiis, quae

¹⁾ Cf. Guil. Studemund et L. Cohn *Verzeichniss der griech. Handschriften der königl. Bibliothek zu Berlin* I p. 71 s. n. 166.

²⁾ H. Stevenson *Codic. manu script. Palatin. gr. bibliothecae Vaticanae* p. 40 s.

³⁾ C. 231—235. Repetivit inde I. A. Fabricius *Bibliothecae graecae ed. prior. libro III capite 26* (II p. 630—660) additis Ioannis Rentorfi interpretatione latina et commentario. De Asulani codice v. Hauptius l. c. p. 476.

Asulanus ad calcem imprimenda curavit. Quo quae tradita erant, quamquam sine dubio plurimis locis ipse Asulanus correxit, sat multae tamen restant lectiones correctoris manus non expertae ¹⁾, quibus demonstratur ipsum codicis textum simillimum fuisse ei, qui in C ad nos pervenit, atque eisdem mendis et lacunis laborasse.

Quamquam librorum manu scriptorum, quos modo composuimus, varia lectio nobis praesto non est uno excepto codice Asulani, tamen omnibus rite perpensis mihi quidem constare videtur omnes redire ad unum apographon saeculo fere XIV exeunte ex C depromptum, in quo carminis illius versus 1—190 coniuncti erant cum textu Dioscuridis interpolato et Neophyti Prodromeni opusculis. Iam vero id, quod primo obtutu satis mirum videtur, apographon hoc ultra versum 190 non progredi omissis versibus 191—215, qui in C servati sunt, statim explicabitur, si ipsum exemplar vetustum inspexerimus. Nam C f. 391^r post v. 190 *τὴν βοτάνην ὑπαλύξεις* dimidia pagina vacua est ²⁾; sequitur f. 391^v imago *ἐναλίης δρυός*, deinde f. 392^r continuatur carmen et absolvitur. Librarius igitur minus peritus, qui usque ad f. 391^r pervenerat, magno illo intervallo, quod post v. 190 interiectum est, ad opinionem induci poterat hoc loco iam desinere poematis textum. Neque mero casuitribuendum est, quod in apographo, quod diximus, carmen de viribus herbarum ex C descriptum non solum cum recensione Dioscuridis interpolata, in qua constituenda item C adhibitum esse infra (n. XII) docebitur, sed etiam cum Neophyti Prodromeni opusculis lexicoque botanico anonymo consociatum est; archetypum enim horum tractatum saeculo XIV in finem vergente una cum C in monasterio S. Ioannis Prodromi servatum esse probabile est ³⁾.

¹⁾ V. adnotationem criticam editionis a M. Hauptio curatae Opuscul. II p. 476 ss.

²⁾ Non recte se habent, quae Hauptius p. 485 ad hunc versum adnotavit.

³⁾ Parisinus quoque gr. 2286 sive ab ipso Neophyto, sive ad eius exemplar conscriptus, qui olim fuerat monasterii Prodromeni, praeter herbarium Dioscurideum ex C expressum eadem opuscula continet, quae in recensendis Mediolanensi, Berolinensi, Palatino indicavimus. Cf. supra n. I.

In apographo illo ipsis versibus praemissus est capitum index (cf. n. 1. 4), qui impressus extat apud Asulanum et capita etiam inde a versu 191 ss. in ipso textu ommissa recenset. Eiusmodi index, quamquam in archetypo C iam desideratur, tamen minime dubium est, quin ad instar indicis alexipharmacorum paraphrasi praefixi (f. 438^v) aliquando inscriptus fuerit folio nunc exciso, cuius margo angusta inter f. 387 et 388 relicta est.

IX. Pariter ex nostro codice aliquo modo derivata sunt, quae leguntur in libro quodam bibliothecae *μονῆς Ἰβήρων* in Atho monte sitae, quem saeculo XV in charta exaratum Lampros vidit ¹⁾. In quo Dioscuridis libros *περὶ ὕλης ἰατρικῆς* haec subsequuntur: *Παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου σοφιστοῦ*; inc.: *Αἱ φαρμίδες τῷ λίνῳ πρὸς τὸν αἰγιαλὸν ἐξέλκονται ἀγρευθεῖσαι*. Unde apparet in hoc Athoo haud aliter atque in Urbinate gr. 66 et in Laurentiano LXXXVI, 9 subscriptionem paraphraseos in alexipharmaca falso coniungi cum exordio paraphraseos halieuticorum, quam in hoc quoque codice ommissa priore libri III parte in exitu libri III (v. 604 ss.) incipere notabile est. Quae omnia si cum C foliis 459^v et 460^r comparamus, vix dubium est, quin haec libri Athoi pars nescio qua ratione ex codice C fluxerit.

Utrum codices Athous *μονῆς Ἰβήρων* a. 1560 scriptus ²⁾, quo continetur *παράφρασις εἰς τὰ Νικάνδρου ἀλεξιφάρμακα Εὐτεκνίου σοφιστοῦ*, et Parisinus suppl. gr. n. 688 saeculi XVI ³⁾, cui inesse dicuntur Eutecnii sophistae paraphrasis in Oppiani halieuticorum libros III—V et „eiusdem paraphrasis in Oppiani ixeuticorum libros I. II” cum nostro aliqua necessitudine coniuncti sint necne, equidem diiudicare non audeo.

X. In codice Parisino gr. 1843 ⁴⁾ bombycino saeculi XIII, qui continet scholia plurima in Aristotelem et Porphyrium,

¹⁾ Cf. S. P. Lampros *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἁγίου ὄρους Ἑλληνικῶν κωδίκων* II (1900) p. 62 n. 4336.

²⁾ V. Lampros l. c. II p. 49 n. 4302, 12.

³⁾ Cf. H. Omont *Inventaire sommaire* III p. 299 s.

⁴⁾ Cf. H. Omont l. c. II p. 151.

f. 54 ss. traditur opusculum anonymum *περὶ ὀρνίθων* diversa manu exaratum; quod ab I. A. Cramero et a F. Duebnero volgatum ¹⁾ supra (cap. XXX) diximus partem esse paraphraseos ornithiacorum Dionysii poetae, quae eadem recensione C f. 474^r ss. exhibetur. Atque insunt Parisino eius paraphraseos libri I et II usque ad medium caput ultimum, nullis fere lacunis interrupti, ita ut codicis C defectus optime inde suppleri possint. Iam si ea, quae in C supersunt, diligenter cum Parisino a Cramero descripto conferimus, hos libros egregie inter se congruere apparet et capitum divisione et titulis, qui singulis capitibus praescripti sunt, et universa textus conformatione, nisi quod in rebus orthographicis Parisini librarius saepius etiam erravit quam is, qui C exaravit. Textus quoque corruptelae prorsus eadem sunt; ex quarum numero v. c. enotavi *θήραν* C f. 480^r et p. 38, 18 Crameri (leg. *θήρος*); *ἀποτίνασαι* C f. 481^r, *ἀποτείνασαι* p. 41, 19; *ἐπὶ τοῦτω* C f. 481^v et p. 42, 12 (leg. *ἐπὶ τοῦτο*). His omnibus recte perpensis mihi quidem veri simillimum videtur Parisini textum sive ex ipso C sive ex eius apographo expressum esse.

XI. Iam exoritur quaestio, quaenam ratio inter C et libros nonnullos, quos Wellmannus alteri recensioneis alphabeticae classi adnumerat, intercedere videatur. Quae quidem classis ex codicibus aevi recentioris constat, in quibus non solum herbae Dioscurideae ad instar codicum C et N in alphabeticum ordinem redactae proponuntur, verum etiam reliquae partes materiae medicae secundum litteras digestae extant, ita ut totum opus in has sectiones divisum sit: *περὶ βοτανῶν, περὶ ζώων παντοίων, περὶ παντοίων ἐλαίων, περὶ ὕλης δένδρων, περὶ οἴνων καὶ λίθων*. Continentur autem hac classe secundum Wellmannum ²⁾ hi libri: Athous monasterii Laurae ³⁾ (membranaceus saeculi XII);

¹⁾ V. praeterea de hoc codice E. Miller *Journal des savants* a. 1850 p. 484 s.; F. Duebner in *Poetarum bucolicorum et didacticorum* editione Didotiana (a. 1851) praef. post p. 163 insertae p. 1 s.

²⁾ V. Pauly et Wissowae *encycl.* V p. 1141; supra p. 95 cum adn. 1.

³⁾ M. Weilmann *Krateuas* p. 23 n. 4.

Marcianus XCII ¹⁾ (bombycinus saeculi XIII, a Wellmanno *v* littera signatus); Escorialensis Σ. I. 17 ²⁾ (chartaceus saeculi XV); Cheltenhamensis Phillipps. n. 21975 ³⁾ (membranaceus saeculi XI). Quos libros praeter unum Escorialensem, de quo nihil eiusmodi refertur, figuris illustratos esse constat. Neque facere possum, quin et Chigiani supra (p. 169 n. II) descripti imagines praeter eas, quas ex ipso C depictas esse constat, ex alterius classis nescio quo codice expressas esse mihi persuadeam; quae opinio vel maxime ea, quae in Chigiano observatur, materiarum divisione et ordinatione commendari videtur.

Iam vero in hac quoque recensione constituenda vel ipsum C vel apographon eius aliqua ex parte adhibitum esse satis probabile videtur, quamquam perpauca de contextu variisque lectionibus illorum codicum ex Wellmanni apparatu adhuc innotuerunt. Nam primum quidem fragmenta illa Crateuae, quibus in C herbae aliquot *A* litterae illustrantur (cf. supra p. 88 ss.), Wellmanno teste redeunt v. c. in Marciano XCII (a Wellmanno *v* littera notato) ⁴⁾ cum iisdem fere lectionibus, quas C exhibet ⁵⁾. Deinde imagines herbarum, quae in libris Athoo, Marciano, Phillippsiano ⁶⁾, Chigiano ⁷⁾ insunt, magna

¹⁾ Cf. Mingarelli in catalogo, qui inscribitur Graeci codices manu scripti apud Nanios patricos Venetos asservati (Bononiae 1784) p. 447 n. 252; Wellmann *Krateuas* p. 5 s. adn. 10; p. 23 n. 3; p. 26 adn. 32.

²⁾ Cf. E. Miller *Catalogue des manuscrits grecs de la bibl. de l'Escorial* p. 70 n. 73.

³⁾ Cf. H. Schenkl *Bibliothecae patrum lat. Britannicae* I 2 (1892) p. 147 n. 2076 (*Sitzungsberichte der Akademie zu Wien, phil.-hist. Cl.* CXXVII 1892, *Abh.* 9 p. 67), qui hunc librum saeculo IX attribuit; Wellmann *Krateuas* p. 23 adn. 30; idem Pauly et Wissowae *encycl.* V p. 1137; H. Omonῆ apud E. Bonnet *Ianus* VIII (1903) p. 170 adn. 2, qui codicem saeculo IX vel X confectum esse existimat.

⁴⁾ Cf. Wellmann *Krateuas* p. 5 cum adn. 10; p. 10 adn. 15.

⁵⁾ V. specimina apud Wellmannum l. c. p. 6. 11. 17 proposita.

⁶⁾ Cf. Wellmann l. c. p. 23 n. 3.4 et adn. 30. Herbae, cui nomen *μῶλυ*, figuram ex codice Athoo idem l. e. tab. I exprimendam curavit.

⁷⁾ V. supra n. II.

ex parte ex Dioscuridis herbario alphabetico, quale codicibus C et N traditur, derivatas esse post egregias Wellmanni curas ¹⁾ iam constare videtur; neque neglegendum est, quod Valentino Rosio, viro harum rerum praeter ceteros peritissimo, picturae non solum herbarum, sed etiam animalium codice Phillippsiano exhibitae ex ipso C expressae videntur ²⁾, quodque Chigianus Penzigio auctore ³⁾ in ea quoque herbarum serie, quae non ex ipso C depicta est, nonnullas imagines praebet, quas figuris codicis C simillimas esse primo quasi obtutu cognoscitur. Accedit, quod in compluribus eius generis libris cum Dioscuridis textu eadem opuscula medica coniunguntur, quae codicis C appendix continet. In libris enim Athoo et Phillippsiano praeter tractatus duos Dioscuridi falso attributos adiecta sunt poema de herbis et Euteonii paraphrases carminum Nicandreorum ⁴⁾, atque eaedem paraphrases in Escorialensi materiem medicam excipiunt.

XII. Breviter iam attingamus illos codices, qui materiam medicam Dioscuridis primitivo quidem ordine digestam, sed ex recensione quae dicitur alphabetica auctam atque interpolatam praebent ⁵⁾. Quam textus formam non paulatim ex compluribus fontibus ortam, sed unius hominis opera et consilio satis sera aetate constitutam esse a Wellmanno sine dubio recte perspectum est. Accuratius autem ex hoc librorum Dioscurideorum genere Wellmanni praecipue curis innotuerunt hi fere codices: Vaticanus Palatinus 77 ⁶⁾ saeculi XIV, a Wellmanno H littera signatus, antiquissimus huius classis

¹⁾ *Krateuas* p. 24 ss.

²⁾ *Krateuas* p. 23 adn. 30.

³⁾ L. c. p. 248. 272 s.

⁴⁾ Cf. Wellmann Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141; supra p. 51.

⁵⁾ Cf. de his in universum M. Wellmann Hermae XXXIII p. 363; idem Pauly et Wissowae encycl. V p. 1141 s.: *während die lange Reihe der übrigen Hss. mit Hilfe des alphabetischen Dioskurides, der Paraphrase des Carmen de herbis, der Geoponici und der Krateuasfragmente interpoliert sind.*

⁶⁾ Cf. Wellmann Hermae l. c. p. 363. 364; encycl. V p. 1142 n. 3; *Krateuas* p. 12 adn. 17.

testis, qui in vetustissimis quaternionibus additamenta illa margini adscripta, nondum in textum recepta exhibet; Venetus Marcianus CCLXXI saeculi XV (Wellmanno v_1) ¹⁾; Parisinus graecus n. 2183 saeculi XV (Wellmanno ρ) ²⁾; ex quibus Venetus et Parisinus arctiore adfinitate coniuncti esse dicuntur. Accedit liber, ex quo Aldus Dioscuridem a. 1499 excudendum curavit.

Nondum volgato Wellmanni apparatu critico quamquam absolutum de ea re iudicium enuntiari nequit, tamen mihi quidem multa indicare videntur eum, qui textum interpolatum concinnavit, usum esse aut ipsis duobus antiquissimis libris recensiois alphabeticae, videlicet Constantinopolitano nostro ea aetate celeberrimo et Neapolitano, quos ambos Constantinopoli tum adservatos esse veri simile est, aut eorum apographis, quae iam tum temporis haud exiguo fortasse numero extitisse codex Parisinus gr. 2286 ³⁾ demonstrat. Etenim primum quidem codices ρ et v_1 in ipso textu Dioscuridis haud raro eiusmodi lectiones praebent, quae a libris genuinae materiae medicae procul recedant, mirum autem in modum cum scriptura recensiois alphabeticae, praesertim codicis C, convenient ⁴⁾. Porro synonyma herbarum ex recensione alphabetica in hanc textus formam translata scripturam et ordinem modo codicis N, modo C exprimere Wellmannus acute probavit ⁵⁾; neque necesse videtur, ut cum Wellmanno statuamus hanc rationem neque ad C neque ad N, sed ad tertium quoddam exemplar recensiois quae vocatur alphabeticae redire. Deinde nonnulla ex numero illorum fragmentorum Crateuae $\acute{\eta}\iota\zeta\omicron\rho\upsilon\mu\iota\kappa\omicron\upsilon\delta$, quae solus C praebuisse videtur, in Parisino et Veneto partim integra, partim in epitomen redacta reperiuntur cum eisdem fere lectionibus,

¹⁾ Encycl. p. 1141; *Krateuas* p. 5 adn. 10; p. 12 adn. 17.

²⁾ Encycl. p. 1141; *Krateuas* p. 24 n. 6.

³⁾ De quo cf. supra n. I.

⁴⁾ V. specimina adlata a Wellmanno *Krateuas* p. 11. 12. 14. 16. 18.

⁵⁾ *Hermae* XXXIII p. 377 s.; cf. *Krateuas* p. 12 adn. 18.

quae in C traduntur¹⁾. Neque silendum est uno saltem loco Parisinum, Venetum, Palatinum ex carmine de herbarum viribus, quod codice C traditum erat, interpolatos esse²⁾, in libro autem, ex quo Aldus Dioscuridem excudendum curavit, versus aliquot eiusdem carminis Dioscuridi adnexos fuisse. Porro ex illis libris unus, videlicet Parisinus gr. 2183, illustratus est herbarum imaginibus coloratis in marginibus additis, quae figuris codicis C, si ex speciminibus a Wellmanno delineatis³⁾ concludere licet, simillimae sunt. His accedit, quod Palatinus, antiquissimus huius classis liber, alia quoque in parte cum C necessitudine coniunctus videtur; continet enim carmen de viribus herbarum ex C descriptum (cf. supra p. 181 n. VIII, 3). His omnibus recte perpensis iam intellegitur, quantae codicis C partes in huius quoque classis forma textuque constituendis fuerint.

XIII. His codicibus adiungere licebit Parisinum gr. 2180, chartaceum foliorum 109, quem subscriptio a Georgio Midiate (anno circiter 1481) exaratum esse testatur. Quo libro Wellmanno⁴⁾ auctore f. 5^r—56^v, 67^r—72^v excerpta quaedam Dioscuridea continentur adiectis imaginibus coloratis sat negligenter confectis, quae quidem ad eas, quae in codice Bononiensi supra (n. III) adlato ex C depromptae inveniuntur, proxime accedere dicuntur.

XIV. Nondum satis constat de codice Dioscurideo, qui Matrili in bibliotheca palatii regii sub n. 44 (olim 23) adser-

¹⁾ Cf. Wellmanni adnotationem criticam *Krateuas* p. 6 cum adn. 11; p. 5; 12 adn. 18; 16 adn. 25; 19 s. In codice Palatino (H) praeterea Galeni caput de aristolochia, quod extat C f. 19^v, excerptum est; v. *Krateuas* p. 12 adn. 18.

²⁾ V. Wellmanni *Krateuas* p. 12 adn. 18; Dioscurides III 6 p. 349 ed. Sprengelii.

³⁾ *Krateuas* tab. I, II, ubi $\mu\tilde{\omega}\lambda\nu$ et $\lambda\nu\chi\nu\acute{\iota}\delta\epsilon\varsigma$ duae proponuntur; quibuscum cf. C f. 235^v. 210^v. 211^v. De huius codicis figuris disputavit praeterea A. L. Millin *Journal d'histoire naturelle* II (1792) p. 283 ss.; *Magasin encyclopédique* a. II (1796) t. II p. 157—162.

⁴⁾ *Krateuas* p. 24 n. 7.

vatur ¹⁾. Est chartaceus foliorum 191, saeculo XV vel XVI confectus; f. 13^r—179^v quinque libros *περὶ ὕλης ἰατρικῆς* cum picturis herbarum optime delineatis, f. 180^r—181^v textum quendam *περὶ χαμαιμόλου*, qui incipit *τοὺς πυρέσσοντας* — id est carmen de viribus herbarum — continere perhibetur. Utrum picturae et carminis verba ex C pendeant necne, priusquam codex accuratius excussus erit, in incerto relinquere praestabit.

¹⁾ Cf. A. Martin *Nouvelles archives des missions scientifiques* II (1892) p. 114 s.

PARS QUINTA

CAPUT XXXIII. CODICIS CONSPECTUS.

In eorum, qui ectypo photographico utentur, commodum conspectum hunc conficienti maximi mihi momenti visum est codicis lacunas sat frequentes una cum argumentis eorum, quae perierunt, quam accuratissime indicare. Qua in re singulas membranas deperditas eodem fere modo atque eas, quae extant, tractavi, nisi quod earum argumenta uncinis angulatis hanc in formam [] factis inclusi, ita ut statim, quae servata sint quaeque deficient, dignoscantur.

Quibus autem indiciis lacunae illae agnoscantur quibusque subsidiis suppleri possint, cum supra partis I capite XII, quod satis sit, exposuerim, hoc in conspectu expressis verbis singulatim adnotare nolui. Nam ipsa membranarum forma, qua codicis defectus demonstrantur, commode perspicietur conlata compagium singularum descriptione cum membranarum tabula, quam in supplemento (cap. XXXIV, A) proponam. Quae vero supplenda sint argumenta, primum ex ipso contextu, deinde ex herbarii indice vetusto, quem adiungendum curavi, facili negotio intellegetur. Quae cum ita sint, plerumque satis habui in paginis deperditis locos, qui in codice Neapolitano (Vindobonensi suppl. gr. 28) (N) respondent, interdum autem ea quoque, quae praesertim capite XII de aliis quibusdam documentis disputata sunt, breviter citare.

Sed ad singulas partes, quae codice nostro continentur, iam transeamus. In herbarii igitur Dioscuridei, quo

folia 12^v—387^r explentur, paginis recensendis litteris maiusculis figurarum et descriptionum lemmata titulosve antiquos rubro colore pictos exprimendos curavi. Qui ubi deficiunt, titulos ab eo, qui circa a. 1406 herbarium tractavit, cursiva scriptura adiectos ita recepi, ut litteris minusculis transcriberem. Has autem posterioris aevi inscriptiones, etiam ubi falsas esse ex codicis Neapolitani comparatione aliisve argumentis apparet, retinui, ita tamen, ut quae corrigenda essent, statim adiungerem. Ab eodem ineuntis saeculi XV librario singulis herbis additae sunt notae numerales, quae in eius indice f. 4^r—7^r iterantur, quasque item typis reddendas duxi.

His autem ad laevam indicem illum vetustum integrum collocavi, ita ut singula lemmata singulis herbarum, quae in indicem receptae sunt, figuris fere respondeant. Quod eo consilio feci, ut duae herbarum classes, videlicet antiquior illa sylloge ex Crateuae potissimum herbario petita et supplementa postea adiecta (v. cap. XXIII s.), primo quasi oculorum obtutu discernantur.

Singulis herbarii descriptionibus quae respondent capita materiae medicae a Dioscuride conscriptae ex editione Sprengelii adnotare eam ob causam superfluum duxi, quod novam huius operis editionem a M. Wellmanno paratam Weidmannorum sumptu propediem in vulgus prodituram esse his diebus nuntiatum est, qua etiam recensio alphabetica herbarum Dioscuridearum integra continebitur. Interim vero hac in re sufficit legentes ad duo subsidia satis utilia relegasse, videlicet ad indicem lemmatum herbarii Dioscuridei, quem A. F. Kollarius Supplem. I p. 359—381 proponit additis ubique materiae medicae locis, et ad indicem synonymorum latinorum a M. Wellmanno Hermae XXXIII p. 379—422 editum, ubi vocabulis latinis secundum litteras digestis herbarii lemmata graeca et ipsa materiae medicae capita ex Sprengelii editione adscripta sunt.

Eis vero herbarii ineuntis paginis, in quibus Crateuae vel Galeni fragmenta reperiuntur, in ipso conspectu litteras C. et G. adposui; continuum autem eorundem excerptorum

indicem additis locis, ubi edita extant, in huius conspectus supplementis (cap. XXXII B, C) exhibendum curavi.

Opusculorum, quae appendice traduntur, contextum ita enarravi, ut singulis codicis paginis editionum, quae praesto erant, paginas versusque adscriberem. Qua in re hos libros adhibui, quorum tituli accuratius expressi in capitibus XXVI—XXXI inveniuntur:

F. 388^r—392^r in carmine de viribus herbarum:

Mauricii Hauptii Opuscula II (1876) p. 476—489.

F. 393^r—437^v in Eutecnii paraphrasi in Nicandri theriaca: Scholia in Theocritum. Auctiora reddidit... Fr. Duebner. Scholia et paraphrases in Nicandrum et Oppianum... edidit... U. Cats Bussemaker (Parisiis 1849) p. 219—234.

F. 438^v—459^v in Eutecnii paraphrasi in Nicandri alexipharmaca:

idem opus p. 234—242.

F. 460^r—473^r in incerti auctoris (fortasse Eutecnii) paraphrasi nondum edita in Oppiani halieutica, cuius paginis ipsos Oppiani versus adponere satis habui:

Poetae bucolici et didactici. Ed. C. Fr. Ameis, F. S. Lehrs, Fr. Duebner (Parisiis 1862), ubi Oppiani carmen extat (partis secundae) p. 41—106.

F. 474^r—485^v in incerti auctoris paraphrasi in Dionysii ornithiaca:

idem opus (partis secundae) p. 107—126.

F. 486^r—491^v quae codici adnexa sunt fragmenta menaei mensis Ianuarii saeculo fere X vel XI scripti supra (capite XXXI) recensui indicatis editionibus, quas hoc loco repetere operae pretium non videtur.

CODICIS CONSPECTUS

		Numeri		Folio recto continetur Folio verso continetur		
		fasciculorum vetusti	recentes			
[F. 1, quod in parte recta adnotationes quasdam aevi recentioris, in pagina versa pavonis imaginem continet, errore huc translatum est ex ornithiacorum paraphrasi; cf. infra post f. 473]						
387r	HERBARIUM DIOSCORIDEUM ALPHABETICUM CUM PICTURIS	fasciculus non numeratus prior foliorum	2	vacabat olim; continet nunc codicis signum a Lambecio inscriptum (v. supra p. 20. 34 n. 6)	pictura medicorum consessum priorem repraesentans	De picturis f. 2 ^v —5 ^v et p. 6. 12 adn. 1. 48. 70 cum adn. 1. 71. 113 s. 124. 172 s. 175 n. III.
12. 16 s. 25 ss. 28 ss. 2. 88 s. 90 ss. 93 n. III. 5 n. VII. 98 s. 99 s.)		6)	3	vacat	pictura medicorum et herbariorum consessum alterum exhibens	
			4	vacabat olim; continet nunc initium indicis recentioris	pictura, qua Dioscurides, Heuresis cum mandragora, canis moriens effinguntur	De pictura f. 4 ^v v. p. 52. 113 s.; de indice recentiore v. p. 6. 53. 61. 73 adn. 2.
			5	vacabat olim; continuatur index recentior	pictura, qua Epinoea cum mandragora, Dioscurides, pictor exhibentur	De pictura f. 5 ^v v. p. 51 adn. 1. 52. 113 s.
			6	vacabat olim; continuatur index recentior	pictura, in qua Anicia Iuliana codicem sibi oblatum excipiens conspicitur	De imagine Iulianae et p. 9—17. 30. 48. 51. 60 cum adn. 1. 72. 172 adn. 1.
			7	vacabat olim; continuatur index recentior	titulus herbarii Dioscuridei ornatus	De titulo picto v. p. 6. 73. 175 n. IV.
[In folio iam exciso, quod cum f. 1 cohaeserat, fortasse index recentior ad finem perductus erat; v. supra p. 33]						
Index vetustus		fasciculus non numeratus alter foliorum	8	incipit index vetustus (A—E)	continuatur (E—K)	De indice v. p. 6. 48. 65 n. 3. 73. 118 adn. 1. 101 s. 115 n. III. 118. 114. 118. 122 s.
		4	9	continuatur (K—N)	continuatur (N—C)	
			10	continuatur (C—A)	continuatur (P, Q); titulus herbarii repetitus	De titulo v. p. 7. 48. 73 s. 167 s. 170.
			11	continuatur titulus herbarii	vacat	
ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΕΓΑ ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ	Λ	foliorum 8	12	vacat	α ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΕΓΑ figura	De f. 13 ^v v. p. 54 n. 3. 61; de additamentis laetis foliorum 13 ^v —27 ^v v. p. 18. 54. 108.
ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΑΕΤΤΟΦΥΛΛΟΝ	μείσον		13	ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΕΓΑ textus	continuatur; β ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ figura	
ΛΛΟΗ ΛΛΘΕΑ ΑΡΙΣΤΟΛΟΧΙΑ ΜΙΚΡΑ ΑΡΙΣΤΟΛΟΧΙΑ ΕΠΡΟΤΥΠΗ			14	ΛΕΙΖΩΝ [ΤΟ ΜΙΚΡΟΝ] textus; γ ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ ΑΕΤΤΟΦΥΛΛΟΝ figura	[ΛΕΙΖΩΝ ΤΟ] ΑΕΤΤΟΦΥΛΛΟΝ textus	
			15	δ ΛΛΟΗ figura	ΛΛΟΗ textus	
			16	continuatur; Γ.	ε ΛΛΘΕΑ figura	
			17	ΛΛΘΕΑ textus	ς ΑΡΙΣΤΟΛΟΧΙΑ ΜΙΚΡΑ figura	
			18	ΑΡΙΣΤΟΛΟΧΙΑ ΜΙΚΡΑ textus; C.	ζ ΑΡΙΣΤΟΛΟΧΙΑ ΕΠΡΟΤΥΠΗ figura	
			19	ΑΡΙΣΤΟΛΟΧΙΑ ΕΠΡΟΤΥΠΗ textus	continuatur; Γ. C.	
ΑΡΤΕΜΗΣΙΑ ΜΟΝΟΚΑΩΝΟΣ ΑΡΤΕΜΗΣΙΑ ΕΤΕΡΑ ΠΟΛΥΚΑΩΝΟΣ ΑΜΕΡΟΣΙΑ	Β	foliorum 8	20	η ΑΡΤΕΜΗΣΙΑ ΜΟΝΟΚΑΩΝΟΣ figura; synonyma; Γ.	θ ΑΡΤΕΜΗΣΙΑ ΕΤΕΡΑ ΠΟΛΥΚΑΩΝΟΣ figura	De fasciculi numero v. p. 44.
			21	ΑΡΤΕΜΗΣΙΑ ΕΤΕΡΑ ΠΟΛΥΚΑΩΝΟΣ textus	ι ΑΜΕΡΟΣΙΑ figura	

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	fasciculorum vetusti	foliorum recentes			
ΑΨΗΘΙΟΙΗ		22	ΑΜΒΡΟΣΙΑ textus; G.	αΨ ΨΗΘΙΟΙΗ ΚΝΟΥΤΗΣΠΟΗ figura	
ΑΒΡΟΓΟΙΟΗ		23	ΑΨΗΘΙΟΙΗ ΚΝΟΥΤΗΣΠΟΗ textus; G.	αβ' ΑΒΡΟΓΟΝΟΗ figura	
ΑΝΙΧΑΓΙΟΗ		24	ΑΒΡΟΓΟΙΟΗ textus; G.	α' ΑΝΙΧΑΓΙΟΗ figura	
ΑΠΕΠΙΘΩΗ		25	ΑΝΙΧΑΓΙΟΗ textus; C.	α'' ΑΠΕΠΙΘΩΗ Η ΦΟΙΒΗΣΗ figura; G.	De f. 25 ^v v. p. 112 (olim adn. 1) p. 113 (olim adn. 1)
ΑΦΟΧΑΧΟΣ		26	ΑΠΕΠΙΘΩΗ Η ΦΟΙΒΗΣΗ textus; C. ΑΠΕΜΩΝΗ Η ΑΡΙΑ ΕΡΧΜΕΝΑ figura	α' ΑΦΟΧΑΧΟΣ figura	De f. 26 ^v v. p. 143 adn. 2.
ΑΠΗΘΟΗ		27	ΑΦΟΧΑΧΟΣ textus; G. C.	αζ' ΑΠΗΘΟΗ ΤΟ ΕΘΘΙΟ[ΜΕ- ΠΟΗ] figura	
ΑΠΕΠΙΘΩΗ	Γ	foliorum 8	ΑΠΗΘΟΗ ΤΟ ΕΘΘΙΟ[ΜΕ- ΠΟΗ] textus; G.	αζ' ΑΠΕΜΩΝΗ figura; G.	De fasciculi numero v. p. 41 v. p. 40.
ΑΡΗΘΙΑΩΔΩΣΟΗ		28	ΑΠΕΠΙΘΩΗ textus; C.	αη' ΑΡΗΘΙΑΩΔΩΣΟΗ figura	
ΑΧΡΟΗ		29	ΑΡΗΘΙΑΩΔΩΣΟΗ textus; G. C.	αθ' ΑΧΡΟΗ figura; G.	
ΑΜΥΡΚΟΗ		30	ΑΧΡΟΗ textus; C.	α' ΑΜΥΡΚΟΗ figura	De f. 31 ^v v. p. 55 n.
ΑΣΤΗΡ ΑΓΓΙΚΟΣ		31	ΑΜΥΡΚΟΗ textus; G.	α'' ΑΣΤΗΡ ΑΓΓΙΚΟΣ figura	De f. 32 ^v v. p. 60 (olim adn. 1)
ΑΡΚΟΥΘΙΟ ΜΗΣΡΑ ΚΑΠΕΠΙΧΑΗ		32	ΑΣΤΗΡ ΑΓΓΙΚΟΣ textus; G. C.	αβ' ΑΡΚΟΥΘΙΟ figura	
ΑΜΗΘΟΣ		33	ΑΡΚΟΥΘΙΟ textus; G. ΑΡΚΟΥ- ΘΙΟ ΕΠΙΣΡΑ figura	αγ' ΑΜΗΘΟΣ figura	
ΑΜΙΚΑΚΑΒΟΣ		34	ΑΜΗΘΟΣ textus; G.	αδ' ΑΜΙΚΑΚΑΒΟΣ figura	De f. 35 ^v v. p. 49.
ΑΠΗΘΟΣ	Α	foliorum 5	ΑΜΙΚΑΚΑΒΟΣ textus	αε' ΑΠΗΘΟΣ figura	De fasciculi numero v. p. 41 v. p. 143 adn. 2.
ΑΠΙΧΑΜΗ		35	ΑΠΗΘΟΣ textus	αε' ΑΠΙΧΑΜΗ ΑΡΡΙΑ figura	
ΑΡΩΣΤΗΣ		36	ΑΠΙΧΑΜΗ ΑΡΡΙΑ textus; G.	αε' ΑΡΩΣΤΗΣ Η ΕΠΑΥΛΩΣΤΑ figura	
ΑΙΧΑΝΑΙΟ Η ΦΟΙΒΗΣΗ		37	ΑΡΩΣΤΗΣ Η ΕΠΑΥΛΩΣΤΑ- ΓΟΣ textus; G.	αη' ΑΙΧΑΝΑΙΟ Η ΦΟΙΒΗΣΗ figura	
ΑΙΧΑΝΑΙΟ Η ΚΥΑΝΗ		38	ΑΙΧΑΝΑΙΟ Η ΚΥΑΝΗ textus; G. C.	αθ' ΑΙΧΑΝΑΙΟ Η ΚΥΑΝΗ figura	
ΑΝΙΧΗΘΗ		39	ΑΝΙΧΗΘΗ textus; G.	αθ' ΑΝΙΧΗΘΗ figura	
ΑΝΙΧΗΘΗ ΕΠΙΣΡΑ		40	ΑΝΙΧΗΘΗ ΕΠΙΣΡΑ textus	αθ' ΑΝΙΧΗΘΗ ΕΠΙΣΡΑ figura	De f. 43 ^v v. p. 100 (olim adn. 1)
	Γ	foliorum 8, olim 10	ΑΡΙΘΗΟΗ textus	αθ' ΑΡΙΘΗΟΗ θαλάσσιον figura	De f. 44 ^v v. p. 49.
		41	ΑΨΗΘΙΟΙΗ ΟΥΜΑΧΙΟΗ textus	αθ' ΑΡΜΑΝΙΑΚΗ figura	De f. 45 ^v v. p. 49.
		42	ΑΠΕΜΩΝΗΚΗ textus	αθ' ΑΠΕΜΩΝΗΚΗ figura	De f. 46 ^v v. p. 49. 80 adn. 2.
		43	ΑΥΓΟΗ textus	αθ' ΑΥΓΟΗ (errore, est ΑΥΓΙΤΙΑ, cf. N 18 ^r) figura	De f. 47 ^v v. p. 49 (olim adn. 1, 174 adn. 1)
		desunt folia duo	[ἀσκληπιάς textus; cf. N 18 ^r] [ἀσκληπιάς textus; cf. N 18 ^r]	[ἀσθροσάξες figura] [ἀνθούλλες figura]	
		44	ΑΙΘΟΥΣΑΙΟ textus	αζ' ΑΙΘΟΥΣΑΙΟ figura	
		45	ΑΠΕΜΩΝ textus	αη' ΑΠΕΜΩΝ figura	
		46	ΑΠΕΠΙΘΩΗ textus	αη' ΑΠΕΠΙΘΩΗ figura	
		47	ΑΠΕΠΙΘΩΗ textus	αη' ΑΠΕΠΙΘΩΗ figura	
	S	foliorum 10	ΑΚΑΝΘΑ ΑΡΑΒΙΚΗ textus	μα' ΑΚΑΝΘΙΟΝ figura	
		48	ΑΚΑΝΘΙΟΝ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΓΡΙΑ figura	
		49	ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	
		50	ΑΚΑΝΘΟΣ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	
		51	ΑΚΑΝΘΟΣ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	
		52	ΑΚΑΝΘΟΣ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	
		53	ΑΚΑΝΘΟΣ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	
		54	ΑΚΑΝΘΟΣ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	
		55	ΑΚΑΝΘΟΣ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	
		56	ΑΚΑΝΘΟΣ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	
		57	ΑΚΑΝΘΟΣ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	
		58	ΑΚΑΝΘΟΣ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	
		59	ΑΚΑΝΘΟΣ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	
		60	ΑΚΑΝΘΟΣ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	
		61	ΑΚΑΝΘΟΣ textus	μα' ΑΚΑΝΘΟΣ ΑΡΡΙΑ figura	

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur
	fasciculorum vetusti	foliorum recentes		
		62	ΑΙΝΟΥΧΑ ΓΕΓΡΑ textus	α' ἀδελφεία, figura
		63	ΑΧΡΑΚΤΥΜΙΟ textus	β' ΑΦΙΣΚΗ figura, textus
		64	ΑΧΤΡΑΜΑΝΟC textus	γ' αὐτὸ γὰρ, figura
		65	ΜΕΓΑΛΟΙ textus	δ' ἀγρήστον figura
		66	ΑΚΟΜΗΤΟΙ textus	ε' ἀκούσιτα figura
		67	ΑΚΟΜΗΤΟΙ ΕΤΕΡΟΙ textus	στ' ἀκούσιτα τῶσε figura
		68	ΑΓΓΟΥΣΗΟΙ textus	ζ' ἀπόκρυφον figura
			καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Ν 21 ^η [καπλά, ἀπό] figura	
			[F. 69 non suo loco insertum est; cf. litterae Α fasc. ΚΕ post f. 203]	
		70	ΑΙΝΟΥΧΑ textus; G.	η' ἀπόκρυφον figura
		71	ΜΗΧ textus; G.	θ' ἀπόκρυφον figura
		72	ΑΚΑΙΟΝ textus; G.	ι' ἀπόκρυφον figura
			καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Ν 21 ^η textus; cf. N 21 ^η	καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Ν 21 ^η figura
		73	ΜΚΤΗ textus; G.	ξ' ἀκτὴ figura
		74	ΚΟΥΤΗΟΙ textus; G.	ξβ' βούτιον figura
		75	ΚΟΥΦΟΜΑΤΟΙ textus; G.	ζ' ἀπόκρυφον figura
		76	ΚΟΥΝΟΚΟΟΙ textus; G.	ξδ' βούγλωσσον figura
				De f. 76 v. p. 100
			καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Ν 31 ^η textus; cf. N 31 ^η	καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Ν 31 ^η figura;
		77	ΚΑΙΟΝ textus	ζ' ἀπόκρυφον figura
		78	ξ ΚΟΝΟC textus; textus	ζ' ἀπόκρυφον textus
			[βέτιονική figura]	[βήχιον textus; cf. N 29 ^η ; G.]
			[ἀπόκρυφον figura]	[ἀπόκρυφον textus; cf. N 30 ^η
		79	καὶ βούτιον ἀπόκρυφον	καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Ν 33 ^η textus
		80	manu rec. καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ Ν 33 ^η (manu posteriore: βέτιον θαλάσσιον; cf. N 33 ^η) figura	κρομοC textus
		81	ξθ' βούτιον figura	κρυφουκρυφουκρυφου textus
		82	ο' ἀπόκρυφον ἀπόκρυφον figura	κντοC textus; G.
		83	παρὰκρυφον figura	κρυφου textus
		84	πρ' ἀπόκρυφον figura	κρυφου textus
		85	πρ' ἀπόκρυφον figura	κρυφου textus
		86	πρ' ἀπόκρυφον ἀπόκρυφον figura	κρυφου textus
		87	πρ' ἀπόκρυφον figura	κρυφου textus
		88	οξ' γινγίδιον figura	κοπύγη ομοιοC textus
		89	οξ' γογγύλη figura	κοπύκη textus
		90	πρ' ἀπόκρυφον figura	οθ' γάλακτον figura
		91	κοπύκη textus	γαλακτον figura
		92	πρ' κοπύκη textus	γαλακτον figura
		93	πρ' κοπύκη textus	κοπύκη textus
		94	πρ' ἀπόκρυφον figura	γενεC textus; G.
		95	πρ' ἀπόκρυφον figura	γενεC textus
		96	πρ' ἀπόκρυφον figura	αρχουκρυφου textus
		97	πρ' ἀπόκρυφον ἀπόκρυφον figura	αρχουκρυφου textus
		98	πρ' ἀπόκρυφον ἀπόκρυφον figura	αρχουκρυφου textus
		99	πρ' ἀπόκρυφον ἀπόκρυφον figura	αρχου textus
		100	πρ' ἀπόκρυφον ἀπόκρυφον figura	αρχου textus
		101	πρ' ἀπόκρυφον ἀπόκρυφον figura	αρχου textus

Numeri

Index vetustus

fasciculorum
vetusti recentes
foliorum

Folio recto continetur | Folio verso continetur

	II	desunt foliorum 8 olim 12	102	desunt folia duo 102	ἀσθενία τῶν ἰσθμῶν ἀσθενία figura Ζ' ΑΒΚΔΕΗΘΙΟΙ ΚΑΧΟ textus	[ἀσθενία] textus, cf. N 63f [ἀσθενία] textus Ζ' ἀσθενία, falso; est ἀσθενία; cf. N 65f) figura [ἀσθενία] figura; cf. N 65f) Ζ' ἐρύμιον figura Ζ' ἐρήμιον figura Ζ' πικρία figura Ζ' ἰσθμῶν, falso; est ἀσθενία, cf. N 74f) figura	De folio recto v. p. 171
		deest fol. unum 103 104 105 106	103 104 105 106	deest fol. unum 107 108 109	ἀσθενία textus ΑΒΦΙΘΙΟΙ ΚΑΧΟ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus [ἐξέλιξη] textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus	[ἀσθενία] figura, cf. N 74f) Ζ' πικρία figura Ζ' ἐλασιόεινον figura Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus	De f. 108 ^v p. 50. De f. 109 et 110
	[I]X	foliorum 8	110 111 112 113 114 115 116 117	110 111 112 113 114 115 116 117	Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus	Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus	De f. 112 ^v p. 41
	IC	foliorum 8	118 119 120 121 122 123 124 125	118 119 120 121 122 123 124 125	Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus	Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus	De fasciculi numero v. p. 171
	IS	foliorum 10	126 127 128 129 130 131 132 133 134 135	126 127 128 129 130 131 132 133 134 135	Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus	Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus	De fasciculi numero v. p. 171 De f. 127 ^v et 128 ^v p. 77 De f. 130 ^v et 131 ^v p. 104
	IV	foliorum 8	136 137 138 139 140 141 142 143	136 137 138 139 140 141 142 143	Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus	Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus Ζ' ΑΒΓΔΕΗΘΙΟΙ textus	De f. 141 ^v textu v. p. 87 adn. 1. De f. 141 ^v et 142 ^v p. 103 n. 2 adn. 2)

Numeri

Index vetustus	fasciculorum vetusti recentes	foliorum	Folio recto continetur	Folio verso continetur	
ΠΗΛΟΥΡΙΟΝ ΠΗΛΟΥΡΙΟΡΟΝ	III foliorum 8	144 145 146	οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν	εἰς ἑκατὸν figura εἰς ἑκατὸν figura εἰς ἑκατὸν figura	De f. 144 ^v v. p. 50. De f. 145 ^v v. p. 135 adn. 1 De f. 146 ^v v. p. 105
ΕΠΙΦΥΛΛΟΝ ΕΠΙΦΥΛΛΟΝ ΕΠΙΦΥΛΛΟΝ	μίσον	147 148 149 150 151	οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν	εἰς ἑκατὸν figura εἰς ἑκατὸν figura οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν	De f. 147 ^v et 148 ^v v. p. 50 De f. 149 ^v et 150 ^v v. p. 86 adn. 2
[Fasciculi, qui sequuntur, K (f. 152 ^v - 153 ^v et 154 ^v - 155 ^v) inter se permutati sunt; v. p. 30 (cum adn. 4), 37, 91]					
	IO foliorum 6, olim 8 part. fasc. insert.	160 161 162	ΚΑΘΗΜΕΡΟΝ (m. rec. <i>quē</i>) ΚΑΘΗΜΕΡΟΝ οὐκ ἔστιν αὐτῶν ΚΑΘΗΜΕΡΟΝ	οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν	De f. 161 ^v v. p. 30, de f. 162 ^v v. p. 50, 63 n. 9. De hoc folio v. p. 68. De f. 162 ^v v. p. 68
Κ					
vide infra]	μίσον	163	ΚΑΘΗΜΕΡΟΝ	οὐκ ἔστιν αὐτῶν	De hoc folio v. p. 66, 68.
ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ		164	ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ	οὐκ ἔστιν αὐτῶν	De f. 164 ^v et 164 ^v v. p. 50.
ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ		165	ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ	οὐκ ἔστιν αὐτῶν	
ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ	K foliorum 8 part. fasc. insert.	166 167 168 169 170 171	ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ	οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν	
ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ	KV foliorum 8	172 173	ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ	οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν	De f. 172 ^v textu v. p. 80 adn. 2
ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ	non	174 175 176 177 178	ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ	οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτῶν	De f. 169 ^v v. p. 50. De f. 170 ^v et f. 170 ^v v. p. 50.
ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ		179	ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ	οὐκ ἔστιν αὐτῶν	
ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ		180	ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ	οὐκ ἔστιν αὐτῶν	
ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ		181	ΚΥΚΛΩΝΙΟΝ	οὐκ ἔστιν αὐτῶν	

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur
	fasciculorum vetusti	foliorum recentes		
Ο				
ΟΣΥΛΛΙΓΜΟΟΦΙΤΗΧ	ΛΒ	244	οσι οσυλλίγωφο το περα figura	ΟΣΥΛΛΙΓΜΟΟΦΙ textus
ΟΣΥΛΛΙΓΜΟΟΦΙ ΕΠΙΣΡΟΠ	foliorum 8	245	οσις οσυλλίγωφο figura	[Ο]ΣΥΛΛΙΓΜΟΟΦΙΟC textus
ΟΣΥΛΛΙΓΜΟΟΦΙ ΕΠΙΣΡΟΠ		246	οσις οσυλλίγωφο figura	ΟΡΙΓΑΝΟC ΟΝΙΠΙC textus
ΟΡΙΓΑΝΟC ΟΝΙΠΙC		247	οσιη όρίγανου ονίπιC figura	ΟΡΙΓΑΝΟC ΗΡΑΚΛΕΩΤΙΚΗ textus
ΟΡΙΓΑΝΟC ΗΡΑΚΛΕΩΤΙΚΗ	α.α.α	248	οσιθ όριγανου ήρακλειωτικη figura	ΟΡΕΟCΕΜΙΝΟΝ textus
ΟΡΕΟCΕΜΙΝΟΝ		249	οσιθ όρθοσέλιον (sic) figura	[ΟΦΙΟCΚΟ]ΡΑΔΟΝ textus
ΟΦΙΟCΚΟΡΑΔΟΝ		250	οσια οφιόσκοπον figura	ΟΡΟΚΟC textus
ΟΡΟΚΟC		251	οσιρ οροκος figura	[ΟΝΟ]ΓΥΡΟC textus
ΟΙΟΙΟΥΡΟC	ΛΓ	252	οσι ΟΙΟΙΟΥΡΟC figura	ΟΝΟΜΑ textus
ΟΙΟΙΟΝ Η ΟΙΟΙΟΥΡΟC	foliorum 8	253	οσιθ' ΟΝΟΜΑ figura	[ΟΙΝΑ]ΝΘΗ textus
	olim 8	254	οσι ΟΙΟΙΟΝΗΟΦΙ figura	[ΟΡΜΙΝ]ΟΝ ΗΜΕΡΟΝ textus
	α.α.α	255	οσις ΟΡΙΠΗΟΦΙ ΕΠΙΣΡΟΠ figura	ΟΝΟΒΡΥΧΙC textus
Η		256	οσιθ' ΟΝΟΒΡΥΧΙC figura	ΠΤΕΡΙC ΕΤΕΡΑ textus
		257	οσι ΠΤΕΡΙC ΕΤΕΡΑ figura	ΠΟΛΥΓΟΝΗΟΦΙ ΘΗΝΥ textus
	deest fol. unus		[πολυγωνοι θηη figura]	[ταλογόνατον textus]
		258	οσιθ' ΠΟΛΥΓΟΝΗΟΦΙ figura	οσιθ' ΠΤΕΡΑCΙΠΙC textus; figura
	ΛΔ	259	οσι ΠΥΡΩΝΗΟΦΙ figura	ΠΥΡΩΟΡΟΝ textus
	foliorum 5,	260	οσιθ' ΠΥΡΩΝΗΟΦΙ figura	ΠΥΡΩΝΗΟΦΙ textus
	olim 6	261	οσιθ ΠΥΡΩΝΗΟΦΙ figura	ΠΥΡΩΝΗΟΦΙ textus
	α.α.α	262	οσιθ' ΠΥΡΩΝΗΟΦΙ figura	[Π]ΥΡΩΝΗΟΦΙ textus
	deest fol. unus		[ποταμογείτων figura]	[ποταμογείτων textus; cf. N f. 127r]
		263	οσιθ' ΠΥΡΩΝΗΟΦΙ figura	ΠΥΡΩΝΗΟΦΙ textus
	ΛΕ	264	οσιθ' ΠΥΡΩΝΗΟΦΙ figura	ΠΥΡΩΝΗΟΦΙ textus
	foliorum 7,	265	οσιθ ΠΟΛΥΓΩΝΗΟΦΙ figura;	[ΠΑΙΟ]ΝΙΑ ΑΡΡΗΝ textus
	olim 8		textus	
ΠΑΙΟΝΙΑ	deest fol. unus		[ποταμογείτων, ποταμογείτων figura]	[πέριC textus]
ΠΤΕΡΙC		266	οσιθ' ΠΤΕΡΙC figura	ΠΟΛΥΠΤΟΔΙΟΝ textus
ΠΟΛΥΠΤΟΔΙΟΝ	α.α.α	267	οσιθ ΠΟΛΥΠΤΟΔΙΟΝ figura	[ΠΕΡΙCΤ]ΕΡΕΩΝ ΟΡΘΙΟC figura
ΠΤΕΡΙC ΕΤΕΡΩΝ ΟΡΘΙΟC		268	οσιθ ΠΤΕΡΙC ΕΤΕΡΩΝ ΟΡΘΙΟC figura	[ΠΕΡΙ]CΤΕΡΕΩΝ ΥΠΠΙΟC textus
ΠΤΕΡΙC ΕΤΕΡΩΝ ΥΠΠΙΟC		269	οσιθ ΠΤΕΡΙC ΕΤΕΡΩΝ ΥΠΠΙΟC figura	[ΠΕΡΙ]CΤΕΡΕΩΝ ΚΗΠΙΟΝ textus
ΠΗΜΙΟΝ ΚΗΠΙΟΝ		270	οσι ΠΗΜΙΟΝ ΚΗΠΙΟΝ figura	ΠΗΜΙΟΝ ΚΗΠΙΟΝ ΟΜΟΙΩC textus
			οσιθ' ΠΗΜΙΟΝ ΚΗΠΙΟΝ figura et synonyma	
ΠΗΜΙΟΝ ΚΗΠΙΟΝ	ΚΑ	271	οσι ΠΗΜΙΟΝ ΚΗΠΙΟΝ figura	ΠΕΡΔΙΚΙΟΝ textus
ΠΕΡΔΙΚΙΟΝ	AS	272	οσι ΠΕΡΔΙΚΙΟΝ figura	ΠΕΡΔΙΚΙΟΝ textus
ΠΕΡΔΙΚΙΟΝ	foliorum 8	273	οσι ΠΕΡΔΙΚΙΟΝ, continuatur textus; infra figura	ΠΟΛΥΓΩΝΟΝ ΑΡΡΗΝ textus
ΠΟΛΥΓΩΝΟΝ		274	οσιθ' πολυγωνοι άνωτη figura	ΠΡΑCΙΟΝ textus
ΠΡΑCΙΟΝ	α.α.α	275	οσιθ' πρασιον figura	ΠΕΠΤΙΟΝ textus
ΠΕΠΤΙΟΝ		276	οσιθ' πέπτιον figura	ΠΟΛΥΚΗΝΗΟΦΙ textus
ΠΟΛΥΚΗΝΗΟΦΙ		277	οσιθ' πολύκηνημον figura	ΠΡΑCΙΟΝ ΚΗΠΙΟΝ textus
ΠΡΑCΙΟΝ		278	οσιθ' πρασιον ήτατων figura	οσιθ' ΠΤΕΡΙΚΑΛΥΜΕΝΟΝ textus

[F. 279 non suo loco insertum est; vide fasc. ΛΖ post f. 281]

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	fasciculorum recentes	foliorum			
ΣΕΜΙΟΙΛΙΟΙ	αδωρ	307	α ΣΕΜΙΟΙΛΙΟΙ figura	ΣΕΜΙΟΙΛΙΟΙ ΕΤΕΡΟΙ	
ΣΕΜΙΟΙΛΙΟΙ ΕΤΕΡΟΙ		308	αα ΣΕΜΙΟΙΛΙΟΙ ΕΤΕΡΟΝ figura	ΣΚΟΛΥΜΟΣ textus	
ΣΚΟΛΥΜΟΣ		309	αβ' ΣΚΟΛΥΜΟΣ figura	ΣΙΝΗΤΙΜΙΟΝ ΚΗΤΙΜΙΟΝ textus	
ΣΙΝΗΤΙ		310	α ΣΙΝΗΤΗ ΚΗΤΙΜΙΟΙ figura	ΣΙΝΗΤΙΟΙΛΙΟΙ Η ΚΑΙ ΣΚΟΡΔΙΟΝ ΜΕΓΑ textus	
ΣΙΝΗΤΙ ΜΙΟΙ Η ΣΚΟΡΔΙΟΝ	ιδκ foliorum 6, olim 8	311	α ΣΙΝΗΤΙΟΙΛΙΟΙ Η ΣΚΟΡΔΙΟΝ figura	ΣΤΑΦΥΛΙΟΣ ΚΗΤΙΜΟΣ textus	
ΣΤΑΦΥΛΙΟΣ ΚΗΤΙΜΟΣ		312	αε' ΣΤΑΦΥΛΙΝΟΣ ΚΗΤΙΜΟΣ figura	ΣΤΑΦΥΛΙΟΣ ΜΙΟΣ textus	
ΣΤΑΦΥΛΙΟΣ ΜΙΟΣ		313	α ΣΤΑΦΥΛΙΟΣ ΜΙΟΣ figura	ΣΦΟΙΛΥΜΙΟΙ textus	
ΣΦΟΙΛΥΜΙΟΙ	μωμ	314	α ΣΦΟΙΛΥΜΙΟΙ figura	τη' ΣΚΟΡΔΟΤΡΑΧΟΝ figura; textus	
ΣΕΡΙΣ ΠΑΡΟΣ		desunt	[σέρις ήματος figura]	[σέρις σφάρα figura. cf. N. f. 153 ^o]	De his tolis v. p. 63. 1.
ΣΕΡΙΣ ΜΙΧ		folia de	[σέρις ήμων et σφάρα textus]	[σέρις, μίχ, τριφύς textus]	
ΣΟΙΛΟΣ ΤΡΑΧΥΣ		315	α ΣΟΙΛΟΣ ΤΡΑΧΥΣ figura	ΣΟΙΛΟΣ ΤΡΥΦΕΡΟΣ textus	
ΣΟΙΛΟΣ ΤΡΥΦΕΡΟΣ		316	α ΣΟΙΛΟΣ ΤΡΥΦΕΡΟΣ figura	α ΣΚΟΡΔΙΟΝ ΟΜΙΟΙΟΣ textus	
ΣΚΟΡΔΙΟΝ	ιδκ foliorum 8, olim 10	desunt	[σκόρδον όμοιος figura]	[σχορπιοειδές textus]	De hoc folio v. p. 174.
		folia de	[σχορπιοειδής figura]	[σαραπίας figura]	
		317	αα ΣΧΡΥΣΙΝΟΣ textus	α ΣΚΟΡΔΙΟΧΥΡΟΙ ΕΤΕΡΟΝ figura	De f. 317 s. v. p. 155. 6. 1.
		318	ΣΚΟΡΔΙΟΧΥΡΟΙ ΕΤΕΡΟΙ textus	αδ' ΣΤΟΙΒΗ figura	
		319	ΣΤΟΙΒΗ textus	αε' ΣΤΟΙΧΑΣ figura	De f. 319 ^o v. p. 123. adn. 1.
		320	ΣΤΟΙΧΑΣ textus	αζ' ΣΚΟΡΔΙΟΝ figura	
		321	ΣΚΟΡΔΙΟΝ textus	αη' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ Ο ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΨΑΛΛΙΝΙ figure	
		322	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ Ο ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΨΑΛΛΙΝΙ textus	αθ' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ Ο ΝΙΝΟΦΥΛΛΟΣ figura	
		323	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ Ο ΝΙΝΟΦΥΛΛΟΣ textus	αβ' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ figura	
		324	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ textus	α ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ figura	
	ιδγ foliorum 8	325	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	αα' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	
		326	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	αβ' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	
		327	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	αγ' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	De f. 327 ^o v. p. 6. 18. cum adn. 31. 34. 54. n. 4.
		328	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	αδ' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	De f. 328 ^o v. p. 54. n. 4.
		329	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	αε' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	
		330	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	αζ' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	
		331	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	αη' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	
		332	ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	αθ' ΣΤΡΑΠΩΤΗΣ ΕΤΕΡΟΙ ΜΕΓΑ textus	De f. 332 ^o s. v. p. 77. 99. 104. n. 11.

Index vetustus	Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur	
	fasciculorum recentes	foliorum			
ΥCCΩΤΤΟΝ Φ	M/ foliorum 16	358	ΥΛΚΗΠΟΟΣ textus	τςβ' (m. r. τςγ') ΥCCΩΤΤΟΤΟΥ figura	De f. 358 ^v v. p. 123 adn.
		359	ΥCCΩΤΤΟΝ textus	τςγ' (m. r. τςδ') ΦΥCΑΛΛΙC figura	
ΦΥCΑΛΛΙC ΦΛΟΜΜΟC ΦΛΟΜΜΟC ΕΓΕΡΟC		360	ΦΥCΑΛΛΙC textus	τςδ' (m. r. τςε') ΦΛΟΜΗ-ΗΟC figura; synonyma	
		361	τςε' (m. r. τςθ) ΦΛΟΜΗ-ΗΟC ΕΓΕΡΟC figura	ΦΛΟΜΜΟC textus	
		362	continuaturs textus idem	τςεζ' (m. r. τθ) ΦΥΤΕΥΜΑ figura	
		363	ΦΥΤΕΥΤΙΧ textus	τςη' ΦΛΛΗΡΙΟΝ figura	
		364	(m. r. τθ*) ΦΛΛΗΡΙΟΝ textus	τςθ' (m. r. τθβ) ΦΟΙΝΙC figura	
		365	ΦΟΙΝΙC textus	τθ' (m. r. corr. τθβ*) ΦΛΚΟC figura; textus	
	μέση	366	ΦΛΚΟC continuatur textus	τθά' (m. r. corr. τθβ**) ΦΛΚΟC ΕΠΙ ΓΩΝ ΠΕΝΝΑΙΩΝ figura	
		367	ΦΛΚΟC ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΝΝΑ- ΓΩΝ textus	τθβ' (***) ΦΥΛΛΙΤΙC figura	
		368	ΦΥΛΛΙΤΙC textus	τθγ' ΦΛΛΗΡΙΟΝ figura	
ΦΛCΙΟΛΟC		369	ΦΛΛΗΡΙΟΝ textus	τθδ' ΦΥΛΛΟΝ figura	
		370	ΦΥΛΛΟΝ textus	τθε' ΦΛCΙΟΛΟC figura	De f. 370 ^v v. p. 81 adn. 108 108 adn. 1. 131 adn. 106.
		371	ΦΛCΙΟΛΟC textus	τθς' ΧΡΥCΟΚΟΜΗ Η ΧΡΥCΙΤΗC textus	
ΧΡΥCΟΚΟΜΗ		372	ΧΡΥCΟΚΟΜΗ Η ΧΡΥCΙΤΗC figura	τθζ' ΧΑΛΚΑC textus	De f. 372 ^v textu v. p. 82 adn. 107.
ΧΑΛΚΑC		373	ΧΡΥCΑΓΓΕΛΙΟΝ Η ΧΑΛΚΑC figura	τθη' ΧΕΜΙΛΟΝΙΟΝ textus	
ΧΕΜΙΛΟΝΙΟΝ	[ΜΗ] foliorum 7, olim 8	desunt foliam unum 374	[χελιδόνιον figura] τθθ' ΧΕΜΙΛΟΝΙΟΝ ΤΟ ΜΗ- ΙΚΡΟΝ textus	[χελιδόνιον τὸ μικρόν figura] τθ' ΧΡΥCΟΓΟΝΟΝ figura	
		375	ΧΡΥCΟΓΟΝΟΝ textus	τθα' ΧΡΥCΑΓΓΕΛΙΟΝ Η ΕΜ- ΧΡΥCΟΝ figura	
		376	ΧΡΥCΑΓΓΕΛΙΟΝ Η ΕΜΧΡΥ- CΟΝ textus	τθβ' ΧΟΝΔΡΟC figura	
	μέση	377	ΧΟΝΔΡΟC textus	τθγ' ΧΟΝΔΡΙΑΗ figura	
		378	ΧΟΝΔΡΙΑΗ textus	τθδ' ΧΕΜΙΛΟΝΙΟΝ figura	
		379	ΧΑΜΑΙCΥΚΗ textus	τθε' ΧΑΜΑΙCΥΚΗ figura	De f. 379 ^v v. p. 50 b, de f. 379 ^v v. p. 50.
		380	ΧΑΜΑΙCΥΚΗ textus	τθς' ΧΑΜΑΙCΥΚΗC figura	
ΧΑΜΑΙCΥΚΗ	ΜΘ foliorum 2, olim 8	381	ΧΑΜΑΙCΥΚΗC textus	τθζ' ΧΑΜΑΙCΥΚΗ textus	
		382	ΧΑΜΑΙCΥΚΗC figura	τθη' ΧΑΜΑΙCΥΚΗC ΕΠΙCΤΟC Η ΧΑΜΑΙCΥCΨ textus	De his foliis v. p. 69.
ΧΑΜΑΙCΥC			[χαμαιεύς, χαμαίη ή χαμαίων figura]	[χαμαίετος textus]	
ΧΑΜΑΙCΥCΨ		desunt	[χαμαίετος figura]	[χαμαίαια textus; figura]	
ΧΑΜΑΙCΥC		folia	[χαμαίηλον textus]	[χαμαίηλον continuabatur textus]	
ΧΑΜΑΙCΥCΨ		sex	[χαμαίηλον figura]	[χαμαίων λεύκον textus]	
ΧΑΜΑΙCΥCΨ ΧΕΥΚΟC			[χαμαίων λεύκον, figura]	[χαμαίων μέλας textus]	
ΧΑΜΑΙCΥCΨ ΜΕΛΑC			[χαμαίων μέλας, figura]	[ψευδοδάκτυλον textus]	
f. 16 ^v [Ψ] [ΨΕΥΧΟΧΙCΤΙΜΗΟΝ]	Π	383	τθθ' ΨΕΥΧΟΧΙCΤΙΜΗΟΝ figura	τθ' ΨΥΛΛΙΟΝ textus	
[ΨΥΛΛΙΟΝ]	foliorum 5,	384	ψύλλιον figura	ΨΕΥΧΟΚΟΥΤΗΟΝ textus	
[ΨΕΥΧΟ]ΚΟΥΤΗΟΝ Ω	olim 6	385	τθι' ΨΕΥΧΟΚΟΥΤΗΟΝ figura	ΩΚΙΜΟΕΙΔΕC textus	
ΩΚΙΜΟΕΙΔΕC		386	τθβ' ΩΚΙΜΟΕΙΔΕC figura	ΩΚΙΜΟΝ textus	De f. 386 ^v s. v. p. 74. 167. 170. 170n. IV.
ΩΚΙΜΟΝ	μέση	387	τθγ' ΩΚΙΜΟΝ figura	vacat	

Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur
fascicu- lorum recentes			
foliorum 8, olim for- tasse 11	456 p. 241 I, 20-35 457 p. 241 I, 34 II, 20 458 p. 241 II, 41-242 I, 10 459 p. 241 II, 1-11	p. 241 I, 35-54 p. 241 II, 26-41 p. 242 I, 11-11, 1 p. 242 II, 12-22, sub- scriptio	De f. 459 ^v v. p. 112 adn. I, 148, 150 adn. I 183 n. IX

F. 460^r-473^r INCERTI AUCTORIS
PARAPHRASIS IN OPIANI HALIEUTICA

(v. p. 7, 150, 153, 175 ss. n. IV-V VI, 183 n. IX)

desunt fortasse sex numeri	[vacabat] [continuabatur] [continuabatur] [continuabatur] [continuabatur]	[l. III v. I ss.] [continuabatur] [continuabatur] [continuabatur] [continuabatur usque ad v. 543]	De foliis deperditis v. p. 151, 152 De f. 460 ^v v. p. 151, 152, 183 n. IX. De f. 461 ^v v. p. 183
464	l. III v. 604-648	vacat	
461	l. IV v. 1-44	v. 45-92	
462	v. 92-140	v. 147-196	
463	v. 196-241	v. 242-288	
464	v. 289-337	v. 337-389	De f. 464 ^r v. p. 58 adn. I.
465	v. 389-444	v. 445-507	
466	v. 507-567	v. 567-616	
467	v. 616-665	v. 668-693	
468	l. V v. 1-45	v. 46-98	
469	v. 98-152	v. 152-210	
470	v. 210-287	v. 288-341	
471	v. 341-387	v. 387-435	

[56] foliorum 2, olim 4	deest fo- lium unum 472 v. 517-607 473 v. 607-665 [sub- scriptio excisa]	[continuabatur usque ad v. 547] v. 608-656 vacat	De hoc folio v. p. 58, 59 adn. I, 62, 65 adn. I, 57. De f. 472 ^r v. p. 59, adn. I De f. 473 ^r v. p. 150 adn. I, 151; de notis f. 473 ^v in- scriptis v. p. 52 adn. I, 63 n. 7, 152
-------------------------------	--	---	--

F. 474^r-485^r INCERTI AUCTORIS
PARAPHRASIS IN DIONYSII ORNITHIACA

(v. p. 7, 29, 38 adn. 2, 53, 153-161, 171 s., 179 n. VI,
183 s. n. IX, X; de avium picturis v. p. 170, 155 s.,
158, 161 adn. 5, 171 s.)

vacabat olim [pavonis pictura
(De f. I transposito v. p. 57 adn. 3, 71 adn. I, 157; de
adnotatione f. I, qua codicem a. 1406 denuo com-
pactum esse indicatur, v. p. 20, 22 s. 25 adn. I, 53,
56 [cum adn. 2], 59, 60, 120 adn. 2, 156; de reliquis
notis p. 60, 63 n. 2, 3, 156, de signis recentioribus
p. 34, 37, 63 n. 6. - De pavonis imagine v. p. 6, 7,
155-158, 157 adn. 4, 171 s. adn. I, 172 adn. 1)

Numeri		Folio recto continetur	Folio verso continetur
lascen- lorum recentes			
foliorum 2, olim 5	[57] desunt folia duo	[libri I initium; ed. Duebneri p. 107, 1-88] [continuabatur]	[continuabatur] [continuabatur usque ad p. 109, 6]
474	p. 100, 6-30		p. 100, 30-48 De f. 474 ^r v. p. 114, adn. 3; de signis inscriptis v. p. 114, adn. II, 37, 38, 39
desunt folia duo	p. 100, 43-55 [continuabatur]	[continuabatur] [continuabatur usque ad p. 111, 13]	De hoc folio v. p. 114, adn. 3
475	p. 111, 13-28		p. 111, 29-48 De f. 475 ^r v. p. 158 adn. I, 171 s. adn. I. De his foliis v. p. 67 n. 4, 150
desunt folia duo	[p. 111, 40-58 [continuabatur]	[continuabatur] [continuabatur usque ad p. 113, 20]	
58 foliorum 6, olim 8	476 deest folium unum 477	p. 113, 30-53 [p. 114, 30-55 [continuabatur] libri I initium, p. 115, 5-33	p. 113, 53-114, 30 continuabatur usque ad p. 115, 4; finis libri I] De f. 476 ^v v. p. 151, 152, 183 n. IX. De f. 477 ^v v. p. 158 adn. I, 171 s. adn. I. De f. 478 ^r v. p. 54 adn. 3
478	p. 116, 11-53		p. 116, 30-117, 11
479	p. 117, 11-41		p. 117, 41-118, 11
480	p. 118, 11-39		p. 118, 39-119, 8
deest folium unum	[p. 116, 8-53 [continuabatur usque ad p. 120, 12]		[continuabatur usque ad p. 120, 12]
481	p. 120, 13-35		p. 120, 35-121, 9 De f. 481 ^r v. p. 158 adn. I, 171 s. adn. I.
59 foliorum 4, olim 6	482 483	p. 121, 10-35, finis libri II vacat	vacat pictura aves XXIV reprae- sentans De his foliis v. p. 158 adn. I, (cum adn. I).
desunt folia duo	[libri III initium; p. 121, 30-55] [continuabatur]	[continuabatur] [continuabatur usque ad p. 124, 14]	
484	p. 124, 14-125, 4		p. 125, 4-42
485	p. 125, 42-126, 22		p. 126, 22-38; finis libri III; [subscriptio detrita]

F. 486^r-491^r FRAGMENTA MENAEI MENSIS
IANUARII saec. X vel XI scripti

(v. p. 5, 7, 52, 58 adn. 3, 161-163)

486	Vita S. Antonii ed. Mignei patrol. gr. XXVI p. 928, 27-929, 20	eiusdem p. 9, 9, 20-932, 6
Folia 6 in fine codicis adiecta anno ut videtur 1400	487 488 489 490 491	Vita S. Theodosii ed. Mignei patrol. gr. CXIV p. 516, 13-517, 22 Acta sincera S. Pauli Thebaei ed. M. Fuhr- mann (Neostadii 1760) p. 11, 4-12, 26 eorundem p. 18, 15-19, 20 Vita S. Theodosii l. c. p. 532, 15-40 Vita S. Antonii l. c. p. 941, 21-944, 12
		eiusdem p. 516, 16-43 eorundem p. 12, 26-13, 27 eorundem p. 19, 20-20, 21 eiusdem p. 529, 40-532, 15 eiusdem p. 944, 12-945, 4

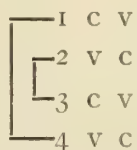
CAPUT XXXIV. CONSPECTUS SUPPLEMENTA.

A. Postquam in partis primae capite V (p. 41 s.) in universum demonstravimus paginas, quae aliquando villis vestitae erant, easque, quae carni obiectae erant, certas ad normas distributas esse, hoc loco in conspectus, qui praecedit, supplementum tabulam subiciendam curavimus, ex qua quomodo latera illa carnis et villorum in singulis membranarum fasciculis sese excipiant sive olim exceperint, exactius etiam perspiciatur.

Qua in re fasciculos, in quibus integer foliorum numerus iam non extat, asterisco * praemisso notavimus (cf. p. 41). Deinde latus carnis *c*, latus villorum *v* littera designavimus. Siglis igitur *cv* exprimitur in folio, de quo agitur, paginam rectam respondere lateri carnis, versam lateri villorum; litteris autem *vc* contraria consecutio indicatur. Collatis schematibus, quae hac tabula proponuntur, cum eis, quae in ipso conspectu indicantur, facili negotio singularum membranarum et servatarum et deperditarum species atque proprietas cognosci poterit.

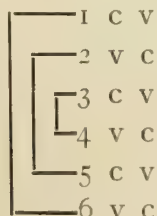
I. FASCICULI FOLIORUM QUATERNORUM.

Horum omnes, videlicet compages non numerata f. 8—11 (de qua v. p. 73), fasc. *IA*, **EB* (de quo v. p. 157 cum adn. 3), hoc schema exhibent:

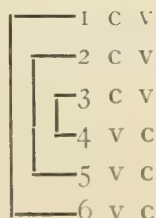


II. FASCICULI FOLIORUM SENORUM.

Schema I invenitur in fasc. non numerato f. 2—7 (de quo v. p. 156 adn. 2); **N*, *NA*, **EE*:



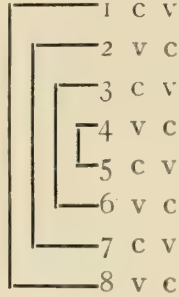
Schema II invenitur in fasc. *AA*:



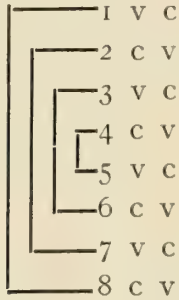
III. FASCICULI FOLIORUM OCTONORUM
sive QUATERNIONES.

Schema I invenitur in fasciculis 41 his:

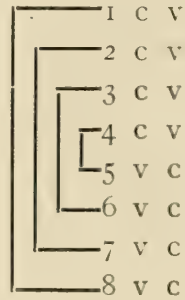
*Z, *Θ, IE (de quo v. p. 42), IZ, IH, *IΘ, K, KA, KB, KI, KA, *KE, *KS, *KZ, KH, *KΘ, A, *AA, AB, *AΓ, *AE, AS, AZ, AΘ, M, *MA, *MA', ME, *MH, *MΘ (de quo v. p. 64 b), NA, *NB, NΓ, NE, NS, NZ, NH, NΘ, ΞA, *ΞΓ, *ΞA.



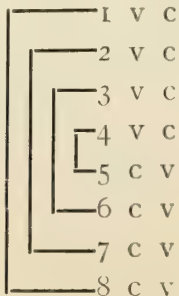
Schema II invenitur in
fasc. A (de quo v. p. 42. 74),
B, Γ, H:



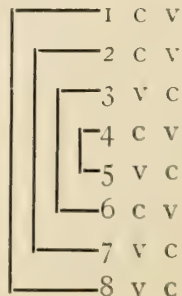
Schema III extat in fasc.
IB (de quo v. p. 43), IA:



Schema IV extat in fasc. I
(de quo v. p. 43):



Schema V extat in fasc.
A, MΓ:



IV. FASCICULI FOLIORUM DENORUM.

Schema I extat in fasc. *MB*:

(f. 1—5) c v v c c v v c c v

(f. 6—10) v c c v v c c v v c

Schema II extat in fasc. *S*:

(f. 1—5) c v v c c v v c v c

(f. 6—10) c v c v v c c v v c

Schema III extat in fasc. **E*:

(f. 1—5) c v v c v c v c ?

(f. 6—10) ? c v c v c v v c

Schema IV extat in fasc. *AH*:

(f. 1—5) c v c v v c c v v c

(f. 6—10) c v c v v c c v v c

V. FASCICULI FOLIORUM DUODENORUM.

Fasc. **IF*, **MS* videntur hoc schema exhibuisse:

(f. 1—6) c v v c c v v c c v v c

(f. 7—12) c v v c c v v c c v v c

VI. FASCICULUS FOLIORUM QUATTUORDECIM.

Fasc. **Z*, in quo accuratus foliorum numerus sane non constat (cf. p. 151), ita comparatus est:

(f. 1—7?) c v v c c v v c ? ? ?

(f. 8—14?) ? ? ? v c v c c v v c

VII. FASCICULUS FOLIORUM SEDECIM.

Fasc. *MZ* hanc speciem habet:

(f. 1—8) c v v c c v c v v c c v v c c v

(f. 9—16) v c c v v c c v v c v c c v v c

B. Conspectus supplendi causa hic repetendum duxi indicem fragmentorum ex Crateuae opere herbario depromptorum, quae in conspectu C littera adscripta significantur; de quibus supra cap. XIX (p. 88 ss.). XXIV copiosius disputatum est ¹⁾. Indicavi autem folia et argumenta et paginas editionis a M. Wellmanno propositae in commentatione, cui inscriptum est *Krateuas (Abhandlungen der königl. Gesellschaft der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Klasse NS II 1, 1897)*.

18 ^r ἀριστολογία μακρά	p. 11.	29 ^r ἀργεμώνη	p. 19 s.
19 ^v ἀριστολόγιον	p. 12.	30 ^r ἀρνόγλωσσον	p. 18 s.
25 ^r ἀχίλλειος	p. 14 s.	31 ^r ἄσαρον	p. 17 (cf. 6 s).
26 ^r ἀνεμώνη ἢ φοινικῆ	p. 15 s.	33 ^r ἀστέριον	p. 20.
27 ^r ἀσφόδελος	p. 16 s.	40 ^r ἀναγαλλίδες	p. 18.

C. E re denique visum est componere excerpta ex Galeni περὶ κρᾶσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἀπλῶν φαρμάκων libro sexto, quae in partis secundae capite XX (p. 93 s.) diligentius iam tractata ²⁾ in ipso conspectu G littera adposita significavimus. Indicantur autem hoc indice folia codicis nostri et argumenta fragmentorum conlata cum capitibus paginisque editionis a C. G. Kuehnio curatae in Medicorum graecorum operum vol. XI (1826).

16 ^r ἀλόη	1, 23 p. 821, 12—822, 14
19 ^v ἀριστολογία	1, 56 p. 835, 15—836, 17
20 ^r ἀρτεμισία	1, 62 p. 839, 17—840, 5
22 ^r ἀμβροσία	1, 27 p. 824, 1—824, 2
23 ^r ἀψίνθιον	1, 75 p. 844, 3—844, 17
24 ^r ἀβρότανον	1, 1 p. 799, 10—807, 5
25 ^v ἀνεμώνη	1, 44 p. 831, 11—831, 17
27 ^r ἀσφόδελος	1, 71 p. 842, 10—842, 15
28 ^r ἄνηθον	1, 45 p. 832, 1—832, 17
28 ^v ἀργεμώνη	1, 54 p. 835, 10—835, 11
30 ^r ἀρνόγλωσσον	1, 60 p. 838, 4—839, 3
30 ^v ἄσαρον	1, 63 p. 840, 6—840, 8

¹⁾ V. praeterea p. 7. 29. 105 s. n. III. 109—118 (passim). 120 adn. 2. 3. 124. 133 cum adn. 1. 134. 168. 180. n. VII. 185. 188 cum adn. 1.

²⁾ V. praeterea p. 7. 89. 105 s. n. III. 109 s. 168. 180 n. VII. 188 adn. 1.

32 ^r ἀμάρακον	1, 26 p. 823, 16—823, 18
33 ^r ἀσιήρ Αιτικός	1, 69 p. 841, 16—842, 4
34 ^r ἄρκενθος	1, 57 p. 836, 18—837, 3
35 ^r ἄλιμνον	1, 22 p. 821, 3—821, 11
38 ^r ἀνδράχνη	1, 43 p. 830, 11—831, 10
39 ^r ἄρωστις	1, 3 p. 810, 9—811, 9
40 ^r ἀναγάλλις	1, 39 p. 829, 1—829, 7
42 ^r ἀδιάντον	1, 7 p. 814, 14—815, 1
70 ^r ἄγχοῦσα	1, 4 p. 811, 10—813, 10
71 ^r αἶρα	1, 10 p. 816, 1—816, 6
72 ^r ἄκανθος	1, 14 p. 818, 12—818, 15
73 ^r ἄκτη	1, 21 p. 820, 17—821, 2
74 ^r βούνιον	2, 13 p. 852, 13—852, 16
75 ^r βούφθαλμον	2, 14 p. 852, 17—853, 4
76 ^r βούγλωσσον	2, 12 p. 852, 9—852, 12
82 ^v βάτον	2, 4 p. 848, 1—849, 3
94 ^v γεντιανή	3, 2 p. 856, 4—856, 7

His accedebat teste codice Parisino gr. 2286 (f. 9^v) in membranae, quae inter f. 78 et 79 periit, pagina versa fragmentum de herba, quae βήχιον appellatur, cui in Kuehnii editione respondet l. VI cap. 2, 7 (p. 850, 15—851, 7).

CAPUT XXXV. DE HERBARUM NOMINIBUS ARABUM ET HEBRAEORUM LITTERIS TRANSSCRIPTIS ADDITAMENTUM.

Herbarum figuris plerisque post medium saeculum XV accessisse nomina graeca Arabum litteris reddita supra (p. 26. 63 n. 4) significavi. Quas quidem adnotationes in codicis re critica minime spernendas esse ex iis apparet, quae a se observata C. Wessely benignissime mecum communicavit. Qui illos imprimis locos respexit, quos supra p. 61 adn. 3 enumeravimus et in conspectu quoque codicis accuratius recensuimus, scilicet ubi saeculi VI librarius figuris titulos addere omiserat, is vero, qui codicem anno fere 1406 tractavit, vocabula vel nulla vel falsa adscripserat.

1) Atque primum quidem is, qui titulos Arabum litteris scripsit, falsa vocabula a. 1406 adiecta repetere satis habuit:

f. 163^v a. 1406 adscriptum: *κοτυληδών*, idem litteris Arabicis: *qūtūlitūn*; scribendum erat *κοτυληδών έτέρα*;

f. 197^v a. 1406: *κρίσιον*, idem litt. Arab.: *qirišiyūn*; scribendum erat *κρίσιος*.

2) Nonnumquam vero vocabulum, quod anni 1406 scriba vel ignoraverat vel falsum posuerat, ex adnotatiunculis graecis aliquanto posterioribus corrigere vel supplere potuit librarius Arabs:

f. 80^r a. 1406 additum: *τοῦτο οὐκ έγράφη*; manu altera saec. XV recte: *βρίον θαλάσσιον*, idem litt. Arab.: *wirī awūn talāšiyūn*;

f. 164^v a. 1406 falso: *κοτυληδών έτέρα*; manu altera saec. XV recte: *κυκλάμινος*, idem litt. Arab.: *kiqlāminūs*;

f. 279^r a. 1406 falso: *ποταμογεΐτων έτερος*; manu altera saec. XV recte: *δάμνος βοτάνη*, idem litt. Arab.: *rāmnūs*.

3) Neque desunt loci, ubi librarius Arabs falsos titulos a. 1406 additos de suo correxerit:

f. 47^v a. 1406 falso adscriptum: *άνθυλλίς*; librarius Arabs et falsum nomen exhibet *antīlis* et rectum subiungit *asqī-līriyās*, id est *άσκληπιός*;

f. 162^v a. 1406 falso: *κενταύριον τὸ μέγα*; litt. Arab. recte: *qantauriyūn saḡīr*, id est *κενταύριον μικρόν* sive *λεπτόν*;

f. 165^v a. 1406 minus recte: *κυκλάμινος*; litt. Arab. melius: *qiqlāminūs ahar*, id est *κυκλάμινος έτέρα*;

f. 339^v a. 1406 falso: *τρέγος όμοίως*; litt. Arab. recte: *tītī mālūs harah kiyās*, id est *τιθύμαλλος χαρακίας*.

Ex his, quae C. Wesselyi officiositati debentur, mihi quidem colligendum videtur eum, qui titulos graecos Arabicis litteris reddidit, hoc negotio haud temere neque omnino imperite functum esse, sed postquam in codice valde iam mutilo tractando librarium anni 1406 in herbarum nominibus adscribendis interdum lapsum esse animadvertit, pleniorē eiusdem recensiois librum figuris illustratum adhibuisse, in quo vera vocabula invenerit. Cuius generis codices ex ipso C, cum integrior esset, expressos Constantinopoli saeculo XV extitisse iam supra (p. 69. 172) suspicati sumus; sed possis

etiam de exemplari, quod ex codice adfini N fluxerit, haud inepte cogitare (cf. p. 187). —

Occasione hac oblata liceat mihi adiungere in summis foliis 1^v et 2^r legi nomen idem litteris Hebraicis scriptum *Mošeh ben Mošeh*, quo quidem significari videtur homo Iudaeus, penes quem codex fuerit, antequam ad *Iudacum Hamonis Suleimanni, dum viveret, medici filium* pervenerit (cf. supra p. 27. 29 s.). Fieri autem potest, ut herbarum nomina graeca Hebraicis litteris transscripta non Hamoni, id quod supra (p. 27) coniecimus, sed Mosi huic Mosis filio debeantur.

CORRIGENDA.

P. 46		l. 14	a marg.	inf.	pro 'figura'	scribendum erat	'descriptio'.
Ibidem		l. 13	„	„	„	pro 'descriptio'	„ „ 'figura'.
P. 48		l. 14 s.	„	„	„	delenda sunt verba	'litterae . . . indicis — principales et'.
P. 54	n. 4	l. 1	„	„	„	pro 'f. 387 ^v '	corrigas: 'f. 327 ^v '.
P. 62	adn. 2	l. 1	„	„	sup.	pro 'f. 239 ^v '	„ 'f. 239 ^r '.
P. 104	n. 3	l. 16	„	„	inf.	pro 'f. 102 ^r '	„ 'f. 109 ^v '.
P. 137		l. 7 s.	„	„	sup.	scribendum erat:	'in membrana, quam inter f. 387 et 388 excisam esse . . . colligitur'.
P. 137	adn. 1	l. 1	„	„	„	pro 'f. 488 ^r '	corrigas: 'f. 388 ^r '.
P. 143	adn. 2	l. 2	„	„	„	pro 'f. 36 ^r '	„ 'f. 36 ^v '.
P. 201	s.	l. 11	„	„	„	pro '30 (cum adn. 4). 37. 91'	corrigas '57 (cum adn. 2). 68 s. 172'.

De Dioscuridis codice observationes palaeographicae.

SCRIPSIT

CAROLUS WESSELY.

Dioscuridis codex Constantinopolitanus cum mira antiquitate et ingenti magnitudine tum eo inter omnes eius generis libros praestat, quod certum quoddam aetatis definiendae indicium prae se fert; itaque imprimis utilis est hic liber ad studium rei palaeographicae. En habes materiam ingentem antiquissimam uni eidemque tempori adscribendam, unde iam non ex uno alterove exemplo sed ex satis longa exemplorum serie leges quibus scriba in omnibus iis signis exarandis utebatur, quibus legentes adiuvantur sublevantur scribentes, cognoscuntur. Sed in his minimis rebus cum et materia abesset et res ipsa avocaret, haud ita multum studii collocatum est, quamquam ex Dioscuridis codice certe multa multo copiosius inlustrari exponi demonstrari poterant. Itaque et res ipsa monet et occasio suadet ut in haec omnia neglecta despecta contempta diligentius inquiramus. Ingentem autem materiam eorum quae observavimus in capita nonnulla distribuimus. Agitur autem de signis spiritus, de volis quibus singulorum vocabulorum, nominum, syllabarum ambitus circumscribatur, de apostrophis, de *v* et *ι* litteris, de interpunctionibus, aliis.

Cum ea tantummodo respexissemus, quae a prima manu exarata sunt, de accentu nihil scripsimus; nam antiquum accentus exemplum exstat nullum.

Sed ne legentium animi defatigentur, rem ita exponimus, ut lege brevi praemissa exemplorum seriem subiungamus.

DE VOCABULORUM SYLLABARUMQUE INTER SE DISTINGUENDARUM ADIUMENTIS.

Ut arte circumscribatur vocabulorum peregrinae originis ambitus, quo facilius ab aliis distinguantur uncus in fine additur. Cuius rei exstant exempla haec:

γλαδιολα' 148^r συνωβεα' 248^v.

κεμελεγ' 115.

εμ' μακεδ' 270^v γοιδ' 156^r χουδοδ' 245^v.

λαναθ' 278^v λαναθ' θαλβαθ' 231^r γυμμαθ' 57^r 80^v βουινεσαθ' 70^r
μιθ' 305^v σεμιθ' 243^v μοθοθ' 373^v ανωθ' 335^v σαμ' ψωθ' 143^v ασοηθ' 30^r
ζιγ' γιβερι' 200^r.

ιεγκ' 84^v αστιδ' κοκ' 281^v ταυρουκ' 281^v ατιειδ' κοκ' 30^r ασουρηκ' 117^v
ιεσκ' 85^v.

σομαγδελαλ' 209^r ιεβαλ' 39^r.

αβηναμ' 80^v παναριαμ' ακουλαμ' 333^v απινουλαμ' 43^r αρσελαμ' αργε-
μωνιαμ' 85^r αρτεμισιαμ' 21^r αριστολοχιαμ' 18^r ατειδ' νοιχλαμ' 97^v βενεριαμ'
59^r 166 βερβηνακαμ' 268^v εχλωτορειπλαμ' 77^r θισαριακαμ' 30^r ηρουκαμ' 117^v
καυταμ' 32^r κολουμβαμ' 201^r κικουταμ' 188^r κηπαμ' 186^r καπιλλαρεμ' 43^r κα-
ραταμ' 312^v κοδ' νουλακαμ' 338^v κιτραριαμ' 271^v κουνουλαμ' 247^v λαπ' παμ'
242^v λεντικλαμ' 365^v μαυριαριαμ' στρουμαριαμ' 96^v νωναριαμ' 64^r μιλλ' εφο-
λιαμ' 32^r 237^r νεπεταμ' 128^v μουραριαμ' 176^r ορκιτονικαμ' 26^r πεμ' φεμ-
φθαμ' 268^v περιτρεσσαμ' 31^r ρουταμ' 161^r σανγουνιαριαμ' 179^r σαταριαμ'
261^v σιχ' χαμ' σιχκριαμ' 311^v σατουρειαμ' 138^v φαιρουλαμ' 239^v φιλικλαμ'
43^v 100^v.

αγρεστεμ' 135^r 181^r 206^r 241^v 299^v ατριπληκεμ' 51^r εριωνεμ' 104^r ιουν-
κιναλεμ' 255^v κακκιατροικεμ' 179^r ουδ' τικασλαβωνεμ' 93^r ουσουβεμ' 380^r πο-
νεμ' 20^r σαεμ' 359^r σανγυιναλεμ' 39^r.

αμουτιμ' 243^v γασουνιμ' 315^v ατιδ' σμουνιμ' 293^r ανωνιμ' 284^v.

αθ' αλιουμ' 71^r (scilicet *A' A* speciem praebet *A' A* litterarum)
ακουατικουμ' 336^v ακουτουμ' 87^v αλιστροουμ' ρουστικουμ' 176^r αλιουμ' 316^r
αλιουμ' κεδ' βινουμ' 116^r αλιουμ' βιπερινουμ' αλιουμ' κολοβρινουμ' 249^v

αιλίουμ' μαρινουμ', αιλίουμ' αγρεστεμ' 132^v αιλίουμ' 177^r αλκουβιακουμ'
 112^v αλβουλιουμ' 27^r αμιουμ' αλεξανδριουμ' 60^r ανησσουμ' 50^r ανηθουμ'
 28^r αρφηδασουκιουμ' 35^r ασιφολλίουμ' σανγυίναλεμ' 39^r απιουμ' ρουστικουμ'
 109^r; 157^r 248^v 305^v 306^v αυριμετελλουμ' 306^v κυριονηκουμ' 97^v αχχιουεμ'
 338^v αφινθιουμ' ρουστικουμ' 23^r αφινθιουμ' πουτικουμ' (sic cum duobus
 uncis) 24^r βακκουμ' 358^r βαιτουμ' 77^r βελετρουμ' αλαβουμ' 114^r βενεριαμ'
 πεπερακιουμ' 59^r βερβασκλουμ' 360^v βουλ'βουμ' 132^v βουλουκρουμ' λεντουμ'
 124^v βουτιουμ' 230^r ολουκρουμ' λακτουκισ 196^r γλαδιουμ' ιριναγρεστεμ' 241^v
 γλαδιουμ' σεναλεμ' 240^v εβισκουμ' 17^r ελεκεβραμ' 38^r επικιουμ' 99^v
 ερ'βουλουμ' 109^v ζουορ'ρινσοιπετ' λιβιουμ' 34^r ηλιουπουμ' 292^r ηρ'ρατικουμ'
 143^v θυμ'μουμ' 137^v θυρβηλουμ' 165^r ιουνκουμ' μαρινουμ' 245^v ιντουβουμ'
 σιλ'βατικουμ' 296^r κολοφωνιουμ' σανελουμ' 331^v κουμινουμ' 180^r κυμινουμ'
 αγρεστεμ' κυμινουμ' σιλ'βατικουμ' 181^r κυπρουμ' μιλ'βατικουμ' απιουμ' ρουτι-
 κουμ' 22^r κορουμ' σιλ'βατικουμ' 25^r κολεμεστρουμ' 67^r κεντουκλουμ' 93^r
 κερκλατικουμ' 110^v κερ'βιοκελ'λουμ' κερ'βινα 121^v καπιτουλουμ' καρδους
 125^v κανναβεμ' 168^r κολικλουμ' μαρινουμ' 185^r κινκουαιφθαλιουμ' 272^v
 στρουμουμ' ατιρ'σμουμ' κουκουβαλουμ' 293^r λουππινουμ' 133^v λυκιστρικουμ'
 37^r λαβρουμ' καρδουμ' 99^v λεονίνουμ' 210^r παπαβερχλουμ' 210^r λιβου-
 λουμ' 381^v λινουμ' αγρεστεμ' 206^r μιλλεφολλίουμ' 25^r μοιμ'μοιμ' μοχμουμ'
 38^r μινερ'βιουμ' 123^v μεταστρουμ' 131^v μιουμ' 143^v 270^v μαρ'ρουβιουμ'
 274^v μιλλεουμ' 192^r ναστουρκιουμ' 187^r ολυσαθρουμ' σαθρωουμ' 122^v οιο-
 μαγριουμ' 177^r ορκιτουμ' 26^r ονολουκρουμ' 129^v 182^r ομβιλικουμ'
 βενερισ 163^r οπουμ' ρουστικουμ' 209^r οσαρ'γουγουμ' 383^v ουστικουμ' αγρε-
 στεμ' 299^r ουερ'τεμνουμ' μουλ'γηθρουμ' 296^r οσακκινουμ' 358^r πορρουμ'
 277^v πανικουμ' 117^r προσηπιουμ' 63^r παπαβερ νηγρουμ' 222^r πεδεγαλλι-
 νακιουμ' 170^r πολειουμ' απουλειουμ' 86^v ρωσμαρινουμ' 204^r ρορανδρουμ'
 282^v ρουβουμ' 82^v ρουστικουμ' 176^r ρικινουμ' 171^r ρουμιγαστρουμ' 244^v
 ραπουμ'τερραι ραπουμ' πορ'κινουμ' ομβιλικουμ' τερραι 165^r σαβουκκουμ'
 σεβα' σιοβηημ' 73^r σαναριαμ' 290^r σανδονικουμ' 45^r σαταριαμ' τελουμ'
 261^v σαξιφραγαμ' 290^r σατουρειαμ' θυμ'μουμ' 138^v σεχιναστρουμ' 85^v
 σιλ'βατικουμ' 181^r 296^r σουπερκιλιουμ' βενερισ 237^v σκανδουλακιουμ' πεδε-
 γαλλινακιουμ' 140^v σολαστρουμ' 48^r σουκινουμ' 31^r σουμ' 37^r σουπερκι-
 λιουμ' βενερισ 25^r σουπερκιλιουμ' τερραι 42^r σπαραγουμ' 227^r σωλισεκουλουμ'
 32^r ταντουμ' 41^r τερ'ραιμαλουμ' 19^r τερμιναλιουμ' 119^v τριβολουμ' ακουα-
 τικουμ' 336^v τρινουμ' λιτουρ'βιουμ' τιουμ' 64^r τριφαριουμ' 303^v τριφολλίουμ',
 τριφολλίουμ' ακουτουμ' 351^v τριφολιουμ' μινους υσσωπουμ' 359^r φαινουκλουμ'
 ηρ'ρατικουμ' 143^v φαβιολουμ' μαρινουμ' 226^r χουλουμαλουμ' (α del.)
 273^v ωκιμουμ' ακουλιτικουμ' μινωρεμ' 107^r ωκιμαστρουμ' 385^v ανδραφαξ'
 51^r μερτρυξ' 84^v οροβαξ' 265^v ρουμηξ' 243^v ρουμιξ' ρουστικα 142^v κονσα-
 κρατριξ 148^r σαλυξ 70^r σικουπνουξ' 125^v ραδιξ' μουρικα 148^r ραδιξ' σαναρια

205^r σαλιξ^r μαρινα 37^r σαλιξ^r εκύνινους 146^r σουλκιραδιξ^r 92^v σεντιξ^r 82^v.
 αστειο^r χιλιοο^r 25^r γυμ^rμαο^r 127^v δουβαο^r 371^v θαμακο^r 32^r.

αντουενρινβεσω^r 76^r αστηρ^r αττικος 33^r αφαφερ^r 313^v βακχαρ^r βακαρ^r 31^r
 γιζαο^r 74^r επυεο^r 42^r κερ^r κερ^r 40^r κικερ^r ρουστικουμ 99^v κουσιμεζαρ^r 299^r κοφαλε-
 μαο^r 176^r λατεο^r 359^r παπαβεο^r 222^v 224^v παπαβεο^r νιγρουμ^r 237^r πιπερ-
 αργεστε 37^r πλανταγωμινοο^r 30^r σεμουεο^r 212^r σενωδιωνωο^r 296^r σενεοο^r
 99^v σημιναιλις μινοο^r 257^v σιστραμεοο^r 143^v σκοιαρ^r 125^v σοβεο^r 338^v τιβουο^r
 322^r αμουξειγαροφ^r 244^v ξεραφοιστ^r 206^r ναροτ^r 75^r βουο^r χουματ^r 371^v νουκου-
 βατ^r 349^v ουστιλ^r λαγω^r ρουστινα 98^v τριψαγω μινοο^r 382^v.

Sed non solum vocabulis peregrinis verum etiam graecis hic uncus in fine additur eadem scilicet de causa. Sequitur autem vocabulum aliud aut a vocali littera incipiens aut a consona; hoc enim nihil interest. Hic usus inprimis in nominibus propriis plurimus fuit quamquam in Dioscuridis codice exemplum legitur unum *ερμησιαναξ^r σαφεστατα* 394^r. Aliorum exemplorum iam sequitur conspectus scilicet vocabulorum usitatissimorum qui desinunt in vocalem litteram:

ῥ^rμεγα 133^v προστεθισα^r πεσσο^r τροπον 132^v εχοντα^r ἴασει 441^r αυτου
 του. σωματος 431^v ουτος εοι^r | 410^r κολλα^r ελ^rκη 310^v εινη^r μεν^r 399^r ουδεμια^r
 θεμις 395^r στελλει^r και 327^r δριμυ^r αιδωδιμωτερα 97^v χρωτα^r και νεαρον επι-
 πλατ^rτει: 100^v ιαται^r τουσδε 175^r.

Deinde eorum qui in consonam desinunt:

λιαν^r αηθης 171^r σκιαναν^r ἠγουμενην 467^r ην, προσψανση 406^v χωρι-
 ζομενην^r εκλειπαρουσαν 464^r μελουσιν^r αποψυγεντα 454^r ολερον^r τη γευσει
 299^v λευκον^r μεσημβρια 344^v μειζον^r ον 109^r δευτερω^v ἄγωγον 249^v.

θριδαξ^r ευστομαχος 135^v θριδαξ^r ημερος 135^v (rubrum) θριδαξ^r ἱμερος
 θριδαξ^r αγρια 8^v οποπαναξ^r συνλεγεται 280^v λαξ^r 38^r σμιλαξ^r 182^r σμιλαξ^r
 λεια 332^v 333^r απαξ^r ὑπεκανο[477^r καθαπαξ^r 402^r καθαπαξ^r το 440^r καθα-
 παξ^r θελοντι 430^r καθαπαξ^r ηδε 440^r καθαπαξ^r προς 446^r καθαπαξ^r ανθρω-
 πινου 447^v καθαπαξ^r προσηκει 454^v καθαπαξ^r ευρισκεται 448^r] παξ^r κομιζει.
 444^r παναξ^r ηρακλειος 9^v βαθραξ^r 426^r φυλαξ^r εδιτο 406^r φαλαγξ^r την 431^v εξ^r
 ριζαι 265^v εξ^r | μετ^r οινου 224^r η εξ^r απο (l. η^r ξξ^r ἀπό) 350^r εξ^r η επτα 368^r
 εξ^r η (l. ξξ^r η) 381^r εξ^r λευκην 335^v βηξ^r τε 442^r ναρθηξ^r 239^v (rubrum)
 240^r ὑσπληξ^r 484^r σκωληξ^r η 484^r σφηξ^r και 422^v ελιξ^r καρ | πος 175^r φοινηξ^r
 365^r βεμβιξ^r αρα 422^r βεμ^r βριξ^r ουτος 422^r τοις περιξ^r αρωματιζοντα 125^v
 κηυξ^r συνεχως 480^r καλυξ^r μεγαλη 340^r νυξ^r φανισα 462^v ονυξ^r 64 272^v.

αταρ^rδη 443^r 453^v αυταρ^r επιτα 391^r αυταρ^r αλος 392^r γαρ^r | 98^v γαρ^r
 403^r 410^r 424^r γαρ^r αι 465^v γαρ^r αν 400^r 436^r 441^v 469^v 470^v 478^r γαρ^r,

αλ' θησαιο 388^v γαρ' αλισκονται 481^v γαρ' αλουτες 462^r γαρ' αλλα 451^r
 γαρ' | απασας 462^v γαρ' αποστρεψαι 388^r 390^r 392^r γαρ' αριστον 430^r γαρ'
 ατερ' πες 481^v γαρ' αυτοις 478^r γαρ' αυταις 471^r γαρ' αυτους 467^v γαρ'
 αυτον 408^v γαρ' αυτην 119^v γαρ' γνοιη 469^v γαρ' βεμ' βρ' ιξ' 422^r γαρ'
 βαρυτατη 406^v γαρ' δη 405^v 411^v 414^r 415^v 429^v 439^r 444^r 451^v 452^r 454^v
 455^v 457^r 458^r γαρ' διαμενοι 422^r γαρ' δηλαδη 425^r γαρ' δικην 453^r γαρ'
 δικτυα 471^r γαρ' ει 481^v γαρ' ειῖσαι 388^r 390^r γαρ' εις 470^r γαρ' εκ
 476^r γαρ' ελατ' τους 477^r γαρ' ελαιας 464^r γαρ' εμεινε 392^r γαρ' εν 390^v
 465^r 479^v γαρ' εξακεσο 391^r γαρ' εμεινε | 392^r γαρ' εμ' βαλλει 467^r γαρ'
 επανατασις 418^r γαρ' επακολουθει 440^r γαρ' επαυτην 332^r γαρ' ερ' μιας
 391^r γαρ' εστιν 73^r 105^r 392^r 401^r 433^v 471^r γαρ' ζηλωτυπειν 462^v γαρ' η
 467^r γαρ' ηδιον 464^r γαρ' ηγαστηρ' 451^r γαρ' ην 458^r γαρ' | ηδη 419^r
 γαρ' θεος 389^v γαρ' θηλεια 399^v lin. 7 inf. γαρ' ιριδι 240^v γαρ' ιον
 399^r γαρ' και 52^r 398^v 412^v 437^r 444^r 445^r 446^r 447^v 470^r 474^v 480^r 482^r
 γαρ' κυανουν 41^r γαρ' κεν 463^r γαρ' καρ' πος 425^r γαρ' λεγεται 390^v γαρ'
 μετα 30^r 445^r γαρ' μη 298^r 457^r γαρ' μερος 460^r γαρ' μετεωριζει 283^v γαρ'
 μακρων 388^r γαρ' μιξοσιν 477^r γαρ' οταν 389^r γαρ' οι 462^r γαρ' οιον
 401^v γαρ' οισ 450^r γαρ' ολ' μην 448^v γαρ' ορα 468^v γαρ' ονκ 372^v γαρ'
 οτε 403^r γαρ' οδυναι 408^v γαρ' ουτως 115^r 440^r γαρ' ουτος 421^r 479^r γαρ'
 ουν 399^r 426^v 445^r 456^r γαρ' πανυ 419^v γαρ' παραπλησια 396^r γαρ'
 παυονται 300^r γαρ' πειρωμενοι 469^v γαρ' πεπληκται 466^r γαρ' πετρος
 463^r γαρ' πεφυασι 389^r γαρ' πικραν 467^v γαρ' πολυποδας 163^v γαρ'
 ποτου 484^r γαρ' πρωτον 450^v γαρ' ραστωνην 444^r γαρ' σκαφους 461^v γαρ'
 σφηκες 417^r γαρ' συν 452^v 462^v γαρ' το 403^r 459^v 463^r 484^v γαρ' τα
 427^v 435^v 467^r 478^v γαρ' τη 444^r γαρ' της 398^r 464^v γαρ' την 421^v 423^v
 γαρ' του 261^v 452^v γαρ' των 458^r 480^v γαρ' τοις 435^r 485^r γαρ' τους
 464^v 471^r γαρ' των 471^v γαρ' τουτο 457^r γαρ' τουτων 463^r γαρ' τι 463^v
 γαρ' τις 48^r γαρ' τινα 463^v 465^v γαρ' τινας 477^v γαρ' τειαινη 470^r γαρ'
 τοι 432^v γαρ' τοιουτος 419^v γαρ' υδωρ' 480^v γαρ' υπο 395^r 467^v γαρ'
 φησιν 394^r γαρ' φθονεροι 392^r γαρ' χειρι 466^v γαρ' χολερισιν 337^v γαρ'
 ψυγμον 389^v γαρ' ως 394^r 468^v 485^r γαρ' ων 411^r τοιγαρ' ουν 396^v
 418^v 435^v 452^r 454^v εαρ' εστι 427^r δελεαρ' αυτοις 461^v 464^v δελεαρ' διξε
 466^v δελεαρ' εντευθεν 464^r δελεαρ' εστιν 484^r δελεαρ' προς 460^r
 δελεαρ' μεμηχανηται 463^r δελεαρ' φερονται 465^r η | παρ' βατραχου
 426^v ηπαρ' σκληριας 46^r φρεαρ' ο 411^v ανηρ' φησιν 429^r ανηρ' θυγατερα
 474^v ανηρ' εχομενος 475^r ανηρ' π^{delet.} β' οτανης 389^r ηγητηρ' | τοις 468^v
 μητηρ' ορωσα 463^r δεημητηρ' 472^r μητηρ' αυτον 472^r μητηρ' ελ' κομενη 472^r
 μητηρ' ως 472^r δημητηρ' εις | λευσινα 444^r δημητηρ' αχθεσθεισα 411^v γαστηρ'
 του 444^r γαστηρ' υπομεινασα 442^v πατηρ' εφεστηκεν 478^r θυγατηρ' προς 394^r
 κρατηρ' παντως 451^r αστηρ' ατικος 33^r χειρ' δυνατη 398^v χειρ' ανδρος 429^r.

περ' διεισιν 440^τ οπερ' 15^ν οπερ' ἐκ' σπογ' γισας 299^ν ὄπερ' ἐνχρισμα^τ
 281^ν οπερ' καθιέμενον 76^τ οπερ' καταντλουμένου 139^ν οπερ' πλειστον
 45^τ οπερ' του 373^ν ὡσπερ' τριτις 148^τ οπερ' χυλιζονται 355^ν εφ' οπερ'
 ὠηθησαν 464^ν απερ' ἦδει 429^τ απερ' εσθιομενα 304^ν | ἦπερ' 402^ν ἦπερ' το
 402^ν ἦπερ' ο 418^ν ἀλλ' ἦπερ' αν ἦ 462^τ ἦπερ' διλειας 454^ν ἦπερ' νεαζουσι —
 482^τ ἦσπερ' ετυγαγεν 408^ν ἦσπερ' παρεχεται 425^τ ὠνπερ' εχων 406^τ ονος ἀφ'
 ὠνπερ' 405^τ οισπερ' ουν 453^τ ουπερ' | δη 426^τ ουπερ' εποιουντο 415^ν ουπερ'
 εσχεν 412^ν ουπερ' εταχθη 423^ν ουπερ' ἰωθεν 430^ν δηπερ' προσῆκει 440^ν διοπερ'
 ρησ | σι 83^ν εανπερ' τινος 430^τ ειπερ' τι 466^ν ειπερ' αυτη 472^τ ειπερ' επισ-
 κεψαμενος 425^τ ειπερ' ειης 436^ν ειπερ' εθελοις 461^τ ειπερ' αναθαρ' ρησειεν
 372^ν ειπερ' εχοι 456^τ επειδηπερ' 86^ν επειδηπερ' αμα 373^ν ἴναπερ' | ποιεται
 400^ν καιπερ' ο | ρων 485^τ καιπερ' οντες 464^τ καθαπερ' ἀλλοις 439^τ καθαπερ'
 ἔκεινος 421^τ καθαπερ' ἐκ' πυρος 405^τ καθαπερ' ελαιας 35^τ καθαπερ' επι
 119^ν καθαπερ' η 402^τ 421^ν καθαπερ' και 397^τ 429^ν καθαπερ' περιδος
 67^τ καθαπερ' σκορ' πιου 292^τ καθαπερ' ταυρος 455^ν καθαπερ' τον 457^τ οιονπερ'
 και 415^τ οιονπερ' η 456^ν οιαπερ' αυτη 413^τ οιανπερ' εστιν 450^ν οθενπερ'
 τον 455^τ οθενπερ' φασι 440^τ ὄσονπερ' χειρ' χωρει 449^τ ὄσαπερ' ανηρ'
 461^τ ὡσπερ' 99^ν 147^τ 237^τ 247^ν 276^ν 296^τ 349^ν 389^τ 396^ν 471^ν ὡσπερ' αι
 482^τ ὡσπερ' ἀλλήλοις 460^τ ὡσπερ' αμπελου 327^τ ὡσπερ' αστηρ 125^ν ὡσπερ'
 βαλανους 265^ν ὡσπερ' δανκον 259^ν ὡσπερ' ἔκεινος 408^ν ὡσπερ' εκεινοι
 465^τ ὡσπερ' εκλελησμενη 467^τ ὡσπερ' ελλεβορος 328^τ ὡσπερ' ερις 469^ν ὡσπερ'
 ετι 462^ν ὡσπερ' ἔφην 396^ν ὡσπερ' εχον 471^ν ὡσπερ' η ακακια 355^ν ὡσπερ'
 η ἴρις 59^τ ὡσπερ' ἠθροισθησαν · 466^ν ὡσπερ' θαψια 147^τ ὡσπερ' ἰῶθασι
 372^ν ὡσπερ' και 136^ν 349^ν ὡσπερ' καλαθισκους · 472^τ ὡσπερ' | κιχωριου
 48^τ ὡσπερ' κορυμβου 246^ν Cf. 376^τ ὡσπερ' λοχου 460^τ ὡσπερ' μεν 451^τ ὡσπερ'
 μινθου 121^ν ὡσπερ' μη | κωνος 26^τ ὡσπερ' ο 350^τ ὡσπερ' οι 465^τ ὡσπερ'
 ουδε 462^ν ὡσπερ' ουν 442^τ 450^τ ὡσπερ' | παπαλον 15^ν ὡσπερ' πλεκτανας
 67^τ ὡσπερ' πρασα 132^ν ὡσπερ' πυρος 374^τ ὡσπερ' οξολαφον 163^τ ὡσπερ'
 ορ' μιαν 465^ν ὡσπερ' ραφανος 64^τ ὡσπερ' σταφυλινος 28^τ ὡσπερ' σκορ' | πιων
 24^τ ὡσπερ' τι 468^ν ὡσπερ' τινες 462^ν ὡσπερ' τινας 481^ν ὡσπερ' τα 56^τ
 ὡσπερ' το 164^τ ὡσπερ' του 275^ν ὡσπερ' τετμημενη 123^ν ὡσπερ' ὑπο 465^ν
 ὡσπερ' ψαμ' μον 465^ν.

πυρ' ακανθα 308^ν πυρ' αναψαμενοι 467^τ πυρ' αρχει 445^ν πυρ'
 ἐκ' λαμ' πουσιν 403^τ πυρ'. ελεου. δε 396^ν πυρ' ἦν 396^ν πυρ' κατακλεισαντες
 471^ν πυρ' ποιησειεν 472^ν πυρ' τω 470^τ.

ὑδωρ' 94^ν 414^ν 448^ν 466^ν ὑδωρ' | αγει 159^τ το ὑδωρ' αδην 441^τ ὑδωρ'
 ακρον 480^ν ὑδωρ' δ' δυνα | τες 480^ν εις ὑδωρ' ἐκ' λυων 455^ν ὑδωρ' επομονοι
 477^τ ὑδωρ' η 455^ν ὑδωρ' ἦδε 457^τ ὑδωρ' θολοιο 454^ν το ὑδωρ' και 298^τ ὑδωρ'
 και 354^τ ὑδωρ' και 452^τ το ὑδωρ' και 394^ν ὑδωρ' κατω 165^τ ὑδωρ' μετα
 299^ν ὑδωρ' μολις 468^ν το ὑδωρ' οιμαι 454^ν το ὑδωρ' περισιζομενο

481^v ὕδωρ^v της 479^r ὕδωρ^v του 476^r ὕδωρ^v τω 469^v ὕδωρ^v φυσημασιν
467^v ὕδωρ^v ψυχρο^v 300^r ὕδωρ^v ὡσπερ^v 465^v ἰχώρ^v οιοσ 473^r νυκτωρ^v
επισταμενοι 469^r.

αλαις^v κα | θαρτικοι 332^r απλωσ^v | εοικεν 456^v σαρκος^v πλαδαρας
88^v ο^v σηψ^v πανυ 400^v σηψ^v σαυρος 422^v αφλεγμαντος αιμορ^vραγειας 25^r.

Quae cum ita sint mirum non est quod etiam ουκ^v vel ουχ^v vocabulum hoc unco ab iis quae secuntur distinguitur.
ὡσπερ^v ουκ^v απο 485 ουκ^v εθελειν 462^r ουκ^vεις 59^r 412^v ουκ^v εκεινου
432^r ουκ^v ενεστι 427^v ουκ^v επειχειρουσιν 478^r ουκ^vετ εχει· 470^r ουκ^vετ^v
ενοχλουτων 467^v ουκ^v ηρτον 19^r ουκ^v ισχυον 470^v ουκ^v ισχυον 469^v ουκ^v
υπειξας 476^v.

ουχ^v απλωσ 440^r ουχ^v ετερωσ 481^v ουχ^v ο 405^r ουχ^v οια 437^r ουχ^v
οιοντε 400^v 431^v ουχ^v οιοστε 405^v ουχ^v ολιγοι 470^v ουχ^v οσον 467^r ουχ^v
ουτω 101^v. Cf. Crönert memoria graeca Herculanensis p. 9 sq.

Inprimis huius unci usus est in praepositionibus distinguendis nihilque interest utrum cum verbis compositae sint necne.

EK: εκ^v | [256^v εκ^v βαθους 139^v εκ^v βοιωτιας 394^r εκ^v γαιης 391^r
392^r εκ^v διος 405^v εκ^v διαστηματων 72^r 94^v 111^v 150^r 151^r 159^r 268^v 274^v 303^v
εκ^v διαστηματων 381^v εκ^v διασ | στηματαων 296^r altera σ littera minor
est addita; iam de hac re cf. Crönert l. c. p. 10 n. 2. εκ^v δια-
στηματω | 146^r 278^v εκ^v διαστηματος 56^r 129^v εκ^v θωρακος 42^r 137^v 310^v
εκ^v θαλασσης 480^v εκ^v κακοτητος 388^v εκ^v καρ^vκινου 421^r εκ^v μεγαλων
286^v εκ^v μεγαλοιο 388^v εκ^v μερους 147^r εκ^v μεσων 241^v εκ^v μεσης 401^r εκ^v
μεσου 56^r 281^v εκ^v μετανειρας 411^v εκ^v μητρας 25^r εκ^v μιας 19^r 274^v 280^v εκ^v
μηρινθου 484^v εκ^v μοσχου 453^v εκ^v μοσχων 374^r εκ^v μυκτηρων 145^r 180^r 182^r
215^r εκ^v μυκτη | ρων 269^v εκ^v μυκτηρων 277^v εκ^v νυμ^vφων 406^r εκ^v παντων
448^v 468^r 479^v εκ^v παντος 403^r 450^v εκ^v | παντος 394^v εκ^v | περιτομης
139^v εκ^v πλαγιων 25^r εκ^v πλευμονος 86^v εκ^v πληγης 425^v εκ^v πολεμου 470^r
εκ^v πυκνοτατων 469^r εκ^v ριξης 248^v εκ^v ρινων 239^v εκ^v τε 393^r εκ^v του
16^r 111^v 267^v 280^r 299^v 351^v 374^r 400^r 409^v 412^v 415^v 455^v 456^v 468^r 474^v
476^v εκ^v των 107^r 157^r 281^v 398^r 421^r 449^r 480^r εκ^v της 377^r 412^v 456^v 471^r
480^v 481^v εκ^v | των 275^v εκ^v τουτου 299^r 372^v 447^v 454^v 457^v εκ^v ταυτης
441^r 450^v εκ^v τινων 472^r εκ^v τουτων 152^r 292^r 427^v εκ^v τροφης 478^v εκ^v
τοκεων 143^v εκ^v τοκων 132^v εκ^v φρονου 457^v εξ^v ανθηματα 316^v εξ^v ιπ^vπο-
κρατους 452^r εξ^v | οσον 17^r εξ^v υπογνου^v 435^r εξ^v υπνου 401^r.

εκ^vλαμβανουσι 89^v εκ^vβλαστησεις 278^r εκ^vβλα | στησιν 82^r διεκ^vβασιν
466^v εκ^vβολην 153^r 251^v εκ^vβαλειν 430^v εκ^vβαλλει 18^r 156^r εκ^vβαλλει 62^r
εκ^vβαλλει 19^v εκ^vβαλλουσι 389^v εκ^vβαλλουσιν 141^v εκ^vβαλλιν 338^v εκ^vβαλλεται

94^ν ἐκ βεβλημενη 463^ν ἐκ βληθεντα 455^ν ἐκ βαλλον | [256^ν ἐγ'βαλ' | [λ]ουσιν
 389^ν (margo) de γ conf. ἐγ'λιχομενη 96^ν, ἐκ γονα 457^ν ἐκ δεχονται 399^ν
 478^ν ἐκ δειρι 309^ν ἐκ δημιαν 464^ν ἐκ δημειας 476^ν ἐκ διδαχθεντας 394^ν ἐκ δι-
 दाχθηναι 480^ν ἐκ διδαχθειεν 478^ν ἐκ διωκειν 397^ν ἐκ δραμων 463^ν ἐκ θλειβε
 299^ν 455^ν ἐκ θλειβομενα 299^ν ἐκ θλιβηναι 279^ν ἐκ θλιβεν 279^ν ἐκ θλιβοτες
 80^ν ἐκ θλιβισα 139^ν ἐκ θλειβεισα 298^ν ἐκ θλιφθεισα 359^ν ἐκ θλειβεται 455^ν
 ἐκ θλιβομενων 274^ν προσεκ'θλειβων 299^ν ἐκ θρεψη 463^ν ἐκ κλεινουσαν 474^ν
 ἐκ κλεινε 468^ν ἐκ κλεινουσαι 466^ν ἐκ κλιναι 469^ν ἐκ κλεινειν 477^ν παρεκ'κλει-
 νουτες 469^ν ἐκ κολουται 478^ν ἐκ κανλισθισαι 135^ν ἐκ κειμενον 460^ν ἐκ κρει-
 νεσθαι 449^ν ἐκ κρινομενην 403^ν ἐκ κρινη 313^ν ἐκ κρινειν 480^ν ἐκ κρινουσειν
 479^ν ἐκ κρινομενοις 455^ν ἐκ κρινομενοις. | 455^ν ἐκ κρισις 451^ν 454^ν ἐκ κρισεις
 449^ν ἐκ λεαναντες 298^ν ἐκ λελησημενη 467^ν ἐκ λεγου 15^ν 60^ν 413^ν ἐκ λειπουσαι
 466^ν ἐκ λογισμου 410^ν ἐκ λυων 455^ν ἐκ λυομενων 455^ν ἐκ λυειν 437^ν ἐκ λιγ-
 ματα 104^ν ἐκ | λικτω 337^ν ἐκ λικτω 141^ν 310^ν ἐκ λιχομενη 247^ν ἐγ'λιχομενη
 96^ν ἐκ λιχομενον 104^ν ἐκ λει | χομενον 133^ν ἐκ μαλασσει 48^ν 65^ν ἐκ μελετησαντα
 394^ν ἐκ μιμεισθαι 449^ν ἐκ μυζα 455^ν ἐκ μυζηθεν 415^ν ἐκ μυζηθειη 437^ν ἐκ νι-
 τραθεντας 301^ν ἐκ πεμ'πων 461^ν ἐκ πεσουσα 449^ν ἐκ πεσιν 443^ν ἐκ πιπτιν
 299^ν ἐκ πεφν | κασιν 127^ν ἐκ πεπληγημαι 470^ν ἐκ πεπληγημενους 462^ν οφιν
 ἐκ πε | πληγημαι 466^ν ἐκ πηθησας 460^ν ἐκ πηθωσειν 484^ν ἐκ πλαγιων 15^ν
 διεκ'πλειν 465^ν ἐκ ποδων 396^ν ἐκ πτυει 472^ν οπερ'ἐκ σπογγισας 299^ν ἐκ ταρα-
 χθειη 470^ν ἐκ τεινουσειν 472^ν ἐκ τειναι 461^ν υδατων ἐκ τινεται 460^ν ἐκ τεταται
 427^ν 450^ν ἐκ τεμιν 442^ν ἐκ τεμοντες 465^ν ἐκ λιλλομεναις 27^ν ἐκ τινασσει 46^ν
 98^ν 133^ν 237^ν 269^ν ἐκ τιτρωσκει 141^ν ἐκ τρεπεσθαι 394^ν 399^ν ἐκ τρεφουσαις
 479^ν ἐκ τρεφει 461^ν ἐκ τρυχων 458^ν ἐκ φερεται 468^ν διεκ'φυγοιεν 478^ν διεκ'-
 φεν | γουσιν 469^ν ἐκ φανες 477^ν ἐκ φερι 339^ν ἐκ φρονα 452^ν ἐκ φρονες 445^ν
 ἐκ φυσεις 323^ν ἐκ φυσις 215^ν ἐκ χεομενον 27^ν ἐκ χεων 478^ν ἐκ χωρησαι 421^ν.
 εξ'αυθη 381^ν εξ'σωζειν 425^ν ἐκ σωζειν 412^ν εξ'οξει 408^ν.

EN: ἐν ποσιν 298^ν ἐν'απυρεξια 23^ν, deinde cum adsimilatione
 ἐμ'μεσω 163^ν 164^ν.

ἐμ'βαλλε 441^ν ἐμβαλ'λει 467^ν ἐμ'βαλ'λων 441^ν ἐμ'βαλλων 464^ν ἐμ'βαλων
 398^ν 412^ν 425^ν 427^ν 463^ν 466^ν εμβα | λων 461^ν ἐμ'βαλη 465^ν ἐμ'βαλ'λομε-
 νον 398^ν ἐμ'βαλλοντας 425^ν ἐμ'βαλ'λεσθαι 399^ν ἐμ'βαλλουσιν 462^ν ἐμ'βαλ'λετω
 425^ν ἐμ'βαλλε 441^ν ἐμ'βαλεσθω 425^ν 426^ν ἐμ'βληθεντα 398^ν ἐμ'βολη 22^ν ἐμ'-
 βαλευομενον 24^ν ἐμ'βαδευσειν 484^ν ἐμ'βρεχομενος 313^ν ἐμ'βρομον 120^ν ἐμ'βρουα
 18^ν 19^ν ἐμ'βρουων 118^ν ἐμβροια 295^ν.

ἐμ'μηνα 21^ν 26^ν 27^ν 31^ν 37^ν 49^ν 55^ν 86^ν 103^ν 111^ν 114^ν 115^ν 137^ν 142^ν
 154^ν 158^ν 162^ν 165^ν 177^ν 244^ν 247^ν 248^ν 292^ν 295^ν 300^ν 303^ν 304^ν 310^ν 312^ν
 321^ν 337^ν 376^ν 382^ν 388^ν 389^ν ἐμ' | μηνα 31^ν ἐμ'μηναν 21^ν 27^ν 50^ν 122^ν
 249^ν 251^ν 269^ν 270^ν 316^ν. .

ἐμ'πειρει 466^τ ἐμ'πελιος 420^τ ἐμ'πεπηγεναι 463^τ ἐμ'πεσουσα 440^τ ἐμ'πε-
σοιεν 401^ν ἐμ'πε | σσοντος 460^ν ἐμ'πηδασθις 421^ν ἐμ'πικροι 234^τ ἐμ'πιπτει
466^τ ἐμ'πιπτουσιν 462^τ 467^ν ἐμ'προησαι 469 ἐμ'πιμ'πρασθαι 450^ν ἐμ'πεσω
461^τ ἐμ'πλαστρους 19^ν ἐμ' | πλαστρους 171^τ ἐμ'πλεκεται 22^τ ἐμ'πλεγμενας
64^τ ἐμ'πληκτος 448^ν ἐμ'πλησθαι 467^ν ἐμ'πλησας 466^τ 484^ν ἐμ'πλησαντες
469^ν ἐμ'πλησαι 471^τ ἐμ'πνους 472^ν ἐμ'ποδων 442^τ ἐμ'πο . . 456^τ ἐμ'ποιειν
440^ν ἐμ'ποιησαι 420^τ ἐμ'προσθε 26^τ ἐμ'πτω | κεν 476^τ.

ἐμ'φαινοντας 331^ν ἐμ'φερης 65^τ 80^ν 135^τ 166^τ 265^ν 303^ν 401^ν 412^ν
ἐμ'φε | ρης 254^ν ἐμ'φερη 25^τ 53^τ 59^τ 61^τ 159^τ 296^τ 365^τ ἐμ'φερη 358^τ
ἐμ'φερες 93^τ 101^ν 102^τ 116^τ 140^ν ἐμ'φερεσι 263^ν προ]οσεμ'φερης 262^ν
παρεμ'φερων 135^ν ἐμ'φορεται 405^ν ἐμ'φορηθεις 464^τ ἐμ'φρασσοντα 449^ν
ἐμ'φραττεσθαι 446^τ ἐμ'φουσα 399^ν l. 25 inf. ἐμ'φυομενον 455^ν ἐμ'φυει
423^ν ἐμ'φνεται 460^τ ἐμ' | φνεται 418^τ ἐμ'φυτευομενους 440^ν παρεμ'φε | [
248^ν ἐμ'ψυχοι 469^ν.

ἐν'καθαιρει | 332^τ ἐν' | πτυση 62^τ.

ἐγ'καθισματα 21^τ ἐγ'κειμενος 162^τ ἐγ'κειμενα 257^ν ἐγ'κειται 471^ν ἐγ'κλυ-
ζομενος 163^τ 175^τ ἐγ'κνος 165^τ 256^ν ανεγ'κροτον 390^τ ἐγ'χεων 458^τ ἐγ'χεουσιν
466^τ ἐγ'χοιόμενος 381^ν ἐγ'χυλον 309^τ ἐγ'χυματισθεις 368^τ.

ΚΑΤΑ: καθ'εψομενον 159^τ καθ'εψομεναι 202^τ male καθ'αιρει 115^τ.

De ΠΑΡΑ praepositione dubitare licet. Vocalis enim littera
in omnibus quae exstant exemplis elisa est: παρ'όσον 402^τ παρ'-
ύδασιν 374^τ παρ'εστιν 37^τ παρ'εοικεν 58^τ; idem de ΥΠΟ dicendum est:
υπ'εισιν 27^τ.

ΣΥΝ: συμ'μελιτι 23^τ συγ'γραμμασιν 461^τ συγ'χεις 461^τ συγ'χοιόμειον 180^τ
συγ'χυσεις 190^τ συγ'χωρουν 398^ν συγ'χωρουσης 442^τ συγ'χωρουμενος 443^ν
συγ'χωρι 439^τ συγ'χωρειν 414^τ συγ'χω | ρισθαι 449^τ.

συλ'λαβεσθαι 448^ν συλ'λαβειν 478^τ (ibidem αλλο) συλ'λαβων 477^ν συλ'-
λαξασαι 480^τ συλ'λεγεται 134^ν 278^ν συλ'λεγεται 349^ν συλ'λεγουσιν 465^ν συλ'-
λεχθειςας 481^τ συλ'λιθους 400^ν.

συμ'βαιη 480^τ συμ'βαινει 395^τ 403^τ 450^ν συμ'βαν 409^ν συμ'βαινοιτα
409^τ συμ'βηναι 476^ν συμ'βεβηκεν 38^τ συμ'βαλων 457^τ συμ'βληθεντα 425^τ
συμ' | μαχος 476^ν συμ'μετρος 39^τ 471^τ συμ'μιγνου 399^ν l. 6 inf. συμ'μιγεν-
των 396^τ συμ'μιξεις 478^ν συμ'πας 35^τ συμ'παν 398^ν συμ'πασι 441^τ συμ'πλα-
κεισαι 465^ν συμ'πλεκεται 193^τ.

συμ'φερον 410^ν συμ'φορα 457^τ συμ'φοραν 464^τ συμ'φορασ 446^τ 474^ν
συμ'φορων 394^τ συμ'φοραις 412^ν 461^τ συμ'φυτον 92^τ 286^ν (rubrum).

ΥΠΟ: ανυπ'οιστος 440^ν υπ'εισιν 27^τ vide supra.

ΥΠΕΡ: δε υπερ' 161^τ υπερ' αυτης 474^τ υπερ' αυτων 462^ν υπερ' δυο
61^τ υπερ' διπηχυν 161^τ εθις υπερ' εισσεως 474^τ υπερ' νηξεως 480^ν υπερ'

ξύλου 460^v ὑπερὸ παιδῶν 472^r ὑπερὸ παν 474^v ὑπερὸ | σπιθαμῆν 238^v ὑπερὸ
σφῶν 309^v ὑπερὸ του 481^r ὑπερὸ τους 474^r ὑπερὸ τον 463^r ὑπερὸ τας 401^r
ὑπερὸ της 479^v.

ὑπερὸ αἰρεῖ 408^r μακαρῶν ὑπερὸ ἀσπιζοντο 389^r ὑπερὸ βολῆν 394^v ὑπερὸ-
βαλουσι 477^r ὑπερὸ ἐχῶν 336^v 428^v ὑπερὸ ἐχειν 437^r ὑπερὸ ἐ | χῶσιν 94^v
ὑπερὸ κν | πτουσεῖν 477^v μήτε ὑπερὸ μέγεθῃ 469^r ὑπερὸ νηχεσθαι 469^r ὑπερὸ σαρ-
κηματα 310^v 321^r ὑπερὸ τερονντα 468^r ὑπερὸ φυῆ 460^r ὑπερὸ χαιροντες 474^r.

Iam addo praepositionis latinae ΤΡΑΝΣ exemplum quod eadem ratione tractatur τρανσ'μαρινομ 232^r.

Etiam partes singulas vocabulorum compositorum sic distinctas esse docent haec: νυοσ'ωτοις 231^r παμ'πολλων 394^r παμ'-
πολ'λων 462^r πυρ'αμητω 96^v iamque accedunt alia vocabula, in quibus uncus haud recte ponitur καθ'αιρεῖ 263^v συνκα'θεψομε | νη
27^r μηποτεμ' ἐμ'ψειν 398^v συρ' ἰγ'γας 323^r ηρ'υγ'γιου 283^v μεγαρ'εων 455^r
αποβαλ'ουσα 469^r περ'ινοςτοντες 481^v latinum τιντιναβουλουμ'εσθαι 216^r
μετ'α | [255^v φυραθ'εῖσαι 441^v ἔδ'ιτο 406^r ακρολοβ'οι 210^r ελ'αφου 425^r
εσθ'ιῶμενη 338^v κννοκεφα'λου 28^r εδω'διμος 28^r λιβαν'ωτω 27^r υδατο'σεως
80^v οπιημενων 298^r συντ'ρεμιν 442^r πινεται 27^r στρο'φους 35^r.

Hunc uncum cum signo illo cui nomen est diastole comparari posse putaverim. Neque absunt exempla anti-
quissimi huius signi usus. Ponitur in linea ipsa inter singula
vocabula inter se distinguenda:

ψυχρω > το δε 277^r και κωνου, σουσ | 456^v τι, ψαμωδες 15^v η,
λαχανοις 134^v λαμ'πρῶν > και βηγας 316^v πουτια, λογον 276^v θαμνωδεις,
ων 215^r βοτρνοειδη, σποδα 96^v καθ'εαυτον, η μετα σκαμμωνιας 115^r λυσι-
τελεστατον, ην 451^r σκιαδιον, ως 259^v μεν, των 21^r μεν, ονινησιν 424^v
φιλονικιαν, επιλαμβανεσθαι 409^v πυξοειδεις, ως 92^r υπογλισχοα, εν αυτων,
καρπος, ως 134^v χοη, περι φυλλα, ειπερ ξηραναντες, εν 134^v ιδιωσ, κνεωρον
134^v κρα | ματος, αγον 134^v πυξοειδεις, ωσι 92^r sed haec signa in δε,
βοηθι, αφεψη | θεν, συν οξι, πινομενον, βοηθι 283^v et δει σκοπειν, και
αναιρειν, a secunda manu exarata esse videntur quae saepis-
sime his usa est. Hic notavi: ἰνα, | νως 93^r.

Inter ea quae modo observavimus, *apostrophii* usum commemorandum esse puto cuius exempla haud ita multa exstant.

αλλ' εαν 430^r αλλ' εκεινοις 475^r αλλ' εν 475^v αλ'λ' ουκ' 432^r αλλ'
ενηλλαμενωσ 440^v αλ' λ'ουν 442^r αλλ' ευκολωτερον 484^r.

αμ' αυτω 429^v αμ' ελαιῶ 453^r αμ' ηλιοτροπιου 429^v.

δ' αυτοισι 389^ρ δ' εν φημη 411^ν.

ειθ' ουτως 452^ν ενταυθ' απαγαγοντες 410^ν.

καθ' αυτο 208^ρ καθ' εαυτην 291^ρ καθ' ολιγον 454^ν κατ' οσφρησιν
223^ρ κατ' ουλοι 177^ρ καθ' αιγος 429^ρ καθ' ολου 50^ρ καθ' υγροτητα 39^ρ.

μετ' αλφειτου 27^ρ μεθ' αλων 30^ρ μεθ' αλος 93^ρ μετ' ελαιου 106^ρ 220^ρ
μετ' ελλεβορου 148^ρ μετ' ισου 186^ρ μεθ' ηδουνης 464^ρ μετ' οινου 34^ρ 56^ρ
96^ρ 112^ν 119^ν 129^ν 145^ν 165^ν 162^ν 163^ν 183^ν 195^ν 221^ν 224^ν 227^ν 237^ν
242^ν 329^ν 336^ν 437^ν 442^ν μετ' οιν|ου 412^ν μετ' οινομελιτος 285^ν μεθ'
οινου 195^ν 380^ν μετ' οξους 153^ν 197^ν 214^ν 262^ν 285^ν 310^ν 344^ν μετ' |οξους
241^ν μεθ' υδατος 104^ν 193^ν 194^ν 195^ν 226^ν 326^ν μεθ' υδατος 221^ν 254^ν μεθ'
υδατος 80^ν 237^ν 244^ν 276^ν 321^ν 381^ν μεθ' |υδατος 237^ν 310^ν μεθ' υδατος
450^ν μεθ' υδρομελιτος 148^ν 195^ν 196^ν μεθ' υδρομελιτος 195^ν μεθ' υδρο-
μελιτος 195^ν μεθ' υδρομελιτος 356^ν μετ' ωου 261^ν μετ' υδατος 162^ν.

τ' εξανιατον 388^ν οποτ' αν 410^ν τοτ' αν 468^ν οτ' εις 391^ν οτ' αν
400^ν μητ' αγαν 401^ν τ' αυτων 439^ν τ' αυουτιδος 441^ν.

παρ' ανθρωπων 393^ν.

ταυτ' εξει 405^ν.

δ' αυτης 27^ν δ' αυτοι 148^ν δ' υπαξαι 391^ν ριζα δ' υπεσ[266^ν δ' οσμη 96^ν
δ' οτι 75^ν δ' υπισιν 115^ν δ' υστερα 139^ν συγ' εναντιος 400^ν οι γ' αν 440^ν δ' αυ
455^ν μηδ' εθνους 439^ν μηδ' οτ' αν 400^ν ηδ' αυτω 392^ν τ' οουνομα 157^ν.

κ' ευθυς 389^ν.

ουκετ' ανεχεται 409^ν ουκετ' εχειν 484^ν εσθ' η 465^ν εφ' υγροις 331^ν
εσθ' οτε 111^ν.

υπ' ερπετου 412^ν υπ' ουδενος 124^ν απ' οστω 261^ν.

μεντ' αν 432^ν 449^ν.

Mediis verbis, ubi plures se excipiunt consonae saepissime
apostrophus vel punctum ad discernendas syllabas addita sunt;
cuius rei Guilelmus Crönert in memoria graeca Herculan-
nensis p. 18 cum multa exempla contulit tum ego ex Dios-
curidis codice exscripsi haec:

B' B: αβ'βοι 132^ν.

Γ' Γ: αγ'γελι 460^ν διαγ'γέλλει 44^ν απαγ'γελω 394^ν προαγ'γέλλοντος
458^ν αγ'γελι 442^ν 484^ν αγ'γελειας 470^ν αγ' |γελαντες 476^ν επαγ'γελειας 476^ν
διαγ'γέλλει 411^ν διαγ'γέλλει 452^ν διαγ'γέλλοντες 439^ν προσαγ'γέλλοντος
458^ν αγ'γιον 431^ν αγ'γιω 195^ν αγ'γιοις 136^ν αγ'γοθεσιαν 342^ν καταγ'γαλλος
234^ν αμπετογ'γος 93^ν αξουγ'γιας 25^ν μετα αξουγ'γιας 33^ν γαγ'γραινας 78^ν
283^ν 339^ν γαγ'γραινων 93^ν γαγ'γραινικας 366^ν γογ'γρους 479^ν γογ'γυλη
8^ν 375^ν γογ'γυλιδι 19^ν γογ'γυλιδα 88^ν εγ'γίζοντα 304^ν εγ'γονα 409^ν 415^ν
εγ'γυς 392^ν 399^ν 401^ν 402^ν 412^ν εγ'γυθεν 470^ν ελμιγ' |γων 24^ν ζιγ'γιβερι

200^r ιγ' γυναικεις 33^r κλαγ' γανοντων 481^r λιγ' γουαι 76^v λιγ' γουᾱ 141^v λογ' γινα
 214^r ηρουγ' γιου 432^v 457^v ηρ' υγ' γιου 283^v ηρουγ' | γιου 427^v ηρουγ' γιον 15^v
 ηρουγ' γην 125^v ηρουγ' γιον 125^v rubrum ορουγ' γιον 125^v σπογ' γους 472^v
 σπογ' γωδεις 332^r σφογ' γοτομων 372^v σπογ' γιδας 299^v στραγ' γουριαν 153^r
 234^r 253^v 255^v 276^v 384^v στραγ' γουριαις 122^v στραγ' γουριωσιν 273^v
 στραν' γουρουντα 390^r στραγ' γουριωντας 59^r στ|ρογ' γυλος 251^v στρουγ' γυλος
 379^r 413^v στρουγ' | γυλος 241^v στρουγ' | γυλον 318^r 461^r στρουγ' γυλον 85^v 159^r
 202^r 234^r 254^v 278^v 413^v στρουγ' γυλη 413^v στρουγ' γυλη 8 78^v 19^r rubrum
 (sed στρουγ' γυλη 18^v) 64^r 163^r 238^v στρουγ' γυλην 29^r 96^v 141^v 264^v στρουγ' γυλη
 19^v στρουγ' γυλης 19^r στρουγ' γυλης 19^r στρουγ' γυλα 47^r 181^r 361^v στρουγ' γυλων
 14^v στρουγ' γυλας 45^r 237^r στρουγ' γυλωτερα 285^v 130^v στρουγ' γυλον 130^v
 στρουγ' γυλωτε|ρον 61^r στρουγ' γυλους 73^r υποστρουγ' γυλον 85^v 274^v υποστρουγ' γυλοι
 27^r υποστρουγ' γυλα 19^r συγ' γενει 393^r συριγ' γας 317^r 323^r 339^r οξυγ' γιω 38^r 56^r
 ραγ' γαδας 16^r συγ' γενειας 439^r λιγ' γουᾱ 141^v συιγ' γας 323^r |αλ πιγ' γος
 257^v φαλαγ' γιον 313^v 369^v 416^v 417^r φαλαγ' γιου 431^v φαλαγ' γιων 428^r 431^v
 φαλαγ' γοειδες 417^r φαρυγ' γα 134^v 339^r φαραγ' γες 400^v φεγ' γεος 390^v φεγ' γος
 388^v 390^r 418^v φθεγ' γεται 418^r φθεγ' γομενη 475^v φθεγ' γεσθαι 476^v
 ευφθογ' γους 475^v φαλαγ' γιοδηκτοις 13^v 227^r 237^r 245^v φαλαγ' γι|οδηκτοις
 233^r φαλαγ' γιοδηκτους 13^v 56^r 136^v 358^r φυγ' γανουσι 445^r διαφυγ' γανουσι
 421^r 454^v.

Γ' K: αγ' κη 449^r αναγ' κη 400^r 412^v 462^v 467^v 468^v 471^r αναγ' κης
 402^r 408^r 409^r 453^r αναγ' καιον 452^v 475^v αναγ' καιοις 389^r αναγ' καςε 458^r
 αναγ' καςουσιν 468^r αναγ' καςομεναι 481^r αναγ' καςει 415^r 462^v συναναγ' καςει
 463^r αναγ' κασθωσιν 421^r ηναγ' καςας 461^r καταναγ' καςει 398^r καταναγ' κη
 174^r (rubrum) καταναγ' κην 123^v αγ' κυλης 408^v αγ' κιστρου 461^v αγ' κιστρον
 463^r 469^r αγ' κιστροω 463^v 464^v 469^r 471^r αγ' κιστρα 471^r αγ' κιστροων 465^r
 αγ' κιστροις 465^r 467^r 485^r αγ' κιστρευθεις 463^v αγ' κωσι 457^r ημεγ' κεν 409^v
 436^r θριγ' κος 14^v ιεροβρυγ' κας 84^v ογ' κος 408^v 450^v ογ' κω 150^r ογ' κoi
 372^v ογ' κω̄ 28^r εξογ' κουσιν 465^v ωγ' κωμενην 403^r ογ' κουται 406^v εξογ' κωσεις
 46^v ογ' κουσθαι 450^v παγ' κρατιον 320^r σογ' κος 315^r 316^r.

Γ' Λ: αρηογ' λωσσον 8^r.

Γ' Μ: φλεγ' ματος 442^r ρηγ' ματα 241^v.

Γ' Ν: γιγ' νονται 431^v.

Γ' Ξ: επισφιγ' ξαντες 477^r κλαγ' ξασα 429^r συριγ' ξῑ 313^v φαλαγ' ξ̄ 416^r

Γ' Χ: αγ' χειβαθεις 468^v αγ' χουσα 8^r 432^v αγ' χουσαν 220^r αγ' χουση
 427^v αγ' χουσης 112^v 252^v απαγ' χομενων 484^v αγ' χυνωτα 365^r δαλιαγ' χες
 440^v συναγ' χικων 359^r συναγ' χικοις 23^r 186^r συναγ' χικοις 300^r κυναγ' χη
 κυναγ' χιον 68^r κυναγ' χιτεις 24^r παρδαλιαγ' χες 68^r μελιαγ' χολικων 108^r λαγ' χαιει
 402^v κεγ' χρος 192 κεγ' χρον 485^r κεγ' χρου 117^r 364^r κεγ' χρειναν 411^r κεγ' χρηται
 485^r κεγ' χρινας 410^v εγ' χελυς 465^v 479^r ρινεγ' χυτης 26^r ρινεγ' χυσιαν 374^r

ελεγ'χεται 15^v 193^r ελεγ'χος 402^v ρεγ'χειν 409^r τριγ'χια 484^v τριγ'χους 271^v
 τριγ'χων 109^v θριγ'χοις 14^r λογ'χη 213^r λογ'χτιν 214^r λογ'χοειδες 234^r σογ'χος
 10^r τυγ'χανει 399^r 402^r 412^v 413^r 414^v 417^v 422^r 425^r 429^r 430^r 435^v 439^v
 442^v 449^r 453^r 454^v 456^v 457^v 458^r τυγ'χανει 435^v τυγ'χανειν 223^r 437^v
 τυγ'χανουσιν 410^v 427^v 453^v 471^v περιτυγ'χανουσιν 453^r ετυγ'χανεν 394^r
 408^v 442^v τυγ'χανετω 437^v 449^r 451^r τυγ'χανοντα 455^r 456^r τυγ'χα|νοντα
 408^v εν' | τυγ'χανοντα 398^v τυγ'χανοντων 453^v τυγ'χανοντος 442^v 447^v
 επιτυγ'χανουσης 441^r εντυγ'χανει 394^v εντυγ'χανει- 443^r.

Δ' Μ: οδ'μη 398^v 406^v οδ'μην 413^v 452^v 454^v οδ'μης 396^r 458^r
 Καδ'μος 426^r.

Δ' Ρ: αφεδ'ρος 63^r.

Θ' Μ: ευθ'μοι 219^r.

Κ' Κ: κακ'αβουμ' 36^r αλικακ'αβον 41^r σικ'ικια 28^r δικοκ'ον 377^r
 κοκ'κοι 96^v 103^r 265^v κοκ'κους 292^r 392^r 455^r κοκ'κους 265^v κοκ'κοις 435^r
 κοκ'κων 134^v κοκ'κων 455^r.

Κ' Α: εκ'λασεν 476^v.

Κ' Μ: ακ'μη 400^r ακ'μης 396^v ακ'μην 299^v ακ'μας 395^r 413^v 465^r
 469^r 477^r ακ'μαις 466^v 471^r ακ'μαιον 309^r παρακ'μαζει 373^v ακ'μαζουσα
 409^r ακ'μασα- | τα 465^v κελ'μηκυσαν 481^r λιμ'μητηριοις 465^v ικ'μανη 282^v
 ενικ'μον 299^v τη ικ'μαδι 299^v ενικ'μαζεσ | 299^v.

Κ' Ρ: ακ'ροσπελος 80^v.

Κ' Τ: ακ'τεας 426^r ακ'των 478^r ακ'τινος 430^r ακ'τινων 480^v ενβακ'τρον
 98^v βακ'τριω- 463^r εκ'τεον 37^r εκ'τος 334^v εκ'τον 425^v πλεονεκ'τηματα 475^v
 εκλικ'του 277^v.

Κ' Χ: βακ'χης 413^r.

Α' Β: αλ'βα 82^r 166^r χαλ'βανης 396^v 437^r 457^r αλ'βινους 93^r ελ'βουνιον
 98^v κιλ'βιον 427^r σιλ'βακιουμ 383^v σιλ'βατικα 310^v σιλ'βεστρις 285^v σιλ'βοντα
 43^r 158^r 372^v σιλ'βει 390^r σιλ'βουσα 66^r σιλ'βουσαν' 15^v βολ'βος 105^r
 132^v 238^v βολ'βου 105^r βουλ'βους 238^v βολ'βω 105^r 126^v 358^r βολ'βων
 434^v βολ'βοειδης 297^r βολ'βω 97^r.

Α' Γ: αλ'γη 390^r αλ'γουν 469^v αλ'γηδων 372^v αλ'γηδοσιν 463^r αλ'γη-
 δονας 410^r αλ'γημα 136^v αλ'γημα 281^v αλ'γηματος 388^r αλ'γηματα 27^r 30^v
 46^r 279^v αλ'γηματα 281^v αλ'γειν 450^v 461^r αλ'γουσι 419^r αλ'γουντες 474^v
 αλ'γουντος 40^r 33^r 63^r αλ'γουντι 41^r αλ'γησειεν 472^r αλ'γησιν 128^v κεφα-
 λαλ'για- | 128^v κεφαλαλ'γιαν 153^v κεφαλαλ'γιαν 31^r κεφαλαλ'γιας 36^r 165^r
 293^r 300^r κεφαλαλ' | γιας 50^r κεφα,λαλ'γουσιν 237^r κεφαλαλ'γιαν 37^r οδον-
 ταλ'γιας 44^r 142^v 249^v 307^v οδονταλ'γιας 27^r 259^v οδονταλ'γιας 244^v 373^v
 οδονταλ'γιας 299^r οδονταλ'γιαν 262^v (sed οδονταλ'γιας 272^v) ωταλ'γιας 36^r
 56^r 261^v ωταλ'γιας 128^v προς ωταλ'γιας 273^v ωταλ'γιας 247^v 274^v 277^v 299^r
 μυαλ'γιας 261^v επαλ'γες 417^v αμελ'γει 455^v μουλ'γηθρομ' 296^r.

Α' Δ: ἐλ' δια 98^τ.

Α' Θ: ἀκααλ'θα 372^ν αλ'θια 16^ν αλ'θησαιο 388^ν αλ'θισκον 17^τ δυσαλ-
θων 256^ν δυσαλ'θης 454^ν ελ'θιν 399^ν 429^ν 464^ν 474^ν 476^ν επελ'θει | 389^τ
εξελ'θιν 75^τ διεξελ'θιν 460^τ συνδιεξελ'θιν 461^ν διελ'θιν 408^τ 481^ν υπελ'-
θιν 468^τ προσελ'θιν 398^ν προσελ'θιν 391^ν 394^ν 445^τ ελ'θοι 400^τ 448^ν
απελ'θοι 422^τ υπερελ'θοι 456^ν παρελ'θοι 459^ν ελ'θη 80^ν ελ'θων 405^ν 406^τ
408^τ 409^ν 410^ν 411^ν 429^τ 449^τ 455^ν ελ'θων 415^τ υπελ'θων 394^τ προσελ'θων
408^τ 476^ν κατεπελ'θων 409^ν επελ'θων 465^τ εξελ'θων 424^ν υπεξελ'θων 472^ν
ελ'θοντα 409^τ 484^τ ελ'θοντες 421^τ εξελ'θον 404^τ υπελ'θοντα 471^ν εξελ'θοντος
407^ν επελ'θοντος 409^ν ελ'θουσα 400^τ 472^τ υπεισελ'θουσαν 440^τ επανελ'-
θουσαι 471^ν επελ'θουσης 463^ν παρελ'θουσης 422^ν προσελ'θουσης 429^τ.

Α' Κ: αλ'κιβιος 415^τ αλ'κιβιον 112^ν 428^ν 429^τ αλ'κιβιαδιον 62 70^τ αλ'κι-
βιου 415^τ Αλ'κιμηνης 429^ν αλ'κυνες 482^τ αλ'κυνων 479^ν χαλ'κος 423^τ χαλ'-
κην 99^ν χαλ'κης 427^ν 472^τ χαλ'κη 469^τ χαλ'κας 10^τ 372^ν χαλ'καις 436^ν χαλ'-
κου 456^τ χαλ'κω 247^ν 465^ν 481^τ χαλ'κειω 471^ν χαλ'κευθεντα 469^ν χαλ'κευ
430^ν χαλ'κοκροι 157^τ διχαλ'κον 308^τ χαλ'κισ 271^ν χαλ'κωματι 177^τ χαλ'κιτην
χαλ'κανθον χαλ'κανθιμον 372^ν ελ'κος 351^ν 415^τ ελ'κη 19^ν 27^τ 30^τ 39^τ 64^τ
118^ν 177^τ 250^ν 268^ν 274^ν 281^ν 301^ν 310^ν 323^τ 382^ν 389^ν ελ'κεσιν 28^τ ελ'κει
469^ν 485^τ ανελ'κει 464^ν ελ'κειν 472^ν ανελ'κειν 473^τ ανελ'κειν 465^τ εξελ'κοις
448^ν ελ'κεται 463^ν 470^ν ανελ'κεται 469^ν εφελ'κεται 405^τ εφελ'κεται 461^ν 484^ν
ανθελ'κεται 469^ν ελ'κων 16^τ 19^τ 26^τ 96^τ 120^ν 129^ν 436^τ ελ'κων 19^τ 25^τ
(minoribus litteris) ελ'κω 141^ν 417^ν καιεδοια ελ' | κωθεντα 16^τ ελ'κοντος
455^τ 424^ν 399^τ ελ'κοντας 470^τ εξελ'κοντας 478^ν ελ'κοντω 472^τ εξελ'κονται
460^τ ανελ'κονται 462^ν 466^τ εφελ'κονται 470^ν ελ'κουσα 433^ν ελ'κουσι 462^τ
εξελ'κουσειν 467^ν 471^τ 475^τ εξελ'κουσι 461^ν ανελ'κουσι 461^ν ανελ'κουσι
464^τ ανελ'κουσιν 464^τ 465^ν εισελ'κωσιν 448^τ ελ'κωθωσιν 82^τ ελ'κομενον
408^ν εφελ'κομενων 466^ν ανθελ'κομενου 469^ν ελ'κομενη 472^τ εφελ'κεσθαι
471^τ ελ'κυσθησεται 471^τ εξελ'κυσει 467^τ ανελ'κυσει 462^τ ελ'κυσαι 139^ν ανελ'
κυσαιεν 469^ν κατελ'κυσθιεν 469^ν εξελ'κυσθιεν 462^τ ανελ'κυσθιν 473^τ ελ'κυ-
σθεντος 372^ν εφελ'κυσθεντες 484^ν εξελ'κυσθεισαν 471^τ ελ'κωσις 298^ν ελ'κωθωσιν
82^τ ελ'κινα 271^ν ελ'κωτικη 307^ν ελ'κωτικην 38^τ 307^ν ειλωμενα 27^τ 313^ν
ειλωμενης 277^ν ειλωμενας 88^ν ειλ'κυσεν 99^ν 157^τ ολ'κη 18^τ 19^τ 268^ν 298^τ
300^τ 338^ν ολ'κας 402^τ ολ'κης 49^τ 115^τ 136^ν 263^ν 278^ν 310^ν 469^ν ολ'κην
108^τ 262^ν 398^ν 428^τ 431^τ ολ'κον 476^ν.

Α' Λ: αλ'λα 98^ν 136^ν 385^ν 397^ν 400^τ 400^ν 401^ν 405^ν 408^ν 409^ν 410^ν
412^ν 413^ν 414^τ 415^τ 416^ν 423^τ 425^τ 426^ν 427^ν 432^ν 433^ν 435^ν 439^τ 440^ν
441^ν 442^ν 443^τ 444^τ 445^τ 446^τ 449^ν 451^τ 452^ν 453^τ 454^ν 455^τ 456^ν 457^ν
458^τ 463^ν 465^ν 467^ν 468^ν 469^ν 471^ν 472^τ 473^τ 476^ν 477^τ 478^τ 479^ν 480^τ
482 485^τ αλ'λα 441^τ αλ'λ' επι 470^ν 471^ν αλ'λ'αγαπησει 394^τ αλ'ληθυ 482^τ
αλλυδατι 477^ν αλλ'ετι 415^τ αλλ' επι 408^τ αλλ' ειπερ 461^τ αλλ' ουκ' ισχυον

470^v ἀλλ' οὐκ 432^r ἀλλ' ἰσχυς 468^v ἀλλ' οὐ 454^v ἀλλ' οὐκ 468^r ἀλλ' οὐ 470^v
 477^v 482^r 484^v ἀλλ' οὐ 105^r 479^v ἀλλ' οὐ 372^v ἀλλ' οὐ 452^r ἀλλ' οὐ 62^r 257^v
 429^r 432^v 433^v 463^r 466^r ἀλλ' οὐ 430^v 455^r ἀλλ' οὐ | [407^v ἀλλ' οὐδε 485^r ἀλλ' οὐ
 415^r 417^v κατ' ἀλλ' οὐ 465^r ἀλλ' οὐ 388^v 405^v 411^v 418^r 427^r 456^r 466^r 470^r
 474^r 480^v ἀλλ' οὐ 349^v 394^r 400^r 401^v 408^r 411^v 425^r 426^v 427^v 461^r ἀλλ' οὐ
 108^r 337^v 400^v 408^r 439^r 441^r 448^v ἀλλ' οὐ 16^r ἀλλ' οὐ 52^r 462^r 470^r 485^r
 ἀλλ' οὐ 414^v 432^v 475^v ἀλλ' οὐ 401^r 414^r 465^v ἀλλ' οὐ 485^r ἀλλ' οὐ 455^v
 ἀλλ' οὐ 485^r ἀλλ' οὐ 400^v ἀλλ' οὐ 464^r ἀλλ' οὐ 401^v 406^v 436^r 448^r 450^r
 455^v ἀλλ' οὐ 23^r 277^v 394^r 395^r 398^v 401^r 403^r 405^r 412^r 418^r 420^r 428^v
 436^r 453^r 456^r 463^v 464^v 469 ἀλλ' οὐ 148^r 182^r ἀλλ' οὐ 147^r 298^r 427^r
 434^v 436^r 461^r 464^v 465^v 478^r 481^r ἀλλ' οὐ 43^r 409^r 431^v 460^r 463^v 465^r
 469^v 470^r 471^v 476^r ἀλλ' οὐ 64^r 466^v ἀλλ' οὐ 409^v 461^v 476^v ἀλλ' οὐ
 τειν : 433^r ἀλλ' οὐ 401^v ἀλλ' οὐ 406^r ἀλλ' οὐ 389^r ἀλλ' οὐ 388^v ἐναλλ' οὐ 421^r ἀλλ' οὐ 436^v ἀλλ' οὐ 449^v ἀλλ' οὐ 402^r
 ἀλλ' οὐ 372^v ἀλλ' οὐ 401^v 402^r ἀλλ' οὐ 471^v ἀλλ' οὐ 8^r
 ἀλλ' οὐ 442^r ἀλλ' οὐ 437^r ἀλλ' οὐ 470^r ἀλλ' οὐ 435^r ἀλλ' οὐ 338^v
 ἀλλ' οὐ 471^v ἀλλ' οὐ 472^r ἀλλ' οὐ 389^v ἀλλ' οὐ | [λ] οὐ 389^v (margo)
 ἀλλ' οὐ 98^v 338^v ἀλλ' οὐ 19^r ἀλλ' οὐ [ἐ] ἀλλ' οὐ 256^v ἀλλ' οὐ
 425^v ἀλλ' οὐ 443^v ἀλλ' οὐ 441^r 466^v ἀλλ' οὐ 470^r ἀλλ' οὐ
 466^v 477^r ἀλλ' οὐ 395^v ἀλλ' οὐ 461^v ἀλλ' οὐ 461^v 464^v 465^v
 ἀλλ' οὐ 437^v ἀλλ' οὐ 425^v ἀλλ' οὐ 463^r ἀλλ' οὐ 448^r
 ἀλλ' οὐ 441^r 450^r sed ἀλλ' οὐ 441^r ἀλλ' οὐ 451^r ἀλλ' οὐ
 461^v 462^r ἀλλ' οὐ 479^v ἀλλ' οὐ 462^r ἀλλ' οὐ 444^r ἀλλ' οὐ
 421^r ἀλλ' οὐ 400^v ἀλλ' οὐ 38^r ἀλλ' οὐ 462^v 463^v
 ἀλλ' οὐ 421^r ἀλλ' οὐ 461^v 465^v 466^v ἀλλ' οὐ 165^r ἀλλ' οὐ
 461^v ἀλλ' οὐ 467^r 476^v ἀλλ' οὐ 431^r ἀλλ' οὐ
 432^v ἀλλ' οὐ 388^r ἀλλ' οὐ 451^v ἀλλ' οὐ 29^r 59^r 237^v ἀλλ' οὐ
 320^r ἀλλ' οὐ 94^v ἀλλ' οὐ 267^v ἀλλ' οὐ 286^v ἀλλ' οὐ 93^r
 ἀλλ' οὐ 397^r ἀλλ' οὐ 45^r ἀλλ' οὐ 79^v ἀλλ' οὐ 475^r ἀλλ' οὐ
 441^r ἀλλ' οὐ 432^r ἀλλ' οὐ 435^r ἀλλ' οὐ 167^r ἀλλ' οὐ 462^r ἀλλ' οὐ
 389^v ἀλλ' οὐ 279^v ἀλλ' οὐ 177^r ἀλλ' οὐ 299^v 388^r 426^v
 457^v ἀλλ' οὐ 476^v ἀλλ' οὐ 132^v ἀλλ' οὐ 8^v ἀλλ' οὐ
 484^v ἀλλ' οὐ 455^r ἀλλ' οὐ 383^v ἀλλ' οὐ 349^v 350^r (rubrum)
 ἀλλ' οὐ 426^r ἀλλ' οὐ 349^v ἀλλ' οὐ 350^r ἀλλ' οὐ 13^r ἀλλ' οὐ
 ἀλλ' οὐ 10^r ἀλλ' οὐ 28^r 82^r 139^v 180^r 214^r 246^v 279^v 283^v
 301^v 399^r 401^v 402^r 414^v 452^v 453^v 462^v 465^v 469^v 470^r 472^r 475^v 482^r
 ἀλλ' οὐ 336^v ἀλλ' οὐ 432^v ἀλλ' οὐ 426^v ἀλλ' οὐ 477^v ἀλλ' οὐ
 123^v ἀλλ' οὐ 418^v ἀλλ' οὐ 98^v ἀλλ' οὐ 456^v ἀλλ' οὐ 163^v
 ἀλλ' οὐ 239^v ἀλλ' οὐ 31^r 49^r 66^r 148^r 307^v 371^v ἀλλ' οὐ 115^r ἀλλ' οὐ
 455^v ἀλλ' οὐ 455^v ἀλλ' οὐ 437^r ἀλλ' οὐ 480^r ἀλλ' οὐ 470^v ἀλλ' οὐ 462^v

μελ'λοντας 372^v μελ'λοντες 372^v μελ'λουσιν 399^r 464^r μελ'λωσειν 481^r μελ'λοντι 456^v μελ'λοντος 388^{rv} 390^r 443^r σιτοσπελ'λος 57^r 127^v ακροσπελ'λος 57^r στελ'λιν 40^r στελλει 161^r 321^r στελ'λι 310^v διαστελ'λων 455^v αντελ'λιν 388^v 390^r αντελ'λοντος 390^r φακελ'λους 465^r ιουπικελ'λους 34^r.

αχιλ'λιος 24^v 25^r (rubrum) σκιλ'λα 126^v 298^r sed σκιλλα 297^v σκιλ'λης 298^r 434^v 448^r σκιλλαις 462^r σκιλλη 15^v ποιικιλ'λομενη 401^v σκιλλιτικον 298^r καπιλλους 42^r ιλλυρικη 148^r βριχιλ'λατα 255^v τραγατιγιλ'λους 166^r οιστιλ'λος 271^v ουστιλ'λαγω' ρουστικα 98^v.

ολ'λυται 404^v απολ'λυμενον 419^v απολ'λωνος 154^r 435^v 439^r 482^r 485^v απολ'λιναρις μινορ' 36^r κολλ'λα 16^r 267^v 321^r 381^v κολλ'λα 62^r κολλ'λαν 161^r κολλ'λαν 16^r κολλ'λητικη 39^r 58^r κολλ'λητικης 73^r κολλ'λητικην 296^r κολλ'λιτικη 25^r κολλ'λωδη 92^r 134^v κολλ'λωδης 337^v κολλ'λυριον 30^r κολλ'λυριον 162^r κολλ'λυριοις 293^v 295^v κολλ'λουρια 96^v κολλ'λησιν 15^v 286^v κολλ'λωσα 276^v πολ'λη 21^r 64^r 435^r 462^r 463^r 471^r πολ'λου 405^v 471^v πολ'λου 415^r πολ'λης 412^v πολ'λην 16^r 399^r 408^v 444^r 446^r 465^v 470^r πολ'λω 60^r 100^v 101^v 237^v 336^v 447^v 463^r 470^v πολ'λαι 427^r 463^r πολ'λοι 412^v 419^v 396^v πολ'λα 124^v 110^v 157^r 308^v 391^r 401^v 402^v 435^v 446^r 471^r 476^r πολ'λων 426^r 429^v 449^r πολ'λοις 19^r 137^v 463^r πολ'λοισιν 390^r πολ'λαις 462^v 470^v πολ'λους 103^v 462^r πολ'λους 273^v πολ'λας 141^v 293^r 374^r 464^r πολ'λαπλων 440^v πολ'λα 453^v πολ'λακισ 409^v 418^v 423^v 431^v 440^v 448^r 449^r 456^r 461^r 466^r 468^v 474^v (πολλ'λακει) 469^r (πολλ'λακεις) 471^v 476^v 477^r 478^r 482^r αγασυλ'λον 46^r ανθυλ'λιον 149^r βηθυλ'λιος 26^r γηθυλ'λιδος 453^r ερ'πυλλος 397^r 414^r ερπυλλος 110^v (rubrum) 397^r ερ'πυλλω 337^v ερπυλλ'λον 302^v κορυλλιδες 484^v σκυλλιον 216^r σερπουλλ'λου 110^v φυλλ'λον 27^r 76^r 85^v 149^r 160^r 161^r 165^r 274^v 383^v 302^v 415^v φυλλ'λου 240^v φυλλ'λω 278^v 279^v φυλλ'λο [103^r φυλλ'λα 15^v 19^r 21^r 22^r 26^r 29^r 30^r 31^r 32^r 34^r 35^r 36^r 37^r 39^r 43^r 49^r 53^r 56^r 67^r 68^r 70^r 73^r 75^r 78^r 82^r 89^v 94^v 96^v 97^v 99^v 105^r 106^r 107^r 110^v 111^v 112^v 119^v 121^v 122^v 124^v 125^v 127^v 129^v 132^v 134^v 139^v 141^v 145^v 147^v 148^r 149^r 150^r 151^r 152^r 154^r 157^r 159^r 161^r 163^r 165^r 177^r 181^r 182^r 213^r 214^r 237^r 241^v 256^v 267^v 268^v 270^v 272^v 273^v 274^v 278^v 280^v 281^v 282^v 285^v 286^v 291^r 292^r 293^r 296^r 304^v 307^v 308^v 310^v 312^v 318^r 319^r 337^v 338^v 339^r 348^r 349^v 351^v 358^r 360^r 378^r 381^v 384^v 385^v 388^r 412^v 413^{rv} 415^v 424^v 425^r 427^v 428^v 432^v 434^r 444^r 448^r 450^r 455^v sed φυλλα 26^r 59^r 62^r 68^r 222^v 238^v 269^v φυλλ'λων 13^r 30^r 62^r 82^r 120^v 99^v 111^v 134^v 143^v 163^r 241^v 249^v 263^v 274^v 275^v 286^v 299^v 301^v 303^v 307^v 308^v 316^v 323^v 335^v 351^v 373^v 428^r 429^r 452^v φυλλ'λοις 27^r 74^r 83^v 93^v 98^v 101^v 102^r 112^v 131^v 140^v 153^r 166^r 177^r 291^r 301^v 349^v 356^r 380^r (sed φυλλα) 403^r 426^r 429^v 432^v 434^v 452^v 462^v 464^r — φυλλ'λος 250^r φυλλ'λαρια 109^v 158^r φυλλ'λαρια 38^r 303^v φυλλ'λαρια 123^v φυλλ'λαριων 14^r 33^r 74^r 297^r φυλλ'λαριοις 137^v φυλλαριοις 72^r φυλλ'λαρια 278^v φυλλ'λαδας 31^r αποφυλλ'λον 47^r αφυλλ'λον 238^v

355^v 392^r ευφυλῶλος 427^v επιφυλῶλιδα 124^v λευκοφυλῶλος 24^r λεπτοφυλῶλος
8^v 337^v λεπτοφυλῶλον 8^r 14^v μελανφυλῶλον 72^r μελισσοφυλῶλον 305^v -ου
429^v μελιφυλῶλου 441^r μηλοφυλῶλου 237^v μυριοφυλῶλον 9^r οξυφυλῶλον 84^v
πενταφυλῶλον 9^v 272^v (rubrum) πενταφυλῶλου 129^v 432^v στενοφυλῶλω 119^v
τριφυλῶλον 351^v 413^v 436^v φυλῶλοφαρες 274^v χιλιοφυλῶλον 25^r πλατυφυλῶλος
337^v ψυλῶλοις 383^v ψυλῶλους 336^v.

Λ' Μ: ἀλῆμη 445^r ἀλῆμησις 269^v ἀγαλῆματα 388^r ἀλῆμαις 275^v ἀλῆμας
135^v 239^v ἀλῆμεαν 122^v βοῆθαλῆμον 296^r οφθαλῆμος 320^r οφθαλῆμον 164^v
οφθαλῆμου 429^r οφθαλῆμοιο 389^r οφθαλῆμοι 403^r ὀφθαλῆμοι 418^r οφθαλῆμους
401^v 453^v 465^r 468^v ὀφθαλῆμους 386^v 401^r 403^r οφθαλῆμοις 269^v 408^v
ὀφθαλῆμοις 400^v 461^r οφθαλῆμων 13^v 23^v 26^v 27^v 31^v 132^v 305^v 319^r 388^r
389^r 409^r ὀφθαλῆμων 58^r 279^v 386^v 440^v 461^v 462^r ὀφθαλῆμικα 336^v
οφθαλῆμικας 279^v οφθαλῆμικα 89^v 96^v οφθαλῆμοειδη 75^r οφθαλῆμοειδως
372^v βουφθαλῆμον 13^r 372^v 390^r βουφθαλῆμων 75^r ζωοφθαλῆμον 13^r αἰλιου-
ροφθαλῆμον 41^r αἰμαοφθαλῆμου 40^r ὕοφθαλῆμον 33^r ψωροφθαλῆμαις 16^r
ἀλῆμευθισα 88^v παλῆμας 440^r τελῆμασι 30^r τελῆματωδεσιν 130^v ἐλῆμιν 116^r
130^v 141^v 249^v 316^r ἐλῆμι- | 141^v ἐλῆμις 13^v 359^r ἐλῆμεις 237^v ἐλῆμινθας
70^r 156^r ολῆμα 381^v ολῆμον 412^v 437^v ολῆμην 448^v πουλῆμωνια 84^v κατα-
τολῆμα- 446^v.

Λ' Π: θαλῆπην 452^v θαλῆπων 477^v θαλῆπουσι 400^r θαλῆπουσαις 478^v
θαλῆπουσαι 478^v θελῆπηλη 148^r κολῆπων 16^r κολῆπους 30^r κολῆπους 389^v κολῆ-
ποισιν 392^r κολῆποις (ι del.) 479^v κολῆποις 463^v κολῆπον 466^r 470^r.

Λ' Σ: βαλῆσαμον 437^r ἀλῆσην 244^v βαλῆσαμενη 75^r ἀλῆσιν 108^r 249^v
316^v συναλῆσιν 130^v συναλῆσι- 154^r ἀλῆσιλειον 36^r ἀσφαλῆτιον 272^v 351^v
ἀσφαλῆτου 413^v ἀσφαλῆτου 351^v 396^r 413^v βαλῆσαμον 441^v.

Λ' Τ: βελῆτιον 148^r βελῆτιους 281^v κελῆτοι 460^r φιλῆτατε 394^r φιλῆτρα
163^r μιλῆτος 433^v πολῆτω 114^r μουλῆτιλαγω 348^r.

Λ' Φ: ἀλῆφον 27^r 269^v ἀλῆφῶ 335^v ἀλῆφους 70^r 111^v 117^r 249^v 301^v
316^v 405^r ἀλῆφων 94^v 133^v δυσάλῆφων 141^v ἀλῆφита 101^r 300^r 464^v ἀλῆφитου
27^r 36^r 128^v 156^r 293^r 305^v 386^v ἀλῆφитон 299^r 389^r ἀλῆφитῶ 309^v ἀλῆφитω
86^v 133^v 295^r 381^v ἀλῆφитων 13^v 337^v 443^v ἀλῆφитω- 149^r ἀλῆφитοειδες 389^r
ἀδελῆφα 417^r ἀδελῆφων 405^v δελῆφινες 472^r 479^r δελῆφίνα 461^v 471^v δελῆ-
φινες 471^v δελῆφινιας 95^v σιλῆφιου 398^r 430^r 436^r 450^r 451^r σιλῆφιον 449^r
κολῆχικου 438^v 447^v κολῆχικον 105^r 448^r κολῆχοις 105^r κολῆχιδι 59^r.

Μ' Β: ἀμῆβουξον 196^r ἀμῆβλυωπιας 23^r 41^r ἀμῆβλυῶπιας 135^v ἀμῆ-
βλυωπουντας 165^r ἀμῆβλυνθεισης 478^r ἀμῆβλυωττοντας 467^v ἀμῆβλυτερας
402^r ἀμῆβλυντηρος 389^r ἀμῆβλυνη 28^r ἀμβλυωτην 223^r εξαμῆβλωσκειν 165^r
πολυαμῆβλυῶπες 386^v ἀμῆβροσια 21^v (rubrum) βραμῆβης 162^r λαμῆβανε-
388^v 392^r 433^v 445^v 450^r λαμῆβανει 448^v επιλαμῆβανει 408^v 409^r 422^r ανα-
λαμῆβανει 88^v ὑπολαμῆβανει 446^r λαμῆβανιν 283^v 412^r 430^v 456^v μεταλαμῆ-

βανειν 454^v επιλαμβάνειν 410^v αναλαμβάνουσιν 148^r λαμβανέτω 390^r 456^r
 αντιλαμβάνομενα 271^v λαμβανομενος 115^r 261^v 273^v 283^v λαμβανομενος
 128^v αναλαμβάνομενος 147^r λαμβανομενη 119^v 138^v 298^r 371^v ενλαμβάνο-
 νομενη 242^v λαμβανομενου 316^r 390^v λαμβανομενοι 461^v λαμβανομενον
 269^v; 30^r λαμβανομεναι 141^v λαμβανοντες 50^r λαμβανοντα 412^r λαμβά-
 νονται 119^v λαμβανεται 82^r 298^r απολαμβάνεται 332^r παραλαμβάνεται 34^r;
 273^v λαμβανων 436^r 449^r λαμβανω 437^r επιλαμβάνεσθαι 409^v αναλαμ-
 βανέσθαι 437^v καταλαμβάνεσθαι 440^v λαμβανοιτο 432^v κραμβη αγρια sed
 κραμβη ἡμερος, θαλασσία 9^r; 183^r κραμβης 450^r 456^r κυνοκραμβη 158^v 159^v
 (rubrum) ἐμβρουα 86^v 140^v 281^v ἐμβρουά 70^r 137^v 382^v εμβροια 94^v ἐμβροια 114^r
 115^r 281^v 300^r ἐμβρουων 96^v ἐμβροϊων 21^r μεσημβριαν 408^r 410^v φαεσιμβροτου
 388^v φαεσιμβροτου 390^r ακεσιμβροτον 390^v ομβρων 99^v 402^r ομβρος 432^v
 βομβοϊδη 53^r βομβουσιν 415^v φερομβρον 299^r θρομβους 137^v θρομβουται
 449^v θρομβωθεν 450^r στρομβια 426^v στρομβους 472^r φερουμβρος 136^v
 ταλουμβρον 275^v παλουμβραρις 267^v κολουμβινα 268^v θυμβρα 138^v θρυμ-
 βης 426^v θυμβρας 108^r θυμβρης 414^r σισυμβριου 131^v κολουμβατιαν 425^v
 κολουβαλιαν 425^r κολουβοι 485^v κορυμβοειδη 371^v κορυμβο 390^v κορυμβοις
 147^r κορυμβον 246^v κορυμβους 122^v ακροκορυμβους 390^v κυμβαλα 390^v
 κυβαλιος 163^r κυβαλιον 164^r.

M' M: φλαμμουλα 123^v αμμωνιακω 281^v το αμμωνιακον 46^r γουττα
 αμμωνιακα 46^r αμμωνα 46^r αμμωδεσι 62^r 147^r αμματισας 389^r σκαμ-
 μωνιας 455^r σκαμμωνιον 139^v σκαμμωνιά 457^r γραμμαι 416^r γραμμας
 122^v συγγραμμασιν 461^r, ἡ ψαμμος 472^r ψαμμο 400^v ψαμμον 402^r 465^v
 συνεστραμμενα 383^v συνεστραμμενος 434^v σεκεμμενη 138^v θρεμμα 99^v
 θρεμμάτων 47^r 394^v θρεμματα 388^r θρεμματ[388^r θρεμμασι 410^v σου-
 δεμμουρ 13^r στρεμματα 82^r 238^v στρεμμασιν 72^r στρεμμασι 292^r στρεμ-
 ματα 177^r κρεμμανη 298^r πλημμελειας 409^v ειλημμενων 484^v συνειλημμενων
 96^v κατιλημμενοις 442^v διειλημμενον 26^r διειλημμενους 145^r διειλημμενας
 59^r διειλημμενος 94^v περιειλημμενον 72^r 134^v περιειλημμενους 273^v απο-
 θλιμμα 334^v αποθλιμμα 279^v διεθριμμενος 237^v τετριμμενη 154^r 297^r
 τετριμμενον 388^r συντετριμμενον 473^v κομμι 338^v ομμάτων 461^r 469^r
 φλομμος 10^r 243^v κρομμιοιων 247^v 269^v κρομμυου 114^r κρομμυον 9^r
 κρομμαίους 278^v κρομμυωδους 115^r φλομμω 119^v θυμμουμ 137^v κεκα-
 λυμμενον 460^r Cf. ουλουκρομμυοιους 129^v Et τριφολιουμμινους 208^r.

M' N: δικταμνους, 102^r.

M' Π: αμπελου 96^v 444^r 445^v 455^r αμπελω 448^r αμπελοις 115^r
 αμπελιος 434^r αμπελιδος 480^r αμπελωσιν 335^v αμπελινον 456^r αμπελο-
 πρασιν 209^r αμπεχοντα 453^r αμπλακιωτι 390^v αμπουλλακια 35^r λαμποντος
 462^v λαμπαδι 461^r λαμπομενον 391^r εκλαμπουσιν 403^r λαμπως 442^v
 λαμπρυνι 316^v λαμπρυνει 19^r 249^v καμπυλους 471^r καμπυλον 226^r 469^r

προκαμ'υλον 24^r καμ'πυλας 477^r καμ'πτεται 174^r καμ'πτοντα 484^v καμ'παις
403^r επικαμ'παις 292^r καμ'πης 398^r καμ'πανα 119^v μελαμ'πους 115^r σεμ'-
περβιβουμ 14^v αποπεμ'πει 392^r αποπεμ'πειν 479^r εκ'πεμ'πει 464^r πεμ'πουσι-
445^r παραπεμ'πουσιν 477^r παραπεμ'ποντες 479^r πεμ'πτεον 276^v πεμ'πτον
241^v λημ'πτικοις 351^v επιλημ'πτικοις 19^r 46^r 48^r 225^r 261^v επιλημ'πτοις
82^r επιλημ'πτους 329^r αναλημ'φθεν 343^r απολιμ'πανειν 481^r απολιμ'πανωσι-
476^r καταλιμ'πανουσα 423^v απολιμ'πανεται 457^v υποπιμ'πραμενα 457^v πιμ'-
πλησι 406^v εκ'πιμ'πλησιν 458^r εκ'πιμ'πλησι 419^v εκ'πιμ'πλαται 465^r επιπομ'-
πας 390^v επιπομ'πην 390^v πομ'παιδουλα 272^v ο|λυμ'πω 449^r ουλυμ'ποιο
392^r ολυμ'πο- 388^r 390^r.

Μ' Φ: παμ'φανης 13^r αμ'φιβιων 477^r 478^r 479^r 485^r αμ'φιβιους 481^r
αμ'φιβληστρον 462^r αμ'φει 476^v αμ'φικεφαλου 422^v αμ'φιλαφης 147^r 275^v
αμ'φισβαινα 406^v αμ'φοτερα 301^v 441^v αμ'φοτεραι 24^r 40^r 73^r 153^r αμ'φο-
τερων 154^r 427^v 467^r αμ'φοτερους 448^v αμ'φοτεραις 299^v 425^r αμ'φοτεροις
393^r 409^v στεμ'φιν 273^v πεμ'φθεν 404^r λυκοσεμ'φαλον 216^r στρεμ'φυλλιον
229^r αναλημ'φθεις | 218^r λημ'φθεν 156^r 250^v 285^v 295^r αναλημ'φθεν 301^r
αναλημ'φθε- | [263^v αναλημ'φθεισα 321^r αναλημ'φθισα 310^v λημ'ψθεντες
381^v λημ'φθις 285^v ομ'φαλος 56^r 163^r ομ'φαλου 237^r 440^v εκ'ομ'φαλους 383^v
ομ'φαλ'γιας 339^r πομ'φολυρωδες 65^r πομ'φολυξιν 402^r σομ'φαιφου 177^r.

Μ' Ψ: καμ'ψελ'λα 140^v καμ'ψεων 411^r σαμ'ψουχον 426^r λαμ'ψανη
219^r σουειτεμ'ψον 140^v λημ'ψεως 292^r επιλημ'ψια 273^v συλλημ'ψεσιν 71^r
συλλημ'ψιν 312^v ασυλλημ'ψιαν 141^v ασυλλημ'ψια- 128^v λημ'ψιαν 256^v
εκ'λημ'ψιν 56^r επιλημ'ψιας 149^r θεμ'ψω 74^r πεμ'ψεμ'τε 267^v αμεμ'ψεται 392^r.

Ν' Τ: εν'τος 440^r οντας 440^v στρατευουντας 440^v δυσεν'τεριουις | 30^r.

Ν' Μ: συνμ'ελιτι 176^r.

Π' Π: Καπ'παδοκια 22^r 23^r 24^r 45^r 92^r καπ'παδοκιαν 45^r καπ'πακο-
ρωνια 75^r καπ'παραιως 295^r λαπ'πα 111^v λαπ'παγω λαπ'πολλαμερα 147^r
παπ'ποι 109^v 443^v παπ'πους 109^v 443^v ιπ'που 145^r 429^r ιπ'που 408^v 424^v
ιπ'πους 469^v ιπ'πων 437^r ιπ'πων 427^r ιπ'πουρις 8^v 145^r 146^r ιπ'πουρους
465^r ιπ'πουροις 465^r ιπ'πομαραθρον 8^v ιπ'ποφανις ιπ'ποφαεις ιπ'ποφαοις
ιπ'πιον 147^r (sed εχιννιον) ιπ'ποσελινου 425^v ιπ'ποσελινον 122^v 306^v ιπ'πο-
σελινω 304^v ιπ'πολαπαθρον 142^v ιπ'ποκρατης 180^r ιπ'ποκρατους 452^r ιπ'πο-
τροφουσιν 336^v εκ'ιπ'πιων 417^r.

Π' Τ: λαπ'τουκα 150^r θρουπ'τι 165^r περιπιπ'τει 449^v.

Π' Φ: κεπ'φιν 480^v κεπ'φος 445^r.

Ρ' Β: βαρ'βυλη 26^r ιοβισβαρ'βα 371^v ερ'βα 8^r 83^v 267^v 271^v 333^v 349^v
383^v ερ'βου 250^v ερ'βανανθα 72^r ερ'β'α'αβινινα 166^r κερ'βινα 141^v σεμ'-
περ'βιβου 14^r κικιρ'βιταμολλε 315^v βορ'βορουσεται 449^r σκορ'βιον 321^r
]μινορ'βιου 299^v.

Ρ' Γ: αρ'γεμα 40^r 41^r αρ'γεμου 29^r αρ'γειλο- 487^r λιθαρ'γυρον 305^v

λιθαρόγυρω 156^ν 293^ν αναγαρόγαρισμα 359^ν αναγαρόγαρίζομενη 265^ν ληθαό-
 γικων 309^ν εναόγως 394^ν πελαόγ[πελαό [γο]ι πελαόγων πελαόγοις 476^ν
 αόγυρον 441^ν σπαόγανον 385^ν σαόγων 464^ν σαόγους 466^ν sed σαογους
 464^ν εόγα 388^ν 417^ν εόγον 372^ν 398^ν 461^ν εόγων 390^ν 402^ν εόγασαντο
 405^ν εόγάζεται 115^ν 128^ν 409^ν 423^ν 448^ν 469^ν απεόγάζεται 410^ν 449^ν
 απεόγάζομενον 449^ν εόγάζομενοις 478^ν εόγάζοντο 453^ν εόγάζομενων 394^ν
 συνεόγάζεται 298^ν ενεόγης 154^ν ενεόγστερον 310^ν ενεόγστερων 98^ν ενεό-
 γστατον 321^ν ενεόγστερα 405^ν ενεόγστεραν 399^ν ενεόγει 182^ν ενεόγως
 178^ν 273^ν ενεόγει 261^ν ενεόγων 311^ν συνεόγουσιν 283^ν συνεόγει 128^ν
 εόγασιμοις 270^ν 335^ν φιλεόγω 388^ν ενεόγασίας 476^ν ύπουόγιοι 471^ν πεόγαια
 29^ν μεόγαια 124^ν στεόγυθρον 163^ν στεόγθηθρον 388^ν στεόγην 415^ν στεό-
 γουσειν 482^ν απειόγωσειν 466^ν διεόγουσα 439^ν εξειόγειν 446^ν ειόγάζοντο
 415^ν ειόγασατο 468^ν εξηόγασται 114^ν μελιτόγυθρον 422^ν ύπουόγεια 468^ν
 οόγη 401^ν 460^ν οόγανου 139^ν οόγησων 409^ν καπνογοόγιοι 157^ν γοόγον
 401^ν οόγυίας 477^ν οόγειά 439^ν γεωόγιοι 466^ν γεωόγοις 465^ν γεωόγουντες
 447^ν γεωόγουσι 455^ν γεωόγουμενη 426^ν γεωόγυιαν 478^ν.

P' Δ: καόδα 456^ν καόδαμον 9^ν 359^ν 398^ν 453^ν καόδαμω 104^ν 310^ν
 καόδια 418^ν καόδιαν 403^ν 405^ν 416^ν 468^ν 475^ν καόδιακον 82^ν επικαόδιους
 125^ν καόδους 125^ν ονοκαόδιον 99^ν καόδαμω καόδαμυην 302^ν σαόδινια
 307^ν σαόδοιον 306^ν σαόδονικαις 261^ν ναόδος 426^ν ναόδα 452^ν ναοδον
 437^ν ναό|δος 437^ν παόδαλεις 66^ν 68^ν παόδαλιγής 66^ν κεόδος 451^ν 481^ν
 χεόδαν 125^ν πεόδικιον 9^ν λαουβιόδε 304^ν σκοόδον 10^ν 434^ν σκοόδιον
 310^ν σκοό|δ 262^ν σκοόδιζοντα 310^ν σκοόδοειδες 297^ν λυκοσκοόδον 9^ν
 ελαφοσκοόδον 8^ν 68^ν οφιοσκοόδον 9^ν 68^ν 116^ν αγριοσκοόδον 116^ν κονκοό-
 διαλις 29^ν χοόδονας 130^ν ακροχοόδωνων 99^ν ακροχοόδωνας 137^ν ακροχοό-
 δωνας 298^ν 339^ν ακροχοόδονας 130^ν ποόδαλεως 468^ν.

P' Ζ: χουόζητα 372^ν.

P' Θ: αόθρα 46^ν 139^ν 388^ν αόθρων 46^ν αόθροισιν 388^ν παόθρευοι
 462^ν παόθρευοιον 32^ν 427^ν παόθρευοις 433^ν ναόθρηκος 46^ν 425^ν ναόθρηκος
 46^ν ενεόθε 401^ν οόθος 389^ν οόθον 304^ν 388^ν οόθο 389^ν οόθα 281^ν
 οόθην 453^ν διοόθουται 381^ν οόθοπνοια 24^ν οόθοπνοια 359^ν οόθοπνοικοις
 46^ν 180^ν οόθοπνοιοις 137^ν οόθοπνοιας 119^ν 295^ν οόθουμενην 401^ν ανοόθως
 462^ν ποόθμον 470^ν οόθρουσθαι 471^ν.

P' Κ: αόκτιον 74^ν αόκταιον 432^ν αόκτεον 432^ν αόκτοι 468^ν αόκτου
 439^ν αόκουν 425^ν αόκευθου 425^ν αόκευθιδα 34^ν αόκαδίας 64^ν 280^ν αό-
 κεισθαι 372^ν αόκεσειεν 468^ν αόκουσιν 300^ν αόκουντος 467^ν σαόκες 399^ν σαόκος
 88^ν 464^ν σαόκων 78^ν 409^ν 421^ν 457^ν σαόκας 408^ν 479^ν σαόκοκολ'λαν ει αόγε-
 μωνιαμ 58^ν σαόκοι 19^ν σαόκωδες 299^ν σαόκωδεστερα 245^ν ευσαόκον 115^ν
 σαόκηματα 310^ν ναόκα 431^ν καόκινος 421^ν 426^ν καόκινου 421^ν καόκιναδος
 478^ν αυταόκες 339^ν 425^ν αυταόκη 466^ν διαόκες 372^ν ναόκωδης 212^ν χαό|κηδου

181^τ ἐρ'κος 388^ν περ'καζει 96^ν δερ'κητε 388^τ δερ'κησ 388^τ κυρ'κιαμ' 382^ν ηρ'κοτες
421^τ ατιερ'κοκ' 30^τ ειρ'κουλου 338^ν κερ'κης 391^τ πορ'κινουμ' 165^τ δορ'κιδιον
98^ν δορ'κιου 396^τ οξυδορ'κης 157^τ οξυδορ'κικοις 295^τ πολιορ'κουντες 467^ν.

Ρ' Μ: αρ'μινθος 435^τ καθαρ'μους 273^ν αρ'μονιαν 426^ν αρ'μοξει 23^τ
24^τ 30^τ 58^τ 92^τ 116^τ 125^ν 283^ν 293^τ 299^τ 300^τ 312^ν 313^ν 373^ν 386^ν αρ'μοξει
135^ν αρ'μοσας 299^ν αρ'μοζουσα 82^τ αρ'μοζουσαν 78^ν αρ'μοζον 59^τ αρ'μοζουσιν
21^τ 72^τ αρ'μοξι 119^ν 273^ν 292^τ 316^τ 336^ν 339^τ 381^ν φαρ'μακον 165^τ 247^ν
427^ν 428^τ 442^τ 444^τ 446^τ 448^τ 450^ν 454^τ 457^ν 467^τ φαρ'μακω 426^ν 447^ν 467^τ φαρ'-
μακου 399^τ 447^ν 450^ν φαρ'μακα 388^τ 390^τ φαρ'μακοις 166^τ 305^ν φαρ'μακων 449^τ
αλεξιφαρ'μακα 124^ν 393^ν πολυφαρ'μακος 390^τ φαρ'μακωδεστερα 70^τ φαρ'μακιδων
390^ν 392^τ αντιφαρ'μακων 438^ν (rubrum) πεφαρ'μαγμενων 444^τ φαρ'μασσομενων
439^τ πταρ'μον 307^ν πταρ'μου 386^ν πταρ'μους 309^τ 386^ν πταρ'μους 295^τ
πταρ'μικον 103^τ αρ'μαλαλα 269^ν διεφθαρ'μενων 454^ν διεσπαρ'μενας 465^τ εμπε-
παρ'μενον 470^ν παρ'μορον 296^τ ερ'μη 34^τ ερ'μου 28^τ 75^τ 267^ν ερ'μιας 391^τ
ερ'μιου 15^ν ερ'μιελυ 115^τ ερ'μησιαναξ 437^ν ερ'μηνια 394^τ (rubrum) σπερ'μα
28^τ 39^τ 47^τ 56^τ 61^τ 72^τ 88^ν 95^ν 117^ν 138^ν 139^ν 140^ν 160^τ 163^τ 181^τ 212^τ
239^ν 244^ν 246^ν 247^ν 270^ν 298^τ 305^ν 313^ν 351^ν 356^ν 383^ν 386^ν 413^ν 414^ν
425^ν 432^ν 434^τ 439^τ 446^τ 450^ν 453^ν 457^τ 458^τ σπερ'μα 160^τ σπερ'ματος
156^τ 351^ν 385^ν σπερ'ματι 425^τ σπερ'ματα 351^ν 418^τ 465^ν 481^ν σπερ'ματων
50^τ σπερ'ματων 11^τ σπερ'|μα 143^ν 274^ν σπερ'|ματα 424^ν σπερ'|ματος 35^τ
σπερ'|ματι 270^ν σπερ'| 250^ν σπερ'ματιον 50^τ (60) 140^ν σπερ'ματια 164^τ
274^ν σπερ'ματικαι 238^ν ενσπερ'μον 45^τ χρυσοσπερ'μον 13^τ λινοσπερ'μω 71^ν
λινοσπερ'μου 444^τ ασπερ'μον 389^τ; in σπερ'ματων 11^τ apostrophus s
litterae speciem prae se fert; δερ'μα 407^τ 423^τ 450^ν 454^ν 456^ν οστρα-
κοδερ'μα 472^τ θερ'μος 88^ν θερ'μη 337^ν θερ'μου 82^ν θερ'μω 268^ν 290^τ 442^τ
θερ'μιν 28^τ 35^τ 74^τ 76^τ 418^τ 440^ν 469^ν θερ'μοι 133^ν θερ'μοτερος 420^τ θερ'-
μαινει 104^τ θερ'μαινι 19^τ θερ'μενι 122^τ θερ'μαινουσιν 89^ν θερ'μενομενην
399^ν θερ'μενουσαι 478^ν θερ'μηνασα 477^τ εκθερ'μανθη 454^τ διαθερ'μενουσης
464^τ θερ'μενοντων 16^τ 71^τ 74^τ θερ'μαντικον 28^τ 37^τ 140^ν 324^ν θερ'μαντικα
154^τ θερ'μαντικη 86^ν 283^ν 316^τ 382^ν θερ'μαντικην 50^τ 59^τ 116^τ 125^ν 180^τ
302^τ 303^ν 359^τ θερ'μα'τικην 128^ν θερ'|μαντικοις 78^τ θερ'μαντικα 154^τ λιπο-
θερ'μων 139^ν μερ'μηριζε 391^τ τερ'|μινθω 73^τ κακοτερ'μον 389^ν συνηρ'μοσ-
μενος 466^ν ορ'μη 485^τ ορ'μην 400^ν ορ'μας 37^τ 96^ν 470^τ ορ'μαν 474^τ ανορ'μα
91^τ ενορ'μωντες 467^ν εξορ'μαν 467^ν εξορ'μωσα 423^ν εφορ'μωσι 464^τ εφορ'-
μωσιν 460^τ εφορ'μωντας 467^τ εφορ'μησα' 469^ν εφορ'μησαντα 471^τ εφορ'μησει
484^τ παρορ'μα 50^τ 88^ν 277^ν παρορ'μαν 240^τ παρορ'μωντες 78^τ ορ'|μινου
120^ν ορ'μια 469^τ ορ'μιας 461^ν 469^τ ορ'μιαι 471^τ ορ'μενον 432^ν ορ'μωσει 474^ν
ωρ'μημενον 481^τ ωρ'μησεν 476^ν εφορ'μωσειν 478^τ προσορ'μίζονται 481^ν χουρ'μα
269^ν μυρ'μηκιας 118^ν 292^τ 307^ν 339^τ μυρ'μηκας 475^τ μυρ'μηκι μυρ'μηκιον
417^ν μυρ'μηκιων 99^ν.

P' N: προδιαρ'να 115^r θυμαρ'νολι 143^v αρ'νιον 30^r ερ'νος 392^r κυβερ'νητην 469^r στερ'νων 479^v στερ'νοις 449^v στερ'να 480^r κιν'νων 441^r κιν'νασθα 426^r ορ'νις 415^v 474^r 475^r 476^v 485^r ορ'νιν 476^v ορ'[ν]ιν 476^v ορ'νεων 467^v 474^r 475^v 476^r 477^r 478^r ορ'νεω 481^v ορ'νεω 445^r ορ'νιθος 452^r υδωρ' ορ'νιθος 441^r ορ'νιθαις 449^r ορ'νεον 445^r 480^r 480^v ορ'νεοις 480^r ορ'νιθων 408^r 485^r κορ'να 29^r κορ'νουλακαμ' 338^v υποστορ'νυσιν 477^v συμρ'νη 27^r συμρ'νης 425^v συμρ'|νης 27^r ζμυρ'νου 122^v συμρ'ναια 337^v συμρ'νιδος 451^r συμρ'νιον 432^v.

P' Ξ: σαρ'ξιν 477^r αρ'ξηται 132^v ηρ'ξατο 428^r υπαρ'ξει 406^r.

P' Π: καρ'πος 30^r 44^r 47^r 51^r 63^r 82^r 92^r 97^v 103^r 104^r 111^v 112^v 124^v 140^v 152^r 162^r 216^r 238^v 241^v 248^v 251^v 272^v 278^v 281^v 285^v 312^v 313^v 319^r 334^v 336^v 338^v 339^r 349^v 350^r 358^r 360^r 381^v 425^r 432^r 434^v 435^r 442^v 451^r 455^r 484^v καρ'πος 30^r cum lineola duplici; καρ'πος 34^r 242^v καρ'πο^r 120^v καρ'|πος 123^v 349^v καρ'που 82^v 96^v 130^v 216^r 299^r 398^r 414^r 432^v 453^v καρ'|που 281^v 292^r καρ'πω 381^v 413^r καρ'πον 15^v 41^r 57^r 67^r 73^r 98^v 103^r 106^r 107^r 124^v 127^v 130^v 166^r 240^v 245^v 276^v 282^v 286^v 318^r 336^v 356^v 380^r 389^v 398^r 413^r 426^r 437^r 450^r 451^r 455^r καρ'|πον 356^v καρ'πων 445^v καρ'πους 476^r καρ'πιζου 389^v καρ'ποφορον 391^r λεπτοκαρ'πος 320^r λεπτοκαρ'πον 24^r ομ'φακοκαρ'πον 56^r μηλικαρ'πον 19^r καρ'ποτερον 21^r λεπτοκαρ'φος 55^r αρ'πασθισης 444^r αρ'παζουσειν 478^r αναρ'παζουσειν 478^r εξαρ'παζειν 432^r αρ'πας 469^r αρ'πης 443^r τεαρ'πην 472^v ερ'πι 13^v ερ'πιν 110^v ερ'πει 463^v ερ'πων 110^v ερ'ποντα 39^r ερ'ποντας 273^v τερ'πεται 444^r τερ'πομενοι 467^v ανερ'πυζων 476^v ατιερ'περ'ζοια 274^v προσερ'πηνα 273^v ερ'πητας 36^r 82^v 271^v 273^v 293^r ερ'πητας 269^v sed ερπητας 161^r ερ'πυλλος 397^r 414^r 435^v (rubrum) 436^v 448^v σερ'πουλλου 20^r ερ'πυλλω 337^v ουερ'πιδιον 268^v εξερ'πυσας 409^v ερπετον 430^r ερ'πετου 413^v ερ'πετου 62^r ερ'πετα 110^v 154^r 247^v 269^v ερ'πετας 272^v ερ'πετοις 395^v 396^r 397^r 398^r 400^r 408^r ερ'πετω 410^r ερ'πετων 120^v 165^r 177^r 385^v 393^r 394^r 396^v 397^v 398^v 402^r 408^r 411^v 412^v 414^v 427^v 430^v ερ'πετοδηκτοις 27^r 61^r 154^r 177^r ερ'πετοδηκτους 129^v ερ'πετοδηκτων 153^r εξηρ'τηται 479^v εξηρ'πται 469^r σκορ'πιος 10^r 419^r 421^v σκορ'πιου 66^r 244^v 292^r 296^r 386^v 435^r σκορ'πιον 394^r 419^v 421^r σκορ'|πιου 420^r σκορ'πιους 95^v σκορ'πιω 66^r σκορ'πιων 24^r σκορ'πιουρος 434^v σκορ'πιουρον 130^v 385^v 435^r 292^r (rubrum) σκορ'πιοδηκτοις 150^r 244^v σκορ'πιοπληκτους 142^v σκορ'|πιοπληκτους 136^v.

P' P: αρ'ρην 19^r 265^v αρ'ρεν 9^r 24^r 41^r αρ'ρενος 265^v 399^v 413^r 425^r αρ'ρενες 464^v 477^v (margo) 478^v αρ'ρενα 425^r 480^r αρ'ρενων 478^v αρ'ρεσειν 478^v αρ'ρενικον 388^v θαρ'ρουντα 424^v θαρ'ρουσιν 462^v 478^r θαρ'ρησαντες 470^v αναθαρ'ρησαντες 372^v αναθαρ'ρησειν 372^v επιθαρ'ρουνοσιν 372^v μαρ'ρουβιουμ' 274^v καταρ'ροφουμενος 150^r 315^v καταρ'ρειον 443^r διαρ'ρει 394^r 410^r χειμαρ'ρου 470^r αρ'ρηγευ 124^v διαρ'ροιας 241^v διαρ'ραγεν 404^v διαρ'ρηξετε 469^v καταρ'ρω 359^r τερ'ρε (sed τερροι) 42^r φελτερ'ραι

162^r φιεῖ ρει 162^r διεῖ ριμμενον 247^v γεῖ ρη 443^r ανεῖ ραγη 466^r ηῖ ρατικα
 150^r κιεῖ ρος 293^r κιεῖ ρα 355^v ασιῖ ρισοι 41^r βοῖ ραν 480^r αιμοῖ ρους 402^v
 403^r αιμοῖ ρω 405^r αιμοῖ ρουσι 249^v 316^r αιμοῖ ρουσι 116^r αποῖ ραγειη
 469^r αιμοῖ ραγιας 91^r 145^r 180^r 215^r 322^r 323^r αιμοῖ ραγι|ας 273^v αιμοῖ-
 ραιιας ἴστησι 16^r αποῖ ρεον 281^v ἀποῖ ρεοντος 415^v αποῖ ρει 479^r αποῖ ρητον
 392^r ποῖ ρω 427^v 474^r 476^v 478^r 479^v ποῖ ρωθεν 462^r 468^v 470^r 471^r
 μουῖ ρα 99^v πυῖ ρον 215^r 417^r πυῖ ρα 241^v πυῖ ρωδης 126^r συῖ ρεοντος
 450^v τυῖ ρηνικον 470^r.

P' Σ: ἀῖ σενες 477^v 478^r ευθαῖ ῥως 469^r καθαῖ ρ|σις 139^v καθαῖ ρις
 114^r καθαῖ ριν 134^v 165^r 295^r 339^r 374^r ακαθαῖ ρια 447^v ἀῖ σενος 413^v
 ἀῖ σενκανθον 86^v ανιαῖ ῥεξε 255^v ταῖ ῥων 485^r τεταῖ ῥωμενον 381^v μεῖ ῥινη
 278^v πεῖ ῥευσ 442^v 443^r πεῖ ῥιας πεῖ ῥειας 442^v πεῖ ῥιαις 418^v πεῖ ῥικην
 119^v πεῖ ῥικον 140^v χεῖ ῥυδρω 406^v χεῖ ῥυδρον 408^v χεῖ ῥος 468^r χεῖ ῥου
 462^r χεῖ ῥω 406^v 480^r χεῖ ῥον 470^r 473^r χεῖ ῥι 463^v χεῖ ῥιν 408^v 465^v χεῖ ῥ-
 σιν 485^r 472^r χεῖ ῥαιου 336^v χεῖ ῥαιοις 477^r χεῖ ῥε|οις 477^r χεῖ ῥεου 468^r
 χεῖ ῥεων 471^v φεῖ ῥεφονιον 268^v μυκτηῖ ῥιν 309^r κατακιῖ ραι 166^r οῖ ῥινη
 138^v γοῖ ῥοσιον 88^v ουῖ ῥιον 281^v 355^v θυῖ ῥιον 137^v 174^r 354^v θυῖ ῥοειδης
 72^r θυῖ ῥοειδης 49^r θυῖ ῥοιτην 385^v μυῖ ῥινω 43^r.

P' T: ἀῖ τι 398^v 412^r 452^v 453^r 456^v ἀῖ τιῶ 456^v ἀῖ τιφυει 348^r ἀῖ τι-
 φυης 121^v ἀῖ τιβλαστων 281^v ἀῖ τηριας 249^v ἀῖ του 156^r 305^v 336^v ἀῖ τισ-
 κους 126^v ἀῖ τεμις 394^r ἀῖ τεμησιαν 21^r 22^r ἀῖ τεμωνη 29^r ἀῖ τηριας 309^r
 316^v ἀῖ τυσεις 117^v καῖ τερα 440^r 442^r καῖ τερος 409^r καῖ τερως 472^r προσ-
 καῖ τερουσιν 461^v απαῖ τωσιν 466^r απαῖ τωσειν 484^r καπαῖ των 468^r εξαῖ-
 τησας 461^v εξαῖ τωσιν 466^v προσκαῖ τερειν 462^v παρομαῖ τουσιν 464^r πα-
 ρο|μαῖ τυρουνητων 463^v ομαῖ τουνητες 461^v μεμαῖ τυρηται 37^r διαπεπαῖ ται 466^r
 σπαῖ τω 484^v σπαῖ τη 138^v καθαῖ ριτικα 300^r καθαῖ ριτικην 139^v καθαῖ ριτικοις
 16^r αποκαθαῖ ριτικη 180^v αποκαθαῖ ριτικην 15^v φθαῖ ριτικην 282^v φθαῖ ριτικων
 269^v τεταῖ τεους 99^v τεταῖ ταιου 270^v 351^v τεταῖ τον 244^v 268^v 307^v 399^r
 λαεῖ του 432^r λαεῖ τιαδη 391^v ουεῖ τεμνουμῖ 296^r μεῖ γινη 182^r τεῖ ταναγετα
 21^r σκιῖ τωσιν 464^r ατιῖ τοπουῖ ρις 335^v φοῖ ρικον 397^r φοῖ ρους 465^r φοῖ ρ-
 των 406^r χοῖ ρωδες 383^v ποῖ τουλακαμ 38^r οῖ ρηνησαι: 269^v οῖ ρηνησαι 158^r
 κυῖ του 372^v 462^v κυῖ τος 461^v κυῖ τον 464^v κυῖ τους 471^r κυῖ τοις 455^r
 467^r κυῖ των 461^v κυῖ την 358^r μυῖ τον 134^v μυῖ τα 435^r μυῖ ταδος 413^r
 451^r μυῖ τω| 464^v ουῖ ρικας 93^r.

P' Φ: καῖ φος 392^r καῖ φη 480^r 484^r καῖ |φη 154^r καῖ φοειδη 272^v
 πεῖ φρει 145^r οῖ φευς 410^r οῖ φητικη 88^v μοῖ φαι 402^r μοῖ φην 427^v μοῖ φη|
 417^r μορφας 400^v 484^v πολυμοῖ φος 388^r μυριομοῖ φον 25^r θοῖ φαῖ θοδοι
 285^v ποῖ φυρα 70^r 427^v ποῖ φυ|ρα 93^r ποῖ |φυρα 26^r 61^r ποῖ φυραι 472^r
 ποῖ φυροις 372^v ποῖ φυριζον 149^r ποῖ φυρουν 33^r 37^r 63^r 157^r 241^v 307^v
 310^v 351^v ποῖ φυρον 247^v ὑποποῖ φυρος 126^v ὑποποῖ φυρα 317^r υποποῖ-

φυρον 382^v πορ'φυριζοντι 37^r πορ'φυριδα 385^v πορ'φυριωνος 485^r πορ'φυ-
ρανθες 358^r πορ'φυροειδες 48^r 62^r 312^v πορ'φυροειδους 358^r επιπορ'φυ-
ριζοντας 137^v διαπορ'φυροις 96^v.

P' X: αρ'χη 71^r 125^v 440^r αρ'χην 394^r 405^v 453^v 468^v αρ'χης 280^v
εναρ'χη 89^v εναρ'χαις 382^v αρ'χαρα 165^r αρ'χεται 383^v 402^v 405^v 431^v 450^v 452^v
αρ'χε|ται 418^v αρχιβελ'λιον 70^r αρ'χονται 427^r 482^r αρ'χωνται 453^r αρ'χομενα
271^v 377^r αρ'χομε|νης 133^v αρ'χομενου 373^v αρ'χομενοις 237^r 351^v αρ'χο-
μενους 31^r καταρ'χουσα 70^r υπαρ'χον 117^v υπαρ'χοντα 119^v υπαρ'χοντος
450^r υπαρ'χει 428^r υπαρ'χει 427^r υπαρ'χετω 413^r 441^r 449^r ενυπαρ'χουσης
412^r υπαρ'χουσι 435^r ερ'χε|[47^v ερ'χομαι 399^r ερ'χομενος 394^r ερ'χομενη
399^v 412^v ερ'χομενης 429^r ερ'χομενοι 394^v ερ'χομεναι 415^v ερ'χομενων 392^v
ερ'χομενοις 434^v ερ'χοιντο 473^r ερ'χεσθαι 476^r ερ'χεται 401^v 402^r 405^v 406^v
408^v 417^v 418^v 423^v 428^v 442^r 468^v διερ'χεται 422^v 453^v επανερ'χομενος
424^v επανερ'χομενου 408^r επανερ'χεται 406^r προερ'χεσθαι 139^v εξερ'χεται 423^r
ηρ'χοντο 394^r ορ'χεων 109^v 177^r ορ'χησεως ορ'χησειν ορ'χουμενοι 485^r εξορ'-
χιδος 442^v κορ'χορου 426^v κυνοσορ'χιας 317^r κορ'χορον 41^r.

Σ' Α: ονυχας λε|πρους 142^v.

Σ' Μ: σκορπιους μετα 301^r.

Σ' Π: παχυσπιθαμιαιον 253^v τρισποθειδας 30^r δυσεντεριας. πομα 215^r
σπανοι 125^v ωσπερ 185^r.

Σ' Σ τεσσαρα 440^v καλαμοειδις στρογγυλους 73^r.

Σ' Τ: σκοληκας.τους 154^r μεθυσθεντας τε, εξινοις τις 440^v.

Σ' Φ: ασφαλ'τον 397^r.

Τ' Μ: εντετμημενα 210^r.

Τ' Ρ: τετραγωνον 381^v.

Τ' Τ: απαλλατ'τει 426^v απαλλ'λατ'τει 445^v απαλλατ'τειν 433^v απαλλ'λατ'το-
μενην 402^v απαλλατ'τει 300^r απαλλ'λατ'τομενον 410^v ατ'τα 440^v ατ'τεω 439^r
ατ'τικον 333^r ατ'τικου 40^r ατ'τικων 475^r δρατ'τεσθαι 410^r ελατ'τον 65^r
100^v 138^v 139^v 153^r ελατ'τους 477^r ελατ'τονα 152^r 172^r 202^r ελατ'τοι 411^r
λατ'τον 260^v θαλατ'ταν 399^v θαλατ'τη 344^v 366^v 480^r θαλατ'της 372^v 419^v
421^v 423^v 430^v 464^v 478^v θαλατ'τεια 477^r θαλατ'τια 328^r 457^r θαλατ'τιας
432^r θαλατ'τιας 468^r θαλατ'τιον 432^v 466^v θαλατ'τιων 468^r 470^v 471^v
θαλατ'τιοις 147^r 479^v θαλατ'τευειν 471^r θαλατ'τουρ'γους 430^v παρα
θαλατ'|τιοις 35^r παραθαλατ'τιοις 184^r θατ'τον 395^r 478^r θατ'τον 405^v θατ'-
τ[ον 477^r μαλατ'τομενον 139^v] ατ'τε 404^r πλατ'τοντες 223^r πλατ'|τομενη 39^r
αναπλατ'τειν 222^v αναπλατ'τοντες 117^v αναπλατ'τουσιν 342^v αναπλατ'τεται
373^v καταπλατ'τιν 27^r επιπλατ'τειν 100^v 383^v επιπλατ'το[264^v επιπλατ'τιν
339^r επιπλατ'τομενον 28^r πλατ'τομενον'ιασθαι 33^v επιπλατ'τεται 292^r επιπλατ'-
τομενος 292^r επιπλατ'τομενα 145^r 277^v επιπλατ'τομενος 183^r επιπλατ'τε|ται
119^r καταπλατ'τει 415^r καταπλατ'τιν 291^r καταπλατ'τεται 43^r 158^r 242^v 359^v

καταπλατ'τομενη 163^r 165^r καταπλατ'τομενα 190^r 264^v 335^v καταπλατ'τομενος
 190^r καταπλατ'τομενον 273^v 383^v καταπλατ'τομενοι 379^r σπαρατ'τομενον 408^r
 τατ'τουςιν 481^r τατ'τεσθω 435^v αυτετα'τετο 476^v ταρατ'τι 110^v ταρατ'τοντες
 466^v ταρατ'τομενον 462^v εκ'ταρατ'τομενον 466^r επταρατ'τοντες 467^v συντα-
 ρατ'τεις 461^r φαρ'ματ'τειν 467^v εκφρατ'τει 94^v φρατ'τονται 466^v φυλατ'τει
 397^r διαφυλατ'τει 424^v φυλατ'τι 453^v φυλατ'τειν 99^v φυλατ'τομενος 430^v 461^v
 φυλατ'τοντες 460^r φυλατ'τεσθαι 65^r 156^r 298^r φυλατ'των 407^r.

Βετ'τονικη 8^r ερετ'τοντες 466^v ερετ'τουςιν 470^v ερετ'τωσιν 461^v ερετ'τομενη
 422^v θετ'ταλιας 412^v.

ητ'ταται 462^v διητ'τηθεισα 442^v ητ'των 482^r ητ'τον 28^r 82^r 102^r 117^r
 131^v 154^r 261^v 394^v ητ'τον 16^r 19^r 224^r ητ'τονα 112^v ητ'|τον 297^r ητ'της
 470^r ητ'τημενους 465^r πλητ'τει πλητ'τειν 422^v πλητ'τουςι 432^r εκ'πλητ'τουςιν
 464^r πλητ'τομενας 465^r πητ'τει 199^r ρητ'τι 299^r ρητ'τει 250^v 366^r ρητ'τει
 139^v ρητ'τει 38^v περιρητ'τει 226^r.

διτ'τον 15^v 30^r 41^r 51^r διτ'την 361^v μελιτ'ται 415^v 422^r μελιτ'τας 417^r
 422^r μελιτ'ταις 426^r 453^v μελιτ'των 453^v κυπαριτ'του 424^v 425^r περιτ'τωματα
 448^r περιτ'τωματα 425^r περιελιτ'τομενους 152^r φριτ'τειν 476^r φριτ'τοντες
 463^v φριτ'τουςι 466^r ψιτ'τακοις 475^v.

αρμοστ'τει 70^r αρμοστ'τει 30^r 94^v (margo) νεοτ'τους 472^r 475^v 476^v 478^v
 479^v νεοτ'τους 474^v ν]εοτ'τους 476^v νεοτ'τοις 409^v 476^v νεοτ'των 441^r
 475^r 476^v 476^v (margo) νεοτ'τενουςιν 479^r νεοτ'τευσαντων 476^v.

κηρουτ'τιν 461^r διορουτ'τιν 115^r νεωτ'τοις 478^v ονιροτ'τουςιν 135^v
 ονειρωτ'τουςιν 188^r γλωτ'τα 418^r γλωτ'|τα 442^r γλωτ'τη 440^r γλωτ'ταν
 78^r 448^v τη γλωτ'ταν 406^v.

Φ'Φ: χουφ'φοιστ 26^r.

X'M: δραχ'μης 195^r 274^r 332^r δραχ'μας 264^v δραχ'μων 195^r.

X'X: βαχ'χης 451^r σιχ'χαμ 312^v.

De Ÿ littera.

Saepe *v* litterae imponitur aut punctum unum aut duo
 quae interdum minus diligenter exarata lineolae speciem
 praebent; hic usus est inprimis in vocabulorum initio cuius
 exempla exstant haec:

οτι ὑακινθος 435^v υακινθος 358^r ὑακινθον 101^v ὑακινθος 92^r.

εν ὑγια 137^v 222^v την ὑγίαν 442^r την ὑγειαν 452^v προς ὑγειαν 450^r
 ὑγια 131^v ὑγείας 23^r μηποτι ὑγιης 426^v φρονειν ὑγινα 456^v εις την ὑγινη
 χρησην 188^r ανὑγιασθωσι 356^v ὑγιαζω 82^v αν ὑγιασθωσι 356^v ἐξομ'φαλους
 ὑγιαζει 383^v τε ὑγιαζει 295^r αφθας ὑγιαζει 82^v.

της ὑγρᾶς 425^v λεκανὴ ὑγρον 299^v το ὑγρον 222^v το ὑγρον 299^v 415^r 453^v εχον ὑγρον 80^v και ὑγρῶς 285^r χαλκωματι ὑγρον 177^r τραχυσματικῆ ὑγρᾶ 162^r με^τ ὑγρον 415^r αἷμα ὑγρανθῆναι 454^r πανὑγροῖς 154^r ὑγροτερον 28^r σταζειν ὑγρον 440^v δι ὑ^π γρου 455^r βουγλωσσου ὑγρον 76^r αυτου ὑγρου-ται 74^r ὑ^π γρουται^ν και 74^r.

ὑδωρ^ῶ 444^r το ὑδωρ 94^v 414^v 441^r 455^r 465^v 477^r το ὑδωρ 480^v το ὑδωρ^ῶ 159^r 298^r 394^v 448^r 452^r 454^r 457^r 467^v 468^v 481^v το ὑδωρ^ῶ 466^v το ὑ^π δωρ 441^r μαλιστα ὑδωρ^ῶ 479^r ὑδωρ^ῶ εστω, ὑδωρ^ῶ χην[444^r εἰς ὑδωρ 476^r εἰς ὑδωρ^ῶ 455^v γὰρ ὑδωρ^ῶ 480^v γῆς ὑδωρ 479^r (margo) και ὑδωρ 165^r και ὑδωρ 171^r και ὑδωρ 218^r επινηχομενον ὑδωρ^ῶ 299^v μυριον ὑδωρ^ῶ του 476^r τοτε ὑδωρ^ῶ τω 469^v καθαροῖς ὑδωρ^ῶ και 354^r ὑδωρ^ῶ ερ^ῶ χε^ῖ τ[407^v κοιλιαν ὑδωρ 344^v εφ^ῶ ὑδωρ^ῶ 407^v ὑδατος 19^r 24^r 30^r 237^r 405^v ὑδα^τος 19^v τε ὑδατος 469^v του ὑδατος 405^v 414^v 454^v 455^v το^ν ὑδατος 299^v και ὑδατος 186^r 441^v δυσιν ὑδατος 383^v ἢ ὑδατος 195^r 196^r ἢ ὑδατος 16^r ἢ ὑδατος 383^v γλυκεος ὑδατος 165^r μεθ^ῶ ὑδατος 276^v 310^v 321^v 381^v 424^v 436^r 450^r μεθ^ῶ ὑδατος 15^v μεθ^ῶ ὑδατος 364 μεθ^ῶ ὑδατος 19^r 221^r μεθ^ῶ ὑδα^τος 254^v με^τ ὑδατος 162^r μετα ὑ^π δατος 34^r μεθ^ῶ ὑ^π [443^v εψεσθαι ὑδατος 366^r κρατηριον ὑδατος 285^v πρωτον ὑδατος 298^r απο ὑδατος 293^v ψυχρον ὑδα-τος 230^r δι ὑδατος 300^r χλιερον ὑδατος 300^r ὑδατι 58^r 119^v 133^v 443^r ἀλλ ὑδατι 477^v δε ὑδατι 281^v 479^v δ^ῶ ὑδατι 388^v τω ὑδατι 94^v 470^r θαλασσιῶ ὑδατι 477^v κοσκινου ὑδατι 299^v φασιν ὑδατι 468^r μεν ὑδατι 442^v κικων ὑδατι 426^v προβραχεν ὑδατι 104^r εν ὑδατι 31^r 145^r 178^r 290^r 351^v 448^v εν ὑδατι 222^v 334^v εν ὑδατι 94^v 204^r 328^r 362^r 381^r ἐπιχεας ὑδατι 428^v συν ὑδατι 181^r 237^v 240^v 274^v 359^r 447^v και ὑδατι 130^v 133^v 318^r και ὑδατι 206^r προτερον ὑδατι 396^r τω ὑδατι 348^r 406^v ὑδατι^ν ἢ 274^v δυσιν ὑδασιν 277^v τε ὑδατι 242^v διειμενος ὑδατι 223^r εμετον^ῶ ὑδατι 300^r ὑδατα 99^v τα ὑδατα 215^r ὡσπερ^ῶ ὑδατα 99^v των ὑδατων 249^v 316^v 460^r 467^v 477^r 480^r στασιμω ὑδατων 367^r εν ὑδασιν 158^r 304^v 305^v τοῖς ὑδασιν 322^r παρ^ῶ ὑδασιν 374^r τουτουὑδαιρος 447^v ὑδατωδῆ 136^v ὑδατωδες 134^v ἀλλα ὑδατωδες, μεν ὑ. 431^r ἀγει ὑδατωδῆ 348^r και ὑδατωδῆ 159^r τοῖς ὑδατωδεσι 257^v ὑδατωδεστερα 16^r τοῖς ὑδερῶ 450^v επινεμενου ὑδερον 410^v και ὑδια δε^χεται 447^v ποντιον ὑδμα 392^r ὑδραγωγος 132^v 380^r ψυκτικῆ ὑδραγωγος 381^v της ὑδρας 429^v την ὑδραν 429^v τοὺς ὑδρηλους 408^v ὑδρηρα 49^r τοποῖς ὑδρηροῖς^ς 106^r ὑδρηρον 107^r ὑδρομελιτι 321^r συν ὑδρομελιτι 126^v συν ὑδρομελιτι 371^v συν ὑδρομελιτι 199^r μεθ^ῶ ὑδρομελιτος 272^v 356^v μετα ὑδρομελιτος 165^r 275^v μετα ὑδρο-μελιτος 300^r ὀλ^κης ὑδρομελιτι 310^v ὑδρωπικην 50^r ενὑδροῖς 267^v 272^v 281^v 414^v 432^v κοριον ενὑδρον 42^r ενὑδρος 302^v 324^r ενὑδρος 336^v μετα ὑδρο-νιτω 191^r ἢ ὑδρος 408^r ὑδρω 408^v ὑδρωσεινον 109^r και ὑδρωστασιμῶς 343^r ανὑδροῖς 436^r προς ὑδρωπα 389^v και ὑδρωπας 247^v 359^r ἀρχομενοῖς ὑδρωπιαν 351^v ὑδρωπικοῖ 283^v ὑδρωπικην 50^r ὑδρωπικοῖς 23^r 31^r 37^r ὑδρω-

πικoις 195^τ δυσουρουσιν ὑδρωπικοις 382^ν και ὑδρωπικοις 126^ν 312^ν και ὑδρωπικοις 200^τ ὑδρωπικων 299^τ καταπλασμα ὑδρωπικων 115^τ επι ὑδρωπικων 298^τ και ὑδρωπιωσιν 316^ν.

ὑῖω 167^τ στεατι ὑῖω 267^ν.

αι ὑλαι 394^ν την ὑλην 442^ν καθ ὑλοις 472^ν διῦλισσας 80^ν ὑλωδη 129^ν ὑλωδες 61^τ.

αυτοις ὑμην 401^ν κοκ'κων ὑμενας 455^τ εν ὑμενει 238^ν.

ὑοντος 432^ν.

του ὑοσκυᾶμου 453^ν παραπλησιοις ὑοσκυαμου 385^ν ὁ ὑοσκυαμος 453^τ περι ὑοσκυαμου 438^ν ὑοσ|κυαμου 74^τ.

ὑπερ 61^τ 96^τ ὑπερ'ποδων 462^τ παις ὑπερ'παιδων 472^τ κουφοτητα ὑπερ' 469^τ κοινων ὑπερ' 469^ν ενθεντες ὑπερ 463^τ οικουντας ὑπερ'τον 463^τ δε ὑπερ' 300^τ 310^ν 321^τ 477^τ δε ὑπερ' 479^ν μητε ὑπερ' 469^τ δρωσειν ὑπερ 372^ν μεικρον ὑπερ 477^ν πελαρ'γων ὑπερ 476^τ θηλαις ὑπερ' 475^τ εθος ὑπερ' 474^ν ειποντας ὑπερ' 480^ν αφιασειν ὑπερ'του 481^τ τροφης ὑπερ 474^τ πολεμειν ὑπερ' αυτης 474^τ εαν ὑπερ|[252^ν αφυλ'λον ὑπερ' 238^ν και ὑπερ' 401^τ και ὑπερ 464^ν τοις ὑπερ' 462^ν τοις ὑπερ 285^τ τινες ὑπερ 462^τ την ὑπερ 399^ν φυλ'λαρια ὑπερ 278^ν μακρων ὑπερ' 389^τ αναγραφει ὑπερ 198^τ εστιν ὑπερ'αιρει 408^τ καν ὑπερβη 165^τ θερμης ὑπερ'βολην 394^ν γης ὑπερ'εχειν 437^τ ουτος ὑπερ'εχων 428^ν μειζων ὑπερεχουσα 153^τ φουμενος ὑπερ'εχων 336^ν τις ὑπερελ'θοι 456^ν ὑπεριπταται 484^ν ὑπεριδων 408^ν ὑπερκυπτουσαν 406^ν θηριων ὑπερ'τερουντα 468^τ ωστε ὑπερ'φυη 460^τ μικρον ὑπερφαινοιτο 469^τ πελαγεσιν ὑπερχαιρειν 477^ν θηλαις ὑπερ'χερουσειν 475^τ τεθηκοτων ὑπερ'χαιροντες 474^τ τε ὑπερχαιροντες 470^ν.

ὑπερικον 255^ν ὑπερικον 270^ν 356^ν ὁμοιᾶ ὑπερικω 164^τ sed ὑπερικον 357^τ.

ὑπο 19^ν 248^ν ὑπ'ουδενος 124^ν ὑπο 96^ν 129^ν 247^ν 427^ν 444^τ 469^τ ὑπο 225^ν ὑπ ενιων 85^ν 435^ν ὑπ αλλων 408^τ δ' ὑπεσ [266^ν σωμα ὑπο 430^τ 452^τ σχημα ὑπο 413^ν πληγεντα ὑφ 401^ν τα ὑπο 403^τ 477^ν κανταυθα ὑπο 437^ν τοιαυτα ὑπο 449^ν δια ὑπο 392^τ αυτικα ὑπ 410^ν δε ὑπο 165^τ 406^τ 435^ν 463^ν 455^ν 459^ν δε ὑπο 194^τ 379^τ ουδε ὑπο 408^τ 439^τ τε|ὑπ 466^ν γαλακτι ὑπ 444^τ αναδυεται ὑπο 472^τ θρηνηται ὑπ 435^ν παιεται ὑπ 429^τ πειραται ὑπο 418^ν γιγνωσκειται ὑπο 137^ν φλεγεσθαι ὑπο 406^τ αδικεισθαι ὑπο 312^ν θερονται ὑπο 471^ν αφιεται. ὑπο 454^ν και ὑπο 445^τ 454^ν 464^τ 469^ν 472^ν φιλειται ὑπο 435^τ θερεσθαι ὑπο 432^ν εστι ὑπο 413^τ εκτινει ὑπο 269^ν ὄφθαλ'μοι ὑπο 418^τ πληγεντι ὑπ'ερεπετου 412^ν εχομεναι ὑπ 415^ν αλλ'ὑπο 468^τ τυχη ὑπο 420^τ οχλουμενη ὑπο 450^ν μερη.ὑπο 449^ν βρεφη ὑπο 392^τ τον ὑπ 426^ν αυτον ὑπο 278^ν θανατον ὑπο 432^τ δεινον ὑπ 417^τ ξυλον ὑπο 466^τ ενοχλητον ὑπο 469^ν φαρμακον ὑπο 443^ν κρυτο|.ὑπο 462^τ κνεισθεν ὑπο 436^ν δαν ὑπο 433^τ οποταν ὑπο 429^ν λιαν ὑπο 406^ν γλωτ'ταν ὑπο 448^ν ορνεον ὑπο 484^τ ορνεων ὑπο 478^τ πολλων ὑπο 422^ν τουτων ὑπ 399^τ των

ἵπο 450^ν ἵπο τιῶν ἵπο δε ἀλ' ἰων 426^ν οὐν ἵπο 423^ν 436^ν λεῖγουσιν
 ἵπο 423^ν πληγῶσιν ἵπο 428^ν ἐξαφ' ἄξειν ἵπο 432^ν διατριβεῖν ἵπο 470^ν
 νειν ἵπο 466^ν παλιν ἵπο 445^ν δηχθῖσιν ἵπο 112^ν ὀδυνῆν ἵπ 409^ν τὴν
 ἵπο 299^ν τὴν ὑπο 455^ν τὴν ἕφ 461^ν το ἵπο 431^ν ὡσπερ' ἵπο 465^ν γαρ'
 ἵπο 395^ν 467^ν αὐτας ἵπο 399^ν πληγεντες ἵπο 386^ν 405^ν πληγε' τες ἵπο
 408^ν πληγεντας ἵπο 426^ν πασχοντες ἵπ 423^ν ἐπιγομενος ἵπο 473^ν σαρκες
 ἵπο 432^ν τις ἵπο 426^ν 479^ν κυστις ἵπο 450^ν δηχθεις ἵπ 401^ν 405^ν βλαβεις
 ἵπο 449^ν καταληφθεις ἵπ αναγ' κης 408^ν πληγεις ἵπ 399^ν 422^ν διαλυομενης
 ἵπο 441^ν ἐκ' ταυτης ἵπο 450^ν λιμνης ἵπο 406^ν μολις ἵπο 469^ν τινος ἵπο
 469^ν διωκομενος ἵπο 408^ν γενομενος ἵπο 485^ν πιεζομενος ἵπο 410^ν ος ἵπο
 404^ν τρυγονος ἵπο 432^ν μερος ἵπο 408^ν ουτος ἵπο 418^ν 421^ν δηχθεντος
 ἵπο 431^ν ταις ἵπο 436^ν τοις ἵπο 247^ν 283^ν 413^ν 427^ν 428^ν τοις ἵπ 399^ν
 κατιλημ' μεις ἵπο 442^ν προβατοις ἵπο 478^ν κερατιοις ἵπο 251^ν αργοις
 ἵπο 322^ν ξεινοις ἵπο 444^ν ταις ἵπο 436^ν τους ἵπο 310^ν 413^ν 415^ν αυτοις
 ἕφ 461^ν αυτοις ἵπο 440^ν παπ' πους ἵπο 443^ν μηδαμως ἵπο 466^ν δεινωσ
 ἵπο 419^ν κακως ἵπο 455^ν λιθου ἕφ 394^ν κεντρου. ἵπο 432^ν κεντροω ἵπο
 432^ν πινεσθω ἵπ 451^ν αυτω ἵπο 222^ν λογω ἵπο 435^ν μαλιστα ἕφ 405^ν.

προς ὑπαγωγὴν 359^ν καὶ ὑπαφριζοντας 440^ν ὑπεγλυειν 37^ν τὴν ὑπεισελ'
 θουσαν 440^ν ἀπαξ' ὑπεκαυσ[447^ν καλ' λιγενεθλον ὑπενβρυᾶ 389^ν τε ὑποβι-
 βαστικον 195^ν πλειστον ὑποβρυχοι 479^ν καὶ ὑπογλαυκα 373^ν κυκλω ὑπο-
 γλαυκα 268^ν βαρυσμα. ὑπογλισχρα 68^ν δε ὑπογλυκυσ 266^ν ἤδη ὑπογλαυσα
 388^ν ὑπογυου 435^ν πολυκαυλος ὑποδαυς | 274^ν πτεριδι ὑποδαυ 266^ν
 λευκη ὑποδαυς 361^ν σπερ' μα ὑποπλατυν ὑποδαυν 351^ν ἐκθλιμματα ὑπο-
 δηματων 186^ν λαχανον ὑποδρομυ 333^ν ευρωτιων. ὑπο δρομοις 193^ν ὑποξυγιων
 82^ν 141^ν ἡ ὑποθεσις 393^ν ὑποθυμῶμενη 33^ν παχυν ὑποκαινον 286^ν στρογ-
 γυλος ὑποκατω 275^ν διπηγμαιοις ὑποκενος λεγομενη ὑποκισσις 355^ν ὑποκισσιν
 354^ν 355^ν ὑποκισσιν 356^ν δυσθρανστος ὑποκιρρος 148^ν παχυν ὑποκιρρο
 327^ν ὑποκιρρον 119^ν ὑποκολοβος 148^ν ὑποκουφος 285^ν εστιν ὑποκυλος 237^ν
 ὑπολιπαροι 49^ν τρυφερωτεροις ὑπολιπαροις 374^ν ακροσχιδεσιν ὑπολιπαροις
 140^ν τρυφερα ὑπολεπτα 75^ν 112^ν ὑπολευκος 35^ν 224^ν δε ὑπολευκος 308^ν
 δε ὑπολευκον 140^ν μεγαλου ὑπολευκος 121^ν ὑπολευκα 123^ν ὑπολευκον 61^ν
 87^ν 119^ν εκτος ὑπολευκον 280^ν τρυφερον ὑπολευκον 159^ν χνουν ὑπολευκον
 286^ν ανθος ὑπο λευκον 105^ν ὑπολευκα 26^ν 159^ν τετμημενα ὑπολευκα- 267^ν
 καὶ ὑπολευκα 307^ν ευῶδη ὑπολευκα 303^ν καὶ ὑπολευκοι 72^ν ὑπολευκους 59^ν
 καὶ ὑπολευκους 120^ν αμφω ὑπολευκον 188^ν ὑπομηκης 61^ν ακροπος ὑπομη κης
 329^ν μηκων ὑπομηκεις 162^ν ὑπομηκεις 27^ν ὑπομηκη 19^ν 33^ν 268^ν γονυ.
 ὑπομηκη 99^ν εχει ὑπομηκη 233^ν λευκον ὑπομηκος 193^ν λευκον ὑπομηκες
 364^ν πρασιω ὑπομηκεστερον 303^ν ὑπομηκες ὑπομηκεις 72^ν ὑπομικρα 25^ν
 βρυωδεις ὑποξανθοι 256^ν μακραι ὑποξανθοι 141^ν ὑποξυστον 15^ν επιμηκη
 ὑποπαχυν 272^ν εν ὑποπετροις 296^ν ὑποπικρον 70^ν 312^ν γευσει ὑποπικρος

320^ε φλοιον ὑποπικρον 280^ν ποσως ὑποπικρος 373^ν σπερ'μα ὑποπλατυν
 ὑποδασυν 351^ν καρ'πος ὑποπλατυς 140^ν ὑποπ'λα 29^ε σχοινος ὑποπνοιον
 245^ν ὑποποικιλον 56^ε ὁμοιά ὑποπορ'φυρος 126^ν ανθη ὑποπορ'φυρα 317^ε
 μελανι. ὑποπορφυρον 73^ε η ὑποπορφυρον 292^ε ὑποπρωτον 94^ν ὑποπυρρον
 97^ν ὑφ εαυτης 405^ν ὑπαρχα 49^ε λευκα ὑπαρχα 361^ν ὑποσκιους 14^ε δασαια.
 ὑποστενα 286^ν 110^ν μικρα ὑποστενα 350^ε ὑποστριφνοι 92^ε ὑποστρυφνον:
 39^ε και ὑποστροφας 411^ε ὑποστρογ'γυλον 14^ν 274^ν και ὑποστρογγυλα 310^ν
 ὑποστρογ'γυλα 41^ε εμφερες ὑποστρογ'γυλον 278^ν ὑποστρογ' γυλοι 27^ε δ' ὑπο-
 στρογ' γυλον 85^ν διαστηματων ὑποστρογγυλα 303^ν ὑποτραχεια 66^ε ὑποτραχεια
 31^ε και ὑποτραχυν 286^ν αποδιδους ὑπουρ'γεια 468^ν πολ'λακισ ὑπουρ'γοι
 471^ν ὑποφλεστον 354^ε και ὑποφορας 381^ν ταις ὑφαλοις 464^ν ὑφαλικος 48^ε
 εριωδους | ὑφσεως 282^ν ταις ὑποχαις 484^ε μεν ὑποχαις 463^ν ὑποχονδριων
 38^ε και ὑποχονδριον 310^ν και ὑποχονδριᾶ 321^ε προς ὑποχονδριων 279^ν
 θερ'μη ὑποχονδριων 337 αρχομενας ὑποχυσεις 379^ε ὑποχονδρια 23^ε.

και ὑπερυθρος 315^ν καρ' | που ὑπερυθρου' στυφοντος 281^ν ανθη ὑπε-
 ρυθρα 168^ε ὑπερυθρα 112^ν ὑπερυθρον ὑποκενον 150^ε η ὑπερυθρον 310^ν
 πηγιαιον ὑπερυθρον 109^ν ανησιιν ὑπερϑρον 196^ε ε | χει ὑπερυθρον 272^ν
 ναοθηκος ὑψηλον ὑπερυθρον 280^ν κενους ὑπερυθρους 145^ε ορθιους ὑπερυ-
 θρους 350^ε κλωνιων ὑπερυθρα 185^ε καρ' που ὑπερυθρου 281^ν δι εψεμα-
 τος ὑπαλιφομενος 193^ε αλ'λα ὑπαλ'λαττει 401^ε εχθρους ὑπαλυξεις | 391^ε χα-
 λεπω ὑπανακρουεται 451^ν δ' ὑπαξαι 391^ε ὑπαγει 16^ε αλ'λα ὑπαφοριζων 449^ν
 σφυρου ὑπελ'θων 394^ε αυτην ὑπελ'θοντα 471^ν ζυγον ὑπελ'θειν 468^ε ορο.φον
 ὑ | πεξελ'θων 472^ε ουκ ὑπειξας 476^ν αντισπασεις ὑπειξη 470^ε βασιλευσιν
 ὑπεικουσιν 479^ε επωφελης ὑπεκλυει 433^ν -μασιν ὑπεκυψεν. 461^ε αλ'λα
 ὑπεξαγει 433^ν και ὑπεξαγειν 412^ν ὑπεξαγον | σα 45^ε ὑπεστι 64^ε δε ὑπεστιν
 123^ν δ' ὑπεστιν 381^ν ριζα ὑπεστιν 143^ν 317^ε 385^ν ὑπεστιν 308^ν δε ὑπεστιν
 252^ν ὑπισιν 114^ε δ' ὑπισιν 286^ν ριζαι ὑπισιν 141^ν δε ὑπεισιν 200^ε καρ'πον
 ὑποβαλων 455^ε αφεψηματος ὑποβιβαζουσιν 337^ν ατοπον υπογραψαι 223^ε
 ερυθρον ὑποδακνοντα 124^ν ως ὑπε δειξαμεν 129^ν ὑποδικνουσι 406^ν τινας
 ὑποδικνουσαι 460^ε ἴσασιν ὑποδεχομενον 419^ν ὑποθυμωμενη. 71^ε ὑποθυμιω-
 μενον 60^ε ὑποθυμιωμενη 98^ν ὑποθυμιωμενος 153^ε και ὑποθυμιεται 249^ν
 αρ'χομενοις ὑποκεισθαι 237^ε γονιοειδης ὑποκειμενος 315^ν τους ὑποκεχυμενους
 165^ε εστι ὑποκινουμενον 403^ε λαβουσαι ὑποκουφιζουσιν 481^ε αερα ὑπολαμ-
 βανει 446^ε γονεις ὑπολαβοντες 478^ε ετεραν ὑπομειναιεν 372^ν αν ὑπομεινειν
 408^ε ρηξεις ὑπομεινει 403^ε μετεσχηκως ὑπομεινει 451^ν ρηξις ὑπομεινοντες 447^ν
 ἀνασχεσθαι ὑπομεινειν 397^ν τινα ὑπομινα 401^ν ρηξις τινας ὑπομεινωσιν
 429^ν σηνιν ὑπομινασα 408^ν γαστηρ' ὑπομεινασα 442^ν δυσηχοις ὑπομεινουσι
 471^ε συμ'φορας ὑπομνησεις 474^ν ὑπο | νομων 94^ν ὑποπινπλαται 86^ν και
 ὑποπιμ'πραται 454^ν μελη ὑποπιμ'πραμενα 457^ν ὑποπιμ'πραται 454^ν ταυτα
 ὑποσταντι 449^ν ταχιστα ὑποστρεψειεν 464^ν ωοις ὑποστορ'νυσιν 477^ν ην ὑπο-

στορησασθαι 397^v ὑποστρουνησθαι 37^r και ὑποστρω⁻ ννομενη 154^r τουτον ὑποστρουνημενον 397^r ὑποστρυφουσα 135^v 296^r σιδυμβρια ὑποστρυφων 235^r ὑποστρυφουσαν 150^r ὑποστρυφειν 38^r ευμεγεθης ὑποτιοζουσα 176^r ην ὑποτασσεσθαι 445^v ὑποτιθεν 92^r προὑποτιθεντες 281^v κομης ὑποτεθεν 230^r λειαν: ὑποτεθεν δε 397^r ὑπεθησα⁻ 96^v εαρος ὑποφαινομενου 394^v πλατυτερα ὑποφυνισσομενα 122^v πορ⁻φουροειδες. ὑποφουριζον. 62^r γλωτ⁻τα ὑποφλεγομενη 442^r ο]ρ⁻μης υπεφενγεν 476^v οποταν ὑποφνεσθαι 453^r ὑποχυλιζειν 92^r και ὑποχωρειουται 344^v ερ⁻πετων ὑποχωρησει 396^v ὑπαρχ[441^v ὑπαρ⁻χει 28^r 131^v 269^v τοπος ὑπαρ⁻χει 269^v βοτανη ὑπαρ⁻χει 428^r ἀλλ⁻α ὑπαρ⁻χει 427^v ὑπαρχει 446^r καθ⁻ αυτην ὑπαρχει 441^v τραχυς ὑπαρχει 427^v ὑπαρ⁻χετω 441^r δε ὑπαρ⁻χετω 442^v ἔλεας ὑπαρ⁻χετω 442^v μετρο⁻ ὑπαρ⁻χετω 441^r ἐλ⁻κων ὑπαρχετω 436^r σταθμου ὑπαρ⁻χετω 431^r σταθμος ὑπαρ⁻χετω 449^r αν ὑπαρ⁻ξει 406^r εισι ὑπαρ⁻χουσι 435^r τριων ὑπαρ⁻χοντος 450^r διουρητικον υπαρχον 230^r ὑπαρχουσα 102^r πληκτικη ὑπαρχουσα 102^r δε ὑπαρχειν 193^r κηπευτου ὑπαρχων 110^v ὑπεπλον 103^r ἀπαλλ⁻αγηναι ὑπισχνειται 406^r.

ὑπνο | 28^r τε | ὑπνος 417^v και ὑπνου 402^v του ὑπνου 415^r 481^v βαλαμου ὑπνον 222^v εις ὑπνον 223^r αρκεισθαι ὑπνον 372^v προς ὑπνον 442^r καρηβριας ὑπνον 454^r τον ὑπνον 394^v ὑπνω 401^r ἐξ⁻ὑπνου 401^r σιτον ἢ ὑπνων 399^r καθολου ὑπνωτικος 136^v ὑπνωποιοις 31^r ὑπνο ποιον 28^r ὑπνοποιει 234^r.

ὑπτιος 389^r δε ὑπτιος 388^v ὑπτιον 388^v ὑπτιος 9^v μακρα ὑπτια 340^r μαχαιριον ὑπτιο⁻ 299^v.

ὑπωπιον 139^v ὑπωπια 16^r και ὑπωπια 359^r ὑπωπιᾶ 78^r και ὑπωπιᾶ 309^r και ὑπωπια 190^r μελιτι ὑπωπια 316^v.

ὑς 66^r το ὑσσωπον 320^r βοτανη ὑσσωπον 433^v ὑσσωπου 62^r και ὑσσωπω 130^v εμφερες ὑσσωπω 247^v εοικυια ὑσσωπω 246^v συν ὑσσωπω 70^r.

ανθει⁻ ὑστερον 105^r αυτον ὑστερον 409^r μικρον ὑστερον 476^v εχι ἰον ὑστερον 415^r καλως ὑστερον 437^v ὑστερων 20^r ὑστερα 48^r ὑστεραν 65 ὑστεραν 172^r περι ὑστεραν 37^r περι ὑστεραν 285^r την ὑστεραν 334^v ὑστερας 32^r 86^v ὑδατος ὑστερας 381^v καθαροι ὑστερας 371^v προς ὑστερας 297^r και ὑστερας 162^r 269^v και ὑστερας 172^r σκληριαν ὑστερας 277^v ανωδυναις ὑστερας 267^v πληθος ὑστερας 85^v τα ὑστατα 470^v και ὑστινος 433^v ὑστερικα 49^r ὑστερικαις 388^v 390^r και ὑστερικα 329^r ὑστερικας 30^r τας ὑστερικας 281^v και ὑστερικας 309^r των ὑστερικας 265^v πνιγος ὑστερικης 261^v.

τε ὑσπληγα 484^r ἀλλ⁻ ὑσπληξ⁻ 484^r και ὑσπληξ 484^r η ὑσπνος 413^r.

ανθος ὑφασμασιν 372^v καλαθισκος ὑφηναντες 472^r χροαν ὑφαιμον 70^r.

ὑψος 48^r δε ὑψος 94^v 153^r το ὑψος 22^r 238^v 464^v το ὑψος 168^r 218^r προς ὑψος 477^v εις ὑψος 145^v 401^v 414^r 427^v τα ὑψη 482^r ὑψηλος 63^v γενοους. ὑψηλος 428^v ὑψηλον 99^v τινα ὑψηλον 460^r και ὑψηλοτερα 256^v εν ὑψηλοτατοις 265^v.

His exemplis proxime accedit εὔστομαχος 78^r, accedunt alia in quibus punctum *v* litterae imponitur in initio syllabarum: καῦστρον 427^r κηῦκος 480^r κηῦκα 480^r κρατεύας 25^r (rubrum) πραῦνει 44^r 115^r 132^v 142^v 150^r 268^v 381^v πραῦνι 86^v 244^v 315^v 316^v 373^v πραυνει 176^r πραῦνει 190^r πρα | ὑντικα 41^r sed πραν' οὔσι 175^r ανῦποιστος 440^v ανῦποστατος. | 399^v ενῦπαρ'χουσης 412^r καθῦπνουσι 453^v ενῦπνια 264^v ενῦπνον 50^r ενῦδροις 94^v τοιαῦτα 449^v καθαῦτο 440^v νηγεσθαι αὔτοις 477^r.

Sunt denique nonnulla exempla ubi in mediis vocabulis *ü*, *û*, *ū* exstat: λαμῦρῦνι 316^v και ὑποθῦμιεται 316^v τούτου 442^v συν- οῦσια 399^v ὑποπλατῦν 139^v θηλύφονον μῦοκτονον 66^r ακῦσιτον 47^r πανῦ 450^v επιδικνῦουσιν 467^v οξῦ ὄπερ' 281^v . . αρχῦ. φορος 432^v δεῦρῦπικη 245^v δε ἔνωμῦνι 432^v και ανωδῦνος 136^v ὑπερῦθρα | 271^v δῦοῖν 203^r τῶ ὑπισῦω 15^v ταῦτα 117^r; in σκολῦμος 308^v et ακανθῦοις παπῦροις 282^v *ü* ab altera manu videtur exaratum esse; confer etiam και οὔτως 429^v.

De *ï* littera.

Idem quod de *ü* littera diximus, quadrat in *i* litteram, est igitur in initio vocabulorum velut in his:

ἱαμα 38^r ἱανθους 78^r 206^r και | ἱανθους 186^r ον ἱαπετου 468^r ἱασεις 19^r ἱαται 26^r 27^r 48^r 50^r 109^v 129^v 153^r 165^r ἱαται 249^v εναιμα ἱαται 145^r στρεμ' | ματα ἱαται 177^r κννοδηκτα ἱαται 172^r πιτυρα ἱαται 228^r ερσιπελατα ἱαται 220^r τρανματα ἱαται 146^r πυρικαντα ἱαται 177^r στραγγουριαν ἱαται 338^v 329^r καταπλασσομεν' ἱαται 273^v αλφον ἱαται 269^v διδυμων ἱαται 181^r τηκει. ἱαται 165^r ηπατι ἱαται 272^v αλφους ἱαται 186^r αλωπεκias ἱαται 316^v βηγας ἱαται 329^r δυσεντεριωντας ἱαται 319^r διδομενος ἱαται 176^r καταχοιομενος ἱαται 269^v ερηγτας ἱαται 156^r κοιλιας ἱαται 222^v λεπρας ἱαται 70^r 183^r φλεγμονας ἱαται 224^r ψωρας ἱαται 272^v ωταλ'γias ἱαται 56^r κατακλυματα ιατ; 167^r ἱατε 16^r 75^r και ἱασαι 422^v θεασαμεναι ἱασαντο 476^v οντως ἱαται 429^v ωδαντως ἱασεντ'αν 448^r εχοντα ἱασει 441^r παρα ταυτην ἱασει 415^v την ἱασιν 412^r ἱασασθαι 405^v δινοπαθουντα ἱασασθαι 448^r καταπλαττομενον ἱασθαι 336; 47^r ἱατρικη 85^v την ἱατρικην 110^v 193^v 250^r βλαβη ἱατρικας 393^r δυὸ ἱατροι 67^r των ἱατρων 436^v 467^r ἱωνται 48^r 133^v 176^r 322^r κανματα ἱωνται 270^v ποαν ἱωνται 373^v.

το ἱβηρικον 468^v εσπεραν ἱβηρια 230^r θηρωσιν ἱβηρες 460^r ἱβις 327^r πτερον ἱβεως 272^v αιμα ἱβεως 37^r ἱβεως ονυξ' 272^v.

ἱγαῖα 115^r.

την ἱδεαν 407^v 408^r ἱδοις 398^r κεφαλην ἱδοις 401^r ορ' νιθων ἱδοις 408^r εστι |

ἰδεν 467, εστι· ἰδιν 401^v εστιν ἰδεν 419^v κεν φος ἰδεν 445^r ζοφοειδες ἰδεσθαι 391^r επιτιθει· ἰδη 436^r το ἰδιον 366^r των ἰδιων 475^r 482^r ἰδιως 16^r 78^v 225^r μελαιναν ἰδιως 108^r και ἰδιως 177^r αγει· ἰδιως 354^r επειρ' ἰδιως 134^v ἰδος 41^r οι ἰδιωται 175^r εχουσι ἰδρουσιν 453^v τραχεια ἰδρουντας 226^r ὅπως ἰδρωση 165^r τους ἰδρωκοτας 469^v εχων ἰδρωσας 458^r αποκρινομενος ἰδρωσ 165^r τουτων ἰδρωσ 453^v ἰδρωτα 255^v και ἰδρωτας 78^r ριζα ἰδρωτας 220^r ελαιου ἰδρωτας 220^r προς ἰδρωτας | 269^v και ἰδρωτικος 176^r.

ἰεβαλ 39^r ἰερα 267^v 388^r ἰερας 17^r ἰεραν 268^v κατα ἰεραν 89^v αυτην ἰεραν 268^v ον ἰερον 372^v χαλεπην ἰερην 390^v αεξομενην ἰερην 392^r παρ αυτην ἰερο^v 439^r το ἰερω 389^v ἰερος 482^r (margo) ἰερακιον 150^r ἰερακιον το μεγα et ἰερακιον το μικρον, ἰρις ἰον (sed ἰππομαραθρου ἰππουρις) 8^v ἰερακιον 9^r τουτο ἰερακιον 136^v ἰερακων 474^v οι ἰερακες 480^r ἀναιρουσειν ἰεραξιν 477^v τοις ἰεραξιν 474^v ἰερακοποδιον 212^r ἰερομυρον 234^r ἰεραπολιτη 24^r επ εκεινα ἰεσο 451^r.

βασταζουσιν ἰητροι. 388^r.

τουτου ἰθι 414^v παιδος ἰθυνων 461^r κητος ἰθυνει 468^v.

εχεοδητοις ἰκανος 70^r παραφουαδας ἰκανας 121^v ἰκα, νως 93^r ἰκανως 79^v 241^v 408^v κολ'λωδης ἰκανως 337^v απεψηθεισης ἰκανως 455^r φλεγμα ως ἰκοσει 134^v μαλα ἰκανως 456^v δε ἰκανως 383^v ανδρας ἰκανως 461^v γαρ ἰκανως 398^r μεντό'ι ἰκανως 248^v τραχεσιν ἰκανως 402^v ἰκανον 397^v 430^v ανθρωπους ἰκανη 433^v παινειν ἰκανη 435^r δε ἰκανη 440^r ἰκανην 70^r βοηθειν ἰκαται 432^v ανατριφθειςαι· ἰκανωτατα 398^r]θερον ἰκανον 430^r.

το ἰμασαι 110^v τη ἰκ'μαδι 299^v ἰκελος 367^r ναρημισσω ἰκελον 391^r ἀγ'χουση ἰκασται 427^v ο ἰκτις 474^v (margo) των ἰκτεινων 474^v περι ἰκτινου 474^v (margo) και ἰκτινος 174^r ἰκτερος 475^r χροια ἰκτερος 454^v ἰκτερον 15^v 51^r και ἰκτερον 153^r 274^v συν οινωῖκτερον 154^r επι ἰκτερον 298^r βηγας ἰκτερον 104^r πινομενος ἰκτε | ρικους 313^v διαθεσειν· ἰκτερον 176^r και ἰκτερω 291^r 295^r και ἰκτερον 143^v 165^r 234^r 247^v 273^v και ἰκτερο^v 381^r δε ἰκτερον 268^v θηριῶκοις ἰκτερον 358^r ρωθωνας ἰκτερον 300^r χυλισθεις ἰκτερον 360^r και ἰκτερους 217^r πινομεναι ἰκτερους 142^v 244^v ἰκτερικους 43^r 158^r διαφοριν ἰκτερικους 372^v διδοται ἰκτερι κοις 70^r ὄφελι ἰκτερικους 265^v ἰκτεριτις 204^r παραγεγονοτα ἰκτινον 474^v.

ἰλαθι 461^r δε ἰλαρον 409^v λογος ἰλαρος 409^v ἰνουῶλονκρουμ' 108^r την ἰλυν 466^r τη ἰλυν 442^v και ἰλυν 466^r ἰλλυριω^v 94^v.

μεν ἰμαντι | 96^v ἰμαντωδη 104^r και ἰμαντωδεις 103^r περι ἰμαντοποδος 480^v τα ἰματια 147^r τοις ἰματιοις 129^v πλειοσι· ἰματιοις 165^r και ἰματιοις 56^r ἰματιων 120^v προσαψασθαι ἰματιων 394^r μετα ἰματιων 376^r των ἰμα τιων 271^v των ἰματιων 223^r σερις ἰμερος 10^r αγρια ἠδε ἰμερος 26^r ἰμερον 8^v 293^r ἰμερου 20^r εστιν ἰμερον 316^r κραμβη ἰμερος 9^r κανναβις ἰμερος κυμινον ἰμερον 9^r του ἰμερου (i corr. in η m. 2) 299^r ει ἰμιλιτριον 299^r.

επιπλατίν ἴνα 339^ρ συνστρεφόμενα ἴνα 279^ν ἴνα 230^ρ 451^ρ 453^ν 480^ρ (margo) κηρυκὲς ἴνα 372^ν ἀκμάς ἴνα 469^ν χωρίου ἴνα πρὸ 400^ν λαβόντες ἴνα 405^ν τονον ἴνα 469^ν αὐτην ἴνα 105^ρ θαλασσοῦ ἴν ευμενης 471^ρ πυρ ἴνα 230^ρ αυτοίς ἴνας 134^ν μαχαιρίον ἴνωδες 240^ν ἐν ἴνδια 200^ρ ἴνδιαν 16^ρ τη ἴνδια 15^ν.

της ἴξιας 449^ρ οἱ ἴξευται 484^ν ἴξον 56^ρ οὐτε ἴξου 485^ρ καταχρισθέντα ἴξω 484^ν χυμον ἴξωδης 414^ν περὶ ἴξιας 448^ν.

ἴοβις 113^ρ ἴοβισμαδίους 174^ρ ἴοβισβαρῶ βα 371^ν τα ἴοβολα 50^ρ τα ἴοβολα 181^ρ ἴοκρυ 132^ν τε ἴονειον 470^ρ ἐπ αὐτην ἴοντες 469^ρ ἄθλον ἴοντας 372^ν δε ἴος 401^ν 447^ν δε ὁ ἴος 405^ρ ἴον λευκοῖον 69^ρ ἴον 8^ν ἴον αργιον 149^ρ εχει ἴον 427^ν εχι ἴον 415^ρ τον ἴον 425^ν ὁμοιον ἴω 400^ν και ἴω 415^ρ του ἴου 236^ρ 297^ρ 409^ρ 410^ν φλομῆμος ἴουδα 243^ν ἐν ἴουδαία 332^ρ ἴουλιδων 465^ρ ὁ ἴουλος 422^ν δε ἴονθους 86^ν και ἴονθους 277^ν ἴονκισαλεμῶ 255^ν ροσα ἴον-
νονις 177^ρ ἴουρβαρονμ 216^ρ.

οπερ ἴπ ποκρατης 180^ρ και ἴππομαραθρου 425^ν ἴππομαραθρον 425^ρ το ἴπποσειλινον 425^ν ἴδρωκοτας ἴπῶ πους 469^ν οἱ ἴππουροι 465^ρ τουτο ἴπποφαες 354^ρ.

οσον ἴπτασθαι 467^ρ ἢ ἴπτα[ται 478^ρ προσῖπταται 484^ρ μια ἴπτα[ται 481^ρ (margo) περὶ ἴπταμενον 409^ν και ἴπτανται 479^ρ.

ἴρις 59^ρ 148^ρ 436^ν (rubrum) ἢ ἴριδος 359^ρ θωρακος ἴριδος 274^ν μετα ἴριδος 183^ρ ἴριδι 19^ρ 59^ρ εχει ἴριδι 241^ν μετα ἴρινου 236^ρ ἴρινου 23^ρ μετα ἴρινου 237^ρ συν ἴρινω 175^ρ την ἴριν 437^ρ ἴριν αργίαν 241^ν ἴρωνη 79^ν.

ἴς 82^ν εχει ἴσα 344^ν τας ἴσας 194^ρ την ἴσην 397^ν ἐς ἴσον 428^ν το ἴσον 396^ρ δε ἴσον 274^ν ὀρθιον ἴσο 216^ρ ὀρθος ἴσος 146^ρ ὕδατος, ἴσου 30^ρ ἐξ ἴσου 389^ν (margo) των ἴσων 277^ν των ἴσοδυναμουντων 139^ν πολιου ἴσορρεπες 389^ν τον ἴσοστασιον 450^ρ λαβων ἴσοσταθμον 427^ν ἴσαρον 96^ν νομην ἴσασιν 419^ν ἴσας 161^ρ ἴσακοι 45^ρ ἴσει 30^ρ παρῖσθημοις 271^ν τουτο ἴστεον 471^ν 481^ρ σφοδρου ἴσταμενον 410^ν φοραν ἴσταν 365^ρ τραχηλω ἴσασιν 244^ν ποιότης ἴσεται 450^ν διῖσεται 479^ν ἐμῶ ποδων ἴσεται 442^ρ ἴστανται 115^ρ ἐναντιος ἴστατο 389^ρ ἴστασθαι 139^ν ἴστησι 13^ν ἴστησι | 43^ρ ἴστησιν 30^ρ 50^ρ 70^ρ 82^ν 91^ρ 158^ρ 245^ν 378^ρ αιμα ἴστησιν 128^ν τε ἴστησιν 82^ν 235^ρ ἀρμoxei ἴστησιν 82^ν πεπιστευται ἴστησι δε 358^ρ τραχηλω ἴστησιν 142^ν αὐτου ἴστησιν 277^ν καλαμον ἴστησιν 484^ν κοιλίαν ἴστησιν 72^ρ 158^ρ 265^ν 378^ρ κλυζόμενον ἴστησιν 272^ν -λίαν ἴστησιν. 269^ν αἰμορραγίας ἴστησιν 145^ρ 217^ρ νομας ἴστησιν 250^ν 317^ρ κακοηθίας ἴστησιν 317^ρ ἐγκριόμενος ἴστησιν 107^ρ λαμβανόμενος ἴστησι | 273^ν τοις ἴστιοις 476^ρ ἴστο | ρ 99^ν ἴστορεται 145^ρ 166^ρ 194^ρ ταυτης ἴστορεται 344^ν ἀρηγει. ἴστορεται 145^ρ ποιειν ἴστοριται 268^ν πληθος ἴστοριται 125^ν ἀγονους ἴστοριται 278^ν ὀραν ἴστορεται 333^ρ ἴστορουσιν 233^ρ δε ἴστορουσιν 174^ρ πινομενα ἴστορουσιν 351^ν αὐτικα ἴστο-
ρησόμεν 122^ν δε ἴστορησαν 227^ρ δ' ἴστορι 304^ν θηλυγονειν ἴστορει, μεχει ἴστορίας 370^ρ τραυματι και ἴσχαίμονας 120^ν και ἴσχαίμος 215^ρ και ἴσχαίμον

365^r ἰσχει 30^r 64^r πληγευτα ἰσχει 416^v δηχθεντα ἰσχουσιν ἰσχυραι 418^r γαρ ἰσχει 470^r τουτοις ἰσχει 431^v ἰσχαδων 199^r και ἰσχια [262^v ἰσχιαδος 281^v ρηγματα ἰσχιαδας 241^v ἰσχιαδα 285^v παθη. ἰσχιαδας. 285^r και ἰσχιαδας 133^v και ἰσχιαδι 376^r και ἰσχιαδα 389^v και ἰσχια | δων 46^r ἰσχιαδας 46^r προς ἰσχιαδικους 140^r τους ἰσχιαδικους 210^r 328^r ἰσχιαδικους 195^r βοηθει ἰσχιαδικους 111^v παραλυτικούς ἰσχιαδικους 261^v και ἰσχιαδικους | 272^v φυλλα ἰσχι | αδικους 381^r και ἰσχιαδικους 385^v και ἰσχιαδικων 299^r επι ἰσχιαδικων 191^r χυλισθεισα ἰσχιαδικων 328^r κριθινου ἰσχιαδικων 332^r αιρει ἰσχιακουσ 137^v ἰσχιακουσ 154^r καθαιρει ἰσχιακουσ 154^r προς ἰσχιακουσ 356^v και ἰσχια 204^r ἰσχυροι 104^r ἰσχυρον 79^v λ|επτον ἰσχυρον 261^v μιξονα ἰσχυρο⁻ | 373^v μια ἰσχυρη 240^v ἰσχυρη 325^r και ἰσχυροτερα 200^r και ἰσχυροτερα 136^v κλωνιοις ἰσχυροτερον 101^v ημισυ ἰσχυροτερον 369^r ἰσχυρει 410^v τρεποντος ἰσχυρει 406^v και ἰσχυρει 408^r κοινυζα . ἰσχυρει 397^r καταλαμνικυ ἰσχυρει 468^r μηθεν ἰσχυρειν 417^v ἰσχυση 425^r μη ἰσχυη 471^v πλιστον ἰσχυοντα 468^r ουκ ἰσχυον 469^v καλλιστον ἰσχυσαι 457^r ουκ ἰσχυσουσιν 477^r ουκ ἰσχυον 470^v ουκ² ἰσχυον 469^v αλλ² ἰσχυς 468^r σπερμα ἰσχυν 201^r τε ἰσχυν 468^r καταλαμνικυ ἰσχυς 468^r την ἰσχυν 395^r τα μεν- τοιςχυρα 397^v τρο | μοσ ἰσχυρος 409^r ελασσονες ἰσχυρος δε 477^v ραβδους . γλιςχυρος ἰσχυρος 103^v ἰσχυρωσ 48^r 158^r 194^r τηκει ἰσχυρωσ 344^r ηδυ ἰσχυρωσ 330^r μηλικα . ἰσχυρωσ 372^v θερ²μαντικα ἰσχυρωσ 154^r ενδοθεν ἰσχυρωσ 375^r γευσι⁻ | ἰσχυρωσ 381^r οιον ἰσχυρωσ 469^r γαρ² ἰσχυρωσ 139^v βερουσμος ἰσχυ- ρωσ | 251^v ονταν ἰσχυ | ροτερων 468^r κατακτηναι . ἰσχυροταται 471^r αυξηθεντες ἰσχυσωσιν 479^r και ἰσχυτεραι 479^r.

ἰτα 111^v 409^v της ἰταεσ 215^r και ἰταμοι 471^r εν ἰταλια 67^r 476^v ἰτια δενδροσ 145^r.

ο̄ ἰφικλοσ 429^v.

ἰχθυσ 153^r (477^r 479^r margines) και ἰχθυσ 463^v εστιν ἰχθυσ 468^v περιστρεφων ο̄ ἰχθυσ 468^v του ἰχθυουσ 465^v ἰχθυυν 454^v τον ἰχθυυν 372^v 421^r 468^v 469^r 477^v ληφθεντα ἰχθυ⁻ | 477^r τον ἰχθυ⁻ | 464^r καλα ἰχθυυν 372^v ποιει. ἰχθυυν 463^v οι ἰχθυες 464^r 466^r 467^v τινες ἰχθυες 461^r μετα ἰχθυυν 122^v ἰχθυων . ωσ 465^v εικονασ ἰχθυων 485^r τηρησασ ἰχθυων 477^v ανεμμων .- ἰχθυων 473^r ταλαιπωρων ἰχθυων 464^v τοιουτων ἰχθυων 462^r των ἰχθυων 454^v 461^v 463^v 465^r 467^r 478^v των ἰχθυω⁻ 467^r 478^r τω⁻ | ἰχθυων 467^r τοις ἰχθυσιν 466^v 471^v αλλοις ἰχθυσειν 471^r πολλ²καις ἰχθυσιν 477^r εν ἰχθυ- σιν 466^r τους ἰχθυασ 348^r 461^r 467^r 471^r 480^v ταλαιπωρουσ ἰχθυασ 467^v τους ἰχθυσ 477^r αιρουσιν ἰχθυδια 485^r οι δε. ἰχθυθηρα 165^r ουδε ἰχνοσ 431^v του ἰχνοσ 422^v τα ἰχνη 463^v φθιτων ἰχωρ² 473^r ἰχωρασ 43^r κατα- πλασσοντα ἰχωρασ 228^r ἰχωρο ρουοντα 23^r ἰχεωνυμον 276^v.

εχιδνης ἰωδουσ 456^r (ε)ἰωθαμεν 372^v ωσπερ² ἰωθασιν 372^v πλεκειν ἰωθασιν 461^v.

r ponitur in vocabulis compositis velut in his:

προσίοντα 485^r προσιόντες 475^r προσιόντος 481^v επίοντας 139^v προίον
443^v 448^r προίσι 442^r.

ενίσταται 334^v αφίστησιν 374^r καθ'ίστησιν 165^r προσίστηκει 476^v εφ-
ίστανων 322^r.

προϊστορησαν 373^v ανίδοις 401^v προσιεται 454^v προιεται 173^r προσιασιν
460^r ανι | ησιν (i corr. in η) 296^r ανιησιν 134^v.

iam accedit diphthongorum conspectus in quibus i exa-
ratum est:

δαναίς 153^r δε ετεραϊα 299^v τεταρταϊζουσιν 268^v τριταϊζουσιν 268^v
επαϊουσιν 464^r δαιφρον 390^v θηβαϊκων 366^r πρωταγοραϊα 393^r ουλουκρου-
μαϊους 182^r ουκ επα | ιοντας 482^r παλαια 321^r ελαινον 437^v ελαιας 37^r
αιμορραϊας 16^r επαϊκεστερα 126^v μαϊους 344^v ολισαθρουμαϊους 280^v αγγου-
σαιδου 70^r.

νηρειδων 479^v κεινει προστιθεμενη 165^r.

πριαπηϊον 149^r ραπιδηϊον 210^r οδυσσηϊ 391^r αιγιαληϊ σκορπιω 419^v
ληϊων 466^v.

διϊ 405^v.

οινηρου 437^r οινου 441^r μετα οινου 30^r βοϊων 441^r ευβοϊκη 381^v μεν-
τοι 436^v λευκοϊον 9^r 236^r 435^v λευκοϊω 211^v λευκοϊοις 236^r 297^r 381^r λευ-
κοϊου | 328^r βομβοϊδη 53^r οφθαλμοειδη 13^r αλφιτοϊς ισχιαδικους 187^r δυοϊν
203^r (δυϊν 321^r 332^r 344^v) διαροϊζομενοις 13^v ορ'θοπνοϊκοις 137^v 145^r ορθο-
πνοϊκους 96^v αιμοπτοϊκους 286^v 355^v λιμποπτοϊκους 239^v ροϊκαις 25^r.

κονινους 143^v εκουινους 146^r οξιουϊ 182^r βουιναλα 260^v λαπτουκαψα-
τουινα 212^r γρουινα 84^v.

θυια 223^r 299^v 425^v 426^r θυϊαν 427^v κννομυϊαν 383^v μυϊας 417^r
εοικνυια 45^r 63^r 246^v 285^r 344^r εοικνυια 417^v εοικνυιας 52^r εοικνυια 284^v εοι-
κνυια 402^r πεφυκνυια 374^r πεφυκνυιας 59^r 452^r τεθνηκνυιας 461^v πεπτωκνυιας
484^r πεποκνυιας 441^v κε'μηκνυϊαν 481^r νενευκνυια 254^v ανενευκνυιας | 85^v
εξηνηθηκνυϊαν 370^r υϊω 167^r υϊω 343^r στεατι υϊω 267^v υϊου 129^v υϊκους 61^r
σαλιξ' εκνυινους 146 ελιθυιης 390^r δρυϊς 382^v δρυϊ ομοια 382^v χαμαιδρυϊ
344^r δρυϊ οδε 375^r δρυϊαϊαν 408^v δρυϊνα η, δρυϊνον, δρυϊνας 408^r πιτυϊ 48^r
δυϊν 321^r 332^r 344^v - τυϊκους 389^v αιμοπτυϊκους 61^r οργνυια 401^v οργνυιας
479^v 477^v margo, ορ'γνυιας 477^v ρυϊσκειται 403^r.

πρωϊ 279^v.

Invenitur nonnumquam etiam post consonas:

ερβαρηγία 30^r υγία 131^v.

γλαδιολομ 241^v δι'τον 41^r ιρουνηδιννα 125^v και δι'ουρω | 290^r ροδινω
388^v (sed ut videtur a m. 2).

ακανθίς 72^r λιθίωσιν 200^r.

λυκίας 476^r.

κολίαν. κοιλίας 183^r σεταιλις 149^r μερκουριαλις 202^v λιβανω 71^r αλι-
μοκτονον 281^v βελιοκανδο 237^v.

νομιζοντες 134^v.

και νιτρον 183^r οθονιον 104^r ενκνμονι 389^v οιονι 27^r οιονι αιμασσοντα
356^v τουτονι 408^r 409^v.

επι τω 448^v επι τετραγωνω 41^r επι φαλαγγιον 24^r.

ιριν αγριαν 241^v μαμουλαρια 72^r (m. 2[?]) εριων 295^r.

τισι 15^v οντωσι: 468^r ονοσιρεως ονοσισεως 301^r πουσιαιλου 398^r λυσι-
μαχιον 271^v (υ a m. 2).

καθαριτικα 300^r παραιτιται 177^r.

σαννονχι 76^r.

Iota adscriptum quamquam raro invenitur punctis tamen superpositis insignitum est: εν λυκιοι μετα 119^v εν οικωι πινομενος 73^r συν οινωι σκορπιοπληκτοις 95^v; iam notemus *ι* falsissime positum in εισιδιαπυροι (scilicet legendum est εισι δ) 400^r μηλικρινη 193^r κα-
θοποτεραιν 422^v (sed *ι* deletum).

Saepissime autem puncta duo imposuit manus altera cuius usus pauca exempla adfero: ανικητον τριγες 28^r αμι 60
ολιγωρος 68^r μελαινα. ι. ενδοθεν 286^v.

De spiritu.

Spiritus et asperi et lenis significandi varia sunt genera, saepissime autem utriusque spiritus signum est lineola vocali superposita; idem valere punctum superpositum quod lineolam illam satis apparet ex iis exemplis quae in vocabulis attulimus cum aliis tum his: αγει αυ εκαλεσαν ελαιον εοικεν ετι εχουσα ονος
εφησει η καθιεμεν ενλουρομενον adde ο ο δ, οσα οσοι οσον, raro aliae formae observari possunt velut εχων 299^v η (id est η) 418^v αγρια
29^r α. δ. ρακτου 63^r.

Sed id in primis tenere debemus nullam esse differentiam in spiritu leni et aspero significando id quod sescenta docent exempla, neque obstant pauca illa atque casu quodam for-
tuito exarata vocabula ο καρος 358^r οσον 103^r ομοφυλων 462^r; nam eadem ratione exarata sunt haec in quibus lenis spiritus eadem forma est: αλθεα 385^v εποχη 50^r εχι 310^v ερουσα 146^r ορεσιν
265^v ωκιμοειδες 107^r παιδιω 456^v.

Haec atque alia facillime docet materia a nobis in iis quae secuntur congesta; et primum quidem spiritus in initio vocabulorum positi.

4.

και ἄβλαβεις 468^r.

ἄγε 434^r ἀγρου . ἄγε 441^r ἄγει 32^r 351^v ἄγον 74^r ἄγειν 290^r ἀνθροπον ἄγει 442^r ρουν ἄγει 50^r ἀλιεων ἄγωνται 464^r ποτον ἄγει 475^v δευτερα ἄγει 303^v πληγεντα ἄγει 409^v ἐμ'βρουά ἄγει 137^v εμβρουα ἄγει 86^v εμμηνα ἄγει | 111^v αιμα ἄγι 250^v αιμα ἄγει 83^v ουρα ἄγει 116^r 120^v ουρα αγει 249^v ουρα ἄγου | σιν 72^r γαλα ἄγει 143^v ἡ ριζα ἄγι 26^r χρονια . δυσουρια ἄγει 31^r ποιει . ἄγι 359^r και ἄγων 468^v και ἄγουσα 401^r της ἄγρας 429^r ἄγρας ἑαυτην 429^r λεγομενης ἄργειας 398^r κανναβις ἀργια 168^r ἀργια 29^r της ἀργιας 135^v λιχηνας ἄργιους 309^v ὁ ἀργιος 435^r ἐλ'κομενον ἄργιων 408^r ἄρωστis 39^r ἡδουσμον ἄργιον 8^v ἐστιν ἀργιωδες 315^v της ἀρωστιδος 155^r σελινον ἀργιον 10^r τις ἀργευσαι 484^v τη ἀγηρω 441^r δικην ἀγνοουντες 453^r καταμηνιων ἄργων 118^v; 249^v.

κτυπος ἀδειν 482^r και ἀδειν 481^r χρονιον ἀδελφον 462^v των ἀδελ'φων 405^v ζωντων ἀδεως 455^r τις ἀδεως 468^r ενοχλειτω ἀδοντι 482^r μηδεις ἀδον-τος, γλυκτερον ἀδουσι 482^r το ἀδιαντον 432^v ἀδιψον 50^r αντι ἄ.δ. ρακτου | 63^r αὐτοis ἀδιᾶβροχοis 477^r του ἀδικησαντων 463^r.

μην ἀει 477^r εἰοικεν ἀει 456^v το ἀει 397^r και ἀειθα'λουσης 441^r τω ἀετω 409^v τω ἀετω 409^v του ἀετου 409^v ουτε ἀετον 468^r τον ἀερα 457^r το | ἀερα 446^r τον ἀερα 477^r τρωθεντος αερους 437^r τους ἀετους 482^r των ἀετων 477^r (margo) των ἀετων 481^v χερ'σειis ἀετοιis 477^r.

τον ἀηδη 470^v ταιis ἀηδοσειν 475^v ἀ'τικων ἀηδωνων 475^v.

φερωυμνον ἀθανατου 390^v και ἀθλειον 466^r δε ἀθλου 372^v τον ἀθλου 372^v ειτα ἀθροισας 436^v ουτε ἀθυμους 472^r.

των ἀιπολων 435^r.

ἡ ἀκακιᾶ 355^v ριζας ἀκανθου 427^v τας ἀκανθας 399^r λευκης ακαν θης 308^v ανιστωντες ἀκανθας 466^v ἀκανθια . αραιως ἐξεχοντα 15^v την ἀκανθαν 411^r ὑψηλον ἀκανθωδη 99^v ἀκατοιis 469^r ταιis ἀκατοιis 478^v τας ακατους 470^r τας ἀκιδας 338^v 447^v ἀκατοιis ἀκεισειν τε 469^r σχοινων ἀκιδας 461^v τουτου ἀκεισιν 406^r οφθαλ'μων ἀκεσασθαι 389^r του ἀκινδυνου 415^r η'τη-μενους ἀκολουθι 465^r δε ἀκοντες 471^r τουνομα ἀκονιτον 441^r ἐστιν ἀκος 389^v αυτων ἀκουσειν 470^r κισσης ἀκουων ὦ ἡθην 475^v και ακρατου 459^v παλαιος ἀκρατος 445^r και ἀκρατον 446^r ἡ ἀκρις 421^v των ἀκρεμωνων 82^v πιστακιων ἀκρεμονας 435^r μελαινομενην ἀκριβως 405^v ἀκριβως ἰδε 405^v τε ἀκριβως

460^τ κυρτόν ακριβώς 464^ν τη ἀκριδί 403^τ τα ακρα 125^ν την ακραν 405^ν το ακρον 421^ν ταις ακροταταις 479^τ και ακροχορδωνας 339^τ προς ακροχορδωνας 298^τ ταις ακταις 482^τ τας ακτας 465^ν της ακτινος 464^τ.

την ἀλαξονειαν 417^τ ἐμῆμνα ἀλγει 154^τ ἀλγι 26^τ τω ἀλευρω 452^ν μετα ἀλευρου 57^ν 127^ν το ἀλευρον 133^ν δε ἀλιψαμενους 391^ν εἰτα ἀλιψαμενος 398^τ ἀλθεα 385^ν ἐστίν· ἀλλα 477^τ κητους ἀλυσεις τε 469^τ και ἄλων 71^τ τω ἀλωπεκιων 316^ν.

συμβάλων ἄμα 457^τ κυτισσον ἄμα 426^τ τε ἄμα 410^ν 435^τ η ἄμαρακος 425^τ φυλλα ἄμαρακι 412^ν ἀμεθυστον 306^ν οι δε ἀμελαγιτι παντες 472^ν και ἀμηχανειαν 440^τ οὔκος ἀμηχανος 408^ν ἀμῶνικακον κερατων ἀμοιρος 402^τ παλιν ἀμοιβαδον 469^ν.

οιον ἄν 423^τ ἀναγῆαζει στερῆγειν ἀναγῆαζει 415^τ Cf. προσἀναγκασω 458^τ γαφ ἀναγῆκη 471^τ περιμενειν ἀναγῆκη 412^ν κρουφιμοισιν ἀναγῆκαιοις 389^τ σαφῆγον ἀναδουνται 466^ν πληγμα ἀναιρει 402^ν και ἀναιρειν 237^τ και ἀναιρεισθαι 422^ν φασσας ἀναιρουσειν 477^ν ἀνακα θαιρει 47^τ οἶνω ἀναλαβα 415^τ φλεγμενοντων ἀναλημῆφθισα 310^ν δι ἀναπαυσεως 476^τ και ἀναρκωδις 95^ν εἰτα ἀνασπασας 415^τ και ἀνα πλαττεται 373^ν και ἀναστομοι 381^ν ποτε ἀνασχεσθαι 397^ν επιμηκεστερα ἀνατροπιτα 120^ν ἀλλα ἀναχωρειν 398^τ πρασον ἀνειμενωσ 314^ν νεοῖτους ὁ μεν ἀνελειν 476^ν πολυς ἀνέλκειν 465^τ δι αυτων ἀνέλκουσι 464^τ σφοδροτατος ἀνεμος 480^τ και ἀνεμον 139^ν τοις ἀνεμοις 477^ν προπενποντων ἀνεμων 473^τ τους ἀνεμους 490^ν λιριου ἀνεχειν 452^ν δε ἀνιησι 373^ν δε ἀνι ἡσιν 296^τ δολος ἀνιεται 281^ν αυτης ἀνισταμενους 470^ν εἰτα ἀνωμενοι 479^ν τελευτην ἀνοιγνυται 479^ν καρφοσ ἀνυγει 392^τ εν ἀνωδυνιας 267^ν ἀνευ 28^τ φραζεσθαι ἀνωγα 390^ν τις ἀνηρῶ 475^ν.

μετα ἀξονῆγιας 33^τ.

διχθεισι | ἀπαντα 399^ν ον ἀπασαν 479^ν τροφιμωτερα ἀπλυτος δε 135^ν των ἀπλανων 394^ν κυάθου ἀπνευστι 425^ν ὕδατα ἀπο 99^ν τα ἀπο 21^τ 402^τ εχουσα ἀπο 141^ν παιουα ἀπο 291^τ εντμηθισα ἀπο 298^τ φοινηεσσα ἀπο 401^τ τε ἀπο 470^ν ὠστε ἀπο 484^τ δε ἀπο 398^ν κομη ἀπο 383^ν τη ἀπο 442^ν και ἀπο 394^ν — ται ἀπο 269^ν καλειται ἀπ 411^ν δοξιν ἀπο του 425^τ μεν ἀπο 476^ν γευσιν ἀπ αυτων 454^ν την ἀπο 400^τ τοσουτου ἀπ 412^ν ὁ ἀπο 394^τ το ἀπο 402^τ τουτο ἀπο 414^ν ἀνασπασας ἀπο 415^τ εχοντες ἀπο 411^ν της ἀπ 408^τ κε | φαλης ἀπο 403^τ διαγωγης ἀπο 394^ν ταις ἀπο 402^τ τοις ἀπο 291^τ 425^τ 453^τ τους ἀπ 470^ν αντικρουσ ἀπο 414^ν ὡσ ἀπο 480^ν (margo) ειδωσ ἀπ 147^τ των ἀπαγῆχομενων 484^ν και ἀπαλλῆλαγηναι 406^τ χρονιους ἀπαλλατῆει 300^τ τε ἀπαρτησαντες 464^τ ιχθυων ἀπατην 480^ν μηδεν ἀπειοικεναι 405^τ ληϊων ἀπειρῆγωσιν 466^ν μυων ἀπεχομενοι 479^ν βορας ἀπεχομεναι 480^τ βοστρουχος ἀπηῶρηται 480^ν περιπεσων ἀπηχθημεναι 400^τ διαδραντες ἀπιασι 412^ν ανθρωποις ἀπικρατον 468^τ το ἀποβρεγμα 282^ν τουτοις ἀποβρεχθεις 448^ν το ἀποζεμα 303^ν φυλλα ἀποζεσθεντα 291^τ και ἀποθεσις 350^τ εις ἀποθεσιν

35^τ κοῖκους ἀποθλειβων 455^τ το ἀποθ' λιμ'μα 334^ν αὐτου ἀποκαθαίρει 386^ν ικτερους ἀποκαθαίρουσιν 142^ν και ἀποκαθαριτικη 120^ν δε ἀποκλαυθθεν (λ del.) 302^ν θατερα ἀποκλεινειν 410^ν ἀποκρουστικην 22^τ και ἀποκρουεται 38^τ δε ἀποκτειναι 405^ν ἠρωδιον ἀποκτινειεν. επιδη 480^τ ραβτα ἀποκτα^ν θηναι 471^τ γενυσιν ἀποκωλυειν 470^τ ἀποληφθηναι: 484^ν πετραν ἀπολιψουσιν 464^ν ωκεανον ἀπολιποντα 468^ν μελλωσειν ἀπολιμ'πανειν 481^τ και απομυζησαντα 453^τ τις ἀποξεσας 430^τ ουδε ἀποξυσασθαι 406^τ τινα ἀποπεφυκوتا 336^ν λιαν ἀποπνει 408^τ χαλιων ἀποπτουσι 469^ν την ἀπορρυσασαν 468^ν και ἀπορρρευ-τος 415^ν και ἀποσμηξαι 450^τ ταυτα ἀποστ[390^τ (margo) και ἀποστηματα 128^ν στρεφομενη ἀποτιθεται 275^ν αῤ'μοξει ἀποτιθεται 313^ν αυτα ἀποτιθενται 242^ν θηρειᾶ ἀποτιθεμενα 406^τ και ἀποτινασαι 481^τ αυτους αποτρεποι 482^τ και ἀπου |λοι 267^ν Cf. ἀπουλοι 16^τ ειῶθεν ἀποφευγουσα 467^τ και ἀποφευ-γουσιν 460^τ κυτινον ἀφυλ'λον 355^ν αυτο ἀποψαν 335^ν και αποψυχεται 442^τ ουτος ἀποχωρησειεν 474^τ ως ἀπωλε | [448^ν θειω ἀπυρω 71^τ.

δε ἄρα 452^τ ει μη ἄρα 476^ν εστιν ἄρα 439^τ δεινον ἄρα 413^τ τουτου ἄρα 450^τ κεινης ἄρα 434^τ πως ἄρα 476^ν τοιουτοις ἄρα 403^τ αἰτου ἀραμε-νος 409^ν σαῤ'ξιν ἀρεστερα 477^τ αιμα ἀρεως 31^τ επεσχισμενα ἀρεως 150^τ μονον ἀρηγειν 433^ν τον ἀριθμον 460^τ αυτοις ἀριστα 467^τ της ἀριστερας 372^ν ἀριστολοχια 413^τ ωσπερ ἀριστολοχιας 218^τ και ἀρωματικας 298^τ και αρωμα-τιζοντα ἀπερ' 304^ν πασιν ἀρωγο^ν 388^ν.

τους ἀσεβεις 472^τ προστιθεμενη ἀσυνλημ'ψια^ν | 128^ν δε ἄσ | φαλ'του 351^ν προχωρει ἀτακτως 458^τ γαλα ἀτυρωτον 128^ν.

τε αυ 457^τ τε αυ 441^τ ομ'φαλον αυτον 440^ν ταυτα αυτο 430^τ αυτο 484^ν δε αυτου 36^τ.

τον αυχενα 440^ν.

απαλα ἀφαλαγ'μοδηκτοις 245^ν δε ἀφανως 461^τ αυτας ἀφειραι 466^τ ουτως ἀφειδως 472^τ ἀφε ψημα 37^τ δε ἀφεψημα 61^τ 70^τ 86^ν 250^ν το ἀφε-ψημα 25^τ 32^τ 65^τ 92^τ 119^ν 120^ν 133^ν 244^ν 351^ν το ἀφεψημα 28^τ 59^τ 142^ν ριζης ἀφεψημα ἄχρι 272^ν του ἀφεψηματος 337^ν συκων ἀφεψηματος 359^τ ἀφιῆται. ὑπο 454^ν τε ἀφιεται 461^τ θηραν ἀφιῆται 454^ν ειδος ἀφεις 409^τ ἀφιῆσι 454^ν οπος ἀφιῆσιν 453^ν αυτον ἀφικηται 469^ν τε ἀφειπτανται 481^τ ἰσχυσωσιν ἀφιπτασθαι 479^τ ἀπιστησιν 19^ν ἀπιστησι 26^τ ἀπιστησιν 249^ν ονυ-χας ἀπιστησιν 377^τ λεπρας ἀπιστησει 34^τ θεραπειει. ἀπιστησιν 316^ν καρπος ἀφεψηθεντα 44^τ και ἀφλεγμα^ν | τον 296^τ και ἀφλεγμαντα 41^τ ἀφλεγμαντος 25^τ και ἀφοβοι 471^τ ἀφροδιτης 302^ν ἀφροι 70^τ αναπνεοντες ἀφρον 469^τ δειπνον ἀφρος 445^τ τοτε ἀφρονιτρο^ν 437^τ (φ post φ del.) θεραπειας ἀφυ-τεριζουσης 448^τ δε ἀφυην 465^ν.

το ἄχθος 466^τ ἰσορρεπες ἄχθος | 389^ν χριομενη ἄχλυσ 382^ν αῤ'μοξει ἄχρι 300^τ και ἄχριον 468^ν κεφαλην ἄχρησ | 261^ν νωτου ἄχρι 420^τ αλος ἄχην 455^τ.
εναποβραχευτος ἀψινθιου 449^τ.

Α.

φυγομι α 466ν πολλοι α 412ν εστιν α μη 474τ προτονου α μητε 469τ
θρακην αγνιζει 481τ αγνεουσαις 37τ αγνος δια το 37τ και αγνου 437τ χρυσ-
ανθεμον αγνον 392τ του αγνου 397τ αγνου 414τ.

ο αλιευς 463τ οι αλιεις 461ν 466ν 472τ 480ν των αλιεων 464τ των
αλιεων 471τ νων αλιεω 462τ αλιεα 473τ τον αλιεα 473τ τους αλιεας 463ν
466τ σαγηνην αλιεας 478ν αλιεας εξελ'κοντας 478ν τοις αλιευσιν 471ν τοις
αλιευσειν 372ν 471τ 480τ οι αλιαιετοι 477τ ουτως αλισκονται 466ν δε αλι-
σκονται 465τ των αλοντων 471τ οξυβαφον οι αλες 437τ του αλας 455ν μετα
λαων 137ν η αλων 455τ.

τη αλω 394ν την αλω 415τ 465ν.

αμ αυταις 435τ ακεισειν' αμα 472τ αρκευθου αμα 425τ απολλυσθαι
αμαξης 422ν.

μετα απαλης 36τ και απα |λωτερα 35τ.

αυτην απασαν 411τ 467ν της ημερας απασης 467ν ερυθρον απαντα
470τ παλιν απαντα 479ν τουτους απαντες 479τ δε απαντων 467τ απερ' 304τ
κωλυει απτεσθαι 23τ.

ιατρικην αρομοζει 250ν και αρωματιζοντα απερ' 304ν αλ'λης ας 455τ δει-
νον απηται 440τ δε αφθας 336ν ενμηνα αυτη δε η ριζα 119ν.

Ε.

ωρα εαρος 442τ δε εαρος 466τ του εαρος επισταντος 478τ την εαρος
458τ του εαρος 458τ εργασιμοις εαρος 335ν επιοντος εαρος 476ν θηριου εαν
62τ τουτων εαν 461ν ποιειν εαν 242ν.

και εβασιλευεν 405ν.

κτυπον εγειροντες 470τ δρακοντες εγενοντο 426τ και εγλιχθεν 137ν δε
εγνωσα 476ν νυν εγω 434τ.

το εδαφος 471ν κομιζειν εδει 476ν φυσιν εδεξατο 453ν παντες εδωρη-
σαντο 390τ.

θαλασσαν εθελον 470ν βαλ'λειν εθελοι 472τ οραν εθελειν 474ν στρομ'βους
εθελουσαι 472τ ουδε εθελοντας 463ν αυτω ονομα εθετο 435τ ιεραζειν εδοξ 474ν.

μηκωνα εκαλεσαν 350τ οι παλαι εκαλουν 435τ αυτην εκ' βαλοντας 430ν
ειτα εκει 460ν τοις εκει 410ν καθαπερ' εκεινος 421τ ωσπερ' εκεινος 408τ
επικυψας εκεινος 476ν την εκεινου 481τ προς εκεινο 480τ αυτον εκειναι 427ν
ποαν εκεινην 475τ πολλην εκεινην 444τ μειξειν εκεινην 474ν εκεινης 434τ
ωρας εκεινης 394ν εχουσα εκεινης ελασσον 405ν περ'σειας εκεινης 442ν ταρι-

χευθεισης ἔκεινης 430^τ αυτω εκεινω 409^ν δε εκεινα 405^τ τοις ἔκεινων 461^τ 481^ν τοις ἔκεινοις 446^τ θηρωντες ἔκεινους 477^τ οῦφους ἔκιθαριζεν 410^τ αυτων ἔκρινων 40^τ πότε ἔκων 480^τ.

φυλλοις ἔλαια 153^τ των Ἐ|λαιας 37^τ της ἔλεας 455^τ η προημαδιας ἔλεας 442^ν δε ἔλαιον 27^τ ἔλαιω 454^τ η ἔλαιω 300^τ και ἔλαιω 316^ν και ἔλαιον 298^ν ακανθαν ἔλατ'τοι 411^τ θεων ἔλασσουμενοι 468^τ των ἔλασσωνων 471^τ δε ἔλατ'τον 109^ν ἡμερου ἔλασσο 299^τ μεχρι ἔλαστου 15^ν ευθυς ἔλανομενων 464^ν και ἔχινον ἔλαφου 425^τ τε ἔλαφοις 400^τ ἔλα|χεν 406^ν ας ἔλεγομεν 448^τ ἐρ'γων ἔλεγ'χος 402^ν οπερ'ἐλεγ'χεται 15^ν κοσσουφον ἔλεησειεν 462^ν παθος ἐλεησαντων 474^ν και ἔλευσεται 390^τ τη ἔλευσινι 411^ν αυτην ἐλ'θων 415^τ.

στομα εμει 451^ν το δε ἔμον 439^ν δε ἔμε τον 300^τ προς εμετον 451^τ πραως ἔμεσαι 300^τ αυτην ἔμ'φερη 358^τ.

τα ἐν 446^τ τα ἐν 92^τ γειτονα ἐν 468^ν ὑποστυφουσα ἐν 296^τ γης ἐν 476^τ τησδέ ἐν ορι 457^τ χλωρα ἐν οις 151^τ δε ἐν 338^ν 439^τ τιθεται ἐν 94^ν ἢ ἐν 436^τ αυτη ἐναντιου 402^τ ὕστερον ἐνελ'θοντα 409^τ δε ἐνεργως 315^ν καμπυλους ἐνεχθεσθαι 471^τ τε ἐνσχεθ'είσαι 472^τ ὕδατος ἐνεχθειη 405^ν τε ἔνοχλουσι 402^ν τη ἐνωρικω 413^ν οιον η ἐν ψαμ'μω 400^ν δε ἐνωμνῦει 432^ν πορφυρον ἐνιοις 63^τ αιτινες ἐν 141^τ.

δε ἐξ 384^ν δε ἐξ 316^ν ἴου ἐξ 409^τ ζητων ἐξ 410^ν τω ἐξ αυτων 455^τ ουσης ἔξαιρισθαι 139^ν τοιονδε ἐξηυρηται 465^τ τροπος ἐξηυρηται 476^τ πληθος ἐξ 242^ν δε ἐξηρ'πται 469^τ πλειστη ἐξης 15^τ μακρας|ἔξοδον 372^ν ἀλλ'α ἔξοιστροωσι 397^ν και ἐξομ'φαλους 383^ν και ἐξω 400^τ και ἐξω 421^τ τη ἐξω 448^τ ἐξωθεν 78^τ στομα ἔξαγαγων 415^τ δε ἐξανθηματα 301^ν αλιευσιν ἐξειναι 471^τ γην ἐξελαννουσιν 471^ν το ἐξελ'θειν 75^ν μεν ἐξελ'κου |σι 461^ν πολλ'λακισ ἐξενεχθη-ναι 469^τ φοινοικουν ἔξερεθιζειν 40^τ ποθεν ἐξερ'πυσας 409^ν ἀδειν ἐξη 482^τ.

δε ἔοικεν ὀδε 421^τ ἔοικεν αει 456^ν σπερ'ματος ἔοικως 22^τ φυλ'λα εοικοτα 310^ν λινω ἔοικοτα 350^τ κρινω ἔοικοτα 132^ν τον εοικοτα 436^τ απλωσ' εοικεν 456^ν.

εἰτα ἔπειδαν 467^τ γαλα ἐπιδαν 448^τ τουτο ἐπιδαν 435^τ δε ἔπειδαν 422^τ πιων ἐπιδαν 456^ν ανθειν ἔπειδαν 435^τ παρ'θενιος ἐπιδαν 433^ν αυτικα ἐπιγεται 472^ν πιειν ἐπιγομε| 484^ν τροφην ἐπιγομενοι 479^ν ἰχθυς ἐπιγοουσι 477^τ οραν ἐπιγομενον 462^ν μικρον ἐπειτα 433^ν πλαγιος ἐπεσεν 476^ν ἐπι 24^τ ἐπι 30^τ τα ἐπι 78^τ εἰτα ἐπι 478^ν πλεονα ἐπ 383^ν κεχυμενα ἐπι 41^τ ἔχοντα ἐπ ακρου 27^τ καμ'πτοντα ἐπ ακρου 484^ν μικροτερα ἐπ ακρων 73^τ φυλ'λα ἐπι 132^ν σπερμα ἐπι 37^τ ἀλλ'α ἐπι 415^τ τε ἐπι 406^ν 472^τ τε ἐπι 372^ν 411^ν 434^τ 468^τ 481^τ δε ἐπ 350^τ 409^ν 463^ν 480^ν δε ἐπι 97^ν 482^τ ποτε ἐπι 475^ν ουτε ἐπι 468^ν δε ἐπ ακρας 57^τ δε ἐπ ακρω| 276^ν δε ἐπ ακρον 381^ν και ἐ|πι 408^ν και ἐπι 427^ν και ἐπ ακρου 91^τ και ἐ|π ακρων 85^ν και ἐπι ὀφθαλμιωντων 13^ν φαινει ἐπ 431^ν τουτο ἐπιπλασθεν 100^ν αυτο ἐπι 13^τ του ἐπι 458^τ ἐξω ἐπι 430^ν καν ἐπι 464^τ βροιαν ἐπι 477^ν τελευτεαν ἐπ 470^ν

μὲν ἐπὶ 372, τὴν ἐπὶ 414, μέλανην ἐπὶ 445, ἀγωγὴν ἐπεχουσίην 279, σεση-
 μενήν ἐπὶ 299, εἶπεν ἐπὶ 470, ναυσίην ἐπὶ 468, πεπτωκοσίην ἐπὶ 140,
 ἀνιήσιν ἐπὶ 265, ἔχουσί, ἐπὶ 477, μεγίστον ἐπὶ 470, οὐν ἐπὶ 442, οστράκον
 ἐπὶ 471, ἀνδρῶν ἐπὶ 481, τῶν ἐπὶ 468, πάντων ἐπὶ 415, τεκνῶν ἐπὶ 400,
 ὡς ἐπὶ 383, 477, ἐμ' πλῆσας ἐπὶ 467, οἷς ἐπὶ 477, αὐτοῖς ἐπὶ 372, δεσπο-
 ζοῖς ἐπὶ 473, πάντος ἐπὶ 480, ὠφελίμος ἐπὶ 32, ἰσχυρὸς ἐπὶ 409, ὡς ἐπὶ
 485, πεισάντες ἐπαγ' γελείας 467, τε ἐπαγουσίην 462, ἀναπνοῆς ἐπαγεῖν
 400, πλέον ἐπαγεται 396, τε ἐπαίουσιν 464, ἐξεί, ἐπακολουθούonta 405, οὕτως
 ἐπακολουθησῆ 409, κατ' διὰν ἐπαλιψας 468, μὴ ἐπιλέξῃσθαι 457, καὶ ἐπανα-
 ζευξίς 411, αὐτῆς ἐπανελ' θούσας 471, αὐτῆς ἐπανερ' χόμενος 424, ἐπανε-
 κούonta 462, σταφυλῆς ἐπανθούσ[431, πάλιν ἐπαναίσιν 476, νομῆς ἐπανιου-
 σας 464, ὠφελει ἐπαντλήματα 133, ἐπαχθῆς 435, δὲ ἐπεξιοτός 468, εἶρος
 ἐπελ' θούτος 466, τελευτῆς ἐπελ' θούσης 463, μὲν, ἐπελ' θούτος 409, πολλὰς
 ἐπεύβαντες 469, συννεστράμμενος ἐπεώρουμενος 434, Ἰνός ἐπιβαλοῖ 430,
 εἶτα ἐπιβαλ' λῶν 425, οἶνον ἐπιβαλ' λούσιν 470, ἡγουμένην ἐπιγελῶν 467,
 τε ἐπιγε|νομένη 442, ματῆν ἐπιδάκνειν 469, τε ἐπιδῆσας 485, γούνην ἐπιδο-
 θεῖσα 433, ριπτουμένους ἐπιδραμοντες 478, ἐπιθυμῖς 137, θαλατ' τεύειν
 ἐπιθυμία 471, ποτε ἐπικαθῆσθαι 474, συγκρίσιν ἐπικαιούσα 154, βοθροῖς
 ἐπικαλυπτει 472, οστράκον ἐπικεισθαι 484, ἔχειροντες ἐπικελευόμενοι 470, ἐπι-
 λαμ' βαρῆ 449, κατὰ σφας ἐπιλαθόμεναι 415, ραστὰ ἐπιλανθάνονται 481, καὶ
 ἐπιλημ' ψιαῖς 149, δύναμειος ἐπιλελήσθαι 470, σκευαζόμενον ἐπιμελῶς 428, δακ-
 τυλεῖ ἐπιμηκῆ 121, καὶ ἐ|πιμηκῆστερα 110, χλείαρον ἐπινηχόμενον 455,
 μένειν ἐπιόντα 476, πυρκαϊκὰ ἐπιπλασθεῖς 356, σπογγ' οὖς ἐπισκεψάμενος
 472, καὶ ἐπισκίοις ὄχθαις 460, τοῖωσδε ἐπισκοπεύσιν 469, οὖς ἐπισπαταῖ 469,
 ἡκίστα ἐπισιάνται 410, μὲνηται ἐπιστήμης 479, ἀναβιβαζειν ἐπιστήμονα 460,
 εαυτὴν ἐπισφραξά 474, ποδὲν ἐπισφίγξαντες 477, ἐμ' μῆνον ἐπισχεσῖν 24, ἀφυστερι-
 ζούσης ἐπιτασῖν 448, καὶ ἐ|πιτεθεῖσα 375, ἐπιτηθεὸς 15, καταπλάστος ἐπιτη-
 διος 92, καὶ ἐπιτιθεμένη 99, πεπυρωμένον ἐπιτιθεῖς 436, κοιλίας ἐπι|θεμένη
 38, δὲ ἐπιτεθικασί 433, λια ἐπιθεμένα 82, ἀλιῶν ἐπιτρεπουτῶν 469, πίνειν
 ἐπιτρεπετω 455, ποδὲν ἐπιτρεχει 480, οὐν ἐπιτρεχει 470, αὐτοῖς ἐπιτρεχει
 456, τοιοῦτου ἐπι|τριβουσί 402, τῆ ἐπιφάνια 316, ἐπιφερο|μενῶν 22, αὐτὴν
 ἐπιχειρησάντος 400, δὲ ἐπιχεῖ|μενον 298, ὡς ἐπιχανόντος 469, κοῦσας ἐπιχεας
 428, ἀφρῶν ἐπιψυχομένων 446, μάλιστὰ ἐπωδυνός 422, πανν' ἐπωφελῆς
 433, ἐνταῦθα ἐπληξεν 411, φίλην ἐποίησεν 457, ἐποχῆ 50.

ἐρεβινθὸς ἔχει 435, δὲ ἐρεγμου 156, οὐραν' ἐρεῖσαμενος 476, πριόνος
 ἐρισθέντος 469, μὲν ἐρετ' |τοντες 466, εἰσὶν ἐρημοὶ 440, δὲ ἐριον 453, μετὰ
 ἐρινον 297, ἐστὶν ὡ ὡ ἐριοπλῦτοι 295, τῶν ἐριῶν 295, δὲ ἐρυθρὸς 134, δὲ
 ἐρυθροὶ 435, δὲ ἐρυθρον 413, φεγγ' οὖς ἐρυθρο 388, ποιοῦντος ἐρυθρον
 470, τοῖ οὗτο ἐρυμα 46, ἡ ἐρυσίμον 359, πρὸς ἐρυσίπελατα 293, καὶ ἐρυσί-
 πελατα 301, κυμάτων ἐρομένων 472, δὲ ἐρουσίην 466, ἰχθυῶσας ἐρουσί 467,

νεφελας ερουσιν 468^r ο ερωσ 463^v (rubrum) ουδεν ερωτος 461^r δι ερωτα 464^r των ερωμενων 462^v οιον ερωμενη προς εραστην 423^v τε ερωτικοσ 461^v την ερωμενην 462^r οι ερωδιοι 480^r.

οικιασ εσπουδακιotes 469^r γενος εστι 457^r νυκτος εσωθε 302^v.

δε ετερον 174^r δε ετι 471^r αλλ ετι 415^r μεικρον ετι 477^v παρθενιον ετι 427^r του ε τους 399^v σφαιρια ετων 175^r.

μικρα εφ 323^r τα εφ 441^v εχουσας εφ 351^v τε εφ 481^v παρα εφ 450^v δυο εφ ημερας 152^r δε εφημερας 106^r εφ ου 97^v πηχιον εφ ου 240^v πορθμον εφ 470^r φυλλων εφ ου 303^v τετραγωνα εφ ων 321^v ανωμενα εφ ων 335^v ακριβως εφεδρευοντας 461^v πελαγους εφελ'κεται 461^v ουτως εφελ'κεται 484^v δεθεισαν εφελ'κεσθαι 471^v ιχθυσιν εφελ'κομενω 466^v τε εφελ'κυσθεντες 484^v ουκ ευ χρηστον 15^v αυτην εφορ'μησα 469^v ταχιστα εφορ'μωσιν 460^r αρρεσειν εφορ'μωσειν 478^r ασθματος εφυπνωσασης 456^r παιδιοις εφυδροις 37^r ανδρες εφημισαν 388^r λοιπων εφικεσθαι 462^v κλων εφι. 390^r.

εχι 336 εχων 37^r εχων 24^r εχουσα 15^v εχουσα 62^r ειδεια εχι δε 401^v φυλλα εχει 34^r 107^r 124^r 162^r 291^r 313^v φυλλα εχει 59^r φυλλα εχει 34^r 141^r 358^r φυλλα εχοντα 41^r φυλλα εχουσα 296^r 338^r μελανα εχει 245^v ανδραχη ομοια εχει 349^v μοι ρα εχει δε 401^v γαστερα εχων 431^v ξηρα εχουσα 39^r μικροτερα εχει 62^r αριστα εχει 467^r λεπτα εχουσα 434^r δε εχι 122^v 350^r δε εχει 46^r 60^r 97^v 148^r 150^r 151^r 162^r 242^v 270^v 272^v 273^v 282^v 355^v 382^v 383^v 385^v δε εχει 22^r 38^r 78^v 93^r 99^v 116^v 119^v 120^v 149^r 348^r 360^r δε ε χει 272^v 293^v δε εχει 58^r 100^v 165^r 255^v δε εχι 310^v δε εχουσα 21^r 359^r δε εχω 461^v τε εχομενον 474^r ποτε εχοι 430^v ωστε εχει 471^r βουληθηνα εχει 410^v και εχων 392^r και εχει 406^v οι εχει 469^r ο εχεις 402^r ευ εχειν 460^r τουτου εχει 421^v απολλω εχον 299^v πυρω εχοντα 127^v — εαν εχει 427^v προσηγοριαν εχων 481^r προσθεν εχει 415^r μεν εχει 49^r ξηραυτικην εχει 40^r μεγαλην εχει 420^r κεφαλην εχει 428^v ακ'μην εχων 299^v αυτην εχουσα 146^r δυναμιν εχει 30^r δυναμιν εχει 22^r δυναμιν εχον 101^v δυναμιν εχων 349^v κλησιν εχοντες 411^v πλεον εχειν 399^v φλοιον εχουσαν 96^v φυλλον εχει 149^r ραμος εχει (s CORR. in v) 388^r κυαιον εχουσα 41^r στερ'γηθρον εχουσι 388^r πλεον η οσον εχειν 401^v τον εχειν 423^v τον εχοντα 467^r δριμυτατον εχων 277^v στικτον εχει 423^r μερων εχω 440^r ανεμων εχοι 479^r ωνπερ εχων 406^r — ολιγας εχοντα 140^v πολλας εχουσα 141^v γραμ'μας εχων 122^v μωλοπας εχει 456^v παρα χειρας εχης 412^v περιπεπωκοτας εχομενη δε 412^v αναγκης εχει 402^r κεραστης εχει 402^r αυτης εχω 474^v χωριοις εχει 72^r μηκος εχουσα 405^v πορους εχουσι 477^r τους εχοντας 308^v γενεσεως εχων 468^v οικειωσ εχον 432^v πονηρωσ εχων 458^r πονηρωσ εχων 458^r απληστωσ εχων 405^v — υπο εχων 428^r διαφθειρονται εχι 432^r του εχεωσ 402^v τιρωσκει εχισ 415^r ερπετων η εχισ 400^r δε εχιοδηκοις 62^r φυλλα εχουσα εχινω 338^v εχεοδηκοις 336^v ωσ εχυρον 466^v.

Ε.

αγοῦσα εαυτη 401^ρ καθ' εαυτο 446^ρ πλησιον εαυτης 414^ν διαυγεστερον
εαυτου 442^ρ των εαυτων 421^ρ τας εαυτων 484^ν ορωντας ε αυτην 401^ν τοις
εαυτης 457^ρ τοις εαυτου 441^ν ευθεως εαυτου 415^ρ.

και ιδρας 479^ρ παλιν εκαστοι 478^ν δε εκαστον 436^ρ καθ' εκαστη 139^ν
και ελωδεσι 310^ν εμω διας 38^ρ οδηγιας ενεκα 468^ν κατα ενα 299^ν ενα
404^ρ φυλλα εξ 39^ρ τε εξ 474^ν τον εξης 475^ρ εξης 29^ρ βοηθειν. εξει 428^ρ
εοις 389^ρ εφεξης επτα 479^ν ερηητας 30^ρ τον εταιρον 473^ρ πλειστα ετερα
469^ρ 485^ρ γε ετερος 458^ρ δε ετερα 146^ρ δε ετερον 43^ρ δε ετερων 465^ν δε
ετερος 470^ρ δε η ε τερα 427^ν και ε|τερου 462^ν και ετερον 102^ρ θεραπευοντι
ετερον 351^ν οι ετεροι 461^ν δε ετεροι 480^ν ριζαν ετεραν 467^ρ παν ετερον
474^ν ουδεν ετερον 462^ν τον ετερον 476^ν 472^ρ]υσιν. ετεροι 474^ρ πλανηθεντες
ετερα 129^ν κολοιους ετερους 484^ν τοις ετεροις 472^ν ξυλοις ετεροις 471^ν θη-
ραθεις ετερος 484^ρ ως ετεροσε 428^ν μαλα ετοιμως 478^ν.

εσθιομενα εφτα 304^ν ριζα εφθη 27^ρ αμα εψων 457^ρ σκαμ'μωνια εψι-
σθαι 457^ρ ριζα εψηθεισα 31^ρ φλεγματα εψηθεισα 26^ρ δε εψηθεισα 299^ρ ελ'κη
εφθη 301^ν τη εψησει 272^ν φακη εψηθεν 301^ν λαχανευεται εφθη 308^ν επι-
πλατ'εται εψηθεντα 119^ν και εφθη 298^ρ 338^ν και εφθον 51^ρ και εψησας
450^ν περιουσαι εψομενον 399^ρ μελιτι εφθω 371^ν ελαστου εψηματος 15^ν
εφθης 50^ρ εψηθεισα 94^ν μιχθεν εφθη 134^ν αυτων εφθαι 142^ν αυτω |
εφθαι 244^ν ην εψηθη 448^ρ οινω εψηθεις 457^ν θλασαντες εψουσιν 355^ν
ο χυλος αυτης εψηθεις 378^ρ ριζης εψηθεντες 133^ν συν οροβοις εφθος 118^ν
κατεψηθεισης 441^ρ κατεσκευασμενον εψεσθαι 398^ν.

Η.

η 24^ρ 62^ν 117^ν 124^ν 125^ν 130^ν 440^ν η 26^ρ η αλλ'ως 412^ρ η αυτου
405^ν η δια 37^ρ η μελιτος η χολης η ριζα 300^ρ η μεθ' υδατος 321^ρ η οιος
448^ρ η οξους 437^ρ η οξυκρατον 300^ρ η πτι σανης 46^ρ η σικων 24^ρ η τυχον
399^ρ η ωκρα 313^ν φαρυγγα η γλωσσαν 339^ρ αναξυριδα η λαπαθον 244^ν
κυναια η 159^ρ κλωνια η 337^ν τρια η τεσσαρα ομοια 66^ρ ενδεκα η 106^ρ
φυλλα η 351^ν μελανα η 26^ρ τινα η 423^ν υγινα η 456^ν μηλινα η 297^ρ
μητερα η 464^ρ αλ'φια η 300^ρ επτα η 265^ν τιθυμαλλιδα η 350^ρ ερ'γα η
αθηστελ'λουσα 388^ν.

τε η 462^ν πεντε η επτα 73^ρ πεντε η εξ 107^ρ; 350^ρ ενιοτε η 273^ν
προσφερε η 455^ρ βοτανη η 453^ρ παραστατη η 471^ν υπομιναι η 401^ν επι-
χειομενη η 310^ν μελιτι η οξει 78^ρ τυρον η σιλ'φιου 430^ρ λαγων η βοραν
409^ρ καρδαμου η ιριδος 359^ρ ελεισφακου η δρους 296^ρ αλ'φιτου η α'φτου

156^γ δυν η τρια 285^ν μελικρατω η οινω 265^ν οριγανω η ερ'πυλλω 337^ν ροδινω η 267^ν — ετεραν'η 467^γ Ασειαν η 439^γ εφημισαν η βοτρουειτιν 388^γ εν' η δυω 298^γ συναντησαιεν η 372^ν θυσειεν η βωμω 471^ν κατελ'κυσθιεν' η 46^ν φλεγμονην η μυσιν 334^ν βαδιζειν η 462^γ δηχθισιν η 427^ν ποσιν η 476^ν ηκουσειν η 476^γ ουδεν' η 409^ν βαρουμενον' η 412^γ ροδον η ροδα 279^ν (rubrum) σιτον η υπνων 399^γ μαλλον η 475^ν χωριον η τι 400^ν λευκον' η υποπορφυρον 292^γ πλεον' η 372^ν πινομενον η 180^γ οιον η 408^ν σπιθαμιαιον η 310^ν αγριον η 310^ν μελαμ'πρασιον η βαλλωτη 3^γ κολιανδρον η κοριον 8^ν πλασσομενον η και 46^γ κικωριον' η σεριδα 378^γ πορφυρον. η λευκον 310^ν εξ' η 381^γ ηπαρ' η 469^γ — μακροτερας η 476^γ επαγγελειας η 476^ν ευνας η δια 463^ν εντετυχηκotas' η 448^γ τεσσαρας η πεντε 349^ν μητρας η πρωι 279^ν φαλαγγοειδες η κανθαροειδες 418^γ πισαναης η βρωθεν 277^ν πλεισταις η κοντοις η κωπαις 467^γ αυτοις η συλλαβειν 478^γ ανλοις η κιθαραις 482^γ πηχεος η και 67^γ παιδος η ανδρος 464^γ σταφιδος η ρητινης 60^γ αιπολος η θηρατης η δρυτομος 470^γ ελυμος η ελεβιον 8^ν μικρος η 382^ν πλιστος η 382^ν 463^ν υδατος | η ωον 293^ν σπιθαμιαιους η 297^γ πηχεους' η και 296^γ σχοινους η 472^ν οξους η υδατος 383^ν ως η διελ'θειν 481^ν πηχεως η 351^ν συνεχως η συν 116^γ θηλεως η ταυτης' 413^ν.

ηπερ' αν η 462^γ μερος η 436^ν ικανως η 433^ν οποταν η χλωρα 429^ν οποτ' αν η 410^ν καν η 397^ν.

παντελως ηγαγεν 433^ν.

ηδη 388^ν ενδον ηδη 450^γ ανελ'κειν ηδη 473^γ μεν ηδη 482^γ απερ' ηδει 429^γ του ηδρου 21^γ.

κεινουμενην ηει 422^ν νομας ηει 476^ν ηελιου 399^ν φασιμ'βροτου ηελιου τε 388^ν ηεν 399^ν l. 7 inf.

αντι ηθνου 56^γ δι ηδων 450^γ.

ηλεκεβρα 335^ν και ηλους 237^γ κνηφη ηκνις 9^γ τεταρτος ην 461^ν τιμης ηξιωθη ημεσιφυλλω 389^ν αναρ'παζουσιν ηπιγμενωσ 478^γ ορ'[ν]ιν. ηπειγετο 476^ν.

υποδακνοντα ηρεμα 124^ν γευσει ηρεμα 152^γ ουτε ηρεμιν 442^γ εμβρισαντες ηρεμουντας 466^ν ηριδανω 460^γ ηρυγγιον 8^ν ηρυγγιου 432^ν 457^ν του ηρυγ' | γιου 427^ν φλεγομενην ηρυγγιου 432^ν και ηρυγγιου 457^γ δε ηρωδιοι 480^ν εκων ηρωδιον 480^γ ηρυγγην 125^ν.

βουნიον ητοι 74^γ αναστρεφομενων. ητοι 441^γ τον ηχον 408^γ απερ'γαζομενον ηχειν 449^γ συν ηχω 469^ν.

Η.

η 16^γ η μεν η δε 34^γ η δε ποα 39^γ η υδρος 401^γ η αλοιη 16^γ η ακρις 421^ν η βοτανη 29^γ η γαρ'δη 414^γ η δε 401^ν (rubrum) η διπας 405^ν η δυναμιας 28^γ η εν 400^ν η εχισ 400^γ η θαλασσα 465^ν η μητηρ' 472^γ η μεντοι 3^γ.

437^v ἡ ρίζα 26^r 30^r 297^r ἡ δὲ ρίζα 92^r ἡ τροφή 449^v ἀνεχούσα ἡ ἀγγούσα
 432^v ὀμμάτα ἡ ρίζα 266^v κοπίσα ἡ ρίζα 139^v ρεῖζα ἡ σκορ|πιου 435^r πικρα-
 πλιθία ἡ 396^r ἀλφίτα ἡ ὀξυκράτον 300^r ἡ ὕσπνος 413^v μιμησεις ἡ γυσεις
 475^v κοιλανθείσα ἡ ψαμῦμος 472^r — δὲ ἡ 119^v 148^r 466^r 481^v δὲ ἡ θαλασσα
 468^r δὲ ἡ κεφαλή 72^r τὲ ἡ ρίζα 106^r δὲ ἡ ρίζα 155^r δὲ ἡ ρίζα 119^v δὲ
 ἡ|ρίζα 97^v δὲ ἡ ποα 247^v δὲ ἡ ποα 57^r 130^v ἠδὲ ἡ 435^v τὲ ἡ 413^v 426^r
 τὲ ἡ φορα 477^r τὲ ἡ βότανη 432^v δὲ ἡ βότανη 293^r δὲ ἡ κλησις 402^v οὐτε
 ἡ ρωμὴ 468^v δὲ ἡ σαλαμανθρα 456^v — ταυτὴ ἡ 415^v ἀκτὴ ἡ 73^r χρυσο-
 κομὴ ἡ χρυσιτης 371^v χυλιζομένη ἡ 126^v τυχὴ ἡ 399^r καὶ ἡ 129^v 286^v 402^r
 423^r 433^v 434^v 435^v 436^r 443^v καὶ ἡ καρῶδια 418^r καὶ ἡ — κεφαλή 426^v
 καὶ ἡ κολυβατία 432^v καὶ ἡ βότανωδέστερα 73^r καὶ ἡ Λιβυὴ 467^v διόση ἡ
 μὲν 359^r καὶ ἡ ρίζα 373^v 381^v 398^r 441^v καὶ ἡ ποα 386^v ποιεὶ ἡ 441^r
 ἀρῶμοζει ἠδὲ 92^r ὅτι ἡ 411^v — ἡ κομὴ 63^r τούτου ἡ κομὴ 25^r αὐτοῦ ἡ
 κομὴ 383^v κησσοῦ ἡ λεγομένη 355^v τούτου ἡ κομὴ 349^v — ὀποταν ἡ 442^r
 μὲν ἡ γῆ 468^r ἢ ἡ ρίζα 412^v αὐτὴν ἡ προτερον 415^r ἐστὶν ἡ ἐν κιλίκια
 359^r ἐστὶν ἡ ποα 302^v ἐστὶν ἡ βαρυτάτη 200^r φησὶν ἡ 394^r μονο|ἡ γλωτῆτα
 418^r οἶον ἡ πορφυρα 427^v τριφυλλόν ἡ ὄξυ... 10^r οἶον ἡ πίσσα 443^v
 τοῖνον ἡ βότανη 415^r 453^r ἀπαντων ἡ θῆρα 467^r ἐκιδνων ἡ ἐχεω 413^v
 ἐνιων ἡ αὐτὴ 435^v χλιερων ἡ δὲ ρίζα 307^v — γαρῆ 451^r 467^r — κυνας
 ἡ χερῶσος 468^r διαρῶριας ἡ ρίζα 241^v τικτούσης ἡ μητρη 463^r ταυτὴς ἡ ρίζα
 39^r ἡ ρίζα 44^r ἐν ταυταῖς ἡ πυκνορίζος 148^r ποσις ἡ 459^v ὀρῆνις ἡ θαλασσία
 477^r ἐνιοῖς ἡ χροια 400^v πιοντος ἡ ψυχὴ 448^v ἀκονιτος ἡ βότανη 440^r πυ-
 ρος ἡ κεφαλή 405^r ἴχνος ἡ πλῆγη 431^v ὀνοματος ἡ 440^v καὶ ὕστινος ἡ βότανη
 433^v ἀσχετως ἡ 480^r ἀγρωστέως ἡ ρίζα 39^r ἀκριβως ἡ δὲ 405^v ἐχει ἡ
 μεντοι 427^v.

μὲν ἡγητῆρ 468^v πτησεως ἡγεμονες 481^v καὶ ἡγεμονες 481^v κρυψιεν
 ἡγεῖ 467^r δὲ ἡγεῖται 478^r δὲ ἡγουμενοι 410^v σκιαναυῶ ἡγουμενην 467^r ἡγου-
 μενην ἐπιγελων 467^r ἡγουνται 478^r.

ἠδὲ 71^r 457^r ἡ δὲ 19^r καὶ ἠδὲ 425^v 435^r προῦνει ἠδὲ 150^r ἀκοπον
 ἠδὲ 91^r ετων ἠδὲ | 300^r χαριν ἠδὲ ἡ λεγομένη 412^v μυον ἠδὲ ἡ βότανη
 426^v ψαμῦμον ἠδὲ 402^r γαρῶ ἠδιδιον 464^r εοικοτα ἠδουοσω 272^v μιζονα ἠδυ-
 οσμου 304^v ὡς ἠδὲ 426^r ὀμοιωσ ἠδὲ 440^r λιχηνας ἠδὲ 437^r ὀφθαλμοῖς
 ἠδιδιστε 461^r ὀξάλλις ἠδὲ 432^v.

τρίτον ἡκοντες 476^v θανατον ἡκειν 410^v ποθεν ἡκουσειν 476^r πετραν
 ἡκοι 467^r γαλακτι ἡκιστα 415^r πεπεριν (v del.) ἡκιστα 450^r μελας ἡκιστα
 428^v τουτο ἡκιστα 456^v.

ὅταν ὁ ἡλιος 420^r ἀνασχειν ἡλιον 482^r του ἡλιου 349^v 406^v 429^v 432^v
 471^v ἡἡἡλιου 390^r ἐν ἡλιω 386^v ἐν ἡλιῶ 309^v οἱ δὲ ἡλιου 46^r δὲ ἡλιο-
 σοπιος 349^v.

ἐπὶ ἡμερας 247^v 268^v τινας ἡμερας 293^v αὐτῆς ἡμε ραν 470^v ἐνατην

ημεραν 402^v και ημερινον 390^v ο ημερος 135^r δε ημερου 300^r του ημερου 100^r τη ημερω 136^v 299^r τω ημερω 135^r και η ημερος 98^v ον ημερωτερον 461^r τοις ημερωτεροις 414^r κριους ημερωτατους 468^r βοτρουσι ημεριδος 434^r συγγραμ̄μασιν ημεροτη|τος 461^r της ημετερας 475^v πληθος ημισυ 339^r εις ημισυ 441^r τριων ημι. [299^r ανθεμωδι ημισυ 103^v μετα η'μιονου 291^r ημιονιον 291^r των ημιδων 468^r τρια ημιοβολια 285^v ελαχιστη ημιοβελιον 300^r και ημεις 461^r τα ημιν 476^v ουδε ημιν 472^r απολαυειν ημιν 439^v θεσπισαν ημιν 389^r ολωσ ημιν 459^v πραος ημιν 461^r επαλιψας ημιν 468^r παιδες ημας 421^r ληθην ημας 425^r πατριδας ημων 439^r ειτα ην 424^v η' | 337^v εκεινης ην 442^v αετων ηνικα 481^v και ηνικα 480^r την ηονα 470^r.

εστιν ηπερ̄ 482^r μενουσης· ηπερ 481^r σηπιας ηπερ̄ 454^v και ηπαρ̄ 46^r απο ηπαρ 426^v ηπατος 59^r λυει ηπατι 125^v ευκολωσειται ηπαρ̄ 469^r ηπαρ m 1; spiritum alterum et accentum addit m 2: 23^r και ηπατικους 129^v 313^v και ηπατικους 92^r και ηπατικοις 145^r 333^v βοηθουσα ηπατικοις 295^r.

ηρας 267^v της ηρας 410^r ηρακλεωτικη 9^v τη ηρακλεωτι | [246^v ηρακλιον 296^r γονός ηρωος 273^v.

ησυχη 299^v υπερευθρον ησυχη | 109^v ενοχλουτων ησυχειαν 467^v συγχαρουμενος ησυχαζειν 443^v αυτη ης 441^r.

ητις 85^v εκατερα ητε 40^r δρακοντιου ητις 97^v καθαιρων· ητις 442^v ομοια ητις 317^r.

δε *i* pro *i* et *i* dubitare licet, nam vix unum alterumve certum exemplum huius usus adferri potest; scilicet in ουτως ιαται 429^v καλαμον ιστησιν 484^v πληθος ιστοριται 125^v πυρ̄ινα 230^r fortasse punctum vel puncta duo in *i* littera posita sunt usitatissima illa, quae lineolae speciem praebent, itaque haec exempla nequaquam certa sunt.

Iam de *v̄* littera idem dicendum est:

O.

αρ̄κουσιν οβελιοι 300^r κρεμαστηρας οβολος 449^r.

οδοντας 19^v των οδοντων 470^v αριστον οδοντων 359^r ερ̄κας οδοντω̄ 388^v τοις οδουσι 406^v 415^r τοις οδουσι 423^v τοις οδουσιν 460^r και οδοντας 19^r μεν οδοντας 401^v τους οδοντας 423^v 431^v 471^r και οδονταλ̄γιας 142^v 244^v 373^r και οδονταλ̄γιας 299^r ελκοντας οδυνητε 470^r ειτα οδυνηθε̄ 469^v και οδυνηθεν 469^v αλ̄λωσ οδυνη 412^r οδυνην 33^r εις οδυνην 409^v πληγεισιν οδυνην 402^v γαρ̄ οδυναι 408^v υπο οδυνης 469^r και οδυνων 415^r τας οδοῡνας 402^r οφθαλ̄μων οδυνας 386^v νευρων οδυνας 388^v ταις οδυναις 470^v και οδυρωμενοι 473^r λαερ̄τιαδη οδυσση̄ 391^r οξων 270^v.

και ολιγοις 372, ως ολιγην 468, νεμονται. ολιγοι 400, ὑπεξαγειν ολιγον 412, τις ολιγη 439, η ολυρας 485, τι ολιγον 39.

το ονομα 99, 140, 427, 435, 437, 439, 443, ὀνομαζεται 34, πολλων ὀνομαζεται 414, την ὀνομαζομενην 437, αυτω ονομα 410, δε ὄνον 405, χρησαμενους ὀνινησιν 398, συνεχως ονιροτ' τουσιν 135.

μεν ὄξος 455, παρειη ὄξος 414, μετα ὄξους 110, 133, 337, μετα ὄξους 128, δευτερο | ὄξους 451, μεν ὄξει 414, τεφραν ὄξει 456, συν ὄξει 109, συν ὄξει 187, δε ὄξει 450, και ὄξει 386, ὄξιουειν 129, ὄριμυς ὄξυδοφ' κης 157, κεφαλῆς ὄξυ 476, και ὄξειαι 472, την ὄξιαν 470, θανατος ὄξυτερον 399, συντονως ὄξεις 400, τη ὄξυφυλλω 70, μετα ὄξυμελιτος 136.

το οπισμα 15, ὁ | πον 29, ενχρισθειδα ὀπη 298, και ο πτος 457, ειhs οπω 436.

το ὀροσελινον 248, το ὀριγιανον 426, αφειψηματι ὀριγιανου 316, φυλλα ὀρινα 276, τοποις ὀρινοις 13, εστιν ὀρινη 359, κυκλαμινη ὀρινη 8, το ὀρεινον 182, της ὀριου δη ὀριος 414, συν ὀροβινω 147, το ὀρος 481, σπενδοντας ὀρους 461, ὑψηλοτατοις ὀρεσιν 265, τοις ὀρεσιν 468, 471, δυο ὀρων 440, των ὀρων 469, δε ὀρυγες 476, βοθρον ὀρυξαντες 484, ριζα ὀρυσσεται 96.

δι ὀστρακω 458, της ὀσμης 467.

δοκουσιν οὐ 440, ουτως οὐδε 422, οπως οὐν 434, των οὔρων 450, μεν οὐ χην 449.

τους ὀφει 395, ὑπο ὀφεισιν 413, ὑπο ὀφειων 415, 427, τρωσαντος ὀφειως 426, των οφειω 399, ὀφθαλμοι 418, ὀφθαλμοις 468, ὀφθαλμων 27, οι ὀφθαλμοι 418, οιονει ὀφθαλμον 164, και ὀφθαλμων 58, 132, των ὀφθαλμων 461, 462, των ὀφθαλμων 440, εν ὀφθαλμοις 400, μεν οφθαλμοις 461, κεφαλῆς ὀφθαλμων 279, τοις ὀφθαλμοις 468, τους ὀφθαλμους 403, τους ὀφθαλμους 401, προς ὀφθαλμων 386, νωτα ὀφθειη 469, ερημον ὀφθηναι 428, φυλατ' τομενος ὀφθηναι 430, δυο | ὀφρωυ 401, τα ὀφθαλμικα 89, τα ὀφθαλμικα 336, και ὀφθαλμικαις 66.

δι ὀχλου 455.

της ὀψεως 464, 470, 478, των ὀψεων 466, αυτην ὀψει 401, σχοιμινω ὀψιν 466, τας ὀψις 28, τα ὀψα 247.

Ο.

ο | 103, ο 27, 338, ὁ ἴουλος 422, | ὁ των 435, ὁ δε 30, οφιν' ὁ δε 476, εκρυπτετο' ὁ δε 394, ὁ θηρατης 485, ὁ αλιευς 467, — ενταυθα ὁ λογος 426, ταυτα ὁμοιως 426, ἀρα ὁ χυμος 437, ἀρα ὁ αγρωστης 417, θηριακα ὁ προσφωνει 393, οιδηματα ὁ καρπος 242, — δε ὁ 299, 349, 360, 439, δε ο ἴος 405, δε ὁ λογος 457, οδε ὁ λογος 423, δε ὁ κυρ'τος 461, δε ὁ

χυλος 127^v ποτε ὁ 401^v η ὁ χυλος 139^v εν η ὁ καρ̄πος 350^r εφ ου ὁ καρπος 97^v και ὁ 381^v 422^v 451^r και ὁ βυθος 423^v και ὁ βολ̄βος 105^r και ὁ καυλος 293^r και ὁ καρ̄πος 349^v και ὁ ὀπος 349^v και ὁ πληγεις 422^r και ὁ σωζων 401^v και ὁ φλοιος 299^r και ὁ χυλος 34^r 373^v και ὁ δεσμιος 437^r και ὁ χοασπης 435^r γενηται ο θανατος 422^r ὠφελι ὁ καρ̄πος 358^r κτεινει ὁ χυλος 154^r αποφραγηται ὁ τε λαιμος 459^v — ενερ̄γοτεραν ὁ πληγεις 399^r λιαν ὁ ὑοσκυαμος 453^r αν ὁ 299^v πεποιηκεν ο ζευς 480^r κινδυνον ὁ θαλατ̄τιος 465^r κυκλον ὀδενει 392^r ων ο 476^v περιστρεφων ὁ ἰχθυς 468^v αυτων ο ἔρωσ 461^r γονατων ὁ αστεριος 416^r ὡσπερ ὁ λευ|κος 115^r θηρα-τας ὁ 467^r ὑδρας ο ἰφικλος 429^v ποας ὁ χυλος 38^r ποδας ο θανατος 453^v ικανας ο καυλος 121^r ης ὁ χυλος 145^r ταυτης ὁ χυλος 157^r αυτης ὁ|412^v ὑγιης ὁ 426^v καυλος ὁ 429^v πληθος ὁ ὁ [476^v λαμβανομενος ο χυλος 128^v καρ̄πος ὁ και ὁ 425^r ανδρος ὀδυπορουντος 388^v ουτος ο ερωσ 461^v 463^v οινος ὁ καλουμενος 23^r καταχοιμενος ὁ χυλος 165^r νεοτ̄τους ὁ μεν 476^v ως ὁ λογος 435^v πουνηρωσ ο δηχθεις 425^r χρονιως ὁ χυλος 271^v πολυ ὁ κεραστης 402^r μυθω ὁ ζευς 480^r (margo).

την ὀδον 401^r 405^v την ὀδον 402^r των ὀδων 402^r ταις ὀδοις 155^r της ὀδοιποριας 476^r αυτοις ὀδηγος 468^v.

ὀθεν 99^v 303^v στυπτικην ὀθεν 36^r ψυκτικην ὀθεν 271^v 293^r επικιν-δυνως ὀθεν 156^r φαρυγγι ὀθενπερ̄ 455^v.

ὀι 26^r θηρωνται ὀι 372^v.

δε ὀλη 268^v και ὀλων 38^r και ὀλον 456^v και ὀλος 406^v δηγματα ὀλη 27^r καμνοντα ὀλον 388^v εσθιειν ὀλως 458^r ρηθεντω|ὀλως 459^v των ὀλων 461^r το ὀλον 383^v τις ὁ λως 399^r.

εις ὀμειλειαν 423^v ὀμοιον 44^r φυλλ̄α ὀμοῑα 127^v σπερματια ὀμοια 164^r τρια η τεσσαρα ὀμοῑα 66^r κορυμβοειδη ὀμοιαν 371^v δρυϊ ὀμοια 382^v βολ̄βω ὀμοῑα 126^v κισσω ὀμοια 68^r περικλυμενω ὀμοια 124^v δακρυω ὀμοιον 261^v εχει ὀμοῑα 338^v ὑπολευκον ὀμοιον 105^r παντων ὀμοια 307^v ριζαν ὀμοιαν 132^v μεστας ὀμοιας 373^v κινδυνois ὀμοια 467^r των ὀμοφυλων 462^r ὀμοιως 38^r τε ὀμοιως 456^r μελιτ̄τας ὀμοιως 417^r ὀμοιως ὀτε 448^v κλαδι ὀμου 426^r ταχος ὀμου 466^v φυλλ̄οις ὀμου 452^v κοφας ὀμου 415^r δε ὀμως 401^v 468^r.

αυτον ὀν 397^r ὁ ο νος 405^v.

τα ὀπλα 461^r ὀπερ̄ 15^v αυτοις ὀπερ̄ 457^v οξ̄ε ὀπερ̄ 281^v τε ὀπλισα-μενοι 469^r οτι ὀπηνικα 405^v μεγαλη ὀποθεν 422^v των ὀποσα 478^v ὀποταν 456^r καμ̄παις ὀποταν 403^r ὀπου 107^r ο που 135^v ουτος ὀπου 348^r τις ὀ|πως 422^v περιβαλλιν ὀπως 165^r.

ποντον ὀρα 372^v γαρ̄ ὀρα 468^v ακριβους ὀραν 462^v ουδε ὀραν 468^v μηδε ὀραν 474^v αυτοιν ὀρατοιιν 417^r ταις ὀρωσι 440^v αυτον ὀρωσιν 470^r κρατει ὀραν 440^v.

ἴγρον ὡς 415^τ παντα ὄσαπερ' 461^τ ὅσον 402^τ γυναικία ὄσα 334^τ παντα ὄσα 98^τ δε ὅσοι 400^τ και ὄσα 300^τ 449^τ αὐτου ὅσον 103^τ χερ' ὄσαιου ὅσον 336^τ τοσοῦτου ὅσον 449^τ μετρον ὅσον 437^τ ες ὅσον 405^τ αὐτης ὄσα 317^τ οἰνω ὅσον 85^τ θαρσήσας ὄσαιως 471^τ.

ιδειν' ὅταν 460^τ χυλιζεται ὅταν 96^τ ὅτε 35^τ αὐτην ὅτι 412^τ και ὅτι 426^τ εχθρα ὅτι 397^τ ὀνομαζουσιν ὅτι 336^τ ὡς ὅτι 406^τ 413^τ.
και οὕτως 420^τ.

Ω.

σε γε ὦ Πρωταγορα 459^τ ἐθέλοις ὦ βασιλεν 461^τ.

ὄπερ' ὠηθήσαν 464^τ ἀντιπνεων ὦθει 470^τ.

ὄκιμοειδες 107^τ μέλανα ὄκιμου 293^τ τῷ ὄκιμῷ 448^τ.

και ὦμα 304^τ τῆς ὦμης 298^τ μὸσχον ὦμην 475^τ και ὦμον 469^τ ὦ | μων 87^τ και ὦμαι 244^τ πεπτικον ὦμων 28^τ τῷ | ὦμοφαγων 468^τ και ὦμοτριβους 399^τ — και ὦνομασται 237^τ 349^τ δε ὦνομασθαι 373^τ ἐμφερίας ὦνομασται 148^τ.
ἐπιβαλλουσιν ὦξικῶτα 470^τ.

τα ὦα 457^τ 478^τ των ὦων 466^τ των ὦω⁻ 477^τ ὦπερ' ὄτριτις 148^τ ἐπι ὦρας 335^τ ὦ ὦριων 394^τ τῷ ὦρωπῷ 426^τ.

ὦτι 27^τ και ὦτα 468^τ περὶ ὦτα 359^τ εἰλ' ὠμενα ὦτα 313^τ ὦφθαλμῶν ὦτων 279^τ ἐν ὦσιν 154^τ και ὦτακιδας 480^τ πρὸς ὦταλγίας 273^τ πρὸς ὦταλγίαν 269^τ καταπλασσομενον ὦταλγίας 128^τ τας ὦτιδας 470^τ.

ὦφελει 145^τ ὦφε | λει 31^τ ὦφελι 24^τ ὦφελι ἴκτερικους 265^τ ὦφελει .. 36^τ οἰνω ὦφελι 265^τ μαλίστα ὦφελειν 429^τ ἠσσον ὦφελει 426^τ ἀλωπεκίαν ὦφελει 165^τ αὐτον ὦφελήσις 458^τ ὀρθοπνοίαν ὦφελει 278^τ ξηρανθεν ὦφελει 453^τ μεθ' ὕδατος ὦφελει 104^τ σπληνικούς ὦφελει 133^τ ἐγκρίσις ὦφελι 293^τ φαλαγγιοδηκτους ὦφελι 358^τ ὁμοίως ὦφελει 441^τ στυφοντος ὦφελειν 451^τ ποριζομενης ὦφελειας 412^τ — ὦφελιμῶς 132^τ καταντλιται ὦφελιμῶς 93^τ ἴσχιακούς ὦφελιμῶς 119^τ ὑδρωπικούς ὦφελιμῶς 126^τ ὦφελιμῶς 292^τ δε ὦφελιμῶς 153^τ αὐτην ὦφελιμῶτατον 410^τ μὲν ὦφελιμῶτατον 457^τ γεννηται ὦφελιμῶτατον 435^τ των ὦφελιμῶτατον 448^τ.

δε ὦχρον 272^τ κεντουμενον ὦχρίαν τε 461^τ — ὡστε ὦψε 475^τ ἀνθη ὦχρα 30^τ.

Ω.

ὦ 484^τ θολον ὦ το ὕδωρ' 454^τ συριγμον' ὦ 475^τ ελαίνον ὦ δεῖ κοπ-
τεσθαι 437^τ καλουσιν ὦ 376^τ αὐτος ὦκαι 451^τ ἐπωφελεστάτον ὦ πινει⁻ 451^τ.

λίαν ὦπλισμενον 461^τ και ὦραιον 372^τ ὦρα 442^τ τῆ ὦρα 435^τ τὴν ὦραν 462^τ ἀκανθας ὦραν 415^τ μίας ὦρας 273^τ 292^τ τῆς ὦρας 394^τ 412^τ 424^τ 435^τ
σκυλακοδρομος ὦρη 390^τ πρώτας ὦς 481^τ.

Iam vides saepissime in initio vocabulorum spiritum positum esse; accedunt alia exempla ex quibus apparet spiritum etiam in mediis vocabulis compositis ita adhibitum esse ut ea pars quae a vocali littera incipit ab antecedente distinguatur.

— *ἀ*: περιᾶγεται 469^r προᾶγειν 370^r προσᾶχθην 299^v διᾶγειν 455^r 480^r συνᾶγειν 432^v — ναᾶγῆσαντω 465^r — προσᾶγορευουσιν 429^v 455^r προσᾶγορε [433^r προσᾶγορευουσιν 372^v — διαγωνιζομενους 429^v — τρισᾶθλιος 462^v — διᾶναστας 415^r συνᾶναφυρευτων 452^v προσᾶναγκαζῶ 458^r εναποδρασαι 481^v.

— *ἄ*: εἰδᾶρ' παση 460^r — προσᾶπτομενη 307^v περιᾶφθεν 33^r προσᾶφθισαν 66^r προσᾶψαμενης 434^v προσᾶψαμενου 418^v προσᾶψηται 416^r προσᾶψονται 432^r.

— *ἐ*: διένηροχεναι 410^r διεξέλευσομαι 414^r συνδιέξελ'θην 461^v ενέργειν 442^r διέισιν 440^r ανέχει 402^r επέχουσιν 78^r.

— *ε*: προσᾶἔδρευοντας 463^v καθ' ε' ψηθειση 45^r καταεψηθις 441^v διέψομενα 381^v.

— *ἦ*: προσᾶῆγοριαν 478^r 480^v προσᾶῆγορειαν 402^v 429^r δυσηγοις 471^r.

— *ἦ*: διᾶκει 427^v προσᾶκει 424^v 440^v 454^r προσᾶκουσαν 474^v ενῆλοις 64^r ανῆλοις 428^v προσᾶῆλιαζομενοις 136^v.

ἦμι: ανῆσιν 97^v 150^r ἀφιᾶται ὑπο 454^v ανῆσιν 140^v 268^v 305^v 348^r 349^v ἀνῆσι 373^v ἀφιῆσιν 105^r ἀφιῆσιν 453^v ανῆσιν 105^r 151^r his adde quae sub *ι* littera enumeravimus: ἀνι|ῆσιν 296^r ανῆσιν 134^v προῖται 173^r προσῖεται 454^v.

— *ο*: τριῶβολον 241^v ἡμιῶβελιον 300^r ἡμιῶνων 468^r περιῶρχθισα 139^v.

— *ο*: διῶ 39^r περιῶδων 278^v προσῶμοις 477^v διῶπερ 480^r προῶραν 399^v περιῶραν 433^v διῶτι 412^v 440^v 453^r.

— *υ*: ενῦπνια 264^v; huic exemplo addenda sunt ea in quibus puncta duo *υ* litterae superposita sunt: ενῦπνον 50^r καθῦπνονσι 453^v ανῦποιστος 440^v ανῦποστατος. | 399^v ενῦπαρ'χουσης 412^r εν ὑδροις 94^v.

— *ω*: πολυῶννμος 389^v ἀμῦβλυῶπες 386^v ἀμῦβλυῶπιας 135^v ἀμβλυῶπιας 40^r 309^v ἀμῦβλυῶπουντας 137^v ευῶδης 31^r 34^r 143^v ευῶθιας 415^v ευῶδη 119^v 303^v 312^v ευῶδεις 49^r 148^r ευῶδεστερα 153^r περιῶδυνουτων 23^r (ευῶδιμος 121^v ευῶδιμετρον 269^v) cf. βοτρῶ|ῶδης 82^r βρῶδη 100^v.

— *ω*: προσῶμιληκοτα 441^r συνῶμολογηται 468^r.

Sed multo maior est numerus eorum vocabulorum in quibus mediarum syllabarum vocales signo spiritus distinctae sunt, etiamsi ab iis altera pars vocabuli compositi non incipit.

A. εἶρος 335^ν ὠρα εἶρος 442^τ τὴν εἶρος 458^τ τοῦ εἶρος 458^ι τοῦ εἶρος 478^τ ἢ εἶρος 466^τ — εἶσει 425^ν εἶσαίτο 473^τ οὐκ εἶ συνεσθαι 435^τ δελεάζοντες 462^τ εἶδει 401^ν — θεᾶμα 470^ν θεᾶσασθαι 402^ν θεᾶσαμεναι 476^ν θεᾶσαμενοι 466^ν θεᾶσῃται 401^τ εθεᾶσατο 462^ν — κρεᾶσιν 67^τ κρεᾶ | διοις 66^τ λεᾶνοντας 383^ν νεᾶρος 434^ν νε | ᾶρων 39^τ — στεᾶτι 271^ν στεᾶτι 309^τ φρεᾶτος 405^ν ὠκεᾶνος 462^τ.

κοιῆατα 39^τ.

δια της 478^ν ἀδιᾶβροχοις 477^τ διαδραντες 412^ν διαθεσιν 244^ν 381^ν διαθεῖ | μενονσης 464^τ διακροτουμενα 316^ν διακρυ | τινος 139^ν δια | καθηρασα 433^ν διαλυεσθωαι 15^ν διαλυει 475^τ διαλυομενος 440^ν διαλυτικον 305^ν δια | μενοι 473^τ διαμενουσι 409^ν διαμυδηση 408^ν διανοιας 456^ν εἰσι διαπυροι 400^ν διαπυρόν 441^τ διαπιραντες 472^τ διαπτηναι 481^ν διαρηξιεν 465^τ διαστασεως 469^ν διαστηματων 73^τ 381^ν διασωζειν 434^ν διασωζεται 429^τ ενδιαταται 411^ν διατιθεμενω 455^τ διατεμων 477^ν διαφθειρειν 400^ν 471^ν διαφθαρεντων 467^ν διαφθιρει 463^ν διαφθειρονται 478^τ 480^τ 485^τ δια | φθοραν 400^τ διαφθορει 128^ν 142^ν 295^τ 299^τ διαφθορειν 429^ν διαφθοριν 372^ν διαφθοριν 123^ν 372^ν διαφερειν 471^ν διαφορα 411^ν διαφορας 413^ν διαφο | ρητικην 38^τ δια | φορητικον 336^ν διαφορως 456^τ διαφeyγοντων 471^τ διαφυγ | γα | νουσι 422^τ 454^τ διαφυγοντα 466^τ διαφυγουσα 400^τ διαφυγοι 401^τ διαφυλαξει 457^τ διαφυλαττειν 400^τ δια | χυτικην 93^τ διαχωρουσαν 433^ν — αλωπεκιας ἱᾶται 249^ν ἱᾶσασθαι, ἱᾶσασθαι 405^ν θεᾶσαμεναι ἱᾶσαντο 476^ν ἱᾶσι 415^ν καθειωσιν 465^ν 479^ν καθιᾶσειν 469^ν αφιᾶσειν 478^τ ανειᾶθη 124^ν αιαν 391^τ αιγιαλοι 419^ν αιγιαλους 472^τ αιγιαλοις 480^ν αιγιαλον 478^ν αιριᾶνοι 98^ν αἰ | λιοιᾶ 418^τ ανιαται 451^ν αντιᾶδας 388^ν ασκαριαᾶδας 154^τ βιαζομενοι 462^τ ηλια | κων 480^ν θηριακων 437^ν θηριακοις 358^τ ἱᾶπετου 468^τ και ἱσχιᾶδα 389^ν ἱσχιᾶδας 241^ν ἱσχιᾶδας 44^τ και ἱσχιᾶδικοις 385^ν ἱσχιᾶδικων 299^τ ἱσχιᾶκοις 119^ν ἱσχιᾶκους 356^ν κοιᾶνονν 125^ν κοιᾶθους 299^ν κυλιακους 355^ν λιᾶ | θεισα 96^ν οἱᾶπερ 413^τ οἱᾶδη 394^ν πλησιᾶζουσι 408^ν πλησιᾶζοντος 372^ν πλησιᾶσαν 470^τ πλησιᾶσει 484^τ πλησιᾶσειεν 472^τ πλησιᾶζει 485^τ πλησιᾶζουσαν 471^ν πλοιᾶ | ριον 423^ν σκιᾶδια 139^ν σκιᾶδιον 381^ν σχιᾶδας 104^τ 270^ν τοιᾶδε 451^ν ὑγιᾶζει 383^ν ὑπωπιά 78^τ φλοιᾶ | ροι 445^τ χλιᾶρου 384^ν χλειᾶρω 455^ν.

βελουᾶκος 98^ν κυᾶθον 300^τ κυᾶθον 425^ν κυᾶθων 30^τ 152^τ 273^ν κυᾶθων 30^τ κῆᾶμων 68^τ κυᾶνον 416^ν κυᾶνον 41^τ οὔᾶτος 389^ν σκευᾶσιαν 126^ν σκευᾶζομενοῦ 428^τ κατασκευᾶσαι 428^τ κατασκευᾶσις 414^ν παρασκευᾶζουσι 402^τ παρασκευᾶσαντες 462^τ παρασκευᾶ | ξειν 398^τ παραφυᾶδας 351^ν 373^ν πεφυᾶσιν 389^τ ὑᾶκινθος 95^ν ὑᾶκινθον 435^ν ὑᾶκινθος 358^τ ὑᾶκινθον 101^ν ὑᾶ | κινθωδεσιν 72^τ ὑοσκυᾶμον 453^τ.

E. του αἵτου 409^ν τῷ αἵτω 409^ν ουτε αἵτον 468^τ αἵτων 477^τ αἵτων ημικα 481^ν χερᾶσεις αἵτοις 477^τ τους αἵτους 482^τ αἵτονυχον 123^ν τον αἵρα

477^r τον ἄλιεα 473^v ἀλιέων 463^v ἄλιεας 478^v ἀναδύεται 468^v ἀφροέφρις
 103^r δακτυλιέον 74^r ἀργας ἐφιέμενοι 478^r θρανεταί 404^v εἶται 477^v ἰέβαλ'
 39^r ἰέρας 17^r ἰέρακιος 96^v καταδύεται καταδύεται 469^v κατεσθιέται 473^r
 κατακλειέται 484^r καθιέμενον 76^r καθιέμενη 298^r κελευεχα | 456^v λαχανεύεται
 51^r μνέλος 398^v ναιτέαοντες 389^v πιστεύεται 480^r περιπιέσας 299^v προς-
 αγορευέται 415^v 443^v προει|έται 72^r ρυέτε 468^r σβεννυέτω 441^r ταλαιπο-
 ρεϊαν 405^v ὑενοψάλον 385^v φαέσιμ' βροτου 388^v φυέται 103^r 281^v 349^v
 φυέται 383^v 434^v χλιέρων 307^v.

Η. ταις ἀηδοσειν 475^v ἀ'τικων ἀηδωνων 475^v την ἀηδη 470^v βιηφι
 388^r βοηθαλ'μον 296^r βοηθειαν 432^v βοηθειας 407^r βοηθι 291^r 315^v 338^v
 351^v βοηθει 41^r 53^r 149^r 247^r 339^r 386^v 445^r βοηθει 283^v βοηθιν 37^r
 βοηθειαν 451^v βοηθουσα 295^r βοηθουσιν 244^v βοησομενοι 482^r δεηση 422^r
 δεησει 481^v ελεησαντων 474^v ακοηθη 118^v ακοηθηθηναι 399^v ειησαι 388^r
 ειησαι 390^r ιη σιν 78^v ανησιν 14^r 351^v αφιησι 454^v ποιησας 441^r 467^r
 ποιησει 398^v 469^v εμ' ποιησαι 420^r ποι|ησωμεν 298^r ποιητικην 116^r 316^r
 ποιητικον 23^r ποιητικος 118^v ποιητικαι 135^v εποιησε 457^r εποιησεν 457^r
 πεποιηκεναι 478^v ποιηματα 393^r αροποιη|θεντα 68^r πεσοποιησαμεναι 389^v
 ποιηφαγος 420^r.

I. γ. de his litteris conferas velim ea quae in capitibus
 quae sunt de *i* et *ü* exposui.

Ο. γευόμενω 154^r γευόμενοις 433^v δευόμενω 450^v δευόμενοις 451^v Διῶ-
 νυσω 440^v ἐγ' χριόμενος 381^v ἐσθιόμενη 135^v ἐσθιόμενη 338^v ἐσθιόμενοι 265^v
 ἐσθιόμενοις 479^r ἐμ' φυόμενον 455^v συν οινωῖ σκορπιοπληκτοις 95^v ἐνλού-
 μενον 133^v ἐνχόμενον 271^v ἐσχόμενον 316^v ἐχειοδηκτούς 34^r ἐχειδηκτους
 336^v ἐχειδηκτοις 116^r ἐχειδηκτους 385^v ἐχειδηκτους 41^r των ημιόνων 468^r
 ταῖσβολα 50^r ἐλαχιστη ημιόβελιον 300^r ηπιόδαρος 390^r θηριό | δηκτοις 37^r θηριό-
 δηκτοις 58^r 247^r θηριό | δηκτους 59^r ἰδιόφυτον 123^v κεομενο | 419^v κεομενω
 396^v λαρσαῶρα 177^r μύθηραι 411^v νεόγων 415^r νεότητα 400^r 406^r νεο τητα
 405^v νεότητος 405^v πιστευόμενης 372^v πλειόσιν 402^r πλειόναζει 96^v ποιότης
 443^v προῖνος 469^v προχομενον 415^r σειομενοις 471^v σενωδιονωρ 296^r σκορ-
 πιόπλη | κτοις 95^v συνχριομενος 122^v φυομενα 335^v φυομενος 64^r φυομενον
 244^v φυόμενη 440^r ἐνχόμενον 279^v χριομενον 316^v χυομενον 295^r ἰνουό-
 λουκρονμ' 108^r.

Ω. ἀλωῶνος 399^r ἀπηῶρηται 480^v ἐπεῶρηθειση 420^r ἀνώμενος 452^r
 βοιωῶτοις 433^v βοῶσιν 445^r βρωῶνιαν 437^r γλοιῶδες 298^r διῶκει 247^v 261^v
 388^v 484^v διῶκει 237^r διῶκειν 396^r 397^r διῶκοντες 485^r διῶκειν 153^r διῶ-
 χθεντα 394^v ἀποδιῶξασα 472^r διῶνης 452^v εἰῶδες 74^r εἰῶθε 122^v εἰῶθεν

467^r εἰωθαμεν 372^v εἰωθασιν 466^v 467^v εἰωθοτων 481^v και ἰω 415^v ἰωθασιν
 372^v ελιωνεας 358^r ηρακλεωτικη 247^v ηξιωθη 426^r θεωμενοι 470^v θεωρησειεν
 470^r θηριωδες 468^r θυμιωμενον 396^r ἴκτε|ριωσιν 75^r ἰωδους 456^r κνεωρον
 134^v καταλιωθεισης 441^r λανωθεν 82^r μεωτις 465^v μετριωτερον 134^v μετε-
 ωριζει 283^v μελανχολιωσιν 386^v ομοιωται 136^v στρατιωτικον 25^r τεθνεωτα
 479^v υποθυμιωμενη 33^r υποθυμιω|μενα 37^r υποθυμιωμενον 60^r.

Etiam in fine vocabulorum vocalis littera, a qua ultima syllaba incipit, lineola vel puncto illo quo spiritus insignitur distincta est.

— α: ουκ εἶ 445^r 459^v ουκ εἶ 391^v θεἶ νεμεσις 388^r θεἶ πληθουσα
 390^r ελαφους η θεἶ 466^v θηλεα 477^v μηλεἶ 120^v διδακτυλεἶ 121^v δριμεα
 36^r 295^r νεμεἶ 428^r προνομεἶ 468^r εννεα 420^r κρεἶ 457^r ευρεα θησει 411^v
 δασεἶ 38^r 123^v πλατεα 336^v πηχνεα 268^v πηχνεα 413^v — τετραδακτυλαια
 γυμνα 165^v σπιθαμιαἶ 107^r 271^v 272^v παλαια 177^r σκωπα ρηγἶα 74^r 382^r
 πλαταιἶ τραχια 125^v κηπαιἶ ανδραχνη 275^v τη δε ετεριἶα 299^v στεραια
 351^v πρακταια 469^v τραχιαἶ υπολεπτα 112^v — βειἶ 469^v ακριβεια 412^r ορ-
 γεια 439^r ρακεια 454^r λειἶ 92^r 104^r 177^r λειἶ 58^r πεταλεια 426^v σικελεια
 414^r θηλεια 477^v (margo) θελεια 41^r κανλεια 434^v παρισθημια 459^v
 δεξεια 372^v ανδρεια 480^r γηρεια 443^v θηρειἶ 394^v 396^v 397^v θηρεια απο-
 τιθεμενα 406^r σφαιρειἶ 242^r θερειἶ 408^r δυσχερεια 396^r πορειἶ 402^r χρειἶ
 425^r 435^v 437^v θαλασσειἶ 479^r δασειἶ 427^v θαλαττειἶ 477^r βραχειἶ 454^v
 εοικυειἶ 31^r συνεχειἶ 246^v 467^v — λειἶαν η ρειζα 413^v οξειἶ. 472^r κοχλειἶ
 452^r αμη ανειἶς 443^v — βειἶ 120^v 421^r βολβειἶ 240^v διἶ 339^v 356^v 372^v 403^r
 414^v 436^v 467^r 469^r 485^v διἶ παντος 408^v 455^v διἶ παντων 426^v διἶ το
 37^r διἶ την 105^r 139^v 442^r 471^v διἶ του 415^r διἶ της 468^v διἶ των 467^r
 διἶ τουτο 28^r 481^v διἶ τουτου 415^r παιδια 453^r 471^v αναιδιἶς 468^r σκιαδιἶ
 73^r 121^v ελ'δια 102^v ραβδιἶ περι 22^r η ακακια 355^v κιλικια 35^r 87^v ενοικια|
 λεγεται 47^r σκιἶ 298^r 430^r λυκια 162^r λιἶ 132^v 279^v 300^r 351^v 382^v λιἶ
 437^r κεφαλιἶ 137^v τελιἶ 300^r ανθηλιἶ 75^r κανλιἶ 75^r 132^v 425^v μιἶ 373^v 477^r μιἶ
 μετα 35^r ερημια 482^r θυμια 292^r επιθυμια 455^v 471^r προθυμια 470^r ουρανια
 148^r επιφανια 316^r μηνια 338^v καταμηνια 351^v οβλαμινια 82^r κλωνια 337^v
 384^v κυδωνια 120^v βαρια 469^v κλωναρια 74^r δελλιαρια 153^v φυλλαρια 25^r
 38^r 303^r αγρια 38^r αγρια 166^r βενερια 302^v θηρια 88^v 398^v τρια 128^v 351^v
 τρια 67^r τρια η και 127^v παραπλησιἶ λιπαρωτερα 105^r παραπλησιἶ δασυτερα
 292^r παραπλησιἶ 120^v θαλασσιἶ 468^r οσια 426^r αιτια 408^v 435^v ορ'τια 456^v
 καταποτιἶ διδους 300^r τροφια 468^v λοχιἶ ἴστησιν 43^r παχιἶ 308^v θαψια 414^r
 χριαν 430^r σηπιας 454^v — βοἶ 435^v ποἶ 157^r 215^r 308^v 310^v 315^v 324^v 355^v
 435^v 467^r ποἶ δε ἄζρωτος 34^r η δε ποἶ αυτης 39^r δε η ποἶ 247^v — δακρυἶ
 461^r κρομυα 453^r εμ'βρυα 70^r 382^v εμ'βρυα 134^r εμ'βρυα 137^v εμ'βρυα ἄγει

137^v εμβροια 292^r 295^r ὑπενβρουᾶ 389^v και ἐμβροια 137^v δακρυα 338^v δικτυᾶ
466^v 478^v — οἰᾶ 418^v 437^r 443^v 477^r οἰᾶ. ναυς 469^r Ευβοιᾶ 471^v ατιερ-
περζοιᾶ 274^v ομοιᾶ 67^r 141^v 236^r 241^v 299^r 338^v 350^r 385^v ομοιᾶ 107^r 378^r
384^v ομοιᾶ περιδι 43^r ομοιᾶ ωᾶ 477^v (margo) ομοιᾶ μετα 48^r ὁμοιᾶ 124^v
126^v 164^r 296^r 338^v 382^v βασιλικη ὁμοιᾶ 73^r φυλ'λα ὁμοιᾶ 127^v τριᾶ ἢ τεσ-
σαρα ομοιᾶ 66^r σπερματια ὁμοιᾶ 164^r εχει ὁμοιᾶ 338^v δρυῖ ὁμοιᾶ 382^v βολ'βω
ὁμοιᾶ 126^v κινδυνοις ὁμοιᾶ 467^r ροιᾶ ποτε 474^v καροιᾶ 73^r χροιᾶ δεχεται
448^r χροιᾶ 456^v χροιᾶ 454^v δυσπνοιᾶ βηχει 31^r ανομοιᾶ 132^v λιγ'γυα 141^v
ζωᾶ 423^v πωᾶ 304^v 305^v ωᾶ 400^r 445^r 478^v.

— ε: μιγνυῖ χουσον τε 441^r μιγνυε 437^r συνχρηε 388^v ωφελησειε
443^r δρυῆς 453^v διαπορθμευειν 440^r.

— η: συμ'βαιη 480^r αθηραιη 388^r κατασταιη 432^r φαιη 463^r δεη
468^r ειη 399^r 432^v 466^r 468^v 471^r 482^r ειην 451^r θειη 475^r 484^r παρειη
414^v ενεχθειη 405^v (ὑδατος ενεχθειη) θεραπευθειη. | 436^v 449^r ξηρανθειη
431^r ἐκ'μυζηθειη 437^r οιηθειη 464^r οφθειη 471^r ιωτα ὀφθειη 469^r απορ-
ραγειη 469^r πιη αποθνησκει 282^v κραδιη 391^r γνοιη 469^v σχοιη 467^v διδοιη
465^r δοιη καιρον 462^v βοτανη 440^v βοη 466^v 470^r ακοη 309^v κακωση
339^r ηνιχ οδευη 388^v πορευη 392^r ἰσχυη 471^r σκευη 471^r και η λιβυη 467^v
λιβυη 46^r ὑπερφ'υη 460^r.

— ο: δυῶ 30^r 153^r 398^r 402^r 425^v 428^v 437^v 461^v 481^r 484^r δυῶ 67^r
μεγαλοιῶ 390^v.

— ω: σεμεθεῶ 92^r αιλεῶ 28^r προς ηῶ | 115^r ἰῶ 415^r αιῶ 390^v ελαιῶ
180^r 298^r 453^r ελαιῶ 454^r τριταιῶ 30^r παιδιῶ 481^r παιδιῶ 456^v λεπιδιῶ
339^r χαλ'κειῶ 471^vθειῶ 468^r λειῶ 78^r πλειῶ 471^r ερειῶ 34^r πρασειῶ 415^v
μελανθιῶ 160^r μελανθιῶ 385^v συν ψιμιθιῶ 293^v βατρακιῶ τρυφερω 373^v
γυναικιῶ γαλακτι 136^v ηλιῶ 78^v 299^v 461^r εν ηλιῶ 309^v φασηλιῶ κατ ακρον
160^r πηλιῶ επειδη 412^v σκορπιῶ 419^v σισυμβριῶ 102^r αργιῶ 337^v αργιῶ
εοικος 102^r σκολοπενδριῶ 338^v θηρειῶ 410^v θηριῶ 291^r θειριῶ 409^v εριῶ
332^r εριῶ 132^v χωριῶ 399^v 437^v θαλασσιῶ 477^v 479^r παιῶν 399^r δυῶ
128^v 300^r τραχυῶ και 63^r γυμνῶ 462^v μετροῶ 441^r ξηρῶ 269^v σικυῶ 66^r
κρομ'μυῶ 71^r.

Eadem autem ratione insignitae sunt nonnumquam vocales litterae vel post consonas, quamquam ab iis syllaba non incipit; etiamsi id raro fit, haec tamen exempla observare possumus: θαλασσιῶ | 45^r ἀνᾶλογον 401^r θερ'μηνᾶσα 477^r δυνᾶται 422^r
ἀνατρεχει σᾶφες 470^r μελᾶγ'χολικων 108^r κᾶταμακρον ολυμ'πο 388^r τᾶλλα
82^v κᾶν ἠ 397^v (ubi tamen punctum crasin potest significare)
εινᾶ μη 470^v ενᾶ 466^r κειμενᾶ 418^v τᾶ 304^v κτινασᾶ 388^r την ἰονᾶ 470^r
τυχοντᾶ 440^r τᾶ ἐμ'μηνᾶ 304^v.

αγι 136^v δε οση 405^r δε εψηθεις 366^r γεννεται δε προς 30^r δε καρ-
πον 276^v οι δε ουνιφερα | 162^r οι δε 99^v το μεν 83^v διακρινεται δε τω 29^r
κατ ολιγον ωθει 468^v κεδρινων 396^v πυριγομενους 23^r νεαροι 441^r εισεν
334^v συνλημ' ψεσιν 71^r αλλοσε φερεσθαι 464^r επιτελειν 440^v γλυκει 26^r ουτως
τε 279^v οιδηματα τε 268^v οραν τε οι 440^v.

θιριωδες 468^r προσημαινουσιν 480^r σημαινουσι | 469^v υπερουθρον ησυχι |
109^v κολλητιζι και 25^r.

γαλοφωτιδαν 265^v πινόμενη 18^r πονώς 281^v μονόκλωνον 388^v.

κωνώδης 22^r τυλώδεις 309^r.

DE INTERPUNGENDO.

Vetustissimorum codicum scriptura cum continua sit summam legentibus difficultatem praebet et vocabulorum et enuntiatorum eorumque partium inter se distinguendorum; iam ut legentes in enuntiatis recte cognoscendis subleventur, variae in Dioscoridis codice rationes adhibentur: aut enim ponitur inter singula vocabula punctum aut spatium adest vacuum aut utrumque; sed antequam de modo ac ratione quae in his rebus observatur verba facimus id quidem dicendum est scribam ad interpungendum adstrictum non fuisse, veluti in f. 448^r nullum omnino vestigium adest neque spatiorum vacuorum neque interpunctionum aut propter scribae socordiam aut propter inopiam membranae; itaque de Dioscoridis codice idem dicere possumus quod K. H. A. Lipsius ¹⁾ de aliis vetustissimis codicibus uncialibus quas dicunt litteris exaratis diligenter observavit: Die Interpunction geschieht in der Regel durch einen einfachen Punkt, der bald mehr in der Mitte steht, bald mehr nach oben oder unten gerückt ist, aber, wie es scheint, mehr zufällig, und ohne dass man berechtigt wäre, eine *στιγμή τελεία*, *ὑποστιγμή* und *μέση στιγμή* nach Art der alten Grammatiker zu unterscheiden... die Interpunction steht oft am unrechten Platze oder fehlt da wo sie stehen sollte, besonders am Ende der Zeilen. — Der cod.

¹⁾ Grammatische Untersuchungen über die biblische Gräzität Lips. 1863 p. 68 sq. et not. 3.

Vatic. drückt die Interpunction... meist nur durch einen kleinen Zwischenraum, cod. Sin. zuweilen durch einen Punkt in der Mitte der Buchstaben, noch öfter aber nur durch kleine Zwischenräume aus, welche der Corrector öfters zur Beifügung von Punkten benützt hat¹⁾. Sed cum de interpunctionibus aliisque minutiis pauci pauca scripserint, accuratius nobis inquirendum est in tantam codicis Dioscoridei materiam qua usi interpungendi modum ac rationem qualis ineunte post Chr. n. saeculo sexto fuerit explanare possumus²⁾. In iis quae secuntur spatia vacua eorumque magnitudinem sp. litteris adscripto litterarum numero quae exarari ibi poterant, significabimus.

Dioscoridis codicem haud ita multo post stichometriam ab Euthalio inventam scriptum esse constat. et profecto multa quae huic propria sunt in hac interpungendi ratione observari possunt, scilicet propter eos qui distinctiones non didicerant apud magistros saecularium litterarum colis et commatis verba distincta sunt, ita ut non solum enuntiata tota inprimis subiuncta sed etiam partes enuntiatorum vel minoris ambitus quo facilius intellexerentur et recitarentur, punctis insignirentur.

Ponitur autem punctum in titulis: γαληνος. 34^r (rubrum) αλεξι-
φαρμακα . ευτεκνιον 459^v κρατενας . ριζοτομικος 27^r ραμνος sp. 2 παρθενιον.
427^r (rubrum) βαθραξ² sp. 1 ελιχουσος sp. 2 μυ ουλης 426^r.

Ante vel post invocationes: τοσαυτα . ω θεοφιλεστατε βασιλευ .
οιδα 473^r ειπερ³ εθελεις ω βασιλευ . γαληνοις σκηπτροις 461^r θυσομεν τα
χαριστηρια — δωροις ευφρενοντες . ερωσ θεων πανουργοτατε 461^r.

Postquam animi legentium in ea quae secuntur conversi
sunt: τα λεγομενα ταυτα εστιν . ωσ ην ανηρ 429^r ωδε· αμα 426^v το μεν
ειδος τυγχανει τοιονδε . εμ' φερης εστι 412^v κρατενας δ' ιστορι περι αυτου .
παω θαμνιοειδης 304^v ερημηια . 394^r προφηται· βρεφοκτονος 153^r κολοφωνια .

¹⁾ Raro inveniuntur puncta duo inprimis in fine linearum σουιβιτις: sp 2
Πολλας 175^r σωματι: 408^v φελτερ'οαι: 162^r.

²⁾ De interpungendi ratione, quae ante haec fere XVIII saecula, scilicet cum Iliadis papyrus Harrisiana scripta est, in usu erat, scripsi in programme gymnasii Vindobonensis III a. 1897 cui titulus est: „die Lesezeichen der Iliashandschrift II h“; multa quae ibi observavimus similia sunt iis, quae de codice Dioscoridis mox exponemus.

οι δε . δακτυλιον κολοφωνιονῦ . προφηται . αποπλευμονος . αιγυπτιοι . σανελουμῖ
 331ῖ αιγυπτιοι . κети 153ῖ αιγυπτιοι . βελλον 154ῖ βετρουμνι . οι δε . κονσαλικο
 115ῖ οσθανης . ειλουσιν . η προγονος απολῶνος 154ῖ οι δε . τευκριδος . sp. 2
 ποα 344ῖ θυμιαμα . οι δε κρειοθεος . οι δε ηλιουστρος . 46ῖ οι δε sp. 1 χαμαι-
 συκην sp. 1 οι δε sp. 1 μηκων ροιας . οι δε sp. 1 οξυτονοῖ ρωμαιοι . πα-
 παβερῖ sp. αιγυπτιοι sp. ναντι sp. 222ῖ οι δε sp. 1 αγριοφυλλον . προφητ(αι)
 sp. 1 αγαθος δαιμωῖ τελουμῖ sp. 1 ρωμαιοι sp. 2 σαταριαμῖ 261ῖ ορεστιον sp. οι
 δε πολυριζοῖ , πρωτιον sp. οι δε μελανοριζοῖ 115ῖ γονοσορον . sp ρωμαιοι sp.
 μεταστρουμ 154ῖ οι δε . sp. 1 ναρκην καλουσιν . sp. 1 οι δε . sp 1 λιμνη-
 σιον . sp. 1 οι δε sp. μαρωνιοῖ , οι δε sp. 1 πληκτρωνιας . οι δε χειρωνιας .
 sp. οι δε . sp. λιμνηστις , προφηται . αιμα ηρακλεους . ρωμαιοι . φιεῖῖ ρει . οι δε
 ονιφερα ; οι δε . φελτεῖῖ ροι : 162ῖ Οι δε . κισσαν sp. 1 θερον . sp. 1 οι
 δε . sp. 1 κισσοφυλλον . sp. 1 οι δε . χελωνιοῖ ; οι δε . sp. 1 ἰχθυοθηρα . sp. 1
 οι δε . κυλληνη . ζωροαστηρ . τρυμῖ φαλιτις οσθανης ασφω . προφηται . μυασφω .
 sp. 1 αιγυπτιοι . sp. 1 θεοκε . ρωμαιοι . sp. 1 ραπουμῖ τερραι . sp. 1 οι δε .
 sp. 2 ουμβλικουμῖ τερραι . οι δε . ραπουμῖ ποῖ ρινουμῖ . οι δε . θυρβηλουμῖ .
 οι δε . αῖ χαρα 165ῖ οι δε sp. 1 κιθαραν sp. 2 οι δε . sp. 1 κισσαρον . sp. 1
 οι δε sp. 1 χρυσοκαρπος ; οι δε sp. 1 ποιητικη . οι δε . κορυμβηθρα . οι δε
 sp. 1 νυσιον | οι δε . διονυσιον . sp. 1 οι δε sp. 1 ἰθυθηριον . sp. 1 οι δε
 sp. 1 περσις οι δε sp. 1 κημος . sp. 1 οι δε ασπληνος sp. 1 ρωμαιοι . σιλ-
 βαματερ 175ῖ Οι δε sp. 2 κυνος βατον sp. 2 οι δε sp. 2 κατηραν . κορακος
 μηλον sp. 2 οι δε . sp. οφιοσκορδον . sp. 1 οι δε . φυλλοσταφυλον . sp. 1 οι
 δε . sp. 1 πετρεον . sp. 1 οι δε ολοφυσοῖ | οι δε . ολιγοχλωρον sp. 2 οι δε
 sp. 1 ακονιτον sp. 2 οι δε ιππομανες . sp. οι δε . τριχομανες sp. προφηται |
 ποτερα . sp. 1 οι δε πευθηραν sp. οι δε . καρδια λυκου | οι δε . πολυειδους .
 sp. 2 οι δε . αλοσκορδον . οι δε . κρινον . οι δε . θλασπι . οι δε . κυνοσανθος .
 ρωμαιοι . σιναπεπερικουμῖ sp. 1 οι δε . ἰντουρις αφροι . sp. 2 ερβιαραουθῖ
 173ῖ οι δε . αιγυνος . sp. 1 Οι δε . sp. 1 ηθουσα sp. οι δε απολνουσα | οι δε .
 δολια . sp. 1 οι δε sp. 1 αμανρωσις . sp. 1 οι δε . παραλυσις . sp. 1 οι δε
 sp. 2 | αφροον : sp. 1 οι δε . κρηιδιον . sp. 1 οι δε . κοιτην . sp. 1 οι δε . sp. 1
 κατεχομενιον . sp. 1 οι δε αβιωτον . sp. 1 οι δε sp. 1 απευδης . sp. 1 οι δε
 sp. | αγεομορον . sp. οι δε αμερωνον . sp. οι δε . ενδυμον . sp. οι δε | τημορον .
 sp. οι δε . ουκανθες sp. οι δε . sp. οικομενον . sp. οι δε — δηῖφουσα . sp. οι δε .
 πολυανωδυνος . sp. οι δε . sp. δαρθανις | οι δε . sp. καταψυξις . οσθανης . βα-
 βαθυ . αιγυπτιοις | απεμφυ . sp. ρωμαιοι . sp. κικουταμῖ . sp. οι δε . ατεριναλις .
 sp. οι δε | ηντινα . sp. οι δε . δοκοιζηνα : 188ῖ σπανοι . sp. 2 κροβουλα . sp. 3
 γαλλοι sp. 3 δακοι sp. τευδιλα 154ῖ χαμαιπιτυν . sp. 1 βοιωτοι δε . sp. 1
 γοργυνιας | προφηται . sp. 1 γονος ηρακλεως . sp. 1 ρωμαιοι . sp. 1 ρουσῖ ῖ οῦμῖ
 234ῖ οι δε sp. ἰουνκουμῖ ; ρωμαιοι sp. 1 ἰουννικραδικεμ 200ῖ γαλλοι sp. 2
 σουιβιτις : sp. 3 Πολλας εχει 175ῖ .

Si oratio ad novum procedit: καλουσιν | ποα αυτη 62^r αλ'η-
 λαις· φυεται 64^r φερει· καυλους 66^r ανορ'μα· φυεται 91^r καταπλασεται·
 αιμορραγιας ιστησιν 91^r πορφυρα· φυεται 93^r εν τω γλυκει· τουτο επιπλα-
 σθεν 100^v πολιουσθαι· ριζα· ακρηστος 109^v παραμυθιται· εψηθεισα 110^v
 τους πινοντας· εχεοδηκτους βοηθει 111^v αρμοζει· λαμ'βανομενου 116^r ευστο-
 μος· φυεται 122^v σωζει· ενιοι 129^v τοποις· θαμνος 147^r ακρηστος· φυεται
 152^r ομοιον· χαμαιλεοντι· φυεται 178^r χαρ'κηδου της σπανιας· κλωνιον
 181^r ονινησιν· καθαιρει 238 κυνα· ηλιασθεντων 247^v καλουμενον· δυναμιν
 εχει 249^v υδατωδεσι· δυναμιν 257^v στρουθιω· φυεται 262^v ουρα· ωμον 305^v
 εμ'φερη· φυεται 313^v ζην· φυλλα 322^r γευσιν· φυλλα 324^r αποκαθιστησιν·
 αρ'μοξι 336^v ωνομασθη· πεπληρωται 348^r μιζων· ραβδους 351^v εψεσθαι·
 ποιειτω 398^v παρασκευα· ζειν· χρηστέον 398^r λειαν· sp. | ιασασθαι 405^v παρε-
 χεται· και οιον 408^v σφοδρα· υπνος 409^r ερ'χομεναι· και τα ταυτης φυλλα
 415^v μετρον· εχετω 425^v απαλλατ'τειν· εστι ραμνος 433^v σπερ'μα κνειδων·
 νυν εγω 434^r βοτανας· ειτα 436^r προθυμιας εντος· ουκουν 439^r παιδων· ραχιου
 439^r πιστευση· ανελ'κεται 463^r θηρα· τοτε 465^v θηριον· κεραυνω 470^r; his
 adde haec υποστρογγυλων· δυναμιν 14^v θανασιμα· η μακρα 19^r βαρους·
 πικρον 24^r ριζα· ρυπτι|κης 27^r ους· αλ'φον 27^r ερπετοδηκτους· αιμας 27^r
 αυθος· | προπτιωσις 41^r εχεοδηκτους· πινομενον 41^r χρωνται· εστιν 45^r ναρ'θη-
 κος· γεννωμενος 46^r ποα· ιστησιν 49^r παυειν· αρμοζει 58^r μενειν· αι αποθε|
 νουσα 63^r επιμηκεσιν· ποσως 67^r δυσπεπτα ρησι· σκιαδικους 71^r ρηγμασιν·
 ευθενουσιν 72^r οδοντας· χρησις 85^v γερανιον· εχων 85^v αφροδισια· αλ'μευ-
 θισα 88^v επιχωριοι· εις 89^v εν σκια· θερμαντικη 96^v θεραπειει· αποτιθεσθαι
 99^v λαχουσα· παχος· 99^v εμ'ποιους· βηχας 104^r τεσσαρων· πληθος 110^v
 οριγανω· πλην 110^v κηπευτος· σαμψουχιζων 110^v καιρω· μαλεεστεροι 111^v
 αγριου· φυεται 120^v σφαιρωδη ακανθας 125^v αλ'γησιν· πραυνει 128^v καρ-
 πον· απαιτωμενοι 134^v ποθεντες· στομαχου 133^v κεφαλια· ανθους 137^v υπο
 παντων· θαμισκιν 137^v εκ περιτομης· λιποθερ'μων· οιδημα 139^v μαλαττο-
 μενον· το εν λιπαις 139^v υπο λιπαροις· καυλον λεπτο· | ανιησιν· δισπιθα-
 μαιον 140^v ποθεν· πληθος 140^v διεστωσας· ανθη 147^r διπλασιονος· ελκη
 148^r πραυνει· η 150^r λεια· εν 154^r λειοι· αγουσι· 171^r προσδεθεισαι· καλον τι
 372^v λοιπον· αλ'γηδων 372^v μηλινα· ισχυρωσ 372^v αυτον· ασχετους 440^v
 χωριων· κατω 451^v πεφυκνυιας· καλειν 452^v προσοικοι· επι 460^r τροφη· συνη-
 δομενοις 460^r εκ'κειμενον· αλλοιον 460^r ορ'[v]ιν· ηπειγετο 476^v ορ'νεοις·
 πρωτους 480^r μακραν· εκ' μηριου 484^r βουλοιτο· θηλην 484^r ερουσειν·
 νηχομενους 485^r — κηπευεται sp. ιστησιν 55^r καθαιρει· sp. διδοται 139^v αυτης
 sp. I σπληνα τηκει 173^r φλεγματιζει· sp. I οδοντων 173^r διαθεσεσιν sp. I ικτερον
 176^r πινομεναι· sp. I εμμηνα 176^r κερχω sp. I φυεται 194^r ριξης· sp. I φουονται
 194^r ακανθωδη· sp. 2 καυλους 199^r ουρητικον sp. I κατα 209^r ησυχη· sp. I
 φυεται 452^v φαξεως sp. I ριζα 253^v οζουσα sp. I φυεται 264^v πρασιον· sp. I

φυεται 303^v εσθεν. sp. 1 ποα εστιν 320^r γευσει. sp. καθαιρει 325^r θαλατ'τη
 sp. 1 φυλλα 344^r χαμαιδρονι sp. 1 λεπτοφυλλος 344^r γλωτταν. sp. 2 φυεται
 346^r λυχνιτις sp. 1 υπο 361^v ισχυρωσ sp. 1 ριζα 381^r ονομαζειν. sp. 1
 τριπτον 399^r εσεμνυνεν. sp. 2 | περιφανες 405^v ταυτα. sp. 2 λαμβανε —
 φθειρει. sp. 1 φυεται 134^v ελλεβορου. sp. 1 εοικεν 352^r θηλυγονειν sp. 1
 γστορει 370^r; in eo vocabulo quod sequitur maior littera exaratur
 πολυ. sp. 1 Εστιν 185^r φυεται sp. Εν τραχεσι τοποις 201^r πυκνον sp. 1
 Ευρηστον; αφθασ. Ο δε 203^r ιαντικην sp. 1 Εαν 204^r φανη. sp. 3
 Ερασιστρατος 223^r αχρηστος sp. 1 Ολος 218^r γιγνεται. sp. 3 | Την 402^v

Novum enuntiatum cum nonnunquam a pronomine vel
 adverbio demonstrativo incipiat, dici potest etiam ante οὔτος
 οὔτως similia punctum poni: πασιν. ουτος μαλιστα. . αγει. ουτος ουν
 421^v στυπτικοι sp. 1 τουτου ο καρπος 342^r θαμνοισ. τουτον 278^v ο τοπος. .
 ο υπερ τον δρακοντα. της κομιδης τουτον ηξιωσθαι λογος 409^v γεννωμενον
 τουτων ο καρπος 24^r συμπασι. τουτοις 441^r νεμεται. sp. 1 τουτους 421^v
 επιστημων. ουτος δε 460^r καντατλημα. αυτη. . ωφελει 88^v βολ'βοειδης sp. 1
 αυτη sp. 1 σφοδρα 236^r ακορω. αυτη βοηθι 338^v φνεσθαι. αυτη που 414^v
 η βοτανη. αυτη 441^r εψηθεντων κρεων. αυτη πιμελη 441^r γινεται. ταυτης
 η ριζα 53^r μελανα. ταυτης τα φυλλα 68^r πεδερωσ. ταυτης 72^r πολισ. ταυτης
 τα ανθηλια 75^r κροκιζοντα. ταυτης 89^v γεντιανη. ταυτης της ποας 94^v
 (in margine) υδρηροις. ταυτης τα φυλλα 106^r χωριοις. ταυτης ο καρπος
 152^r ριζα στρογγυλη. ταυτης 163^r θυμβρα sp. 1 ταυτης τα φυλλα 195^r ως
 σμιλαξ. ταυτης ο καρπος 196^r πολλω. sp. ταυτης τα φυλλα 197^r αρουραις
 sp. 1 Ταυτης η ριζα 210^r τοποις. sp. 1 ταυτης η ριζα 213^r 262^v παχος
 πικρα sp. ταυτης κεφαλια 224^r λεπτα. ταυτης τα φυλλα 268^v παραπλησιον.
 sp. 2 ταυτης τα φυλλα 341^r θηλην. sp. 1 ταυτης το ανθος 343^r μαλακην.
 sp. 2 ταυτης τα φυλλα 354^r βοτανη. sp. 2 ταυτης 414^r καλειται σιδη.
 ο καρπος ταυτης 435^r υπνος. ταυτη δε 413^r ουσα. ταυτην φασιν 121^v
 εχουσαι. αυται 256^v εφθω. sp. 1 αυται δε 191^r μελαινας. ταυταις χρω-
 νται 67^r κεινεν. sp. 1 ταυτας 399^r πετραις. τουτο καταπλασσομενον
 217^r τραχεσιν. τουτο δε 171^r κορυφης. τουτο τε 461^v χλειανθεν. τουτο
 452^r δηπου. ταυτα 398^r αννησσω. τουτου το σπερμα 160^r ενπορ-
 φυρον. τουτου 95^v σφαλλομενοι. τουτο ηκιστα δυναται 456^v δρομου. τοι-
 ουτον αρα 411^r φρεων ερημους. τοιαυτα αιτα 440^r καταπλαγευτα. τοιαυτα
 470^v δυναμιν. τοσαυτη σχεσις 468^v πορευεται. τοσαυτα μεν δη 448^r λογος.
 οδε 432^r ερ'πετων. ουτω 397^v προς ευτοκειαν ταις γυναξιν. ουτως αρι-
 στολογια κεκληται 413^r αριστοι δε ουτοι τοξευειν. ουτως 463^r αλισκεται.
 ουτω. . εθος 465^r κρανοκολαπτου. ουτω 418^v γαλακτος ουτω 451^v εντερον.
 ουτω τε 465^v σχοινου φερειν δυναμενης το αχθος. ουτω τε 466^r χωριον. .
 αρχουν. ουτω τε 466^v ουκ ο|ρωμενη. ουτω τοι 467^r δελ'φινια. ουτω 471^v

εκτεινουσιν . ουτω τε 472^ρ πληοῖασειεν . ουτως 472^ρ αυταρ'κη . ενταυθα 466^ρ στοματι . εντευθεν 461^ν προσενξάμενοι . τοτε 469^ρ εντερον . ωδε 484^ρ διδου πιειν . ωδε μεθ' υδατος μεντοι 424^ν ταυτης . ωσαυτως δε 450^ν κλαδοις . τον αυτον δη τροπον 432^ρ λημ'φθεντες . το αυτο ποιουσι 381^ν ποσις οινου . αυτο ουκ εἰ κακουργειν 459^ν

Id quoque dici potest punctum poni ante nova enuntiata in quibus per δῆ vel μέντοι vel οὖν vel εἶτα vel μήν vel alia nova sententia adiungitur: κλαδοις . ετεθη δη 429^ν πεπερι . τα φυ'λλα δη 434^ρ εστι . αγε δη 434^ρ τον σμηνον . ησει δη 435^ρ χρησιμον . ουδεν δη 452^ρ τροφην . αταρ' δη 453^ν τουτου . τοτε δη 453^ρ κοιλων . ερ'γαζοντο δη 453^ν γιγνωσκιν . περι δη 454^ν παθος . οτε δη 461^ρ θαλασσαν . α δη 468^ν αυτην . παντος δηπου 450^ν .

φυ'λλα εχει ομοια στρουχνω . πλατυτερα μεντοι 36^ρ ενυδροις . αυανθειη μεντ'αν 432^ρ καρ'πον . λεγεται μεντοι 426^ρ βατραχος . βοσκειται μεντοι 457^ν υπο τον αυχενα . βαρυ . νεται μεντοι 418^ν ξηρανθεντα . κοπεντα μεντοι 398^ρ συν οξι . εν ηλιω δει μεντοι 335^ν κελευε . και μεντοι 455^ν φυτου . και μεντοι 443^ρ το δεινον . και μεντοι 436^ν δραχμης . η μεντοι 437^ν εχει . η μεντοι ριζα 427^ν ουδεν . των μεντοι 456^ν γεννησαμενον . το μεντοι 417^ν ουρα . ο μεντοι δηχεις 405^ρ καυλιον . αλλ'οτε και αλλοτε σπερμα . ετι μεντοι 414^ν επιμελως . μετα μεντοι 414^ρ σεσελιδι . πλου' πλατυτερον 'μεντοι' 313^ν ερ'πετου . ειναι μεντοι 413^ν διαφερει μεντοι την ανω κοιλιαν . αγων φλεγμα . καθαιρει μεντοι 115^ρ γενεσθαι . μεντοι 443^ρ Προαμιος . ετι μεντοι 445^ρ — αναστρεφομενων . ητοι νεοτ'των 441^ρ .

κνησμος . καταποθεν μεν ουν 448^ρ εμ'ποιησαι . οτω ουν 420^ρ ανατρεχοντα . ουτως ουν 464^ρ δυσχερων . αταρ ουν . και 426^ρ λειαν . αταρ ουν 435^ρ εμ'βαλλε : | Αταρ ουν 441^ρ πεφυκεν . συσπειρωμενη τοιγαρονν . και 401^ρ ουκεχων αυτον . τοιγαρ'ουν 435^ν ερημια . λυει δ ουν 443^ν κνηγητονντος . δ ουν αυτου 429^ρ κρατι . τουτου δη ουν 429^ν τα θηρειᾶ ταυτα . της γουν αποφορας 397^ν ευρισκεται βραδυς . οδυνωμενος γουν 411^ρ ενηλ'λαγμανωσ . το γ ουν 440^ν κατακλινουτες . ναυτης γου' 480^ρ τοποι . αταρ ουν . και 458^ρ δικην . ενεστι δη ουν ταυτα . 394^ν ερ'πετων . κατα δη ουν 430^ν γιγνεται . ουτοι . ουτοι δη ουν 445^ρ εμ'ποιησαι . sp. 2 οτω ουν 420^ρ πισσης . ετι μην της υγρας 425^ν ριζαν . ετι μην 432^ν χλωρον . ετι μην 435^ρ πνευματων . sp. 2 ετι μην 445^ν λαχανα . ετι μην 453^ρ σωματος . ου μην 477^ρ νεοσσοις . ου μην 482^ρ καμνοντι . ου μην αλλα 426^ν απολεσθαι κακως . και μην 425^ν ταχυ . και μην 443^ρ καμνοντα . και μην 450^ρ θηλη . και μην 451^ρ θανατου . παραιτησαμενον την μελαιναν ψηφον . και μην προσοχηστέον . . ονου γαλακτι . και μαλαχης 455^ρ χορια . και μην αλλα 456^ν διαφορειν ταυτην . ετι μην . και 429^ν εναποβραχεισης . και κονυξης ετι μην 450^ρ σπασμος παρεχει . ετι μη' 458^ρ ανθρωποι . ετι γε μην

304^r ενεχθειη . φερεται γε μην 405^v εγειροται . ερευθος γε μην 408^v εκ'λεγε-
σθαι . επει γε μην 413^v πορος . η γε μην 450^v .

καλειται απ αυτων . ελοπες τοινυν . οι μεν 411^v κενον . του τοινυ^v αιμα-
τος της χελωνης . το μεν 431^r δοκεις . αυτην τοινυν 428^r εκεινου . λαμβανων
τοινυν 449^r συ'φορα . ρητινην τοινυν 457^r μετεωριζεται . αμ'φοτερους τοινυν
448^r αναιρει . χρησηθαι τοινυν 452^v θελει . ο τοινυν καταπιων 455^v θερα-
πενει . sp. 1 καλουσι γε μην 435^r στρεφειν . πεπιστευται γε 429^v .

θεραπιας . επειτα 427^v αυτω . επειτα 448^r ρηγγνυται . επιτα 449^v σφοδρα .
επιτα 448^v καρ'πω . επειτα και 455^r υπαφριζοντας . επιτα 460^v βραχεισαι . sp. 1
ειτα κοπεισαι 328^r οδοντα . ειτα 390^r (margo) αρ'τεμις . ειθ' 394^r μιξεως . ειτα
398^v αυτα . επιτα 400^r ποταμον . ειτα 405^v εκ'κοντος . sp. 2 ειτα 424^v θυια .
ειτα λαιινων 425^v 426^r καθαρον . ειτα 425^v δαυκος ομοιως . ειτα 433^r χρη-
σαιτο . ειτα 436^v κεχηρησο . ειτα 437^r πινειν . ειτα 451^r γαλακτι . ειτα 451^r ναρ'δω .
ειθ' ουτως 452^v] τω . ειτα 456^v μοσχον ωμην . ειτα 475^v ωμην . ειτα 475^v
δεξαμενος . ειτα 476^v παραψαυσει . ειτα 478^v φιλονικουσειν . ειτα 478^r ενθυσ .
ειτα 484^v .

Interpungitur simili ratione saepissime ante *ΔΕ*, *ΚΑΙ*,
ΚΑΙ-ΔΕ, *Η* neque multum interest utrum totae sententiae an
sententiarum partes ab antecedentibus distinguantur.

ΚΑΙ.

Eodem modo quo apud nos hodie quoque usus est inter-
pungebatur ante *και*, si novum enuntiatum incipit: *θρυπιτι δε*
και χρωματα η ριζα . και εξαυθηματα καταστελλει 165^r εχει . και η τουτου τις
πορεια τοιαυτη φαινεται . το δε δηγμα 402^r του σωματος πνοην . και περι
μεν το τετρωμενο^v 408^v οφθαλμοι δε ιλαρον βλεπουσι . και ο παγων επανθει
409^v γαυρειαν δοκει . και τριστοιχοι μεν εισιν οι οδοντες αυτω . 409^v την
κεφαλην κεκλειμενην ως ετερος εχει . και επ αυτης ανεχει το κεντρον . και
κρυπτειν αυτο πειραται 418^v ανθρωποις εστι^v και αναιρει δηγμα . λογος δε
422^v σαυρας εστι το μεγαθος αυτης^v και το δηγμα ομοιως πονηρον 423^r σπα-
σμοι δε περι τα αιδοια συντονοι γιγ'νονται^v και αιμα απουρει 431^v περι τα
σκελη^v και απο τουτων ισχει 431^v κυτισσος^v και ταυτην μιγνυε 437^r δε ερυ-
θροι . και γιγνεται η βοτανη της βοιωτιας μεν 435^r ελλεβορον τον μελανα-και
τουτον επιδαν κατασταιη ξηρος 437^r ιερο^v κλαριον^v και το ονομα απο
κλαρον ετεθη 439^r αυτικα γιγνονται . και ο λογος αυτοις ου σωζει την
ταξιν^v οι δε 445^r ευρησις προς την βοιθειαν^v και βοτρως — ουκ εστιν

βοηθεῑ αδοκιμος· και ταμιον δε 451^v κεχηνασι δ ουν δια παντος. και τα
 χειλη την προτερην αυτων ου φυλατ̄ τι ταξιν 453^v επαυθει ταις παραις
 ερευθος· και βραχειά̄ μεν των ουρων εγκρισις γινεται 454^v παρομαρ̄ τουδιν·
 και τις ουκ αν γελασειαν 464^r ναυς — διαρηξιεν ζαλη. και τας διεσπαρ̄μενας
 περιεπουσιν των σανιδων· και προς αυταις αλισκονται 465^r οι ιχθυες. και
 ει το κλυδωνιον 466^r ενορ̄ μωντες· και αυτην̄ απασαν ανακεινοιεν την θαλασ-
 σαν 467^v καμνει λιμω. και πολεμειν αναγ̄κη 468^v προς δε αυτω τω πυθμενι
 της θαλασσης εστιν. και τροφης ασχετως ερα. τις δε 468^v την τροφην καθει-
 ασειν. και το κητος. . αιρει και αλισκεται. και αντισπα. διαρρηξτε. ουκ
 ισχυον. προς τον βυθον 469^v αναστρεψαι γαρ αυτην̄ υπελ̄θοντᾱ δει. και
 τοτε ωσπερ̄ εχον οστρακον̄ επι την θαλασσαν μεταστρεψαι τηδε ουκει ραδιον
 471^v λιχνοταται δε εισιν αι πορ̄φυραι. και της θηρας επ αυταις τοιουτος
 ο τροπος 472^r αρ̄πην προτινει. και αποτεμων. αυτικα επιγεται τοις ετεροις.
 ως 472^v οραν̄ εθελειν̄ αυτο. και απιστος μεν. κρατει δε ο λογος̄ περι αυτω̄ 474^v
 μενειν̄ επιοντᾱ τον οφιν· και μικρον̄ υστερον̄ προσελ̄θων̄ ανεσοβει 476^v υπερ-
 κνυπουσειν της θαλασσης· και προς ποτον̄ ου χρηται ποταμοις 477^v προσδε-
 ξαμενοι· και τις̄ εξηρ̄τηται 479^v επιλανθανονται· και διᾱ τουτο̄ εισιν̄ εν
 πλαταις̄ και· και τι κερ̄δος̄ αυτοις 481^v θυρων̄ ουσων̄ εκατερωθεν̄ δυο· και
 δελεαρ̄ εστιν 484^r αιρουσειν̄ οῑ ιξευται· και αλλ̄ος̄ κολοιων̄ θηρας̄ τροπος 484^v

Diversum autem est interpungendi genus illud quo ante
 και punctum ponitur etiam tum cum partes similes eiusdem
 orationis velut verba, substantiva, adiectiva, adverbia duo
 hac particula inter se coniunguntur.

Verba duo: κινι. και. . παρηγορει. 28^r επεχει. και. . θεραπεινι. και
 82^v λεπτυνει. και εκφρατ̄τει 94^v συνορμα. και ποιει 117^v μετᾱ ιχθυων̄ σκευα-
 ζεται. και μονη̄ ταριχευεται 122^v εκτινασσει και κινει. και 133^v καλειται.
 συλλεγειν̄ δε̄ χρη̄ περι τον̄ πυραμητον̄. και αποτιθεσθαι. ξηρανατας 134^v
 διαφορει. και θυμους̄ αιρει 137^v αγοσιν. και σκορ̄πι | οπληητους̄ βοηθουσιν
 142^v γαλᾱ αγει. και αποκαθαιρει 143^v αιμορραγιας̄ στελλει. και φαγεδαινας̄
 στελλει 161^r ιαται. και αλ̄φους̄ αποκαθαιρει. και λεπτας̄ σμηχει. τα τε̄ προσ-
 ωπα 177^r αγοσιν. και βοηθουσιν 244^v αποκαθαιρουσιν. και λιθους̄ τρυπ-
 τουσιν 244^v ισθησιν. και ουρᾱ κινει. εστιν̄ δε̄ 245^v εξαγει. και ουρᾱ αγει
 249^v λεπιδας̄ αφιστησιν. κ(αι) απουλοῑ τᾱ παλαια 261^v πραυνει. και ρυπαρᾱ
 ελ̄κη̄ καθαιρει. απηθησισα 268^v επιστησιν. και οδυνην̄ πλευρων̄ παραιτιται
 274^v εξουρειν̄ ποιει. sp. I και σπληνας̄. . τηκεῑ εν̄ εριω. συν̄ αλ̄φιω̄ δε̄
 295^r ζμηχει. και ουλας̄. . αποκαθα [ιρει 299^r επιθες. και. . διαιρει. και εκ-
 θλειβε 299^v αποκαθαιρει. και κεφαλαλ̄γιας̄ απαλατ̄τει 300^r κινι. και. . αγι
 304^v αφιστησιν. και στιγματᾱ εξαρει 307^v καθαιρει. και παχος̄ ποιωδες̄ ποιει
 310^v ανακαθαιρει. και απουλοῑ 321^r ουρᾱ αγει ποθισα. και. . ωφελι 358^r ινᾱ
 μενη̄ το̄ πνευμα. και. . φερωσειν̄ πονον. τοῡ δε̄ αθλοῡ 372^v αγει. και. . ποιει

380^ο δει δε . . βροχειν εν κοτυλαις . sp. 1 και παντη . . επιπλαττειν 383^ο επει η-
νοχως ενυγχανεν . και κατα τον σφυρον υπελ'θαν 394^ο φαινεται . . σφαιρα .
και . . μειοντος τινος δικνυται 394^ο μεταβαλ'λεται την ειδεαν . και δοκει
φαινεσθαι 400^ο ισχυοσι τε αληθονες τον πληγεντα απαστοι και ολος ογ'κου-
ται 406^ο τον θανατον ηκειν . και διαλυεσθαι . ται μην 410^ο Ο δε χειρων
οιτος . . κενταυρος ην . και πατρος γερονεν εκ' του κρονου . sp. 2 εν δη τω
ορι 412^ο ρυεσθαι . και υπεξαγειν 412^ο επιφερει . και . . απιασι 412^ο πυρρον
εστι . και ως σφηκος φερει 417^ο εμ'φνεται . και οδυνην παρεχει 418^ο αγει . και
φλεγόμενον τε εστιν 419^ο διαιταται . και μενει 423^ο παιουσι φυλ'λοις . και γελωτα
δη εχουσιν οι παιζοντες . και . . παρεχουσι . οτι 434^ο ερεβινθος εχει . και εστιν
επαχθης 435^ο παντα . . εσται . και παντελης καταληφεται 436^ο κοπτεσθω
παντα . και μιγνυσθω 437^ο το με πρωτον λυγμον ποιει . και αμηχανειαν . .
αγει 440^ο αλλα γαρ' επακολουθει . . φερεσθαι και σταζειν 440^ο νεκρωδες
ποιει . και . . δεχεται 447^ο συρ'ρεοντος του κακου των ενδον . και συνιστα-
μενον 450^ο βοσκειται μεντοι την δροσον . και τω θερει . . θαμνους διωκει .
ωχοι δ ουν 457^ο εξοζει . και χωρει . δια του στοματος 457^ο εμ'φνεται τε ακρι-
βως αυταις . και ου μεθιησιν ελ'κομενας . οι δε 460^ο υπενυψεν . μεχοι και της
θαλασσης εκ'τειναι τα οπλα . και διδαζει 461^ο εφικεσθαι . και αναδησασθαι
στεφανον 462^ο χωριζεσθαι ονκ εθειλουσιν . και επι το σκαφος ανελ'κονται . ει
δε 462^ο σκιρτωσιν μεθ' ηδουης . και εκ'πληττουσιν 464^ο πλησιασαιεν . sp. 1
και την πετραν απολιψουσιν 464^ο επιτηδωσιν τε αθροαι . και περιβαλλουσιν .
ωσπερ' παρθενoi . χρονιον αδελφον 462^ο επαφιασιν' τοις κυμασιν . λιθον ενθεν-
τες . και προστρεχουσιν τα νεωτα τε παρακνωται . και ουτως 465^ο ταραξαντες τε
αυτους . και συναγαγοντες 467^ο δεδιεναι . και φευγειν 465^ο τα των κητων
μεγιστα κατα μεσα τρεφεται τα πελαγη . και επι πλειστον ου καταδυεται
468^ο διατριβει . και ανελ'κεται 469^ο ετερα βεβληται . και αλλη διαπεπαρ'ται
466^ο χειρωσάμενου . . το ανθρωπινον . κ(αι) . . επαφεντος το βελος . φιλονικη-
σαντος τε . επιδη 461^ο δεδοικασειν . και συρ'ραγειςαι νικωνται 468^ο ωστε τοις
αλιευσιν εξειναι εφελ'κεσθαι . και σιδηρω διαφθειρειν 471^ο μηδε καταδινειν
δυνασθαι δια την των φολιδων ξηροτητα . και παρα των αλιων αλισκεσθαι
471^ο κατεσθιει . και περιειπταται 472^ο αποσοβει . και διωκει . και τις αν ειποι
λιγειν αυτην . ορας ω τεκνον 472^ο προς αγραν ορ'μαν . και βατραχοις επιτι-
θεσθαι 474^ο διαφθιρουσειν τους νεοττους . και λυπουσει 474^ο ορ'μωσι . . τας
χειρας . και διαφθιρουσειν 474^ο ιασαντο λαβουσαι . και . . απεπητη 476^ο ανασπα .
και κατεσθιει 477^ο αιρει . και ειται 477^ο αφιασειν . και παλιν αναρ'παζουσιν
478^ο οιηθωσιν . και χωρουσιν 478^ο εκ'διδαχθειεν . και τις αν εικασειεν 478^ο
προσκομιζουσιν ταις θαλ'πουσαις . και δρωσειν 478^ο χρωται . και' εχουσειν
480^ο τειθεναι τας καλειας . και . . βροχειν 480^ο ει τις αποτεμοι γλωσσαν χαλ'κω .
και φαγειν δοιη 481^ο αγνιζει μια . και ανακραζει . ουτω τε αφειπτανται 481^ο
οι κυκνοι . . ταις ακταις τροφοντ(αι) και ταις λιμναις . και αντιχουσειν 482^ο

ορθονται . και . . . εφέλκεται . ωστε 484^v ωστε αποπτηναι μη δυνασθαι . και αιρει-
σθαι 484^v περιρηγνυται ταις δανισειν . και διαφθειρονται 485^r.

Substantiva duo : συν οινω . και . . φλεγμονας . και φυματα . και 27^r βη-
κας . και ρηγματα 27^r ερυσιπελατα . και ερπητας 36^r περι σπληνα . και ηπιαρ
46^r εν τω ταυρω ορει γενναται . και εν ταπροσιρι της αιγυπτου . 45^r σπερματων .
και τιματων . εστιν θεραπειυτικη . 58^r υς . και λυκος . και 66^r αυτους . αλω-
πεκας . και παρδαλεις 68^r πιτυρα . και ψωρας 78^r μελαντηρον . και ακανθωδη
μικροτερον . ομοιον βοος γλωσση . οπερ 76^r το ανθος . και ο καρπος . 82^v θερα-
πειυει εληη . και ταλλα . . 82^v πανει . και . . σκληριας . και αποστροφας 86^v οδους .
και οικοπεδα . 93^r καταπλασμα . και το αφεψημα . 93^r σπερμα . και τα φυλλα
97^v ραγαδας . και συριγγας 99^v πηγανου . και οινου 94^v ακρωτηριοις . και
συνσκιοις 94^v σισυμβριου . και λελισφακου . ηδιστη 102^r θυμου του σκληρου .
και θυμβρας 108^r ορχεων . | και δακτυλων 109^v αγι δε ουρα . και παχεας εσθ'
οτε δε και αιμα . λουεσθαι μεντοι 111^v μετα σησαμοειδους . και θαψιας χωλου
η αλικος . και 114^r μετα . αλευρου . και οινου 115^r εν τραχεσιν . και γεωλο-
φοις 115^r εν τω ελικωνι . και παρνασω 115^r ενπνευματωσαιδι και θηριων
δηγμασιν 119^v δυναμιν αγει την αυτην τη σκιλλα . και σκενασιαν 126^v αγει
ουρα . κ(αι) εμμη | να 125^v ο χυλος . και ο οπος 139^v αιμορρα | γιας . . εκ
μυκτηρων . και δυσεντεριας 145^r βελτιον δε η μακεδονικη . sp. I και εν ταυ-
ταις η πυκνοριζος 148^r βοηθει στομαχω καυσουμενω . και οφθαλμων φλεγ-
μοναις 149^r πορφυρον . φυεται εν πανισκιοις . και τραχεσι τοποις . δυναμιν
δε 149^r αλεκτρουνας . και ορτυγας 158^r περι θωρακα . και βηχα . και αιμο-
πτυεικοις 160^r κεφαλαλγιας . και προς τους υποκεχυμενους 165^r φλεγμονας
πανει . και σπαργωντας μαστους . ερυσιπελατα . σβεννυσι 171^r συν οξει εφομενα .
και αρω 175^r σπερμα προς στροφους . και ενπνευματωσεις 181^r συνκολλα
καταπαδομενη στρεμματα σφυρων . και περι τα αρθρα χρονια αληγματα 238^v
τραυματα . και καταγματα . αναγι δε και οστα . και 241^v χοιραδας . και παρω-
τιδας 244^v δει δε προανατριβειν νιρω τον τοπον . και οξι 244^v διαθεσιν .
και αλσιν στομαχου 244^v ο δε χυλος . . παριθμια και κιονιδας . και αφθας
θεραπειυει . και 247^v προς ωταλγιας ποιει . και προς τα εληη 273^v ε | ν εστικη
της λιβνης . και εν . μακεδονια 280^v ακοποις . και κεφαλαλγικ(αι)ς δυναμεσι .
περιοησει κ(αι) ανθρακας . αρμοζι 281^v αμμωνιακω . κ(αι) κηρωτη δοκιμα-
ζεται δε 281^v στραυγουρια . και λυγω . sp. 2 και ιντερω . και 291^r κλωνια
τριω η τεσσαρα . και εκ τουτων μασχαλας 292^r κεφαλαλγιας . και στομαχου
293^v προς ακροχορδωνας . και προς χεμεθλαν . ενχρισθεισα 298^r οινου . και
ελαιου 298^r αποστειματα . και αρωματικας δυναμεις 298^r εγκλυσμα . και οδονταλ-
γιας 299^r μεγαλην . φυεται εν οικοπεδοις . και αμπελωθεσιν τοποις . ολος δε
299^r προς . . βηχα . sp. I και ρηγματα . και σπασματα . και 310^v αλας μιξον .
sp. I και στιμεωσ 300^r κατακυσθεισας . και τα νεμομενα ελ'η εφθη δε εξανθη-
ματα . και πυρικαντα . και 301^v τρυφεροτερον . sp. I και αιδαδιμον sp. I καιλος

γονιοειδής 315^ν προστεθίς δε ενεργως δακτυλιον . sp. 1 και μητρας και φλεγμονας
 βοήθει 315^ν συριγγας . sp. 1 και τα φλεγμαινοντα παρηγορει 317^τ καρδαμω . sp. 1
 και ἰδατι 318^τ στραγγουριαν ἰαται sp. 1 και λιθους 341^τ ο καὶ ῥπος . και ὁ ὀπος
 349^ν αποθεσις . και τουτου ὁμοια τοις προειρημενοις 350^τ ἀγει χολωδιη . και
 κοπρια 356^ν φλεγμονας διαφορει . και ὑπωπια . . καταπλασθεισα . συναγ' ἰκων τε
 359^ν κενταυριον μεγαλ . κενταυριον λεπτον . 389^ν (rubrum) ἐρ' πετων ειδη . και
 τας απο τουτων βλαβας 393^τ φροντιδος αποστειρησειεν . και προσει τιμης .
 ἀλλ' . . 394^τ του θερους . και της ὄρας 394^τ εν μελιτη που . και τω ελικωνι
 394^τ καρδαμου τε επιμειξας νεαρον . και δορ' κίου το ἴσον 395^τ βρον . και
 το ὄνογυρον 397^τ και ἡ ῥιλα δε του σιλ' φριου . και ελελισφακος ἐμ' βληθεντα .
 και ταυτα . . βοήθει . ἰδοις δ αν 398^τ εις την σωτηρειαν . τον της κεδρου
 καὶ ῥπον . και το πευκεδανον . και 398^τ εκ της νομης . και της τροφης 399^ν
 δυσβατα των χωρειων . και τας αιμασις 400^τ την μεν ουν διαιταν ποιειται .
 και τας καταδυσεις ο αιμορρους ουτος . εν δαπεδοις τε 402^ν ὁ δυναται
 τοιουτοις ἄρα συσχεθῆναι κακοις . και οιοις αν τις . . διαφυγοι . πρωτον μεν
 γαρ' οιδενεται . μετα δε . . δικνυσιν . 403^τ πρωτον μεν γαρ βαρυτατη τις οδ' μη .
 και δυσωδης λιαν αυτου δια παντος χωρει . επιτα δια του βαθους ἴουτος
 του δεινου . και 406^ν εν ταις αισχαιταις . και τοις αλλοις τοποις 408^ν επι
 τας ὄρας καταφυγων ἐρ' χεται . και επι τας φηγους . και χρηται 408^ν μη
 μονον ταχει . [και] μεγαθει . αλλα και . . ειδει . και αυτη 410^ν υποστροφας
 συνεχεις . και ἔπαναξενξεις 411^τ συμ' φοραις . και κακοις 412^ν προσχρωμενος .
 και διαμινυς 414^ν βοήθημα . και σωτηριωδες 414^ν ενώδιας . και των ταυτης
 καλων 415^ν ὑπνου . και ὄδυνων 415^τ εχομενον μεγαλη μεν φρικη . και οιον
 απο χαλαξης 420^τ ὁ θανατος επιλαμ' βανει αυτον τε ὁμοιως . και μελιτ' τας
 αποβαλουσας το κεντρον 422^τ το της τευθηροδος κεντρον . και το της ἀμ' φι-
 κεφαλου σκολοπενδροης . 422^ν ὄριγανον . και τα στρομ' βια 426^ν ὑπο των σκουρ-
 πιων . και των φαλαγγων 428 κρυμνην . και γρασσον 429^τ ος του τε
 οφθαλμου μεταξυ τυγ' χανει . και της ρεινος 429^τ φυλλα οποταν ἦ χλωρα .
 και ην σκολοπενδριον βοτανην . ο καυλος 429^ν λαγων . και δορκαδος 425^τ
 ναρ' θημος καυλιᾶ . και ἰπ' ποσειλινου 425^ν δορκαδος και ταυτης νεογνον . και
 νεβρω̄ τα περιτ̄ωματα και εχινον ελαφου . μερος εστιν εχινος ελαφου 425^τ
 καὶ ῥπος ο της κεδρου . και ὁ της ἀρ' κευθου 425^τ αργουσα sp. 6 βᾶτος
 ἀρ' κταιον sp. 2 και sp. 1 αι λοιπαι 432^τ θυλακις λεγομενη . και πεπαιτις
 αλλη 432^ν κοριου της αργιας . και σκουροδο̄ 434^τ πλησιον της ραμνου . και
 αυτης της ραμνου 434^ν καυλειᾶ . και ασπαραγος 434^ν γαμος . και τα επι
 τουτοις 439^τ ερισυμος βοτανη . και των αργιω̄ ερεβινθων καὶ ῥπος 435^τ νυγμα-
 τος . και ασκον 436^ν τριφυλλον . και τον του οπιου χυλον . ο σταθμος 436^τ
 ο σταθμος τρις ὀβολους ἐλ' κων ὑπαρχετω . του οπιου τουτου . και τον εοικοτα
 τω κροκω . ἐρ' φυλλον ὁμοιως . και κρηθμον . και 436^τ κινναμωμον . και σφον-
 δυλιον 437^τ δαφνης καρπον . και ης το ὄνομα βοτανης κντισσος 437^τ χρυσον

τε αυ πεπυρωμενον . και αῤῥυρον 441^Γ των νεων . και των διαφθειρομενων ανθρωπων 445^ν εκῤῥισεις απεῤῥαζεται χαλεπας . και οια των ωων τυῤῥανει τα διεφθααρμενα 449^Γ τριων οβολων . και τουτου δηλαδι του σταθμου . εστω 450^Γ ομοιως και εχνοι . . και το κτενων γενος . οι γαῤῥ 452^Γ προαμνιου ουτως ονομαζομενης . και αλλης χρησιδος . και οινω 455^Γ μαλαχης τω χυλω . και κεδρῖνης 455^Γ ναρκωδες γιγνεται το σωμα . και ὀλον ασθενες . και κοιμιδι 456^ν τρυγα . και οριθιες 456^Γ των παλεων . και ἤρυνῥιου 457^Γ αυταρκες προς σωτηρειαν . και σπληναν γενοιτο 458^Γ πυλαι τοις δικτυοις ειδιν . και φυλακες των πυλων . και 460^Γ οικουντας ὑπεῤῥ τον τιγρητα . και το βακῥτωῤ φυλον 463^π τιμελι . και σωματι συμμιγη 464^ν καταχειει τους φωλεους τω φαῤῥμακω . και τας θαλαμας 467^Γ ακροπολιν . και τας οικιας 469^Γ ακανθαν . και τους σκολοπας 470^Γ βοστρυχας . και ὀτανιδας 480^Γ σκοπελοι . και αι φαραῤῥγες 482^Γ εν ερημια βοησομενοι . και επι ακτες (1. -αις) 482^Γ.

Adiectiva et participia duo: καρπον . . εοικοτα . βαρυσσμος δε οδη . και . . πικροτατη και 15^ν βελανοις ομοιαι . δριμια τη δυναμι . και θερμαντικαι . κινουσι δε και ουρησιν . και εῤῥμῥνα ποθισαι . και . . πασματα και . . βηχας και ρηγματα δραχμης ῥ 27^Γ ελεφαντιωντα . και ρευματικα . και . αρμοζει . ισχει δε . . αιμορραγιαν . νομας 30^Γ λυθεν δε οξει . και επιτεθεν 46^Γ προς τα ἰοβολα . και προς τας ενπνευματωσεις 50^Γ μιζω δε εστιν αυτου . και δριμυτερον 75^ν περιχριομενον . και στοματικον 92^Γ θλασθεισα . και βραχεισα 94^ν δε ὀπτη και εῤῥθη . και 96^ν αγει δε το φυλλον αυτου ξηρον . και νεαρον ποθεν 103^Γ εν ορινοις . και τραχεσιν χωριοις 116^Γ καρκινωδιῥ και κακοηθη 118^ν ὑπολευκον . και ὑποκιρρον 119^ν ευωδης . και αρωματιζουσα . φνεται εν παιδιοις . και εν τραχεσι τοποις . δυναμιν δε εχι 125^ν ὑποποῤῥφυρος πικρα . και πυῤῥρωδης προς την γευσιν . φυλλα 126^ν ὑπνωτικος . και ανωδυνος 136^ν καυλωδεστερα . και λευκοτερα 136^ν εμμηνα . και δευτερα 137^ν δριμυ . και θεῤῥμαντικον 140^ν εψηθεισαι και διακλυζομεναι 244^ν ελαττον μεντοι και στενοτερον . και αποξυ 240^ν λευκος . και ευτροφους 250^ν ομοια πολλα εχουσα . και υψηλοτερα 256^ν νεφρητικους και κυστιν αλγουντας . συνεψηθισα δε 265^ν εστιν σπιθαμης εχουσα . και μιζον 267^ν ὀμον . και ταριχευθεν 269^ν αῤῥμοζι αιμοποτοικοις . και στραῤῥγουριωσιν αγι 273^ν σκληρον . και δυσαποστατον . ριζα 278^ν ενχεῤῥμενον . και προσκλυζομενον 279^ν ερευνητικη δε εστιν . και ουκ ουρητικη 283^ν πεπωμαμενη . και καθιῤῥμενη . εις κλιβανον . λαμβανεται δε 298^Γ Ιαντες . και κοιλανανες . κατα τουτου 299^ν περικλυσας . και περιπιῤῥσας 299^ν ανωδυνοις . και θηριακαις . και βηχει 305^ν μιγνυται δε θηριοδηκτοις . και τοις λιθαργυρον πεπωκοσιν . πνευματων εστιν διαλυτικον . 305^ν μικρον . και δυσσομοῤ | 307^ν φνεται εν ορινοις τοποις . και ἔλωδεσι 310^ν ὑποστρογγυλα . γωνιας εχοντα . και 310^ν χλωρα λια . και ξηρα δῥ εσηομενη 310^ν γλισχων . και σαρκωδων 335^ν εψηθισα δε συν οξει . και διακλυζομενη 339^ν εν ἤλιω . και τας επιγινόμενας ξανθας . και λεπτας ποιει 339^ν καυλον πηχιαιον . και μιζονα 373^ν ο χυλος

μιγς μελιτι . και εμμηθις 373^v ριζα αφειψηθιςα sp. 1 συν οινω . sp. 1 και διδομενη . . αριγει . και εχιδνοθηκτοις ομοιως 381^v λευκη . και αχρηστος 385^v οι φαγοντες αυτο . και πληγεντες 386^v εμβληθιςαι . ελαιω καμ'παι . και ανατριφθιςαι . ικανωτατους 398^s χαλεπωτερα τυγ'χανει . και βλαβερωτερα 399^r κεκορεσμενη . και ὑπνου ποτε μετασχειν θελουσα . 399^v ως τεφρα γιγνο μενη . και ανθις μη . λινοειδης . και αλλοτε μελενομενη . και αλλοτε 401^v τυρωδες εστι | ἴδιν τους οφθαλμους αυτης . και γορ'γον βλεπο | τας 401^v σπενδη . αλλοιον ολκας επιπεδουτος αυτη εναντιον . και δυσχερους πνευματος 402^r διδου πινειν τω εγγυς . και παρα το δεινον εκινο ελ'θοντι | 412^v δηχθισιν . ικανως βοηθει sp. 2 και το λεγομενο 413^v περιβεβλημενα τα ταυτης . και περικειμενα 415^r αιρομενη τε εις ὑψος . και αδρους τροφουσα τους κλαδους . ανθη δε 427^v ουτοι πανταχου ορωνται . κινουμενοι τε οι παπ'ποι . και ρειπιζομενοι 443^v αγλακη . και μελανην 445^v μεταποιουμενοι . και κατεσθιοντες 445^r υπαφριζων . και σπαιρων 449^v πολυ . και συνεχες 457^v οινου εγγ'γων . και παρεχων πινιν 458^r αγωνιζομενοι . και προς το περας επιγομενοι του σταδιου . ου τον κρατουντα 462^r οι κεφαλοι ανεξομενοι . και . . ολιγωρουντες 462^r νικωντα εκαστην . και ταρατ'τομενον την ψυχην 462^v φιλονικουντες αλληλοις . και προς το δελεαθ' επιγομενοι 465^r κηνηοτας . και προπιθαν αλληλων επιγομενους 465^r εριδοντας . και την εριν αναδικνυντας . πονος συν 465^r εκ'ταρατ'τομενον . και ἰλυν εχοντα 466^r ασθηνουντι . και ουδε ὄραν ει δυναμενω 468^v ευνοικως . και μονον ουχι φθεγγ'γομενος 468^v ορωσιν . . θεωμενοι . και προς τα της αγ'γελειας αισια κηνηοτες 470^r κατενεχθεντος χειμαρρου . και ποιουντος 470^r αλληλοις τε εισιν φιλοι . και προς θηραν ὑπουρ'γοι τοις ανδρασιν . sp. 2 ευγουν 471^v την χροϊαν λευκος . και τοις τας φασδας αναιρουσεν ἱεραξιν προσομοιος 477^v λευκοι τε εισιν . και ως αι περιστεραι βραχεις . οι δε τουτων μεν εισιν μειζους και ισχυροτεροι . πυκνοτατοις δε 479^r μουσικοτατους παντων ορνιθων . και ἱερους κολουμεν 482^r σοφον τι μηχανωμενοι . και χαριεν 4^ov .

Adverbia duo vel similia: περι τα δενδρα ανω . και και (sic) κατω νεμομενη . καρ'πον δε 124^v νεωστι . και προσφατος 455^r εισιν αι τουτων εγγυς διατριβαι ναι μην . και παρα την αμ'μον . η δε 402^r .

Hunc locum vel maxime idoneum esse puto ad aliam observationem adiungendam. Ponitur enim punctum inter similes partes orationis quae modo cum καί particula coniunguntur modo sine ea enumerantur.

καυλους δε ανησι . πηχιαιους και μιζοντας . παχους μεγαλον δακτυλου . λιπαρους 13^r φυλλον . . εχι . . παχυ . λιπαρον . εν τω 15^v ξηραντικην . στυπτικην . των σωματων . κοιλιας 15^v ἴσχιασι . δυσουρϊαις . 24^r γλισχα . πολυσομα 25^r υποστρογγυλοι . βαλανοις ομοιαι 27^r της ριζης . προσλαβων οινου παλαιου . γλυκεος . και σμυρνης . και κροκου . 27^r μακρας . δυσθραυστους 37^r βοηθει . ωφελει και 41^r ἰκτερικοις . δυσουρουσιν . 43^r θρυπτει δε και λιθους .

κοιλίαν ἰσθησῑ | και ἐμ̄μηνα . και λογια ἰσθησιν . και ἀγωγας . καταπλα-
 τετα . και . . δασυνει . χοιραδας . . συν κονια . συν λαδανω . . σμηχομενον 43^τ
 πρᾶϋνει . και πυρι | κλυτα . και χεμεθλα 44^τ ομοια . στενοτερα 49^τ μελαν πυρω-
 τικον . πινομενο̄ 50^τ θερ̄μαντικην . | ενυπνον . ανωδυνον . ουρητικην . υδρω-
 πικην . διαψυτικην . αδιψον . 50^τ στροφους . και ρηγματα . σπασματα . σπληνας
 τηκει * ωφελει και 59^τ θερμαντικην . ξηραντικη̄ | 60^τ πτυϊκους . κοιλιακους .
 στομαχικους 61^τ πορ̄φυροειδες . υποφοινί κίζον 62^τ ποθεισα . κεινει και ουρα .
 ποιει και 64^τ υπομελανα . λιπαρα 72^τ πολυχυλον . οινωδη . οστις 73^τ πολυκλω-
 νον . ευμηκη 74^τ ανθη μηλινα . μιζονα 75^τ δυναμιν δε εχει στυπτικην . ἰδιως
 αρμοζουσαν 78^τ ἐμ̄φερης . δυναμιν εχουσα 80^τ ποα γνωριμος . στυφι . ξηραι-
 νει . 82^τ στυφονν . ξηραν 82^τ ακανθωδεστερον . δριμν πυρωτικον . 83^τ επτα . |
 χρωδη . δισπιθαμιαια . | 85^τ στρογγυλον . γλυκειαν . εσ̄ θιομενην 85^τ τροφι-
 μος . πνευματικη 88^τ υποστριφουι . γλυκια χυλιζομεναι 92^τ ομοια . ὑπερυθρα .
 τα δε 94^τ θερμαντικην . στυπτικην . δυναμιν δε 94^τ ρηγματα σπασ̄ ματα . βηχας .
 καταρρουν . ποθεισα δε 96^τ κυλον δε εχει | λιον . ορθον . ως διπηλαιον . και
 παχυν ως βακτηριᾱ 96^τ σπιλωτα . κυλον σπιθαμιαιον . ὑποπυρρον̄ πιπεροειδη .
 97^τ προστιθεμενη . ὑποθυμιαμενη 98^τ καρ̄κινωματα . κρυπτα σκληρωματα παρω-
 τιδων . μασθων . διδυμων φλεγμονας . 104^τ μελανα . στρυφνο̄ | 107^τ ρηγματα .
 ηπατος φλεγμονην . 110^τ επιμηκεστερα . και μικροτερα . ανθη δε 110^τ μακροι .
 τετραγωνοι . τραχισ . ομοιοι 111^τ μελαν . ριζα λεπτη μικρα 111^τ κλυτια . λεπτα .
 πολλα . προς λογο̄ 112^τ καταπλασσομενος . αλφους και λιχνας . και λεπρας
 πρᾶϋνει 115^τ επιλημ̄πτικους μελανχολικους . μαινομενους 115^τ λιβανωτου . η
 κηρον . και κεδρινου ελαιου 115^τ χλωρα . πλατανοειδη 115^τ δριμιαν . θερ̄μαν-
 τικην 116^τ ευωδη . μεγαλην . δριμιαν 119^τ ἱματιαν . υπολευκα . ευωδη 120^τ
 γλυκια . ευωδιμος 121^τ κλυτης δε κοιλος . τρυφερος ὑψηλος 122^τ ὑποφυνισ-
 σομενα . κομη μεση ανθους . κορυμβους 122^τ γραμ̄μας ἔχων . φυλλα πλατυ-
 τερα 122^τ συνεστωτα . . μελαν . επιμηκεστερον . δριμν αρωματιζων . ριζα λεπτη
 122^τ φυλλαρια . . το . μηκος . δασεᾶ εριωδεστερα 123^τ ριζαν σκληραν . παχιαν .
 φνεται 124^τ κληματα πολ̄λα . λεπτα ακανθωδη . ως παλουρος . η βατος 124^τ ριζα
 επιμηκης σφοδρα . μελαινα κατα την επιφανιαν * ε̄ | δοθεν λευκη . 125^τ κυκλω
 οξυτατα . σκληρας ων το χρωμα λευκο̄ | 125^τ θερμαντικην . ξηραντικην . οθεν
 128^τ και λυγμους . και εμετους . και χολερας 128^τ καρπον στρογγυλοῡ . απο-
 κρεμαμενον 130^τ σκορπιοπληκτους και φαλαγ̄γιοδηκτους 136^τ πλατιαι . μα-
 κραι 141^τ σκληρα . στυπτικη 145^τ πικρα . οπιζομενη 147^τ λευκα ὑπολευκος .
 γωνοειδως . . . διεστωτας 147^τ χολωδες . φλεγματωδες 147^τ αποκαθαιρει . ελμινθα
 κτεινει 154^τ χολερα και ριγεσιν . και προς τα θανασιμα 154^τ δασυνει . χοιρα
 δας διαφορει 158^τ συν κονια . συν λαδανω 158^τ ανθειςιν . ριζα παχεια
 στεραια 162^τ φυλλα φερει παραπλησια τη μελεα . δυσωδη | κλυλους μα-
 κρους κενους * καρπον στρογγυλο̄ | 168^τ παρωτιδας . φυγεθλα . και αποστη-
 ματα . σπλημικους τε 172^τ ερυθρους . ριζας ξυλωδεις . μεγαλας . πλειστας

173^γ εκκλητικά . πεπτυντικά . διψώδη . ασώδη . αποκαθαρτικά . ευκόλια . 186^δ μικροτέρα . ὑπολευκα 198^δ ὑποκύλος . διαπυκνος . ὡς 237^γ χρῆσιμον . διουρητικόν 230^α πορφυρα . στυγηδόνα . απ ἀλλήλων διεστώτα 240^ν συν μιλτω [τικην . δικτικην 240^ν συν μιλτω και λιβανώτου . εψηθέντα . οδονταλγίας διακρατούμενα . εν τω στοματι κου . φίζουσι 240^ν γρηγορει . ὠμον τε και εφθον . εσθιο 240^ν μικρα . μακροτερα 255^ν στρογγυλος . ποικίλος 251^ν καρηβαρισκος . κοιλίας στατικός 250^ν . . οφυλλος . λεπτος 250^ν]κοις . σιοταματικούς . επιλημ΄πτικούς . κε | 261^ν φυλλα . . εντετεμημενα . κυκλω ὑπογλαυκα ρίζα . ὑπομηκη δε 268^δ κατακαυματα . φυγεθρα 271^ν επεχει . διαφορι χοιραδας σκληρίας . οιδήματα 272^ν καθ εαυτα . και μετα ροδινου 274^ν φνετα περι τα οικοπεδα . και θρινικια . τουτου τα φυλλα 274^ν κακοχυλον . δυσονιρον 277^ν αμαυρωτικον οψεως γινεται . και κακοστομαχον . αρηγει . . πινομενος . ο χυλος . και αυτα δε καταπλασσομενα ωφελει . βοηθι 277^ν σπληνας εκτηκει . κοπον λυει . και ωφελει 278^ν εκ΄ μιας ἀρχης . λευκας . η και ὑπερφθρας 280^ν ποτιζομενος . κ(αι) ἐμ΄μηνα τε αγει . και ἐμ΄βρου φθιρει 281^ν σπασματα . ρηγματα . πλευρας ἀλγημα . βήχας . στροφους 281^ν πικροτερος τη γευσει . ενδοθεν λευκος | ἐξώθεν κροκίζων . λιος . λιπαρος . ευθλαστος . ταχαιως δε διειεμενος . βαρυσμος . ο δε μεγας . φαυλος 281^ν ευστομος . ουκ ευστομαχος . ερευνητη δε 283^ν εμετικον . ουρητικον . σπληνος καθαιρετικον 283^ν μελιτι . και νομας . και υπο πια αιρει . και εχεοδηκτοις . βοηθι . αλωπεκίας 283^ν λαμβανομενος . επεμετικωτερος . αρμοζει . ὑδροπικούς . καταπλασθεις . ευθετι δε 283^ν γεννητικη . και θερμαντικη 283^ν σπασματα . ρηγματα . σπληνικούς 285^γ ρίζα . . επερευθεστερα . ανοσμος . χυνη . ὑποκουφος . εστιν δε 285^γ παχυν . ὑποκαινον 286^ν τραυμάτων . και νεοτρωτων 286^ν ακροχορδωνας . και θυμια . και 292^α ποδαγραις . και στρεμ΄μασι 292^α προς ἰρυσίπελατα . και ἐρ΄πητας 293^α μίζονα * και πλατυτερα . καθ΄πος . . κίϋρος . πινεται 293^α καταπλασσομενον * και ὁ κανλος δε αυτου μιγισ προς ερυσίπελατα . και ερηπτας συν ψιμιθιω . και λιθεογυρω και ροδινω sp. I ευβερχομενον 293^α ζεσθεν . τη ρητινη τηχθεν 298^δ δασα . σκληρα . ενώδη 303^ν επισπασθαι . αποπλεγματίζειν διαμασηθεν . μιγισ δε 309^α ενπικρα κατα την γευσιν . κανλιον σπιθαμιαιον 310^ν συν ελαιω δε ἐμ΄βερχομενος . τη κεφαλη ἀρμόζει φρενητικούς . λιθαργικούς . κεφαλαλγίας επεχει δε και 313^ν ἰκτερικούς . και ηπατικούς υστερικην πινα . και ορθοπνοϊκούς επιλημπτικούς . 313^ν θεομραντικη . δικτικη . φυσώδη κοιλίας . ταρακτικην . ξηραντικην στομαχον . και ποντικην . διψους ἐλ΄κωτικη 316^ν ξενισμους . και αρτηρίας 316^ν φυλλα μακρα . ανθος λευκον . ρίζα ισχνη 325^α στριφναι . σκληραι . φρονται δε παρα ποταμοις . και οικοπεδοις 336^ν ἀμ΄φοτεροι δε στρυφουσιν . ψυχουσιν . εισιν τε 336^ν πλατυφυλλος . κολλωδης 337^ν μετα ὄξους . και τοις ἴξιαν ποιουσιν μετα οινου . και ἐμ΄μηνα τε 337^ν ἴαται . και θρυπι . και . . αγι . λαμβανεται δε 338^ν ρίζα λευκην . λεπτην . παραπλησιαν 338^ν ἀρμόζει . και προς πτεονγια και ανθρακας . φαγεδαινας . γαγγραινας .

συριγ'ρας . και 339^ρ τεσσαρας η πευτε . λεπτους ερυθρους . | οπου λευκου
 μεστους . κεφαλη ανηθοειδης 349^ν κεφαλην πυκνην . περιφερη . εν η
 ο καρ'πος . ωσπερ' οροβος ποικιλος . ανθη λευκα . ολος δε 350^ρ ραβδους
 εχων σχοινωδης . παραφυαδας εχουσας 351^ν κερεαν εχων . ριζα λεπτη .
 μακρα 351^ν δυσευτερικους . αιμοπτοιικους 355^ν ειδος εστιν υπερικου . διαφε-
 ρον κλωσιν 356^ν φυλλοις λεπτοις . ανθη μηλινα 356^ν σπερματιον . ομοιως
 φυσαις ποιρρον . περιφερηλιον . ως 360^ρ διπλαι . δασειαι 361^ν κομην κορυμ-
 βοειδη . ομοιαν 371^ν θερ' | μαντικην . στυπτικην . ηπατικοις 371^ν τρυφερα τις
 ποια . θαμνοειδης sp. I λιους αναφερουσα καυλους και φυλλα δε προσχιδη .
 ανθη μηλινα . ισχυρως στιλ'βοντα 372^ν πλειονες . κροκοειδης την χρσαν . καρ'-
 πος ωσπερ' της κερατιτιδος . ταυτης ο χυλος μιγισ 373^ν παραφυαδας φυλλων
 μεστας ομοιας 373^ν καυλον τετ'ραγονον . πολυγονατον . τα δε φυλλα 381^ν γονυ
 τεταρ'σωμενον . ομοια μυγαλης . κεχαραγμενα δε . . μακροτερα . sp. I βαρυσμα .
 sp. I | σκιαδιον δε 381^ν υδραγωγος . κακοστομαχος . | μελιτι δε 381^ν μαλασσει .
 και αναστομοι . και διορθουται τα περι την διαθεσιν . και ο καρ'πος δε 381^ν
 φυεται εν τραχεσι τοποις . και πετρωδεσι χωριοις . εστιν δε θαμισκος σπιθα-
 μιαιος . | φυλλα εχων μικρα τω σχηματι . και τη σχεσι sp. I 382^ν αρθριτιδας .
 παρωτιδας . φυματα . οιδηματα . . μετα ροδινου . και οξους η υδατος . 383^ν προ-
 κλητικον . δυσμεταβλητον . καταπλασσομενον δε 386^ν παρ ανθρωπων ποιηρων .
 και τας . . βοηθειας . και αντιπαθις θεραπειας . ο δε σκοπος 393^ρ εκ' διδαχθεντα
 σε . και εκ' μελετησαντα . τα ονησιμα . ου γεωργος . ουχ υλοτομος αποστρεφειεν .
 και 394^ρ καμνουσι . δυσθυμια τε ε | νοχλουσι . και . . συνεχει δυσχερη . μολις τε
 και δυσχερως 402^ν απαγορευων τοις παρουσι . και ουκ εχων 405^ν παλιν υποκει-
 νουμενην . και αλ'λοτε υπερκυπτουσαν 406^ν οντινα τροπον χρηται . και ταις
 θαμνοις . προς το ε' καθευδειν . υδρω δε εοικως 408^ν τοιαυτα . αττα εστιν .
 κεντρα εχουσι . οις παιουσι 419^ρ αβροτονον . αμαρακον * πολιον 424^ν κολυμ-
 βαλιον . ιππομαραθρον . 425^ρ η τε δη κονυζα . και οι της α'κτεας κλαδοι 426^ρ
 ισοσταθμον . | μοιραν . και ριζας 427^ν εχιον . ανχουσα 427^ρ (rubrum) σεληνο-
 νοριον . χαμαιλεον λευκος και μελας . 428^ρ τριφυλλον . οπιον . ερ' πυλλος 435^ν
 βοτανη ναρθος καλουμενη . χαλ'βανης τε δη ριζας . και πυραιθρον 437^ν λεγουσι
 τους σιληνους επιτελειν . τρυγωντας και εμφυτενομενους οινου . και 440^ν φερε-
 ται . υποφερεται 454^ν μελι . και χαλ'βανης ριζας . και 457^ρ βατραχου λιμνου
 του επι των βρωων ανιοντος . και προαγγελλοντος 458^ρ ημερωτερον . και πυρος
 δυνατωτερον . οια συγ'χεις 461^ρ σκυθρωπαζειν . και ανακηρυτ'τιν . ιλαθι 461^ρ
 δακρυα τε αφιεναι συχνα . και στενιν 461^ρ εμ'βαλη . και των μεν τας κεφαλαις .
 ουρας δε . . διατεμων . ουδεν μαλ'λον διαλνει το σιφος . και ταις χερ'σιν δε . .
 αναλημφεται μεμιγμενας 465^ν κατεσθιεσθαι . και αντι ταφου γαστερα εμ'πλησαι
 471^ρ νικωμενος . σπερων τε 472^ρ αυξανομενης της σεληνης . και φθινουσης 472 .

Eodem modo spatium vacuum interponitur:

σφοδρον . sp. πικρον 46^ρ μηλινα . sp. μιζουα 75^ρ εν τραχεσι τοποις . ομοια

θυμω . ελαττον δε και ανωλυτερα . φερουσα σταχυν 138^ι μικροτερα . χνοωδη .
 ακανυλον επι γης εστρωμενον . sp. φυεται 167^ι τραχυσματικη . sp. υγρα 162^ι
 μιλασσει . sp. εμπνευματωσεις λυει . ουρα κινει . συν πτισανη δε 172^ι μικρου
 μηλινου μεγαθος . sp. 2 χει ριζαν μικραν sp. φυλλα 174^ι κατεσχισμενον τα
 φυλλα . sp. 2 ριζαν λεπτην . στυπτικη^η λαχανευεται δε 179^ι γαλακτωδους sp.
 ισχιαδικους τε 195^ι ευωδεις sp. ενπικροι sp. κυπαιρω 200^ι μειζονα sp. γωνιωδη
 sp. ομοιον κορυμβην sp. φυλλων . . σπερματος sp. ριζαι δε 200^ι λιθοσπερμον
 sp. πλατυτερα 201^ι γνωριμον . sp. εστιν δε . . πυκνον sp. ευχρηστον . . χρησιμον
 sp. 203^ι δυναμιν . . θερμαντικην sp. αποκαθαρικην . sp. 2 στυπι κην 208^ι
 μασχαλας . . πολλας sp. φυλλα 208^ι κανυλον λεπτον . sp. ορθιον ἴσο^ν | 216^ι
 σπερματα . . λευκα sp. 2 | γλυκεα εν τη γευσει sp. ριζα λεπτη αχρηστος sp.
 ολος 218^ι και ισχιαδικους sp. ἑτερικους . sp. φαλαγγιοδηκτοις 227^ι παθη .
 ισχιαδας sp. αιματος πτυσιν sp. ασθμουλυγμους sp. δυσεντεριας 285^ι κρατι-
 στον το ατερεθουιστον sp. ευγλισχρο^ν | 285^ι καταχριεται sp. πινεται 309^ι
 λιχνης sp. και αχωρας . πιτυρα 316^ι κινει . sp. αφομζει και δυσουρουσι^ν
 312^ι σησασω πικρον sp. κισρον sp. ριζα λεπτη . sp. καθαιρει 326^ι ελλεβορου
 δε μελανος οβολοι δυο sp. αλοης (θραχη) α 332^ι αφεψημα αυτου . sp. κυστει
 χρησιμον . sp. και νεφρητικοις . και ηπατικοις 333^ι καλουσιν . κανυλος βραχυς
 sp. φυλλα κροκω ομοια sp. ριζα 340^ι μικροι πυροροι sp. κατα μεγαθος οξεις
 342^ι κανυλον σπιθαμιαιον sp. 1 ανωθεν επεσχισμενον 344^ι ον ενιοι καρυειτην
 καλουσιν . sp. 2 προσεμφερης sp. δαφνοειδης sp. λευκος τω ειδει sp. τα δε
 φυλλα ομοια χει μυρσινη sp. μειζονα δε και στεραια sp. επ ακρου . . ακαν-
 θωδη sp. κληματα δε 346^ι καλουμενος sp. αμφιλαφης . . μετος sp. υπερευθρος
 τους κανυλους 347^ι τα δε φυλλα του της πιτυρος sp. ὁμοια . τρυφερωτερα
 348^ι και υδατος και πηγανου . sp. πινωμενη sp. αρηγει . . πνευμονικοις .
 ασθματικοις . βηχι . χρονια 359^ι φυλλα χει ομοια στρουθιω sp. μικροτερα δε
 κ(αι) καρπον πολυν τετμημενον sp. ριζαν διπλην επιπολεον . sp. ηντινες
 363^ι γονατωδη sp. καλαμοειδη 364^ι σπερμα ἰσχυροτερον μεντοι πολυ sp.
 ριζιον λεπτο^ν 369^ι ανθος . . λινου sp. χυλος κροκωδης . δομους . δηκτικος
 ποσως ὑποπικρος . και δυσωδης 373^ι βοηθι σπασμασιν sp. βηξι . σπληνι εσκι-
 ρωμενω . sp. δυσουρουσιν 382^ι .

Sed iam ad καί particulam ipsam redeamus. Iam secun-
 tur alia exempla ex quibus apparet ante και interpungi: καιρον .
 και το μεν κατωτερον των φυλλων υψουμενα . δε κατα την κεφαλην 13^ι
 φαρμακα . και 19^ι αρτεμιδια διττη μεν εστιν . και 20^ι της υστερας . και
 θρουσιν λιθων 21^ι εν απυρεξια . και 23^ι εν γλυκει . και . . ἴαται . και 26^ι διου-
 ρητικην . και 27^ι φλεγμονας . και 27^ι κολπους . και . . φυει 30^ι μετα του
 στυφιν . και 30^ι χαμαι κλεινεις . και 35^ι βοηθιν . και 37^ι πεπερι . και 37^ι ἴαμα .
 και 38^ι ενχεις . καθερι . και 40^ι αττικου . και αμβλυωπιας βοηθει 40^ι επιστα-
 τικα . και ρινενχυτης . . και πανει . εαν 41^ι . . λυει . και τους 46^ι ρυπαριαν .

και 46^β χαμαιπιτοις . και δαυτερα και τραχεια . το δε 48^γ σπασμασιν . και 49^δ αποκαθαιρει . και τα επισκοτουντα ταις κοραις . 59^ε περιαπτομενα . και μεμασημενος 62^ς πετρωδεσιν . και 72^ν ειναι . και 74^ρ ιαμα . και ο χυλος 78^ρ προστιθεις τω μυκτηρι . sp. και καθ' εαυτο μεντοι ποιει 80^ν μεσως . πεπιρος εσθιομενος . και 82^ν διαμασσωμενων των φυλλων . και επεχει 82^ν γυναικων . και 82^ν ενφερη . και 85^ν αγει . και 86^ν ποθισα . και σπωμενοις βοηθι . 86^ν ευθετον . και 88^ν περιχριομενον . και 92^ρ ωφελειμωσ . ποιει 93^ρ αι ριζαι . και 95^ν δι οθονιου . και εψηται 94^ν τη συνστασει . και αποτιθεται 94^ν δραχμης . sp. και προς οδυνας 94^ν ευθετι . και 94^ν ηψημενα δε εν οινω . και 96^ν φαγεδενικα . και μαλιστα 96^ν εχι . και εριωδη 98^ν αφεψηθισα . και 99^ν ακανθωδη . και εξωθεν 99^ν οθονιου . και οπηθε^ν . 104^ρ θεραπευει . και 109^ν του κηπευτου υπαρχων . και 110^ν και τα φυλλα πανει . οσφους αλγηματα . και 112^ν ερεθιζει . και 114^ρ καταιθις . και μετα τριτης εξερεθις 115^ρ καταπλασεται . και 116^β ισχαιμονος . και αποκαθαριτικη 120^ν περικλυμενω ομοια . και κληματα 124^ν καταπλασθισα . και παρηγορει . επιτεθεντα . κατα του μετωπου 128^ν ερεθιζει . | και ανγμουσ 128^ν λειναι . και 128^ν εναποκανσθεν αυτω . και 128^ν λαμβανομενος οξουσ . και ελμινθα κτεινει 128^ν σπερμα . . κατα νενευκος . και ενεχεσθαι ξηρανθεν . ταυτης 129^ν βοηθι . και 135^ν ποιει . και προς επικαυσις χριομενον 136^ν γινεται . και 138^ν καταπλασθεισα . και λεπρασ αφιστησιν 139^ν εκ θλιβισα . και ξηραινει 139^ν φλυκταινει . και 139^ν χρονοις . και 139^ν καταμηνια . και . . φερει 140^ν διαφορουσιν . και χοιραδας 142^ν αποκαθαιρουσιν . και 142^ν κατα παντα ομοιον . και τη δυναμι τω μικρω λαπαθω . εψηθεν δε 142^ν συν μελικρατω . και θαμνος 147^ρ λεπτυνουσιν . sp. I και φθοροποιο^ν | 148^ρ επιφανιαν . και σκοληκασ κτεινει 154^ρ θηριωδη . και αλωπεκιασ 158^ρ μετ' οινου . και μαλιστα προσλαβων θαλασσιον 165^ρ αλωπεκιαν ωφειλει . και προς τρεμματα 165^ρ διαφορειν sp. I και ο φλοιος 168^ρ μα λασσει sp. I και 177^ρ καθιστησιν . sp. I και του ξυλου 183^ρ αβρωτος : αμβλωπουσι δε βοηθει . και 183^ρ καταπλασσομενον sp. I και κηρια αποκαθαιρει 187^ρ λαμβανομενον . sp. I και το α | φεψημα 206^ρ προσθετω . sp. I και τασ . . αιμορραγιασ 215^ρ τραχυτερος sp. I και ο εκ του κομεωσ 223^ρ ιαται sp. I και 224^ρ ανθρακασ . και κηρια ρηττει 250^ν οι δε μελανεσ . και 224^ρ προς τουσ εφιαλτουσ πνιγμουσ . και 224^ρ προς . . ποιουσι^ν 265^ν ιστησιν . και των φαρτικων φαρ . [μακων 269^ν παρορμα . και 277^ν καταπλασθεντα . και περι ρηττει 277^ν αρμοξι . και 277^ν προς υστεριασ πνιγασ 281^ν καταπλασσομενη . και 277^ν ο καθ' οσ 281^ν αμμωνιακω . και 277^ν κηρωτη . 281^ν καθ' εαυτην . και μετα ημιονου σπλημωσ 291^ρ φυλλα τραυματων κολλητικην . και αφλεγμα^ν | τον τηρειν 296^ρ πρασιου . και σπερμα μελαν φνεται 296^ρ περιαιρουμενων . και εψεται εντηθισα 298^ρ εκθλειβων . και αυτα εκπιπτιν 299^ν ποδαγρασ διαφορει . και ισχιαδικων 299^ν βαρυ τε εστιν . και φυλλο(ν) 299^ν τιθε εν ηλιω . και οταν συνστη 299^ν επιτιθεται sp. I και προς οιδηματα δε και οφθαλμων φλεγμονασ . sp. I καταπλαττεται

δε 301^γ καταπλασεται . και προς στρεμματα . μετα 301^γ χρυσω . ομοιον .
 και 307^ν ἐμῆμων και δευτερων αγωγον . sp. 1 και ὑποθύματα 316^ν
 σηπεδονας . και 317^τ συ συκη φυλλων . και κυμνω 316^ν τω ὑδατι .
 sp. 1 και οι προγεγραμμενοι 348^τ ποιει . και . . επιπλάσθεις 356^ν
 στυπτικωτερος . και θηριῶκοις ἰκτερον τε αποκαθαιρει 358^τ ριζαν . sp. 1
 και αυτην ἐμῆφερη 358^τ λαμβανομενη συν ὑδρομελιτι ἐφθω . sp. 1 και εν
 συνκαθασει ὑστερας 371^ν ομοιον ακτη . sp. 1 και τω αντι 381^ν εστιν ἄκος
 βρονχοις . και οἰατος 389^ν πνοιη . sp. 1 και ταυτα μεν 391^ν ειδη τουτω .
 και ποια βοτανη ποιου θηριον θεραπευει πληρη . 393^τ εν θρακη . και εστιν
 396^ν προσοισης ελαιον . και η μεν φυσις 396^ν καθαπερ και την βοτανην
 ην απημονα φυλαττει . και τουτου παρα της πειρας εσχηκαμεν 397^τ της
 αυτης οντα δυναμεως . και ταδε . | 397^τ συνπεπλεγμενα . και εν ειδεσιν τισιν . .
 προειψησαι 398^ν διαπυροι . και συντονως 400^ν νεβροις . και πανταχου
 400^τ αλλας . και δη και 401^τ φοβερα τε γαρ εστιν ηδε . και 401^τ ου
 μονον σκολειαν . και ταις αποκλεισεσι 402^τ επιγομενου . sp. 2 και δι αυτων
 τουτων . | του αιματος 403^τ το κακον . sp. 1 και μεταδιδωσι τω παντι . δηλαδη
 σωματι : 405^ν τριχας . και 405^τ διελθειν . και ως το με⁻ ιδειν αυτον βρα-
 χυτατος 408^τ σηψιν υπομινασα πολλην . και διαμυδηση 408^ν βαθος του ἴου .
 και το παν επινεμομενου 410^ν ειχεν αντρον η εκατη . και οι γιγνωσκο⁻ | τες
 410^τ λαμβανοντα . sp. 1 και εκ του ευθεος 412^τ σπερμα . και 413^ν φνεσθαι . .
 εν συνσειοις . . φιλει . και απο του συλλ' λαμβανεσθαι προς ευτοκειαν 413^τ
 δραχη . και ταυτα 413^τ σπερμα του ασφοδελου . και εχοντος 414^ν τοις ὄδοσι .
 και το με⁻ 415^τ η πρασις αυτη . και τας πρωτοτοκους . λεγεται 415^τ πανυ
 σφοδρα . και λευκω εν οινω αναλαβω 415^τ μελιττας αποβαλουσας εν τω
 πληττειν . και ταυτας το κεντρον 422^τ εις ὄμειλειαν . και φυτα 423^ν η συμ-
 ραινα τοις οδοσι κακα ερ' γαζεται . και οι πασχοντες 423^ν κυπαριττου τω
 καρ' πω . και ελαφου 425^τ ειδεναί . κουν ουκ αν μη ποτε ὑγιης 426^ν επιμελωσ
 εχε . και του ανθους 426^ν λεγεται γαρ ουν και μνον ηδε η βοτανη . και της
 κατα τας ακτας κονιλης 426^ν ετι μην . και η . . κεφαλη 426^ν εστι παρ αυτοις
 το γυγου . σημα . και οι . . οικουντες 427^τ πολλ'ai . και μεντοι και του καυ-
 στρου πηγαι 427^τ γευσασθαι . και ου πανυ λευκη . ωφελει δε 428^ν η βοτανη
 προς την του ηλιου τρεπεται δια παντος φοραν . και οιον ερωσα της ακτινος
 429^ν λεγουσι . και λιμωνα 429^τ ωφελι διδομενα . και η ποσοτης του σταθμου
 431^τ ει μετα της πενταφυλλου επιλεγομενης λαμβανοιτο . και του ερυθρου
 432^ν φιλειν και τας λευκας τας απηχθημενας γυναιξιν . οτι 433^τ προσφορον
 γιγνεται εις το σωζειν . και κισρορον αλλη 433^ν ὑπεκλυει . . η ριζα . και διακα-
 θηρασα τον κακοπαθοντα 433^ν φερουσα . και 434^τ βολβων τα ξηρα . και
 ης το ονομα 434^τ αμ αυταις . και θουαλλις 435^τ μιγνυς ποτε δε ἕκαστον .
 και καθ αυτο πινειν 436^τ πτυα . και ο ποταμιος 437^τ ασκου . και ὄ δεσμος
 γεγονως 437^τ κρομμυου . και 437^τ φασι τας ψυχας διαπορθμευειν τον θανατον .

και ο θεσμος 440^r πολ'λ' απλουν νομιζει . και τα δυο ὄρων οιεται τεσσαρα
 440^v τα αυτα . και μιγεν 441^v του λαγωου . και 441^v βλαστους . και πηγανου
 441^r ονομα . και διανυστερον 442^r επισχειν . . δυνησεται . και σφι 442^v
 οιμαι λαμ'προς ωφελης . και τον χυλον . και μην 442^v προς ὑπνον .
 και ἄποψυχεται 442^r λωβεται γαρ αυτων την ὕγιαν . και του βαδιζειν
 αρα αυτους 442^r ασφαλες . sp. I και 443^r ου μην ἀλλ'α τοι . και δινο-
 παθουντι 444^r τη αγρα δολερα τε ουση . και διαφυγ'γανουσι 445^r επωφε-
 λεστατον τω καμνοντι . και χιων 445^v ευωχουνται του γλευκουσ . και τω των
 ἀμ'πελων 445^v χροια δεχεται . και το προιον 448^r πιπτει και α πλως 449^v
 τους κλωνας της βοτανης κοπτων . και πεπερι[ν] ἡκιστα 450^r λεγω . και μεντοι
 451^r βοηθηματων . και πρωτον μεν 451^r ναπυ τε ομοιως σωζει . και αι λεγο-
 μεναι γηθυλιδες 453^r επανθει τοις μελεσιν . και δυσκαλ'θης χροια 454^v ἀλ'λοτε
 ἀλ'λαχου . και δη 455^v ἄλων ἐκ'λυομενων . και τουτων το ὕδωρ 455^v ἀμελ'γει
 το αιμα . και ποτε μεν 455^v κρυσταλ'λω μασητεον . και λιπαρου γενομενου
 διῦγρον . λιαν ως ποτον προσφερε . ἢ 445^r λαμ'βανετω . και μεντοι 456^r ἐκιθα-
 ρισεν . και μεν δη 457^r ην που τισιν δοθη . και πισσα 457^v γιγνονται . και
 τη θαψια . την χροιαν την αυτην εχουσι 457^v ου κατα λογον . και τουτοις
 τοιυνν 458^r φαινοιτο . και ποιηρωσ 458^r ορ'γη τις προς το δικτυον ἐπανα-
 γει . και κατεμενειν αὐτο 460^r κεκαλυμ'μενον . και ουδε 460^r τον αριθμον . και
 τα δικτυα 460^r μιξειν . και πρωτον μεν 460^r επιτυχθηναι . και 462^r πολ'λη .
 και ο μεν επιβρισας 462^r ἀλλ'ηλοις . και παρα των αλιεῦων 463^v πετραν δε
 οραν ο σαργος . και ουχι κυρ'το | ηγουμενος 464^v ερωσ . . συναπτων . και ταις
 αιξειν αναγ'καζει τους σαρ'γους επιμενεσθαι 464^r ἀνελ'κει . και . . ερησω̄ ει
 καθ'ενα εξαπατων . και λανθανειν ἄει δυναιτο 464^v φυλ'λοις . και ουκ εθελευσι
 464^r ἐμ'βαλ'λει . και ο μεν κυρτος 464^v ταυτα πασχουσιν τοις ἰπ'πουροις . και
 οι πομπιλοι 465^r ερουσειν . και ταις των ακανθων ματην πεποιθοτας ἀκ'μαις .
 εκατεραι γαρ 466^v δια του ρωτου φερει την αιχηην ετερα . και . . ἀνεθ'ραγη
 466^r θηρατας ὁ δη . και 467^r των θηριων κρατουσιν ἀνθρωποι . και πτηνᾶ
 παιζεινυτες 468^r ουρα . και καλειται μεν 468^v ἀκεισιν τε ὄπλισμενοι και
 τριαιναις . και βουπληγας 469^r ἀρ'πας . και 469^r οδυνωμενον . και αναπνει
 469^v συν ἦχω διειο | τος αὐτο . και της ανυσθισης ολ'κης 469^v ετερος . και
 την χωρητικην 470^v εν ταις δυσῆχοις ὑπομενουσῑ ζαλαις . και ουκ αποχρη
 471^r πονος κατα των ελασδωνων εστιν . και συμ'μετρα 471^r δοραι . και ουκ
 αν διαρραγειη 471^r ου πολ'λη τις τροφη . και αντι των αιγιων ασκων 471^r
 μολυσμος των ομοροφρων εστιν . και ουδεν 471^v μοχθησει σπαιρουσα . και
 περιττως 471^v χαλ'κειω̄ . συν αυτοις . και οι δελ'φεινες 471^v ἐκ'πτει το κυμα .
 και κοιλανθεισα η ψαμ'μος 472^r πολεμουμεθα . και φευγειν ἀμεινον τους
 ἄσβεβεις . και ουδε 472^r ἐρομενος . και τα ὕστατα πτεων . ουκ απολιπει δε
 472^r ο των φθιτων ἰχωρ' οιος τη δυσωδια . και αποπνιξει 473^r ορ'μαν . και
 474^r ὑπομνησεις . και ουκ εθελειν 474^v ως των μυρ'μηκων απολιπειν . και

τους ἑαυτῶν φώλους αἰρουμένων εἰ νυκτερίδος τις θείη καὶ διαν 475^τ εἰς χάριτος ἀμοιβὴν . και ἀνδρῶν πολλὰκις εἰσὶν οἱ πελαῖοι προθυμότεροι 476^ν ἐκδήμειας . και 476^τ εὐεργεσίας . και περὶ αὐτῶν 476^τ βόρα χρωμένοι θαλασσειά . και τοὺς ἰχθύας . . θηρώντες 477^τ θήρας . και παρεχουσιν οἱ γοῖπες . και τῆς θαλασσιᾶς ριπτοντες 478^ν ἐκκαλονται πρὸς μείξιν . και τῆ προτροπῇ μόλις ἐνδοντες 478^ν καταδυσαι . και τοὺς ἰχθύας διωκουσιν 479^τ διαφθειρονται . και τὰς ὄδας δε εἰ καταπαυειν μελλοιεν . κηῦξ' συνεως ἐπιπουσαι σιγῶσιν . κηῦκος δε 480^τ μεσοι δε ἕτεροι . και τοῖς μὲν 480^τ ἀπηῶρηται . και ζῶντες ἀπαντες 480^ν ἀφιασειν ὑπὲρ' τοῦ μὴ χωρίζεσθαι . και εἰ τινος κἀνουσης 481^τ ὡς ἀνδρῶν στίφος . και ἀλλοτε ἀθροισθεῖσαι 481^τ πάλιν εἰς μήκος . και λιθους 481^τ καρτερουντες αὐτὴν . και ποιουσαι 481^τ ταυρον . και ταῦτα μὲν 481^ν εἰη . και οὗ τῶν κυμάτων κτυπος 482^τ οἱ δε τὰς μορφὰς ὀρωντες κολοιους ἕτερου νομιζουσιν . και εἰς τὸ ελαιον καταπαντες 484^ν διαναπανεσθαι . και παρῖσειν 485^τ ἐπισπασαι ἐνος οὗ θηρών . και τὸ δικτινον 485^τ θηρώνται και οἱ λινουροι 485^τ .

KAI—AE.

δοθεν . και κρεμαμενον δε 47^τ παυει . και κρατηθεν δε 47^τ παυει . και τὰς ρηξεις δε 50^τ μυκήτες . και γαλα δε 105^τ σωμασιν . και βάλανοι δε 114 πρὸ τοῦ ξηρανθηραι τὸ σπερμα sp. και ἐκθλιβεται δε κοπτομενον . sp. και συστρεφεται ἐν ἡλιῳ . sp. ἐστὶ δε 188^τ ὕδωρ . sp. και οὗ ὀπος δε 218^τ διατρισαι sp. και ἐκ πλαγιῶν δε 223^τ ποιει . και αἱ κεφαλαὶ δε 279^ν . . κοιλια . καταπλασσομενη . και οὗ καρῶπος δε 281^ν ἀγει . και τὸ σπερμα δε 283^ν κοιλιαν . και ἔφθη δε 298^τ ἐλαχιστον . sp. και οὗ φλοιος δε 299^τ βραχυτερα . και τὸ σκιαδιον δε 323^τ τριχας . sp. και τὸ ἀποθλιμῦμα δε 334^ν λεπιδιῶ και προκουφῳ . και ἡ ριζα δε 339^τ

H.

ἀγνευουσαις . η̄ δια τὸ 37^τ συν ροφηματι . η̄ φακη καθεινήθειση 45^τ δυσουριαν . η̄ ἐμῶνων ἐποχη | 50^τ ὀμοια κυκλαμινῳ . η̄ σικνῶ 66^τ λιβανῳ η̄ σμυρ' . νη̄ η̄ λιβανῳ 71^τ δισπιθαιμιοῦς . η̄ και μίξονας 95^ν μετ' οἴνου . η̄ ροφηματος 112^ν συν . . ροφηματι . η̄ χονδρῳ 114^τ ἐκλειχομενον . sp. I η̄ πινομενον 133^ν σταφυλης : η̄ μελιτι 134^ν μετὰ ἀλευρου δοτεον . η̄ ῥωγι 134^ν η̄ ριζα . η̄ ὁ χυλος 139^ν ὁ χυλος . η̄ ἡ ριζα 139^ν ἐλκυσαι η̄ μεταπω-

ροποιησαι 139^v πλευμονα . η πλευραν . η αῤῥθρα . η ποδας . χορησιμενει δε .
 και 139^v ψιμυθιω . η λιθαργυρω 156^r κονιορωταδες ὑπαρχειν sp. η ειφηματος
 193^r υδρομελιτος sp. η ὑδατος . sp. θηριοδηκτοις 195^r τεταῤῥτον . ο ενιοι
 ζαλιδα . η αναξυριδα . η λαπαθην 244^v απ ακρου . η | [245^v πεντε η εξ 265^v
 επτα η οκτω . η ε 265^v ορνιθι . η | 266^v σευτιλω . η μαλαχη . προς καθαροσιν .
 ξηρα | 266^v συν ὑδατι . η κυλιζομενα χλωρα 274^v πενταμερως . η 280^v λευκον .
 η ὑποπορφυρον 292^r πηχεους . η και μιζοντας 296^r ἐμῳ φερη . ανθη μηλινα .
 η λευκα 297^r εν . η δυω 298^r πληον . η 298^r αγει δε δυσει μησει . η ελαιω .
 η ερινω διεις . κολοισκυμασθαι . τοις δε 300^r ελαιου . η μελιτος 300^r φλεγμο-
 νας . η παλις 305^v πορφυρουν . η λευκον η ὑπερυθρον 310^v αλῳφιτου . η
 αῤῥτου 305^v λευκα . η ωχα 313^v περιχοριομενη . η μεθῳ ὑδατος καταπλασσο-
 μενη . προστεθεισα δε 321^r ἴνα μη . . κακωση την φαρυγγα . η γλωσσαν .
 αιρει δε και μυρμηκας . και ακροχορδωνας 339^r ανθη μη | λινα . sp. η λευκα .
 sp. φυεται 335^v τιθυμαλλιδα . η μηκωνα 350^r ωω ξηρων . η μεσπιλων . η
 κυδωνιων sp. η απιων 366^r μοχθειν πλεον . η κινδυνευειν . ους πρωτον
 μεν 372^v κικωριον . η 378^r τρια . η πλεονα 383^v γιγνεται παρ αυτα και εν
 ερημιας . η και προ των χηραμων . η καταδυσεων 391^v ανθρωποις . η τυχον αλωων
 οστις ουν . η λικμων τον σιτον η ὑπνων . η παιων 399^r προαλιψαμενω . η 399^r
 κτυπον τινα αλῳως . η ψοφο 401^r ελῳθω επι πηγην τινα . η αυτου φρεατος 405^v
 παρααγνομενου η αυθις επανερῳχομενου 408^r δρυϊνας : η ὑδρος 408^r θηραν
 λαγων . η βοραν προβατου τιθεμενω . ποθεν εξερπυσας επισιν 409^v ουδεν . η
 τοσουτον 409^v λυμενεται ουδεν . η τοσουτον 409^v χοριαν . η 413^v αυτην . η
 415^r θηρωντι . η εν ορι διατριβο | τι 436^r μετ οινου φυραθεντα η οξους .
 και επιπλασθεντα . ινα δη 437^r εκ μετανειςρας γενομενον . η οιην θεραπεις
 411^v ριζα . η 433^r εντειυχηκοτας . η 448^r πεφυκεν . η τους . . εντειυχηκοτας . η
 448^r τεχθη . η πληγης αιτιαν παρασχουσης . η νοσου επιλαβουσης εις την
 τουτων φθοραν . θεραπευθειη μεντ αν 449^r μη βουλομενον . η τους δακτυ-
 λους ἐμῳ βάλλοντα . η πτερω χρωμενον . η βιβλινον 451^r εσθιοντες αυτου . η
 τα το στεῤῥμα αμπεχοντα . η ταπικειμενα 453^r εφελῳκεται . η δικνυται 461^v
 ωσπερῳ παρθενοι χαιρουσιν . η νεωστι γευσαμενη τις γαμων . και 462^v απο-
 φυγει . η και καλυπτι 467^r ριζαν ετεραν . η 467^r ἴθυνει . η την αυτην . .
 αῤῥην 468^v κατελῳκυσθειν . η το κητος μη βουλομενον ανελῳκυσαιεν . αλλα
 469^v δελῳφινες . η κυνες . και 479^r καθευθειν . η 485^r .

ΛΕ.

Huius usus exempla sunt sescenta . in primis ante articulum
 cum δε coniunctum punctum ponitur: κινι . sp. ι ο δε 21^r ο χυλος .
 ο δε 30^r διωκουσιν . ο δε καρπος 34^r διαφθορει . ο δε καρπος 51^r χεμεθλας .
 ο δε 88^v ἴστησιν . ο δε χυλος 107^r γινεται . ο δε γε εστιν 110^v ποθις . ο δε

καρπός 111^ν χασκίν . την δε χροαν 132^ν αρομίζει . ο δε χυλός 150^ρ καθαιρει . ο δε χυλός 153^ρ αυτων . sp. 1 ο δε χυλός 156^ρ ἰδρωση . ο δε . ἰδρωσ 165^ρ λευκον . ο δε μελας 175^ρ αγει . sp. ο δε χυλός 175^ρ ενχριομενός . ο δε καρπός 176^ρ χριομενος . ο δε 176^ρ τραυματικα . ο δε χυλός 177^ρ ταρακτικον . ο δε χυλός 183^ρ βαπτιζομενα . sp. 1 Ο δε χυλός 186^ρ αιμορραγιας . sp. 2 Ο δε 190^ρ εμμημων . sp. 1 αναλημφθεντα δε . . . θεραπευει sp. 1 συν μελιτι δε αφθας . sp. 1 ο δε 203^ρ κροταφων . sp. ο δε οπος . . λημφθεις sp. οιον οροβος 222^ν γευσει . ο δε 223^ρ αρομοδιον . sp. ο δε ζωμος 228^ρ φαλαγγιοδηκτους και γαλα κατασπα . sp. 2 ο δε καρπός 228^ρ θεραπευουσιν . Ο δε χυλός 230^ρ ριζαι . . καταπλασθεισαι . sp. κυνοδηκτα θεραπευουσιν . sp ο δε χυλός 230^ρ ὠνομασται . ο δε καυλός 237^ν τεθλασμενη . ο δε καρπός 241^ν ωφελι . ο δε χυλός 247^ν ετων . η δε τελια χοησις 300^ρ ωφελει . το δε . . αφεψημα . . σιμηκτικον . και καταντλουμενον . ὠμοιως δε 301^ν ριζα . το δε λευκον 301^ν ωφελι . sp. ο δε χυλός αυτου συν μελιτι αρομίζει . προς τε αμβλυωπιας ποιει 309^ν αρομοζουσιν . sp. 1 ο δε χυλός 315^ν αλινδυνως . sp. 2 ο δε καρπός 328^ρ τα ὀφθαλμικα . sp. ο δε καρπός 336^ν εἰῶθαμεν . ο δε 372^ρ παυει sp. ο δε χυλός 380^ρ εκρουπιτετο . ὀ δε 394^ρ ανῦποστατος . ο δε θανατος 399^ν ευφορος δε εστιν . sp. 1 ο δε των εῶπετων 400^ν αγκυ λοι . ο δε ἴος 401^ν ὀδον . ο δε 402^ρ ευανθους . ο δε που 405^ρ επισιν ο δρακω . ο δε εσθιειν μεν . ἐπιλ'θοντος . ουκει' ανεχεται 409^ν τιρωσκει ἔχης εις τον μηρον . sp. ο δε 415^ρ αναιρει . ο δε 417^ρ τω λυκω . ο δε γε λυκος 417^ρ κινρασθω . ο δε οινος μετρον εστω . δεκατον 426^ρ χαμελεων . ο δε λευκος 428^ν αναλαμβανεσθαι . ο δε σταθμος 437^ν εαν δε το γαλα . . παρην . μη αποβλυζηται . ο δε πιγκμος 451^ρ προσκαῶτερουσιν . ο δε τριτος 461^ν εἰ'πιμ'πλαται . ο δε 465^ρ ο μεν ανατεμνει την γην . ο δε 478^ν καταχρῖσει . ο δε 484^ν βουλη ὑπτιωσαι sp. 2 του δε 224^ρ ἴστησιν . του δε καρπου 265^ν τετρωβολον . του δε 139^ν ωφελει . του δε χερσαιου 336^ν απαλους . του δε οξεως με | 395^ρ φαινεται . το δε δηγμα του θηριου . του δε πελιδνον ποιει 402^ρ εν πορφυρα . τω δε 115^ρ διαστηματων . τον δε καρπον 159^ρ ἰπ'ποτροφουσιν . τον δε καρπον 336^ν φυλακει . τον δε 476^ν κινει . sp. οι δε 133^ν ον συροι μεν απολιπον καλουσιν . οι δε λινον 134^ν καλουσιν . sp. οι δε 175^ρ συνειψηση . οι δε 162^ρ αυτον . οι δε 193^ρ μετ ελαιου . sp. οι δε καυλοι 239^ν μιγνυνοσι . οι δε 300^ρ ρανθεν . οι δε 336^ν θηρωνται . οι δε 372^ν επιγεται . οι δε 464^ρ αυτο . οι δε 484^ν τεσσαρας . κοιλοι δε πως εισιν . οι δε 401^ν χροιαν . οι δε 402^ρ ἀλλήλους . οι δε 409^ν κοιλωματα . οι δε 460^ρ θηλειαν . οι δε 462^ρ ανδρασιν . οι δε 463^ν ἀπειρωγωσιν . οι δε 466^ν πλησιαση . οι δε 472^ρ σπαρραττεται . οι δε 473^ρ ολεθριοι . οι δε 474^ρ τοκον . οι δε 479^ν]ς . οι δε 477^ρ ἔχθνας . οι δε 480^ν αποκαθαιρει . των δε 143^ν πυρραις . τοις δε παχεις . χυμουση 19^ρ .

κακοστομαχον . η δε 24^ρ φοινικαια φερι ται αιθη . η δε 26^ρ ὑφαλικος . η δε 48^ρ τραυματα . η δε 48^ρ αυτο . η δε ριζα 62^ρ ἀρ'μοζει . η δε ριζα 92^ρ

χλοη . ή δ οση 96^v σκια . η δε ριζα 96^v χλιερω . η δε ριζα 133^v επιπλαττο
 μενα . sp. η δε ριζα 145^r πραϋνει . sp. η δε 150^r μετ ελαιου . η δε λεπτη
 ιαται : 153^r διςσον ειδος εστιν αυτων : sp. η μεν γαρ εστιν αγρια 172^r τραυ-
 ματα . η δε ριζα 177^r θερινη . η δε 183^r σβεννυσιν . sp. η δε ποα 188^r
 σπερμα λευκον sp. I η δε τις αγρια 222^v σκορδοειδες . sp. η δε ριζα 236^r
 διαφορει sp. I η δε ριζα αυτης sp. I κοιλας 264^v καταπλασσομενον . sp. η
 δε ανωτατη δυναμις 285^r ωταλ'γαις . η δε ριζα 299^r δυσωδη . η δε ποα
 308^v φυεται εν . . τοποις . η δε εν κριτη 338^v αναπλατ'εται . η δε ριζα πινο-
 μενη συν οινω . | και οδονταλ'γας δε πραϋνει 373^v εμμηνα . η δε ποα 378^r
 εστιν . η δε 401^v ψαμ'μον . η δε ως ερ'χονται . διαλλ'ατ'τει 402^r ομοιως . η
 δε 440^r αυτην . η δε 444^r ιχθυσιν . η μεν γαρ 466^r ηθροισθησαν . η δε σκια
 466^v στελλει . την δε 41^r κομην . την δε ακανθαν 336^v περ'σαις . την δε
 κεφαλην 418^v των ιχθυων . την δε γευσιν 454^v διακλυζομενος . της δε ριξης
 173^r κεφαλης . της δε 466^r ευρησθαι . τη δ ολη φυσι εοικεν ναρ'θηκι . ισχυο-
 τερας δ'αυτης . μαλλον : ο καυλος . και 139^v μενειν τον τοπον . τη δ'υστερα
 139^v εις αλ'μεας . εκ'καυλισθισαι . αι δε 135^v αγει sp. αι δε ριζαι . . συν
 οξει sp. στελ | λουσιν 203^r γιγνομενον sp. αι δε 230^r θεος . αι δε 465^r
 μενουσιν εν ταις καλειαις . αι δε 478^v γιγνονται . τας δε 417^r .

ειναι . της καθαρωτερας . το δε 15^v ανθη ωχρα . το δε 30^r συν οινω . το
 δε 37^r ξηροτητα . το 'δε' σπερμα 39^r κολλα . το δε 39^r λιαν . το δε 43^r εις
 διακλυσμα sp. 2 το δε | σπερμα 61^r οιδηματα . το δε 61^r ραβδιων . sp. το δε
 63^r κατασπα . το δε 70^r ουρητικος . το δε σπερμα 88^v αφαμενω . το δε 92^r
 αφαμενω . το δε ανθος . υακινθω ομοιον . καρπος 92^r δακτυλου . το δε 94^v
 εξανθηματων . αχωρων . το δε αυτο 133^v φυεται . το δε σπερμα 140^v διαλυει .
 το δε σπερμα 156^r γευσιν sp. το δε 160^r βραμ'βης . το δε 162^r προσαπτο-
 μενα . sp. 2 το δε σπερμα 172^r θωρακος . sp. το δε 172^r ομοιουται . το δε
 174^r εκκαθαιρει . sp. το δε 175^r παραιτιται . το δε σπερμα 177^r ενπεσσω . sp.
 το δε σπερμα 183^r πινομενον : sp. το δε ανθος 183^r επιλαμβανομενη . sp.
 το δε 183^r πικρα . το | δε κλημα αυτης επικονιζει . sp. I Οθεν 184^r ο δε
 χλωρος κυαμος . sp. I κικοστομαχωτερος | και φυσωδεστερος . sp. I το δε
 αλευρον . . καταπλασθεν . sp. καθ'εαυτο δε 190^r ακακίας . το δε σπερμα 222^v
 ωφελει . sp. το δε σπερμα 226^r ωφελει sp. το δε 228^r πρω | τω sp. το δε
 τριτον 244^v ποιει . sp. το δε 254^v τετραδακτυλεια . το δε 252^v καλ'λιβλεφαρα .
 το δε 279^v εως αν ο οικος προσταλη . το δε λεγομενον ελατηριον 299^v το
 αυτο . sp. I το δε 316^v μαλακα . sp. το δε ανθος 327^r συνεστραμ' μενα . το
 δε σπερμα 383^v δοκει . το δε δη παχος 401^v αιμορ'ρω . sp. το δε ειδος
 μονον . τα 405^r νεοτητα . το δε 406^r ασκαλαβωτης sp. το δε δηγμα 411^v την
 αλω . το δε γιγνομενον ην εν θερι . ερ'χεται ουν 415^r οινω . το δε 413^v γην .
 το δε 420^r το ονομα . το δε 427^v τοις ποσιν . το δε δηγμα αυτου οδυνην
 ου ποιει . ουδε ιχρος 431^v χρησιμον . το δε παγεν . ει ξηρανθειη 431^v θερα

πνευειν δοκει . το δ ουν μεγαθος 437^τ διδοτω . το δε 442^ν αιμα υγρανηθηναι .
 το δε δερμα 454^τ εθελουσιν . το δε 460^τ αποσμηχει . τα δε 26^τ στενων . τα
 δε 33^τ λεπτοφυλλος . τα δε 63^ν ελ'κωθωσιν . τα δε φυλλα 82^τ επ ακρου του
 καυλου . τα δε 112^ν ωφειλει μετ' οινου . κινει και ουρα . τα δε 145^τ το υψος
 πηγχοσ sp. 1 τα δε φυλλα 168^τ καταπλατ'τομενοι . τα δε φυλλα 175^τ λεανθεντα .
 τα δε 175^τ αγει . τα δε φυλλα 183^τ αλφους . sp. τα δε 190^τ χολην . τα δε φυλλα
 λεπρας αφιστησιν . sp. 2 | ταριχευεται δε 196^τ καθαιρει . τα δε φυλλα 226^τ . . ταί
 τα δε φυλλα 256^ν πινομενον . τα δε φυλλα 270^ν προστιθεμενη . τα δε φυλλα
 312^ν βεβλαστηκεν . τα δε φυλλα 348^τ συναγει . sp. τα δε φυλλα 362^τ θερα-
 πνευει . και . . βοηθει sp. τα δε 362^τ εγ'χοιωμενος . τα δε φυλλα . προσφατα . και
 απαλα 381^ν ανθος sp. τα δε φυλλα 413^ν ποιει . τα δε ερ'γα 417^τ παιδιω . .
 του βαδιζειν αρχομενω . τα δε γε της διανοιας . και ταυτα εξησθενηκοτα .
 και . . αρτια . και ου πανευθρον . αλλα 486^ν βυθου . τα δε 472^τ κινει . των
 δε ριζων 227^τ βατου . τοις δε 450^τ παρεχεται . τοις δε 433^ν πινομεναι sp. 2
 των δε φυλλων διδομαι προς σπαραγματα . sp. 1 και προς τας . . διαθεσεις
 sp. 1 και 195^τ .

Deinde ante substantivum cum δέ coniunctum; id quidem
 observari potest *ante eadem substantiva iterum atque iterum*
interpungi: ναυσιν . επι τους αιγιαλους δε 468^ν ειλυσεν . επ ακρου δε 99^ν
 μηλιζοντα . επ ακρω δε 104^τ και υπολευκα . επ ακρων δε 123^ν εμφερη . επ
 ακρου δε 139^ν μειζον . υποδασυ . φυλλα εχον σεληνω εμφερη . επ ακρου δε
 170^τ εμφερη . sp. 1 στενωτερα δε και βαρυσωμοτερα . sp. 1 επ ακρω δε 188^τ
 το υψος . κενου sp. 1 παχος δακτυλου . sp. 1 επ ακρου δε αυτου μασχαλαι
 sp. 1 φυλλα δε επιμηκη sp. 1 ομοια 218^τ οξυ . επ ακρου δε 234^τ τεσσαρων
 sp. 1 επ ακρου δε 236^τ καλαμινθης . επ ακρου δε 262^ν μικροτερα . sp. 1
 επ ακρων δε 326^τ φυλλα . αλσινη δε 231^τ κινει sp. μετα αλφιτου δε 220^τ
 καθαρτικην sp. 1 ανδρας δε 223^τ φυλλαδας . ανθη δε 31^τ γεννω | μενη .
 και βαπτουσα τας χειρας . ανθη δε 70^τ ωσπερ' πρασα . ανθη δε 132^ν εσχηκεν .
 ανθος δε 140^ν περικλυμενη . ανθει δε ερυθρον . και οιον η υσπνος . ταυτη
 δε κεχρηται 413^τ τυγ'χανει . απολλωνος δε 439^τ αγει . συν αριστολοχια δε
 281^ν ευτερον . αρ'χη δε 440^τ τοποις . sp. 1 και το αφεψημα δε της ριζης .
 συν οινω 234^τ κηκιδι . sp. 1 το αφεψημα δε περιχυθεν . sp. 1 ποιει φθει-
 ρας 232^τ εοικότες . βορα δε 477^τ αγει . sp. 2 βουβωνες δε 402^ν διαφθειρει .
 βουλη δε 468^ν μεταχειριζεται . βουπληγει δε 470^τ της ωρας ανθους . βοτανη
 δε εστιν η οινανθη . και 435^τ αιμα δε δι ουρων αγει . βωας δε πινει 250^ν
 πανουσιν . sp. 1 μετα γαλακτος δε προστιθεμενα sp. υστερας πονους θερα-
 πνευει 197^τ επιστασθαι . γαλα δε 474^ν σωζε . γληχων δε 434^τ αρμοσι . γυναιξι
 δε 128^ν ελ'μιν . γυναιξιν δε 141^ν εκ'βαλλουσιν . sp. 1 γυναιξιν δε 256^ν
 εμφειριαν του σπερματος . sp. 1 δενδρον δε εστιν . . . μεγαθος εχον . sp. 1

φυλλα δε 171^τ μετωπου . sp. 1 και διδυμων δε 190^τ ειχεν εκαστος την
 εαυτου . διι δε εμελεν 405^ν μιῆλος ελαφου . δραχμαι δε 398^ν λιψανα . δρομος
 δε 465^τ φυτευουσιν αυτο επι των οικηματων . δυναμιν δε ἔχι ψυκτικην . 13^τ
 ειδους . δυναμιν δε 46^τ λεγομενον . sp. 1 δυναμιν δε 59^τ πυρωδες . δυναμιν
 δε 60^τ τοποις . sp. 2 δυναμιν δε 62^τ φακου . δυναμιν δε 63^ν φυλαττεσθαι .
 δυναμιν δε 65^τ στρεφεται . δυναμιν δε 78^ν οικοπεδα . δυναμιν δε 93^τ βρωσιν .
 δυναμιν δε 97^ν περι τας πολεις . δυναμιν δε 109^ν οφιοσκορδον . δυναμιν δε
 116^τ χωριοις . δυναμιν δε εχει 120^ν μακροτερα δε . δυναμιν δε η ριζα εχει 126^ν
 εν πετωδεσι τοποις και εν λεπτοις . δυναμιν δε 137^ν περιφερειαν . ανθη
 μηλινα . . ὑπομηκεις . δυναμιν δε 150^τ προσκειμενον . sp. 1 δυναμιν δε 159^τ
 τοποις . δυναμιν δε 180^τ νησων sp. 1 δυναμιν δε . . . θερμαντικη sp. 1 ανα-
 στοματικη διουρητικη sp. 1 λιθωσιν 200^τ βαρυσωμα sp. 1 δυναμιν δε 204^τ
 γνωριμον . δυναμιν δε 206^τ πολλω sp. 1 φαρμακωδες εν τη γευσει sp. 1
 δυναμιν δε 208^τ εσχισμενα . δυναμιν δε 214^τ γνωριμον sp. 1 δυναμιν δε 221^τ
 ωφελιμον sp. δυναμιν δε 228^τ μακροφυλλοτερα sp. 1 δυναμιν δε 231^τ τοποις .
 δυναμιν δε 248^ν τοποις . sp. 1 δυναμιν δε 255^ν ὑπογλυκυσ . δυναμιν δε
 266^ν των ἱματιων . δυναμιν δε 271^ν φοινικουν . δυναμιν δε 273^ν παρα ποτα-
 μοις . δυναμιν δε 282^ν φυομενον . δυναμιν δε 290^τ γαλακτινον . δυναμιν δε
 307^ν ξυλωδη . sp. 1 δυναμιν δε 310^ν την περιφερειαν . δυναμιν δε 315^ν
 ευωδης sp. 1 δυναμιν δε . . εχει θερμαντικην . sp. 1 πινομενον δε 329^τ
 αλευρω sp. 1 δυναμιν δε 332^τ καλουμενην sp. 1 δυναμιν δε εχει 344^τ κλωνας
 μικρους sp. 1 δυναμιν δε 352^ν ἔψουσιν . και τα αλλα ποιουσιν ως . . . λυκιου .
 δυναμιν δε ἔχι 355^ν κητευτικη . ἀριστη δε . . . γεννωμενη . δυναμιν δε 359^τ
 καταχριστων . sp. 1 δυναμιν δε συν οικω αυστηρω sp. 1 365^τ ριζα . . δακτυ-
 λου το παχος . sp. 1 δυναμιν δε αυτης sp. 1 και χρῆσις sp. 1 ψυκτικη 381^ν
 μελανθιῶ . δυναμιν δε 385^ν — πορφυρα . ἐκ ριζις δε 454^ν καταφερομενους .
 συν ελαιω δε 313^ν προστιθει . ελξινη δε εστι βοτανη . και λεγεται 414^ν καυλοι
 sp. εντεροις δε 228^τ θηριον . θανατον δε 406^τ κισσοειδη . θυλακια δε 182^τ
 ἀνεμων . ἰχθυων δε 473^τ αποκομιζοιεν . τους ἰππουρους δε 465^τ βαλλων .
 ιππολιχην δε 437^τ μαλιστα . καλαθισκος δε 442^ν γεννωμενη . καρδαμην δε 324^τ
 μηλινου . καρπος δε 68^τ ανθή μηλινα . ο καρπος δε 123^ν εκληθη . sp. 1
 καρπον δε 166^τ φυλλοις . sp. 1 καρπον δε 172^τ φυλλα . . . εστρωμενα και
 απεσχισμενα . καρπον δε επι ραβδιοις . μικρο 174^τ επεσχισμενα . sp. 1
 καρπον δε 191^τ του επιμηκους sp. 1 καρπον δε 218^τ φοινικουν . sp. 2
 καρπος δε 241^ν παραπλησιον . καρπον δε 242^ν παχυ σπιθαιμαιον sp. 1
 καρπον δε 253^ν και ἄβροτονοι . και πυρωδεις τη γευσει . και αρωματιζουσαι .
 καρπος δε 281^ν εχοντα sp. 1 ελισσεται δε . . . και η προτερα sp. 1 καρπον
 δε εχει . . . μικρον sp. 2 και δε 333^τ ομοιον . καυλιον δε 27^τ περιφερειαν .
 καυλια δε 151^τ μελαντερα . καυλον δε 67^τ πριων . καυλον δε 162^τ κοιλον .
 καυλον δε 163^τ εστρωμενα . καυλον δε 176^τ σκληροτερα sp. 1 καυλον δε 200^τ

τιθνημαλλοις . sp. 1 καν|λον δε 218^τ ιου . κανλον δε 236^τ ἰνωδες . κανλον δε 240^ν τραχεια . κανλους δε 296^τ πορφυρον . κανλον δε 307^ν ὑποπιζρον . κανλον δε 312^ν μεντοι . κανλου δε 360^τ πολισ . ο κανλος δε 372^ν θαμινοι . sp. 1 κεφαλια δε 330^τ εοικοτα . κεφαλην δε 350^τ ερει . τας κιχλας δε 463^τ τυγχανει . κλυβασις δε 414^ν περιφερεστερα . κλωνας δε 349^ν σταχνν δε εὐφροη δειφρας sp. 1 κλωνας δε 365^τ φυλλων . . δασν . . και μακροτερα . κλωνας δε 383^ν εντερων sp. 1 κοιλιαις δε 365^ν οινου sp. 1 κοιλιαν δε 195^τ καταλιωθεισης . κοτυλη δε 441^τ βρωμασειν τω^ν οδοντων . sp. 1 κουφιζονται αλγηματα . κηρω δε 339^τ τους δε γλαιους . κωνων δε 463^ν τα φυλλα εοικοτα εχει . λεπτοτερα δε 336^ν μυρινον . λιβους δε 265^ν εὐπρησαι . μεγεθους δε 469^τ εσται σοι θεασθαι . μελη δε 405^τ ἴαται . συν μελιτι δε 156^τ μετα γλυκεος . και ὕστεραν αναστομοι . sp. 1 συν μελιτι δε 172^τ ενζωμω sp. 1 αποσμηχον λεπρας και λιχνας . συν μελιτι δε 187^τ σκελων . τον μελων δε . . οτων ασθενεστερων . και αποχωρει . ενθα 482^τ φορει . μηκος δε . . . παλεστων εννεα . την σπειραν 408^τ νεο^ν τους . νηρειδων δε 479^ν οι την λημονν επισταμενοι . νησος δε εστι 410^τ λωτου . οδ^ν μην δε 413^ν κλαδοις . οδμην δε 435^τ εὐβαλλουσιν . συν οινω δε 141^ν σταφυλωματα στελλει . sp. 2 συν οινω δε 190^τ ασκληπιος . ονομα δε 429^ν ποιει . συν οξει δε 177^τ συν ὕδατι . συν ο | ξει δε 181^τ ἰσοδυναμουνητων . οπου δε 139^ν μαλακον . οσμη δε 102^τ δριμειαν . οσμην δε 178^τ βλαστησιν . οσμη δε 351^ν σχημα . ὑπο οφρων δε 413^ν ποδος . παχος δε 402^ν παρηγορει . παρωτιδας δε 36^τ παχος . πεταλον δε 197^τ εναποκλιει . τη πετρα δε 464^ν αναδραμων . οι πλοκαμοι δε 461^τ ηπται . ποιη δε 279^ν κελ^ντοι . ποταμω δε 460^τ δερην . πτεροις δε 467^τ η ριζα . κατισιν . πυξω δε 413^ν εχει . εν πυρι δε 456^ν χρωνται sp. 1 ραβδοι δε 204^τ μεγαν . ριζαν δε και βραχίαν . 78^ν μεικρα . ριζα δε 64^τ διαξεσθισα η κεφαλη . η ριζα δε 99^ν σχεσει . ριζας δε 100^ν φερει . ριζαι δε 106^τ ξηρηνεσθαι . ριζαι δε 114^τ αρωματιζων . ριζα δε 122^ν γευσιν . ριζα δε 176^τ ακρηπαλος . sp. 1 η ριζα δε 193^τ θυμβρα sp. 1 ταυτης τα φυλλα χοη συλλεγοντα sp. 2 ξηραινειν . ων εστιν . . χοησις . m 2 ριζαι δε 195^τ πορφυριζοντα sp. 1 ριζα δε 220^τ ανεμωνης sp. 1 κεφαλη δε . . . ηιτον . . της ανεμωνης sp. 1 καρπος πυρρος sp. ριζα δε 224^τ κωνιω . sp. ριζα^ν δε 233^τ ουρα . ριζα δε 292^τ φερει sp. 1 ριζαν δε 354^τ φερων . sp. 2 ριζαν δε 428^ν ελ^νκι . τα τε ριπτωματα δε 437^τ μυελου . sp. 1 ροδινου δε 398^ν τρεφει . σικελιαν δε 460^τ εκαλονν . σμηνον δε 435^τ την ειδεαν . sp. 1 σαυρας δε 423^τ κατεσθιει . τοις σκοπελοις δε 477^ν χωρει . σπασμοι δε 431^ν διεμπερη . sp. 2 σπερμα δε | 168^τ επωνομασται sp. 1 σπερμα δε . . . μηκωνος sp. 1 ριζα δε . . παχεια sp. 1 φυεται δε . . τραχεσιν . δυναμιν δε 226^τ ζεας | ἰσχυοτερα μεντοι τη γευσει sp. 1 και τα φυλλα ομοια της ζεας sp. 1 σπερμα δε υπομηκες sp. 1 δυναμιν δε . . . υδατος sp 1 ποιει 364^τ κλωνες διεστωτες απ αλληλων sp. 1 ανθη λευκα . ενστομα sp. 1 σπερμα δε 369^τ πορφυριζοντι . σπερμα δε 37^τ καταπλασθεισαι . σπληνας δε συν οξει . και ενδεματι τινες χρωνται . τη ριξη

244^v]ατος . σπληνικοις δε 262^v ταξέως . υγρα δε 38^r εγειρεται . φλυκτεναι δε 402^r φυλλοφορους . φλοιος δε 103^r το ὕψος . | φυλλὰ δ ἔχων 22^r ποτικον . | προ αυτου . sp . φυλλὰ δε 67^r μειζονα . φυλλα δε 129^v σπερματα sp . 1 ανθη φουνικα εοικοτα ανεμωνη sp . 1 φυλλα δε 210^r ακανθα εστιν πλατεια sp 1 φυλλα δε εχοντα χαμαιλεοντι ομοια τω λευκω sp . 1 ηις αριφυνης εσθιεται εφθη συν ελαιω sp . 1 και 294^r ἰσχυς . τας φωκας δε 468^r χελωνης αιμα . χελωνης δε 430^v μεστη . χρησις δε 350^r γευσει sp . 2 χυλον δε 89^v ροδινω sp . 1 ωταλ | γιας δε 175^r επιτροχει . ταις ωτικαις δε 470^r .

Ante adiectivum cum δέ coniunctum:

πεπανθησαι . sp . 2 αβλαβης δε η βοτανη προς γευσιν sp . 1 δυναμιν δε 293^r μετα γλυκεος . αδιψον δε 92^r τιτρωσκει . αλλος δε 470^r νηχομενους . αλλου δε 485^r λευκοι . αλλοι δε 480^v πλοκαμος . αλλοις δε 480^v πυραμητον . αριστος δε 114^r τελματωδεσιν sp . 1 αριστη δε 200^r πρασιαν ενιοι sp . 1 καλουσιν . sp . 1 αριστη δε η κωος . και σμυρναια και κρητικη 337^v αναφορικων . αυταρχης δε 298^r τα μεν φυλλα εχει ομοια κριθη sp . 1 βραχυτερα δε 365^r σκευή . βραχυτεραι δε 471^r θηριοδηκτοις . συν γλυκι δε 247^v θαλασσειᾷ μεν τροφη . γλυκει δε 479^r αμι . γνωριμον δε 60^r ωκιμω sp . 1 δασυτερα δε 55^r ονομα τεθειται . αφ εκαστου δε 425^r πτεριδι . ελαττον δε 100^v τροπον . ελασσων δε 471^r ελξι | νης sp . 1 ελαττονα δε sp . 1 κλωνια διγονατα μασχαλας πολλας πυκνας εχοντα sp . 1 τον δε καρπον sp . 1 η μεν . . . πολυν sp . 1 η δε 202^r ομοιον . sp . 1 ελαττοτε | ρον δε 234^r φυλλα μεν εχει ομοια κισσω sp . 1 ελαττονα δε και επιμηκη προς τα του περικλυμενου sp . 1 θαμνος 330^r παιδων sp . 1 ενεργεστατον δε 188^r διαθεσεις . sp . 2 ενεργεστερον δε 222^v ποτιζομενον . ενιοι δε 339^r λευκοῖω . sp . 1 ευπορφουρον δε 211^r θερμαινει . επιεικεστερον δε 104^r ὕδατος . ετερου δε 298^r τοποις . ευρηστοτερον δε μιζον . δυναμιν δε 30^r μανδραγορας . ητι τον δε 261^v πηχυᾷ . η θηλεια δε 413^v ὑπερμεγεθη . ισχυρον δε 469^r ἴαται . sp . 1 μετ' ἰσω δε 186^r καθεψηθεισα . κακοστομαχος δε 183^r ποιειν . την κατωτερω δε 240^v επιμηκη . (sp . 1) κοινη δ' αυτων δυναμιν ψυκτικη sp . 1 οθεν 222^v κοστω sp . 1 κουφοτερα δε 284^v ποιει sp . κρατιστος δε 223^r κρινοχλωρα . δε 132^v ἴαται sp . 1 λεια δε 220^r πλεονασθεντες . λεια δε σφαιρια 175^r κεχηνοσιν μεν sp . 1 λευκον δε 213^r ευμεγεθεστεροι . λευκα δε 479^v καταχρισθεισα . λεπρους δε 377^r γλωσσας . λεπται δε 472^r αγριω . λεπτοτερον δε 87^v ηριγερον | τος . λεπτοτερα δε 237^r ως αφινθιον . λιχρον δε 24^r επικαλυπτει . λιχνοταται δε 472^r πυρος . μακροτερα δε 381^r φυλλα ομοια θριδακει sp . 1 μακροτερα δε 220^r φυλλα ομοια πρασω sp . 1 μακροτερα δε 200^r φυλλα δαφνη εοικοτα . μαλακωτερα δε 103^v τα φυλλα ομοια εχει κισσω sp . 1 μαλακωτερα δε 333^r τιθυμαλλου sp . 1 μαλλον δε 332^r την ὁδον . μεγιστη δε 401^r πλατανω sp . 1 μειζονα δε 171^r ευωδη . sp . 1 μειζωνα δε τα προς τη ριζη sp . 1 παρα μακρον δε 195^r εχει . ως ξιφειου . μειζονα δε 148^r διεφθαρ' μενον . μελας δε

εστιν την ειδεαν . και ὑπο πλεκταναις φερεται . ὑποφερεται δε 454^v αλθεας . μελανωτερα δε 168^r της ρωας . εν μεσω δε 265^v ταξιν . ξηρα δε κατα την πρωτην . και στρυφνα τη γευσει . πασει δε 94^v ωσκει sp. 1 ξηραι δε 256^v παρασινεαζων . ξηρον δε . . απουλοι ελλη . 16^r δυσεντεριαν . ολη δε 25^r καθαιρει . ολη δε 285^v συνστασει sp. 1 ολη δε 185^r προσκειμενα . sp. 2 ολος δε . . μειζων sp. 1 κινουσι λαχανουμεναι . sp. 2 καθεψουμεναι δε 202^r κτινει . εν προσθετω δε 300^r τοτ' αν μαλιστα νικηθειη . παντα δε 468, κατακτινι . παντες δε 470^r παραφυαδων . παν των δε 244^v ετερον ειδος κοτυληδονος εστιν . παχωτερα δε 164^r σφοδρον . πικρον δε 46^r παιδα . πλιστα δε 463^v εχει . ποιηφαγος δε εστιν και σιτειται την γην . το δε 420^r λυκιον . πολλοι δε 92^r φερονται . συν πολλη δε 465^r εοικος . . μυρ'μημι τουτο . πυρρο^v | δε εχει τον αυχενα . το δε αλλο 417^v ελαιας . στενωτερα δε και μαλακωτερα . και 147^v ιριδι . στενωτερα δε 59^r φυλλα εχει εμφερη . στενωτερα δε 167^r δυναμιν . . την αυτην τη ακακια . sp. 1 στυπτικωτεραν δε . και ξηραντικωτεραν . sp. 1 ποιουσαν 355^v ελξινη . ταπινοτερα δε 213^r ευζωμω ομοια . τραχεια δε 264^v ενσπερ'μον . υποπικρον δε 45^r αγριος . ὑποδεεστρον δε 311^v μεγαλοιο . | ὑστερικαις δε 388^v γη . φοβερωτατους δε 468^r καθαρσιν . ψιλοι δε 339^r μαλασσει . ωμον δε 142^v κοιλιαν sp. 1 εψηθεν ωμον δε 244^v παρεχουσαν , ανθος . ην που φιλετερον μεν αλλοι . φιλαλληλων δε αλλοι 427^r.

Ante pronomina et numeralia cum δέ coniuncta:

βαρυσμος . αμφοτεραι δε 153^r ενερ'γης . αμφοτερων δε 154^r ουχ ομοιος . | τραχεια . αμφοτερων δε 172^r ως ερεβινθον . αμφοτερας δε 174^r καρδαμον . sp. 1 αμφοτερων δε 187^r προ αυτης . αμφοτερων δε 245^v θατερον : sp. 2 αμφοτεροι δε 336^v χρησηται sp. καθ' εαυτας δε 222^v δι αυτης sp. 1 ενιοι δε 223^r αποκαθαιρει sp. 1 ενιοι δε επλανηθησαν sp. 1 νομισα^v | τες 226^r σπερμα . sp. 1 φασιν δε θνησκειν . sp. 1 ενιοι δε 227^r νηστευσιν . sp. 1 ενιοι δε 328^r μυνακας . sp. 1 ενιοι δε 332^r ακακια sp. 1 ενιοι δε 355^v σκορ'πιουρον εκαλεσαν . ετερα δε 130^v θρεμ'μασι . μηδεις δε 410^v πισσα . οια δε 443^v ερυθρα . sp. 1 πας δε 175^r διαιταν . τουτων δε 400^v καταληφθεις αλω . μετα ταυτα δε 410^v προσοικοι . επι τουτοις δε 460^r μαθων . συ δε 473^r ουτως . τινες δε 80^v εν τω μελανι . τιναις δε 141^v παρακ'μαζει . τινες δε 373^v μετριον . τισ δε 461^r τρεφει . τισ δε 468^r αγ'γειλαντες . τισειν δε 476^v πληρης ευωδιας . τοιουτο δε 59^r μετα τινος | δριμυτητος sp. 1 τοιαυτη δε 200^r σπορ'γωδεις sp. 1 τοιουτος δ' εστιν 332^r.

Ante adverbia cum δέ coniuncta:

τριχων . αμα δε 183^r αρμοζουσαν sp. 1 αλλως δε 223^r τυχη . αλλως δε 424^v κερησο προς τον τουτου ποτον . αλλως δε 458^r λανθανειν . . δυναιτο sp. 2 την αλλως δε 464^v εξωθεν . ενδοθεν δε 82^r κτινει . sp. 1 ενιοται δε 261^v δηχθεντας . ιδιως δε 24^r φλεγμα αγει . ιδιως δε 354^r διαφθειρονται . ειλωσ δε 468^r πινειν . καθαπερ δε 451^r βοηθει . | μαλιστα δε 62^r τοποις .

μαλιστα δε 165^r πλατανω . μαλλον δε 67^r ιστασθαι . μαλλον δε 139^v λαμβανομενοι . νυν δε 461^v ποθισα μετ οινου . ομοιως δε 112^v υψος . ομοιως δε 48^r παρδαλεις . παραχρημα δε 68^r πεφυκεν . ου παραχρημα δε 402^v ερχομενη . ποτε δε 399^v συν οινω . | ποτε δε 436^r προχωρει . ποτε δε 455^r γλωσσαν ει τις φαγειν δοιη τω μηπω λαλουντι παιδιω . παντως αυτου ταχεως λυσει την σιωπην sp. 2 σοφα δε 481^r πενται . σπανιως δε 272^v αυτην . τοτε δε 406^v ταξεως . τοτε δε 460^r καλειων . τοτε δε 479^r μηλινα . ταχεως δε 109^v ιατροι . το τριτον δε 67^r ομοιον κροκου αυθει . υστερον δε 105^r δια πα⁻τος . φοβερωσ δε 408^r οθεν δε και το ειδος . τινες δ' 378^r.

Ante coniunctiones cum δέ coniunctas:

εστιν . ει δε 469^r ανελ'κονται . ει δε γε 462^v ευκολως . ει δε 471^r τυχη . ει δε 399^r λυπει . sp. 2 επειδαν δε 440^r προσετεθη . ην δε 408^r εριφοι . ηνικα δε 464^r πληττει . οπως δε 422^v.

Ante praepositiones cum δέ coniunctas:

λευκοτερα . απο δε 110^v λεγω . αφ ου δε 450^r βρωθειση . δια δε το υποστυφειν 38^r χολην sp. 1 εις δε 332^r πλανωσιν . sp. εις δε 193^r ξυλωδεις . sp. 1 *Εις* δε 201^r το πρωτον . εν δε τω πεπλανθηναι . κροκιζοντα 96^v κυτιδα . εν δε 99^v εκβλαστησιν . sp. 2 εν δε 230^r ανιεται . εν δε 261^v πολλ'λαι . εν δε ταις νυξιν 463^r χωριον . ενεκα δε 406^v μετ' οινου sp. 1 επι δε των πυρεσσοτων 221^r καταχοριομενον . επι δε 249^v ιριν . επι δε ταυταις 437^r εκ'διδαχθηναι . επι δε 480^r τετρωται . κατα δε 466^r μεθ' υδατος . κατα δε 193^r καθαιρει . μετα δε ερινου αλευρου 183^r θεραπειει . μετα δε 156^r κατασκευ | αζει . sp. 1 μετα δε 190^r διαμενει sp. μετα δε 228^r χυμιωμενης . μετα δε 396^v επεθεσαν αυτην . sp. 1 μετα δε 405^v λιαν . μετα δε 408^v επιμελως . μετα δε 426^r ευζωμον . | παρα πολυ δε 109^v θηραν . περι δε 429^r την μονοκλωνον εχει περι δ' αυ ποσιν 388^v κυπρινη . προς δε 23^r πανει . προς δε τα ιοβολα 181^r χωθεθα . προς δε 298^r προσμιγνυμενων . προς δε 366^r ως προειρηται sp. 1 προς δε χονδρων 366^r γεννητικος πνευματων . δυσπεπτος . . . μαλακτικον . προς δε 371^r τικτει . προς δε 460^r θαλασσιω . προς δε 479^r τριγ'χια . προς δε 484^v αρ'τι απαγορευσαντων μεν νηπιων . του τετραοδιζειν . προς δε την ορ'θην 453^r ιαται . συν δε μαννη 109^v συν μελιτι . συν δε συκω 269^v υγιαζει . συν δε πανακι 295^r απεχομενοι . συν δε 479^v υπο τινων . υπο δε 426^v.

Ante participia cum δέ coniuncta:

νικησειεν . αιρεθεντος δε 469^r αγονους ιστοριται . ποιειν . αλιφομενα δε 278^v μετα μελιτος κατα του αιδοιου . αχει δακτυλου | . . . παραιτει τε . αναξεδθεν δε 269^v αιμουντες . μη αποκαθισταμενων δε 300^r κατολισθινει . ανιειχθεισα δε 484^v μενειν . απαλλ'λαττομενον δε 410^v περιπεσων . απηχθημεναι δε 400^r περιφρες . αυξομενον δε 302^v αρηγει . αφεψηθισα δε 381^v ρουοντα ωταλ'γιαν . αφεψομενον δε 23^r κολ'χοις . βρωθεισα δε 105^r πλυθεισα . διητ'τηθεισα δε

442^v ἄλλεβορου φρωικον . μεταποιη . τεο^τ δοτεον δε 454^v αρμοζει . εγχριομενος δε 183^r καρπον . εμ'βαλλων δε 450^r λιβυη . ενκροτεον δε 46^r ελαιω . sp. I επιχρισθεντα δε 226^r βρωθεν . εσθιομενον δε 277^v καυσομενον . εσθιομενα δε 163^r αιρουσιν sp. I εφθοι δε . . . εκλυουσιν sp. I και ο εξ αυτων οπος 370^r ιαται . sp. I εφθα δε 228^r καταπλασσομενον . εψομενον δε 307^v λευκαινει δε . . . τας ουλας . εψηθεισα δε 154^r ὑπεθησα^τ . | ηψημενα δε 96^v βρωθεν . sp. I εψηθεν δε 186^r την ὁδον . μεγαστη δε ουσα ανωθης εστιν . η . . . γινεται μετα ραθυμιας . βαρυνομενους δε 401^r αχει . εχεοδηκτοις δε 116^r καρ'δαμω . ξεσθεισα δε 178^r πλατυνομενον . θαυμαστον δε 476^r μηκει θηρωντος δε 401^v ἴσχαιμος . θυμιαθεισα δε 215^r ανασπασαι . καθελ'κομενοι δε 477^r ειρηται sp. I ενιοι δε . . . πινουσιν sp. I καθεψηθεισα δε 332^r τριμμα . καλουμενον δε . sp. 3 | μυττωτον 316^v τοποις . sp. I καταπλασθεισα δε 176^r λευκωματα . sp. I καταπλασθεν δε 254^v προστιθεντες . sp. I καταπλαττομενοι 379^r δυναμειωσ . καυθισης δ' 27^r καθαρισ . ανατρεπουσα στομαχον ἴσχωρας . sp. I κοπεις δε και καταπλασθεις . ἴανθ'ο'υς και εφηλις καθαιρει . τα δε 171^r ε'αυτου . λαβων δε 415^r αμα ταις . | χελιδοσι φυεται . ληγουσαις δε 373^v λογον . λυθις δε 450^r οραν επιγομενον . νικωντα δε 462^v προβαλλομενος . ορωντες δε 461^v αλ'γησειεν . οδυνωμενη δε 472^r πικρα προς γευσιν . sp. παλαιουμεναι δε 148^r πνευμα . πελιδνωθεντων δε 453^v χλωρος . πεπανθεις δε 82^r θερμαντικη . πεπτικη . ποθισα δε 86^v ωφειλει . sp. 3 | πινομενον δε 237^r φλοιος . ειτα αλεσας και ευχροιας ποιητικον . πλεινασθεν δε 250^v γευσιν υποστυφον . ποθεν δε 265^r κακοστομαχος . προστεθεις δε 134^v ο δε καρ'πος πινομενος . σπληνα τηκει . προστεθεισα δε 111^v πραυ'ι . και γαλα κατασπα . προστεθις δε 315^v καταπλασσομενη . sp. I προστεθεισα δε εμ'μηνα κινει . τραυματα κολλα' ελ'κη καθαιρει . συν μελιτι 310^v καταχριομενον . sp. 2 συμμιγομενον δε 208^r δασυνει . συνε ψηθεν δε ελαιον . και 27^r διαμασηθεισα . συγχριομενη δε 259^v νιπτει . ταραξας δε 299^v ουρητικωτερον . ταριχευθεντα δε 183^r ευθδεις . τηθεισαι δ' 148^r τρεψεται . sp. I τρωσας δε ηντινα και τυχη . ο δε 408^r καιρω ὄντος δε 432^v βοηθει . εμετικον τε φαρμακον . . σκεναζεται . και . . . εν χαλκω κυπριω | εν τοις ὑπο κυνα η λιασθεντων επι ημερας τεσσερακοντα . υποστρουνημενη δε 247^v λειαν : | ὑποτεθεν δε 397^r φυλλα . φερομενα δε 455^v ρη'ττει . φυ . ραθις δε 250^v .

Ante verba cum δέ coniuncta:

ροφομενος . αχει δε ουρα αιματωδη . σημηχει δε ; τηκει . λυθεν δε 46^r τοποις . αχει δε 103^r και ὑστερας αληγηματα . αχει δε 162^r υδατος . . . επιροφομενον sp. I αχει δε 218^r μιγνυται . αγουσι δε | 240^r διακλυζομενη . αχει δε 257^v απορρασθεις . αχει δε 275^v διαχρει . αχει δε 300^r ἴσχιαδικους sp. I αχει δε 328^r ὑστερικαις . αχει δε 351^v ποιει . αχει δε . . . πινομενον . sp. I βιρωσκειται δε 359^r ριγμασιν sp. I αχει δε 376^r μιγνυων αναγρου . αχει δε 441^r χωρια . αρμοζει δε 49^r χυλιζειν . sp. αρμοζει δε 92^r κινδυνωδες . αρμοζει δε 139^v συμρθεον . αρμοζει δε

162^r αρτους sp. 1 αρμοζει δε 237^r πανει . αρμοζει δε 250^v πικρος . sp. 1
 αρμοζει δε 299^r στεφανους . αρμοζει δε 301^r ριζα λεπτη αχρηστος sp. 1 φυε-
 ται εν εργασιμοις χωριοις sp. 1 αρμοζει δε 381^r θερμη θαλαττη . αιρι δε 139^v
 στομαχου . συν οινω . αιρει δε 181^r αναλημφθεν . sp. 2 αιρει δε 206^r ιρινου .
 αιρει δε και φακους και λε πρας . και 237^r επιροφουμενον sp. 1 αιρει δε
 285^r εκτινασσειν . sp. 1 αιρει δε 318^r χρησθαι . sp. 1 αιρει δε 335^v ενστο-
 μαχος δε μαλλον . αιρει δε 377^r μελιτι . αιρει δε 382^v περι πλευμονιας . αναγει
 δε και τα εκ θωρακος . sp. 1 μιγνυται 172^r αποσμα . ανακαθαιρει δε 26^r απο-
 σμηγουσιν . ανακολλα δε 378^r ποιει . αναστομοι δε και υστεραν . χρησιμη δε
 261^v σαμοθρακην . ανεχουσι δε 410^r τυγ'χανει . απεχει δε 439^r παρορμαν .
 sp. 1 αποκαθαιρει δε 254^v ωμον . sp. 1 αποκαθαιρει δε και φακους . και
 εφηλιν 302^r ωμον . αποκαθαιρει δε 324^r αγει . . . κατα κοιλιαν sp. 1 αποκτε- | νει
 δε 348^r τυγ'χανει . sp. 1 αποπνει δε 413^r αιγιλωπας . αποτιθεται δε 57^r τριπτος .
 αποτιθεται δε 134^v ασθενεστερον μεντοι . αποτιθεσθαι δε 136^v ωσπερ' θαψια .
 αποτιθεται δε 147^r φυλλα λεπτα πυκνα . αυξεται δε 145^r νομη . αφεζεται δε
 394^v θεραπειει . αφιστησιν δε 249^v 316^v παραιτιται . βοηθει δε 46^r ανωδυνουις .
 βοηθι δε 88^v χαραδωδεσι . βοηθ' ει δε 396^r ποθεν . βοηθει δε 237^r μακρα .
 γεννεται δε 94^v αφησιν . γεννεται δε 105^r λαμβανονται . γεννεται δε 119^v
 οξει . sp. 2 γεννεται δε 108^r μιας ημισιας . | Γινεται δε 147^r μιγνυται .
 sp. 1 γεννεται δε 235^r ζεσεις . και φλυκτεναι . . φλυνται . γινεται δε
 406^v αρτηριας . δει δε 92^r φυγεολων . παρωτιδων . δει δε 93^r μελιτι εφθω .
 δει δε 199^r αρμοζουσιν sp. δει δε 222^v σφοδρα . δι δε προαλιψαμενον
 το προσωπον και τας ρυσιδας . ουτως πλησιαζει | 269^v οψα . δει δε
 366^r εκαλεσεν . δευτερευει δε το αιγυπτιον . ειτα 180^r τοποις . δικνυται
 δε 397^r ταπιнос . διαγγελλει δε 411^v καρ'πον . διακρινουις δ αν 425^r επι-
 τυχειαν . διατριβουσιν δε 480^v ουκ αηδεις . διαφερει δε 59^r καθαιρει .
 διδοται δε 139^v λυσει . διδοται δε 180^r κεκραμενον οινω sp. 1 διδοται δε
 195^r ιστοριται . διδοται δε 268^v πινεται sp. 1 διδοται δε 329^r επικλινεστερα .
 επ ακρω δε του κανυλου ωσ ει | σφαιρια εν οις ο καρ'πος . διδοται δε 334^r υστε-
 ρικαις . αγι δε και καταμηρια . διδου(αι) δε δει 351^v θεραπειειν . διδοται δε
 385^v του ευροντος . | διδοτε δε 429^r διδου . | διδου δε 436^r προσοικουι . δικνυται
 δε 427^r ελαιω . διωκει δε 24^r ποθεν . sp. 1 διωκει δε 237^r νομιζον | τες . δοκι
 δε 23^r ανακαθαιρει . δοκει δε 47^r και υδατωδη . sp. 1 δοκει δε 202^r ευρισκε-
 ται . δοκι δε . τα φυλλα 267^v τοποις . δοκι δε 267^v] . δοκι δε 299^v φυλλοις
 sp. 1 δοκει δε 353^r διαμασσωμενη . δοκι δε 373^v διολλυσιν γενη . δρα δε 417^r
 αχρηστοι . δυναται δε 43^r ημερου . δυναται δε 54^r κχωριου . sp. 2 δυναται δε
 48^r ακροχορ'δονας . δυναται δε 130^v ενχλωρον . δυναται δε 138^v αχρηστοι .
 δυναται δε 153^r ειλ'κυσεν . δυναται δε 157^r ουτε ανθος φερει . ριζα αχρηστος .
 δυναται δε 158^r διπηχυν . δυναται δε 161^r στυφο | τη γευσει . δυναται δε
 216^r εχει . δυναται δε 246^v πολυχρηστον . δυναται δε 272^v γευσιν . δυναται

δε 281^v τοιούτο . sp. 1 δυναται δε 30^x ακροχορδονας . δυναται δε 318^r βιβρωσ-
 κεσθαι . δυναται δε 360^r μαλθαια . sp. 1 δυναται δε 168^r ομοιᾶ . δυναται
 δε 384^v εν ολιγω . δυναται δε 412^v δυσεντεριωντας ιαται . εγ' κλυζεται δε
 319^r θερμαντικοις . εκλεγου δε 261^v γευσει . εκ' λεγου δε 60^r γινεται . εμ' φρασ-
 σεται δε 450^v ιδρωσ . ευρισκεται χροα χολωδης . ενχυματιζεται δε 165^r χρησι-
 μος . sp. 1 ενχυλιζεται δε 230^r θανασιμοις . sp. 2 εξεραν δε 228^r ὄρμα . sp. 1
 Εοι|κεν δε 187^r εσχισμεναι . sp. 2 Εοικεν δε 323^r ισταται . Εοικεν δε 442^r
 ιαται . επεχει δε 183^r οσμη . πρωτευει δε το κρητικον . επεται δε 50^r αγκιστρον .
 επιβουλευειν δε 463^r επισταμε σωζειν . επισταμε δε 432^r αυτων . sp. 2 επι-
 τιθε|ται δε 190^r φεγ' γος . ερ' χεται δε 418^v χρωμενος . sp. 2 ερ' χομαι δε 399^r
 εξ επιλογης sp. 1 και αναφαν παλιν επιπορευεσθαι . ευρισκεται δε 223^r τουτω .
 ευρισκεται δε 396^v θλιβομενη . sp. 1 εψεται δε 165^r θεραπευσαι . εχι δε 115^r
 περικεχαλασμαйна πο|σως . εχι δε 121^v ευωδες . sp. 1 εχει δε 235^r λεγομενη .
 εχει δε 245^v βουγλωσσου . εχει δε 286^v ελ' κωτικη . εχι δε 307^v αδροτερον .
 sp. 1 εχει δε 323^v ενεργεστερον . εχει δε 329^r φνεται εν κρητη μονη sp. 1
 εχει δε 341^r μοι|ρα . εχει δε 401^v θατ' τον . εχει δε 405^v διαφορα . sp. 1 εχει
 δε 411^v προσαγορευεσθαι . sp. 2 εχει ὀουν 413^v της νυκτος . εχει δε 418^v
 αναιρει . εχει δε 422^v βοηθειν . εζει δε 428^r διαφθειρονται . εχι δε 432^r ιαται .
 εστι δε 50^r λαχανευεται . εστι δε 51^r αποφλεγματιζει . εστι δε 103^r εν οικο-
 πεδοις . ταριχευεται δε . . . εις βρωσιν . sp. 2 ταραττει δε . . . στομαχον . εστι δε |
 193^r στομαχικαις . sp. 1 Εστι δε 193^r θανασιμον . sp. 1 εστι δε διουρητικον
 sp. 1 κοιλιας τε ὑποβιβαστικον . θεραπευει δε . . πινομενη . και 195^r ταπινον .
 εστι δε 244^v διαφυγοι . εστι δε 399^v λαγ' χανει . εστι δε 402^v πλησιον απο-
 λεπτυνεται δε εις την ουραν . και εστιν μουρος . εστι δε 403^r προσαγορευ-
 θισα . εστι δ' ουν 415^r προσαγορευεται . εστι δε 426^v ουχ οιον τε ειναι μη
 πονηρον . ειδοτι σοι και ταυτα διεξελευσομε . εστι ὀουν 431^v ουδεν . εστι δε
 434^r ιδειν . εστι δε 445^r χωραν . εστι δε 447^v ὑπαγει δε γαστερα . εστιν δε
 των 16^r επιτεταμενης . εστιν δε και λεπτομερης 20^r θερους δε ανθι . εμιοτε
 μεν αρτεμισιαν . εστιν δε 21^r χολωδη . εστιν δε 23^r ευρυσιπελατα . εστι δε 31^r
 εν καππαδοκια . εστιν δε 45^r τοποις . εστιν δε 70^r εοικotos . εστιν δε 108^r αρτι-
 σκους . εστιν δε 134^r γαλακτι . εστιν δε 136^r ελαια . εστιν δε 153^r εμετον'
 εστιν δε 171^r ιαται . sp. 2 | εστιν δε 176^r ταριχηρου . sp. 1 Εστι | δε 186^r
 τριχας . sp. 1 Εστιν δε 186^r αννησσω . λευκο|τερον δε sp. 1 ριζα κοιλη και
 ου βαθια sp. 1 Εστιν δε 188^r η ποα sp. 1 Εστιν δε 215^r θριδακος sp. 1
 εστιν δε 223^r κομμει . sp. 1 εστιν δε 230^r οξους . εστιν δε 261^v αιματωδες .
 εστιν δε και ακυτοκιον . την αυτην δε 278^v κοιλιαν . εστιν δε και αλεξιφαρ-
 μακον . ολ' κη 298^r ενυγρα . εστιν δε 307^v οδους . εστιν δε 323^r ευζωμον . εστιν
 δε 324^r αναιρουνται sp. 1 Εστιν δε 332^r εσχηκεν . sp. 2 εστιν δε 340^r ειδος
 ὑπαρχον sp. 1 εστιν δε 354^r εψομενος sp. 1 διαφερει δε . . . μελαν sp. 1
 δυναμιν δε . . . υδατος αποχεομενου . sp. 1 λυτικον . . . αφεψημα sp. 1 εστιν

δε 366^ρ χωριου . εστιν δε 465^ν βοηθησειν . εισι δε 40^ρ περιφερη . εισιν δε 41^ρ
 εσθιονται . sp. I εισιν δε 234^ρ περεωνω . εισιν δε 323^ρ τροφει . εισι δε 418^ν
 κερα δυο . εισι δε 402^ρ των δυσχερων . sp. I ειη δ αν εχουσα 432^ν φαρ' μακον .
 εστω δε 428^ρ ποτον . εστω δε 444^ρ καρδαμω . sp. I ζεσθεισα δε 178^ρ του
 γαλακτος . ηδονται δε 415^ν απεργαζεται . ηχει δε 449^ρ εκπεφυκασιν . θεραπειει
 δε 57^ρ τρις ημερας . θεραπειει δε 115^ρ εκ' πεφυκασιν . θεραπειει δε 127^ν
 θρυπτειν . sp. I θεραπειει δε 234^ρ ε̅αρος . sp. I θεραπειει δε 335^ν νομος .
 εθεσπισεν δε 445^ν λεπτυνονται . θηρωνται δε 472^ρ συστασεως . θρυπ . τι δε
 165^ρ δυσουρουσιν . θρυπτει δε 43^ρ τηκει . ιαται δε 165^ρ φλεγμαντωδη . ιαται δε
 313^ν κακουργειν . ιαται δε ο οινος αυτο εκ του παραχορημα . ην μη φθαση 459^ν
 προστιθεμεναι . ιωνται δε 48^ρ αρ' καδιας . ισθησιν δε 64^ρ αρηγει . ιστορειται δε
 145^ρ τοποις sp. I ισχυ | ρως δριμν . sp. I ιστορειται δε 194^ρ διαμασσωμενα .
 sp. I βοηθει δε και θηριοδηκτοις επιτιθεμενα . sp. 2 ιστορειται δε 197^ρ προσ-
 τιθεμενα . sp. ιστορειται δε 197^ρ ευθετει sp. I ιστορειται δε 200^ρ διδοται
 sp. ιστορουσιν δε 233^ρ ισταν . sp. I ιστορουσιν δε 365^ρ ωφελι . και ωταλγιας .
 ισχι δε 293^ν πινομενη sp. I ισχει δε 376^ρ πταρ' μικον . καθαιρει δε 103^ρ
 πνιγωδεστερος . καθαιρει δε δι εμετων ἄγων ποικιλα . μιγνυται δε 114^ρ ξηραι-
 νομενος . καθαιρει δε 147^ρ οινω . καθ' ισθησιν δε 165^ρ ὑπερλυνειν . καλειται δε
 37^ρ λνει . καλειται δε 85^ν χρωνται . sp. 2 καλειται δε 222^ν κυτριον . δευτε-
 ρευει το εν Αιγυπτω . καλειται δε αμαρακον . ποα εστιν 301^ν εγγυς . καλυπ-
 τονται δε 401^ν ως οροβος . | καμπτεται δε 174^ρ η μελικρατου . κατακλινειν δε
 165^ρ πραϋνει . καταπλασσεται δε 132^ν αποτιθενται . καταπλατ' τεται δε 242^ν
 ισχυρωσ sp. I καταπλασσει(αι) δε 344^ρ ὑγιαζει . καταπλασθεισα δει δε 383^ν
 νομαδες . καταχριοσυι δε 447^ν πονον . κατασταζειν δε 481^ρ μιγνυται . κεται
 δε 279^ν διδοται . κειτηται δε 139^ν εστω . κερηται δε 457^ρ ορουσεται θερους .
 και . . ξηραινεται . κινει δε 119^ν μαλαγμασιν . κινει δε 295^ρ ὕδωρ . κινουσι δε
 171^ρ θεραπειει . κινουσι δε 175^ρ προσενεκτεον . κινει δε 200^ρ καταπλασμα .
 κολ' λα δε 381^ν ισχει . κοπτεται δε 64^ρ απελαυνειν . κτεινει δε 153^ρ ψιλοι
 τριχας . κτεινει δε 175^ρ ορ' θοπνοια . κτεινει δε και ελ' μις . sp. I και συν μελιτι
 δε . . ποιει . αγι δε 359^ρ πικραζων . λαχανευεται δε 87^ν παραδισοις . λαχανευεται
 δε 122^ν μεντοι . λαχα | νευεται δε 314^ν πλεον . ελαχεν δε 406^ρ μηλεα sp. 3
 βοτρωυδει sp. 2 λεγεται δε . . ποιειν sp. I το δε θηλυγονο 370^ρ κυτιος
 γιγνεται . λεγει δε 457^ρ διωκει . λευκαινει δε 154^ρ φαλαγγιοδηκτοις sp. I λνει
 δε 369^ρ πραν' ο' υσι . μελαινουσι δε 175^ρ εψηθεν . μιγνυται δε 24^ρ εμβροχο-
 μενον . μιγνυται δε 36^ρ προστεθεντος . μιγνυται δε 66^ρ ισθησιν . μιγνυται δε 91^ρ
 υπαρχουσα . μιγνυται δε 102^ρ μαλασσει sp. I μιγνυται δε και μελιτωμασιν sp. I
 τα αυτα δε 224^ρ εμ' μηνα . μιγνυται δε 248^ν πληρη οσμης . μιγνυται δε 261^ν
 εν οινω . επι δε του τεταρ' ταιου τεσ | σαρα . ως λνοντα τας περιοδους . μιγνυται
 δε 351^ν κεφαλαλγουσιν sp. I μιγνυται δε 353^ρ εκτινασσει . sp. I μισγεται δε
 183^ρ ποιουσα sp. I μισγεται δε 210^ρ διαφευγει . sp. I νεμεται δε 405^ρ

κυματα . νεμονται δε 478^r τουτο . | ξηραινεται δε 279^v πραγματος . οδωδεν δε 443^v πικρα δε προς γευσιν . ομοιωται δε 136^v στεφανωματος . ωνομασται δε 110^v πνευματωσις . ὀνομαζεται δε 34^r ριζα . οπιζονται δε 261^v απορρον . φυλλα προϋποτιθεντες . εις κεκυλαμμενο̄ εδαφος . αναιρουνται τε ξηρανθεντα . οπιζουσιν δε 281^v εστιν . ορα δ ουν 403^r τοποις . ὄρυσσεται δε 119^v προπινομενα . παραδιδοται δε . ὅτι 124^v ποιειν . παραινει δε 45^r αλφιτω sp. I παρακολλα δε 367^r ωφελουσιν sp. I παρηγορει δε 366^r περιαντλουμενον . παρηγορουσιν δε 142^v ονειρωτ'τουςιν sp. I παρησιν δε 188^r παρηγορει . sp. I παριστησιν δε | 206^r αυτη sp. ποιει . . καταπλασσομενα sp. και περιχορησεται δε 228^r οσμη . πρωτευει δε το κρητικον . επεται δε 50^r την γευσιν . πρωτευει δε 114^r πυρετοις . sp. I πυρεσσοσι δε 285^r συν οινω . sp I πυρεσ | σουσιν δε 290^r εκ'χωρησαι . πασχουσιν δε 421^r αρμοξει . πανει δε 110^v εστιν . πανει δε 120^v πεπωκοσιν . πανει δε 49^r μεθ' ὕδατος sp. I περιαιπεται δε 221^r ελκωτικον sp. I περιλιττεται δε 196^r των επ αυτου . sp. I περιχει δε 393^r ερ'γαζεσθαι . περιραινουσιν δε 115^r ποιουσιν sp. I πινεται δε 222^v ενεργουσα . πινεται δε 261^v στελλει . πινεται δε 321^r βοηθει . πινεται δε 368^r τυγ'χανειν . πινειν δε δει τουτο . και ταυτα εις οινον . καθ εκαστον δε 437^v τοποις . πλανωνται δε 134^v πανει . ποιει δε 153^r αν'εσθαι . ποιει δε 158^r μειζονα . ποιει δε 164 επιτιθεται . ποιει δε , επιθεμενα . sp. I κινει δε 172^r μετ οξυμελιτος sp. I οληη δραχ'μης ποθεισα . ποιει δε και πεψιν . εαν δε 195^r εμμηνα . sp. I ποιει δε 200^r αφεψηματος . sp. I ποιει δε 227^r βρωματα . ποιει δε 261^v μαλακωτερα . ποιει δε 273^v χρωματι sp. ποιει δε προς ενπνευματωσεις sp. I στομαχου 285^r ης . και δυναμεις . ποιει δε 308^v παρηγορι sp. I ποιει δε 310^v ὑποπικρος . ποιει δε 320^r παρηγορει . ποιει δε 321^r κολουσιν , ποιει δε 356^v αποθειςιν . sp. I ποιει δε 360^r ξηρα . ποιει δε 24^r καταντλουμενα . ποιει δε 44^r πνευματουντες . | ποιουσι δε 78^r νομας . ποιει δε 78^v χρωται . ποιει δε 80^v λυκιον . ποιει δε 92^r και μαλακοις . ποιει δε 93^r σῡ κριτικως . ποιει δε 96^r δρακοντιω . | ποιει δε 97^v καρ'πον φερει . ποιει δε 98^v συν σιτο . ποιειται δε 114^r εμμηνα . ποτιζεται δε 136^v φλεγμονας . πραννει δε 133^v φαρ'μακον . προσαγεσθω δε 454^r ομ'φαλος . προσερχεται δε 56^r κομιζομενος sp. I μη προσεχειν δε 332^r σπλη νας ιαται . ρινερχυτειται δε 175^r προκειμενα . ρυεται δε 442^v δυο η τρια . σκευαζειν δε 199^r εν'ισταται . 'σ'μηχι δε 334^v προσπολυτηρει . sp. I σμηχει δε 190^r και ὀνομασται . εν ευροιποις . . φυεται . συλλεγεται δε 349^v καλειται . συλλεγειν δε χρη 134^v κοπεισα . sp. I συναγει δε 162^r ριζα δε λεπτη μια . αχαριστος . συναγεται δε 275^v ποιει sp. I συνεψεται δε 218^r εκ'θειβεισα . συναθεψεται δε 298^r ποιει . συνπιεζειν δε δει 386^v οινου λευκου . συντιθεται δε 376^r κεφαλαλγ'εις ε'ισι . ταριχουνται δε 239^v βλαβησται . τεμνεται δε 124^v ὕδωρ αγει και ουρα . sp. 2 τεμνεται δε 344^v αφλεγμαντον . τηκει δε 214^r αιρει . τρεπει δε 60^r προσενεχθεν . τρεπει δε 180^r αποβρεχε . τρεφουσι δε 458^r εχεσθαι . τρεφει δε 467^r βοηθει . φασιν

δε 40^r διαχει . φασιν δ' 75^r μικρα . φασιν δε 123^v αρμοζον . φασιν δε 212^r σπερμα . sp. I φασιν δε 227^r οι ιερακες . φασειν δε 480^r λιθου . φερει δε 396^v εμβαλεσθω . φερουσι δε αυτην κηποι . και των ανδηρων οι πλειονες . πυτιᾶ τε 425^r εξισι μεν αιμα δια ρινων . εξις δε ομοιως . . . δια των ωτων . φερεται δε 405^r]ην . φησιν δε 262^v θερους sp. I φυλλοροει δε φθινοπωρω . sp. I τουτου 333^r αυτω sp. φωννυται δε εις οφθαλμικα sp. I επ' ο | στρακου 223^r καρπον . φυλατ' τεσθαι δε 245^v λαμβ' αναομενη . φυλατ' τεσθαι δε 298^r πταρ' μου . φυλασονται δε 386^v μωραι . φνεται δε 106^r τροφη . φνεται δε 158^r λιβανω . sp. I φνεται δε 176^r λοιπον . φνεται δε 180^r βοηθειν sp. φνεται δε 197^r επιστελλειν . φνεται δε 216^r βουβωνων sp. I φνεται δε 221^r διερριμ' μενος . φνεται δε 237^v κεκληται . φνεται δε 338^v ομοιον sp. 2 φνεται δε 344^r σταχυας επτα η οκτω sp. I φνεται δε 365^r υπανστηρον . φνεται δε εν παλις | κιοις . sp. I πετροωδεσι . δυναμιν δε 371^v τα φυλλα δοιμεα . ριζαι αχρηστοι . φνονται δε 154^r λεπτα . sp. I πεφυκε⁻ δε 185^r ομοιαν sp. 2 χρησιμενει δε 284^v αρμοζειν . χρησθαι δε 174^r διδοται . χρωνται δε 163^r καθιστησιν . χυλιζεται δε 165^r αυτην . χυλιζεται δε 139^v συνηχοιμενος . χυλιζεται δε 309^v θεραπεουσιν . χυλιζεται δε 336^v οξυωπιαν . sp. 2 | χυλιζεται δε 373^v αναιρουν . sp. I βοηθεται δε ακρατω . χυλιζεται ουν 188^r νεον . χωριζεσθαι δε 463^v αναιρει sp. I ποιει . . εμβρεχομενος sp. I ωταλγουσιν δε 222^r ωφελει . | ωφελει δε 426^v λαμβ' αναομενοις . ωφελι δε 115^r μελ' λοντος . ωφελησειε δ' αν 443^r.

Iam secuntur aliae observationes de aliis coniunctionibus. Interpungitur autem non solum ante *AE* sed etiam ante *MEN*, vel *MEN* — *AE* velut in his: ποτε μεν χολωδεις . ποτε δε αιματωδεις εμετους γινεσθαι . διψα τε 409^r μειρακιον περιβαλλει . νυν μεν . . . καλινδουμενον . νυν δε 463^v τοις μεν οποιον δη λιθος . τοις δε 400^v εστι γενη δυο της βοτανης ταυτης . και ο μεν του . μελανος 428^v η μεν τις αγρια . η δε σπαρτη III^v φυσιν . μετα μεν δη τουτων των βοτανων . η αμαρακος εμβ' αλεσθω . φερουσι δε 425^r.

Interpungitur ante articulum cum μέν coniunctum:

ωμης . sp. I ο μεν ουν 173^r δευρο . η μεν ουν 445^v γιγνεται . ανεχεται μεν ουν 454^r δισσον ειδος . ο μεν 336^v των ιχθυων τινα . ο μεν αλους 461^v αλλα και φυτον εστι κροτων οντω λεγομενον . ο τον μεν καρ' πον . . . φερει 429^v τινα . η μεν 399^v των βοηθηματων των παρα σου . η με⁻ δη των θανατηφορων 394^r ωχροτερον . sp. I η μεν εντεριων 191^r υποκισσις . sp. I η μεν τις κω' ρα ποᾶ . αφυλλος 355^v ευμεγεθεις . την μεν επιφανιαν 286^v καρ' πον στρογγυλον . sp. I ριζας δυω . την με⁻ | 240^v διττον . το μεν 51^r ειδος . το μεν τι αυτου καλιται . σχοι | [245^v διττον . sp. I το μεν 301^v απηται . το με 440^r αλαιετοι . το μεν ειδος 477^r επιπλατ' τομενα . του μεν του σπερματος

277^v καλοῦσιν . sp. 1 τα μεν 220^r 238^v ονομαζουσιν . τα με^ν 256^v επιπελιγ-
μενους . τα μεν πρωτα πορ'ωθεν οραν θελειν αυτο . κατα μικρον δε 462^r
χροια . τοις μεν 400^v .

Ante substantiva, adiectiva, pronomina, praepositiones,
adverbia, verba cum μέν coniuncta:

δοκει . δοξαις μεν 446^r ελεαν . εμπαλιν φερους μεν 429^v αλλα και τω
ειδι . μηκους με^ν | γαρ μετρον παρεχεται 401^v λεγουσι . ποταμος μεν 410^r αι
δε θυειαι . τροφης μεν . . . ορεγονται . και ουκ α^ν ποτε λιμω^ν τουσαι κορεσθειεν .
τους δε 479^r χαριν : | Εμοι μεν ουν 412^v κλοπην του πυρος . αλλοι μεν
405^v συλλεγουσιν sp. 1 ενιοι μεν 223^v τοις οδοῦσι . πρωτον μεν 406^v ονομα-
ζουσιν . πρωτον μεν 447^v αναγαγοντες προς αναπαυσιν . ταυτα μεν ουν 410^v
προς το μιμησασθαι αυτου το λευκον και κουφον . εις μεν 300^r ακμας . προς
μεν 477^r δυναται . ανωλεθρος μεν 422^r η δε μακρα . | ητιον μεν 19^r χω^ν |
ται . νωθρων μεν ηδη των σκελων . τον μελων δε αυτοις 482^r νεμονται . ολιγοι
μεν 400^v ο δε κυρηναικος και σικελικος . sp. 1 ασθενεστεροι μεν εισιν τη
δυναμει sp. 1 πολυχυλοι δε 193^r γενους . υψηλος μεν οραται 428^v της
τελευτης επελ' θουσης . αγουσι μεν 463^v ο δε ονομαζουσι βασιλικον . απορ'ρειν
μεν τας σαρ'κας 408^r ποιει διαιταν . αναινομενος μεν 406^v κατασκευασαι : εξει
μεν 428^r ελ' θων . επιτιθεται μεν 409^v η αλκων . μετεβληθη μεν εις ορ'νεον .
του δε 480^r ιματια . φνεται μεν 147^r ταλαιπωρουμενον . νυν μεν 461^v γιγνεται .
ποτε μεν 399^v υπαλ'λαττει . και | ποτε μεν 401^v οι δε sp. 2 υπ οφεως καλου-
σιν sp. 2 φνεται μεν εν τω σιτω και ταις αρουραις sp. 1 φυλλα εχον 352^v .

Interpungitur etiam ante ΓΑΡ cum articulo, substantivis,
adiectivis, pronomibus, adverbis, verbis coniunctum: γιγνο-
μενον . ο μεν γαρ' 470^r δακτυλοις . ο γαρ δολος ανιεται . δυναμις δε αυτου εστι^ν
θερμαντικη . λεπτυντικη . μαλακη . οθεν 281^v ομοιως . οι γαρ 466^v μυρια . οι μεν
γαρ 480^v εστιν . τοις γαρ' 477^r περιπεσειν τινα . η μεν γαρ 399^v φυομενης . sp. 1
η γαρ' δη 414^r ποιησωμεν . sp. 1 η γαρ' μη ουτως οπτηθισα βλαβερα μαλιστα
προς τας εντος ειδους δοσεις αυτη . sp. 1 οπιταται δε 298^r προσαγορευεται .
αι γαρ' δη μελιτται 415^v καμνουσων . και . . . την σπουδην νεμομενων . αι
μεν γαρ' 478^v ελειν . τας γαρ' πετρας 463^r τουτου δυο ειδη . το μεν γαρ'
εστιν 315^v ταχει . τα γαρ' δικτυα 471^r μουσαις φιλην εποηησεν φιλην .
τω^ν | γαρ' 457^r θεραπευτον . των γαρ' 445^r — ποιει ιχθυον γαρ' 463^v εμη-
χανησαντο . κλαδους γαρ 464^r θανατον της επιθυμιας αντιλαμβανουσιν . ως
και τους ορηθεις μεν αγρευομενους . παγας γαρ' 462^r εμβρονα φθειρει
sp. 1 συνουσιαν γαρ ορμα . sp. 1 εοι | κεν δε 187^r αποτελειν . sp. 1 εισεν .
sp. 1 ην γαρ' ουν 399^v εν πολεμω . τοιαυτη γαρ 470^r την της γλωσσης εξιν
sp. 1 τουτο γαρ 332^r εφεδρευοντα . μια γαρ 462^v ουκ αν τις ελοι κεχωρισ-
μενην . εις μιαν γαρ 465^v πανακες . εν γαρ' 429^v και οι πασχοντες υπ αυτης

εισιν αλιεις τα δεινα . μετα γαρ 423^v επιλαβουσης εσπερας . περι γαρ τα
 πρωτα της νυκτος 467^r διεκ' βασιν . ει γαρ 466^v αγρευουσιν . δακοντος γαρ'
 471^r τιθησιν . εξασθενουντων γαρ 458^v ταδε δη κατα τους σκορπιους . λεκτηον
 γαρ' 419^r φρικωδες τι εστι . sp. 2 υποκινουμενον γαρ' το κατα δικνυσι
 γενιον . και σκειαν παρεχον 403^r περι μεσημ' βριαν . υπηνημον γαρ τι χωριον
 εξευροντες . οι δε 410 — πινειν διδου τω πεφαρμαγμανω . ανωλεθρον γαρ'
 457^r κακοις . μηδεις αγνοηση νηπιων . ενιοι γαρ 453^r κατακτηται . ισχυρο-
 ταιτα γαρ 471^r ως και πολεμους αιρισθαι . ουδεν γαρ . . αλγινωτερον . ουδε
 τις . . αφορημη . ουδε 463^r ηδ επιτομπας . παντα γαρ' 388^r εγ' χυλον . προσ-
 φατον γαρ 309^r τον θηρα . ταχυτατος γαρ' 411^r την ακονιτον ουτω ονομα-
 ζομενην . πικρα τι γαρ 440^r γενηται . ωφελιμωτατον γαρ' 435^r — ερεπειων .
 βαρυνεται γαρ 398^r γενεσθαι . | γαρ 443^v αναλωτος με[ν] | νει . δαπανηθηται
 γαρ υπο πυρος . επι 395^r ψαυσιν . δυναται γαρ 242^v επιγομενος . εισδεξαμενος
 γαρ' 463^r εναποτιθεται . γαρ' 459^v φερει . sp. 2 εξελθων γαρ' 424^v εστι .
 εοικεν γαρ 405^r εμοι μεν ουν δοκει δια τουτο . και πανακιον προσειρησθαι .
 επιλεγεται γαρ 412^v μοριον . ερεισαι γαρ' 452^v ναρ' δον . εστι γαρ' 437^r αρ-
 μοῦται . εστιν γαρ' πικρα . 94^v κητους . ηγειται γαρ' 468^v μηχανωνται προς
 την των ιχθυων απατην . ειστανται γαρ' 480^v αυτην . κατεσθιουσειν γαρ' 471^r
 ὁμοια . λανθανειν γαρ' 467^r ειδος . sp. 1 λεγεται γαρ 175^r ονομαζομενης . |
 λεγεται γαρ' 426^r ριπτουντες . μεμνηοτα γαρ 479^v κακον . πευσι γαρ' 450^v ανα-
 καζει . περι[τι]νοσται γαρ' | απασας αι . φυλακης ενεκα 462^v παχη sp. 1 περι-
 πατειτω δε ο πιων sp. 1 δει μεντοι προσεχειν διδοντας sp. 1 φθειρει γαρ
 327^r υποβιβαζουσιν . | γαρ' 337^v κρεασιν ωμοις . φαγοντες γαρ 67^r — λαβοντες
 ινα αυτη χρωντο . sp. 1 | αβουλειας τε και αφροσυνης εργον ερ' γασαντο . ου
 γαρ' 405^r ιχθυον . ου γαρ 469^r ποικειλα . ου γαρ' 477^r μελισσοφυλλω' λεγουσι .
 και γαρ' δη ταυτα οινου . μεταστυφο' τας ωφελειν δυναται 451^v επιβουλευειν
 δε τοις αυτου γαμοις την καρδιδα . ο κοσσυφος οιηθεις . θαμα γαρ 463^r πολιον .
 οτε γαρ' 425^r περιβαλλει . κυκλωσασα . ουτως γαρ 462^v μοχθω . ουτω γαρ'
 470^v ελαφριζοντες τον πονον αυτοις . ουτω γαρ' 478^r πελαγος . τοτε γαρ' 467^v
 θαλασσαν . τοτε γαρ' 479^r .

Interpungitur etiam ante ΑΑΑΑ:

οιχησεται . . σου διατριβοντος εν υπαιθρω σοι . και εν τη επαυλει .
 αλλα 394^v ουκ ανεχονται αι βοαις φαγουσαι ησυχιαν αγειν . αλλα εξοι-
 στρωσι 397^v χολη . αλλα 403^r αποτελει . sp. 1 αλλα γαρ' 403^r ανθεσι . αλλα
 405^r τη χροια . αλλα 408^v ποτον . αλλ 408^r καταποθη . αλλ ου χοη 410^v
 ερ' πετων . sp. 2 | πλληγην παραδεξαμενοις . sp. 2 αλλα και 412^r ριζαν
 δε ουκ εχει . παχιαν . αλλα 415^r δηχθεισιν . αλλα 433^v παντελως ηγαγεν .
 sp. 1 και ο καρ' προς του παλιουρον . αλλα 433^v λυπη . αλλα 433^v γιγνεσθω .
 αλλα 435^r απεκτεινεν . αλλα 435^v θαλασσης . αλλ εστι 439^r τοις ορωσι . αλλ'

440^v δοκουσι . αλλ 440^v γενσονται . αλλα 440^v μελιτος . αλλα μην 441^r ησυ-
 χασειν . αλλ οια δη φασι 443^v δοκει . sp. 2 αλλα γαρ 446^r συγχωρισθαι .
 αλλα 449^r βουπρηστιν . αλλα 450^v οδη . αλλα 457^v διαιτεθησεται . αλλα
 458^r φυλατ'οντες ευκοσιαν . νηχονται μεν εν ταξει . αγκιστω δε ου προσ-
 ιασιν επιβληθεντι . αλλ αποφευγουσιν . ειδοντες 460^r βιαζομενος . αλλ ηδη
 463^v χελωνας . . ταις θαλατ'ταις δε ουδ αν θρασυς τις αδεως απαντησειεν .
 ειταμους τρεφει κυνας η χερσος . αλλ ουκ αν τις συνκρινειεν . ολεθριον εστιν
 το της χερ'σεου δηγμα πορ'δαλεως . 468^r κητους . αλλα 469^r οδοντας . αλλ
 οψε ποτε 470^v αυτους . αλλ 471^v αυτον . αλλ 472^r επειχειρουσειν . ιχθυσειν .
 αλλ αποχρη θηρα 478^r αιρεσθαι . αλλ ασκειν 372^v διεκ'φυγοιεν . αλλ 478^v μελι-
 φυλλου καλουμενης . αλλα 441^r οποταν υποφρευσθαι . αυτοις το πρωτον οι
 οδοντες αρ'χωνται . αλλα 453^r εκρυπτοντο φωλεοις . αλλ εξορμαν κρηβαρον-
 τας . και αμβλυωτ'οντας . ειτα 467^v ρωμη . προς τα των ανθρωπων βουλευ-
 ματα . αλλ 468^r προσπεφυκота . αλλα 472^r εστιν . αλλα 477^r ου . . μονον .
 αλλα 479^r επιτιθεναι τη χερ'σω . αλλ ουδε 480^r πεφυκνιās . αλλα και 59^r .

Deinde ante TE articulo, substantivis, verbis, adiectivis, adverbis, praepositionibus adiunctum:

τη υστερα . ο τε χυλος τα αυτα ποιει . εστιν δε 162^r ερχεται . ο τε
 υπνος . . ελ'κων τω θανατω παραδιδωσιν 417^v πασχοντα . ο τε δη στομαχος
 440^r πινειν . του τε καταγαγειν πεπληρωμενην την γαστερα . και κενουν 450^r
 εκ'πεπληγμενοι . τους τε χαυλιοδοντας 470^v πυρ ποιησειεν εν νυκτι . τους τε
 επι ταις πετραις σπογγους επισκεψαμενος . 472^v ανανθισης μεντοι . της τ'
 αυνοιτιδος 441^r βασιν . τοις τε συνσπασμοις 453^v διαφορει . αι τε ριζαι 142^v
 πασχοντα . sp. 2 αι τε γαρ οδυναι 408^v ιται sp. 1 τας ται απο σκορ-
 δων . . οσμας 269^v κατα κοιλιαν . το τε αφεψημα 137^v πινομενη - τα τε
 κατα γαστερα 265^v πεποιηκεν . και αρμονιαν ενταυθα ο λογος λεγεσθαι .
 και οτι δρακοντες εγενοντο . και . . ομολογει . ανθη τε 426^r — βοηθι . αιμορραγιας
 τε . . επεχει 269^v συχω . αλευροις τε 457^r εις το μη αυξεσθαι . ατοκιοις τε
 106^r φερομενον . μαννης η λιβανωτου μιγεντος . αφροδισια τε 277^v οδυνας
 πεφυκεν εμποιειν . βαρυτης τε δεινη . . επι τουτοις . και των κροταφων παλ-
 μος 440^v εις ληθην ερ'χεται . βηξ' τε επιγε | νομενη 442^r σπερμα . βαλσαμου
 τε 437^r ασυνλημ'ψια ερ'γασεται . γλωσσαν τε τραχιαν 128^v αλ'γειν αμετρα
 βιαζομενος . δακρυα τε αφιεναι 461^r θηρατρον . δρομων τε εμπιπτουσι 462^r
 φθορια . εδραν τε 165^r εμ'μηνα αγει . sp. 1 ελ'κη τε κατουλοι . sp. 1 συν
 177^r βοηθι . ελ'μεις τε 137^v ρηγματα και σπασματα . sp. 1 Εμμηνα τε 173^r
 επιλημ'πτους . sp. 1 εμμηνα τε αγει και εμβρνα sp. 1 και . . ποιει 329^r
 χυλισμα . sp. 1 ερηπτας τε 188^r αποφευγοντες . ζεφυρου τε αυραις 394^v βου-
 λεται . ζηλοτυπιας δε 462^v επιμελως . ιρις τε 426^r εξαγει . κεφαλαγιας τε
 332^r κυπαριττου εστω φυλλα και πανακιο η βοτανη . sp. 2 καστορος τε

ομοίως . του ζωου 424ν λυκαψος . κικαμος τε 432ν επιτασδοντας . λοφους τε 141ν παρηγορι . μαστους τε . . ανησιν . κινι τε ουρα . ωμον . . ποθεν . και 305ν κροτωνος . μελισσοφυλλου τε 429ν δυναται ωφελιν . ρουν ται ερυθρον επι-
 στανιν 281ν κτινει . συ | ριγγας τε καθαιρει 115ν υφηναντες . στρομ' βους τε
 βαλοντες 472r νωθεις . συν ταχει τε αθροισθεντες 464r βαρυτης . . ουρων
 εποχην σφοδρα . sp. 1 υπνος τε 409r α' κεισθαι . υπνον τε 372ν εαν προσαψη-
 ται . . σωματι . φρικην τε και . . . ειληχεν εμποιειν 416r διεκπληρωθημεν .
 οικου 439r κτινει . προστιθεμενος . παρμους τε 114r αγει . sp. 2 εν πυρετοις
 τε 230r δραχμων δηπου δυο . πυτιας τε λαγου δραχμης 431r πολυ ρεεσθαι
 δε και την γαστερα . πνευματων τε εν αυτη γινεσθαι διαδρομας συκνας .
 α και στηριζαντα 440ν παντα . ποδες τε 446r ραφανου την αγρειαν . ναπυ
 τε 453r μελιτος sp. 1 προς νομας τε 366r παραφροσυνης . sp. 1 ξηροτης
 τε ουν 409r εκκαθαιρει sp. 1 ουυχας τε 206r ωφελι . οιδηματα τε παλαια . .
 πραύνει 268ν επιλαμ' βανει . ολιγωριαι τε 409r ευφυλλος . αιρομενη τε 427ν
 βοηθει . sp. 1 αρθροϊτικοις τε 272ν σπληνος . επιλημ' τοις τε 82r περιαιπτον .
 sp. 1 επιχαριν τε 166r ροφημασιν . sp. 2 ερπετοδηκτων τε εστιν αντιφαρ-
 μακο' πινομενον . sp. 2 Θυμαθεν δε 187r διδοται . . ισχιαδικοις . . μεθ'
 υδρομελιτος . ικτεριωντα τε καθ' ιστησιν 195r πινομενη . κολλητικη τε 58r οδον-
 των . κυκλοτερεις τε αυτην διαιρουσιν τροχοι . ινα 469r πλειω τα γενη . λαβροι
 τε 471r α' ρηεται οδυνας παρεχειν' | τουτο τοις ποιουσιν αυτο . λιρωδης τε
 τις αυτικα 450ν βροχον . μεσον τε 484ν φυλλα εχει . . ομοια . πλατυτερα τε
 ανθη 236r ξυλω . . . βραχει . μολιβδον οι αλιεις προς το ακρον εγ' χουσιν .
 πυκνας τε γλωχινιας ενπηξαντες . μηκειστης απαρ' τωσιν σχοινου 466r κεχω-
 ρισμενω . σεβοντι τε 470ν εν ημεραις εφεξης επτα . τικτουςαις τε 479ν παρορ' μα .
 υποθυμωμενον τε ταις ρισιν . κεφαλαλγιας πανει 50r αφινθιω . ουτως τε 45r
 εμ' πιπτει τω εσω . κατ αυτην οντι μαλιστα την ιλυν . και ταις ακεισειν πλειστας
 εμ' πειρει . ουτω τε 466r τρεπεσθαι . εντος τε 410ν πραύνει . και μαστους . . ωφελι-
 μως sp. 1 γαλα τε σβεννυσιν 190r γενσει sp. 1 ευχερωσ | τε διειμενος . . λευκος
 sp. 1 ου ταχυ στρεφομενος . . ως κηρος sp. 1 εν τε 223r αναδησαμενοι .
 μεγα τε βοωντες 470ν αποπεση sp. 2 καθαιρει τε εμετους . . λαμβανομενος
 sp. 1 ιδιωσ δε 225r το αφεψημα πινομενον . αντιπασχι τε 305ν παλ' მოს
 αν' υποιστος κρατει . οραν τε 441ν ε̄αρος επελ' θοντος . μιγνυνται τε αλληλαις .
 και 466r κρουσειεν . ηγει τε 467r καθιστησιν . sp. 1 Eις τε ανακολλημα 190r
 μερη . υπο τε 449ν τριαιναις . δια τε της ημερας 467r αναστησας . προς τε
 τη ου | ραν ε̄ρεισαμενος 476ν .

His addenda esse, quae coniunctionibus τε — και coniuncta sunt, manifestum est: πινομενη τε . και εξωθεν επιτιθεμενη 70r θρουπ-
 τει . . λιθους . κοιλιαν ιστησιν . κυνοδηκτοις τε βοηθει . και ρευματι συν
 αιματος . κεινει δε 158r βοηθει δυσεντερικοις . ωμη τε και εφθη 338ν καρ' ποσ .

καυλιαδες τε και μυρτα 435^γ της συκης . χαμπετυτος τε της οριας . και ταυτης 441^γ οι λοιποι λαροι . νομης τε και εδρας 479^γ.

Deinde ante ΟΥΤΕ, ΟΥΔΕ, ΜΗΤΕ, ΜΗΔΕ:

ραβδιων . ουτε 43^γ δωδεκα . ουτε δε 106^γ στιλβοντα . ουτε δε 158^γ καρπος . . ως πεπλου sp. 1 ουτε δε ανθος εχει sp. 1 ριζα λεπιτη sp. 2 αχρηστος sp. 1 δυναμιν δε 379^γ επιβαλλειν σε χρη . αβροτονου ουτε δη 441^γ μερος επιλεξαμενοι . ουτε σφοδρα στενον 460^γ χωριζεσθαι . ουτε 462^γ πορρωθεν . ουτε επι παν ερχεται 468^ν επισταμενον . ουτε 469^γ ελειν . ουτε 471^γ εμβαλλουσειν . ουτε 479^ν ουτε ανατινειν τον τραχηλον . ουτε 482^γ αγραν . ουτε 485^γ σιγωσιν . κηκος δε φωνης . μητε εγω . μητε αλλος ακουση 480^γ τα πολλα . και μητ' αγραν τας ειλυσπωμενη δε ως τα πολλα . και μητ' αγραν εκτινομενη . μητε . . . εχουσα . αλλοιον εικη . και . . . σωζουσα . εις υψος αιρεται . τον αυχενα . sp. 1 ενορα δε δεινον τι 401^ν τουτω τω θηρειω . μηδ' οτ' αν 400^γ επανελθουσαι . μηδε 471^ν επικαθησθαι τω δενδρω . μηδε οραν 474^ν.

προσψανσειεν ελθουσα μελεσι . ουδε γαρ 400^γ ποιει . ουκουν ουδε 408^γ τουτο . ουδε εστιν βραδυ . και πεφυκασι 416^ν εξηρηται . ουδε 439^γ προσιεται . ουδεν ουδε ανεχεται 454^ν κατακτινειν : ουδε 463^ν ταχιστα . ουδε γαρ 465^γ πρακταια . ουδε 469^ν επιθυμια . ουδε 471^γ ουκ απολειπει . ουδε ει φοβει τις αυτην η και βαλλειν εθελου 472^γ πολλακεις δε τις αυτων . εις τον ποντον αλαμενος . ουδε επανισειν θηριω περιπεσων . αλλα 473^γ τριφυλλον . ουδεν εα παθειν τον δηχθεντα . ουδε υπομειναι 413^ν.

Deinde ante ΔΗ

αλλοι . . . αλλως ονομαζομενοι ευρισκονται . ουτοι δη 456^γ ην μεν τρυγα . η σκα ! οια κεκληται . φερων δη 441^γ.

Interpungitur ante relativa et interrogativa, velut ΟΣ:

προσαγορευουσι . ος κεομενος 395^γ ραντηρος . ος 429^γ του εν τη θαλασση . ος δη 454^ν αι πηλαμυδες εισδυνουσαι . τον . . . κρημον αποκλινουσιν . ος και 466^γ ανδροκτονου . | ος 471^ν ευωδιας . ος αποπνεοντα . | ποιει δε 276^ν ευοσμον . ου το ανθος 91^γ λαχανον εστιν γνωριμον sp. 1 αχριον . . . ευστομωτερον του λαπαθου sp. 1 ου τα φυλλα 219^γ παχυν . εφ ου 241^ν θανατικου . ου ραδιως 456^ν τον του ποιμαινος . μιμησατο συριγμον . ω 475^ν ωκεαιον τον γειτονα . εν ω 468^γ φοινικουν . ον εαν τις 62^γ ισχυρας . sp. 1 ον δει συναγειν sp. 1 αροχομενον 191^γ τιθυμαλλος . ον ενιοι . . . εκαλεσαν 350^γ αρτιφυεις . ολοι ολυνθοι τε ερινεου . οι πρωτης οπωρας πεπαινονται 432^ν σπογγους επισκεψαμενος . οι . . . φουονται . και εμπνους οντες . ως και . . . προσπεφυκασιν . ταις σπιλασιν 472^ν απο χωριων και βαθεων αλλως . εν οις κωιωπες γιγοντε 412^γ ανδρασιν . οις 466^ν καλαμους πλειστους εκτρεφων . προς οις αι θυνηαι . . . κατε-

σθιουσιν 466^ρ κερρατημενους . οις . . . ουκ ενι τις βασις . ουτω γαρ 467^ν ποδες εισειν . οις 477^τ τους τραχηλους καθειασιν . οις εστιν 479^ν δυο . οις 484^τ ριζης . περι ους 95^ν σικελιοι . ους η νησος τρεφει . σικελιαν δε παραμιψαντες . επι παντα χωρουσιν . θηρα δε 460^τ ριζαν ἑτεραν . η 467^τ κομην . sp. I ην καλουσι βλαχρον 395^ν τρυγονα . ην θεασαμενοι . και προσπτασαι . περικαθεζονται 484^ν ποαν λιπαρωτατην . ην 467^τ τροφην . ην ενγραυλιν ονομαζουσιν . η συντροφον εχει το δεδιεναι 465^ν στεφانيا sp. I ης το σπερμα 211^τ κηπευτη . ης 222^ν θηραν . ης τοιοσδε τις ο τροπος εστιν 466^τ χαρδαραιοι αναγκη προσκαρτερειν . ων 462^ν νενευκυιαι . εν αις 254^ν ραβδους . . δυσθραυστους sp. I αις δεσμευουσι 328^τ λεπται . περι ας φυλλα 204^τ γυναικες . ας 462^ν λεπτους . ο καλουσιν 21^τ δικνυσιν . ο δυναται 403^τ ρυτη . ο πηγανον λακεδαίμονιοι λεγουσι 413^ν σεμνον . ο γιγνεσθαι . με⁻ | εν νεμεα 428^τ αλλα τουτω ποτε μεν οζος τω ανθρωπω το τε χιον . ο φαγητεον 455^τ μειρακιον . ο την τροφην περιβαλλει . νυν μεν 463^ν εριων . ου η ριζα 295^τ τοιουτον . ω 484^τ κλωβω . εν ω 484^τ ζωω sp. I εξ ου 171^τ εξ ακρου . εν ω , εντεθλασμενον . εξ ου 140^ν λευκαι . ων και η χρησις . ποιουσι δαιλια πινομεναι 286^ν ποιηματα δυο . ω⁻ | το μεν 393^τ ζωων . ων τα μεν . . ωμα 452^τ ὑακινθωδεσιν . εξ ων 72^τ φυλλα ερυθρα . εφ ων 127^ν σκιαδι . εφ ων 176^τ λοβοι τηλιδος . εν οις σπερματια μεικρα . καρδαμω παραπλησια 104^τ πηχιεο⁻ | και μιζονα . μαραθρω εοικοτα σκιαδια . εν οις 313^ν τοις ποιμνιοις εκ'πεμ'πει . οις ενδαιτημα φιλον οι λοφοι . επιδαν γαρ 464^τ .

ΟΙΟΣ: χωριων . οιος 115^τ δισκοειδες . οιονει 140^ν μελαιναι . οιονει 115^τ ὑπ' ερπετου . ὑφ οιον 412^ν η μιζον . οιον 26^τ λεπτα . sp. I οιον 181^τ γλωρον . οιον 400^τ χαλεπην . οιο⁻ | 408^τ προσαγορευθισα . εστι δ' ουν τα μεν φυλλα εξ εαυτων . οιον ακανθας 415^τ πληγμα . οιον 419^ν αγροσιτω . οιον 452^ν ερ' γαζεται . οιον 469^ν γλωχεινας . οιον 469^ν ερ' γαζεται . οιον εστιν ιδειν . οταν 469^ν ακανθος . οια . . εμφορης 54^τ μητε εν επαυλει . οια ποιμενων 394^ν κρεπαλων τυχη . οια μεν λεγουσι 440^ν οδμην δε τοιανδε παρεχεται . οιανπερ 454^ν .

ΟΣΟΣ: τα λευκα . οσα στυφειας χρηζει 78^ν λεπτας . οσον δειπηχεις . τα δε 134^ν ποιων . οσα 135^τ ουρητικωατος . οσον το τριοβολον 241^ν εν οινω . οσον . ιε . κοκ'κοι 265^ν τοσουτον . ες οσον 405^ν τον πληγεντα αγει . εις οσην πειραν 409^ν τοσαντην . οσην 409^ν μορφας πλειστας . οσας 400^ν παχος . sp. I οσον σπιθαμης .

ΟΣΤΙΣ: μελαινα sp. 2 ητις 112^ν βολβω . ευμεγεθη . ητις 132^ν ερυθραι . αιτιναις εν 141^ν ελλεβορου sp. I αιτινες 195^τ βρωθεισαν sp. I ητις 233^τ ριζαν εμ'φερη βολβω . | ητις πεπιστευται 358^τ κυαμια τω μεγεθει . sp. I ατινα 378^τ .

ΟΣΤΙΣΟΥΝ: εμ'ποιησαι . sp. 2 οτωουν βαρυτατον εστι 420^τ εις πειραν ερ'χομενος . οστισουν 394^τ .

ΟΣΠΕΡ, ΟΠΟΙΟΣ, ΟΠΟΣΟΣ: γλωσαν sp. I οπερ 332^τ εναποτιθεται

γαρ' το δεινον η σμειλος τοις μοριοις του ανθρωπου . ουπερ 459^v της μιας μεν ουσης . ηπερ αυτας ηγνισεν αθροισθεισας 481^r γρασσον . απερ εστιν 429^r υπεριδων . ησπερ' 408^v εχουσι . ιδρουσιν αθροον και δυσωδες . οποια της μηκωνος . οπος 453^v πειν . οποσον 429^r καιηιν . οποσα 435^r η ιν'δων' . οποσα 435^r.

ΟΠΟΘΕΝ: η μυγαλη . οποθεν 422^v.

ΠΟΘΕΝ: τιθεμενω . ποθεν 409^v ειποι . ποθεν 476^r.

ΟΘΕΝ: ξηραντικην . στυπτικην . οθεν 30^r δυναμιν δε εχει . στυπτικην . οθεν 36^r οφθαλμοειδη . οθεν και ωνομασται . φυεται 75^r παπ'πους . οθεν 109^v μηκωνια . οθεν 136^v οφθαλ' | μοειδη . οθεν 75^r υποστυφουσαν . οθεν 150^r συν οξει . | οθεν 186^r τριγωνιν sp. 1 εν προκαρπιοις sp. 1 οθεν 213^r ηρεμα . sp. 1 οθεν 235^r διαφορει φυγαιθρα οθεν και 240^v θερμαντικη . οθεν 247^v δυναμιν . sp. 1 οθεν 254^v πονου . οθεν 307^v στυφει . οθεν 319^r ψυχων τη δυναμει sp. 1 οθεν 367^r συνοικειν ουκ εθελει . οθεν αναγ'κη 462^v.

ΕΝΘΑ: πηγην . ενθα 442^v ΕΝΘΑΠΕΡ: ρυμη . προσφυσα ενθαπερ αν τυχη . 455^v.

ΕΝΤΕΥΘΕΝ: δυναται . εντευθεν 406^r.

ΠΟΤΕΡΟΝ: ακρωμενος . ποτερον 467^r.

ΠΟΥ: την απ αυτου τυχη και μετασχη βορας αυτου . sp. 2 που κεισεται 408^r.

ΟΠΟΤΕ: θηριον . οποτε 399^r.

Interpungitur ante coniunctiones velut

ΕΙ: καθαρισις . ει μεν ουν 300^r κναθον . ει δε 300^r επιμελωσ sp. 1 ει δε μη ταρασσει την κοιλιαν sp. 1 και ανατροπην 366^r συναναλαμβανει . ει δε μη 414^v προσεκερησο . ει δε 414^v κομιζουσα . ει δε 462^v τοις ποιμεσιν εθος . . . περισκοπειν . ει παντα αυτοις ειη σωα 465^r αλισκονται sp. 1 ει τις αλιενοι . 465^r φοβησαντες . ει και 466^v κεινται αθροοι . ει μη τις 466^v αιρουμενων . ει 475^r εξεληλασθαι . ει 477^v ραδιωσ . ει μη 484^r επικτυπουντες . ει γαρ' 469^v.

ΕΙΤΕ: ευρων τι πρωτον . ειτε ο χρησαμενος περισωθεις . αλ'κιβιος ην . ου μην αλλ' ει 415^r καλιας . ειτε 476^v ειτε επι της γης . ειτε επι της θαλασσης 481^r περ'ινοστουντες . ειτε ανδρος 481^v επιχειροειεν . ειτε 482^r.

ΕΑΝ: συναγει . εαν τις 162^r ποιειν . εα(ν) | 194^r ιαντικην sp. 1 εαν 204^r πινομενον . εαν δε 249^v σκοτωματα . εαν 261^v πινομενον . εαν δε 316^v πιτω . εαν δε 392^r ξηραν . εαν τε 412^v λαιμου . εαν δε 451^r αποβλυξειν . εαν παραιτου 456^v εαν τις δω καταπιν . υπ' ουδενος . . βλαβησεται 124^v ποιουσιν . καν εγκυος 141^v ποιουσιν . sp. 1 καν εγ'κυος 256^v φευγει . ην τις εχοι 388^v περιεσεσθαι σοι . ην βουληθησ . επιθεις 395^r υπομεινιεν . καν η θρασυτατον των ερ'πετων . ουτω 397^v θερεια . ην μονον 408^r αλ'κιβιου . sp. 1 ως ην

ἀλκιμος τις 415^τ λαβωνται μεντοι το σωμα . ην τινος ψαυσωσι . 421^τ ἰσχυση
 πινομενα . καν οπωσουν 425^τ αποβραχεισα . ην τις 426^ν ουνησιν . ην 427^ν
 κινδυνον ου τυχοντά επαγει . ην τινι δως πινειν . 440^τ δυνησει . καν η 457^τ
 χωριζεσθαι . ην μεν γαρ 461^τ ορωντες οι κεφα | λοι . καν αυτης εξελ'κυσθιεν
 462^τ ουδεν τοις ανθρωποις ἀπιρατον . ην τε ἐπι της γης . ην τε επι της
 θαλασσης 468^τ.

ΕΠΕΙ: λεγεται . επι δοκι 115^τ προβατα . επαν . . . πιή αποθνησκει 282^τ.

ΕΠΕΙΛΗ: ψυχροτροφον . επειδη 194^τ λεγι . επιδη γαρ 394^τ ἠρωδιον
 αποκτινειεν . επιδη 480^τ.

ΕΠΕΙΛΗΠΕΡ: ὠνομασθαι . επειδηπερ 373^ν.

ΕΙΠΕΡ: ατολμον . ειπερ' 466^ν. vide infra.

ΟΤΕ: μενει . οτε 439^τ λογος . οτε δε 449^τ.

ΜΕΧΡΙΣ, ΑΧΡΙ: ἐκ'βεβλημενη . μεχρις αν τις 463^τ προσορ'μιζονται .
 μεχρις σταθερας 481^ν κινησει δε και αυτος ορχουμενος τα μελη τα εαυτου .
 μεχρις αν 485^ν αρμοζει . αχρι 86^ν χρησθαι . μεχρις αν 479^τ.

ΕΩΣ: εις το ους . εως μιν 115^τ.

ΩΣ: μετεχοντα . ως 82^ν ανευενκuiας . ως γερανων κεφαλας . συν 85^ν προσ-
 τιθεμενη . εστιν δε και τραυματικη . ως το λυκιον . 94^ν η ριζα . ως κολλυριον
 . . . προστιθεμενη . εστιν δε 94^ν σκορπιοπληκτοις . ως ουδεν ετερον . φασιν δε
 95^ν κατα χρωαν . ως εοικεναι δρακοντι . και πλεοναζει 96^ν βοτρυοειδη . ως
 επιφυλλιδα . πεπα | θεντα 124^ν καρπος ως μυρ'τον . μικρος: 134^ν εξοχαι
 sp. I ομοιαι λοβοις . ως 254^ν ομοιους . ως 265^ν μονοκαυλους . ως το πολυ
 267^ν σκευαζομενον . sp. I ως τα λοιπα παραχυλισματα 313^ν αιμορ'ρουσιν .
 ως ουδεν ετερο' αρ'μοζι 316^τ αυλον . . παχυμαλ'λον . ως λωτου 336^ν ποιει .
 ως και τοις δηχθεισιν ποτιζουσιν . τινες 351^ν παραιτουμενον τους πονους .
 ως αν δεραπενοντι 351^ν ριζαν . . λεπτην . ως ἐλ'λεβορου 371^ν επιθαρ'ρνονουσιν
 δε . . αυτον . ως αγωνιεισθαι μελ'λοντες 372^ν φυλ'λα . ως λαχανα καθαιρει 381^ν
 ἐλ'θων . . πλησιον . ταυρος ως τις διψων 405^ν σκορ'πιον . ως 419^ν τοιουτος .
 και ὑφαιμον τε . ως δοξειεν 448^τ αν'χειν . ως περι την του ζωου κορυνην
 εδωκεν . αλ'λα 452^ν πλειστοι των σηπεων εσμον . ως επι τι συναλεξει δωμα-
 τιον . μιξει τε 462^τ βιᾶζομενοι . ως τινες 462^τ προσεδρευοντας . ως αν 463^ν χωρι
 κατ αυτης ρυμη πολλη . ως 463^τ εις μιαν . . περιπλοκην . ακριβως αλ'ληλω(ν)
 εχονται προσδεθεισαι . ως μηδε σκαφος αυτων δυνασθαι ἐκ'πλειν . αλ'λ ωσπερ'
 465^ν ἄκανθας . ως μη τινα ραδιως επιβαλ'λειν . τω 466^ν εις τον θρακιον
 σπενδουσιν πορων . ως παντων . . βαθυτατον . και 466^τ πορων . ως παντων
 466^τ αναγκαζουσιν . ως ἔχυρον τι χωριον 466^ν φαρ'ματ'τειν επιβουλης
 ενεκα τας κρηνας ειωθασειν . ως αν συντριψαιεν . οτε δη ποιικιλων
 φθειρομενων αυτων νεκρω' 467^ν περιστρεφει . ως αν ει 469^ν χρωωνουσιν
 λυθρω . ως κατενεχθεντος χειμαρ'ρου 470^τ επισπωνται την σχοινον . ως
 αν 473^τ καταδυνουσιν . ως οι κυβιστωντες 479^ν ἐκ'κρινουσιν . ως και 479^τ

στομασιν . οταν δειη σειργης . ως ουχ ετερωσ 481^v ανασχειν ηλιον . ως εν ερηνια 482^r.

ΩΣΤΕ: βοηθησειν . εις δε ρυπτικης . ωστε 40^r ευρασθαι . προφυλαξαμενος των δειων . ωστε 394^v οινησιν . ωστε 398^r ξηρανθεντες sp. 1 ωστε 398^v διαρηγνυει . ωστε 471^r γελωμενη . ωστε 471^v νηχομενοι . ωστε 477^r νεοττευουσιν . ωστε 479^r θησειν . ωστε 484^v βραχεντες . ωστε 484^v τριχων . ωστε 405^r λαμβανει . ωστε 418^v επισκευασθεισης . ωστε 455^r προσηκει . ωστε 454^r κυβερνητην . ωστε 469^r ωζικοτα . ωστε 470^r.

ΟΤΑΝ, ΟΠΟΤΑΝ: καρπον δε μελανα . οταν πεπανθη ριζα αχρηστος . φυεται 103^r ποντον . οταν 471^v καμ' παις . οποταν οιχεσθαι . απιον που δεησειεν αυτο . την μεντοι κινησιν . ο αιμορ' ρους 403^r σπερμα . οποταν 413^v φωνη . οποταν δε 413^v επαφοριζοντι . οποταν 442^r παρεχουσι . οποταν 456^r συλλεγουσιν . οταν 465^v.

ΙΝΑ: δριμυτητας . ει επιμασηθεν 269^v χωριου . ιναπερ 400^v σωματι . sp. 2 ινα 423^v ανθρωποις . ινα φρονοιεν 426^r τουτω . ινα δη 446^r μαζους . ινα δη 451^r τροχοι . ινα 469^r πονον . ινα 469^v.

ΟΤΙ: προειληφασιν . οτι οι φαγοντες 386^v διετεθη . οτι 394^r υπαρ' ξει . ενπληρησαι παρ αυτου . οτι 406^r χερ' συδρω . οτι 406^v καλουσιν . οτι 408^v αυτην . οτι 412^v διδωσιν την προσηγροειαν . οτι 429^r των αιπολων . οτι 435^r ιπ' πων . οτι 437^r ονομα ετεθη τω μαντιω . sp. 3 οτι δε 439^r δηλοι . οτι 440^v πιστευεται . οτι 480^r εκ' θρεψη . οπο | τι 463^v .

ΔΙΟ, ΔΙΟΤΙ: μετα δε ετεροι δρυϊαναν τον αυτον λεγουσι . διο 408^v πανακιον . διοτι 412^v προσαγορευται . | διοτι 453^r ασθμαινουσι . διοτι 457^v ωθει . διο 468^v θερμαντικον . διο 37^r φαρυγ' γα . διο 134^v ευειδη . διο 166^r παραστυφων . sp. 1 διο 193^r] | κη . διο 259^v φυλλα . . κυκλοτερη . διο 372^v.

ΩΣΠΕΡ: φυλλων . ωσπερ' 99^v καθ' εκαστον γονυ . ωσπερ αστεριων κυκλον . τα πρωτα 111^v καυλων sp. 1 ωσπερ 120^v επιμηκη . ωσπερ' 121^v περιγραφοντα . ωσπερ' το μειζον αιριζ(ω)ον τη γευσει . στυφοντα καυλον και ανθη . και σπερμα τι 164^r] ταναας . ωσπερ 266^v περιβαλλουσιν . ωσπερ 462^v αλοντα . ωσπερ 465^v αποφευγει . η και τινη καλυπτι ποα την κεφαλην του λοιπου σωματος . ωσπερ 467^r σχοινηων . ωσπερ' 472^v θρηνωδες . ωσπερ' 482^r.

ΕΙΠΕΡ, ΚΑΙΠΕΡ, ΚΑΘΑΠΕΡ: αρ' ρενα . ειπερ' 425^r νεμεσθαι . καιπερ 480^r κατακλειθεντα . καθαπερ 397^v νενευκειν . καθαπερ' 429^v αιρεται . sp. 1 καθαπερ 414^r.

Ante ΩΣΑΥΤΩΣ, ΟΥΤΩ, ΟΜΟΙΩΣ: δοιης . ου | τω 428^v ημερας sp. μ sp. ωσαυτως 194^r αιρει . ομοιως 26^r στρεμματα . ομοιως επιτιθεται 82^r πνιγμα . sp. 1 ομοιως μηκασιν . ανεγραφα δε 105^r σχημα εχεις κεφαλη . ομοιως 112^v ερυθρους . ομοιως και ο χυλος 162^r μετα μελιτος εφθου . sp. 1 ομοιως 195^r ποιειν : ομοιως επιτηδευενιν 202^r η δε λευκη . ομοιως 335^v.

Sed ne falsa existat opinio unum monendum est . cum in iis quae antecedunt interpungi ante relativa interrogativa coniunctiones diceremus, non causam ipsam interpungendi sed signum quoddam indicavimus quo interpungendi occasio cognoscitur . nam interpungendi causa est partium orationis distinctio . distinguuntur autem inter se vocabula syllabae sententiae minoresque sententiarum partes ¹⁾).

Sententiarum partes velut subiecta et praedicata: αιματωδη . φρονται 62^r προσαγομειη . κρατνει 86^v ξυσμα εσθ οται δε και αιματωδη . sp. 1 εμβρονα τε φθειρουσιν προστιθεμεναι . οδονταλγιας τε διακλυσμα . εαν τις καθαρας αυτην και παραπλασας πληω . εναποζεσας τε εν οξει δω διακλυζεσθαι εαν δε δω πιν sp. 2 καθαιρει 191^r πινομενον δε επι πλειονας ημερας . sp. 1 εμμηνα κ(αι) γαλα . και ουρα αγει . πανει και δυσπνοιαν 237^r η δε ανοθεν αδροτερα . φνεται μαλιστα εν αρουραις . δυναται δε 240^v εν συμποσιω αποβρεγμα . ευδιαγωγοτε ρους ποιειν ιστοριται 268^v ωνομασται . αχμαιπιτυς 270^v δριμυ γενηται . το υδωρ³ και 298^r αυτη . οπταται 298^r ο καρπος και αι ρωγες συν οινω ποθεισαι . sp. 1 κοιλιακος και ροικας ωφελουσιν διαθεσεις³ sp. 2 | ενιοι δε 342^r ομοιον sp. 1 κανλος δε λειος ολος . sp. 1 επανω περικειμενον 343^r ο δε ηλιοσκοπιος λεγομενος . sp. 1 ανδραχνη ομοια εχει τα φυλλα 349^v ο θαμνος και η ριζα . οπου . . μεσθη 350^r κονυζα . ισχυει 397^r ουδε ο βεμβιξ³ . . ετι ζην δυναται . ανωλεθρος μεν γαρ³ διαμενει . sp. 2 | περισωζων αυτο . ακεντρος δε 422^r τυγγανει . προσφερης 435^v ο χωρος ουτος . κληρος εγενετο 439^r ορωσιν . οι προς την πυραν αγωντες τα λιψανα . 466^r εισιν δε των ριζων βελτιους . αι λευκαι . και ξηραι . τε 281^v και εστι . της κρητης το χωριον 413^v τουτο εστιν . επωφελεστατον 452^v ευρεθωσι . αλλοι 456^r .

Deinde substantiva plerumque obiecta, accusativi genetivi dativi casus: πιγομενους . αρμοζει 23^r θεραπενει . τα ρυπαρα 27^r ιστησιν . ουρα 28^r γαλα . κατασπα 28^r τραυματα . κολλωσειν . και βοηθησειν 40^r διαφορητικωτερον . ιατε 75^r επωνυμιαν . εσχηκεν 94^v δευτερα . θεραπενει 111^v η ποα sp. αιμορροιας στελλει 176^r .

¹⁾ Iam vides in Dioscoridis codicem idem quadrare quod K. H. A. Lipsius (grammatische Untersuchungen über die biblische Gracität) de antiquissimis librorum sacrorum codicibus statuit velut p. 110 „So ist in der Apposition häufiger als jetzt geschieht, interpungiert; desgleichen vor oder nach Nebenbestimmungen des einfachen Satzes; und ebenso bei asyndetischer Aneinanderreihung . . wo nach jedem Nomen interpungiert ist . . , je zwei Nomina paarweise verbunden . . ebenso . . auch vor oder nach Participien und vor Infinitiven.“

εκτίνασσει. sp. 1 σπλήνα 187^r δάπιν sp. 2 καθαιρει 191^r οι ρωμαιοι
 ουτεπονικην . καλουσι 194^v καθαιρει sp. 1 κακοστομαχον 199^r διαφορει sp. 1
 ερπητας 206^r αγει . εμμηνα 247^v ρουν το ερυθρον . ιστανται . στομαχικοις
 265^v εσχισται . τα φυλλα 265^v συνπεριτρεπεσθαι . τα φυλλα 292^r το αποξεμα
 των φυλ'λων . εμμηνα . . αγει 303^v φνεται . . φυλλα πλατεα . γεννων ιπ'πο-
 σελινω εοικοτα 304^v συνεργει δε . συλημψιν 312^v ομοιαν . εχουσα κομην 320^r
 εμμηνα κινει . τραυματα 321^r τηρει . ερυσιπελατα 322^r ρευματιζομενα sp. 1
 στελλει 327^r στραγγουριαν ιαται sp. 341^r υπογλαυκα . την χροαν 373^v ταυτα
 τα θηρεια . ου προσελευσεται 394^v επονομαζουσιν . sp. 1 την ισην 397^v τα
 του θερους εργα . μετα χειρας εχων 399^r εχι δε ενερ'θε του μετωπου . σημεια
 δη τινα . οιον 401^v κατασκευαζουσι . sp. 2 τον θανατον 409^r η κεφαλη . τον
 τετρωμενον απαλ'λαττει 426^v την βοτανην . επαμνυει 429^v βοηθημα . λαμβανω |
 βοτανας 437^r η τροφη . ακλειστον χωριον οθενπερ' διεισιν 440^r τους περιτυ-
 χοντας . ευροις αν 440^v το υδωρ' . κιδ'νων 441^r τον καιρον . γνοιη 461^v εθεα-
 σατο . προσελ'θουσας . ωσπερ' 462^v ακολουθησουσιν . παραπλησιον τι 466^v
 χωρον τινα πληθει κομωντα φυτων . σχοινοις περιβαλλουσιν πτερα τε εξαρ'-
 τωσιν αυτων . ως 466^v ηγουμενην . επιγελων 467^r και τας θαλαμας και την
 θαλασσαν δε αυτην . της δυσοσμιας εμ'πλησας 467^r συνηπται . τας ακ'μας 469^r
 προεποντα . περιτιθεασιν 469^r σκυμνιον . αγρευουσιν 471^r.

της μεν στρογγυλης . η'τον 19^r οινου . η ριζα 27^r φακου . περιεκτικα
 63^v κυπαρισσου . βοστρυχαδεστερον 83^v επι μεν τεταρταιου . τεσσαρων κλωνα-
 ριων 273^v παχος ποιωδες εκ θωρακος . ποιει 321^r τοπος . θεσσαλιας 400^v του
 λαιμου . χορηγει 415^r λυμενεται των ζωνν τουτων . τοις ανθρωποις τινα 423^v
 ερημον οφθηναι . φυλλων 428^r πλ'ευκινης . επιλαμ'βανη 449^r λαγων . ετ
 ευωχισθαι 450^r απωθεντας . της συμφορας 474^v.

προσεκ'τεον . κηρω 37^r διδοται συν υδρομελιτι . σπληνικοις . . ωφελιμωσ :
 126^v αγ'γοις . προσηλιαζομενοις 136^v δακτυλοις sp. 2 | ληφθεντα και ποθεντα
 175^r χρησιμωσ sp. 1 αμβλυωπουσι | 186^r οινω sp. 1 θεραπειει 190^r φυλλα
 εχει ομοια sp. 1 πιλισκοις | 213^r υπαρχον sp. 1 ερπετοδηκτοις 230^r τοποις .
 sp. 1 τηρει | 237^r ποιει λαμβανομενη . βησσουσιν και . . γεννωσιν . εν θωρακι .
 ωδε 283^v λευκα ομοια . λευκοις 297^r επιτιθεται . εχεοδη | κτοις 298^r της κακο-
 παθειας . αιτια γιγνεται . παντασι 408^v ομοιος . αιγιαλη 419^v το κεντρον
 αυτου κοπιδει . εοικεν και εννεα εισιν 420^r εξω φερονται . | βια 421^r παρα
 ποδας ο θανατος επισταται . τουτοις .

Deinde substantiva vel ea quae substantivorum vice fun-
 guntur cum praepositionibus :

ωνομασται δε αιειων . δια το αιθαλες . των φυλλων 13^r συν οινω . συν
 χρισμα τε ριγοντω 24^r μετα αξουγγιας παλαιας . τα παλαια των ελ'κων
 25^r εκ'χεομενον . εις 27^r πυκνωσιν . ηλιω ανατριφθε | τα . εν ωθονιω 27^r φα-
 μακων . και προς ωτα πυρορροουντα . καθ' εαυτον . και συν λιβανωτω . και

μελιτι . και οινω . και . . αρμοζει 27^τ προς πνευματωσεις . κοιλιαν ἰστησιν 50^τ
 πτυση . εις 62^τ ο καρπος εν . . οινω . σκορπιοδηκτους ωφελεν 63^τ ωφελει . συν
 αλφιτω 71^τ αχυρωδη . προς την 94^ν μετα ὑδατος . εκ' βαλλεται εμβροια 94^ν
 η ριζα . αντι κωνιου 94^ν μετα οξυκρατου . sp. 1 ενιοι 99^ν καταπλασσομενη .
 συν 97^ν σκωληκια . κατα μεση των εντερων 99^ν συν ταις ριζαις . τριχας
 φιλοι . δι δε 100^ν προς . . ελ'κη . συν κριθη και μελιτι . καταπλασσομενος 118^ν
 και ὑδατι . μετ ο | ξους 133^ν φυματα ται ρητ'τει . μετα θιου καταχριομενος
 139^ν καταπλαττομεναι . μετ' ελλεβορου 148^τ συν . . σουσινω κοινω . σμιχομε-
 νον . . ποιει τριχας αυξεσθαι 158^τ μετ' οινου . πυρεσσουσι μετ ὑδατος 162^τ
 διπηχη . και τριπηχη . παραφναδας 162^τ φυλλα τριβεντα . μετα παλης αλφιτου .
 οφθαλμων οιδηματα 171^τ εκαστον αυτων sp. 1 επι κλωνιων υπερυθρω 185^τ
 αιμορροειδων sp. 1 αντι 186^τ κωρυκιος . sp. 1 εκ' κλικης δευτερος 193^τ εις
 δε την ἰατρικην χρησιν sp. 1 αριστος ο προσφατος . sd. 1 ευχροος 193^τ εις
 το βαρυσταθμησαι sp. 1 λιθαργυρου η μολυβδαινης . sp. 2 Ελεγ'χεται δε
 193^τ φυλλα σμικρα sp. 1 παρ οισ σπερμα . . ομοια sp. 1 φνεται sp. 1 | Εν
 τραχεσι τοποις . sp. 1/2 δυναμιν δε 201^τ φλεγμονας τας εν μητρα . εις ενκαθισμα
 206^τ ωσπερ καππαριν sp. 1 εν ω τρια σπερματα 218^τ φυλασσαν sp. μετα
 το σβεννυσθαι 223^τ εκ'τιναςσει sp. 1 συν ουρω επιτεθεν . sp. 3 237^τ κυριω .
 εν τοις 247^ν τεσσερακοντα . ὑπο 247^ν φθειρει . συν αφειψηματι 249^ν θεραπευει .
 συν 255^ν δια το ευχρηστον εν καθαρμοις ειναι . εις περιοασμα 268^ν περι οδυ-
 νιας . συν αλφιτοις καταπλασθεν πρανυει 269^ν συνστρεφομενων εν ηλιω . προς
 τα αυτα 274^ν εις . ενκαθισμα χρησιμευει . προς μυσι 277^ν σφοδρα . προς 280^ν
 καρπος δε καθεκαστως . εκ μεσου του ναρθηκος 281^ν κοιμιζεται . ριζα μελαινα
 285^τ καυλον ανησιν εκ διαστηματων . τα φυλλα δασαια 286^ν αρ'μοσι . . σκορπιο-
 πληκτοις . μετα οινου πινομενη . και προς ατουιαν 292^ν συνεχως προσφερειν .
 δε οινελαιο(ν) 300^τ κακοχυδα . sp. 1 δια το sp. 1 εν αυτοις νιτωδες 301^ν
 προς ποδαγραν . sp. 1 μετ' οξους δριμεως 310^ν φθειρας κονιδας φθειρι .
 συν αφειψηματι 316^ν σπασματα . συν καρδαμωμω . . και ρητινη . ξηρα
 321^τ κατα τοπους . ευρισκεται τις 337^ν εκαλεσαν . φνεται μεν . εν παραθαλασ-
 σιοις τοποις . κλων δε σπιδαμιαιος . ορ'θιους 350^τ αγι δε και παχος . κατα
 κοιλιαν το αφειψημα 359^τ ουκ εσθιουσιν . δια το μασηθεν και τεθεν εν ηλιω .
 σκωληκια γεννα(ν) 386^ν ανασπωμενη . δι σφρησεως 386^ν ο δε σκοπος εν
 αμφοτεροις τοις ποιημασι . προς σωτηριαν εξευρηται 393^τ πληγηναι τον
 ωριωνα . ὑπ αυτου διεκελευσατο . και 394^τ δυναμενα διασωζειν σχημα . ὑπο
 τουτοις κινουμενους 401^ν προσπιτοντι . κατα παντος . δε παρεχεται του σωμα-
 τος τριχας . να μην 405^τ τοπους παρ οισ εποιειτο την διαιταν . επι τους
 ξηρους ερ'χεται 408^ν χασμη τε sp. 1 προς τουτοις 409^τ εν τη ελευσινι . παρ
 αυτο το φρεαρ' 411^ν οποσον αυταρκες εστι . και προς θεραπειαν 412^ν ως
 οτι μαλιστα επιζητει ταυτην οριων . απο και αποκημυων 413^ν σωζομενον .
 επ . αυτου 413^ν εκ' των ελυτρων . ανηκαν 421^τ καθεστηκοσι . μετα το δηχθη-

ναι . εχωμεθα δε 425^τ ονινησιν τους πληγεντας ὑπο θηριου . ην μεντοι . εις οξος 426^ν βριθουσαν . δι ασθeneian . κατα 428^ν μελιωτων λεγεται . αμ' ηλιοτροπιου 429^ν τιρωσκειται αμ' αυτω . ὑπο της υδρας 429^ν τεσσαρων ολκην δραχμων . τη σκευασεια προσβαλ' λειν δει . αγριου μετα κυμινου 431^τ ὑπο πληγεγονου . αποθανειν 432^τ οποσα αρωματα φερει . συν ταυταις μιγνυε . και πιστακιων 435^τ εξ' ὑπογουου . συνκομισθεν . και 435^τ μεθ ουτινος ουν τουτων . ο λαμβανων εσται 436^τ ην τυχη τι των θηρειων τουτων . προσψασαν 436^τ βρουβιαν . επι ταυταις γλυκυσιδην τε την βοτανην . και ελλεβορον 437^τ λια . μιον ετερα . μετ εκεινων αρα 437^τ της ανειας . εξ οινηρου τυγ'χανειω 437^τ παρα σφι . τελειται 439^τ αιρειν δοκει . κατα ιχνους 440^ν γιννεσθαι . επι την 442^τ ὑπαρ'χετω τουτο . εις τοσοουτο 442^ν εξ αιθιοπιας . μετα το την της μεδουσης εν'τεμιν κεφαλην 442^ν κυστις ὑπο πνευματων . οχλουμνη 450^ν εις εμε καθηκοι . δια παντος θεσμους τε και νομους 459^ν προς κολωνον τινα ὑψηλον σκοπον . αναβιβαζουσιν 460^τ εκ των μεγιστων αγγων' δια πνευματος ανασπωντες 465^ν καθιασιν . το ξυλον . ὑπο του βαρους 466^τ κρατησειαν . επι αυτην . ιοντες ευθαρ'σως 469^τ ει . . συν τοις αλλοις ἴχθυσειν . φωκην περιβαλοιεν 471^τ ας εν τοις ὄρεσιν . ανατρεπει 471^ν προβατοις ὑπο των ποιμενων . μετα τας εν ταις νομαις συμ'μειξεις χωριζομενοις 478^ν παρα τον καιρον χαριζονται 479^ν αλισκονται ραδιως . παρα των τηρειν ειωθωτων 481^ν .

Deinde attributa, adiectiva pronomina substantiva generativi casus alia.

ψιλον . υψος 67^τ πυκνοτερον . ριζιον 87^ν κλιβανους . ημιφυγεςιν 89^ν σπιθαμιαῖα . ανθη 107^τ αντικυρα sp. I σησαμοειδης 115^τ φυλλα . . τρια ἠ και τεσσαρα . ενιοτε και ερυθρα 127^ν συνκριτικην . δυναμιν 139^ν συν οινω δε πινομεναι . τριω(ν) | δραχμων 141^ν γεολυφα . πλεονα 162^τ καυλια . τετραδακτυλιαῖα 165^τ πληρης | αλητης . sp. I ευπρους sd. I εν τε τη διαισει τας χειρας βαπτων sp. I ονκ ευρωτιων . ὑποδριμοις . ο γωρ 193^τ δεκα . sp. I ποιει . . προς φθισιακους sp. I αιμοπτυεικους 195^τ μαλακας . sp. 2 τα δε φυλλα . . μικροτερα sp. I υπολευκα sd. I ακανθωδη τοις περασιν sp. I το δε 198^τ ἴσχυα sp. I ενδοθεν λευκα sp. I εν δε 204^τ απο του χασματος τω κατω sp. I χειλει ωσπερ γλωσσαριο(ν) 213^τ κεφαλην sp. I καυλον ανησιν μακρον ορθον sp. I παχυν 220^τ θυλακις sp. I επιμηκης 222^ν καρπον μελανα εχει . περιφερη 245^ν] τος . δριμυς 248^ν ὑπολευκα . ενπεφυκοτα 267^ν μηλινον . σπερμα 280^ν κλωνια δε δυω η τρια . σχοινωδη εχι λεπτα 285^ν σκιαδιον εχων . ανηθω παραπλησιον 312^ν ριζαν . | ομοιαν 375^τ ταυτα ἀγαπητα . οικητηρεια 394^ν ελαφου . του . . εχοντος 395^τ καρδιαν . ωγ'κωμενην εχει την γαστερα . αυθις 403^τ ταυτ' εξει . επακολουθουντα 405^τ ειnai . αι προς θρακην νησοι 411^τ ηδε η λεγομενη . χειρωνιος . 412^ν ὑγρον . εκ'μυζηθεν 415^τ ο δε οινος μετρον εστω . δεκατον του χοος 426^τ αρτιφυεις . ολοι 432^ν τοιαυτα . ατ'τα 400^ν ξηρα . συκα

450^v τον λοφον ὑποδικνουν . πανμεγεθες τι 460^f τουτο . του θαλασσιου . κρατος θεου . και μητε 470^v κυκλοτερεις εισειν . αντυγες 484^f .

σκληρια διδυμων . | δι ὑδατος επιπλασεται . τα φυλ'λα δε 37^f αυτης . ο χυλος 82^v το αφεψημα . | των ακρεμωνων 82^v φυεται κατα βρουδη μερη . των παλαιων δρωνων 100^v ρηγματα . ηπατος 110^v εν ραταννη . της ιταλιας . 111^v περοδων . τα 278^v καρπου . sp. 2 τεσσερας κοκ'κους 292^f κοπον . ανδρος οδυπορουντος 388^v φαινεται τοις ερπετοις . | της βοτανης πνοιη 391^v πλημμελειας . ειδος αφιεις 409^v πελαγους . | της θρακης . κατ αυτα 410^f παραλυσιν . των γονατων 416^f τουτων . το αυταρ'κες 425^v εν σκαφιδι . οινου 426^f η μυρικη του εν τω ωρωπω . τιμης ηξιωθη 426^f μεταφρασις . ευτεκνιου . σοφιστου | 437^v φριττει τη ρωμην . του παντα μεν . . αναπλησαντος 461^f ονομαζεται καταρακτης των νηχομενων 477^v .

Deinde participia et infinitivi

ερ'πι τας νομας . οφθαλμων φλεγμονας . πυρικαυτα . ποδαγρας καταπλασσομενα τα φυλλα καθ εαυτα . και μετα αλφιτων . ο δε χυλος . . διδοται . και διαρθιζομενοις . και δυσεντερικοις . στρογγυλας τε . . ισησι και ρουν γυναικειον . εν προσθετω 13^v μελανος . ελλεβορου . εοικυια οσμη . κινναμωμο . ωφελει δε 31^f χρονιοις . επεχομενοις 37^f πινομενον . ασθματικοις 43^f κτεινει . υπεξαγουσα . κουφως . δυναται δε 45^f εοικυια αβροτονω τω μικρω . περιπληρες σπερματων . υποπικρος . και κακοστομαχος 45^f επιτιθεμενη . διακοπας θεραπεινειν 58^f κινει . αρμοζον προς πλευρας πονον και θωρακος . και ηπατος 59^f ωχρον . sp. 1 ριζα λεπτη 63^f λεπρας . συν οξι καταπλασσομενη 70^f υποθυμιαμενη . συνεργει 71^f τοις βησσουσει . μελικρατω απεψομενον 76^f πωα εστιν . εχουσα φυλ'λα 78^v υποθυμιαθεν . εν | βροια κατασπα . 83^v λαπαθοειδη . αντεμ'πλεκομενα . καρπο(ν) | δε ποιει 96^v επιδαν τοξευθωσιν . νεμηθεισαι 98^v προστεθεισαι τη εδρα . εμετους κινουσιν 114^f εφθος . προς φλεγμονας 118^v πανει προσκλυζομενον . κνησμ'ους | τους περι τα αιδοια 120^v πινομενη . συν νιτρω 130^v λαμ'βανομεναι . πλατιαν ελ'μι(ν) | εκ'βαλ'λουσιν 141^v διαπαρεισαι . αποτιθενται 148^f κνανιζοντα . ριζας γονατωδεις 148^f πλασθεισα . σκορ'πιοδηκτοις 150^f πινομεναι δε και καταπλασσομεναι . αρηγουσιν 154^f πινομενον . βοηθει 154^f καταπλασθει | σα . υπωπια αποκαθαιρει 154^f συν ολιση σμυρνη sp. 1 κινει ποθεν καταμηνια . sp. 1 ο δε χυλος 172^f ανυχθεν sp. 1 εχει κοκκους 173^f πινομεναι . sp. εμμηνα 176^f καταπλασσομενα . | ερπετοδηκτοις βοηθειν . ποιει 177^f εφθον . sp. 2 η ριζα αυτου 179^f επιπλασθεν . συν μελιτι 181^f διαχριστος . κινει και καταμηνια αγει 186^f διουρητικον . θερ | μαντικον . sp. 2 ευστομον . sp. 1 ευστομαχον . πεπτικον . sp. 1 μιγνυμενον 189^f αρτιοποιηθεισα . sp. 1 πολτος δε σκευασθεισα . κοιλιαν ισησι . sp. 1 ουρα τε κινει . sp. αποκαθαρθεισα δε 192^f ανθος κροκω ομοιον . sp. 2 σπερμα λευκον . . γεγωνιωμενον sp. 2 τουτου 199^f φυλλα . sp. 1 κλωνια δε ξυλωδεις . sp. 1 Εις δε ακρον . . καυλοειδης sp. 1 εχουσα

210^ο εαν τις αυτην | εψησας υδατι sp. 1 δωη πρωτον των γυμνασιων sp. 1 Ειτα ακμαζων λουη sp. 1 και οπω 204^ο (θερμαντικην sp. 2 υπερου ιατικην sp. 204^ο) φυλλα ομοια λωτω τω γεννωμενω . sp. 1 σπερμα εοικος 208^ο καθαπερ κονδυλους τινας sp. 1 φυεται εν αρουραις sp. 1 ταυτης ριζα 210^ο φυλλα ως τα της μηκωνος sp. 1 ριζαι μελαιναι 210^ο πιαστηρος sp. 1 θλιβοντες εν θυια sp. 1 και αναπλαττοντες τροχισκους sp. 1 καλειται δε το τοιουτο . μηκωνιον sp. αδρανεστερον του οπου . sp. 2 οπιζοντας δε δει μετα τας δροσους sp. ανιγμασθηναι 223^ο μηκων αφρωδης sp. υπο δε τινων ηρακλια καλουμενη sp. 1 καυλον εχει | σπιθαμαιον και τα φυλλα . . εοικοτα sp. καρπος δε . . αφρωδης . sp. 1 ριζα λεπτη και επι πλειου . sp. 2 ταυτης 225^ο πεπαινεσθαι . sp. 1 εχοντα τα εντος οστωδες . sp. 1 κλωνια 234^ο εν φυλλα . sp. ριζαν παραπλησια | αγρωστει . sp. 1 γενομενω στυφη sp. 1 υποκιρρος . sp. 1 δυναμιν 234^ο εαν τις επι της χρησεως . λαβων τρυβλιου πληθος εξ αυτου διεις τε υδατι . . καταπλασση . τινες 242^ο συνεχη εχον . εγκειμενα 257^ο ενσταζεται . συν ροδινω | και μυαλ'γιας εντιθεμενος 261^ο τεταρωμενα . sp. 1 φυλλα ολιγω [262^ο σπερμα μελαν . ριζα πη | [262^ο τετραγωνον sp. 1 ανθος sp. 1 [εμφερεις sp. 1 καυλον τε 264^ο ριγη περιοδικα . πινομενον 269^ο εντεθεν . πνιγας 269^ο προστεθισα . προς ωταλ'γιας | και πυορροειας ποιει . 273^ο πινομενος . αρμοζει 273^ο αμ'φιλαφης . οπου μεστος λευκον . φυλλων ομοιον τη ανδραχνη . περιφεραις δε 275^ο παραιτι τε και των οδοντων αλ'γηματα . εντιθεμενος τοις βρωμασιν . οφθαλμων τε 281^ο διαφορει . συν μελιτι ανεθις . εστιν δε 281^ο ανθη λευκα . η μηλινα . και καρπον . περι τον καυλον . ολος δε 286^ο τροπον τουτον . τως αμα τω αφασθαι αποπηδωντας σικκους εκλεγων . αποτιθεσο μιαν νυκταν . τη δε ετεραια 299^ο φυλλα εχουσα sp. ομοια . . θερμαντικα sp. 301^ο στροφουμενων . ξηρα δε τα φυλλα επιπλασθεντα . συν μελιτι . αιρει υπωπια και εμμηνα αγει . εν προσθετω . προς δε 301^ο ερπουσα επι γης sp. 2 φυλλα δασεα 301^ο χιονωδεστερον . και μακροκαυλεστερον . εντομας εχον 307^ο μιγινται δε δυσκολως . δυσηκοος τε και ηχους . . επιτιθεμενον τη ακοη . . ωφελι 309^ο εντετημενα την περιφερειαν ποσως . εν τη οσμη σκορ'διζον 310^ο επιτιθεμενα . τα φαγεδενι και ελκη ανακαθαιρει 312^ο συνεχως . η συν τω οινω λεανθεν . και ποθεν . καταπλασεται . προς τε ταυτα . και επι των λυσοδηκτων . ωφελιμως 316^ο καρπον . . εν τω μελανι sp. 1 τα ενδον εχει λευκα . τουτου κοκκους ιε sp. 1 εαν τις 327^ο γινομενον sp. 1 φυλλα εχει παραπλησια sp. 1 πλατυτερα δε και παχυτερα καυλον μειζονα του Μασσαλεωτικου ναρθηκος . sp. 1 επ ακρω δε τουτω sp. 1 καρπος . . ευωδης sp. 1 δυναμιν δε . . εχει 331^ο λαμβανομενος sp. 1 διδοται και προς ενεργεστεραν καθαρσιν 332^ο καυλια μικρα . κατα γης εστρωμενα 336^ο φυλλα πλατεα . μισχον εχοντα μακρον . καυλον δε 336^ο εσθιομενη . προσβαλλι 338^ο φυεται παρα θαλασσαν sp. 1 θαμνισκος . . μειζων sp. 1 φυλλα ουκ εχει 342^ο στεατι πεπανμενω sp. 1 κατακαυματα θεραπεινει sp. 1 φυεται εν ελεσιν 343^ο ιστορειται το ανθος sp. 1 τρεις της ημερας

μεταβαλλειν το χρωμα sp. 1 Εωθεν . . φοινικουν sp. 2 ριζα δε θερμαντικη
 γευομενω sp. 1 ητις πληθος sp. 1 κατα κοιλιαν 344ν καρπον ομοιον
 ὑπερικω . οξοντα ρητινης 356ν φυλ'λα ομοια βολ'βω . καυλον σπιθαμης
 358r ριζα . . ητις καταπλασθεισα επι παιδων . ανηθους τηριν πεπιστευται
 358r ποιον . πραϋνει συν οξι διακλυζομενη . λυει δε και τας περι
 ὠτα . ενπνευματωσις 359r σπασμασι και θλασμασι sp. 1 και βηξει . .
 αρηγει sp. 1 οδονταλγαισι τε αρμοζει διακλυζομενη sp. 1 ηδε 361ν 262f
 φυλλα . . λιπαρα . δασεα sp. 1 εις ελλυχνια χρησιμη . sp. 2 των μεν
 ουν πρωτων δυο sp. 1 η ριζα στυπτικη sp. 1 οθεν διαροειζομενοις sp. 1
 οσον εν ποτω sp. 1 διδοται δε 361ν δι'την sp. η μεν . . λευκοτερα sp. 2 |
 η δε μελαινα sp. 1 και της λευκης sp. 1 η μεν θηλεια sp. η δε αρρην
 sp. 1 της μεν φυλλα παραπλησια εστιν κραμβη sp. 1 δασυτερα . δε πολλω
 sp. 1 και πλατυτερα και λευκα sp. 1 καυλος υποδασυσ sp. ανθη . . ὑπωχρα
 sp. 1 σπερμα μελαν sp. ριζα δε 361ν καταπλασθεις . sp. 1 μετα δε μελιτος
 κολπους κολλα sp. 1 εσχαρας περιρηττει sp. 1 ελκη ανακαθαιρει sp. 1 συν
 οξει δε 366r φυλλα ομοια λαπαθω sp. 1 επιμηκεστερα sp. 1 ευθαλη sp. 1
 στεραια εξ' η επτα λιαν ενδοθεν sp. 1 εκ δε . . λεπτους sp. φυεται . στρυφνη
 sp. 1 ουτε . . φερει sp. 1 ταυτης τα φυλλα . . ποιει sp. επι τετραποδων τε
 368r εκ γης ὑστερον sp. 2 συνερχονται sp. φυεται εν γεωλυφοις sp. 1 ταυτης
 τα φυλλα 369r ελαιαις τα φυλλα sp. καυλον λεπτον βραχυν sp. 1 ριζα(ν) δε
 λεπτην sp. 1 ανθος λευκον sp. 1 καρπον . . μηκωνος sp. το δε 370r προ-
 τινη . | τη δεξειᾶ . και λαβων . . ελαιον . ουτω τε . . ὄρα . το τε εργον . και το
 βαθος επισκεπτομενος . 372ν κυβειστησας . ελκεται 372ν πινομενη sp. ἴσχει
 376r το αυτο ποιει sp. 1 βαπτομενης . . βελονης 378r μετα στεατος τραγιου .
 καταπλασσομενα 381ν βοηθι . . εν ἀρχαις . αγει και ἐμ'μηνα sp. 1 και ἐμ'βρονᾶ
 σπληνα τηκει . συν οξει ποθισα . προς δε τα θηρια . συ(ν) | οινω . . δυναται .
 και εις καταποτια . 382ν εστιν . θερμαντικη 382ν παλλας . . κουρη διος αιγι-
 οχοιο . | παλλαντα κτινασᾶ μαχαις κρατερηφι βιηφι | 388r ἀλιψαμειους . ουκ
 εα φοβεισθαι 391ν αποτιθεμενους την φροντιδα . νεους μεν γινεσθαι 395r
 πτεριν . επιβαλ'λομενη(ν) τω πυρι . και θυμιωμενην 395ν προσαγορευουσι . απ
 αυτης της ριζης θεμενοι την επωνυμιαν . εστι γαρ' 396r οταν ποιηση . και
 θεασθαι . φως ποτε αιφνιδιος φανεν . αυτικα . . διανισταμενην αυτην οφει
 και γοργον βλεπουσαν . συναγουσαν τε 401r εν . . τραχεσιν . . χωριοις . . θαμ-
 νωδεσι τε . ουχ' ημιστα και οριοις τοποις . ομως εν τουτοις καταδυομενος
 402ν γιγνεται . μεστος δε επι τον αυχενα των κατω μερων . εις λεπτοτητα . .
 αποτελευτων . sp. 2 κερατα δε δυω κατα του μετωπου . λεπτα μεντοι ταυτα
 και αφανη . και τα των ακριδων . μιμουμενα . ο αυτος δε 403r εν λιμνη
 ποιουμενω . τους εν ταυτησι . βατραχους . μετα δε 406ν ονος . καταλαμβανο-
 μενος δε ὑπο διψης πικρωσ . και . . ανερ'χεται επι τον φωλεον . ως 406r χερ-
 σιν . σηψιν ὑπομινασα πολλην . και διαμυδηση 408r πορευεται . ζητων 410r

κανμα δυναμενον . την απο των φυτων ολιγον αποστησαντες 410^ν καθ η(ν) |
 δει λαμβανειν τας βοτανας . ετοιμως αφηγησομαι σοι . και συν ακριβεια . εν
 εαν ποτε 412^ρ λυμενεται . τα σπερματα . κειρων τοις οδοσιν επι πολυ . και
 αυθις 424^ν καθ' οδος εστι βοτανη . ο σταθμος εστω . ταυτης δραχμη . και ποταμιος
 καθ' κινος 426^ρ ηπαρ βατραχου διδομενον . ουχ ησσον ωφελει 426^ν τη βοτανη . .
 sp. 2 | διδωσιν 429^ρ λυγιζομενους τον αυχενα και παρασυρομενους την φωνην .
 μεθυσθεντες 440^ν βακχαι οιστρηθεισαι . αλλα 445^ρ βοηθησαι . αμυναι 450^ρ
 αποιση το κεφδος . εναποβρεχων 451^ρ παντι τω προσωπω . τηκομεναι 454^ν αι
 μελλοντι τω πιπτειν . παιδιω αν τις εικασειεν 456^ν τα μελη υποπιμπραμενα
 αυτων εστιν . ασθμαινουσι πολυ . και 457^ν ετερος των βατραχων . ο τας θαμ-
 νους επιων 458^ρ ανδρων | παραταξεις . νεοι και μεσηλικες 460^ρ ηναγ' κασας .
 ειτε σε γαμων νομιστεον πατερα . θεων τε ειναι πρεσβυτατον . και του χαους
 απαντων προπηδησαι των αλλων . ταυτη τη χρηστη λιαν ωπλισμενον 461^ρ
 λαμπαδι . ειτε παρα της Αφροδιτης τεχθηναι . οξυν ουτω και πτερωτο(ν) . |
 προς ειης 461^ρ επειρ' εθελοις ω βασιλευ . γαληνοις σκηπτροις πασα(ν) μετα
 του παιδος ιθυνων την υφ ηλιω μεταδουσαι . της συντροφου σοι . . . ημερο-
 τητος . παντως θυσομεν 461^ρ καν ερετ'ωσιν σθενει παντι . οι τουτο ποιειν
 τεταγμενοι . κυρτον δε 461^ν οι σκαροι . . ερωτικοις κεντρουμενοι βελεσιν .
 παντοθεν σπενδουσι 461^ν την εναντιαν ανανηχεςθαι . φιλονικει την ουραν .
 προβαλλομενος . ορωντες δε 461^ν παγας . . οισ ταυτης μελει της θηρας . παρα-
 σκευασαντες . μιαν τε ορνιν ενθεντες και καλυψαντες . πολλους ελ'κουσι 462^ρ
 κυνες ας η δια των ρινων αντιληψις αγει των δεδωποτων . ηγουμενας . 463^ν
 μητηρ . . ουδε την θεαν της κορης ανεχομενη . περινοστει το δωματιον ευχο-
 μενη . στενουσα 463^ρ επιγελωντα τον αλεια . ωρα σοι . . επιμελεισθαι φυλακης .
 ωρα σοι εντρυφαν . οικιοι τε μενοντι 463^ρ λιχμωμενοι . σιρ'ωσιν 464^ρ θηραν .
 και τι κατ αυτων τοιωνδε εξηρηται . καλαμων τινας φακ'λους συνδησαντες
 465^ρ τα σπερματα . προς το πνευμα ανακεινωσιν . λευκην την αλω δικνυντες .
 ωσπερ ορατε 465^ν επαφιασιν τοις κυμασιν . λιθον ενθεντες . και προστρεχουσι(ν)
 ταις των καλαμων χεταις 465^ρ αλισκονται . τον κτυπον εκ'κλεινουσαι 466^ν
 προμηθευς ον ιαπετου παιδα φασιν . υδατι μειξας γην . και τινη θειω χρεματι
 την καθ' διαν επαλιψας ημιν . ισοθεον το ζων ειοργασατο . ειτε 468^ρ ει γαρ'
 γνοιη το κητος καταδυν . ματαιον αυτοις ποιησει τον μοχθον . 469^ν προσε-
 λαννουσιν τα σκαφη . πολλ'λην τινα κραυγην . . εγειροντες 470^ρ οδοντιας θεω-
 μενοι . τριστοιχει πεφυκοτας 470^ν παντες δε οπλιται . βαλλοντες και τυπτοντες
 το θηριον εγ'γυθεν . το δε της μεν αμετρητου δυναμεως επιλελησται . και ουκ'ετ
 χει αποκαλυειν τας ναυς . τηδε 470^ρ καταβας και το ελαιον αποπτυσας . ορα
 472^ν οικτιρουσειν . και τ'αίς χαλ'κες διαπιραντες οξεως ακεισειν . αμα τω παιδι .
 διασφειρουσιν 472^ρ γης δεσποζοις επι τοις θεμελιοις . ασειστα . ρειξωθεισης
 473^ρ θεων ελεησαντων . ανηκεν το δενδρον 474^ν την μειξιν εκ'κλεινουσαν . τω
 της μητρος εαυτην επισφαζει ταφω . ειτα 474^ν ανηρ' θυγατερα εχων ονομα

σιδην . ειδεν εις την κορην 474^v ει μη ἄρα τις αγνωστα ἡμιν προς ἀλλή-
λους φθεγ' γασθαι λεγοι . . τα θηρια . ο δε τεκνων μεν ουκ οντων ει τοις
πελαγ'οις . επι τας αὔτας νομας ἡει τοις μεκληκοσειν . νεοτ' τευσαντων δε
476^v ἄγουσειν αυξηθεντας . εν ωτοις ἀρ' ῥεσει νεμεσθαι φιλον . και μερισθεντες
478^v θηλιαι . και του ἔαρος ἔπισταντος . επιγενομεναι ἔφορωσειν . και 478^r
θειων βουλησει μεταβληθειντες εις | ῥοις . της παλαιας ει μεμνηνται επι-
στημης 479^r υπερ' νηξεως εριζει(ν) δυνασθαι σφισειν τον ποσιδωνα . την επι-
στημην αποβαλειν 480^v ει πλησιον ων τυχοι . την αυτην ειδως . . τελευτην 482^r.

παρασκευᾶζουσι . γινεσθαι | 402^r ἀπαλ' λαρηται . ὑπισχνεται: sp. 2 παρ-
εξιν 406^r σκορ' πιον εκ' καρ' κινου γινεσθαι . αλιων παιδες ἡμας διδασκουσι
421^r το διδομενον τω δηχθεντι . και εις οινον πιειν . χαμελεων βοτανη λεγεται
428^v εξεστι . των ἰ' αυτων απολανειν 439^r ουδε τροφης μεταλαμ' βανειν .
ναυτιων οιος δε εστιν και μυσατ' τομενος 454^v χωρειν . ἔπιγομενους 460^r επι-
χειρει . νενειν 461^v ευκαιρον εστιν . αναδραμειν . και τινος αποδησαι πετρας
470^r προς το ἔδαφος τραπηται . θελουσα 471^v.

Deinde adverbia.

λιαν . καταπλατ' τομενη . 15^v απλουν τω κανλιω . σφοδρα μικρον . 21^r
βαρουσμον . ἰσχυρωσ 48^r τας μεντοι sp. 2 ορεξις 88^v επεσχισμενα . μακρωσ
94^v φυλ' λα εσχισμενα . μαλιστα 129^v μελανα . ἰσχυρωσ λεια(ν) 158^r παρατρι-
βομενος . sp. I ταχο(ν) 186^r κατωθεν sp. I φυλλαρια ροδοειδη sp. εχοντα
198^r συνεχως . η συν τω | 249^v ανατριφθεισαι . ἰκανωτατα 398^r και ανισχουσιν
αι πλειαδες . μολις 399^v ταξιν του ειναι . αει 400^r οδμην δε βαρειαν . ἰκα-
νωσ και ανῦποστατον 408^v πληγεντι . αυτικα 410^v λειωνων πανυ σφοδρα .
πιτισανης κοτυλην 425^v εχοντα . δευρο 437^v εκομισεν . ποτε ναρθηκος 448^v
απολιμ' πανεται . κατα πολυ 457^v μολιβδον . εξοπιθεν εμ' βαλων 461^v πλατις
σφοδρα . ασκουσ 469^v μεχρις . απιπον το θηριον . 470^r ἀποχωρησειεν . κοινη
474^r ἡπιγμενωσ . ελαφριζοντες 478^r χρωμενοι . σφοδρα 481^v.

Interpungitur inter protasin et apodosin:

και εαν πληξη την καρ' διαν . τουτο οδυνασθαι ποιει 416^v ει δε . . μελ'-
λοειν . τις ουκ αν ἔλεησειεν 462^v ει φοβηθειεν . ακριβως συμφρατ' τονται .
κειμενοι πλαγειοι . και ανιστωντες ακανθας . 466^v ει ακουσειεν . παντως αν
υπ εκ' πληξεως . . δραμοι . και θεωρησει 470^r — επειδαν δοκη . λαβων τις 467^r.

Inter duo plurave membra enuntiatu paria interque pe-
riodi partes: αναγαλλιδες αμφοτεραι . τραυματικαι . αφλεγμαντοις . . επι-
στατικαι . νομων εφεκτικαι . ο δε χυλος 40^r εφθον . | κοιλιας μαλακτικον 51^r
φαλαγ' γιοδηκτους . πινομενα μετ' οινου . και 56^r φυλλα . . λευκα . σπερμα |
σκληρον 56^r καθεισμα . ως η ιρις . προς τα γυναικεια αρμοζει . ο δε 59^r συν
οινω . αγει και εμ' μμηνα . μιγνυται δε 60^r φνεται εν . . τοποις . φυλλα . εχουσα .
στενοτερα δε . . λευκοτερα . δασσα 61^r ὑπολευκον . κενον ενδοθεν . επ ακρου δε

αυτου κεφαλη προσεστιν ακανθωδης . εχινω εμφερης υπομηκης . ανθη 61^v λοβοι κεραταδεις . ισχνοι ως τηλιδος . εν οισ σπερματα μεικρα . 104^r εστιν δε κεφαλια κουφα . ουρακος | εχοντα ως τριχας . καθαιρει δε πινομενον 108^r μικροτερα . ανθη δε γενουαμενω δακνι . οση αριστη ριζα αχρηστος . φυεται 110^v καυλος εστιν . . γεγωνιατωμενος . φυλλα διδακτυλεα 121^v μηλινον . | σπερμα υποπλατυν . τω του ναρθηκος ομοιο(v) | 139^v πορφυροειδη . ριζαν μελαιναν . γογγυλιδι παραπλησιαν υποπλατυν . ητις 165^r εστρεμμενος . ακανθας αγκιστροειδεις εχων ως βατου . φυλλα στρογγυλα . καρπον δε ομοιον ελαια sp. 1 ος ανυχθεις . λευκον προιεται ανθος 173^r επι ημερας . μ . αγει δε οιρον και διαχωρει . ισχιαδι . . βοηθει 173^r ρηγμασιν . sp. 1 ποδαγρας 176^r καυλον εχουσα τετραγωνον . φυλλα μακρα 194^v μελιτι sp. 1 αργεμα νεφελια sp. 1 λευκωματα 207^r οικως . καρπος εν κερατιοις 251^v πρασιζει . και βοτανωδης αποφοραν εχων . 238^v πυρετοις . πυρεσσοσι δε μελικρατω . φθισικοις μετα . . μελιτος . στομαχικοις 285 απο μιας ριξης . τριπηχεις η τετραπηχεις . λιπαρους 331^v κισσω . sp. 1 μαλακωτερα μεντοι και τριγωνοειδη sp. 1 ανθη . . βαρυσμα . ριζα . . οσον βραχειων sp 1 λευκη βαρυσμος οπου μεστη . συλλεγεται δε ο οπος της κεφαλης sp. 2 | απο της ριξης . . κοιλοτητα sp. 1 συνρει γαρ 332^r εσθιομενον . sp. 2 ευκοιλιον 333^v ο καρπος . . συναχθεις . | και ξηρανθεις . . κοπ[τ]εις τε . κουφως . και αποβρασθεις . . αποτιθεται sp. 1 και τα φυλλα 339^r οπους μεστους sp. 1 φυλλα φακοειδη 379^r το δε σπερμα μελαν σκληρον . φνεται εν αρουραις . δυναμιν δε εχει ψυκτικην . ωφελει δε 383^v και σφας συμμεμυκην . ως τα πολλα . οιαν τοινυν 401^r τον τοπον τουτον . οι ταυτη καλουσιν . και δρυνες περιεστασι πληθος αυτων πολυ . και εστιν 409^v πτερα στενα και γλωρα . και οια κεκοιμημενη χροιαν εχοντα 418^v αριστολογια . ισις sp. ναρδος . | και sp. αι sp. λοιπαι 436^v πολεις . ως εισιν ερημοι . και οικoi παρ ουσ ακονιτος βοτανη . ενταυθα φυομενη εστιν . δησαι δε ικανη τα χαλινα . τοτε 440^r .

Interpungitur in finibus capitum enuntiatorum versuum:

εμμεγεθην . sp. | 96^v ιαται : 153^r βρωθεισα . | sp. 2 185^r πεπωκοσι . | 247^v πεπλασμον . | 251^v ρουτα ορτηνσαι : 269^v φαρμα . | [κων 279^v υφασμασιν : | 372^v ελασση . sp. 2 388^v ιητροι . 388^r φασματα δεινα . αι | ματε 388^v εχ | θρος . εστιν ακος 388^v ωσπερ . | 389^r ονομαζει . 390^r δεχεσθαι : | 395^r ποι | ησαμενους . 395^r πισεσθαι : | 398^v κεφαλην . | 399^r η διψας . 405^v ερπειτω . | 410^r ποιεται . | 410^r συνθετους . | 414^r τοιαδε . | 451^v δεινη . | 453^v εδεξατο . 453^v θαλασσα : | 465^v θηραται : | 467^v ακουσις : | 468^r ουτωσι : | 468^r εξηφθαι : | 470^r ειασεως : | 474^v δενδρω : | 474^v χρονον : | 475^r δωρηματα : | 475^v αναπανσεως : | 476^r ασπαζονται : | 477^v νηχομενοι : | 477^r καλιας : | 480^v αλισκονται : | 484^v τροπον : | 484^v λινου : | 484^v αποληφθηναι : | 484^v χαλαδρον : | 484^v αγραν : | 485^r θηραται : | 485^r .

Interpungitur in rubris capitum inscriptionibus:

αρτεμισια . μονοκλωνος . αρτεμιδος . τοξιτις | ἕρα . βυτρειτης 388^r βραθυ .
κυπαρισσος . χαμαικυπαρισσος 389^v δικταμνον . δικταμνον 389^r μαλαχη . αγρια
389^r ασπις φοινισσα . 400^v απειοικεναι . δοκει το ειδος 406^v καρδος sp. καρ-
κινος sp. ποταμιος μυρικη sp. κονυζα 425^v.

Inter vocales easdem: καταπλασσομενα . αρμοζει 36^r.

Numerorum distinguendorum causa: τριτης ταξεως . ὕγρα δε . β .
38^r διδου(αι) | δε δει του μεν σπερματος . η̄ . . των φυλλων . δ . 351^v της . ᾱ .
16^r δε . ᾱ . . β . ταξεως 20^r της . γ̄ . , της . β̄ . 23^r . γ̄ . 24^r 31^r . β̄ . 28^r 30^r 32^r
της . γ̄ . ταξεως 28^r 32^r 34^r η̄ δε . δ̄ . 70^r μεν . γ̄ . ταξεως 71^r καρπου . λ̄ . κοκ-
κοι 96^v ημερας . μ̄ . 173^r κοτυλων . β̄ . και 195^r κναθους . γ̄ . 199^r αριθμω sp.
λ̄ . sp. πηττει δε 199^r οσον . ιε̄ . κοκκοι 265^v καρπον . ι . η̄ ιβ̄ . 265^v επτα η̄
οκτω . η̄ ε̄ 265^v εφ ημερας . μ̄ . 270^v 278^v 291^r πληθος β̄ 285^r μερη . η̄ . 298^r
δε β̄ 332^r αλων . η̄ ολκων 332^r κοκκους . ζ̄ . 392^r αναδραμας . β̄ . οινου 425^r
παλαιου . β̄ . 425^v γενη γ̄ 480^v (margo).

Iam secuntur alia interpungendi exempla, quorum in numero sunt ea quae vel vocabulorum singulorum inter se distinguendorum causa facta sunt:

μιγουσι : δυναμιν 15^v μη . δε ποτε 22^r συν . πλεκει 23^r φυματα . μετα
24^r χρυσοειδες . της 24^r εστιν . εγκαθιμα | 25^r ωφελι . 27^r ενκαθιμα . τοδε 28^r
προς . λυσσοδηκτους 33^r καθαιρειν . ουρητικος 34^r αυτων . ρινευχτος 40^r
παχεων . συνστελλει 42^r λιβνη . ενκριτειον 46^r διπλα . εν 47^r σολαστρουμ sp. 2
δισση 48^r τριχων sp. I θεραπειει 56^r φλεγμωνων . εστιν 58^r πλασθεισα
. ι . αται . sp. 70^r ξηρηνου(ν) | 71^r συν ω | ου 78^r εν τη γευσει . καυλον 78^v
πυρρους . ριζαι μακραι 92^r κλωνιοις sp. I ἴσχνότερον 101^v σισυμβριω̄ . sp. I
κλωσιν 102^r μεταξυ sp. I σισυμβριου και λελισφακου 102^r εκλιγματα . προ-
βραχεν 104^r ανωθε μερων sp. I κλωνα 107^r σπαρ | τη . εν III^v φυλλοις .
καυλια λεπτα 112^v κριθινου δε αλευρον 115^r γλωσσαν sp. I πιαρμους
148^r μετα . συνκρισιν 154^r πλοκας . sp. I φυλλα φερει 168^r φνεται . . εν . .
τοποις . sp. I εοικουσα τη ημερω | 184^r κισσος sp. I εχει 185^r κεφαλης . sp. I
κνυνοδηκτων 186^r ὑπολευκων . sp. I σπερμα 188^r λαμβανομενον . sp. I συν-
αναλαμβανομενη 191^r ολυμπου sp. I τριτος 193^r καυλοῦ εχοντα 194^v τον
τροπον τουτου sp. I κνηκου λευκου ξ(εστην) ᾱ sp. I θασιων 199^v ευθετει sp.
ἱστορειται 200^r ασουμες . | 201^v φυλλα . λεπτα 204^r παραδισοις . sp. I ος χυλι-
σθεις 207^r λιβνη sp. I καυλον φερων 208^r σπερματα sp. I οσον . . τον
αριθμον sp. I λαμβανομενα 218^r μηκωνος sp. I λειον . . συν οινω sp. I
ρευμα 222^v ποθεισα sp. ἱσχιαδικας 226^r γαρ . ο καρπος 242^v ενπορφυρον .
εσ | [247^v] ερβου sp. 5 γνωριμος 250^v γενσιν . sp. 2 | [261^v καταριθμειται .
ανησιν . | [263^v καταλημμενον . εμ' φερεσι 263^v εν οινω . αισχαρας 268^v δρυει .

πλη(ν) | 268^v λινοζώστι . δασαία 271^v περι . τριγῆχος 271^v φυματι τις 272^v
 πεπλου . | πυρωδης 275^v λευκον . | οπον 281^v μιγισ δε πισση . ενπλαστρος
 εστιν 281^v λια . καταπλασσομενον . και 293^r καταπλαττομενοι . ελῳωτικην και
 σχαρωτικη(ν) μετα πονου . οθει 307^x ηλιοτροπιον το μικρον sp. 1 φυεται
 318^r ανθος ερυθρον . δυναμιν εχει η ποα θερμαντικην . ποτιζομενη 321^r
 περιφερειαν . ποσως εν τη οσμη 321^r ανθη μικρα λευκα . sp. 1 φυεται εν
 αγροις 323^r συν μελικρατω sp. 1 καταπλασθεν 326^r αρμοζει . . μετ ελαιου
 και ανδροαχη sp. 2 συνχοισθεισα 327^r συν μελιτι δε αφθας . παρισθμια
 336^v των αλλων . δυναμιν εχων την αυτην . ουχ ουτως 349^v τα . φυλλα
 350^r προσαγορευουσιν . κοινης νομης ειναι πιστευομενης . τοιονδε 372^v ιητροι .
 αρχομενου θερεος 388^r εις . οβολον 398^v οτι ουν . | αχριστος 399^r την πειραν .
 συνηγημενη(ν) 401^v αυτοις ὕμην . sp. 2 ουκ αν διαφυγοι 401^v εστι . εοικεν
 405^r διενει . ο ζευς 405^v τιος . οιωνος 408^r απεργαζεται . επιων και λυμενο-
 μενος 410^v εισιν ετεροι και τυφληναι . αλλοι 411^v κενταυριον και . αριστο-
 λοχια 412^r μετεχειν . εσθανομενος 413^v και . ελξην 414^r κεκληται . προσθεν
 415^r θερῳοτερος τυχη ὑπο τω του σκορῳπιου . τις τω τουτου πληγματι γενη-
 ται . ουκ αν 420^r υπομεινωσιν . η χειμεθλα . επωδυνα 429^v δε . ονομαζεσθαι
 429^v κοιτηληδονος . μαλιστα 429^v αμα . ταις 432^v σκορπιουρος sp. 2 σιδη
 και αι sp. λοιπαι 434^v ταις . μικραις 435^r τροφην . παρα . . τουτοις . η οινανθη
 435^r ως . αυτως 437^v περιπτωματα . επιχρεισθεις 437^r ταυτη τη βοτανη . προς
 440^v τα . αυτα 440^v πεφυκεν . τινες 440^r προσωμιληκοτα . εμῳβαλλων 441^r ιασει .
 μεστην 441^r οστις . επισχειν 442^v του . επιπασθεντος 443^r πολεμον . εμπεσον 447^v
 γλευκος . εναποβραχεντος αψινθιου . η τερεβινθινης ρητινης . η 449^r δεινη . | 453^r
 των παντων . ολεθριωτατους 454^v μεχρις αν . εισαῳ παση 460^r εισῳδοις 461^v
 τε . αυτας 464^r της αισθησεως κλεπτομενης . την ερωμενην 464^v ιχθυων . προς
 ταις . πετραις οικουντων 464^v ευξινος . εσθῳ η μετωπις εμῳβαλλει λιμνη . καλα-
 μῳου 465^v ανελῳονται . δεινον ει και ανηλεης . ειη τις θεαμα 466^r οι ιχθυες
 εμῳπιπουσιν . ουδενος αυτοις . . αῳκουντος 467^v ημιν . ισοθεον 468^r ελεφαντα . .
 ισχυοντα . ζυγον ὑπελῳθειν . . αναῳκαζουσιν . και . . κτηνη . κατ ουδεν ασθνε-
 στερα τω(ν) . . θηριων . ὑπερῳτερουντα δε . ην τε μεγεθος . ην τε θρασος .
 εξεταζη τις 468^r αν . αλλῳως 469^v οια . ναυς 469^r νευικημενον . εκδησαντες
 ελκουσιν 470^v γυγης ορις εστιν . αναβοαν αι . . δοκων 481^r .

Iam vel in syllabis inter se distinguendis punctum ponitur
 velut: κα . εισα 27^r προαν . της 21^r αφῳψηματι 249^v τεσ . σαρα 440^r εθεσ . |
 πισεν 445^v ελῳτοι . | εν τουτο 448^v μεταποιη . τεο(ν) | 454^v κρα . ματος 134^v;
 nonnumquam inutile et ineptum: τελ sp. v sp. τιην . lege τε λυτι-
 κην 15^v οπουτῳ ετροβολον 332^r σωμαλῳ επιη lege σωμα λεπη 468^r ουδαμῳα
 439^r επειγοντα . ισαινοντες τε lege επειγονται σαινοντες 464^r εν θυλακιοις .
 ικοιαμοις 241^v μ . εντοι 240^v εν τω στοματι κον . φιζουσι(ν) 249^v μι | γ .
 νυμεναι 222^v προσειη . | σειν 469^v τρινα . κρια 460^r ευκολωσ . ειται

469; idem iam de unco haud recte posito supra observavimus.

Quoniam puncto etiam foliorum enuntiatorumque finis significatur, hunc locum maxime idoneum esse puto quo de variis eiusmodi signis disputetur; in iis quae secuntur ff litteris foliorum, fe enuntiatorum finem significavimus.

Nullum omnino signum invenimus his locis: *σπερ'ματιο(ν)* | ff 60^r *πονουσιν* | ff 198^v *αυτη(ν)* | fe *χρισματι* | ff 204^r *πεσσω* | ff 236^r *χωριοις* | ff 326^r *καλουσι(ν)* | ff 335^v *τουτου* | ff 346^r *φιλτρον* | ff 363^r *ποιει* | ff 364 *καταπλασσομενα* | ff 381^v *αυτοιιν ὄρατοιιν* | ff 417^r.

Raro uncum: *αλοαμ'* | ff 15^v *πανουσιν'* | ff 183^r *λοιπαι,* | ff 435^v.

Punctum unum: *καθαριτικη.* | fe 25^r *θρυβι.* | ff 39^r *ευθετει.* fe 52^r *χρησιμωσ.* | ff 59^r *αλγειν.* | fe 63^r *μετριωσ.* sp. | fe 72^r *τμητικη.* | fe 72^r *διαφορητικης.* fe 73^r *δυναμιν.* | fe 77^r *χρηζει.* | fe 78^v *υπεδειξαμεν.* | ff 129^v *ουρητικον.* ff 170^r *βοηθημα.* | ff 192^r *αγειν.* | ff 201^r *ωφελουσιν.* | ff 203^r *προς περιόδους.* | ff 272^v *απαντα.* fe 390^r *της εσπερας.* fe 394^v *ηφ'χοιτο.* | fe 394^r *θυμια.* | ff 395^r *εδεξατο.* fe 397^r *διαφθειρειν.* fe 400^v *ποιει.* | ff 400^v *ταλαιπορειαν.* | fe 405^v *επακολουθησει.* | fe 409^v *ρουεσθαι.* | fe 415^r *εκτετακται.* | fe 415^r *ουτος.* | ff 417^r *αιγιαλοι.* | ff 419^v *διδου πιειν.* *ωδε μεθ' υδατος* | ff 424^v *διασωζεται* fe 429^r *ποτω.* | fe 430^r *ουτως.* | fe 430^v *δηθεν.* | fe 434^v *βοα.* | fe 435^v *αμυγδαλαις.* | fe 435^r *πινειν.* | fe 436^r *ασφαλεις.* | fe 436^r *μελανθον.* | fe 442^v *τειαν* | fe 442^v *αγει.* | fe 442^r *κομιζει.* | fe 444^r *αυτον.* | fe 448^r *χορηγειαν ζωης.* | fe 452^v *τουτο.* | fe 457^r *καριδα.* | fe 463^r *αλιεας.* | ff 466^r *αναριπτουσιν.* | 479^v *margo.*

Punctum unum floribus insequentibus exornatum: *μορον.* — ff 400^r *τριχας.* ♣ ff 200^r *ακιδας.* > > > > — > > ff 338^v *συν οινω;* ff 213^v.

Saepissime puncta duo alterum alteri superposita: *την ριζαν:* fe 15^v *ριγει:* fe *καλιται:* fe 19^r *αποκρουστικην:* 22^r *θερμοτερος:* 23^r *στεφανοις:* 22^r *σωματος:* | ff 23^r *υστερην:* 24^r *σκενασιαν:* 24^r *γενιοφνες:* 24^r *δυσεντεριας:* 25^r *αφιστησιν:* 26^r *αλωπειας:* 27^r *μελιτι:* ff 27^r *μηχει:* 27^r *παυει:* ff 28^r *καταπλασσομενα:* 29^r *η οσμη:* 31^r *στυφει:* ff 33^r *οδυνην:* ff 33^r *της αταξεως:* 34^r *στεφανοις:* 36^r *πλαττομενη:* 38^r *εστιν:* | ff 38^r *υποστρυφνον:* | ff 39^r *καθερει:* 40^r *τροφη:* ff 43^r *οινω:* ff 44^r *εριφω:* 45^r *ελαιω:* ff 46^r *απελαυει:* ff 47^r *ιαται:* ff 48^r *πραυνει:* ff 49^r *σπερ'ματων:* ff 50^r *θεραπει:* ff 51^r *πινομενα:* 53^r *αυτης:* 54^r *θεραπει:* 55^r *χοιραδας:* ff 56^r *ξηρανθεις:* ff 57^r *πινομενη:* ff 58^r *αποκαθαιρει:* 60^r *ερπετοδηκτοις:* ff 61^r *εκβαλλει:* ff 62^r *φακος:* ff 63^v *δυσχερωσ:* ff 64^r *εκμαλασσει:* ff 65^r *παρακαλουμενον:* ff 66^r *λυκοι:* ff 67^r *ισχια:* ff 68^r *μελικρατου* 74^r *εστιν:* 74^r *οξει:* ff 78^r *δεομενας:* ff 79^v *δυσωδιας:* ff 80^v *ποδαργμοις:* 86^v *οντος:* ff

89^ο τοποις: ff 91^ο επιτηδιος: ff 92^ο δυσεντερειαν: ff καταπλασσομενον: ff 93^ο ανγω: ff 94^ο γινεσθαι: ff 95^ο δακνεσθαι: 96^ο εντεχνεστερον: 101^ο θηριακοις: ff 102^ο πινομενοι: ff 103^ο περιπλασθεντος: ff 104^ο βοηθηματος: ff 105^ο πεντε: ff 106^ο ενσταζομενος: ff 107^ο παμ'φυλια: ff 108^ο κηρευτον: ff 109^ο επιτηδιος: εμμηνα 110^ο καθεστηγεν: ff 117^ο κοιανουν: ευρισκεται 125^ο διαφοραι: ff 125^ο καταπλασσομενη: ff 130^ο υπαρχει: ff 131^ο ομοιοειδες: 134^ο αυτης: συλλεγεται φυσει: ραβδους δε|ομοια: πλην στενοτερα και λιπαρωτερα: κολλωδη: ανθη μεικρος: στρογγυλωτερος χλωρος: αυθις δε ερυθρος: το δε σκληρον: και μελαν: το δε εντος λευκον: οπερ|τριφθεν: καιει δε|ενσκια: διδοντα δε|οξους: τα δε|ινας: καθαιρει δε|υδατωδες: μετριωτερον δε 134^ο ο ημερος 135^ο περιειλημμενον: 'εχων' επ ακρου 137^ο αγ'γειου: οουτ'τοντας δε 139^ο μεγαλη. παχους φλοιος: δριμια 139^ο αποφορας: δε 139^ο προερ χεσθαι: δυναμιν δε 139^ο μεντοι: ριζα μελαινα 139^ο πληροι: 139^ο ομοια: εφω ανθος 139^ο εν υδατι: ff 145^ο δυναμιν: ff 146^ο καθαρσεις: ff 147^ο μελιτος ff 148^ο επι παιδων: 149^ο αφηγει: 150^ο προειρημενω ff 151^ο ποθεισα: 152^ο ενσταζομενος: 154^ο ταις υδοις: ff 155^ο φλεγμονας: 156^ο αγει: 157^ο υδατωδη: ff 159^ο αρμοζει: ff 160^ο ερυσιπελατα: ff 161^ο λυκιου: 162^ο φιλτρα: ff 163^ο αιζον: ff 164^ο τα δενδρη: ff 165^ο ελαιω: ff 166^ο μαλακτικη: ff 167^ο ενσταζομενος: ff 168^ο ευωδες: λαχανευεται δε 170^ο εχει: καρπον δε 171^ο εμπλαστρους: καθαρθεντες δε 171^ο φλεγμονας: ff 172^ο ελκος: ff 173^ο γυναικας: ff 174^ο βοηθει: ff 175^ο δοιμντατω: ff 176^ο ανθεντα: ff 177^ο ωφελουσα: ff 178^ο εσθιομενον: ff 179^ο συγ'χριομενον: 180^ο καταπλασσομενον: ff 181^ο δυναται: ff 187^ο κινει: ff 193^ο βρωσιν: ff 196^ο ποιει: ff 199^ο γινεται: ff 202^ο γινεσθαι: ff 212^ο πινομενη: ff 214^ο τοποις: 216^ο κινει: ff 220^ο ασπαραγος: ff 227^ο μαλασει: ff 256^ο ασθενεστερον: ff 257^ο αρμοζει: ff 259^ο θεραπειει: ff 260^ο θερωω: ff 261^ο διαμασσομενη: ff 262^ο τρισιν: ff 263^ο ατοκιον: ff 291^ο απογλυκαινομενον: ff 314^ο κνυσοσφ'χιας: ff 317^ο καταπλασσομενη: ff 318^ο οφθαλμων: ff 319^ο αντιδοτοις: ff 320^ο κριτικον: ff 321^ο ιωνται: ff 322^ο αποκλυσθεν: ff 324^ο θηριοδηκτα: ff 334^ο κεφαλης: ff 374^ο αυτα: ff 376^ο ευθετον: ff 377^ο ποιει: ff 380^ο ωφελειν: fe 391^ο σωτηριαν: fe 391^ο προσελ'θειν: fe 391^ο υποφαινομενον: ff 394^ο γινεσθαι: ff 395^ο θεμις: ff 395^ο δυναται: ff 396^ο εξοιστρωσι: ff 397^ο χρονον: ff 398^ο θελουσα: ff 399^ο θηριων: fe 400^ο μακραν: fe 402^ο πραγματος: fe 402^ο θανατον: ff 409^ο δρατ'τεσθαι: fe 410^ο κεκληνται: fe 411^ο επληξεν: fe 411^ο χειρωνιος: fe 412^ο ελθοντι: ff 412^ο γεγονεν: fe 412^ο φυονται: fe 413^ο ονομαζεται: fe 414^ο ελκος: fe 415^ο εχει: ff 423^ο μορφην: fe 427^ο πεφυκεν: fe 432^ο ρειζαν: fe 435^ο εθετο: fe 435^ο πληγην: fe 436^ο ωφελει: ff 441^ο μηδεν: fe 440^ο ανθη: fe 449^ο φυτον: fe 450^ο λεγουσιν: 452^ο μαργο επιτροπε: ff 452^ο γινεται: sp. fe 455^ο εξευρηται: fe 461^ο δυνατωτερον: fe 461^ο περικλυπτονται: 462^ο θηρατρον: fe 462^ο δελεαζοντες: fe 462^ο εφιμεμοι: fe 463^ο ακτισιν: fe 464^ο συνηθη: fe 464^ο χειρας: fe 464^ο εκεινοι: fe 465^ο αλισκονται:

465^v ανασπώντες : fe 465^v νεανιενεται : fe 465^r ευκολως : fe 467^r κητος : fe 469^r
 νηγεσθαι : fe 469^r επιτρεποντων : fe 469^v πελαγος : εφελ'κονται : fe τεκμηριον :
 fe 470^r θεαμα : ff 470^v ελ'κυσθησεται : 471^r τριαινη : 471^r εσθ'οται : fe 471^r
 αλισκεσθαι : fe 471^v βαλ'λομενη : fe 471^v οι αλιεις : fe 472 διαλνει : fe 475^r
 διαφθειρονται : fe 478^r χωριζομεμοις : fe 478^v ρειζωθεισης : ff 473^r λαρω :
 fe 479^r διενοχλοιεν : fe 480^r αφεικνουμενοι : ff 481^v βουλευματα : fe 481^r
 τελευτην : ff 482^r πυρρραι : fe 484^r κεγ'χοον : fe 485^r.

Haec puncta floribus exornantur:

ανθεσιν : ▷ ▷ ▷ ▷ S 32^r δυναμεις : ▷ | 40^r μυρων : S ff 70^r λεπτομερης :
 ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ 71^r συνλημ'ψεισιν : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ 71^r ευθενουσιν : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷
 ff 72^r λεπτομερης : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ 72^r ανθη : ▷ | 75^r ικτεριωσιν : ▷ ▷ ▷ — 75^r
 ειναι : ▷ · ▷ — ▷ — 76^r απεψομενον : ▷ · · — ◁ — 76^r αγει : ▷ ▷ ▷ ▷ — 83^v
 ιεγκ' : ◁ ◁ ◁ ff 84^v ουδεμια : ▷ ▷ ▷ — 85^v ουρητικον : ▷ ◁ ▷ · · S ff 87^v
 αναλαμβανει : ζ ζ ζ — 88^v αιδαδιμωτερα : ζ ◁ S ff 97^v θεραπεινεν : ▷ · ◁ S
 ff 99^v επιπλατ'τειν : ◁ ◁ ◁ ◁ S ff 100^v καταπλασσομενη : ▷ ▷ ▷ ▷ S 111^v
 ποθισα : ζ · S 112^v κινουσιν : ▷ ▷ ▷ ▷ ff 114^r ελλεβορος : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ◁ ,
 ff 115^r ωφελιμως : ▷ ▷ ▷ 116^r καταπλασσομενος : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ 118^v αποτιθεν-
 ται : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ff 119^v οινω : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ♪ ff 120^v αιδοια : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ S
 120^v ειωθε : ▷ ▷ ▷ ▷ 122^v εις αλεξιφαρ'μακα : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ 124^v
 ωφελιμως : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ 126^v ξηρανθις : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ◁ · · 127^v ευπο-
 μον : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ S 128^v.

πυρικαντων : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ 132^v ιωνται : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ —
 133^v θριδακος : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ — 135^v χυλισματα : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ S 136^v αντι αρ-
 τυματος : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ζ 137^v φερει : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ S 140^v βοηθουσιν :
 ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ S 142^v κρηνας : S ff 158^r γεννωμενον : S ♪ 188^r καθιμιτο-
 μιον : S : ff 190^r αρμοζει : S ♪ 191^r αγ'γω : ♪ ff 195^r ευρησται : = υ ff 206^r
 βοηθει : ♪ ff 208^r αρμοζει : ♪ ff 209^r διαχοριμενον : ff 217^r εσθιεται : ♪ ff 219^r
 κλυσμοις : ♪ ff 210^r αρμοζει : S ♪ ff 225^r εμφεριαν : S ♪ ff 226^r πανει :
 S ♪ ff 228^r ελξινη : — ♪ ff 213^r ειναι : ♪ ff 233^r πλειστον : ♪ ff 235^r ποθεν :
 ff 237^r υδατι : 237^v καταπλαττομενη : ♪ ff 238^v ολ'μας : . . . S ff 239^v υδατι :
 S ff 240^v ποθις : ζ ▷ ▷ ▷ ff 241^v επιτηδιως : ▷ · 242^v βοηθουσιν : ζ ζ ζ ff 244^v
 γαρ' ff 245^v cf. καροιγαρ' : ◁ ▷ S ff 245^v καθεστηκεν : ▷ ξ — ff 246^v διωκει :
 > — ff 247^v φνομενο(ν) : ff 248^v αυτο : γ ◁ ◁ ff 249^v πανει : λ — ff 250^v
 τοκουσαις : > — ff 215^v στραγ'γουριαν : ff 253^v · · ρατω : S ♪ 264^v ορεσιν :
 Z S ▷ S — 3 ▷ ▷ ▷ ' ' ' — ff 265^v δακτυλοις : ▷ · ▷ ff 266^v μελιτει :
 ▷ · S S S S — ff 267^v περιρασμα : S · S — ff 268^v ιωνται : ▷ ▷ ▷ ▷
 ff 270^v προσφατα : ▷ ▷ ▷ ▷ · ▷ ▷ ▷ S ff 273^v ροδιου : ▷ ▷ ▷ ff 274^v αλ'-
 μαιας : ▷ ▷ ▷ , ff 275^v διδομενον : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ ff 276^v επεχουσιν : ▷ ▷ ▷ ▷
 ff 277^v 279^v ποτιζομενος : ▷ ▷ ▷ ff 281^v τοποις : ▷ ▷ ▷ ▷ ▷ S ff 281^v απο-

θνησκει : > > S ff 282^v βοηθει : < — ff 283^v μεταπω : S ff 284^v
 θεουσιαις : S ff 285^r καθαιρει : ζ < — 285^v συναγοσει(v) : ff 286^v
 αρμοζει : > > > — 290^r προστεθεντα : > > > > ζ ff 292^r κλισει :
 s,). ε fe 292^r κινει : ff 294^r καθαιρει : > > > > — < 295^r
 τηρειν : > > > > > > ff 296^r πεσω : > > > > > — 297^r θυ-
 ρων : — S S S ff 298^r δυω : > > S ff 300^r ιαται : > > > S ff 301^v
 αποκλασθεν : > > > S ff 302^v πινομεια : > > > S ff 303^v ευζωμω :
 > > > > > — 304^v χρησιμωσ : < > > > S ff 305^v αυτους : > > > > — <
 ff 307^v ασπαραγοσ : > > — ff 308^v εν ηλιω : > > > — ff 309^v κοητικον :
 > > > > > — ff 310^v ενεργων : > > > S 311^v ανακαθαιρει : ... 312^v
 αρηγει : > > > > S ff 315^v μελικρατω : ff 325^r ξυσματαωδες : ff 328^v εντο-
 κιον : ff 329^r ισχυρωσ : ff 330^r γεωλυφοισ : ff 331^r ροδιω : S ff 332^r
 ιστορειται : S ff 333^r πινομενον : > > > > — 333^v τοποισ : > > > > S
 ff 334^v αποφαν : > > > > > — < 335^v αφ'του : > > > > — > —, ff 336^v κατα-
 πλασθεισα : > > > > — > 337^v βοηθει : > > > S 339^r τοποισ : ff 343^r μονου :
 S ff 344^r τοισ προειρημενοισ : S ff 347^r προ αυτου : > > > > — v —,
 348^r επιτεταμενων : > > > > > — > —, ff 349^r προειρημενοισ :
 > > > > — > — < 350^r αντιδοτοισ : > > > > > — > — ff 351^v μαλαγματα :
 S ff 353^r παθεσιν : — ff 354^r γυναικιον : > > > — > — ff 355^v πινομενοσ :
 > > > > — ε — < ff 358^r συναμισθεισα : > > > > > S — ff 359^r τα αυτα :
 > > > S ff 360^r φυλασσει : ff 362^r καταπλασθεισ : ff 366^r προαγειν :
 S ff 370^r υστερασ : > > > > > > + ff 371^v εξοδον : > > > > > > > +,
 ff 372^v ευθετοσ : > > > > > > > ff 371^r αυτων : > > > > > > > 373^v δηγμα-
 σιν : S ff 375^r τοποισ : ff 379^r ημερασ : S ff 381^r θερμαντικη :
 > > > > + ff 382^v ικανωσ : > > > > > > > > > > — ff 383^v χλιαρον :
 > > > > ff 384^v αχρηστος : > > > > ζ ff 385^v διατιθενται : > > > > > +
 ff 386^v χαμαιμηλον : > > 388^r θεραπενεται : > > 389^r εσται : > > > ff 392^r
 εξενορηται : > > > ff 393^r θυμιαμα : > > > fe 396^r κλαδοι : > > > 397^r βοη-
 θεια : > fe 398^v ζεουσαν : ff 401^r σωματι : .. fe 405^v επακολουθουντα : > > >
 ff 405^v ποιει : > > > > + ff 406^r νεκροσ : > > > ff 408^r παρεχοιται : > > ff 411^r
 αλλοσ : > > > ff 411^v τουτοισ : ... ff 412^r ποθεν : > > > — 3 ff τριφυλλοσ :
 > > > > — 413^r απιον : > > > ff 413^r ωφελιμωτατα : > > > > > + ff 413^r
 εφ'πετων : > > > > > ff 414^v κλων : > > > — ff 415^v ισχει : > > > + ff 416^v
 εμποιων : > > > > + ff 416^v αλων : > > > S ff 417^v φερει : > > > ff 418^v
 ησδον : > > > ff 419^v πλατυ : > > > S — ff 419^v σφονδολοι : ff 420^r εστι :
 > > > > > + , s; ff 420^r κεντρον : > > > > > > + ff 421^r 422^r χωριον :
 > > > > > ff 421^v ηει : > > > S ff 422^v διερχεται : > > > > S ff 422^v
 ποιηρον : > > > S ff 423^v εραστην : > > > > > ff 423^v μεντοι : > > > > >
 ff 424^v θηριου : > > > > ff 425^v πινειν : > > > S ff 425^v ωφελη : > > > > >
 ff 42^v αφ'οριται : > > > S ff 427^v εφ'πετων : > > > > > ff 427^v πιειν :

▽ ▽ ▽ ▽ S ff 428^v ηγαγε: ▽ ▽ ▽ ▽ S ff 429^r ιαται: ▽ ▽ ▽ + 429^v αποθα-
 νειν: ... ▽ S ff 432^r επωφελεις: ▽ ▽ ▽ ▽ S ff 432^v κλαδοις: ▽ ▽ ▽ ▽ S
 ff 434^v ετεθη: ▽ ▽ ▽ ▽ S ff 435^v απελλα: ▽ ▽ ▽ ▽ S ff 436^r εστιν: ▽ ▽ ▽ —
 438^v λογοι: ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ — ff 439^r ακαθαρσια: ▽ ▽ ▽ ▽ — 3 fe 447^v υδωρ:
 ▽ ▽ — fe 448^v εσθιομενος: ▽ ▽ . ▽ — — — — — fe 449^v καταχλασθηναι:
 ▽ ▽ ▽ — ff 454^r ποματι: ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ S ff 455^r το υδωρ: ▽ ▽ ▽ ▽ 3—3—3
 ff 455^r θανατον: ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ fe 456^v πυλαις: ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ S ff 457^r
 χρησθαι: ▽ ▽ ▽ + ff 458^r σοφιστου: + 459^v.

Puncta duo iuxta se posita: επιχωριοι ·· ff 418^v.

Lineola: καταπλασσομενα — ff 171^r.

Puncta tria: τραυματα : fe 16^r φαρμακον : fe 16^r τριων : 21^r θη-
 ρια : ff 33^r αποκτεινεν : ff 215^r αιματος : ff 403^v αγειν : ff 417^v.

Puncta tria cum flore: οπω : ♣' ff 352^v.

Puncta quattuor: χοος ff 426^v.

Lineolae variae: αντιδοτοις ▽ ▽ ▽ — ff 31^r καταπλασθεισα
 ▽ ▽ ▽ ▽ — 41^r υποπινηπλανται ▽ : ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ — 86^v τροχισκουσ ·
 ▽ ▽ ▽ ▽ — ff 117^v διαφοριν ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ S ff 123^v δοιμυνητος ·
 ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ S ▽ S ff 138^v ενχεομενον ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ ff 271^v
 παραιται ▽ ▽ ▽ ff 278^v προστεθις ▽ : ▽ ▽ ▽ ▽ S ff 293^v παραχυλισματα
 ▽ ▽ ▽ ▽ ▽ S ff 313^v επιπλασθεις ▽ ▽ ▽ ▽ + ff 356^v δεινον ▽ ▽ ▽ ▽ ·· —
 ff 431^v καρπων ▽ ▽ ▽ ▽ — ff 445^v εις εμε καθηκοι . δια παντος θεσμουσ τε
 και νομουσ : ▽ ▽ S ff 459^v δυνησει ▽ ▽ ▽ ▽ — — ff 450^r οσπρια ▽ ▽ ▽ —
 ff 452^r.

ουλα · ▽ ▽ ▽ ▽ — ff 19^v.

ωφελιμοσ Υ ▽ ▽ ·· — ff 13^v ειρημενοισ Υ ▽ ▽ ▽ ·· ·· ·· 14^v ριζοτομικοσ
 Υ ccc 18^r καρδαμωμω Υ cic 70^r λιθουσ Υ ▽ ·· S 82^v ιστησιν Υ ▽ ▽ ▽ S
 82^v ητ' τον > — ff 28^r ριζοτομικοσ ▽ S 29^r αναρει : X 34^r γεννητικον
 ο X 35^r.

αποκαθαιρει · — < ff 207^r εκφρατ'τει · ▽ S 94^v.

δρα · ▽ ff 18^r κινει ▽ ff 225^v.

ψωραν ♣ ff 29^r εντεχνησ · ♣ ff 69^r γινεται ♣ ff 186^r χειροισ S ♣ ff 197^r
 ενεργειαν : ♣ ff 218^r τοπον : — ♣ ff 223^r εστιν S ♣ ff 224^r διουρητικοι S ♣
 ff 234^r γλανκω ' ♣ ff 254^v πλειον S ♣ 265^r ακριδιασ ' ♣ ff 341^r χρωνται S ♣
 ff 342^r περιαπτομενην S ♣ ff 365^r επιπαιδων · · — 367^r διαφοριαν . — ♣
 ff 368^r πυ'ρακανθοσ ♣ 433^r.

αστεριου ····· το ειδοσ εστι που ····· το 416^r μυ ··· ουλησ 426^r
 γνου ···· S 429^r δικνω ···· σθα 429^r σπου ···· δι 403^r του ···· |
 τουσ 475^r.

De scripturae genere.

De Dioscoridis codicis Constantinopolitani aetate cum satis certa indicia exstent ex libro ipso petita, in universum consideranti id quoque statuendum est *litterarum formas* elegantissime sane exaratas proxime accedere ad eam figuram atque normam quae saeculo VI^o adiudicanda est. de his rebus V. Gardthausen in *Palaeographiae Graecae* p. 150 sq. multa disseruit qui aliorum vetustissimorum codicum unciales quas dicunt litteras cum Dioscoridis codice Vindobonensi comparavit. ego ne longa disputatione animos legentium defatigem conspectum litterarum aliorum manu scriptorum qui aetate proxime ad Dioscoridis codicem accedunt confeci. sunt autem hae litterae petitae ex papyris Vindobonensibus Rainèrianis numeris unc. 48—53 insignitis quorum aetas vario modo definiri potest. exstant enim in his papyris alia quaedam litteris quas dicunt cursivis adscripta, quae aetatis suae sat certum indicium prae se ferunt. charta pergamena autem numero unc. 48 insignita saeculo VII^o maior est quippe cui a Persis quaedam litteris quas dicunt Pehlevicis superscripta sint; penes Persas autem imperium Aegypti post Christum natum saeculo VII^o ineunte fuisse constat. iam sequitur litterarum conspectus in tabula addita.

Sed iam ad aliam quaestionem tractandam accedamus. quaeritur enim utrum una eademque manu totus codex exaratus sit an plures sint distinguendae. et id quidem satis constat maiorum litterarum formas unam eandemque ubique speciem praebere nisi quod uno alterove loco scriba manu defessa minore arte rem egerit. accedit quod variorum signorum quibus legentes sublevantur velut interpungendi norma et regula toto codice eadem est, idem litterarum inter se colligandorum usus. sed in minoribus litteris quae margini adscriptae sunt aliter res se habet. vir doctissimus V. Gardthausen enim p. 153 alteram manum inde a f. 388^r statuendam esse putavit »Die Dioscorideshandschrift bietet am Schluss

einige Blätter von anderem Schriftcharakter, die statt der mühsamen und steifen kalligraphischen Schrift in zugespitzter, rechts geneigter Unciale von ungemein zierlichem und elegantem Charakter geschrieben und daher auffallend an das fragmentum mathematicum bobbiense erinnern. — Die Zahl der tiefen Buchstaben (ρ , ν , φ , ψ) ist dieselbe. Während die Grundstriche beim Dioscorides nur unten sich zuspitzten, sind sie hier von vorn herein keilförmig zugeschnitten, namentlich das Ψ bekommt dadurch ein fremdartiges Aussehen. Hohe Buchstaben, wie das hohe Γ und Υ , die die ähnliche Schrift des 9. Jahrhunderts auszeichnen, kommen im Text noch nicht vor; die Zahl der Ligaturen ist eine ebenso beschränkte wie im Dioscorides. Diese junge Hand zeigt aber schon einen ganz fremdartigen Schriftcharakter und kann nicht mehr zur ältesten Unciale gerechnet werden." Haec ego minus recte se habere putaverim; observavi enim iam aliis locis non in margine sed in ipso textu qui dicitur cum charta deficeret spatiumque deesset easdem litterarum margini adscriptarum formas singulas modo has modo illas exaratas esse, quas Gardthausen alterius manus esse putavit velut:

- f. 175^r θεριμανθεντα : θεντα.
 176^r χοιραδας : δας, επιλημψιας : ψιας.
 185^r υφαλυμρος | : ος
 189^r ανησσω | : σσω, σταφυλιнос | : ος.
 191^r αλεξανδριнос : ρος.
 372^r επεσχισμενα : ενα.
 329^r ενοδοις | : ς.
 332^r ενκαθαιρει | : αιρει.
 342^r ρωγες : ες.
 366^r καταπλασθεις | : θεις.

Cum autem haud verisimile sit unius eiusdemque vocabuli partes a duobus scribis altero saeculi sexti altero saeculi noni exaratas esse, sed potius statuendum ab uno eodemque scriba eas scriptas esse, cumque deinde litterae inde a folio 388^r margini adscriptae eiusdem generis sint atque eae quas modo observavimus, Gardthauseni sententiam non sequor sed litterarum varias quidem sed tamen unius eiusdemque aetatis formas hic esse statuerim.

Litterarum initialium ceteris litteris maiorum usus in Dioscoridis codice plurimus est qui hac in re praeter ceteros eximius est; cf. Gardthausen p. 141.

De *scripturae compendiis* in tanta foliorum multitudine haud multa dicenda sunt quippe quorum usus admodum exiguus sit. nam ne usitatissimum quidem illud vocabuli *ἄνθρωπος* compendium omnibus locis exaratum est; legimus enim *ἀνοῦ* 399^r 400^r *ἀνοῦς* 405^v *ἀνοῖς* 47^r sed *ἀνθρώποις* 426^r *ἀνθρώπω(ι)* | 392^r *ἀνθρώπιον* 398^r.

iam secuntur rara illa siglorum exempla quae exstant:

< id est *δραχμη* *αλοης* (*δραχμη*) *ā* 332^r *αφρονιτρου* (*δραχμη*) *ā* 199^r *κ(αι) της ριξης* (*δραχμη*) 332^r.

ξ/ id est *ξέστης* *κροκου λευκου* *ξ(εστην)* *ā* 199^r.

κθ' id est *κνάθου* *κ(να)θ(ου)* (*ημισυ*) 332^r.

κ(αι) saepius adhibetur speciemque praebet lineolae *κ* litterae subductae velut: *κ_s* 30^r 42^r, *ουρα . κ_s* *εμμη' να* *κ_s* 125^v 134^v *μγννται δε* *κ_s* | 165^r *εστιν* *κ_s* 175^r *κρεπαλης* *κ_s* | 183^r *δε* *κ_s* | 192^r 207^r *ιαται* *sp.* *κ_s* | 224^r *κ_s* 237^r *ποιει δε* *κ_s* | 261^v *μγννται* *κ_s* *κηρω ταις* *κ_s* *μαλα* 261^v *κ_s* *των* 261^v *δε* *κ_s* *οσφραντικος* 261^v *δε* *κ_s* *προς* 261^v *πονου* *κ_s* *διατασεις, τηκει* *κ_s* *τοις, κυστεως* *κ_s* *νεφρων, δε* *κ_s* *η* 261^v *αφειψημα* *κ_s* *καθαιρει τα ξηρα* *κ_s* *ρυπαρα ελκη* *κ_s* *λεπιδας* 261^v *λεπιδας αφιστησιν . κ_s* *απουλοι τα παλαια* 261^v *ικτερικους* *κ_s* *νεφριτικους* 265^v *καθαιρομεναις* *κ_s* *καταμηνια* 265^v *ποιουσιν . κ_s* *υπο* 267^v *καταπλασσομενη . κ_s* *ο καθ' προς* 281^v *ποτιζομενος* *κ_s* *εμιμηνα* 281^v *φανλος* *κ_s* *σκληρος* 281^v *ποιει* *κ_s* *προς* 281^v | *κ_s* *προσθεθισα* 281^v *αρμοξι . κ_s* *προς* *τας* *υστερικας* 281^v | *κ_s* *σκληριας* 281^v *κ_s* *ακροχορδωνας, κ_s* *αλωπεκιας* 307^r *margo* *κινει . κ_s* *ā* | *ναστομοι* 316^v *οξει* *κ_s* *καταχρισθεισα* 332^r *οξει* *κ_s* *ροδιω* 332^r *δε* *κ_s* 333^r *κ_s* *ταυτην* 353^r *φλεγμονας* *κ_s* | 366^r *κυκλω* *κ_s* *μακροτερα* 381^v *φ* | *οβους και βασκοσυ[ν]ας* *κ_s* *δαιμονας* *κ_s* | *ηλιου* 388^r *οθεν* *κ_s* *λαμβανε* 388^v *βασκοσυνας* *κ_s* *δαιμονας* 388^v *γινομενους* *κ_s* *δαιμονας* 390^r *κ* *παντας* 392^r *αυτης* *κ_s* *ει(ν)* 394^v *κ_s* *ταυτη* 401^v *margo, κ_s* 461^r *κ_s* *μεχρι* 477^v *margo* | *γνιζει* *κ_s* *αναβοα* 481^r *κ* *ταις . . .* | 481^v *margo* *ευφωνον* *κ_s* *μουσικον* 482^r *margo.*

Eadem est *και* syllabae species in his vocabulis: *κεφαλαλ γικ_s* *δυναμεσι* 281^v *μηχανικ_s* *προς* 471^v *κ_s* *ρω τινη* | 474^v *margo.*

Accedit *αι* syllaba in fine et in mediis vocabulis: *διη-θισθ(αι)* 94^v *διαμασασθ(αι)* 134^v *αυξεσθ(αι)* 188^r, *αντιλαβεσθ(αι)* ' 469^r *γινωσ-ζεσθ(αι)* 476^v *δυνασθ(αι)* 479^v *ειν(αι)* | 115^r 389^v *φορην(αι)* | 388^r *διδου(αι)* 351^v *θυμνωμεν(αι)* ' 34^r *φνομεν(αι)s* 394^v *προφητι(αι)* *sp.* 261^v *ιατ(αι)* 167^r *ξηραινοντ(αι)* 148^v *ειωντ(αι)* 141^v *υποπνευετ(αι)* 114^r *μγνντ(αι)* 30^r 200^r

δίδοτ(αι) 230^r 265^v καταπλασσει(αι) 344^r φνυει(αι) 346^r ωνομαστ(αι) 372^v
μεριζου(αι) 461^v ανοιγνυτ(αι) | 479^v margo τρεφοντ(αι) 482^r.

παλ(αι)α 281^v δ(αι)μω(ν) 261^v θερυ(αι)νων 261^v διαθερυ(αι)νο(ν) | 301^r.

Sed non solum vocabulorum compendiis scribentes sublevantur sed etiam *litteris inter se colligatis* quarum haec exstant exempla:

A et Γ ταυ|τα 339^r 439^r τα αυτα 302^v τα αυτα 133^v αυτον 435^v
το αυτο 298^r αυτη(ν) | 165^r ταυ|τη 402^r Ταυτην 390^r margo 394^r αυ|τω
399^v δε αυτην 268^v αυτω 366^r αυτους 474^v αυ|τους 460^r αυτω(ν) | 465^v 478^r
εξ αυ|των 402^v αυτης | 372^v αυ|της 470^v | δι αυ|της 247^v κατ αυ|της 463^r
ταυτη(ν) | 441^r ταυτης | 389^r επ αυ|τοις 475^r αυ|τοις 469^v αυτο'εις | 477^r αυτο-
ματος 389^r καυλοι | 261^v κ'αυλοις 261^v πανει 128^v 389^r margo αυξηθεντι
478^r margo τραυ|ματων 466^r ελαννομενω(ν) 464^v ελαννωσι(ν) 464^r αλ'λ'α
υπαρ'χει 427^v.

H et K μηχανηκ(αι) 471^v.

H et M ημεροσ 135^v αλ'γημα 136^v οιδηματα | 272^v παραχημα 390^r ημε(ν)
394^r 457^r γημαντοσ 462^v καθημεροσ 477^v margo ημε|ρα 452^v.

H et N ην | 73^r 114^r σωστικην 282^v επιπομ'πην 390^v βλαβην 398^r την |
467^r βλαβην 469^r μην | 455^r ωρ'ην εαρινη 390^r

M et H οσμη 96^v δραχ'μης 195^r οσμη(ν) 223^r μη προ | 261^v καταμη|νια
265^v υπομη|κης 329^r δραχμης | 366^r ανκυλομητου 389^v μη | 458^r.

M et M σκαμμωνια 331^v.

M et N καμνουσαν 463^r.

N et M εντευθενμ'εν'ουν 406^r *similem speciem praebet N et I*
in ενιοι 40^r.

N et H μενης 20^r ονινησι(ν) 28^r μηχανη 29^r υποθυμωμενη 71^r
ενκαθημενη 222^v δοκιμαζομενης | 223^r ποτιζομενη 321^r συμρνης 378^r
βοτανη(ν) | 388^r 389^v margo επιβαλλομενη(ν) | 395^v χελωνης | 457^r μεμηχανηται
466^v τρο'πινη 469^v αινη|εσ 473^r.

N et K ε|φηλινκ(αι) 238^v.

N et T προποντωσ | 389^r εντε | 394^r αγρευθεντες . | 460^r διεφθειρευτοκον 476^v.

T et Ω αυτω 366^r.

H et M et H ημητων 459.

H et N et M τημητερα 472^r.

M et H et N μην | 393^r.

N et H et M αρ'χηνμονη 468^v.

N et M et H ανμηλινα 123^v.

O et Υ; υ littera o litterae imponitur φυλλο'υς | 328^r καλο'υσι(ν)
197^r βο'υ'λβουσ 105^r βο'υ'λγται 456^r margo; ambo speciem praebent

8 numeri τετραβόλ8 332. ηπατιζ8; 195^r; nonnumquam autem o littera u litterae superponitur αντ'όυ 175^r καλ'όυσι(υ) 198^r φοινη'ό(υ) Επιστε 224^r ρουσ'ό(υ) 234^r εχ'ό(υ) | [253^r στομαχ'ό(υ) 366^r; o littera sola in fine superposita ου diphthongum significat μαρασμ'ό(υ) 89^r.

M et Y cum o littera superposita: καλαμ'ό(υ) 465^r παρεμ'ό(υ) 427^r

Pro N littera lineolam exarari vocali superpositam satis constat. ex ingenti exemplorum multitudine pauca notavi: πασα' | 86^r θαλασσα' | 401^r ελεξα' | 60^r εκαλεσα' | 374^r ες α' τικνας 115^r θερμα' | τικην 128^r ακα' θας 333^r με' | 139^r εξωθε' 9^r | 375^r ποθε' | 133^r 285^r προς ε' 86^r με' | τοι 337^r ανατριφθε' | τα 27^r δυσε' τερων 45^r οπιηθε' | 104^r συνκοπε' 47^r ρηγμασι' | 19^r μαλαγμασι' | 327^r αποστασι' | 39^r δυναμι' | 397^r δυει' 245^r δυοι' | 19^r ονιησι' | 38^r αφιστησι' | 346^r φασι' | 41^r δεσμενουσι | 328^r βοηθει 30^r πανει' 379^r πιυι 268^r εστι' | 92^r 96^r 332^r ελ'μι' | θας 133^r εποχη | 50^r γη' | 332^r καθη' 105^r λευκο' 15^r λειο' | 325^r ο' 237^r τραχυνο' | τες 78^r βαλο' | τες 119^r σφο' | δυλω 285^r ρουν το' 265^r συ' 78^r 147^r 228^r 316^r 336^r βοιθου' | 305^r συ' | κριτικως 56^r πυρου' | τα 103^r τω' 19^r 168^r 247^r 284^r ω' | 134^r επιχωριω' 413^r ανθρωπω' | 342^r. In φλεγμονη 21^r et αποκτε' νει 348^r haec lineola supervacanea est; in στρα' γουριας scriba veterem orthographiam sequitur. nonnumquam cum puncto coniungitur δυοι' | 19^r ιστισι' | 43^r επιστισι' | 268^r τοποισι' | 389^r. haud recte posita est in καρπος βιβρωσκομενο'ς 329^r.

In fine linearum ut spatium expleatur angulus exaratur < αλλου 410^r.

De *I adscripti* usu notavimus θερ'ημη θαλαττη 139^r. nonnumquam ω litterae finali dativi punctum imponitur sed hoc nequaquam recte I adscripti vice fungi existimaveris: συν ελαιω 23^r 24^r ηλιω 27^r σικνω 66^r.

I littera iusto maior exarata est in κοχλιαρIω 15^r cuius rei in T littera exempla exstant plurima.

Minores litterae in textu qui dicitur adhibentur aut in fine linearum aut cum litterae vocabulaque omissa inseruntur in linea ipsa aut super linea; in fine linearum una vel plures litterae extremas vel antecedentes minores sunt usitatissimae velut: δε 15^r προσα 16^r μεν 16^r οινον 18^r μητρα 18^r δυναμεω 19^r βλαστοι 19^r οιο 19^r ομοιοι δε 19^r ραβδου 21^r αμφο 21^r ποτηω 23^r γεννωμενο' | θεραπεινι' σεσελεω 21^r αρμοζει 21^r βοηθη 21^r κλειζομε σκευαξι 21^r προσ 21^r κιβωτου 23^r ενω' δεσ 23^r ωσπερ' 23^r κορνυ 23^r ενω' πινωμενο 23^r δυσουριας 23^r φαρμακω 23^r τω 23^r καιθυ 23^r σκαρ' 23^r ελαιω 23^r καιθεντω 23^r συνι 24^r περιω 24^r δους 281^r μουστους 162^r εμ' φρη 54^r.

In mediis vocabulis et in linea ipsa insertae: μεγαλω| 27^r ὕδατι-
 χριαν 94^v εισαίμεαν 125^v ἀρ' του ἔρυσιπελατα 165^r σῶατα 475^r προσφερεσται δρυκτω
 465^r οξιδόντα|γιας 115^r τας ἐλάφους 121^v και ἀδροτερον 323^r σμυραίνης
 423^r ἀπεχεται τα ἐργονα 409^v λαμπρυνει . 19^r θεραπευει| 29^v μεγεθη 31^r βατος
 ιλισσεται 124^v παρηγορει 133^v εψηθεις 133^v περιορηται 133^v εψηθεισα 133^v
 ποθεισα 133^v οίξι 133^v αρμοζει 135^v ῥηττει 139^v ἀγγειου 139^v δοκειν 139^v
 βαφεις 161^r τηρει|οξει 237^v καταπλασθεισα 238^v ποθεισα αρμοζει λιας 238^v
 ενύμενι 238^v τεθεις 239^v κεφαλαγεις εἴσι 239^v θρυπτει 295^r ηδιστηγενουσι
 206^r προτρεπειν εἰσθαμεν 372^v πληρωσει 465^v θαλασσαν επι 466^r τε|θεναι 480^r
 γλυκαίους 30^r ανκυρατι κος 114^r και τουνομα 157^r πανισκίους 158^r προστι|θεμενη
 236^r πολιοι 390^v αἰς 394^r οτι το κεντρον 422^r δυσαπουλο|τα 25^r εν οινω 27^r 142^v
 ποσφυρον 154^r κοι|λον 163^r κοιλιακους 182^r δῦοῖν 203^r σκοπιοπληκτοις
 212^r διο και 372^v διεφθειρεν τοκου 476^r τους λοι|πους 480^r ἀμβ' λνωπιας 26^r
 αλμυρα 282^r τετρογυγεια 478^r πολυπους 463^v φυλων 275^v μελας 293^v (rubrum)
 σολατρονμ' 48^r ὕσσωπου 62^r μεια ὄξου: ποθεισα 110^v παραπιυθε 114^r το
 οπερμα 120^v σταφυλινου οπερμα|τι 125^v μετα ὄξου: πινομενον 133^v βουκρα-
 στον 166^v δυστοκουναί 274^v κεφαλῆς ρουν 301^r ενῖσταται σμηχιδε 334^v του-
 της 373^v ει: νησσον 391^r βοοτρυχος 480^v σκιλλης η ταυτης 126^v στεφ' γυθρον
 163^r το μακρον 186^r δυναμιν της 135^v κειρω 432^r θρυπτει| 42^r αχειου 429^r
 εστρα|μενα 176^r οξυλαπαθον 9^v καπillon: 42^r εαν τις ἀρ' ρηγενι 124^v την
 σχοι(ν) 132^v φρυαθι(ν)| 190^r εχων. τουτου η ριζα 238^v και οινη 434^v εστοαζε
 453^v προσῶμοις ο: ονομαζεται 477^v αλλα|συν οινω 445^v (margo) οδοντας
 τον 423^v.

Super linea insertae, et has quidem lineolis duabus ' ' significavimus: τραχαι' ἀ' αντιλαμ' βανομενα 271^v την' ἀ' κονιτον 440^r φυλλ' ἀ'
 ανησιν 97^v λεγεται' εἶναι 47^r οβολος . πλ' εἶονα 139^v καθ' ἑ' ἔσθησιν 165^r
 τας εφηλ' εἰς 175^r εν ο|ρ' εἶνοις 238^v κα' ι' εἶνον 238^v επεχ' εἰ 239^v
 βοθη' εἰ 376^r ωρ' η' εἶν εαρινη 390^r ευθρυπτον ἡ' πατιζουσα(ν) 15^v πανει
 ' λιαν τε' και 28^r ἀμβ' λνωπια' εἰς 41^r αιμορραγια' εἰς 239^v εστ' εἰως 308^v
 δω' εἰς 440^r τα' εἰς 472^r τα' εἰς νεαις 481^r μιλ' λ' εφολιαμ' 237^v βηναιφα' λ' λι-
 ουμ' 281^v χιλιοφυλ' λ' ος 323^r rubrum φυλ' λα ἡ' λεπτοτερα 349^v ορι' ν' οἰς
 114^r ουδε' ν' η' ττον 394^v τω ἡ' ν' ειλω 424^v]|σιν ἡ' ν' οθους 477^r βιβρωσκο-
 μενον ὄ' νησιν 316^v περι' ρ' ηττι 277^v γλισχ' ρ' ων 335^v γλω' ὄσαν 148^r
 μα' ὄ' θων 27^r θηλυπιε' τ' ρις 139^v μενταμον' τ' ανα 153^v αποξεννυμεναι ἡ'
 αρμοζουσιν 21^r χε' με' θλα 27^r ἀρ' γεμα με' τα' μελιτος 41^r τριβ' ὄ' λου 74^r συν
 μελιτι . και κα' θεαντους 78^r θερα' πεν' τικην 114^r ουσι ἡ' ε' 248^v στο' μα' χικίους
 265^v θηριο' ἡ' κτοις 274^v καν' κα' λης 432^v η ἡ' ν' ὄων' οποσα 435^v ἡ' ε' μα' ὄσω 436^r
 απερ' γαζομενον ὄ' ν' ηχειν 449^r πεφαρ' μα' γμενω 415^r πεφαρ' μα' γμενων 456^v
 η μη των ε' πων' μη 459^v ἀλ' λη' λα . και 468^v ωσ' τε' ανελ' κυσθεν 473^r το
 ' θη' ρατρον 464^v τροφη τα των ναυαγησαντων(ν) 456^r.

το αποξέμα . ἐγκαθάρσις ἐμμήνων 249^v και εἰρηλίην κ(αι) αἰφών συν
 κνιδης 238^v ταυτα ὀνδι ὀραν 454^v το ὄπερμα πινόμενον(ν) 385^v εν αυτη
 ἄγνυται ἐκλεγον 115^r κολ'πους . παρκοιλία . και 30^r εχει ὀμ'όία δασυτερα
 44^r φλεγμονας ἄτα φυλλὰ 268^v χασκιν . την ἄε' χοραν 132^v αργουαις . τοις
 ἄε' δυσημοις 139^v]ν ἄε' ελμιν 249^v ἔστι ἄε' και 457^r σπενδουσαι ἄι'
 κορυθαλλιδες 484^v τὰ πρωτον 446^r ποιήσει τὸν μοχθον 469^v και ἄρος
 τους 249^v υστερας περὶ ποιει . 267^v αυτης της ριζης 412^v περιειλημμενον :
 ἄχων' επ ακρου 137^v λευκον ἐν μεσῶ κοιλο(ν) 238^v ουδεν ὀνδι ἄπλως 399^r
 ποιει δε κ(αι) προς 321^r συν ἄρινῶ αλευρω 283^v πηγνυμενα πινόμενα ἄε
 338^v φουμει(αι)ς ἄρταρ' εαρος 394^v .

Vitia scribendi radendo correcta sunt: παλαια . . ἐλκή 64^r
 και . . ελωδεσι ubi δε erasum est 216^r; saepe lineola subducta
 punctove superposito scriba litteram delendam esse indicavit:
 θαμνοειδης, ε del. 21^r κλωνιας, ι lineola delevit 273^v; και λ . . ἄθιον 29^r
 (l. και θείου) το χυλισμα τ'ο'χ'ν' | λισμα 94^v μιγνυται . δε . οροβινω 126^v κ'αν'εν' .
 κανενκνος 141^v οφα'εως 277^v (l. ὄψεως) το . δε' αποξέμα 336^r η'ε'ηλιοιο'
 390^r ταυτητήν 394^r πουν' 405^v διδοτ'ε'δε'τ' αιδε 429^r τε ε φιλειν 433^r τη'έη|
 440^v πλ'ευκνιης 449^r γαρ' δη κ'αν' τ'ων' και των 458^r οι αλιει'ς' εις 466^r;
 utrumque modum adhibuit in κοράειον 305^v, α lineola puncto-
 toque delendum esse significavit; χοιλουμάλουμ' 273^v ταχίως 479^r
 (margo) δωρωνιον 304^v κοπτ'εις 339^r ποιην 389^v παιδικαι 463^v ουκ-
 ηκεισται 466^r (l. ουκ ἤκιστα) χωρι'ον 466^v κολ'ποι'ς 479^v πι'νειν 480^r καμνηή
 470^r χοιύραδας 133^v αναγύρος 238^v κύνοποδιον 273^v ραβ'διον 471^v αμν-
 τικον γ'ασης μασθων 437^r δε αποκλ'αυσθεν 302^v φυλλὰ 390^v εισι δε
 ἄπαλ'λαι 455^r πεπεριν' 450^r αφ'ονιτρο(ν) 437^r γευσεις' 296^r βοθηθεις' δ
 448^r τους' 441^v καποδαιμονά 462^v περιτ'ι'νος 462^v ὑπολευκον κ'αν'υ'πο-
 λ'ε'ν'κ'ον' και 286^v οδονταλγειας διακλυσματ[ο]τ'α'λ'γ'ε'ι'ας' δ'ι'α'κ'λ'υ'σ'
 μ'α'το αφαιψημα 299^r .

ποτανης, π lineola deletum, β superscriptum 389^r; ραμνος, s
 puncto lineolaque deletum, ν superscriptum 388^r; φαρ'ακρα, ρ
 lineola punctoque deletum, λ superscriptum 440^v; μηχανωμενος, s
 eadem ratione deletum, ν superscriptum 467^r .

in πονων ω ex o correxit manus prima 40^r .

PAPYRUS s VI-VII
ARCHIDUCIS RAINERI
UNC 52

PAPYRUS s VI
A R.
UNC 50

PAPYRUS s VI
A R.
UNC 49

PERGAM. ANTE s VII
A R.
UNC 48

PAPYRUS s VII
A R.
UNC 53

COD DIOSCUR
F 388 ss MARG.

Α α	α	α	α	α	Α α _ω
Β	β				Β
Γ	γ	γ	Γ Γ		Γ
Δ	δ	Δ	Δ	δ	Δ
Ε ε	ε	ε	Ε	Ε	Ε
			Ζ		Ζ
Η	η	η	Η	η	Η
Θ	θ	θ θ	Θ	θ θ	Θ
Ι	ι	ι	Ι		Ι
Κ Κ	κ	κ	Κ Κ	Κ	Κ
Λ	λ	λ	Λ	λ	Λ
Μ Ν Μ	μ	μ	Μ		Μ
Ν	ν	ν	Ν	Ν Ν	Ν Ν
			Ξ		Ξ
Ο	ο	ο ο	Ο	ο	ο
Π	π	π	Π	π	π
Ρ	ρ	ρ	Ρ	ρ	ρ
Σ	σ	σ σ	Σ	σ	σ
Τ	τ	τ	Τ	τ	τ
Υ Υ	υ υ	υ υ	Υ	υ υ	υ
			Φ		φ
			Χ		χ
Ψ	ψ	ψ	Ψ	ψ	ψ
Ω	ω	ω	Ω	ω	ω

DIE MINIATUREN

IM WIENER KODEX MED. GRAECUS I.

BESPROCHEN VON

JOSEPH MANTUANI.

Im Plane unserer Publikation wäre es gelegen gewesen, diese Besprechung in lateinischer Sprache zu bieten. Nach den Entwürfen von einigen Teilen wurde ich jedoch inne, dass die lateinische Abhandlung, in welcher die heutzutage üblichen termini technici durch Umschreibungen zu ersetzen gewesen wären, nicht nur ungebührlich breit, sondern für den Leser vielfach unklar werden müsste. So fasste ich denn, bestärkt durch meinen Kollegen v. Premenstein, dem ich auch sonst manche Anregung in dieser Arbeit verdanke, den Entschluss, sie womöglich in deutscher Sprache abzufassen. Der Vorschlag fand sowol seitens der k. u. k. Direktion der k.k. Hofbibliothek, als auch seitens der Leitung und des Verlages volle Zustimmung. So erscheint denn diese Studie ausnahmsweise in deutscher Sprache.

* * *

ERSTES KAPITEL.

Der Kodex, dessen Miniaturen uns hier beschäftigen werden, war auch vom kunsthistorischen Standpunkte oft

Gegenstand mehr oder weniger gründlicher Erörterungen ¹⁾.

¹⁾ Es sei hier die hauptsächlichste Litteratur, insoweit sie sich *kunst-historisch* mit unserem Kodex beschäftigt, kurz angeführt. Die Beziehungen der älteren Schriften zum Kodex und zueinander werde ich an einem anderen Orte besonders behandeln. Hier seien genannt: 1) Lambecius, Commentarii, etc., (I. Ausgabe, 1669), II., 519 ff. und VI., 298 ff. — 2) Lambecius-Kollar, Commentarii, etc. (II. Ausgabe, 1769), II., 119 ff. — VI., 436 ff. — 3) De Nessel, Catalogus etc., (1690), III., 8 f. — 4) Bellori, P., Imagines veterum illustrium philosophorum, (Rom. 1685). Pars III., p. 13 ff. — Taf. 91, f. — 5) Gronovius, I., Thesaurus graecarum antiquitatum (Lugduni Batavorum, 1698), III., IIII u. mmmm, Text u. Tafeln. 6) Montfaucon, Paléographie grècque, (1708) 195 ff. — 7) Gori, Thesaurus veterum diptychorum etc., IV., 60 f. Taf. 90. — 8) Seroux d'Agincourt, Histoire de l'art etc., (1823), V., Taf. 26. — 9) Visconti, Iconographie grècque, (Milan, 1824) I., 290 ff. Taf. 34—36. — 10) Hangard-Maugé, Les arts somptuaires, I., 62. — 11) Jahn, Über Darstellungen des Handwerks etc. in: Abhandl. der sächs. Ges. der Wissenschaften, phil.-hist. Cl., V., 298 ff. — 12) Waagen, Die vornehmsten Kunstdenkmäler in Wien (1867) II., 8 ff. — 13) Schnaase, Geschichte der bildenden Künste im Mittelalter, (II. Aufl., 1869), I., 237 ff. — 14) Labarte, Histoire des arts industriels (II. Aufl., 1873), II., 163, 466, besonders Atlas II., Taf. 43. — 15) Woltmann, Geschichte der Malerei, I., 184 ff. — 16) Kondakoff, Histoire de l'art byzantin (1891), I., 107 ff. — 17) Frantz, E., Geschichte der christlichen Malerei, (1887) I., 209 ff. u. Atlas, Taf. 20. — 18) Schreiber, Bilderatlas, etc. I. (Altertum), Taf. 8. — 19) Bond & Thompson, The palaeographical Society. Facsimiles of ancient Manuscripts, Ser. I., Taf. 177 — 20) Middleton, Illuminated Manuscripts etc. (1892), 48 ff. — 21) Labitte, Les manuscrits et l'art de les orner, (1893), p. 43, Fig. 41. — 22) Kraus, F. X., Geschichte der christlichen Kunst, (1896), I., 459 ff. — 23) Bernoulli Griechische Ikonographie (1901), II., 214 ff. Taf. 31 — 33. — 24) Riegl, A., Spätromische Kunstindustrie, p. 138 ff. — 25) Wellmann, Kratæus in: Abhandl. d. Königl. Ges. der Wissenschaften zu Göttingen. Phil.-hist. Cl., N. F. II., 1 ff. mit 2 Tafeln. — 26) Venturi, Storia dell' arte Italiana, Vol. I., 144. — 27) Katalog der Miniaturen-Ausstellung (der k. k. Hofbibliothek in Wien, 1902.) — 28) Beer, R. Miniaturenausstellung in: Kunst u. Kunsthandwerk, V., 239. — 29) Diez, E., Die Miniaturen des Wiener Dioskurides in: Byzantinische Denkmäler, III. (Auch im S.-A. Wien 1903). — 30) v. Premmerstein, Anicia Juliana im Wiener Dioskurides-Kodex in: Jahrbuch der kunsthistor. Sammlungen des ah. Kaiserhauses, XXIV., 105 ff. 31) Michel, Histoire de l'art, (1905), I., 208 f. — Hinsichtlich der übrigen Litteratur sei der Kürze wegen noch auf die Zusammenstellungen bei Pre-

Diese erstreckten sich aber, man kann es behaupten, ausschliesslich auf die ausser dem Inhalte stehenden Miniaturen; die Behandlung der Pflanzen und Tierbilder wurde immer nur kurz berührt, wenn es überhaupt dazu kam. Vom Standpunkte der Botanik fanden sie aber öfters kritische Würdigung. Am eingehendsten hat sich Ernst Diez mit unserem Kodex befasst; vor ihm schuf der vielseitige Lambecius auch für den Kunsthistoriker verwertbare Grundzüge. In neuester Zeit zog man, namentlich seit dem Erscheinen von Kondakoff's Geschichte der byzantinischen Kunst, unsere Zimelie im Meinungsaustausche über die »byzantinische Frage« öfter, und zwar von beiden Lagern heran, ohne dass man sich mit ihr gründlich beschäftigt hätte. Hat man sich doch bis in die neueste Zeit mit den Nachbildungen, die Lambecius in Stichen bereits 1669 geboten hatte, beholfen, ja man war sogar mit Kopien nach diesen Stichen zufrieden; mitunter kamen dabei ganz schauderhafte Verunglimpfungen des Originals heraus, wie z. B. die nach C. Ciapporis Zeichnungen angefertigten Stiche bei Hangard und Maugé. Bis zur Publikation d'Agincourt's waren alle Abbildungen von den Stichen bei Lambecius abhängig; erst dort erschienen acht Stiche nach Zeichnungen, die mit einem für jene Zeit bewunderungswürdigen Stilgeföhle angefertigt worden waren. D'Agincourt hat sich auch mit dem ganzen Komplex des bildkünstlerischen, im Dioskurideskodex niedergelegten Materiales beschäftigt, wie die Auswahl seiner Wiedergaben beweist. Der geniale Mann blieb ohne Nachfolger. Später brachte Labarte eine gut verwertbare farbige Nachbildung des Dedikationsbildes in Chromolithographie, nach der Kopie von I. Schönbrunner, die dann in die meisten neueren Handbücher als Autotypie übergegangen ist. Verlässliche Reproduktionen brachten die jüngsten Publikationen von Bernoulli, Diez und v. Premenstein.

merstein, Anicia Juliana, und hier oben, p. 8, ferner 82 ff. und 119 ff. im kritischen Abriss desselben Autors, weiters auf den Text bei Bond u. Thompson, The palaeographical Society und schliesslich auf die Angaben bei Diez l. c., hingewiesen.

Erst die vorliegende Ausgabe bringt das gesammte Bildmaterial zum erstenmale vor die Öffentlichkeit.

Der Kodex hat eine bewegte und interessante Geschichte, über welche mein verehrter Kollege v. Premerstein in seiner eingehenden Untersuchung Aufschluss gibt. Diese Schicksale können wol den heutigen Zustand der Handschrift im Allgemeinen, der Bilder im Besonderen erklären. Es ist übrigens zu verwundern, dass die Malereien nicht noch ärger mitgenommen wurden.

Das Buch besteht aus einzelnen, gleichzeitig entstandenen Teilen, wie die paläographische Prüfung durch Prof. K. Wessely, der mir sein Resultat mündlich mitzuteilen die Güte hatte, den Nachweis erbringen wird. Es ist ein Resultat, das auch dem Kunsthistoriker über manche Schwierigkeiten hinüberhelfen wird.

Die einzelnen Teile folgen einander, in der heute erhaltenen Anordnung so ¹⁾:

- I. Fol. 1—7: Sieben Miniaturen, von denen sechs ausser dem Texte stehen, eine aber, wie nachgewiesen werden wird, zu einer späteren Textpartie gehört.
- II. Fol. 8—387: Das Pflanzenbuch mit 384 Pflanzenbildern.
- III. Fol. 388—392: Ein Fragment des Gedichtes »De viribus herbarum« mit einem Bilde der Koralle (*ἐναλία θρῦς*).
- IV. Fol. 393—437: Die Paraphrase zu Nikandros' Theriaka von Euteknios, mit 67 Miniaturen; davon sind 15 Pflanzenbilder, 52 Tierbilder. Ausserdem Kopien auf Papier von zwei Reptilien (Skytale und Basiliskos), deren Originalbilder nur in kleinen Bruchstücken auf Resten der Pergamentblätter erhalten sind.

¹⁾ Ich beschränke mich hier auf eine übersichtliche Aufstellung der Anordnung, soweit sie für den Kunsthistoriker unmittelbar in Betracht kommt. Hinsichtlich des detaillirten Inhaltes auf einzelnen Blättern sei auf die erschöpfenden Angaben im vorangehenden, von A. v. Premerstein zusammengestellten „Codicis conspectus“, p. 193 ff. hingewiesen.

- V. Fol. 438—459: Paraphrase zu Nikandros' *Alexipharmaka* von Euteknios, doch *ohne* Miniaturen.
- VI. Fol. 460—473: Paraphrase zu Oppianos' *Halieutika*, vielleicht von Euteknios, ebenfalls *ohne* Miniaturen.
- VII. Fol. 474—485: Paraphrase zu Dionysios' *Ornithiaka* von einem Unbekannten. Sie ist durch den Ausfall mehrerer Blätter stark verstümmelt. Von der reichen Illustration sind jetzt nunmehr 23 in den Text gesetzte Bilder und eine Sammeltafel von 24 Vogelfiguren kleineren Maszstabes erhalten. Dazu kommt noch das eingangs eingefügte Pfauenbild, sodass wir im Ganzen noch 48 Miniaturen zu den *Ornithiaka* erhalten haben.
- VIII. Fol. 486—491: Bruchstücke eines griechischen *Menaeums* zum Monate Januar, aus dem X—XI. Jhd., ohne Miniaturen und ausser jeder Beziehung zum Inhalte der Handschrift.

Übersehen wir diese Einteilung bezüglich der Miniaturen, so ergibt sich, dass wir in unserer Handschrift noch heute, nach so vielen Wechselfällen, einen Schatz von nicht weniger als 507 Bildern besitzen. Diese Tatsache ist umso wichtiger, als unser Kodex als eines der ältesten bis auf eine ganz geringe Latitude sicher datierbaren Originale angesehen werden muss. Jedenfalls ist heute durch die scharfsinnig geführte Untersuchung v. Premenstein's die äusserste Grenze der Entstehungszeit mit dem Jahre 512 n. Chr. festgesetzt ¹⁾.

Es würde den Rahmen dieser Publikation weit übersteigen, wollte man jede einzelne Miniatur gesondert zum Gegenstande der Betrachtung machen, obwol für die Kunstgeschichte ein Gewinn daraus resultieren dürfte. Ich habe vor, den vollständigen kritischen Katalog der Pflanzen und Tierbilder an anderer Stelle zu veröffentlichen; hier beschränke ich mich auf die einleitenden Miniaturen und auf eine übersichtliche Darstellung bei den Tier- und Pflanzenbildern.

¹⁾ Vgl. oben, p. 9 ff.

Zu diesem Zwecke gliedere ich die ganze Masse der Miniaturen in drei Gruppen:

- I. Die dem Texte vorangehenden Miniaturen;
- II. Die Pflanzenbilder;
- III. Die Tierbilder.

I.

Bevor ich mit der Beschreibung der ersten Gruppe beginne, muss ich hervorheben, dass die erste Miniatur, den Pfau darstellend, von hier ausgeschlossen werden muss, wofür später die Begründung folgt. Von den übrigen sechs Bildern enthalten zwei Darstellungen von Ärztekreisen, zwei auf Dioskurides bezügliche Darstellungen, eines die Verherrlichung der angewidmeten Anicia Juliana und eines den Titel.

I. Ärztekreis. (Fol. 2^b). Gesamtgrösse: 237 : 222 mm. Auf die Rahmenbreite entfallen durchschnittlich 34 mm. Dieser setzt sich aus fünf Teilen zusammen. Von Aussen nach Innen gerechnet ist die Reihenfolge diese: ¹⁾ 1) Roter Streifen (5 mm.); 2) Goldstreifen (4 mm.); 3) Leiste mit dem Blattgewinde. Dieses — wol als Lorbeerkranz anzusehen — ist mit einem hellen, violettrosa Band umwunden. Die Kompartimente des Gewindes wechseln zwischen den einzelnen Umwindungen in Blau und Grün; ersteres ist weiss, letzteres grünlich gelb gehöht. Die Eckstücke, wol als Metallhülsen zu deuten, sind in Gold mit brauner Schattierung und Ornamentierung ausgeführt (Breite 16 mm.). 4) Goldstreifen (4 mm.); 5) blauer Streifen (5 mm.).

Der Innenraum enthält auf Goldgrund sieben Bilder von berühmten Ärzten und Botanikern:

¹⁾ Die Maszzalen sind immer „durchschnittlich“ zu verstehen, denn die Linien, offenbar mit freier Hand in Farbe gezogen, variieren in ihrer Stärke mitunter ganz beträchtlich.

Cheiron.	
Machaon.	Nigros.
Pamphilos.	Herakleides.
Xenoxrates.	Mantias.

Cheiron¹⁾ der mythische Kenner von Arzneipflanzen, der in der Ilias (XI., 830 ff.) als Lehrer von Ärzten genannt wird. Er sitzt auf den Hinterbeinen die etwas eingezogen sind; die Vorderbeine vorgestreckt. Der Oberkörper en face, der Blick auf den Beschauer gerichtet. Der Hinterkörper sollte verkürzt sein, ist aber geradezu ins Profil geraten. Der r. Arm ist gegen die l. Brustseite erhoben, und hält einen kurzen, etwa bis zur Nabelgegend herabreichenden, nach oben wie nach unten keulenartig verdickten Mörserstößel. Der l. Arm ist in ziemlich weiter Ausbiegung nach unten gerichtet, und hält einen grossen, zylindrisch geformten Mörser mit kräftig ausladendem Rande fest. Die l. Hand hält ein zweites etwas grazileres, ziemlich langes und — soweit jetzt noch eine Beurteilung möglich ist — nur nach unten hin verdicktes stößelartiges Werkzeug.

Der Oberkörper ist rotbraun, die Modellierung, soweit noch wahrnehmbar, mit drei Tönen Aufhöhung. Der Hinterkörper dunkel blaugrau, in drei Tönen gehöhlt. Haupt- und

¹⁾ Vgl. Bernoulli, Griech. Ikonogr., II., 215. Taf. 32. — Diez, Miniaturen, p. II, 18 (im S.—A.) Taf. 2, Fig. 1. In diesen beiden Schriften ist die ältere Litteratur verwertet, wie z. B. Viscontis Darlegungen, und wird hier nicht mehr besonders angeführt werden.

Barthaar war dunkelbraun, jetzt beinahe vollständig abgerieben. Dafür sind aber die Konturen der Vorzeichnung sichtbar. — Die Kleidung besteht aus einem an der Brust geknoteten, nach rückwärts fliegenden, weissen Felle.

Machaon ¹⁾. Ebenfalls der Sage angehörig, Sohn des Asklepios (Il. IV., 193 f.), gediegener Pharmakolog (Il. IV., 218), Schüler — wenigstens mittelbar — des Kentauren Cheiron.

Er sitzt im $\frac{3}{4}$ -Profil nach r., nachdenkend auf einem Steine, zu Nigros hinüber blickend. Das r. Bein vorgestreckt, das l. Oberbein im Knie hochgezogen, das Unterbein senkrecht auf den Boden gestützt. Der r. Arm ist horizontal vorgestreckt, die Hand ruht auf dem l. Knie. Der l. Arm mit dem Ellbogen auf den l. Schenkel gestützt, die Hand ruht auf einer Rolle, der Zeigefinger berührt das Kinn. Der Fleischton ist bei Machaon heller, als bei allen anderen, die Modellierung in vier Tönen durchgeführt. Haar und Bart dunkelbraun.

Die Kleidung ist ein Chiton mit weiten Ärmeln von weisser Farbe mit einem violetten Schimmer; die Beine bedeckt noch ein Himation. Die Modellierung der Kleidung in vier Tönen. An den Füßen Sandalen.

Pamphilos ²⁾. Arzt und Botaniker, wahrscheinlich ein älterer Zeitgenosse Galenos', etwa in der 2. Hälfte des 1. Jahrhunderts nach Chr. tätig.

Er sitzt auf einem Steine, mit dem Körper im Profil, das Antlitz beinahe en face dem Beschauer zugewendet, den Blick dagegen auf Mantias gerichtet. Das l. Knie hoch, das l. Unterbein unter das rechte eingezogen, das r. Bein vorgestreckt. Der r. Arm ruht in wagerechter Haltung auf dem r. Knie, die innere Handfläche nach oben gerichtet, darauf steht eine Rolle in schiefer Richtung; der l. Arm gerade vorgestreckt, die Hand auf das obere Ende der Rolle gelegt. Das Inkarnat ist rotbraun, mit weiteren drei Tönen modelliert. Haupt- und Barthaar schwarzbraun.

¹⁾ Bernoulli, l. c. II. 216. — Diez, l. c. — Die Sandalenriemen nur spärlich erhalten; bei einigen Figuren vollständig abgeplittert.

²⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

Der Oberkörper ist nackt, nur über den l. Oberarm ist ein Zipfel des Himations gezogen, der den Unterkörper und die Beine bedeckt. Die Farbe des Kleides ist gelblichweiss, in vier Tönen modelliert. An den Füßen Sandalen.

Xenokrates ¹⁾. Vertreter der abergläubischen Therapie, lebte um die Zeit Christi.

Er sitzt auf einem Steine, im Profil, nach r. gewendet, zu den beiden ihm gegenüber sitzenden Kollegen aufblickend. Das r. Knie hochgezogen, das Unterbein leicht nach vorn gestellt; das l. Bein beinahe gerade ausgestreckt. Der r. Unterarm ist auf das Knie gestützt, die Hand auf das obere Ende einer Rolle gelegt. Der l. Arm nach vorn gestreckt, die Hand umfasst die Rolle am unteren Ende. Inkarnat rotbraun, Modellierung wie bei Pamphilos; Haupt- und Bart haar dunkelbraun.

Der Oberkörper ist nackt. Die Kleidung, deren Anordnung ganz mit jener beim Pamphilos übereinstimmt, ist von weisser Farbe, violettrosa schimmernd; die Schattierung braun, die Spitzlichter weiss. An den Füßen Sandalen.

Mantias ²⁾. Arzt und Pharmakolog, wirkte im 2. Jahrhundert v. Chr.

Er sitzt auf einem Steine, im $\frac{3}{4}$ -Profil nach links gewendet; sein Blick ist auf Xenokrates gerichtet; das r. Knie stärker als das l. hochgezogen, die Füße leicht nach vorn gesetzt. Der r. Arm ist mit dem Sprechgestus der Hand gegen Xenokrates ausgestreckt; der l. Unterarm ruht auf dem l. Oberschenkel, die Hand hält in fast horizontaler Lage eine Rolle, anscheinend das r. Knie berührend. Inkarnat rotbraun, Modellierung wie bei Xenokrates; Haupthaar und Bart dunkelbraun.

Die Kleidung besteht aus einem schmutzig weissen Chiton und einem weissgrauen Himation mit violetter Schimmer. Die Gestalt ist vom Obergewande derart umhüllt, dass das

¹⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 12, 18.

²⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 12, 19.

Untergewand nur an der Brust sichtbar ist. An den Füßen Sandalen.

Herakleides ¹⁾. Ein Schüler des Vorangehenden, später das Haupt der Empiriker; lebte um das Jahr 100 v. Chr.

Auf einem Steine sitzend, im $\frac{3}{4}$ -Profil nach l. gewendet und zu Xenokrates hinabblickend. Das r. Knie hochgezogen, den l. Fuss leicht nach vorn gesetzt. Der l. Unterarm ruht auf dem l. Knie, die Hand ist frei, der Zeigefinger nach unten gegen Xenokrates hinweisend. In der r. Hand hält er eine vertikal stehende Rolle vor der Brust. — Das Inkarnat wie bei Mantias. — Er ist bartlos; das Haupthaar dunkelbraun.

Die Kleidung besteht aus einem blauen Chiton und einem gelblichweissen Himation, der wie bei Mantias, die ganze Gestalt umhüllt und nur die Brust freilässt; die Schattentöne wie bei Pamphilos. An den Füßen Sandalen.

Nigros ²⁾. Hervorragender Pharmakolog, dessen Werke von den bedeutendsten Ärzten, wie von Dioskurides und von Galen benützt wurden; lebte um die Mitte des 1. Jahrhunderts nach Chr.

Auf einem Steine sitzend, im $\frac{3}{4}$ -Profil nach l. gewendet, blickt er zu Machaon hinüber. Das r. Knie hoch, das Unterbein an sich gezogen; das l. Bein leicht nach vorn gestreckt. Die r. Hand hält eine Rolle um die Mitte des Volumens in vertikaler Richtung vor die Brust; der l. Arm ist vom Mantel verhüllt und macht den Eindruck, als ob er in die Hüfte gestemmt wäre. — Das Inkarnat wie bei Herakleides. — Haupt- und Barthaar dunkelbraun, weiss gehöhlt, möglicherweise auch ein Versuch, die Ergrauung anzudeuten, wie Diez vermutet.

Die Kleidung besteht aus einem Himation, der den r. Arm frei lässt; die Farbe wie bei Machaon.

¹⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

²⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

Der Kürze wegen soll dieses Bild nach dem Vorgange Bernoullis weiterhin als »*Cheirongruppe*« bezeichnet werden.

II. Ärztekreis. (Fol. 3^b). Gesamtgrösse: 240 : 222 mm. Auf die Rahmenbreite entfallen hievon 37 mm. Auch hier ist der Rahmen aus fünf Teilen in symmetrischer Reihenfolge zusammengesetzt. 1. Blauer Streifen (6 mm.); 2. Goldstreifen (3 mm.); 3. Leiste mit dem Ornament (20 mm). Der Grund ist Gold; die mit Hilfe des Kreises konstruierte Vierblattreihung ist zweifarbig: die beiden Blätter jedes Elementes, deren Langachse die von oben links nach unten rechts verlaufende Diagonale bildet, sind blau, die beiden anderen rosa. An den Spitzen dunkler, in der Mitte am hellsten; die Umrandung ist schwarz. 4. Goldstreifen (3 mm); 5. Roter Streifen als Abschluss des Rahmens nach dem Goldgrund der Innenfläche (5 mm.)

Die Innenfläche enthält auf Goldgrund in gleicher Anordnung wie bei der Cheirongruppe sieben Bilder von Ärzten und Botanikern:

Galenos.	
Krateuas.	Dioskurides.
Apollonios.	Nikandros.
Andreas.	Ruphos.

Galenos ¹⁾. Berühmter Theoretiker und Praktiker, erst Arzt an der Gladiatorenschule zu Pergamos, dann seit 163

¹⁾ Bernoulli, l. c II., 217, Taf. 33. — Diez, l. c., Taf. 2, Fig. 2. — Über die Fragmente der Schrift: „*Περὶ κράσεως καὶ δυνάμεως τῶν ἀπλῶν φαρμάκων*“ vgl. Premerstein, oben, p. 93 ff.

n. Chr. in Rom, am Hofe Marc-Aurels. Fruchtbarer Schriftsteller in seinem Fache. In unserem Kodex sind Fragmente seiner Schrift über die Mischung und Heilkraft der Medikamente enthalten. Starb bald nach 200 n. Chr. in Rom.

Ähnlich wie Cheiron auf dem ersten Bilde, ist hier Galenos an die Spitze der Versammlung gestellt. Er sitzt en face auf einem Lehnstuhl, der schief zur Bildebene steht, etwa $\frac{3}{4}$ Drehung nach links. Er blickt nachsinnend vor sich hin. Das Sitzgestell besteht aus sehr schwachen Kreuzbeinen, wie bei einem Klappstuhl, hat aber eine schwer aussehende, oben gerundete Rücklehne und geschwungene Armlehnen; das ganze Möbel ist von dunkler, beinahe schwarzer Farbe. Mit der Körperstellung im Einklang ist die Drehung des langen, bis unter den Sitz reichenden Fuzzschemels. Das r. Bein ist unter das l. eingezogen, das l. darüber vorgestreckt. Die r. Hand greift an eine Hochfalte des Himations, die l. ruht auf dem Oberschenkel derselben Seite und hält einen nicht mehr klar zu unterscheidenden Gegenstand. Ich glaube eine etwas entfaltete Schriftrolle in roter Umhüllung konstatieren zu können. Das Inkarnat ist dunkel rotbraun, die Modellierung wie auf dem ersten Bilde. Das lange, in der Mitte gescheitelte Haupthaar sowie der Bart sind schwarz; das Haupthaar ist einmal nass geworden und wurde in diesem Zustande verwischt.

Die Kleidung besteht aus einem hellblauen Chiton und einem weisgrauen Himation mit blässvioletterm Schimmer. Die Schattierungstöne ganz ähnlich, wie bei Machaon im ersten Bilde. Die Füße sind mit Sandalen bekleidet. Die Farbe an dieser Figur ist stark abgerieben.

Krateuas ¹⁾. Hauptsächlich Naturforscher, Leibarzt Mithridates VI. Eupator, Verfasser des Rhizotomikon genannten Kräuterbuches, aus welchem auch in unserer Handschrift einige Fragmente Aufnahme fanden. Er starb zu Pantikapaion im J. 63 vor Christus.

¹⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c., p. 12 u. 20. — Ferner über das Rhizotomikon von Krateuas Premierstein, in dieser Abhandlung, oben p. 88 ff.

Er sitzt, den Blick auf den gegenüber postierten Dioskurides gerichtet, auf einem ziemlich hohen Steine, in schwacher Drehung nach r., beinahe en face, das Haupt etwas auf die Brust geneigt, da. Das l. Bein ist ganz im Profil, leicht nach vorn gestreckt und macht den Eindruck der Steifheit, etwa so, als ob der Mann lahm wäre. Das r. Bein, von dem nur der Oberschenkel sichtbar ist, erscheint von vorn gesehen in perspektivischer Verkürzung. Die l. Hand ist auf das obere Ende einer auf den l. Schenkel vertikal gestellten Rolle gelegt; die r. Hand ist wie im Sprechgestus vor die Brust gehoben; doch ist es fraglich, ob der Künstler nicht auch bei dieser Figur dasselbe vor hatte, wie bei Galenos, nämlich einen Griff in die Falten des Gewandes darzustellen. Die Sprache der Finger beim Redegestus ist eben eine andere, formelhaft-typische. Allerdings müsste in letzterem Falle ein gänzlich Misslingen des Vorhabens konstatiert werden. Das Inkarnat ist braunrot, die Modellierung wie bei Galenos; das Haupt- und Barthaar dunkelbraun.

Die Kleidung besteht aus dem gelblichweissen Himation allein, das die rechte Brustseite sowie den r. Arm frei lässt. An den Füßen Sandalen.

Apollonios ¹⁾. Welcher Apollonios hier gemeint ist, bleibt unentschieden. Es kann sich um den Memphiter Arzt aus der 2. Hälfte des 3. Jahrhunderts vor Chr. handeln, es kann der Herophileer Apollonios Mys aus dem 1. Jahrhundert vor Chr., oder endlich A. von Pergamon aus dem 2. Jahrhundert nach Chr. gemeint sein. Visconti hält ihn auf Grund der Bartlosigkeit für den Memphiter; der eigentümliche Typus widerspricht dieser Annahme nicht.

Er sitzt im $\frac{3}{4}$ -Profil nach r. gewendet, auf einem Steine und blickt auf den ihm gegenüber mit einer Schlange experimentierenden Nikandros. Das l. Bein unter das r. eingezogen, das r. über das l. geschlagen nach vorn gestreckt. Der l. Arm ruht mit dem Ellbogen auf dem l. Knie, die Hand hält eine Rolle in horizontaler Richtung, so, dass sie auf dem r. Ober-

¹⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

schenkel ruht. Der r. Arm ist in Sprechgeberde erhoben, die Fingersprache dieser Geste entsprechend; der Arm ist vom Himation bedeckt, nur die Hand ist sichtbar. Das wolgenährte Gesicht ist bartlos, das Inkarnat gelblich, in drei Tönen modellirt. Das Haar dunkelbraun.

Bekleidet ist er mit einem Chiton von bläulichweisser, und mit einem Himation von gelbbrauner Farbe. An den Füßen trägt er Sandalen.

Andreas ¹⁾. Leibarzt Ptolemaios IV. Philopator, anstatt dessen er im Kriege gegen Antiochos III. im J. 217 vor Chr. bei Raphia getödtet wurde.

Er sitzt, den Blick zu Nikandros erhoben, auf einem Steine, im Profil nach r. gewendet; das r. Bein ist im Knie leicht gebogen, nach vorn gestreckt; das l. Knie hoch, das Bein eingezogen. Der Oberkörper ist etwas nach vorn geneigt. Der r. Arm ist ausgestreckt und ruht im Gelenk auf dem Knie; die Hand hält eine Rolle in horizontaler Richtung; der l. Ellbogen ist auf das l. Knie gestützt, die Hand stützt das Kinn. Dadurch erhält das Haupt eine Neigung in's Genick. — Das Inkarnat braunrot, in drei Tönen gehöht. Haupthaar und Bart dunkelbraun.

Bekleidet ist er mit einem Himation von bläulichweisser Farbe, welcher die r. Hälfte des Oberkörpers sammt dem Arm frei lässt. An den Füßen Sandalen.

Ruphos ²⁾. Ein aus Ephesos stammender Arzt, Anatom und medizinischer Schriftsteller, wirkte unter Trajan (98—117 nach Chr.) in Alexandrien.

Er sitzt, zu Krateuas hinanblickend, auf einem Steine, im Profil nach l.; das r. Knie hochgezogen, das l. Bein, im Knie leicht gebogen, ist nach vorn gestreckt. Der l. Unterarm ruht auf dem Oberschenkel derselben Seite, die Hand hält in horinzontaler Richtung eine Rolle. Der r. Ellbogen ist auf das r. Knie gestützt, der Unterarm nach oben gerichtet, der Zeigefinger der Hand berührt das Kinn. Analog

¹⁾ Bernoulli, l. c. II., 218. — Diez, l. c. p. 13 u. 20.

²⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 14 u. 20.

seinem Gegenüber hat er das Haupt in's Genick geworfen. Das Inkarnat ist braunrot, mit drei Tönen gehöht. Haar und Bart dunkelbraun, weiss gehöht.

Seine Kleidung bildet ein bläulichweisser Chiton, darüber ein gelbbraunes Himation. Die Füsse bekleiden Sandalen.

Nikandros ¹⁾. Stammt aus Kolophon, wirkte unter Attalos III. (138—133 vor Chr.) und ist der Verfasser von zwei auch in unserem Kodex enthaltenen Schriften, der Theriaka und Alexipharmaka, in denen er Mittel gegen Tier- und Pflanzengifte behandelt.

Er sitzt auf einem Steine im Profil nach l. gewendet. Sein Blick ist auf die Schlange, seine ganze Aufmerksamkeit dem Experimente zugewendet. Das l. Bein ist eingezogen, das r. etwas steif nach vorn gestreckt; der Oberkörper ist nach vorn geneigt. Mit der l. Hand hält er eine Pflanze vor der Brust ²⁾, der r. Arm ist ausgestreckt, mit der r. Hand hält er einer zu ihm herankriechenden Schlange eine Wurzel hin, in welche das Tier beisst. Es ist eine unzweideutige Anspielung auf die Theriaka und Alexipharmaka. Das Inkarnat ist braunrot, die Modellierung wie bei den anderen Figuren. Haar und Bart (soweit noch sichtbar) schwarz.

Bekleidet ist er mit einem Chiton, darüber mit einem Himation, das den l. Arm bis auf die Hand verhüllt. Die Farbe beider Gewänder ist hell-rötlichbraun. Die Fussbekleidung bilden Sandalen.

Dioskurides ³⁾. Aus Anazarbos in Kilikien, Botaniker,

¹⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c. p. 14 u. 21.

²⁾ Vgl. dagegen die Angaben bei Bernoulli und Diez. Es ist dies nicht die einzige Stelle, wo ich mit meinen Angaben von denen meiner Vorgänger abweiche. Um diesbezügliche Anmerkungen zu restringieren, übergehe ich solche Differenzen stillschweigend. Ich versichere nur, dass alles, was ich angebe, auf dem gewissenhaftesten Studium des Originals beruht und dass ich persönlich sicher bin, dass es nur so und nicht anders sein kann. Allerdings ist es ungemein schwer, bei dem heutigen Zustande der Miniaturen in alle Einzelheiten einzudringen, zumal manche Absplitterungen zufällig nicht formlos sind und sehr leicht irre führen können.

³⁾ Bernoulli, l. c. — Diez, l. c.

Pharmakolog, Arzt und Fachschriftsteller. Wirkte unter Nero (37—68 nach Chr.) vielleicht als Arzt im römischen Heere. Er ist der Verfasser der unseren Kodex hauptsächlich füllenden Schrift *Περὶ ἰλῆς ἰατρικῆς*.

Er sitzt, im Profil nach l. gewendet, auf einem Steine, das l. Bein leicht nach vorn gestreckt, das r. Unterbein senkrecht auf die Erde gestellt. Der l. Unterarm ruht auf dem Knie derselben Seite, die Hand hält eine Rolle in horizontaler Richtung. Der r. Arm ist in der Sprechgeberde erhoben, der Daumen, der Zeige- und der Mittelfinger der Hand sind ausgestreckt, die beiden letzten eingebogen. Sowol der Blick als auch die Handbewegung sind gegen Krateuas gerichtet. Das Inkarnat ist heller, als bei den anderen, Höhlung in nur zwei Tönen. Haar und Bart dunkelbraun, mit einer helleren braunen Höhlung, nicht grauer Melierung.

Die Kleidung ist ein hellvioletter Chiton und ein Himation von derselben Farbe. Die Füße sind mit Sandalen bekleidet.

Auch dieses Bild soll in Hinkunft nach Bernoullis Bezeichnung „*Galengruppe*“ genannt werden.

Nunmehr sind zwei weitere Miniaturen dem Hauptautor unserer Handschrift, *Dioskurides*, gewidmet. Deshalb will ich sie kurz als erstes und zweites Dioskuridesbild bezeichnen.

I. *Dioskuridesbild* ¹⁾. (Fol. 4^b). Gesamtgrösse:

¹⁾ Diez, l. c. p. 21 f. — Taf. 3, Fig. I. Der Verf. nennt die beiden Bilder „Mandragorabilder“, weil sie „die Entdeckung der Mandragora mit Hilfe der Heuresis, sowie die darauffolgende wissenschaftliche Ausbeutung der Pflanze“ schildern. Ich beziehe die beiden symbolischen Figuren, die Heuresis im ersten, die Epinoia im zweiten Bilde auf Dioskurides, dessen stete Begleiterinnen bei seinen wissenschaftlichen Arbeiten sie sind. Sie stellen Geistes Eigenschaften des Autors dar, dessen Werke mit ihrer Hilfe zu Stande kamen. Die wichtigste Figur im Bilde ist demnach der Träger dieser Eigenschaften. — Dass in beiden Bildern der Alraun herangezogen ist, hat seinen Grund offenbar darin, dass nach dem Glauben der Alten der Spürsinn und das eingehend überlegende Studium sich eben an dieser geheimnissvollen Wunderpflanze am meisten betätigen kann.

226: 210 mm. Davon entfallen auf die Rahmenbreite 42 mm. Der Rahmen ist aus fünf Teilen zusammengesetzt. 1. Blauer Streifen (6 mm.); 2. Goldstreifen (4 mm.); 3. Leiste mit dem Rautenmuster. Dieses besteht aus neun Rautenreihen, von denen die äusseren grün, die mittlere gelblichweiss, die inneren rosa sind. Die äusserste und die innerste Reihe am Goldstreifen ist dunkelgrün, beziehungsweise dunkelrosa, die nächsten sind beiderseits heller, die mittlere, vielleicht mit einem schwachen Gelb getönter, ausgesparter Pergamentgrund, bildet die höchste Belichtung. Dadurch gewinnt diese Leiste den Anschein, als ob sie als Rundstab modelliert wäre. Die mit ihren Ecken an dem Goldstreifen anstehenden Rauten der äussersten und der innersten Reihe bilden nun an der geraden Abschlusslinie eine regelmässige Zackung; diese füllen Halbrautenreihen und bilden beiderseits den tiefsten Ton: bei Grün sind sie schwarzgrün, bei Rosa dunkelrot (25 mm). 4. Goldstreifen (3 mm); 5. schmutzig blaugrauer Streifen (4 mm).

Die Darstellung selbst hat einen tief luftblauen Hintergrund, davor links eine flüchtig angedeutete Architectur von blauvioletter Farbe; die Gliederung des Bekrönungsgesimses sowie die Umrahmung eines rechteckigen leeren Feldes ist mit weissen Linien durchgeführt. Der Boden ist ebenfalls blauviolett.

Links steht ein vergoldeter, braun schattierter Lehnssessel von genau demselben Baue, wie jener bei Galenos. Quer vor dem Sessel steht ein ebenfalls vergoldeter Fuzschemel. Auf dem Stuhle sitzt, im Profil nach r. gewendet, Dioskurides. Das Gesicht zeigt $\frac{3}{4}$ -Profil, der Blick ist auf die Heuresis gerichtet. Das r. Knie ist hochgezogen, das l. niedriger; beide Füsse ruhen auf dem Schemel, der l. etwas nach vorn gesetzt. Die l. Hand ruht auf dem oberen Ende einer auf das r. Knie gestülpten Rolle; der r. Arm ist im Redegestus gerade vorgestreckt, die Hand weist mit dem Zeige- und Mittelfinger auf die Mandragorapflanze. — Das Inkarnat ist rotbraun, mit drei Tönen gehöh't. Haar und Bart schwarzbraun. — Die Kleidung besteht aus

einem langen Armelchiton von bläulichweisser Farbe; die Füsse sind mit Sandalen bekleidet. Über der Figur sieht man über dem Gesimse in weissen Majuskeln die Überschrift: ΔΙΟΚΚΟΠΙΔΗC.

Rechts steht eine jugendliche Frauengestalt, im $\frac{3}{4}$ -Profil nach l. gewendet. Der r. Fuss ist etwas nach vorn gesetzt, der l. zurückgezogen. Der r. Arm weich ausgestreckt, die Hand hält eine Alraunpflanze (Mandragora) von schwarzbrauner, anthropomorpher Wurzel, grünen Blättern und roten Blüten; die gesenkte Linke weist mit dem Zeigefinger auf den gleich zu erwähnenden Hund. Ihr Blick ist mehr aus dem Bilde als zu Dioskurides gerichtet, gilt aber zweifellos dem Letzteren. — Das Inkarnat ist viel heller, als bei Dioskurides, gelblich, in drei Tönen gehöht. Das glatt gescheitelte, am Hinterhaupt geknotete Haar ist hellbraun. — Ihre Kleidung besteht aus einem goldgewebigen, bis über die Knöchel reichenden, ärmellosen und um die Hüften gegürteten Gewande; die Schattierung ist braun. Darüber ist ein rotes Tuch geworfen: es hängt vorn über die r. Schulter und kommt rückwärts unter der Gürtelgegend hervor; ein Zipfel hängt am Handgelenk über den r. Unterarm. Die Füsse bekleiden rote Schuhe. Als Schmuck trägt sie Ringohrhänge von Gold, und eine ebensolche Armspange am l. Oberarm. Über der Gestalt in weissen Majuskeln die Überschrift: ΕΥΡΕCΙC.

Zwischen diesen beiden Figuren auf dem Boden ist ein sich nach rückwärts überstürzenden Hund, mit gekrümmten Leib und nach vorn ausgestreckten Beinen dargestellt. Die Schnauze ist geöffnet, die Augen schmerzvoll verdreht. Die Farbe des Tieres ist braungelb. Um den Hals hat er ein Band angelegt, daran ist eine Schnur befestigt, die mit dem zweiten Ende an die Alraunpflanze in der Hand der Heuresis gebunden ist ¹⁾.

¹⁾ Infolge der Farbenabsplitterung an dieser Stelle ist die Verbindung der Schnur mit der Pflanze, kaum mit voller Sicherheit zu konstatieren. Die volle Gewähr bietet die Kopie aus dem Codex Chigianus, die von

II. *Dioskuridesbild* ¹⁾. (Fol. 5^b). Gesamtgrösse: 236:225 mm. Auf den aus fünf Gliedern zusammengesetzten Rahmen entfallen 35 mm. und zwar: 1. Blauer Streifen (5 mm); 2. Goldstreifen (3 mm.); 3. die Mittelleiste mit rotem Grunde und blaugrüner Ranke (21 mm.). 4. Goldstreifen (3 mm.); 5. schwarzer Abschlusstreifen gegen das Bildfeld (3 mm). — Die Eckstücke sind goldene Hülsen, braun schattiert und ornamentiert.

Bei der Darstellung ist der schmale Luftraum tiefblau; in demselben hängen, am inneren Rande des Rahmens befestigt, grazile, dunkelgrüne Guirlanden mit weissen Blüten herab.

Den Hintergrund bildet, die ganze Breite des Bildes belegend, eine dreiteilige Architektur: in der Mitte eine halbkreisförmige Nische mit vergoldeter Muschelwölbung; von der Bedachung darüber ist ein an der Front ziemlich steiler, dreieckiger Giebel sichtbar. Zu beiden Seiten schliessen sich Teile eines längeren Säulenportikus an. Auf jeder Seite tragen drei korinthische Säulen ein mit Zahnschnitt geschmücktes Epistyl, darauf sattrote Aufsätze, die wahrscheinlich aus je zwei, in der Mitte zusammenstossenden Voluten bestehend anzusehen sind. Die braune, goldkassettierte Decke des Portikus ist, logisch zwar richtig, doch mit sehr geringem Gefühl für Perspektive, in der Untersicht gegeben. Die Farbe des Gemäuers ist violettgrau; die der Säulen, von links nach rechts gerechnet zweierlei: die erste, dritte, vierte und sechste ist serpentinegrün, geädert; die zweite und fünfte dunkelbraun, grün gesprenkelt; die Kapitäle sind weiss. Zur Belebung der Mauerflächen durchziehen alle Teile der Architektur, gleichmässig durchlaufend, zwei Mauerstreifen: der erste unter der Decke, der zweite etwas tiefer.

Vor der r. Abseite der Architektur steht ein vergoldeter

unserem Exemplare zu einer Zeit genommen wurde, als die Miniatur noch gut erhalten war. Vgl. Penzig, *Contribuzioni alla storia della botanica* (Milano 1905) Tav. 2.

¹⁾ Bernoulli, l. c., II., 214 f. — Taf. 31. — Diez, l. c., p. 23 f. — Taf. 3, Fig. 2.

Stuhl ohne Lehnen, mit gedrechselten und horizontal verpreizten Beinen; auf das Sitzbrett ist ein rosa Polster gelegt. Darauf sitzt Dioskurides im Profil nach l., das r. Knie ist hoch gezogen, das l. Bein vorgesetzt. Die Füsse sind auf einem massiv gearbeiteten, holzfarbenen Schemel gestützt, der l. ruht nur noch mit der Ferse auf der Kante desselben. Auf den Knien liegt ein aufgeschlagenes Buch, das er mit der l. Hand hält; die Rechte führt schreibend den Kalamos und stützt sich mit den beiden letzten Fingern auf die r. Hälfte des Buches. Der Oberkörper, besonders aber der Kopf, ist über den Kodex gebeugt. Vor dem Schreibenden steht ein kastenartiges Gestell, mit einem bläulichweissen Tuche tief verhängt; auf der Platte steht ein grosses Tintenfass. Das Inkarnat ist braunrot in drei Tönen gehöht. Haar und Bart braunschwarz.

Bekleidet ist er mit einem bläulichweissen Armelchiton, von den Hüften abwärts noch mit einem weissen, braungrau schattierten Mantel. An den Füßen trägt er Sandalen.

Das Buch, in welches er schreibt, hat einen roten Einband, vom rechtsseitigen Deckel hängt ein rotes Verschlussband herab. Über dem Haupte liest man in weisser Schrift den Namen:

ΔΙΟΣΚΟ
ΡΙΔΗΣ

Vor der Nische steht eine jugendliche weibliche Gestalt im $\frac{3}{4}$ -Profil nach links gewendet. Der r. Fuss ist leicht vorgesetzt, der l. nicht sichtbar. Die Oberarme hält sie beinahe perpendikular am Körper, die Unterarme sind nach vorn gestreckt, mit den Händen hält sie die Alraunpflanze frei vor sich hin. Das Inkarnat ist hell, gelblich, mit drei Tönen gehöht. Das Haar ist dunkelbraun, glatt gescheitelt, am Hinterhaupte oder im Genick geknotet.

Bekleidet ist sie mit einem bis zum Boden herabwallenden Gewande aus goldgewebten Stoffe, das um die Hüften gegürtet ist; auf der Brust sind noch drei rote Ornamentreste sichtbar, die von einem nicht mehr bestimmbar Brustschmuck her-

rühren dürften ¹⁾. Über den Rücken fällt ein blauer Mantel, nur an der linken Seite sichtbar, herab; ein Zipfel hängt am Ellbogen des l. Unterarmes nach innen. Die Füße sind mit roten Schuhen bekleidet. Ihren Schmuck bildet ein Goldreifen um das Haupt und einfache, grosse Ohrringe. Links vom Kopfe in weisser Majuskel der Name: **ETTINOIA**

Vor der linken Abseite der Architektur sitzt auf einem einfachen Klappstuhl, dessen Sitz rot bespannt ist, ein Maler. Das Gesicht im verlorenen Profil, der Oberkörper in Rückenansicht, das l. Bein im Profil nach l., das r. eingezogen, nur auf die Zehenspitzen gestützt. Der l. Ellbogen ist auf den Oberschenkel derselben Seite aufgestützt, die Hand hält einen mit dunklem Pigment gefüllten Farbennapf. Der r. Arm ist ausgestreckt, die Hand führt, die Mandragorawurzel malend, den Pinsel. Das Inkarnat ist hell, gelblich, wie bei der Epinoia; das Gesicht ist bartlos, das Haupthaar dunkelbraun.

Bekleidet ist der Maler mit einem kurzen, rosafarbenen Chiton ohne Ärmel, der um die Hüften von einem vergoldeten Gürtel zusammengehalten wird. Die Beine sind bis über die Kniee mit weissen Beinkleidern, von da ab mit schwarzen Strümpfen bekleidet, welche ein rotes Band unter dem Knie festhält; Schuhwerk ist nicht zu sehen.

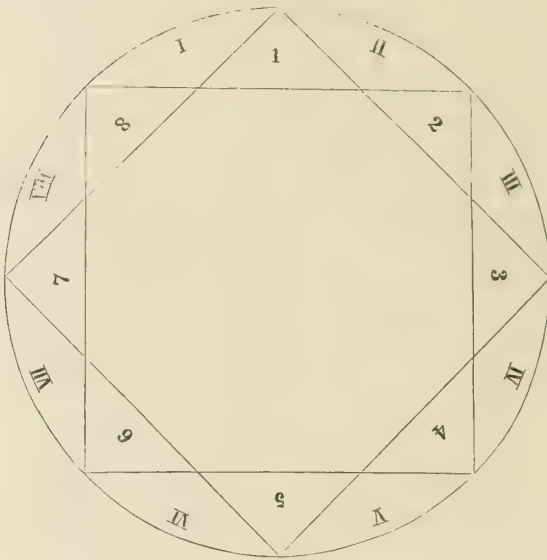
Vor dem Künstler steht eine dreibeinige, holzfarbene Staffelei; die Enden der einzelnen Stelzen bilden zusammen einen zylindrischen Kopf, der in mehrere horizontal laufende Rillen die Bundschnur aufnimmt. Die Verstellbarkeit der Stelzen ist offenbar durch Charnire ermöglicht. Die beiden vorderen Beine tragen auf Steckstiften eine Tafel, auf welcher ein weisses Blatt mit acht Reishägeln festgeheftet ist; darauf erscheint die Alraunpflanze schon gemalt; der Künstler ist anscheinend damit beschäftigt, die anthropomorphe Wurzel möglichst getreu der Natur nachzubilden, weshalb er das ihm

¹⁾ Mit Diez darin die „orbiculi“ zu erblicken, vermag ich deshalb nicht, weil die roten Reste nicht nur an beiden Schultern, sondern auch zwischen denselben, aber aus der Mitte gerückt, sichtbar sind. Auch die Form verrät eine Ausdehnung in die Länge, keinen Kreis.

von der Epinoia entgegengehaltene Original aufmerksam betrachtet, um noch eventuelle Korrekturen anzubringen.

Unter der Tafel steht ein kistenähnliches Gestell, darauf sieben Näpfe (Muscheln) mit verschiedenen Farben, die zur Darstellung der Pflanze erforderlich waren.

Auf diese beiden Dioskuridesbilder folgt das *Dedikationsbild* mit der Darstellung der *Anicia Juliana* ¹⁾. (Fol. 6^b). Gesamtgrösse (Diameter des Kreises, den Rahmenring mitinbegriffen): 240 mm.; sammt den über die äussere Peripherie hinausgehenden Schlingenhälften: 266 mm. Auf den Rahmen



entfallen 14 mm. Dieser ist aus zwei Teilen zusammengesetzt: aus einer roten Umfassungslinie und aus einem goldenen Flechtband. — In den Kreis sind zwei um 45° gegeneinander gedrehte Quadrate derart eingeschrieben, dass die Diagonale des einen mit der Mittellinie des anderen zusammenfällt; deren 158 mm.

lange Seiten zeigen ebenfalls das Flechtbandmuster des Kreises. Durch diese geometrische Konfiguration entstehen drei Arten von Flächenkompartimenten: das oktagonale *Mittelfeld*, die acht gleichschenkligen *Dreiecke* mit einem rechten Scheitelwinkel als *Quadratabschnitte* und die acht

¹⁾ Diez, l. c., p. 24, ff. Taf. 4, Fig. 1. — Am gründlichsten v. Premersteins, *Anicia Juliana* im Wiener Dioskorides-Kodex, in: *Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des allerrh. Kaiserhauses*. Bd. XXIV. Heft 3, mit einer sehr guten farbigen Reproduktion in Originalgrösse. Dasselbst ist auch (p. 105) die wichtigste Litteratur, in welcher das Bild reproduziert wurde, mitgeteilt. Ferner die Angaben v. Premersteins hier oben, p. 8.

zwischen den Dreieckschenkeln und der Peripherie liegenden *Kreisausschnitte*.

Von Letzteren hat jeder eine Höhe von 23 mm. (In der Skizze mit I—VIII bezeichnet). Sie sind von schmutzigblauen Grunde; darauf, flott komponiert und impressionistisch gemalt, folgende acht auf die Bautätigkeit Julianas sich beziehende Darstellungen.

I. *Beflügelte Putti beim Malen eines Tafelbildes*. Links eine Farbenbank. Rechts davon ein Putto, im Profil nach r., niedergebeugt und Farben in den auf dem Boden stehenden vier Näpfen zubereitend. Rechts davon steht ein Putto, im Profil nach r. gewendet, vor einer Staffelei, auf welcher eine Tafel aufgestellt ist und malt darauf eine menschliche Halbfigur. Mit der Rechten führt er den Pinsel, mit der Linken hält er den Farbennapf.

II. *Bemalung einer Hausfassade*. Links ein in schwarzen Strichen angedeutetes Haus. Rechts davor zwei stehende, im Profil nach l. gewendete Putti, der eine flügellos; beide haben den l. Arm leicht vorgestreckt, den r. höher gehoben. Hinter diesen beiden, weiter nach r. ein dritter Putto, im Profil nach r., zu einem der fünf Farbengefässe niedergebeugt, wol Farbe anrührend. Die Gefässe sind kesselartig geformt und mit einer, noch jetzt deutlich erkennbaren Handhabe versehen, was zweifelsohne auf die Grösse hindeutet.

III. *Putti bei der Tischlerarbeit*. Auf einem Gerüst von Hackenstützen liegt ein Pfosten. Auf diesem steht ein geflügelter Putto im Profil nach r., auf dem Boden ein zweiter im Profil nach l.; beide zersägen mittelst einer Schrotsäge den Pfosten.

IV. *Bearbeiten von Steinen*. Links rohes Steinmaterial; r. davon ein Stein isoliert liegend, davor sitzt ein Putto auf dem Boden, mit dem Rücken gegen den Beschauer; mit der Linken setzt er den Meissel an, mit der Rechten, die hoch erhoben ist, führte er jedenfalls den Schlägel. Die anderen Teile der Darstellung sind bis auf das Pergament abgerieben, sodass nicht einmal Spuren erhalten sind. Auch die eben be-

schriebene Szene ist nur mit grösster Mühe zu erkennen. Die Farbe der Steine war grau, braun schattiert.

V. *Herbeischaffen von Steinmaterial.* Links ein grosser mit Stricken umschnürter Stein; die Enden der Seile sind an der Welle eines Göpels befestigt, an dessen vier Hebeln sich ebensoviele Putti anstemmen und drehen: der erste (von l. an gerechnet) im Profil nach r., der zweite in Rückenansicht, der dritte im Profil nach l., der letzte en face. Rechts davon ein frei liegender Stein. Der Göpel ist dunkelbraun, die Steine wie in der vorhergehenden Darstellung.

VI. *Putti beim Versetzen von Balkenhölzern.* (Dachstuhlkonstruktion). — Links zwei geflügelte Putti im Profil nach r., beide anscheinend damit beschäftigt, mittelst Hebebäumen, an die sie sich mit den Schultern anstemmen, einen Balken an seine Stelle zu rollen. Vor ihnen ein viereckiges Gerüst in Draufsicht; auf diesem steht der dritte Putto im Profil nach r., und hantiert mit Balken; seine Gesten sind nicht mehr konstatierbar.

VII. *Vorbereitung der Zimmerhölzer durch Putti.* Zwei Darstellungen übereinander, die jedoch hintereinander zu denken sind. Oben ein Putto im Profil nach r., der einen auf zwei Zimmerböcken liegenden Balken mit einer Axt behaut. Unten ein Putto im Profil nach r.; er sitzt auf einem wagrecht liegenden Balken, der mit dem sichtbaren Kopfe auf einem ziemlich hohen Zimmerbock aufliegt, sodass der Putto mit baumelnden Beinen da sitzt; das zweite Ende des Balkens ist in der Überschneidung. In der Hand hält er ein schwächeres Holz, dessen unteres Ende auf den Zimmerbock gestützt ist, und bearbeitet es mit einem Hohlbeil.

VIII. *Musivische Arbeit.* Beinahe die ganze Breite des Feldes nimmt eine Apsis (Exedra) mit Muschelwölbung ein, deren Wand in mehrere Felder eingeteilt ist, wovon sich das mittlere und das linke unterscheiden lassen. Das ganze steht auf einem Stufensockel. Im Mittelfelde der Exedra ist eine satt polychromierte Figur, an der noch ein Teil eines roten Oberkleides, eine goldene Gloriole sowie Schriftzeichen rechts und links vom Haupte deutlich wahrnehmbar sind (links ein

V, rechts ein formloses Gebilde). Davor, etwas nach l. gerückt, steht ein Putto, fast im Profil nach r. gewendet. Er steht auf dem r. Bein und hat das l. auf eine Stufe gestellt; die beiden Arme sind gerade gegen die Wand ausgestreckt. Da alle sonst typisch wiederkehrenden und zur Andeutung der Malerei oder Bildhauerei — und nur diese könnten ausser der Mosaikarbeit hier in Betracht kommen — nötigen Beigaben, wie Farbentöpfe und Eisenwerkzeuge fehlen, glaube ich auf das Einlassen eines Mosaikbildes schliessen zu müssen.

Nach dem Darstellungsinhalt allerdings müsste die Reihenfolge eine andere sein. Es gehören zusammen VII (das Vorbereiten) und VI (das Versetzen der Zimmerhölzer). Ferner V (das Herbeischaffen) und IV (das Bearbeiten des Steinmaterials). Dann I (Tafelmalerei) und II (Wandmalerei). Als paarlose Darstellungen unterbrechen die in gleicher Höhe vis-a-vis angebrachten Szenen III (Tischlerarbeit) und VIII (Mosaik).

Die dreieckigen Quadratabschnitte (in der Skizze mit 1—8 bezeichnet) haben je die Höhe von 20 mm.; die Fläche ist rot angelegt. In jedem derselben ist in Gold ein Buchstabe des Namens Juliana aufgetragen: im Felde 1 = I; 2 = O; 3 = T; 4 = A; 5 = I; 6 = A; 7 = N; 8 = A. Jeder ist schwarzbraun umrandet.

Das Achteck ist zunächst noch von einem 3 mm. starken Streifen von schwarzer Farbe umsäumt; darauf ein achtzeiliges Akrostichon zum Preise Julianas, als Erbauerin der Kirche in Honoratae ¹⁾).

Das ganze Feld hat einen gleichmässig angelegten blauen Grund.

In der Mitte desselben ist ein vergoldeter Prachtsessel mit Greifenbeinen aufgestellt. Das starke Sitzbrett ist ebenfalls vergoldet und trägt ein schwellendes violettrosafarbenes Kissen; Lehnen fehlen. Davor liegt ein niedriger, aber beträcht-

¹⁾ Über die Lesung, den metrischen Bau, Beziehungen des Inhaltes etc., vgl. v. Premenstein, *Anicia Juliana*, p. 110 ff. — Den Umfang der späteren Restaurierungen, wie ihn v. Premenstein findet, kann ich allerdings nicht konstatieren. Ferner hier oben, p. 10 ff.

lich langer und breiter Fuszschemel von der Farbe des Sessels.

Darauf sitzt in feierlich-ernster Unbeweglichkeit die gepriesene Anicia Juliana, ganz in Vorderansicht. Der r. Fuss ist etwas nach vorn gesetzt, der l. eingezogen. Der l. Oberarm liegt am Körper an, die Hand hält einen, auf den l. Schenkel schief aufgestützten Kodex in vergoldetem Einband, dessen sichtbarer Deckel eine weisse, ehemals mit einem Ornament oder einer Darstellung geschmückte Raute zeigt. Der r. Oberarm ist ebenfalls an den Körper gelegt, der Unterarm schief gesenkt; die Hand weist die volle Innenfläche dem Beschauer. Auf der Handfläche sind ganz deutliche Reste von zwei Goldmünzen ¹⁾).

Das Inkarnat ist hell, gelblich, in drei Tönen gehöht. Das Haar ist schwarzbraun.

Sie trägt ein purpurnes (d. i. dunkelviolettes) Untergewand mit eng schliessenden, bis an das Handgelenk reichenden und hier mit Goldstreifen verzierten Ärmeln. Darüber hat sie ein zweites purpurnes Gewand, eine Dalmatika, mit weiten Ärmeln angelegt; es reicht bis zum Boden. Endlich trägt sie zu oberst einen goldwebigen Überwurf, die mit Purpurklavi gesäumte Palla, deren Streifen mit dem Umwurfteil durch eine Nadel an der Brust zusammengehalten werden ²⁾). Die Füsse bekleiden rote Schuhe.

Die Haartracht der Patrizierin ist gegenüber jener bei der Heuresis und Epinoia komplizierter. Das reiche Haar ist in einem kranzartig um das Haupt gelegten Wulst nach vorn gezogen; möglicherweise wird man an eine Einlage zu denken haben ³⁾). Die Anordnung am Hinterhaupte dürfte in

¹⁾ Vgl. dagegen v. Premenstein, *Anicia Juliana*, p. 106, und hier oben p. 15. — Diez, l. c., p. 25.

²⁾ Über die Kleidung der Juliana vgl. die erschöpfende Untersuchung und zwingende Darlegung bei v. Premenstein, *Anicia Juliana*, p. 116 ff. — mit Rekonstruktionen.

³⁾ Anders hat hier Molinier gesehen, der in seiner Specialarbeit: *La coiffure des femmes dans quelques monuments byzantins in: Études d'histoire du moyen-âge, dédiées à Gabriel Monod* (Paris, 1896), p. 61 ff., zwei Hauben, eine untere, schwarze, und eine obere, rote annimmt und zum

Flechten festgesteckt gewesen sein. Über das schwarzbraune Haar ist ein tiefschwarzes Netz von rhombischen Maschen gezogen und über den Schläfen mit Haarnadeln festgesteckt; die ziemlich grossen, weissen Buckeln dürften als Elfenbein anzusprechen sein. In der Mitte über der Stirne ist ein rechteckiges, mit Edelsteinen und wahrscheinlich auch mit Filigran verziertes Goldplättchen festgemacht. Darüber folgt ein rundes, scharlachrotes Häubchen, das netzartig mit Perlen benäht zu denken ist. In der Mitte desselben, oberhalb des Netzplättchens, war eine Agraffe angebracht, wie die Goldreste beweisen; die Form ist freilich nicht mehr mit Sicherheit zu bestimmen. Das eine scheint mir aber unzweifelhaft zu sein, dass sie über das Häubchen hinausragte, und ist es nicht unwahrscheinlich, dass die Form der Absplitterungen an dieser Stelle von der früheren Form des Ornamentes bedingt, also nicht zufällig ist ¹⁾. Über das Hinterhaupt scheint ein dünner Schleier hinabgefallen zu sein, nach dürftigen Resten zu schliessen. Den Goldschmuck beenden Ohrgehänge, die aus einem einfachen Ringe bestehen, an welchem noch eine grosse Perle angehängt ist.

Hinter Juliana steht rechts (vom Beschauer) kaum merklich nach r. gewendet, eine weibliche Gestalt. Das r. Bein ist vorgestreckt, sodass der Fuss vom Ristbug an sichtbar war. Das l. Knie ist hochgezogen, der Fuss auf einen Schemel von weisser Farbe aufgestützt. Der l. Oberarm ist am Körper anliegend, die Hand hält einen auf das l. Knie aufgestützten, mit dem Rücken nach rückwärts gerichteten rot eingebundenen Kodex; vorn, über dem weissen Schnitt sind noch Reste der Schliessenbänder zu sehen. Die r. Hand weist mit dem Zeigefinger über den Kodex hinweg, anscheinend auf den Inschriftstreifen, der die Worte: »ὑμνοῦσιν καὶ δοξάζουσιν« enthält. Das

Ergebnis gelangt, dass wir es mit Perrücken zu tun hätten. Ihm ist das Original wol nicht vorgelegen. Dieser Annahme folgt Diez, l. c., p. 25 und 52 f. — Richtig hat v. Premenstein, p. 121 die Anordnung dargelegt.

¹⁾ Vgl. Diez, l. c., p. 25, Anm. 3, der eine gegenteilige Ansicht hat. Ich komme darauf zurück.

Haupt ist gegen die Mittelaxe beinahe im $\frac{3}{4}$ -Profil nach l. gewendet. Das Inkarnat wie bei der Julianafigur. Das schwarze Haar ist gescheitelt, am Hinterhaupte geknotet; die kurzen Vorderhaare sind frei in die Stirne gekämmt. Ihr Blick ist voll auf die Mittelfigur gerichtet. — Ihre Kleidung besteht aus einem weissen bis zum Boden reichenden Gewande (Chiton) mit eng schliessenden Ärmeln, das mit schmalen, dunkel geränderten Goldstreifen, welche zu beiden Seiten über die Schultern bis zum Saum herab laufen, verziert ist. Über die l. Schulter und den l. Arm hängt ein violettrosafarbener Mantel. Die Farbe der Beschuhung ist nicht mehr zu sehen, muss aber, wie aus Spuren hervorgeht, rot gewesen sein, wie bei den allegorischen Figuren der Heuresis und der Epinoia. Der Schmuck besteht aus einem Goldreifen, der, mit einem Mittelbuckel versehen, das Haar zusammenfasst, und aus grossen Ohrringen mit kleinen Anhängseln; um den Hals und über die Brust läuft ein feiner Goldstrich, vielleicht ein Goldkettchen andeutend. Zu beiden Seiten des Hauptes ist die Beischrift $\Phi\rho\nu\eta$ — CIC in weissen Majuskeln angebracht.

Links (vom Beschauer) steht eine zweite weibliche Gestalt, vollkommen en face. Die Stellung der Beine ist nicht sichtbar. Beide Arme halten in der Höhe der Gürtelgegend einen Bausch mit Goldmünzen gefüllt. Das Haupt ist nach links geneigt, die Augenbrauen gegen die Nasenwurzel hochgezogen, die Mundwinkel nach abwärts gerichtet: die typischen Züge bei der Darstellung des Schmerzes. Das Inkarnat, die Haarfarbe und Haartracht sowie der Schmuck entsprechen ganz jenen, bei der Phronesis beschriebenen. Die Kleidung besteht aus einem weissen Ärmelchiton, welcher zu beiden Seiten mit dreifachen, dunkel berandeten Goldstreifen, einem breiten und zwei schmalen, verziert ist; diese sind wol auch, wie bei der Phronesis, über die Schultern bis zum Saum hinablaufend zu denken. Über die linke Schulter hängt, schief über die Brust gezogen und über die beiden Hände fallend, ein graugrüner Mantel, der zwischen dem Körper und den Unterarmen einen tiefen Bausch bildet, in dem das Gold aufgeschüttet liegt. —

Zu beiden Seiten des Hauptes in Weiss die Beischrift
 ΜΕΓΑΛΟ — †ΥΧΙΑ.

Vor dieser steht, im $\frac{3}{4}$ -Profil nach r. gewendet, ein nakter, geflügelter Putto von demselben Inkarnat, wie die Frauenfiguren. Er blickt zur Juliana auf und hält ihr einen aufgeschlagenen Kodex hoch entgegen. Der Letztere ist in rotem Einbände und hat rote Schliessenbänder.

Auf der rechtsseitigen Hälfte liegen vier Goldmünzen, welche die offene Hand der Juliana darauf gleiten liess; die linksseitige Hälfte weist anscheinend Reste eines grünen Pflanzenbildes auf. Über dem Kopfe des Eroten steht, in Weiss ausgeführt, die Beischrift: ΠΡΟΘΟΣ ΤΗΣ — ΦΙΛΟΚΤΙΣΤΟΥ.

Vor dem Putto, dessen Beine bis über das Knie überschneidend, kniet eine weibliche Gestalt. Sie ist aus Platzmangel, wol gegen die Intentionen des Künstlers, sehr klein geraten und ist zwischen den sechsten Inschriftstreifen (enthaltend den Vers: *Ἀνικήων, ὃν γένος πέλεις*) und die linke Schmalseite des Fuszschemels eingezwängt. Sie kniet auf beiden Knien, hat den Oberkörper zur Erde geneigt, die beiden Unterarme sind auf den Schemel aufgelegt, während ihr Mund die Spitze von Julianas rechtem Fusse zu berühren scheint. — Das Inkarnat wird wol mit demjenigen der anderen Figuren gestimmt haben; jetzt ist der ganze Auftrag beinahe bis auf den Pergamentgrund abgerieben. — Die Kleidung besteht aus einem gelblichweissen, mit einem braunberandeten Goldstreifen geschmückten Untergewande; über den Oberkörper, das Hinterhaupt und die Arme mit einhüllend, legt sich ein weisser Mantel. Die Füsse sind rot beschuht. Über der Figur steht die zweizeilige, in Weiss aufgetragene Beischrift: ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ — ΤΕΧΝΩΝ.

Vor dem Schemel stehen zwei zylindrische Gefässe, nach der Farbe zu urteilen, aus Holz. So viel ich sehe, waren diese mit Geld angefüllt dargestellt; bei dem linksseitigen wenigstens lässt sich dies mit Sicherheit behaupten, weil nicht nur die Goldreste, sondern auch genau dieselbe dunkelbraune Umrandung in deutlichen Spuren zurückgeblieben ist, wie sie

die Goldmünzen im Schoosse der Megalopsychia zeigen. Schwieriger liegt die Bestimmung beim rechtsseitigen Gefäss; doch kann es, nach meiner Überzeugung nur die Alternative geben: entweder war das Gefäss ebenfalls mit Gold gefüllt dargestellt, oder — und das scheint mir weniger wahrscheinlich — leer, wodurch die Summe als bereits verausgabt angezeigt werden sollte. Das ist umso glaubwürdiger, als das Innere beider Gefässe den blauen Grund zeigt, von welchem das aufgetragene Gold abgefallen ist ¹⁾. Wollte der Künstler die Gefässe leer darstellen, hätte er sie innen braun oder sonstwie dunkel gefärbt; denn diese Logik des Kolorites hält er sonst fest.

Das nun folgende *Titelblatt* ²⁾ (Fol. 7^b) ist ein Kreis von 213 mm. Diameter, von tief blauer Innenfläche mit einem ornamentalen Rahmen. Auf diesen entfallen 34 mm. Er ist aus vier Teilen zusammengesetzt: 1. Ein schwarzer Streifen (5 mm.). Dann eine feine Trennungslinie in Gold. 2. Ein roter Streifen (7 mm.). 3. Leiste mit dem goldenen Lorbeerkranz (16 mm.). 4. Roter Streifen, gegen das blaue Innenfeld mit einer feinen Goldlinie abgeschlossen (6 mm.). Die Leiste mit dem Lorbeerkranz ist ganz mit Gold angelegt, die Blätter mit Braun herausgearbeitet. Oben in der Mitte ist ein kleiner, die beiden Kranzenden trennender Kreis von 22 mm. Diameter eingefügt. Der Grund ist blau, darin ein achtzackiger Stern; die Umrandung ist weiss. Unten in der Mitte zwei, durch einen Stil verbundene Schalen, nach rechts und nach links geöffnet, welche nach entgegengesetzten Richtungen die Kranzteile entsenden.

Im blauen Mittelfelde ist der Titel in goldener Majuskelschrift in elf Zeilen aufgetragen. Vor dem Beginne ein Kreuz, zum Schluss ein ornamental geschwungenes, herzförmiges Blättchen.

¹⁾ Vgl. dagegen Diez, l. c., p. 26, und v. Premenstein, *Anicia Juliana* p. 106, sammt Anm. I auf derselben Seite.

²⁾ Diez, l. c., p. 27 f. — v. Premenstein, oben, p. 72 f. Bei beiden auch die Titelkopie in Minuskelschrift vollständig mitgeteilt.

Die folgenden Blätter (8^a—11^a) enthalten den Index des Inhaltes und eine Wiederholung des Titels, in welcher letzterem schüchterne Versuche einer Buchstabenornamentation auftreten. Bei den schwarzen Lettern laufen zu beiden Seiten der Schäfte und Balken rot punktirte Linien; sporadisch erscheint auch ein unvermittelt aufgesetzter roter Schnörkel oder eine aus stärkeren roten Punkten zusammengesetzte Konfiguration, etwa in der Gestalt einer Traube, ebenfalls unorganisch an den Buchstabenkörper angegliedert. — Die beiden nächsten Seiten (11^b—12^a) sind leer.

II.

Auf Fol. 12^b beginnt die zusammenhängende Reihe der Pflanzenbilder. Sie sind Illustrationen zum Text und haben als Anschauungsmaterial die Aufgabe, dem Leser des Textes die daraus gewonnenen Vorstellungen zu verdeutlichen, eventuell zu korrigieren. Die Aufgabe des Künstlers war es demnach, in erster Linie die Natur nach jeder Richtung hin, in Form und Farbe sowie in deren Wechselbeziehungen und Zufälligkeiten zu beobachten und möglichst treu wiederzugeben. Das frei künstlerische Moment tritt demnach zurück; diese Zweckkunst verlangte einen gewissen Grad von Selbstverläugnung des Künstlers. Für diese Art des Kunstschaffens bietet unser Kodex wertvolles Material. Allerdings muss dieses mehr vom Standpunkte der Natur — als der Kunstgeschichte beurteilt werden; nicht so sehr die künstlerische als die naturgetreue Ausführung kommt in erster Linie in Betracht; indessen bietet doch auch die künstlerische Seite viel des Interessanten und Beachtenswerten.

Über die *Naturtreue* der Pflanzenbilder war man zu allen Zeiten seit dem Bekanntwerden der Handschrift verschiedener Ansicht. Während sie z. B. namhafte Gelehrte, wie Sambucus, Dodonaeus, Schelhammer, Stol, van Swieten, Haller, Sibthorp und andere für gut halten, fehlt es zu gleicher Zeit nicht an gegenteiligen Äusserungen von nicht minder bedeutenden Botanikern und Ärzten, wie Crato, Clusius,

Jacquin, Weigel, Sprengel ¹⁾. In der Tat sind die Pflanzenbücher des 16. Jahrhunderts mit naturgetreueren Abbildungen versehen, als es die in unserem Kodex sind ²⁾. Es ist demnach auffallend, dass man im 17. und sogar im 18. Jahrhundert noch auf eine Ausgabe der Pflanzenbilder unserer Handschrift grosse Hoffnungen setzte und mit deren Hilfe den Alten bekannt gewesene Pflanzen identifizieren zu können meinte, sich also einen Nutzen für die praktische Botanik versprach ³⁾. Erklären lässt sich dies nur durch den unbedingten Respekt, den man vor allem Antiken empfand. Wenn Jacquin sich um das Jahr 1763 gegen eine Publikation in Kupferstich aussprach, weil er den »geringen Wert« der Abbildungen einsah, so hat er dies natürlich nur auf den praktischen Zweck für die botanische Wissenschaft bezogen, übersah aber den grossen historischen Wert.

Nichtsdestoweniger gibt es unter den Abbildungen mehrere, welche alle Eigentümlichkeiten der Pflanze mit bewunderungswürdiger Treue wiedergeben: vom physiologischen Bau bis zur letzten Farbnuance; als Beispiel hierfür möchte ich nur die *Ἀρχιμήδων ἑτέρα* (fol. 57^b) nennen.

¹⁾ v. Premenstein, oben, p. 80 ff. — Crato z. B. schreibt im J. 1569 an Clusius: „quae magna ex parte magis fictae quam pictae videntur.“ Bei Premenstein, oben, p. 17. Dagegen hielten andere, wie z. B. de Nessel in seinem Kataloge, p. 49 die Bilder für naturgetreu; auch noch neuere Forscher sind vielfach dieser Ansicht; der letzte, der sich ausführlicher darüber äusserte war A. Riegl, Spätrömische Kunstindustrie, p. 138.

²⁾ Es sei hier unter den vielen Dioskuridesausgaben des 16. Jahrhunderts nur auf die grosse des *Mathiolus* hingewiesen, in der die Holzschnitte auf Grund von Zeichnungen nach der Natur angefertigt sind. Bei einigen Exemplaren suchte man sogar durch Kolorierung der Holzschnitte den Abbildungen in Handschriften näher zu kommen. Freilich hat man andererseits wol künstlerisch wirksam, keineswegs aber der Natürlichkeit Rechnung tragend, bei Exemplaren, die auf blaues Papier gedruckt waren, die schwarzen Pflanzenbilder mit Silber gehöht, also Helldunkelblätter von rein künstlerischer Wirkung hergestellt. Ja sogar kolorierte Holzschnitte hat man, ebenfalls zur Erhöhung der künstlerischen Wirkung, mit Gold gehöht. Die k.k. Hofbibliothek besitzt solche Exemplare. — Über andere Ausgaben vgl. v. Premenstein, hier oben, p. 119 ff.

³⁾ Vgl. v. Premenstein, l. c.

Andere wieder, nach Fol. 43^b sporadisch verstreut, sind abschreckend verzeichnet und schauerhaft koloriert, sodass sie das Original, wenngleich dieses eine allgemein und sehr bekannte Pflanze ist, kaum erkennen lassen. Ein solches Beispiel wäre etwa das auf Fol. 267^a abgebildete *Πολυπόδιον*.

Doch wird jetzt nach der Veröffentlichung des gesammten Abbildungsmateriales unseres Kodex für die Historiker in der Botanik sich Gelegenheit bieten, darüber ein fachmännisches Urteil abzugeben. Was bis jetzt darüber vorliegt ist mehr stichprobenmässig als übersichtlich und zusammenfassend ¹⁾.

Für den Kunsthistoriker wichtiger ist die *künstlerische Seite* dieser Bilder.

Blättert man den Kodex durch, wird man gar bald gewahr, dass in demselben ungleichwertige Kunsterzeugnisse enthalten sind; sie weichen mitunter recht sehr von einander ab, sowol in der Auffassung wie in der Zeichnung, in der Ausführung wie im Pigment. Man sollte glauben, dass hiefür ein Schlüssel oder gewisse Grenzen zu finden wären; leider erweist sich jeder Versuch, die Gruppen von kunsthistorischen Standpunkte zu ordnen, als vollständig vergeblich.

Der erste Gedanke wäre, dass man Bilder aus verschiedenen Zeiten vor sich habe. Dem stehen aber zwei schwerwiegende Bedenken gegenüber: vorerst, dass der Text unserer Handschrift für Anicia Juliana in einem Zuge hergestellt wurde, und es somit schwer anzunehmen sein dürfte, dass man der Dame ein illustrativ unfertiges Buch überreicht hätte; dann aber der Umstand, dass sich keine bestimmten Grenzen, weder für die bessere, noch für die schwächere Gruppe nachweisen lassen und dass sich vorzügliche Bilder unter schlechteren finden und umgekehrt.

Vom philologischen Standpunkte ist die scharfsinnige Untersuchung v. Premerstein's ²⁾ durch ein sehr wertvolles Ergebniss gekrönt worden.

¹⁾ Darüber vgl. oben bei v. Premerstein, p. 98 ff., die ausführliche Darlegung.

²⁾ Oben, p. 101 ff.

Darnach zertalt die ganze Masse von 384 Pflanzenbildern in zwei Teile. Der erste enthält Pflanzen, welche in dem alten, ursprünglichen Index enthalten sind, der zweite solche, welche dort nicht aufgenommen erscheinen. Weiter stellte v. Premenstein fest, dass dabei eine bestimmte Ordnung beobachtet wurde, und dass die im Index verzeichneten Pflanzen niemals regellos unter die anderen verstreut, sondern immer als geschlossene Masse auftreten. Bezeichnen wir die Indexmasse mit I, die andere mit II, so ergibt sich für die Anordnung derselben folgendes Bild nach den einzelnen Buchstaben des Alphabetes, wonach ja das ganze Pflanzenbuch geordnet ist.

λ = I + II + I.	\mathfrak{N} = I + II.
\mathfrak{B} = I.	\mathfrak{Z} = I.
Γ = I + II + I.	\mathfrak{O} = I + II.
λ = I + II.	\mathfrak{T} = II + I.
ϵ = II + I.	\mathfrak{P} = I + II + I.
\mathfrak{Z} = II + I.	\mathfrak{C} = I + II (II + I + II + I + II).
\mathfrak{H} = I + II + I.	\mathfrak{T} = I + II + I.
Θ = II + I.	\mathfrak{Y} = II + I.
\mathfrak{I} = II + I + II + I + II.	Φ = I + II + I.
\mathfrak{K} = II + I + II + I + II.	\mathfrak{X} = I + II + I.
λ = I + II + I.	Ψ = I.
\mathfrak{M} = II + I + II + I + II.	\mathfrak{W} = I.

Daraus geht hervor dass bei sechzehn Buchstaben die Indexmasse voransteht, beziehungsweise den Bestand bildet; bei den übrigen acht geht die Masse II voran, bildet aber nie allein den Bestand, sondern immer in Verbindung mit der Gruppe I; zuweilen, wie bei \mathfrak{I} , \mathfrak{K} , \mathfrak{M} und \mathfrak{C} ist die Zusammensetzung eine ziemlich komplizierte. Die Indexgruppe ist bei allen Buchstaben enthalten, die zweite fehlt nur bei vier derselben (\mathfrak{B} , \mathfrak{Z} , Ψ , \mathfrak{W}); in acht Fällen überwiegt die Indexmasse (λ , Γ , \mathfrak{H} , λ , \mathfrak{P} , \mathfrak{T} , Φ , \mathfrak{X}), in drei dagegen jene ausserhalb desselben. Daraus kann nur geschlossen werden, dass unser Kodex mindestens aus zwei Quellen schöpfte, oder von einer

Vorlage stammt, die aus mindestens zwei Quellen ihren Inhalt zusammentrug. Innerhalb dieser Sonderung ist aber ein fester Grundsatz für die Anordnung des Stoffes auch vom rein philologischen Standpunkte nicht zu konstatieren.

Aber mit dem Ergebnisse der Textkritik stimmt das Material, vom kunsthistorischen Standpunkte betrachtet, nicht.

Bei einer Gruppe von Bildern gelangt eine Reihe von Vorzügen zum Ausdruck. Die Pflanzen sind ihrem Wesen entsprechend erfasst, weich oder hart, krautig oder holzig, die Blätter häutig, lederartig oder fett; die Stengel sind, zylindrisch oder kantig, gut modelliert. Die Pflanze zeigt — man könnte sagen — eine Linear- und Luftperspektive. Das Vorn und Rückwärts ist sowol in der Zeichnung als namentlich in den Farben trefflich unterschieden und durch geschickte Überschneidungen gehoben, die Pflanze erscheint körperlich, aus der Bildfläche hervortretend: man erhält den Eindruck der kubischen Dimensionen. Die Farbe hat wol eine entschiedene Neigung zu dunklen Nuancen; indessen dürfte hier doch eine chemische Veränderung anzunehmen sein. Das charakteristische bei dieser Gruppe ist das Verstreichen des Auftrages Nass in Nass. Das Pigment ist sehr fein verrieben, fast ausnahmslos tinkurartig und deckt nicht in einem Auftrage. Als Bindemittel scheint eine fettige oder harzige Substanz mitverwendet worden sein,¹⁾ denn das Aussehen ist noch heute glänzig, die Konsistenz eine zähe und trotzdem harte.

Die zweite Gruppe, innerhalb welcher aber deutlich und sicher wenigstens *zwei Abstufungen* zu unterscheiden sind, ist in der Zeichnung ungelenker, vielfach steif; die Stengel mitunter wie nach dem Lineal gezogen, und obzwar schat-

¹⁾ Für die gütige Nachprüfung dieser meiner Untersuchungen bin ich Herrn Prof. Hans Macht zu grossem Danke verpflichtet. Er hat mich über die technischen Fragen vielfach beraten und war es mir eine grosse Beruhigung, meine Beobachtungen durch sein fachmännisches Urteil bestätigt zu finden. — Von einem Firnisüberzug, von dem R. Beer in seiner Arbeit (Kunst- und Kunsthandwerk, V., 239) als von einem charakteristischen Merkmal spricht — die Ansicht stammt aus Waagen, Kunstdenkmäler II., 8 ff. — kann keine Rede sein.

tiert, beinahe stets platt aussehend. Die Blätter weisen wol oft den Versuch des Künstlers auf, sie dem natürlichen Eindrucke entsprechend zu gestalten, Überschlagungen und Verkürzungen, Wellungen und Äderungen sowie das Lichterspiel wiederzugeben, doch zumeist mit geringem Erfolg, mitunter geradezu mit Misserfolg. Die Pflanzen machen den Eindruck, als ob sie die dritte Dimension nicht hätten: ein Vorn und Rückwärts ist vielfach nicht einmal versucht, und wenn dies doch geschieht, zumeist mit weniger Glück. Die Begrenzung der einzelnen Teile ist durch kräftige, oft ganz fremde Farbtöne, oft in übertriebener Weise angebracht. Die Farbe ist gröber verrieben, erdpulverig, durchwegs matt, gouacheartig und deckt beinahe immer in einem Auftrage. Die Schatten und Lichter sind bei der Mehrzal auf den getrockneten Grund aufgetragen; das fettige Bindemittel der ersten Gruppe fehlt hier durchgehends.

Doch ist festzuhalten, dass diese Gruppe zwei Abstufungen zeigt: die erste — es ist die weitaus reichhaltigere — verrät trotz der künstlerischen Inferiorität in der Ausführung zumeist gute, ja geradezu vorzügliche Vorlagen; die zweite beweist, dass der Kopist — und nur an einen solchen kann man denken — für die charakteristischen Akzidenzien weder das Verständniss noch das Auge hatte. Während Bilder der ersten Gruppe die dargestellten Pflanzen, mitunter sogar unmittelbar, erkennen lassen, ist das bei der zweiten Gruppe nicht der Fall.

Zur Begründung dieser Behauptungen hebe ich für jede Gruppe der Pflanzen eine *Vertreterin* durch eine genauere Beschreibung hervor.

Für die erste Gruppe diene der *ἄγνος* (Fol. 36^b). Bei diesem sind die Wurzel und die holzigen Teile der Stiele gelbbraun, dunkler schattiert, ohne Höhung; die Wurzel ist dunkler gehalten, als die Stiele. Die krautigen Teile der Stiele sind grünlichbraun, die Blätter wassergrün, dunkelgrün berandet. Die Blüten haben hellvioletten Grund, sind in zwei dunkelvioletten Tönen schattiert, und violettrosa gehöhht. Die Früchte sind über braungrünem Grund erdbräun

schattiert, mit zwei helleren grünen Tönen gehöht. — Ein Stiel ist abgebrochen und eingetrocknet, und hängt mit dem anderen Teile des Astes nur noch mit dem Bast zusammen.

Fast jedes Exemplar dieser Gruppe bietet eine Reihe von individuellen Merkmalen und feinsinnigen Beobachtungen.

Für die *erste* Abstufung der zweiten Gruppe möge das *Κρίνον βασιλικόν* (Fol. 176^b) als Beispiel dienen.

Die Faserwurzeln sind gelbbraun, in einem Tone dunkler schattiert. Die Zwiebel ist beinahe ganz abgerieben; sie war bräunlichgrau, hell, mit lockerer Schuppung. Stengel und Blätter sind dunkelgrün, braun geädert, gelbgrün gehöht. Die Blüten waren weiss mit pastosem Auftrage, an den Zipfeln und an der Basis des Perigons bräunlichgrau untermalt; die Ränder sind bläulich, die Staubgefässe und Stempel bläulichweiss gestielt, die Beutel und Narben gelb; davon sind nur noch dürftige Reste vorhanden. Die Randschatten an der Zwiebel, den Blättern und Blüten sind schwarzbraun. Die Modellierung ist versucht, aber ohne besonderen Erfolg.

Für die *zweite* Abstufung dieser Gruppe führe ich den bekannten *Κρόκος* (Fol. 192^b) an.

Der Knollen ist erdbraun angelegt. Der Blütenstiel ist violettgrau, die Blätter dunkel blaugrün, am Rande hellgelb belichtet. Die Blüte erhielt einen blauvioletten Lokalon mit purpurbrauner Berandung; die Staubgefässe waren hellgelb, sind aber beinahe ganz abgerieben. Eine Modellierung ist nicht versucht.

Stellt man sich nun die Bilder nach diesen Typen übersichtlich zusammen, ergibt sich daraus folgendes Verhältniss:

1. In die erste Gruppe gehören 62 Stücke: Fol. 12^b—42^b; 56^b—59^b; 72^b—75^b; 77^b—90^a; 94^a—95^a; 111^a; 126^a; 290^a; 318^b—319^b.
2. In die zweite Gruppe sind dann die übrigen 322 Pflanzenbilder einzugliedern, und zwar zur ersten Abstufung etwa 153, zur zweiten 169 Bilder; unter diesen Letzteren sind aber 29 so schlecht ausgeführte Illustrationen, dass man sie innerhalb der Gruppe billig als die schlechteste Abstufung zusammenfassen

könnte. Da jedoch auch dieser Reihe beinahe alle Merkmale der Gruppe anhaften und sie sich nur durch die Sorglosigkeit bei der Ausführung von den übrigen 293 Stücken unterscheidet, lasse ich sie bei der Reihe der zweiten Abstufung ¹⁾).

In einer Zahlenproportion ausgedrückt ergäbe demnach die ganze Masse 16.1 % künstlerisch gute und 83.9 % schwächere Bilder. Die letzteren verteilen sich in 39.9 % bessere, und 44 % mindere, beziehungsweise, wenn man noch die weitere Differenzierung der zweiten Abstufung beachten will, in 36.4 % mindere und 7.6 % schlechte Illustrationen.

Bemerkt sei noch kurz, dass bei 27 Bildern die Vorzeichnung, bei einigen reichlich, bei anderen in geringerem Masse, doch immer vollkommen deutlich, zu sehen ist ²⁾. Das verteilt sich auf beide Gruppen und ist bei 4 guten und 23 schwächeren, doch bei den schlechtesten nie zu beobachten.

Allein die Masse der Pflanzenbilder ist im Kodex nicht alleinstehend. Sie erhielt noch einen kleinen Nachtrag von 15 Bildchen in kleinerem Maszstabe als Illustrationen zur Paraphrase von Nikandros' Theriaka. Diese Bilderreihe erscheint beinahe geschlossen auf Fol. 394^b—398^b. Die meisten sind nach derselben Vorlage wie die grösseren Bilder im Pflanzenbuche gezeichnet und gemalt, wenngleich mitunter mit unwesentlichen Kürzungen. Man vergleiche die Abbildungen auf Fol. 36^b (Pflanzenbuch) und 396^b (Theriakapara-

¹⁾ Es sind die Bilder auf Fol. 43^b, 62^b, 63^b, 114^b, 115^b, 122^a, 124^v, 142^a, 144^b, 145^b, 147^b—150^b, 158^b, 159^b, 166^b, 172^b, 177^b, 181^b, 192^b, 201^b, (*Δινόζωσις ἀρόην*), 216^b, 225^b, 255^a, 258^a, 267^a, 328^a.

²⁾ Fol. 94^a, 96^a, 106^b, 111^a, 138^a, 139^a, 152^a beide Pflanzen, 154^b, 155^b, 157^b, 170^b, 178^b, 179^b, 193^b, 196^b, 245^a, 290^b, 295^b, 296^b, 300^b, 302^a, 303^a, 304^a, 335^a, 337^a, 358^b; die Federzeichnung auf Fol. 289^a ist eine Spielerei des Schreibers, der im 13. Jahrhundert den Text über den Alraun nachtrug. — Die noch sichtbaren Reste der Vorzeichnung bedeuten immer eine Abweichung von derselben durch den Maler, und diese ist mitunter recht beträchtlich, wie bei den Bildern auf Fol. 157^b, 178^b, 290^b, 295^b, 300^b, 302^a und 358^b, wo sogar die blind gezogenen Richtingslinien ganz deutlich zum Vorschein kommen.

phrase), darstellend die *Άγνος* benannte Pflanze, oder die Illustrationen auf Fol. 247^a (Pflanzenbuch) und 397^a (Theriakaparaphrase) mit dem Bilde des *Ὀρίγανον*; sie sind, man kann behaupten, ganz gleich. Dagegen weichen etwas stärker von einander ab jene auf Fol. 252^a und 397^a (*Ὀρόγγυρον*) sowie auf Fol. 292^b und 397^b (*Στυχνός*), ohne aber die Abstammung von demselben Vorbilde verläugnen zu können ¹⁾.

Die künstlerische Wirkung dieser Bilder ist eine bedeutend intimere, und gefälligere, als bei den grossen, meist ganzseitigen Illustrationen des Pflanzenbuches; jene wollen einem im Gedächtniss schon vorhandenen Vorstellungsbilde nur über die Schwelle des Bewusstseins rascher hinüberhelfen, nicht eine neue Vorstellung bilden helfen, wie diese.

III.

Das dem Pflanzenbuche folgende Fragment über die Heilkraft der Kräuter enthält nur eine Illustration, die am besten hier besprochen werden kann: ein Bild der Koralle, der *ἐνάλια δρῶς* ²⁾. Dieses ist vor den dazugehörigen Textabschnitt postiert und nimmt die ganze Seite ein (Fol. 391^b).

Wie die Pflanzen, so ist auch die Koralle, welche man offenbar auch zur Flora rechnete, einfach auf Pergamentgrund gemalt. Ein steinigtes Ufer bildet den Vordergrund zur Darstellung. Dahinter ein dunkelblauer Wasserspiegel mit weissen Spitzlichtern. Am r. Rande ist ein Seeungeheuer mit eingewickelter und in eine dreiteilige Flosse endendem Schwanz, Flossenpranken, einer Kopfbildung, die jener des Delphins sehr ähnlich und mit flossenlappigen Ohren versehen ist; an der Schnauzenspitze zwei lange Schuppenstachel. Der Körper

¹⁾ Vgl. v. Premenstein, hier oben, p. 143, Anm. 2.

²⁾ Vgl. Diez, l. c., p. 28 und 56; Taf. I, Fig. 2. — v. Premenstein, hier oben, p. 137, woselbst er die Vermutung ausspricht, dass auf einem jetzt zwischen Fol. 387 und 388 fehlenden Blatte ein gemalter Titel des Gedichtes sowie ein Verzeichniss der Abschnitte enthalten gewesen sei. Das ist sehr wol möglich, leider aber fehlt jede Handhabe, um das wahrscheinlich zu machen.

des Tieres ist in Vorderansicht in geschickter Verkürzung, der Hals mit dem Kopfe im Profil nach links gegeben.

Neben dem Tiere sitzt auf dem Uferboden eine weibliche Gestalt en face. Die Kniebeuge des l. Beines ist rechtwinklig, der Fuss platt aufgestellt; das r. Bein ist etwas nach vorn gestreckt, der Fuss ruht nur mit der Ferse über dem Wasserspiegel. Der ganze nackte Oberkörper ist leicht nach Rückwärts geneigt; der l. Oberarm abgespreizt, mit dem Ellbogen auf den Rücken des Seeungeheuers gestützt, während der Unterarm nachlässig in schiefer Haltung nach Abwärts gerichtet ist. Der r. Arm ist mit einer leichten Biegung im Ellbogen seitlich ausgestreckt, die offene Hand weist auf die Koralle. Das lange, in lockeren Wellensträhnen über das Genick hinabfließende Haar ist dunkelbraun, grau gehöht. Auf der Stirne zwei schief nach Aufwärts gerichtete rote Krebscheren. Das Inkarnat ist hell, in drei Tönen aufgehöht.

Die Kleidung besteht aus einem tiefblauen Tuche, das an den Umschlagstellen das goldwebige Unterfutter sehen lässt.

Die Ohren tragen goldene Ohringe mit grossen herabhängenden Perlen. Den l. Oberarm schmückt eine goldene Armspange, das r. Handgelenk ein goldenes Armband.

An der l. Seite steht in schiefer Richtung, mit der Stange auf den Boden gestützt und an die l. Schulter angelehnt, ein braunes, mit Gold gehöhtes Ruder, mit der Schaufel nach oben; die r. Hand ist leicht auf die Stange gelegt.

Im Wasser vor dieser Gestalt schwimmen mehrere Seetiere: ein Delphin, fünf Fische, ein Tintenfisch, eine Seekrabbe und ein roter, kugelig aussehender Körper, der aber nicht mehr erkennbar ist; wol auch ein Seetier. Die Anordnung dieser Lebewesen ist nach der Richtung ihrer Achsen eine mannigfaltige.

Aus diesem Milieu wächst nun in sieben sich vielfältig verästelnden Hauptstämmen der Meerbaum, die Koralle, heraus. Alle Stämme und Äste verzüngen sich nach oben zu; innerhalb des Astgewirres setzen, besonders in der unteren Hälfte, fruchtartige Verdickungen an. Die Farbe ist dunkelbraun.

Eigentümlich berührt die von einer mittelalterlichen Hand herrührende Beischrift über dem Haupte der zweifellos als Meerespersionifikation zu deutenden Figur: „ὡς φασὶν ὁ ποσειδῶν“, und das umsomehr, als der Oberkörper unbekleidet ist.

Die nun folgende Theriakapaphrase enthält, wie oben angedeutet 52 Tierbilder, darstellend Reptilien, Fische, Vierfüßler, Tausendfüßler, Insekten, Krusten- und Weichtiere ¹⁾.

Über diese lässt sich mit wenigen Worten berichten. Sie sind technisch solid, koloristisch glänzend, aber beinahe durchwegs fiktiv, formelhaft, zeichnerisch unbedeutend. Für die natürlichen Formen und Bewegungen der Tiere hat der Maler ebensowenig Auge und Verständniss, wie für den Bau der einzelnen Körperteile und seiner Gliedmassen. Für den realen Anschauungsunterricht könnten diese Bilder nicht benützt werden.

Die Schlangen sind alle in einer weichen Wellenlinie gegeben und unterscheiden sich zumeist nur durch die Färbung. Diese ist ausnahmslos formelhaft durchgeführt: jede Schlange ist durch eine seitlich durchlaufende Linie in eine obere, in der Regel dunklere, und in eine untere, zumeist hellere Hälfte geteilt. Dabei kommen bei jeder einzelnen entweder ganz unrichtige Farben, wie z. B. bei dem Fol. 411^a abgebildeten *σλώπος* (oben braun, unten blau), oder wenigstens

¹⁾ Diese Bilder wurden selten veröffentlicht. Zuerst hat Lambecius in seinen *Commentarii* 43 diese Tierbilder, auf drei Kupfertafeln vereinigt und durch eine schlechte Zeichnung der Koralle vermehrt, veröffentlicht. (I. Ausgabe: VI., zu pag. 294; II. Ausgabe, Lambecius—Kollar, VI., zu pag. 436). Daraus de Nessel, *Catalogus* III., Taf. K, L, M, nach p. 8. In stilistisch getreueren Stichen teilt dann Seroux d'Agincourt, *Histoire de l'art* V., 26 ausser zwei Pflanzen (*κάρδαμον* u. *βόλβος*) noch aus der Theriakapaphrase den Hirschkopf (*ἐλάφου κεφαλή*) und drei Reptile, die *ἀσπίς φοινίσσα* sowie *ἔχιδνα* mit. Aus den *Ornithiaka* ist der Pfau veröffentlicht. — Über die übrigen Kopien sieh eoben bei v. Premerstein, p. 144 ff.

starke Übertreibungen vor, wie bei dem Fol. 408^a gemalten *δρνίνας ἢ ὕδρος* (oben hellblau, unten satt rosa). Für die Oberseite herrscht indessen braun in allen Nuancen vor. Die Modellierung ist nicht hervorragend, aber immer verständlich; dagegen findet die Schuppung der Oberseite keine Würdigung. Besser sind die Ringschuppen der Unterseite beobachtet und dargestellt.

Wie wenig sich der Künstler mitunter um die grundlegenden Unterschiede kümmerte, beweisen Darstellungen von verschiedenen, wiewol verwandten Tieren, die sich nur durch die Farbe unterscheiden. Man vergleiche beispielsweise auf Fol. 416^a das *κνάνειον* mit dem auf Fol. 417^a dargestellten *σφήκιον*. Beide sind in der Zeichnung kongruent, nur ist der erste blau, der letzte braun. Ebenso sind zwei verschiedene Skorpione (Fol. 419^a) nur durch die — übrigens falsche — Färbung unterschieden: der eine ist hochrot, der andere azurblau.

Selbst bei bekannten und oft vorkommenden Tieren ist die Farbe erdacht. So bei der auf Fol. 423^a abgebildeten *σαλαμάνδρα*, die braun gefärbt ist, in der Wirklichkeit aber schwarz und hellgelb gefleckt.

Die willkürliche, vielleicht im Aberglauben und in der sagenhaften Tradition begründete Phantastik sieht man bei einigen Tieren auf den ersten Blick, wie z. B. auf Fol. 422^a beim *σφήξ*. Auch beim Salamander kommt die abergläubische Anschauung, dass er Feuer auslösche, wenn er es durchschreite, zum Ausdruck.

Hinsichtlich der Technik wird man aber an die einleitenden Bilder einer-, und an die Pflanzenbilder der ersten Gruppe andererseits erinnert. Das Pigment ist pastos aufgetragen und mehrere Farben zeigen wieder das harzige Bindemittel. Die Farben sind, wenige Ausnahmen abgerechnet, lebhaft, hell und vorzüglich verteilt, sodass man den Eindruck erhält, der Maler sei mehr seinem künstlerisch koloristischen Drange gefolgt und habe eher prächtige und bestechende Farbenakkorde zusammenstellen, als naturrichtige Anschauungsbilder schaffen wollen.

Doch muss anerkannt werden, dass es auch wirklich gute Bilder giebt, unter denen etwa die σκολοπένορα (Fol. 422^a) die erste Stelle behaupten dürfte.

Schliesslich wären noch die zur Paraphrase von Dionysios' Ornithiaka gehörigen Vogelbilder zu nennen. Durch den Ausfall von mehreren Blättern ist diese Schrift so arg verstümmelt, wie keine andere in unserer Handschrift. Aus dem Umstande, dass die erste und die letzte Seite zerrissen, abgerieben und schmutzig ist, schliesst v. Premmerstein ¹⁾, wie ich glaube mit Recht, dass die Ornithiaka ehemals ausser Verbindung mit unserer Handschrift waren und längere Zeit keine Deckel besaßen.

Als erste und vorzüglichste Miniatur dieses Teiles ist das am Anfange der Handschrift eingehaftete Pfauenbild ²⁾.

Man hat bisher mit dem Bilde nichts recht zu beginnen gewusst, namentlich seine Stelle an der Spitze des Buches gab zu mehreren Erklärungsversuchen Anlass. Alle gipfeln darin, dass der Pfau zu den Miniaturen in symbolischen Beziehungen stehen müsse. Bisher hielt sich jene, die den Pfau als Symbol der erwachenden und wieder zur Ruhe zurückkehrenden Natur auffasste. Die erste Etappe, das Erwachen zu neuem Leben, hatte dabei den Hauptakzent. Dafür hatte man auch klassische Zeugnisse eines Plinius ³⁾, Augustinus ⁴⁾, Lukian ⁵⁾, Aristophanes ⁶⁾ u. a.

¹⁾ Oben, p. 154.

²⁾ Vgl. Diez, l. c., p. 17, 30 f. und 62 ff. — Taf. I, Fig. I. Das Blatt wird hier als Zierblatt am Anfange des Buches aufgefasst. Der Verf. schliesst sich der Erklärung Montfaucons (Paléographie grecque, p. 196 f.) an. — Vgl. auch Lambecius, Commentarii, (1699) II., 527.

³⁾ Hist. nat. X., c. 22 „ . . cauda annuis vicibus amissa cum foliis arborum, donec renascantur cum flore.“

⁴⁾ Bei Garrucci, Storia dell'arte cristiana, I., 243 ausführlich zitiert.

⁵⁾ Bei Bottari, Roma sotterranea, I., 52.

⁶⁾ Historia animalium, I., c. 25 (Exzerpte). Ausgabe v. S. Lambros, p. 5.

Überdies war die Verbindung des Pfaues mit dem Wechsel der Jahreszeiten, besonders des erwachenden Frühlings, auch bildkünstlerisch belegt, wie das z. B. im Chronographen vom J. 354 das Kalenderbild für den Monat Mai beweist ¹⁾. Allerdings ist dieses Bild noch nicht herangezogen worden. Auch in den Gräberanlagen des Orients und des Okzidents, wie in Rom und in Palmyra, kommt der Pfau als Symbol des Erwachens zu neuem Leben öfter vor, gleicherweise auch auf christlichen Sarkophagen. Jene Deutungsversuche hatten hier entschieden reiche Nahrung.

Der eingehenden und gewissenhaften Arbeit v. Premerssteins danken wir zunächst ein sachlich anderes, haltbares Resultat. Aus der Zusammensetzung der Blattlagen hat er nachgewiesen, dass zwischen dem jetzigen Fol. 473 u. 474 ein Blatt fehlt, ebenso zwischen dem jetzigen Fol. 471 u. 472. Diese beiden Blätter hingen zusammen. Das eine von beiden erkannte v. Premersstein im Pfauenblatte. Denn an der Stelle, wo es jetzt ist, steht es allein, ohne alle Verbindung mit der folgenden sechsfältigen Anfangslage. Ferner enthielten ehemals die Ornithiaka in der Tat die Beschreibung des Pfaues auf der Wendseite eines jetzt ausgefallenen Blattes. Die Beschreibung entspricht vollkommen der Darstellung. Das zweite Blatt, das mit dem Pfauenblatte zusammenhing, ist jetzt verloren, nur noch ein kleiner Abschnittrest zeugt vom ehemaligen Zusammenhange.

Dieses Resultat wird auch durch die kunsthistorische Untersuchung, und zwar unzweifelhaft, bestätigt.

Der Pfau erscheint nach ganz denselben Grundsätzen dargestellt, wie alle Textillustrationen: die Pflanzen und die Tiere, ja selbst die mit einem landschaftlichen Milieu bereicherte Koralle. Das Bild ist ohne Umrahmung wie solche bei den Ärztebildern, den Dioskuridesbildern, beim Juliana-bild und dem Titel zu sehen sind. Ebenso fehlt der farbige

¹⁾ Strzygowski, I. Die Kalenderbilder des Chronographen vom Jahr 354 in: Jahrbuch des kaiserl. deutschen archäol. Instituts, I. Erg. Heft. (1888). Taf. XXIII. Nach der Kopie in der Wiener Handschrift 3416 fol. 5^b.

Grund, sondern das Tier ist auf blossen Pergamentgrund, aber ohne Zugabe eines Milieus, Bodens oder dgl. gemalt. Nichtsdestoweniger fällt es durch seine Grösse aus der Reihe der anderen Bilder der Ornithiaka. v. Premerstein verweist es an die Spitze der Paraphrase aus rein sachlichen Gründen, was die Kunstgeschichte mit Rücksicht auf die abweichende Grösse, reiche Verwendung des Goldes und sorgsame Ausführung nur noch erhärten kann. ¹⁾

Der Vogel ist im $\frac{3}{4}$ -Profil nach rechts schreitend dargestellt; der Hals wendet sich aber nach der entgegengesetzten Seite, der Kopf ist im Profil nach links gegeben. Die Beine sind hoch und an den Beugestellen hart gezeichnet; das r. ist etwas nach vorn gesetzt. Der Schweif ist im Rad geschlagen, das obere Drittel ist in einer von unten links nach oben rechts schief ansteigenden Linie abgeschnitten; ausserdem fehlt aus der r. Hälfte ein Auge mit einem dazugehörigen Teile des Kieles.

Der Körper ist tiefblau, die tiefsten Schatten sind dunkelblau und mit einer Reihe von Übergangstönen mit den höchsten Lichtern in Weiss zu einem Ganzen verbunden. Die Flügel sind violettrosa, die Schwungfedern rotbraun, darüber fallen dunkelblaue Deckfedern. — Der Schweif ist violettrosa, die Kiele blau, die Federaugen vergoldet, mit einem blauen Kern in der Mitte. — Eine offenbar spätere Hand hat die Enden des rechtsseitigen Peripherieabschnittes mit einer schmutzigbraunen Lasur laviert oder retouchiert und die Goldaugen abgeblendet. An den beiden Beinen sind deutliche Spuren einer mit blassbrauner Farbe gezogenen Konturierung zu sehen. Der abgeschnittene Teil ist durch ein leeres Pergamentstück ersetzt worden; darauf hat dieselbe Hand, welche die Partien rechts nachgetönt hat, die ursprüngliche Peripherie des Schweifrades mit derselben Farbe, mit der die Retouche durchgeführt ist, durch eine intermittierende Linie angedeutet. Auf der l. Seite ist ein Kielstück mit dem dazugehörigen Auge von einer späteren Hand recht ungelenk hingezeichnet.

Das Blatt war ursprünglich auf einer — der a-Seite — leer,

¹⁾ Vgl. v. Premerstein, oben, p. 155 ff.

auf der anderen enthielt es die Darstellung des Pfaues. Ein ähnliches Blatt bildet den Schluss der Miniaturen mit der Darstellung der 24 Vögel auf einer durch das Goldgerähm in ebensoviele Felder eingeteilten Fläche (Fol. 483^b); auch hier ist die erste Seite leer, auch hier bildet die Tafel das Einleitungsbild, aber zugleich auch die Illustrationstafel zum dritten Buche der Ornithiaka ¹⁾.

Was nun die 23 Einzelbilder betrifft, die zwischen dem Pfaunenbilde und der Sammeltafel (Fol. 483^b) in den Text eingestellt sind, muss im Allgemeinen konstatiert werden, dass die Auffassung, die Zeichnung, die Technik, die Farben und deren Verwendung mit den beiden Vollbildern genau übereinstimmt. Gegenüber dem Pflanzenmaler bekundet dieser eine entschiedene Neigung zu hellen Tönen; fast bei allen Vögeln dürfte die Färbung als zu hell geraten weit richtiger bestimmt sein als das Gegenteil. Darin stimmen die Vogelbilder mit den Tierbildern der Theriaka; zeichnerisch aber sind die ersteren ungleich höher, wengleich formelhafte Züge keineswegs fehlen. Die Beobachtung der einzelnen Körperteile und Organe ist bei den Vogelbildern eine gute, die Farbenunterschiede sind zumeist bemerkt ebenso wie die Dessinierung des Federkleides. Der Auftrag ist pastos, mehrschichtig, die Übergangstöne der Modellierung Nass in Nass vertrieben, das farbige Dessin dagegen in der Mehrzahl der Fälle auf trockenen Grund aufgetragen. Die Ausführung ist eine sorgfältige; mitunter würde man in künstlerischer Hinsicht gerne ein »manum de tabula« vom Maler beobachtet wissen. Der Gesamteindruck ist bei mehreren Bildern dennoch ein etwas steifer, was besonders für die Sammeltafel zutrifft, die im Ganzen weniger Sorgfalt beweist, als die Einzelbilder; sie scheint auch durch spätere Hände gelitten zu haben.

Überblicken wir das Gesagte, können wir auch bezüglich der Anzahl der tätigen Künstler einen Schluss ziehen. Sie verteilen sich so ziemlich nach dem Inhalt der Darstellung.

Der *erste* lieferte, vielleicht von einem Gehilfen unterstützt, die einleitenden Figurenbilder (die beiden Ärzte-

¹⁾ Vgl. v. Premmerstein, oben, p. 156.

kreise, die zwei Dioskuridesbilder, das Dedikationsbild), wahrscheinlich auch die Koralle; dagegen bleibt es unentschieden, ob er auch am Titelbilde einen Anteil hat.

Vom *zweiten* rühren die Pflanzenbilder der ersten Gruppe her, während die zweite Gruppe von einem *dritten* hergestellt sein muss: es sind *zwei Pflanzenmaler*.

Der *vierte* Künstler steuerte die Bilder zu den The-riaka und den Ornithiaka bei, ist demnach der *Tiermaler*.

Hiebei muss auch noch die Möglichkeit der Annahme offen bleiben, dass bei jeder der vier Bildergruppen mehrere technisch auf der gleichen Stufe stehende und nach denselben Vorbildern arbeitende Maler tätig gewesen sein können. Wenn wir es nicht mit Zufällen zu tun haben, dann sind bei den ersten fünf Bildern die Umrahmungen von einem anderen Künstler hergestellt, als die figuralen Teile; darauf lässt die Verschiedenheit bei der Behandlung des Auftrages, die weniger sichere Pinselführung und das offenkundig ängstliche Festhalten an Nebensächlichkeiten der Vorlage schliessen. Von diesem, oder eventuell von einem Kalligraphen könnte der Titel herrühren. Bei den Pflanzenbildern haben wir zwei verschiedene Künstler, die sich wesentlich unterscheiden, schon oben festgestellt. Allein bei der zweiten Gruppe dürften mehrere mitgearbeitet und die variierende Güte herbeigeführt haben ¹⁾. Dagegen dürfte für die Tierbilder doch nur ein oder eventuell mehrere Künstler von gleicher Fähigkeit und demselben Können anzunehmen sein, weil die

¹⁾ v. Premenstein denkt, oben, p. 110 ff. einerseits an verschiedene Vorlagen des Archetyps, andererseits, unter Berufung auf Stadler, an getrocknete und gepresste Exemplare, die wol schon dem Archetyp vorgelegen seien und so die Verschiedenheit der Wiedergabe verursacht haben könnten. Das wäre gewiss nichts Unmögliches. Allein so viel an der Hand des Materials festzustellen geht, wird man mit der Verschiedenheit der Vorlagen unter allen Umständen zu rechnen haben, ausserdem aber die Fähigkeit der einzelnen Künstler in Betracht ziehen müssen. Keinesfalls aber berechtigen uns die Bilder an getrocknete und gepresste Vorlagen zu denken. Darauf komme ich später kurz zurück, wenn ich die technische Seite bespreche.

Arbeit dieselbe Technik verrät, und zwar bis in die nebensächlichen Einzelheiten. Das Inferiore an den Tierbildern der Theriakaparaphrase wird auf Rechnung der minderen Vorlagen zu setzen sein.

ZWEITES KAPITEL.

Der Reichtum an verschiedeninhaltlichem Bildermaterial verleiht unserer Handschrift einen weit grösseren historischen Wert, als dies bis jetzt auf Grund von Urteilen, die, besonders in der neueren Litteratur, weit mehr vom aesthetischen als vom historischen Gesichtspunkte aus gefällt wurden, zu ermessen war. Ausserdem bezogen sich beinahe alle Untersuchungen nur auf die figürlichen Darstellungen, während man den textillustrativen Teil vernachlässigte. Welch' wertvolles Material aber dieser in sich birgt, beweist deutlich die eingehende Beschäftigung mit dem Pfauenbilde aus den Orni-thiaka, das irrtümlich an die Spitze des Buches gelangte; an der ihm gebührenden Stelle hätte man es wol ebenso ignoriert, wie die anderen, gleichwertigen Vogelbilder ¹⁾. Es verlohnt sich der Mühe, auch nach allen Vorarbeiten, dem gesammten Material stilkritisch, ikonographisch und technologisch zu Leibe zu rücken.

Wir haben das Dedikationsexemplar einer Bilderhandschrift vor uns. Dieser Umstand könnte, da sowol die Zeit als auch die angewidmete Person und deren bevorzugte gesellschaftliche Stellung bekannt sind, vermuten lassen, dass ein nur ad hoc zusammengestelltes und von Künstlern ersten

¹⁾ Sehen wir von der sachlich eingehenden und vielfach noch immer anregenden Abhandlung unseres Lambecius ab, so bleiben nach Seroux d'Agincourt, in der neueren Litteratur Schnaase, Kondakoff, Kraus und neuestens Diez zu nennen, welche sich um die richtige Einordnung unserer Handschrift verdient machten. Doch finden wir bei allen mehr übersichtliche als eingehende Urteile. Was bei einzelnen Bildern noch zu holen ist, mag die ertragreiche Abhandlung v. Premiersteins, Anicia Juliana, in der nur die Gewandung der Patrizierin behandelt wird, dartun.

Ranges ausgeschmücktes Werk, das seinesgleichen nicht hat, vorliege, d. h. man könnte versucht sein, die Bilder für erstmalig produzierte, der Künstlerphantasie unmittelbar entstammende Urschöpfungen anzusehen. Darin aber würde man sich schwer täuschen. Wir werden Bilder finden, die nicht nur als Ganzes nach Typen der vorangegangenen Kunstepochen gestaltet sind, sondern auch direkt nach Detailtypen gemalte Einzelheiten enthalten. Darin liegt eben der hohe Wert unserer Handschrift, dass sie Typen einer zur Neige gehenden Kunst aufbewahrt, dabei aber auch zeigt, wie sie eine sich umgestaltende und in einem anderen Boden wurzelnde Kunst zu verwenden und zu formen verstand.

I.

Was zunächst die beiden *Ärztbilder* betrifft, erscheinen sie uns in dem Zusammenschluss der Figuren zu einem Ganzen als bekannte ältere Typen. Aber nicht nur das, sondern sie bezeichnen auch eine Etappenstation der Entwicklung dieser Kompositionsformel. Wir finden sie seit der ältesten orientalischen Kunst ¹⁾ durch alle Zeiten verwendet; ihre Unverwüstbarkeit ist wol dadurch am schlagendsten dargetan, dass selbst in der neuesten Zeit Karl Bitter bei einem Bronzerelief auf der für die New-Yorker Dreieinigkeitskirche modellierten Türe auf ihren Grundgedanken, wenn auch mit modernen Mitteln, zurückgreifen konnte ²⁾.

¹⁾ Ein köstliches Beispiel für dieses Kompositionsschema bietet eine plastische Gruppe von Cypern, darstellend mehrere Personen beim Mahle. In der Mitte stand ein Tisch, die Teilnehmer sind im Kreise um denselben angeordnet. Denkt man sich die ganze Gruppe um 45° umgelegt, d. h. auf eine vertikale Bildebene projiziert, erhält man die Anordnung, wie sie die *Ärztbilder* zeigen und wie sie in einer Zeit, in der man die Geheimnisse der Perspektive nicht kannte, notwendig ausfallen musste, wenn sie durch künstlerische Reflexion auf einer Fläche, sei es als Relief oder als Gemälde zur Darstellung gelangte. Palma di Cesnola, A descriptive Atlas of the Cesnola Collection of Cypriote Antiquities, (New-York, 1894) I., pl. 66, n. 432.

²⁾ Hevesi, L, Oesterreichische Kunst, 1800—1900, II., p. 309.

Zwei Bilder, die unseren Miniaturen nicht nur sehr nahe verwandt sind, sondern geradezu als letzte Vorstufe zu deren Kompositionsformel dienen, sind die beiden von einander abhängigen, oder wol besser von einem gemeinsamen Vorbild abstammenden hellenistischen »Philosophenmosaïke« von Pompeji und Sarsina ¹⁾. Sie werden, wahrscheinlich mit Recht, in das 3. Jahrhundert vor Chr. datiert. Beide behandeln denselben Gegenstand: *sieben* reife Männer in gegenseitiger Ansprache, teils sitzend, teils stehend, um eine hemizyklische Exedra angeordnet; beide sind umrahmt und haben, abweichend von unseren Miniaturen, einen Hintergrund; auf dem Boden in ihrer Mitte ist auf einem Schemel ein Himmelsglobus aufgestellt. Es handelt sich demnach um die Diskussion in einer Gelehrtenversammlung. Die nähere Deutung der Teilnehmer an diesem Kreise ist noch nicht sicher, ob sie als Philosophen oder Ärzte aufzufassen seien ²⁾. Die Komposition aber ist grundsätzlich genau so angeordnet, wie bei unseren Miniaturen, sie bildet einen nach vornher offenen Halbkreis, in dem die Figuren mehr übereinander als hintereinander angeordnet erscheinen. Bei den beiden Mosaïken fällt das noch weniger auf, als auf unseren Miniaturen. Freilich hat das auch seine guten Gründe, denn die Figuren haben auf den Mosaïken eine veritable, halbkreisförmige Bank als Sitzplatz zur Verfügung. Und darin dürfte wol die beste Erklärung liegen, welche dieses Schema und dessen Werden in der früheren, und dessen Umgestalten in der späteren Kunst beleuchtet. Es sind Versammlungs- und Con-

¹⁾ Beide Mosaïke, im Original von bescheidener Ausdehnung, — das grössere misst 85 cm. im Geviert — sind photographisch reproduziert und etzt am leichtesten zugänglich bei Bernoulli, Griech. Ikonographie, II, 36 f., daselbst auch eine Besprechung, p. 34 ff, und Litteratur. Das pompeianische Mosaïk ist sehr verkleinert aber stellenweise deutlicher, auch bei Gauckler in: Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, p. 2104, Fig. 5241 abgebildet, wo auch eine ausführliche Angabe der Litteratur beigegeben ist.

²⁾ Vgl. Bernoulli, l. c. — Diez, l. c., p. 34 ff. — In die ikonographische Deutung der beiden Mosaïke uns näher einzulassen, ist hier nicht der Ort.

vivalbilder, bei welchen diese Anordnung der Natur abgeauscht wurde, um von der späteren Kunst als traditioneller Formelfaktor, zu dem man auf dem Wege der Kürzung, durch Weglassung des Hintergrundes und der Bank gelangte, eingestellt zu werden.

Man erinnere sich, dass die homerischen Helden bei Beratungsversammlungen im Kreise sitzen und dass die griechischen und hellenistischen Vasenmaler dergleichen oder ähnliche Versammlungsbilder wiederholt nach demselben Schema darstellten ¹⁾.

Aber auch der monumentalen griechischen und hellenistisch-vorchristlichen Kunst ist diese Anordnung geläufig. Will man schon den Athenaschild von Phidias nicht heranziehen, weil man immerhin geltend machen könnte, dass die Kreisform den Künstler zu dieser Anordnung zwang ²⁾, kann man die mehrfach erhaltenen Brunnenreliefs nicht umgehen ³⁾. Unter diesen bietet jenes aus der Sammlung Sabouroff nicht nur das besterhaltene Exemplar, sondern auch eine Anordnung, wie wir sie bei den »Philosophenmosaiken« aus Pompeji und Sarsina kennen gelernt haben. Die Versammlung ist im Halbkreise um einen Tisch angeordnet, auf dem der Achelouskopf, ganz so, wie bei den beiden Mosaiken die Globen, aufgestellt ist. Oben in der Mitte thront Zeus, neben ihm auf jeder Seite drei Figuren, unter

¹⁾ Ich verweise der Kürze wegen auf die handliche Publikation von S. Reinach, *Répertoire des vases peints grecs et étrusques*, I, 446, woselbst eine Vase des brit. Mus., mit der Darstellung einer Götterversammlung reproduziert ist. Diese ist aber keineswegs die einzige, sondern kommt nur der Anordnung unserer Bilder am nächsten. — Ausserdem vgl. noch I, p. 98–100, 103, 105, 108, 154, 158, 167, 175, 299, 405, 492, 499; II, 361, 362, wo Bilderkompositionen nach demselben Schema zu finden sind.

²⁾ Reproduziert nach der Replik im brit. Mus. bei Winter, *Kunstgeschichte in Bildern*, I, Taf. 43, Fig. 4.

³⁾ Es sind unter diesen drei Stücke, die für unseren Fall in Betracht kommen: ein Fragment aus Athen, und zwei vollständig erhaltene aus Megara. Vgl. Furtwängler, *Die Sammlung Sabouroff. Kunstdenkmäler aus Griechenland*, (Berlin, 1883–1887) I, Taf. XXVII und der dazu gehörige Text. Dortselbst auch die einschlägige Litteratur.

denen Pan (links), Kore und Pluto (rechts) bestimmbar sind. Also auch hier die bedeutendste Persönlichkeit in der Mitte, wie bei unseren Bildern. Die Höhlenwölbung ist muschelartig gerieft, in jeder Riefentiefung ist eine Gestalt angebracht, daher das reale Bindeglied, die halbkreisförmige Bank, fehlt. Auch die Einzelheit des Getrenntsitzens ist somit typisch vorgebildet. Ich sage *typisch*: denn sie kehrt bei allen den angezogenen Brunnenreliefs in gleicher Weise wieder. Diese gehören in das IV., spätestens in das III. Jahrhundert vor Christus. Seit dieser Zeit findet sich die Anordnung wiederholt auf hellenistischen und hellenistisch-orientalischen Mosaiken, wie z. B. im Pavimentfragment der Thermen von Medina ¹⁾. Bei diesem drängt die Komposition ganz unverkennbar zur Anordnung im Kreise: oben in der Mitte der alles beherrschende Kopf des Meergottes, rundherum die fahrenden Schiffe und Barken. Ähnlich ist im Grunde auch die Disposition auf dem pompejanischen Löwenmosaik aus der Casa del Centauro ²⁾; sie kehrt dann bei zwei Orpheusmosaikern aus christlicher Zeit in einer unseren Bildern näher verwandten Anlage wieder. Die erste der beiden Orpheusdarstellungen ³⁾, jetzt im Museo Nazionale zu Palermo, kann von einer heidnischen Vorlage stammen; die zweite, 1901 in Jerusalem ausgegraben ⁴⁾, ist durch und durch christlich. Doch nicht nur das Kompositionsschema, auch der Gegenstand selbst ist in der christlichen Kunst verwertet worden, wofür wir in

¹⁾ Abb. bei Gauckler in: Dictionnaire des antiquités, p. 2116, Fig. 5251.

²⁾ Monumenta Pompeiana, Taf. 73. — Nicolini, Le case di Pompeji III., Tav. 38.

³⁾ Abb. bei M. G. Zimmermann, Sizilien, II., p. 10, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 25.

⁴⁾ Vgl. Angelini, Un antico mosaico cristiano scoperto a Gerusalemme in: Nuovo Bullettino di archeologia cristiana, 1901, p. 217 ff. und Tav. VII—VIII. Dann Strzygowski, in der: Zeitschrift des deutschen Palästina-Vereins, Jahrg. XXIV, (1901) p. 139 ff., dazu Taf. 4. — Die Abbildung bei Angelini ist heller und gibt stellenweise besser die Tonwerte an als die zwar scharfe, aber überexponierte Aufnahme im Strzygowskischen Aufsätze.

einem, unseren Bildern zeitlich nächststehenden Mosaik auf der rechten Wand von S. Maria Maggiore in Rom, einen wichtigen Beleg besitzen: die sieben, auf amphitheatralisch aufsteigenden Bänken sitzenden Philosophen, unter denen als achte Gestalt der lernende Moses erscheint ¹⁾.

Ebenso ist dieses Anordnungsprinzip in der monumentalen Malerei verwendet; ich erinnere nur an die pompejanischen Wandgemälde, wie Herkules und Omphale ²⁾, zwei Mahlszenen ³⁾, eine Jagd ⁴⁾, an den von Tieren umgebenen Orpheus ⁵⁾, ein Bild, welches zu den Orpheusmosaiken der christlichen Zeit die Brücke schlägt und eine Spielgesellschaft ⁶⁾ im Triklinium, die sich in ihrer Anlage von den christlichen Agapen nicht unterscheidet. Und darin liegt für den Künstler gewiss ein fester Anhaltspunkt für eine derartige Anordnung: denke man sich das Triklinium wegreflektiert und infolgedessen die naturnotwendige Umgestaltung des Ruheaktes, erhält man das typische Schema. Das lag umsonnäher, als mit der Reminiszenz an Symposien auch die Auffassung einer gebildeten Unterhaltung verbunden war. Von fähigen Künstlern ist mit der Grundformel auch Naturbeobachtung verbunden worden, wie es z. B. Alexandros von Athen bei seiner Darstellung der Astragalspielerinnen in Herkulaneum tat ⁷⁾.

Mit besonderer Vorliebe wurde diese Formel von der christlichen Malerei namentlich bei Darstellungen des Herrn mit seinen Jüngern, angewendet. Solche Bilder finden wir häufig in den Katakomben; davon seien als Parallelen hervorgehoben, Christus mit sechs Heiligen im Deckenbild in

¹⁾ Garrucci, Storia, IV., Tav. 218. — De Rossi, Musaici cristiani, Lief. 25. —

²⁾ Monum. Pompei., Taf. 9.

³⁾ Nicolini, Case, IV (Suppl.) Tav. 12.

⁴⁾ Ebenda, II., Tav. 82.

⁵⁾ Ebenda, II., Tav. 74.

⁶⁾ Ebenda, II., Tav. 3.

⁷⁾ Abb. bei Rolfs, Neapel, I., 156, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 29. — Auch Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 91, Fig. 5.

S. Pietro e Marcellino ¹⁾, dessen Komposition der Anordnung auf der gleich zu erwähnenden Barberinischen Terrakotta vollkommen entspricht; dann das Tympanonbild eines Arkosoliums in S. Domitilla ²⁾; der Herr mit zwölf Aposteln, in der Hermeskatombe; ferner ein ganz ähnliches Arkosoliumbild desselben Ortes ³⁾, ein weiteres im Coemeterium maius, Christum unter sechs Aposteln ⁴⁾, und drei andere, den Erlöser im Apostelkollegium ⁵⁾ darstellend. Bei allen Darstellungen sitzt oder steht Christus oben in der Mitte, rechts und links reihen sich die Apostel, auf jeder Seite in gleicher Anzahl in hemizyklischer Reihe an; der Kreis ist nach unten offen.

Diese Darstellungsformel zeigt auch die Kleinplastik, deren älteste Beispiele wir in der vielbesprochenen Barberinischen Terrakotta ⁶⁾ und in der Florentiner Elfenbeinpyxis mit der Darstellung des Orpheus, die jener auf den beiden oben angezogenen Mosaiken sehr nahe verwandt ist, erhalten haben ⁷⁾. Sie bleibt in der späteren christlichen Kunst auf Konsular- und Kirchendiptychen beinahe ungeändert ⁸⁾.

¹⁾ Wilpert, Katakombenmalereien (Rom, 1904), II., Taf. 96; es stammt aus der zweiten Hälfte des III. Jahrhunderts.

²⁾ Ebenda, Taf. 148 (IV. Jhdt.).

³⁾ Ebenda, Taf. 152 (vor 337).

⁴⁾ Ebenda, Taf. 170 (IV. Jhdt.).

⁵⁾ Ebenda, Taf. 177, Fig. I (vor 350), Taf. 177, Fig. 2, (nach 350) und Taf. 225, Fig. I (nach 350). — Ausser diesen speziell hervorgehobenen sind a. a. O. noch etwa zehn andere Darstellungen hierher gehörig, unter denen jene auf Taf. 64, Fig. I besonders zu nennen ist. — Vgl. auch Grupp, Kulturgeschichte der römischen Kaiserzeit, II., 8, 129.

⁶⁾ Abb. bei Garrucci, Storia, VI., Tav. 465 — Darnach bei Kraus, Gesch. der christl. Kunst, I., 203.

⁷⁾ Jahreshefte des oesterreichischen archäologischen Instituts in Wien, IV., 128. — Venturi, Storia dell'arte, I., 441.

⁸⁾ Grupp, Kulturgeschichte II., 535. — Ein liturgisches Diptychon aus dem 9.—10. Jhdt. im Louvre zeigt in seinem unteren Felde den Psalmen diktierenden David mit vier Schreibern: der König oben in der Mitte. Siehe Molinier, Histoire générale des arts appliqués à l'industrie, I., pl. XIII. Ein zweites, aus der Sammlung Spitzer, woselbst die Assistenz hinter dem Zelebranten in zwei Reihen übereinander geordnet erscheint, ist auch bei Kraus, l. c., II., p. 18 reproduziert.

Selbst die altchristlichen Glasfabrikanten konnten das Schema nicht umgehen wie es zwei Goldgläser bezeugen ¹⁾.

Darnach kann es wol selbstverständlich erscheinen, wenn wir solchen Kompositionen auch in den *Miniaturen* begegnen. So im Vatikanischen Vergil n. 3225 auf Fol. 73^b, woselbst eine Beratung mit Askanius an der Spitze dargestellt ist ²⁾, in der Wiener Genesis das Gastmal Pharaos (Fol. 17^b), bei dem der Übergang aus der liegenden Stellung bei Tisch in die sitzende klar zutage liegt ³⁾, in der Vatikanischen Feldmesserhandschrift, wo neun Feldmesser versammelt sind ⁴⁾, im Kosmas Indikopleustes an zwei Stellen: Moses mit den Leviten und die Steinigung des h. Stephan ⁵⁾. Wenn ich schliesslich die Darstellung der Matthäuswahl im Rabulakodex der Laurentiana ⁶⁾ gedenke, habe ich wol genügend Belege geboten um behaupten zu können, dass das Kompositionsschema unserer Ärztebilder nichts Neues, sondern eine allen Kunstepochen des Orients und des Okzidents geläufige Formel gewesen ist, die vorher und nachher im Gebrauche war.

¹⁾ Garrucci, Storia, II., Tav. 187, Fig. I u. 4.

²⁾ Codices e Vaticanis selecti phototypice expressi iussu Leonis P. P. XIII. (Roma, 1899) Vol. I. Diese Handschrift wird in das IV.—V. Jhd. datiert, geht somit unserer Miniatur voran.

³⁾ Hartel-Wickhoff, Die Wiener Genesis. Beilage zum XV. u. XVI. Bande des Jahrbuches der kunsthist. Sammlungen des ah. Kaiserhauses, (1895), die farbige Tafel A (vor dem Titel) und dann nochmals Taf. 34.

⁴⁾ Beissel, Vaticanische Miniaturen (Freiburg i. B., 1893), p. 3 f., der allerdings nur von *einem* Bilde der Agrimensorenversammlung spricht, während Diez, l. c., p. 32 zwei solche kennt. Ob ein Versehen bei Beissel oder bei Diez unterlaufen ist, kann ich, ohne das Original oder die Turnèbe'sche Publikation, die mir nicht zugänglich war, eingesehen zu haben, nicht entscheiden. Es wäre jedenfalls von Interesse sicher zu wissen, dass zwei Agrimensorenbilder der ganzen Schrift vorangegangen sind, weil dadurch auch die Zweizahl solcher Bilder als üblich nachgewiesen wäre. Die Handschrift (Cod. palat. lat. 1564) ist zwar im 8. oder 9. Jahrh. zu Fulda kopiert worden, doch wird die Vorlage allgemein in das 4. Jahrhundert gesetzt.

⁵⁾ Garrucci, l. c., III., Tav. 145, n. I und Tav. 152, n. I.

⁶⁾ Garrucci, l. c., II., Tav. 128, n. I.

Ebenso verhält es sich mit den einzelnen Figuren; sie haben alle die in der griechischen und besonders in der hellenistischen Kunst übliche und besonders typische Stellung der Porträte von sitzenden Philosophen und Dichtern, nur dass sie auf einem niederen Steine, statt auf einem Sessel sitzen, ausgenommen Cheiron, der überhaupt keinen Sitz haben kann und Galenos, der durch einen Lehnstuhl ausgezeichnet ist ¹⁾, wodurch er den sitzenden Statuen sehr nahe kommt. Diesen Sessel hat der Künstler offenbar nach eigenem Geschmacke hinzugefügt, wodurch die eigentümliche Diskrepanz der Achsenverdrehung leicht erklärlich ist. Es ist ein Grund mehr zur Annahme von fertigen Vorlagen. Auch der Lehnstuhl selbst, der sich auf dem ersten Dioskuridesbilde wiederholt, ist vorgebildet. So auf einem Grabmal aus Neumagen ²⁾, auf der Florentiner Elfenbeinpyxis ³⁾, und anderen, schon von Diez (p. 42 f.) angeführten Bildwerken.

Selbst die ornamentalen Rahmen lehnen sich an ältere Vorbilder an. Sowol die einfärbigen Abschlussstreifen sind, voral bei Mosaiken und Wandgemälden, regelmässig angewendet und wol nichts anderes, als die Projektion der plastischen Profilierung von Reliefumrahmungen, die uns schon auf den ornamentalen Platten der assyrischen Bauten entgegentreten ⁴⁾. In ihrer ganzen schlichten Strenge finden wir sie als Umrahmung der *imagines clipeatae*, besonders im

¹⁾ Diesbezüglich sei auf Bernoulli, Griechische Ikonographie verwiesen: I., p. 5, 74, Münztafel I, num. 6, 7, 8, 15, 20, 21, 22; Münztafel II, num. 2, 15; II., p. 5, 147, 159; Taf. 15, 21, 28 und 30. Vgl. dagegen I., p. 221, wo er diese Analogie nicht zugiebt — was meiner Ansicht nach nicht stichhältig ist. Auch die römische Ikonographie bietet eine lange Reihe von ähnlichen Statuen, ferner Rhetoren und Konsularen, Werke, die mit der älteren Petrusstatue in den vatikanischen Grotten und mit der Hippolytusstatue die Reihe schliessen. Vgl. Kraus, I. c., I., 230 u. 232.

²⁾ Koepf, Die Römer in Deutschland, in: Monographien zur Weltgeschichte, Bd. XXII, p. 130 u. 131.

³⁾ Venturi, Storia dell'arte, I., 441.

⁴⁾ Vgl. Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 49 u. a. — Schreiber, die hellenistischen Reliefs, Taf. 102.

5.—7. Jhdt. häufig ¹⁾. Ja sogar den fünfteiligen Bau, mit einer Kernleiste und zwei Umfassungslinien finden wir ausser beim Philosophenmosaik von Sarsina besonders typisch durchgeführt beim berühmten Löwenmosaik der Casa del Centauro ²⁾. Hier ist alles nur mit zwei Farben bestritten, während unser Künstler auf eine farbenprächtige Wirkung hinarbeitet.

Die Kernleiste mit dem buschigen, bandumwundenen Kranze der Cheirongruppe finden wir schon auf dem Torus der Trajanssäule in Rom ³⁾, häufig bei hellenistischen Reliefs, namentlich auf Sarkophagen ⁴⁾, ferner auf pompejanischen Wandmalereien ⁵⁾ und endlich auf Miniaturen, wofür der Wiener Rufinuskodex (n. 847) ein Beispiel bietet ⁶⁾. Über die Eckstücke soll tiefer unten berichtet werden.

Besonders häufig ist das Vierblattmuster der Galenosgruppe auf älteren Monumenten. Das Motiv ist zweifellos orientalisches und ist in der Form, wie es später in der griechischen, hellenistischen und byzantinischen Kunst Verwendung fand, nur eine mit Hilfe der Kreislinie konstruierte Abkürzung der typischen mehrzackigen Rosette des alten Orients ⁷⁾. Die

¹⁾ Garrucci, l. c., III., Tav. 108 ff. Strzygowski, Orient oder Rom, Taf. 1. — Ein dreifarbig umrahmtes Bild des h. Gregorius in *Nuovo bullettino di archeologia cristiana*, 1907, Tav. IX. und Christus zwischen den eucharistischen Gestalten ebenda, Tav. I.; nicht zu gedenken der Darstellungen auf christl. Goldgläsern und auf orientalischen, besonders koptischen Stoffen.

²⁾ *Monum. Pompeiana*, Tav. 73. — Übrigens kehrt dieser Aufbau auch bei anderen, gross angelegten Pavimentmosaiken, wieder. Vgl. Gauckler in: *Dictionnaire des antiquités*, p. 2088 ff.

³⁾ Petersen, Vom alten Rom, p. 47, in: *Berühmte Kunststätten*, Bd. I.

⁴⁾ Robert, Die antiken Sarkophagreliefs, II., Taf. 9, Fig. 21 c. — Taf. 13, Fig. 24 a. — Taf. 28, Fig. 69. — III/1., Taf. 36, Fig. 126 a, u. a. m.

⁵⁾ Nicolini, Case, II., 9, IV., 13.

⁶⁾ Publiziert mit farbigen Reproduktionen von F. Wickhoff in: *Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des ah. Kaiserhauses*, Bd. XIV., p. 196 ff.

⁷⁾ Vorgebildet ist dieses ornamentale Element auf dem Innenfelde einer assyrischen Dekorationsplatte, wo es als Flächenmuster verwendet ist. Place, *Ninivé et l'Assyrie*, III., pl. 49. Auf einer Fussbodenplatte aus Ninive erscheint es als Vierblatt (Layard, *A second series of monuments of Niniveh*, pl. 56). Wahrscheinlich sind die aus vier Knospen gebildeten Vierblattelemente unter

hellenistische und die byzantinische Kunst, besonders im christlichen Orient, scheint das ornamentale Element unverändert in seinen Bestand aufgenommen zu haben; denn so erscheint das Vierblatt auf aegyptisch-byzantinischen Stelen ¹⁾ und auf spätrömischen Bronzen ²⁾.

Auch in der Kleinkunst des Orients finden wir es, in Beinritzung und Farben ausgeführt, auf einem aegyptisch-byzantinischen Brautkästchen wiederholt verwendet ³⁾. Ein Teil der Rahmung an der Türe von S. Sabina bietet den Beleg für sein Eindringen in die christliche Skulptur zu Rom ⁴⁾. Wunder nehmen kann der letzte Umstand nicht, da das Motiv auf den Pavimentmosaiken von Horkstowhall, Nîmes, Oudna und Saint-Leu (= Portus Magnus) ⁵⁾, ferner im Dom zu Parenzo ⁶⁾, und schliesslich, schon etwas eckig umgestaltet, von Nennig bei Trier ⁷⁾ verwendet erscheint. Wie die christliche Skulptur kennt das Ornament auch die Malerei im Osten und im Westen: wir finden es in einer Krypta des 4. Jahrhunderts in Kyrene ⁸⁾ wie in der Bogenleibung eines Arkosoliums der Domitillakatakombe aus derselben Zeit ⁹⁾.

dem bekannten Stierfrieze ebenso aufzufassen (Layard, *The monuments of Niniveh*, pl. 87). Als Streuelemente und Reihungen findet man sie auf kyprischen Vasen bei Palma di Cesnola, I. c., II., pl. 108, 110, 119 u. 146. Vgl. ferner Brunn, *Griechische Kunstgeschichte*, I., 34, 54, 109, 131, 139, 142.

¹⁾ *Mémoires de la mission archéologique française*, III., pl. 81. — Crum, *Coptic monuments in: Catalogue général des antiquités égyptiennes du musée du Caire*, IV., n. 8633.

²⁾ Riegl, *Spätrömische Kunstindustrie*, Taf. 21—23 (Keilschnittbronzen, zwei Schnallen und ein Gürtelbeschlag).

³⁾ Strzygowski, *Koptische Kunst*, in: *Catalogue général des antiquités égyptiennes du musée du Caire*, B. XII., p. 130, Fig. 189, und Taf. 11—13.

⁴⁾ Venturi, *Storia dell'arte*, I., 355.

⁵⁾ Gauckler in: *Dictionnaire des antiquités*, p. 2100—2114 (Fig. 5247—5250).

⁶⁾ Neumann, W. A. u. I. Wlha, *Der Dom zu Parenzo*, (Wien, 1902) Taf. 49.

⁷⁾ Baumeister, *Denkmäler des klassischen Alterthums*, II., p. 931.

⁸⁾ Kraus, I. c., I., 85.

⁹⁾ Wilpert, I. c., II., Taf. 230 (Fig. b).

Es wäre paradox gewesen, wenn die malende Kleinkunst bei ihren ornamentalen Kompositionen nicht auch zu diesem Elemente gegriffen hätte. In der Tat finden wir, ausser am Rahmen unserer Galenosgruppe das Element, konstruktiv genau so hergestellt, in der Wirkung aber schütterer, im Tympanon eines ornamentalen Bogens über dem Fragmente eines Eusebiusbriefes im Britischen Museum und als Abschlussfries der Wand im Noebilde der Wiener Genesis ¹⁾.

Was schliesslich den Goldgrund betrifft, dominiert dieser schon im Mosaik jener Zeit, und dürften die beiden Bilder, die mit Ausnahme des Maasstabes sozusagen nichts miniaturrenhafte an sich haben, in einem Mosaik als fertige Kompositionen vorgelegen und vom Miniaturenmalers kopiert worden sein. Dem Mosaikstile gehört auch die helle, schillernde Farbengebung an.

Wir haben uns also an der Hand von Analogien und Parallelen überzeugt, dass für die künstlerische Anlage der Bilder sowol ältere, fertiggestellte Gesamttypen, als auch eine Summe von allerdings geschickt verwendeten figürlichen und ornamentalen Einzelheiten herangezogen wurden.

Etwas anders liegt für uns die ikonographische Seite. Durch die alten Majuskelbeischriften ausserhalb der Rahmen ist die Absicht des Künstlers, je sieben Ärzte darzustellen, klipp und klar bekundet. Und nicht nur das, sondern wir wissen auf Grund dessen auch genau, welche Persönlichkeit er porträtieren wollte.

Eine andere Frage aber ist es, ob der Künstler tatsächlich die richtigen Bildnisse brachte und ob er sie bringen konnte. Die Meinungen darüber sind geteilt. Während sie Visconti für tatsächliche Bildnisse hält, auch eine Begründung für seine Ansicht beibringt, indem er auf den seit der Ptolomäerherrschaft bestehenden Brauch, kostbar ausgestattete Bücher mit den Porträten der Autoren zu schmücken, hinweist, sogar

¹⁾ Add. 5111, Fol. 10^a. Neuestens bei Haseloff, Codex purpureus Rossanensis, p. 44 reproduziert, wozu p. 138, Anm. 63 die Litteratur. — Hartel-Wickhoff, Die Wiener Genesis, Taf. 6.

unser Galenosbild mit dem vermeintlichen Porträt auf einer Commodusmünze zusammenhält und übereinstimmend findet, stellt sich Bernoulli dieser Frage skeptischer gegenüber. Er macht darauf aufmerksam, dass jenes Bild auf dem Revers der Commodusmünze nach neueren Untersuchungen nicht Galenos, sondern den Heros von Pergamos darstelle. Damit freilich fällt die einzige Möglichkeit, unser Porträt kritisch zu vergleichen, weg. Wir haben demnach bis jetzt kein einziges sicher überliefertes Porträt von unseren beiden Ärztekreisen und müssten eben diese als authentisch ansehen, wenn wir die Porträtähnlichkeit zugäben.

Die individuelle Charakteristik in den Gesichtszügen unserer Ärztebilder ist ganz offenkundig, sodass Bernoulli seine skeptisch gehaltene Auseinandersetzung über den Bildnisscharakter damit schliesst, dass er die Möglichkeit von Porträtzügen zugibt, nur wäre es unmöglich, das Authentische herauszuschälen ¹⁾.

Es kann kein Zweifel darüber obwalten, dass wir Porträte vor uns haben, nur ist es unmöglich zu sagen, wie viele von ihnen authentisch sind, und noch weniger, inwieweit sie die Treue der Züge bewahren. Wir müssen entschieden mit der *Möglichkeit* rechnen, dass unter den vierzehn Ärztebildern einige authentisch sein können. Von vorneherein ist die Authentizität nur bei Cheiron und bei Machaon ausgeschlossen; uns berührt es eigentümlich, beim Letzteren den intelligentesten Kopf zu finden. Dass zu diesem Idealporträt des homerischen Heilkünstlers ein realer Grieche, etwa aus Alexandrien, Modell stand, dürfte kaum bestritten werden können ²⁾.

Der Miniaturist hatte jedenfalls traditionelle, wenn auch nicht immer gut beglaubigte oder authentische Vorlagen zur Hand, mit denen er aber ziemlich willkürlich verfuhr oder sich nicht gleichgiltige Versehen zu schulden kommen liess. Man ver-

¹⁾ Bernoulli, l. c., II., 219 ff. — Diesen Ausführungen schliesst sich auch Diez, l. c., p. 37 f. an.

²⁾ Jedenfalls hatte unser Künstler ein anderes Modell oder Vorbild zur Hand, als der Illustrator der Mailänder Ilias, der Machaon in seinem Berufetätig darstellt. Vgl. A. Mai, Iliadis fragmenta antiquissima, Taf. 15.

gleiche das Dioskuridesbildniss in der Galenosgruppe mit dem im zweiten Dioskuridesbilde; man wird die gleiche Typik, besonders im Gesichte, nicht zu verkennen vermögen. Umso frappanter ist der Unterschied zwischen diesen beiden eben genannten und der Figur im ersten Dioskuridesbilde, trotzdem diese letztere beischriftlich ebenfalls als Dioskurides bezeichnet ist. Sie stimmt am besten mit dem Bilde des Nigros in der Cheirongruppe ¹⁾. Eine befriedigende Erklärung hierfür ist kaum möglich. Ich denke zunächst an ein lokales Versehen beim Kopieren; denn beide, sowol Nigros wie Dioskurides, haben auf den Ärztebildern, also auch auf ihrer Vorlage, in der rechtsseitigen Oberecke ihren Platz. Jedenfalls wäre ein solcher Fehlgriff nicht merkwürdiger als die Tatsache, dass uns der Maler in zwei nacheinanderfolgenden Bildern grundverschiedene Gesichtszüge bietet und verlangt, dass wir beide für dieselbe Persönlichkeit halten. Was wir daraus mit Sicherheit entnehmen können, ist das Vorgehen des Malers, der sich immer an gegebene Vorbilder hält. Wie er es bei diesen beiden Bildern tat, so ging er höchst wahrscheinlich auch bei den anderen zu Werke ²⁾. Dagegen muss es unentschieden bleiben, ob und wie viel der Künstler aus Eigenem dazu getan hat. Doch kann der Anteil seiner Schaffenskraft kein sehr bedeutender sein. Die Tätigkeit der Buchillustratoren stand, wie die erhaltenen Bilderhandschriften beweisen, mehr auf gewerbsmäs-

¹⁾ Anders sah v. Premenstein (oben, p. 72 und 113) der im ersten Dioskuridesbilde Krateuas annimmt. Aber die beiden Physiognomien sind in ihren Einzelheiten wesentlich verschieden; man vergleiche die hohe, über der Nase etwas eingetiefte Stirne, die horizontal laufenden Augenbrauen und die ausgeprägte Adlernase bei Krateuas in der Galenosgruppe und halte dagegen die kugelig gewölbte Stirne, die bogenförmig geschwungenen Augenbrauen und die breitrückige Nase beim „Dioskurides“ vor der Heuresis einerseits, beim Nigros in der Cheirongruppe andererseits; ich vermag mich dieser Meinung nicht anzuschliessen.

²⁾ Der Ansicht Bernoullis II., 221 kann ich nicht beipflichten; die Untersuchung hat ergeben, dass die Bilder sowol als Ganzes wie auch in den Einzelheiten auf vorgebildeten Typen beruhen. Vgl. auch den Brief Brunns (de dato Rom, 6, III, 1858) in Ritschels Kleine philologische Schriften, III., 580.

sigem als auf künstlerischem Standpunkt. Das waren keine Miniaturenmaler, wie etwa ein Perugino, Pinturicchio, Mielich, Hufnagel u. a., sondern sichere, manuell geübte Zeichner und technisch geschulte Koloristen, grösstenteils ohne eigene Ideen. Sie übten ihre Kunst vorwiegend handwerksmässig unter der Leitung eines künstlerisch vielleicht höher stehenden, immer aber unternehmenden Inhabers einer Werkstatt, der zugleich mit Vorlagen für jene Darstellungsgebiete, für die er sie engagieren wollte, versorgt war. Diese Vorlagen kopierten bewährte Kunstwerke ebenso, wie von der Mode geforderte Bilder und machten die Runde durch die entlegensten Gebiete, mitunter schon als Entwürfe ¹⁾. Auf solche Vorlagen sind wol kurze und summarische Malanweisungen, die für den ausführenden Künstler, sei es vom Schreiber des Buches, sei es vom Besteller oder vom Meister hingestellt wurden, zurückzuführen; ich halte sie für Andeutungen, welche Komposition, beziehungsweise welches Stück aus der Vorlagensammlung hervorgeholt und kopiert werden soll ²⁾. Dieser Umstand beweist aber auch, wie geschäftsmässig selbst bei so vorzüglich illustrierten Büchern, wie es die Italaübersetzung war, vorgegangen wurde, geschweige denn bei Kodizes, die am Lager irgend eines Bibliopolen feilgeboten wurden. Es wäre unter diesen Umständen verfehlt, Bezieh-

¹⁾ Die Sitte, Bilder sowol zur Begutachtung als auch behufs der Anfertigung von Kopien zu verschicken, bestätigt der 32. Brief des h. Paulinus von Nola († 431), in dem der Austausch von Kopien und Entwürfen zwischen Paulinus und dessen Freund Severus, einem Priester von Primuliacum in Aquitanien, behandelt ist. (Migne, Patr. lat. Bd. 61, oder im Corpus script. ecclesiasticorum, Bd. XXX, Ausgabe von W. v. Hartel). — Für Andeutungen über Werkstätten vgl. Hartel-Wickhoff, Wiener Genesis, p. 88. — Kraus, l. c., I, 447. — Thiele, De antiquorum libris pictis, und Thiele, Antike Himmelsbilder, p. 1 ff.

²⁾ Einen überaus wertvollen Beleg für ein solches Vorgehen hat V. Schultze in seiner Arbeit: Die Quedlinburger Itala-Miniaturen, p. 6 f. beobachtet und mitgeteilt. Ich für meinen Teil bin beinahe überzeugt, dass die flüchtig hingeworfenen Buchstaben bei unseren Pflanzenbildern denselben Zweck verfolgen. Vgl. oben v. Premerstein, p. 55.

ungen und Abhängigkeitsverhältnisse zu negieren, die wir kulturgeschichtlich vorauszusetzen gezwungen sind.

Die beiden Gruppen setzen sich aus Ärzten zusammen, deren Lebenszeiten sich auf etwa fünf Jahrhunderte verteilen, aus Männern, die den verschiedensten Richtungen ihrer Wissenschaft angehörten und ungleichen Ruf genossen. Keiner ist aus der Zeit vor Mitte des 3. Jahrhunderts vor Christus, — vorausgesetzt, dass Apollonios von Memphis gemeint ist — und die Reihe schliesst mit Galenos, also mit Beginn des 3. Jahrhunderts nach Christus. Die Verteilung auf den beiden Tafeln ist weder eine chronologische noch auf Grund der wissenschaftlichen Richtungen geordnete; sie erscheint auf den ersten Blick wahllos.

Die Zusammenstellung gewinnt aber an Klarheit, wenn man sie mit dem Inhalte des Buches in Verbindung bringt. Die Cheirongruppe enthält Gewährsmänner Galenos', die er nennt oder sich sogar eingehend mit ihnen beschäftigt. Einer von ihnen, Pamphilos, steuerte sogar zum Inhalte unserer Handschrift die an der Spitze jeder Pflanzenbeschreibung stehenden Synonyma bei. Da Galenos auf dem zweiten Bilde als Hauptrepräsentant der medizinischen Wissenschaft, für welche unser Pflanzenbuch ein Hilfswerk bildet, dargestellt ist, so erscheinen auf dem ersten seine Vorarbeiter, die zum Inhalte unserer Handschrift in einer entfernteren Beziehung stehen. In der Galenosgruppe sind jene Ärzte und Botaniker vereinigt, von denen die meisten im Kodex mit ihren Werken vertreten sind. Aus Galenos' und Krateuas' Schriften sind Exzerpte vorhanden, auf Ruphos geht der Grundtext des Gedichtes über die Heilkraft der Pflanzen, auf Nikandros jener zu den Theriaka und Alexipharmaka zurück, aus Dioskurides ist der grösste Teil der Pflanzenbeschreibungen geschöpft. Nur Apollonios und Andreas sind nach dem jetzigen Stande der Forschung noch in kein sicheres Verhältniss zu bringen und ich stehe nicht an, diesen Umstand nur unserer mangelhaften Kenntnis ihrer Werke zuzuschreiben.

Im Bilde sind die einzelnen Ärzte durch ihren Blick in

nähere Beziehungen gebracht. Das dürfte kaum zufällig oder rein künstlerischen Motiven entsprungen sein. Auf dem ersten Bilde ist Cheiron ebenso wie Galenos auf dem zweiten, ausser Verbindung mit den übrigen; dagegen sind in Beziehung gestellt: Machaon und Nigros, wie ich vermute, auf Grund sagenhafter Suppositionen: Machaon ist ein Asklepiade, Nigros Schüler des Asklepiades. Ferner: Pamphilos zu Mantias, Xenokrates zu Herakleides und Mantias. Im zweiten Bilde Krateuas zu Dioskurides, Apollonios und Andreas zu Nikandros, Ruphos zu Krateuas; Nikandros aber scheint nur das Resultat seines Experimentes mit der Schlange zu beobachten. Fassen wir nun alle diese Beobachtungen kurz zusammen, so werden wir sagen dürfen, dass unsere beiden Ärztebilder sowol im Kompositionsschema als auch in den Einzelheiten nach älteren Vorbildern zusammengestellt sind, dass sie in dieser Auswahl und Anordnung für einen ähnlichen Zweck, wie sie ihn in unserer Handschrift erfüllen, nämlich die Autoren der behandelten Disziplin zu veranschaulichen, zusammengestellt wurden — ich denke etwa als musivische Tafeln in einer Ärzteschule — und von dort in den Archetyp, der unserer Handschrift zugrunde liegt, als Miniatur aufgenommen wurden. Es ist möglich, dass wir einzelne Kopien späterer Ordnung aus Varro's *Hebdomades* oder aus Atticus' *Liber annalis* vor uns haben, wenngleich nicht in entsprechender Treue, die ja nach dem Durchlaufen mehrerer Zwischenstufen von ihrer Ursprünglichkeit einen bedeutenden Teil einbüßen musste. Diese Zusammenstellung, wie sie vorliegt, kann vor dem 3 Jhdt. nach Chr. nicht gemacht worden sein, weil Pamphilos und Galenos mitaufgenommen sind: sie ist, soweit bis jetzt bekannt, nur in unserem Kodex erhalten.

Was schliesslich die Siebenzal, die auch auf anderen Gruppenbildern wiederkehrt, betrifft, hat mich die klar vorgetragene Ansicht Heinrich Brunn's vollständig überzeugt. Er führt sie auf die *Hebdomaden* Varro's zurück. Ich wüsste keine ansprechendere Erklärung zu bieten. Wahrscheinlich ist ja diese Art der Gruppierung keine Varronische Erfindung

und dürfte tiefer begründet sein, da ja die Siebenzal in der orientalischen Kultur eine hervorragende Rolle spielte ¹⁾).

Über die technische Seite soll tiefer unten zusammenhängend gehandelt werden; hier sei nur bemerkt, dass bei den beiden Ärztebildern wol eine umfassende Absplitterung und Abreibung der Farbe, dagegen beinahe gar keine Übermalung statthatte, ausgenommen vielleicht das Hinterhaupt Galenos'. Doch ist es sehr unwahrscheinlich, dass die undeutlich vertriebene Stelle durch späteren Auftrag herbeigeführt wurde, sondern, wie schon oben bemerkt, dadurch, dass die ursprüngliche Malerei nass geworden war und in diesem Zustande, etwa bei einem Versuche die Stelle zu trocknen, den Schaden erlitt. Ausserdem haben die 1400 Jahre nach und nach einen kenntlichen Schmutzschimmer beigesteuert.

II.

In eine nähere und deutlichere Beziehung zum Inhalte des Buches rückte der Künstler die beiden *Dioskuridesbilder*. Sie sind für uns von doppeltem Interesse; sie erhärten einerseits unsere obigen Behauptungen über die Herkunft der beiden Ärztebilder. Wären diese für unseren Kodex neu kom-

¹⁾ Vgl. auch Diez, I. c., p. 36. Ob Varro auf die Pleias der späteren Litteraturhistoriker, in der sieben der besten Tragiker zusammengefasst erscheinen, unmittelbar als sein Vorbild zurückgriff, ist kaum zu entscheiden, könnte aber immerhin möglich sein. Dagegen finde ich Diezens Behauptung von der Präponderanz der Siebenzal in der spezifisch christlichen Kunst doch etwas zu einseitig betont. Dass sie oft vorkommt ist richtig; aber oft ist nur Platzmangel Schuld daran, dass nicht mehr Personen Aufnahme fanden. Den vier Fällen auf christl. Goldgläsern (bei Garrucci, II., Tav. 187) wo Christus inmitten von sechs Aposteln dargestellt ist, einer Darstellung auf dem Brescianer Reliquiar, dem Egbert-Kodex und einigen Fällen in der Katakombenmalerei stehen beinahe zallose andere gegenüber, wo Christus von zwei bis zwölf Personen umgeben erscheint. Vgl. Garrucci, I. c., II., Tav. 188—190. Wilpert, I. c., II., Taf. 7—9, 18, 56, 58, 60, 71, 73, 80, 82, 148, 152, 177, 225 u. a. Doch wird wieder zuzugeben sein, dass der Synkretismus solche Darstellungen mit sieben Personen förderte, wobei man aber auch den Einfluss Varro's und der von ihm formell abhängigen Litteratur nicht zu gering einschätzen darf.

poniert, oder wenigstens die dargestellten Ärzte ausgewählt worden, dann müssten wir eine anders disponierte Zusammenstellung erwarten; zumindest müsste Dioskurides, der Hauptautor, eine hervorragendere Stelle in der Gruppe erhalten haben. Das ist nun nicht der Fall. Der Künstler hat das wol empfunden und hat zwei neue Bilder komponiert, die den Inhalt des Buches nicht nur als einen medizinischen überhaupt, sondern als die Schrift Dioskurides' über das Spezialgebiet der Medizinalkräuter bildlich näher charakterisieren sollten. Durch diesen Umstand beanspruchen sie weiter unsere Aufmerksamkeit.

Auf den ersten Blick fällt der wesentlich abweichende Stil dieser Bilder gegenüber jenem der beiden Ärztegruppen in die Augen. Der Künstler war hier mehr auf sich selbst angewiesen, er hatte offenbar keine fertige Vorlage, die er hätte kopieren können. Er erzählt in der Formensprache und Kompositionssyntax seiner Zeit, verrät aber nichtsdestoweniger, dass er seine Darstellung nach älteren Mustern gestaltet hat.

Inhaltlich hatte der Künstler eine Fülle von ähnlichem Material vorliegen. Es sind Darstellungen, auf welchen zwei, bisweilen auch mehrere Personen vereinigt sind; in allen Fällen sind aber zwei derselben dadurch in engere Beziehung zu einander gebracht, dass die eine von ihnen spricht oder deutet, die andere darauf Acht hat. Der passive Teil erhält eine Weisung, die Enthüllung eines Geheimnisses, eine Erklärung unentwirrbarer Verkettungen von Umständen, eine Offenbarung der Zukunft, eine Traumdeutung, oder er wird angebetet, beziehungsweise verehrt. Mitunter bedient sich der aktive Teil auch leicht darstellbarer, realer Beigaben. Es sind Darstellungen die man »Inspirationsbilder« nennen könnte, wenn dieser Ausdruck auch nicht in jedem Falle genau zutreffen wird.

Sie sind in der altorientalischen Kunst vorgebildet, wie z. B. Seti von Ramses II. verehrt ¹⁾, oder der Priester Phinasi von Ma beraten ²⁾, um nur zwei Belege aus der

¹⁾ Perrot et Chipiez, *L'art dans l'antiquité*, I., 25.

²⁾ Ebenda, I., 253.

ganzen Reihe altägyptischer Bilder hervorzuholen, denen sich eine mindestens ebenso lange Serie aus den altassyrischen und chaldäischen Reliefs anschliessen liesse.

Auf altgriechischen Skulpturen begegnen wir ihnen wieder; so auf einer Metopenplatte von Selinunt: Perseus tödtet Medusa, hinter ihm steht Athene, die ihm mit ihrem Rate hilft ¹⁾; sodann auf der bekannten dorischen Grabstele, auf welcher überdies der Verstorbene in Stellung und Armgeste lebhaft an Dioskurides vor der Heuresis erinnert, nur hält seine Rechte einen Kantharos. Das berühmte eleusinische Basrelief, das die Unterweisung des Triptolemos im Getreidebau durch Demeter und Kore darstellt, ist für unseren Fall, was den wesentlichen Inhalt betrifft, geradezu typisch ²⁾. Weitere inhaltlich hierher gehörige Darstellungen bieten ausser den attischen Grabstelen und Reliefs auch geschnittene Steine, wie die Verlobungsszene ³⁾, in welcher sich der Jüngling und das Mädchen die Hände reichen, während eine dahinter stehende Gestalt den Akt leitet. Die Terenzillustrationen mit agierenden Schauspielern ⁴⁾ und mehrere Bilder im älteren Vergil der Vaticana (n. 3225), wie Aeneas, dem die Penaten erscheinen, die Sibylle mit Aeneas und Achates, die Trojaner und Latiner vor Latinus, Juno mit der Furie verhandelnd ⁵⁾, bieten derartige Beispiele aus dem Gebiete der klassischen Miniaturmalerei.

¹⁾ Ebenda, VIII., 487 und sonst oft.

²⁾ Ist, wie die spartanische Stele, beinahe in allen Publikationen über griechische Kunst, von der grossen Bruckmann'schen bis zu den kleinen Schulbüchern herab, reproduziert. So bei Colignon—Friesenhahn, Handbuch der griechischen Archäologie, p. 127.

³⁾ Colignon—Friesenhahn, l. c., p. 283. — Auf die attischen Grabstelen ist Diez, p. 38 ff. näher eingegangen. Als Vertreter der übrigen klassischen Skulptur sei hier das Relief im Louvre, Homer zwischen den Personifikationen der Ilias und der Odyssee (Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 226) genannt.

⁴⁾ Codices graeci et latini photographice depicti, Tom. VIII., Taf. 3, 4, 7—27, 32—37, 49—54, u. a.

⁵⁾ Codices e Vaticanis selecti phototypice expressi iussu Leonis P. P. XIII. Vol. I., fol. 28a, 45b, 63a, 64b.

Aber auch formell finden sich viele Analogien, besonders in der hellenistischen Kunst, von wo aus sie sich auch in die christliche Kunst zuweilen recht wenig verändert, gerettet haben.

Es sei diesbezüglich auf das Relief der Villa Ludovisi, Paris und Oinone darstellend, sowie auf dessen dem römischen Geschmacke entsprechendere Wiederholung im Palazzo Spada hingewiesen ¹⁾. Auf beiden ist Paris im Profil, die zu ihm sprechende Oinone en face dargestellt; neben den beiden ein Schiff, eine reale Beigabe zur Verdeutlichung der Szene.

Unserem ersten Dioskuridesbilde steht in der Anlage das lateranische Menanderrelief überaus nahe ²⁾. Der Dichter sitzt links auf einem Sessel; vor ihm steht ein Tisch, auf dem zwei Masken liegen; eine hat er auf die l. Hand genommen um sie sinnend zu betrachten; r. steht eine bekleidete weibl. Gestalt, die als Muse oder als Menandros' Geliebte, Glykera, gedeutet wird. In der erhobenen Rechten hält sie einen, jetzt abgebrochenen Gegenstand, nach älteren Abbildungen eine Rolle. Der l. Arm ist auf die Hüfte gestützt, Zeige- und Mittelfinger der Hand sind leicht ausgestreckt, die beiden letzten eingebogen. Sie steht gegen den Beschauer en face, der Kopf ist aber dem Dichter nach l. zugewendet. Den Hintergrund bildet eine Architektur, oben von einem durch flache Buckeln gezierten Gesimse abgeschlossen, von dem buschige Festons herabhängen. Hinter dem Oberkörper der weibl. Gestalt ist ein rechteckiges Gerähm sichtbar. Es sind demnach schon hier alle wesentlichen Bestandteile des ersten Dioskuridesbildes enthalten und auch die Anordnung ist diesem sehr nahe verwandt. Ein Pendant zu dieser Skulptur ist uns in einem Relief der Sammlung Pourtalès, dem sogen.

¹⁾ Baumeister, Denkmäler, II., 1169 (Fig. 1360) u. IV., 1635 (Fig. 1696).

²⁾ Öfter abgebildet; so bei Bernoulli, l. c., II., Taf. 15. — Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 67. — Petersen, Vom alten Rom, in: Berühmte Kunststätten, I., p. 130. — Schreiber, Die hellenistischen Reliefs, Taf. 84. — Vgl. Diez, l. c., p. 40, der in diesem Relief noch eine Darstellung des Dichters Philiskos annimmt, eine Ansicht, die nach Studniczka's Untersuchungen bei Bernoulli, II., 143 widerlegt und, soviel ich sehe, allgemein aufgegeben ist.

»siegreichen Theaterdichter« erhalten ¹⁾, wiewol dieses vom äusserlichen Schema unseres Dioskuridesbildes weiter entfernt ist, als das erstbesprochene. Der Dichter sitzt auf einem Stuhle und wendet sich nach rückwärts, wo eine weibl. Gestalt, vielleicht als Muse anzusprechen, ein Tamburin schlagend, herantanz; vor ihm ist ein flötenspielender Putto, hinter dem abschliessenden Vorhange kommt ein Pan mit einer offenen Schriftrolle hervor. Das Sichzurückwenden zur weiblichen Gestalt finden wir im zweiten Dioskuridesbilde, sogar in etwas übertriebenem Maasse, aber in demselben Sinne, beim Maler verwendet.

Viel näher noch, als das Menanderrelief, steht dem ersten Dioskuridesbilde die Darstellung auf einem Londoner Sarkophagfragment, das aus dem Ghetto in Rom stammt. Hier haben wir einen architektonischen Hintergrund, ähnlich verteilt, wie auf unserem Bilde: die Hauptperson sitzt auf dem Relief vor einer giebelabgeschlossenen Nische, wie Dioskurides vor einer rahmenumschlossenen Wand; die weibliche Gestalt des Reliefs steht vor einem giebellosen, einspringenden Zwischenteile, die Heuresis auf unserem Bilde vor einem niedrigeren Seitenflügel. Der Bühnendichter auf dem Relief sitzt, wie unser Dioskurides, auf einem Stuhle und hat die Füsse auf einen Fusschemel gesetzt. Aus der Rolle in seiner Linken liest er, während sie Dioskurides auf das Knie stützt; die Rechte des Dramatikers ist im Sprechgestus erhoben, nur weniger intensiv, als beim Dioskurides. Die weibl. Gestalt steht en face, den Kopf gegen den Dichter gewendet und hält in der Rechten eine Maske hin, ganz ähnlich wie die Heuresis ihren Alraun; die l. Hand greift in einen Faltenbausch am Beckenansatz, während die Heuresis, mit dem ähnlich nach abwärts gerich-

¹⁾ Schreiber, l. c., Taf. 86. — Diez, l. c., p. 39 zieht auch das Kapitolinische Relief mit Apelles und der sich ihm enthüllenden Pankaspe heran. Das Erstaunen des Künstlers über die Schönheit seines Modells ist wol ganz richtig, doch glaube ich besser zu tun, wenn ich dieses Relief zur Vergleichung nicht heranziehe, es sei denn als Analogie für die Malszene auf dem zweiten Dioskuridesbilde, wo es sich ebenfalls um eine natürliche Vorlage handelt.

teten Arm auf den verendenden Hund hinweist ¹⁾. Der Tisch zwischen dem Dichter und der weibl. Gestalt ist auch auf dem Relief beseitigt. Eine ähnliche Inspiration ist auf dem Kopfe einer Memorialstele über den Bündnissvertrag zwischen Athen und Kerkyra dargestellt, wo sich einem sitzenden Manne, dem personifizierten Demos Athens, Kerkyra unter Athena's Leitung entschleiert ²⁾.

In dieser letzten Redaktion ist diese Art von Darstellungen auch in die christliche Skulptur gelangt. Wir begegnen solchen Szenen auf einem römischen Sarkophage des Palazzo Feoli ³⁾, auf einem Ravennater ⁴⁾ und auf einem Pisaner Exemplare ⁵⁾, wesentlich immer unbestreitbar gleich, im Akzidentalen allerdings lokal gestimmt; aber selbst darin stimmen die beiden Sarkophage aus Rom und Pisa bis auf Geringfügigkeiten überein. Auf christlichen Malereien kommt die Darstellung nur inhaltlich, formell gleich dagegen seltener vor; verwandt sind die Gerichtsszene in der Hermeskatombe ⁶⁾ und die Susannaszene aus Pietro e Marcellino ⁷⁾, beide dem 4. Jahrhundert angehörig; am nächsten kommen jedoch die Verkündigungsbilder, die seit dem 3. Jahrh. öfter wiederkehren ⁸⁾.

In der Miniaturmalerei selbst können wir ganz ebenbürtige Vorläufer unserer Dioskuridesbilder finden. So z. B. im

¹⁾ Neuerdings abgebildet bei Strzygowski, *Orient oder Rom*, p. 51.

²⁾ Colignon—Friesenhahn, l. c., p. 194.

³⁾ Garrucci, l. c., V., Tav. 370, Fig. 4.

⁴⁾ Ebenda, V., Tav. 371, Fig. 2.

⁵⁾ Ebenda, V., Tav. 370, Fig. 3. — Auf weitere ähnliche Fälle hat Diez, l. c., p. 41 hingewiesen, obschon ich nicht alle hier heranziehen könnte.

⁶⁾ Wilpert, *Katakombenmalereien*, II., 247.

⁷⁾ Ebenda, II., 232. — Diese Darstellung muss aber, nach den koptischen Stoffresten zu urteilen, in der christl. Kunst der ersten 6 Jahrhunderte viel verbreiteter gewesen sein, als wir aus den Monumenten belegen können. Vgl. Strzygowski, *Orient oder Rom.*, p. 90 ff. — Forrer, *Römische und byzantinische Seidentextilien*, (1891) und Forrer, *Die frühchristlichen Altertümer*, etc. (1893). — Mantuani, *Altägyptische Textilien* in: *Mitteilungen des nordböhmischen Gewerbemuseums in Reichenberg*, 1901.

⁸⁾ Kraus, l. c., I., 187 ff.

Vossianus zu Leiden (4° n. 38), wo das Titelbild zu Terenz' *Andria* einen Mann (Terenz?) zwischen zwei weiblichen Gestalten sitzend zeigt; mit einer derselben ist er im Gespräch, während die andere sinnend das Kinn mit der Hand stützt. Und den Prolog zu demselben Stücke schmückt ein Bild, in dem man einen Schreiber und den ihm diktierenden Dichter sieht — eine Darstellung, wie sie idealisiert auf unserem zweiten Dioskuridesbilde sich wiederholt ¹⁾. Auch der ältere Vatikanische Vergil gehört mit seiner *Didoszene* hierher ²⁾. In der christlichen Miniaturmalerei ist die *Josuarolle* ³⁾ reich an solchen Detailszenen, die in der frühmittelalterlichen Buchmalerei, z. B. in einer *montecassinensischen Benediktszene*, wiederkehren ⁴⁾. Ja, sie scheinen noch im tieferen Mittelalter zähe fortvegetiert zu haben, wie uns eine Kopie des XIII. Jhdts. im Kod. 93 der Wiener Hofbibliothek, einen Arzt darstellend, der von der Natur ihre Gaben empfängt, zu beweisen scheint. Die Vorlage dazu dürfte mit unseren Dioskuridesbildern gleichaltrig gewesen, jedenfalls aber aus demselben Kulturmilieu hervorgegangen sein ⁵⁾. In der byzantinischen Kunst finden wir beinahe ein halbes Jahrtausend später noch immer das Verständniss für diese Typen, wofür der berühmte Pariser Psalter (n. 139), der auch nach alten

¹⁾ *Codices graeci et latini photographice depicti*, Tom. VIII., Taf. 48. Im Vossianus liegt uns zwar eine Kopie des 9.—10. Jahrhunderts vor, aber die Vorlage war entschieden alt, jedenfalls älter, als unsere Dioskuridesbilder.

²⁾ *Codices e vaticanis selecti*, etc., Vol. I., fol. 36^b.

³⁾ Garrucci, III., 159 ff.

⁴⁾ Der h. Benedikt überreicht dem Abte Johannes die Ordensregel. Hinter dem Heiligen eine ihn inspirierende Gestalt. Abb. bei Kraus, I. c., I., 221.

⁵⁾ Eine vorzügliche, übersichtliche Arbeit über solche Kopien veröffentlichte Swarzenski unter dem Titel: *Mittelalterliche Kopien einer antiken medizinischen Bilderhandschrift*, in: *Jahrbuch des kais. deutschen archäolog. Instituts*, XVII., 45 ff. wo auch eine Abbildung aus dem Wiener Kodex, leider in sehr kleinem Maassstabe, beigegeben ist. — Eine andere Abbildung bei Beer, in: *Kunst und Kunsthandwerk*, V., p. 237.

Vorlagen, wenn nicht direkt kopiert, so doch komponiert ist, das beste Beispiel liefert ¹⁾.

Wir haben somit an der Hand des Materials die zusammenhängende historische Entfaltung der Kompositionsformel unserer Dioskuridesbilder im Allgemeinen konstatiert.

Aber selbst bei Einzelheiten hat der Künstler zu alten Typen gegriffen. Der einfache architektonische Hintergrund des ersten Dioskuridesbildes ist auf hellenistischen Reliefs, auf Mosaikbildern, Wandmalereien und Miniaturen — ich verweise auf die Wiener Genesis — so oft vorgebildet, dass es wol überflüssig ist, die Belege einzeln aufzuzählen. In den oben angeführten Analogien lernten wir auch solche für die Figur des Dioskurides speziell kennen; sie ist den Dichter- und Philosophentypen nahe verwandt und aus deren Gruppe hervorgegangen. Der Künstler hat eigentlich nur die Bewegung des rechten Armes der Situation entsprechend gestaltet, während alle anderen Bewegungs- und Aktmotive auf Vorbilder zurückgehen, aber in der Formensprache der Entstehungszeit zum Ausdruck gelangen. Die Heuresis hat ihre Vorläuferinnen in den Musenbildern sowie inspirierenden Göttinnen und Frauen der herangezogenen Analogien. Nach Ajnalov erscheint sie als Urania in einer Aratoskopie des 12. Jahrhunderts ²⁾, also auch wieder inspirierend.

Ihre Aktstellung ist sehr gewöhnlich und in der antiken Kunst unzähligemale zu finden. Die vorgestreckte Rechte mit der Mandragorapflanze ist für den speziellen Fall unseres Bildes gestaltet, ebenso die auf den Hund hinabweisende

¹⁾ Abbildungen bei Bordier, *Description des peintures et autres ornements dans les manuscrits grecs*; Omont, *Facsimilés, etc.*, und sonst in Handbüchern, z. B. Kraus, *l. c.*, I, p. 568 ff. mit David, den die „Melodia“ inspiriert. Eine vorzügliche Abbildung dieser Darstellung bei Wickhoff, *Wiener Genesis*, p. 88.

²⁾ Michel, *Histoire de l'art*, I, 209: „M. Ajnalov a montré... que l'allégorie de l'Eurésis se retrouve sous le nom d'Uranie dans une copie latine d'Aratos du XII. siècle.“ Bei der summarischen Zitatengabe Michels war es mir nicht möglich, die Angaben Ajnalovs nachzuprüfen. Bei Thiele *Antike Himmelsbilder*, konnte ich darüber keinen Aufschluss finden.

Linke, wengleich sich verwandte Akte auch vorgebildet finden, wie z. B. am oben besprochenen Sarkophag aus dem Ghetto von Rom und auf dem Mittelstücke des Brescianer Reliquiars, welch' letzterer Fall übrigens ganz ähnlich veranlasst ist, wie unserer ¹⁾).

Der verendende Hund allein ist in dieser Stellung in der älteren Kunst nicht nachweisbar und dürfte unsere Miniatur unter die frühesten Quellen für diesen Tierakt gehören, wenn sie nicht die erste überhaupt ist, die uns erhalten blieb ²⁾. Ob aber der Künstler diesen Hund nach eigener Naturbeobachtung malte, oder ob ihm doch nicht ältere Bilder oder Vorlagen zu Gebote waren, ist natürlich nicht zu entscheiden, doch ist das Letztere glaubwürdiger. Denn es ist schwer anzunehmen, dass der Künstler den Vorgang, wenn er ihn beobachtet hat, nach längerer Zeit so realistisch und treffend wiedergeben konnte; noch unwahrscheinlicher ist es, dass er ihn für den Zweck der Miniatur studieren konnte. Und natürlich ist der Akt, sodass er auf Autopsie beruhen muss. Doch ist ein solches Überstürzen des Tieres nach Rückwärts nur möglich, wenn es in raschem Laufe tödtlich getroffen wird; die Wirkung des Alrauns ist nach den abergläubischen Vorstellungen der Alten jedoch einer Vergiftung ähnlich, wobei sich der Hund nicht überkollert, sondern auf die Seite legt. Allerdings wäre es möglich, dass der Künstler einen solchen Fall im Auge gehabt hätte, ihn aber absichtlich oder missverständlich in vertikaler Stellung zeichnete. Trifft dieses zu, dann dürfen wir mit grosser Wahrscheinlichkeit

¹⁾ Kraus, l. c., I, Tafel zu p. 502. Diez, p. 43. Dargestellt ist Saphira vor dem untersuchenden Apostel, die auf den zu ihren Füßen stehenden Geldsack hinweist. Ich finde daher nicht, dass der Geberde „die inhaltliche Begründung dazu fehlt“ wie Diez meint.

²⁾ Vgl. Diez, der auf Hinterfüßen stehende Hunde der hellenistischen Reliefs heranzieht, besonders Taf. 22 bei Schreiber. Hier hält ein junger Faun in der Linken einen Hasen empor, mit der Rechten die Vorderpfoten des Hundes, damit dieser auf den Hinterbeinen hoch aufgerichtet, die Neckerei länger aushält. Das sind Lebensäusserungen eines Tieres, die mit seinem Verenden nichts gemein haben, also nicht heranzuziehen sind.

auf die direkte, aber falsch reflektierte Nachbildung einer Vorlage schliessen. In jedem Falle werden wir aber konstatieren müssen, dass der Akt an und für sich auf guter Naturbeobachtung beruht, dass er aber auf dem Bilde unrichtig verwendet ist.

Die Kleidung ist noch entschieden klassisch, doch in der Auffassung und mit dem künstlerischen Apparat einer Zeit, in der sich zwei Richtungen zu durchdringen beginnen, dargestellt; doch ist am Chiton des Dioskurides der neue Zug weit weniger bemerkbar, als bei der Heuresis. Diese hat der Künstler, um sie als eine höhere Erscheinung zu charakterisieren, in Goldstoff gekleidet und sich eines Mittels bedient, den die vorangehende Kunst nicht kennt. Der Mantel ist wol gewöhnlich, seine rote Farbe jedoch mehr aus künstlerischen als symbolischen Gründen angewendet: er soll einen hervorstechenden Ton in den Farbenakkord des Bildes bringen.

Den Lehnstuhl haben wir in sehr wenig abweichender Gestalt bereits auf einem römischen Relief von Neumagen sowie auf der Florentiner Elfenbeinpyxis konstatieren können. Eine ähnliche Form zeigt der Rossanensis ¹⁾, die gleiche, wie in unserem Bilde, hat die Wiener Genesis dreimal (Fol. 15^b, 19^b, 20^b), nur roh und verständnislos gemalt ²⁾.

Die Mandragorapflanze in der Hand der Heuresis vermittelt uns einen Begriff, wie sie auf den nun zwischen Fol. 226 und 227 fehlenden Blättern ausgesehen haben muss. Sie stimmt nämlich mit den beiden, in der etwas jüngeren Dioskurideshandschrift der k.k. Hofbibliothek, Fol. 90^a uns erhaltenen Mandragorabildern ³⁾. Dieser Umstand beweist wieder, dass der Künstler selbst in solchen Nebensächlichkeiten nach Vorlagen arbeitete.

¹⁾ Haseloff, Codex purpureus Rossanensis, Taf. 11 u. 14.

²⁾ Hartel-Wickhoff, Wiener Genesis, Taf. 30, 38, 40. — Vgl. auch oben Seite 408, Anm. 2 u. 3.

³⁾ Der jüngere etwa dem 7. Jahrhundert angehörige Dioskurideskodex, der sogen. Neapolitanus, hat nach einer Vorlage kopiert, die grossenteils Bilder enthielt, welche mit unseren genau übereinstimmen. Darüber später. Vgl. v. Premmerstein, hier oben, p. 98 ff.

Auch der Rahmen mit seinem Rautenmuster ist sicherlich keine Erfindung des Miniators, sondern steht mit altorientalischen Arbeiten in geschichtlichem Zusammenhange. Ein schönes Beispiel besitzen wir im Inkrustationsrest aus Erek, woselbst das Rautenmotiv als Flächenmuster und im Gerähm darum ganz ähnlich verwendet ist, wie in unserer Miniatur ¹⁾. Auf klassischen Mosaiken kehrt es wieder, wie auf dem Paviment von Nîmes ²⁾; ihre Reihe schliesst in der Markusbasilika zu Venedig ³⁾. In der Miniaturmalerei ist eine schlagende Analogie im Wiener Rufinuskodex, ebenfalls als Rahmenmuster in derselben Kolorierung verwendet, zu nennen ⁴⁾. Nach dem letztgenannten Falle dürfen wir urteilen, dass etwa zu Beginn des 6. Jahrhunderts das Rautenmotiv als stehendes Muster für ornamentale Umrahmungen in der Miniaturmalerei eingeführt war.

Der Maler hat in der männlichen Figur Dioskurides dargestellt, oder hatte wenigstens die Absicht, es zu tun, wie die Beischrift bezeugt. Ebenso ist die weibliche Gestalt beischriftlich benannt. Wie schon angedeutet ⁵⁾, personifiziert sie den regen Spürsinn des Arztes, mit dessen Hilfe es ihm gelang, der Wunderpflanze habhaft zu werden, ohne dabei Schaden zu erleiden. Er lässt den Hund die Pflanze entwurzeln und daran verenden; dadurch kommt aber der Alraun in seine Gewalt behufs wissenschaftlicher Untersuchung und Verwertung, welche, wie wir sehen werden, Gegenstand des zweiten Dioskuridesbildes ist.

Freilich ist hiebei eine scheinbare Schwierigkeit zu über-

¹⁾ Abb. bei Gauckler, in: Dictionnaire des antiquités, p. 2090, Fig. 5231. Vgl. Diez, p. 59, der das Ornament zwar ganz richtig auf altorientalische Vorbilder zurückführt, es jedoch vom Zickzackmuster ableiten möchte. Da das ausgebildete Rautenschema schon dort vorliegt, finde ich eine solche Ableitung unzutreffend.

²⁾ Abb. bei Gauckler, l. c., p. 2111, Fig. 5248.

³⁾ Kreuz-Ongania, La Basilica di S. Marco, Port. IV., (Dettagli) Tav. M.

⁴⁾ Farbige Abbildung bei Wickhoff in: Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des ah. Kaiserhauses, XIV., p. 196 ff.

⁵⁾ Oben, Seite 368, Anm. I.

winden. v. Premerstein macht (p. 113) darauf aufmerksam, dass Dioskurides den Alraun wol behandelt, die Fabel über seine Gewinnung und Wirkung aber nicht kennt, beziehungsweise nicht erwähnt. Aus diesem Grunde schliesst er auf ein Porträt des Krateuas). Er wäre ja nicht unmöglich, dass dem Miniator ein solches Krateuasbild vorgelegen wäre, in welchem er den Dargestellten dann einfach umgetauscht hätte. Allein das Bildnis hat mit den Gesichtszügen des Krateuas in der Galenosgruppe keine, mit jenen des Nigros der Cheirongruppe entschiedene Ähnlichkeit. Und wenn das auch nicht der Fall wäre, so wissen wir, dass der Maler auch unter diesen Zügen Dioskurides meinte, es somit in seiner Kritiklosigkeit gut vereinbar fand, ihm die Kenntnis der Mandragorafabel zuschreiben zu können. Ich glaube, dass sogar ein gut Stück Logik dahinter steckt. Hier stellte er die fabelhafte Art der Gewinnung, die durch angeborenes Talent und ausgebildeten Spürsinn ermöglicht wurde, im zweiten Bilde den Gegensatz, die streng wissenschaftliche Ausbeutung des Fundes. Die Fabel war damals eben allgemein bekannt, und der Künstler nahm einfach an, dass Dioskurides sie ebenfalls kennen müsse; damit ist er dem Leser entgegengekommen und hat in sein Bild noch einen fesselnden Zug des Wunderbaren einverleibt.

Das zweite Dioskuridesbild enthält noch mehr selbstständige Züge als das erste. Er ist, wie dieses, für unser Buch komponiert und steht mit ihm in noch engerem Verhältnisse. In seiner Zusammenstellung des Gegenständlichen steht es einzelt da. Die Einzelheiten aber stützen sich auch hier auf typische Vorbildungen.

Die in dem Luftraum hängenden Guirlanden sind in der hellenistischen Reliefkunst früh heimisch. Wir haben sie auf dem Menanderrelief beobachtet und finden sie auf dem Wiener Brunnenrelief²⁾; ebenso kommen sie auf christlichen Sarko-

¹⁾ Siehe oben, p. 413, Anm. I.

²⁾ Schreiber, Die Wiener Brunnenreliefs aus Palazzo Grimani (1888), u. neuerdings in seiner grossen Publikation: Die hellenistischen Reliefbilder, passim. Sehr gute Abbildungen auch bei Hartel-Wickhoff, Wiener

phagen namentlich auf jenen vor, die unter dem Einflusse des Ostens entstanden sind ¹⁾. Auf pompejanischen Wandmalereien sind sie besonders häufig und auch auf christlichen Katakombengemälden erscheinen sie, sehr oft als überhängendes Astwerk oder zu Flächenmuster vervielfacht; doch fehlt es auch hier an typischen Guirlanden nicht, wie z. B. in S. Gennaro zu Neapel ²⁾.

In der älteren Miniaturmalerei bietet die schon oben herangezogene Szene mit der kumäischen Sibylle, Aeneas, Achates und dem mit Guirlanden geschmückten Tempel ³⁾ das trefflichste Beispiel. Für das Gebiet der späteren Kleinplastik sei auf die Konsulardiptycha verwiesen, aus welchen das Diptychon des Lampadius als besonders charakteristisches Beispiel hervorgehoben sei ⁴⁾.

Gleichermassen ist die dreiteilige Architektur des Hintergrundes mit betonter Mitte in der klassischen und späteren Kunst beliebt und kehrt auf den Monumenten immer wieder. Ein Relief im Louvre zeigt einen solchen Hintergrund; vor dem giebelbedachten Mittelteil ist Homer als Hauptperson dargestellt; zu seiner Rechten die Ilias, zur Linken die Odyssee ⁵⁾. Ähnliche Architekturen sind auf dem Neptunrelief im Louvre ⁶⁾ und auf dem Puttirelief in S. Vitale in Ravenna ⁷⁾. In der jüngeren Kleinplastik bietet das oben herangezogene Lampadiusdiptychon ein vortreffliches Analogon. Diese Übung, den Hintergrund durch eine dreiteilige Architektur abzuschliessen, bleibt auch beinahe unver-

Genesis, p. 23; hier sei zugleich auf Wickhoffs Ausführungen über die Nachbildung der vegetabilischen Natur in der augusteischen Kunst sowie auf die vorzüglichen Abbildungen, l. c., p. 18—41 hingewiesen.

¹⁾ Garrucci, l. c., V., passim. Strzygowski, Orient oder Rom, p. 78 f.

²⁾ Schultze, Die Quedlinburger Itala-Miniaturen, p. 31.

³⁾ Vgl. p. 419, Anm. 5.

⁴⁾ Molinier, Histoire des arts appliqués, I., p. 32.

⁵⁾ Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 226.

⁶⁾ Ebenda, I., pl. 218.

⁷⁾ Goetz, Ravenna, in: Berühmte Kunststätten, Bd. 10, p. 11.

ändert der christlichen Kunst, wie das durch die Altarschrankenskulpturen in S. Marco ¹⁾ und andere belegt werden kann.

Auch die Malerei konnte dieses Mittels nicht entraten: die Darstellungen auf pompejanischen Wandgemälden erhalten öfter einen architektonischen Hintergrund, mitunter allerdings frei umgeformt, aber wesentlich der unsrigen entsprechend ²⁾. Fast genau so, wie auf unserer Miniatur, finden wir die Architektur auf dem, mindestens achtzig Jahre früher ausgeführten Mosaikfries um das Deckenbild in S. Giovanni in Fonte zu Ravenna, und zwar achtmal wiederholt ³⁾: in der Mitte eine gewölbte Exedra, zu beiden Seiten Flügel mit Kassettendecken. Die Muschelverzierung auf der Chalottenwölbung von apsisförmigen Nischen ist in der spätromischen und christlichen Kunst eingebürgert, namentlich auf christlichen Sarkophagen ⁴⁾. Eine merkwürdig ungeschickte Verwendung dieses Motivs bietet das Markusbild im Kodex

¹⁾ Kreuz—Ongania, La Basilica di S. Marco, Port. V., (Detagli, Plutei VI) n. 29, 30.

²⁾ Nicolini, Case, I, 9. II, 39; dieses Letztere besonders charakteristisch: ein Portikus mit Exedra u. zwei Seitenflügeln mit Kassettendecke, in Untersicht; nur ist die Exedra nach aussen gerundet, was zu einer sofortigen Vergleichung mit dem Rabulakodex und dem Godeskalkevangeliar herausfordert.

³⁾ Garrucci, l. c., IV., 226.

⁴⁾ Garrucci, l. c., V., passim. Ich hebe besonders den Probussarkophag der vatikanischen Grotten (bei Kraus, I, 197) und jenen des Junius Bassus (Garrucci, l. c., Tav. 322 und neuestens auch de Waal, Der Sarkophag des Junius Bassus) hervor. Auch der Ambo von Saloniki (Kraus, I, 234) ist, da er ausgesprochen byzantinisch ist und dem 5. Jahrh. angehört, für unseren Fall von Interesse. Auf unserer Miniatur folgt der Künstler einer anscheinend älteren und verbreiteteren Verwendungsart: er lässt die Muschelknospe hinter dem Bogenscheitel ansetzen, den entfalteten Rand stützt er auf die Fusslinie der Wölbung (wie z. B. auf dem Apsismosaik von S. Paolo fuori, auf dem Sarkophag des Probus und dem des Junius Bassus, in der späteren Kunst im Grabmal der Galla Placidia u. a.), während das Ambofragment von Saloniki es umgekehrt anbringt, wie es später auch in der Barocke mit Vorliebe geschah. Vgl. auch Strzygowski, Orient oder Rom, p. 46 ff.

Rossanensis, wo von einem grossen Umbilikus aus die gleich breiten Falten und Stege, platt und starr gestaltet, radial bis an die Bogenlinie hinanreichen ¹⁾. Die Diptychen bieten ebenfalls reiche Belege ²⁾.

Das eigentümlichste Beiwerk dieser Architektur bilden jedenfalls die roten Aufsätze auf den beiden Seitenflügeln. In dieser Form sind sie beinahe gar nicht vorgebildet. Dagegen werden sie in ähnlichen Formen, zuweilen im Gegensinne geschwungen, besonders in der Skulptur, schon in der altorientalischen Kunst und dann ununterbrochen als Abschlussformen verwendet ³⁾. Die nächstverwandte Bildung tritt uns auf den pompejanischen Wandmalereien entgegen, und hier in einem Falle in genau derselben Aussenkontur ⁴⁾, aber ohne die schwere rote Füllung.

Diese Nebensächlichkeit beweist, dass der Künstler nach gemalten Vorlagen kopierte; denn in der realen Architektur sind solche Aufsätze wol nie verwendet worden, denn wir finden sie weder in den erhaltenen Architekturen noch auf bildlichen Darstellungen, wenn es sich um Wiedergabe von Bauten und nicht bloss von dekorativen Abschlusswänden handelt. Sobald aber der Künstler einen solchen Volutenabschluss anbringt, handelt es sich um Dekoration. Daher finden wir sie nur auf Werken der tektonischen Plastik, wie Grabstelen und Altären. Sie stehen mit der altorientalischen Kunst in entwicklungsgeschichtlichem Zusammenhange: man

¹⁾ Haseloff, I. c., Taf. 14. Das Ornament erinnert lebhaft an die Verkleidung der Haustüren an oberösterreichischen Bauernhöfen.

²⁾ Molinier, I. c., I., passim, und Gori, Thesaurus, passim.

³⁾ Auf kyprischen Stelen und Sarkophagen bei Palma di Cesnola, I. c., I., pl. 104 (n. 679) und pl. 149, (n. 1184). In der klassischen Kunst auf Grabdenkmälern und Altären. Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 158; besonders charakteristisch auf dem Altare der Lusinia primigenia, (Reinach, I. c., I., pl. 251). Ferner das Neapolitaner Komödienrelief (Schreiber, Die hellenistischen Reliefs, Taf. 83); dann die Volutenabschlüsse der Altäre auf einem lateranensischen und einem Wiener Relief (Schreiber, I. c., Taf. 52 u. 67.) Auch auf Münzen (Perrot & Chipiez, L'art dans l'antiquité, III., 126, 335) begegnen wir ihnen.

⁴⁾ Nicolini, Case, III., Tav. 38; ähnlich auch II., Tav. 51.

stelle die beiden oben herangezogenen Kyprischen Fälle (Stele aus Golgoi und Sarkophag von Amanthus) mit dem Stirnziegel von Tiryns ¹⁾ einer- und dem Komödienrelief im Museo Nazionale in Neapel und dem Altar der Lusia primigenia andererseits zusammen um sich davon zu überzeugen. Wenn spätere Miniaturen derartige Architekturen darstellen, wie etwa der Tempietto auf dem Bilde der Salbung Davids in der Vatikanischen Bibel ²⁾, so ist das eine künstlerische Fiktion, beziehungsweise nach einem Werke der Kleinkunst als Monumentalarchitektur hingemalt ³⁾.

In der Szene selbst sind zwei Momente zusammengefasst: das Beschreiben der Mandragorapflanze und die Anfertigung ihrer Abbildung, also eine künstlerische Synekdoche zur Andeutung des Inhaltes in unserem Kodex. Auch für diese Gruppe kennen wir kein ganz entsprechendes Analogon; die Einzelheiten aber haben ihre Vorläufer.

Dioskurides wol am wenigsten. Schreibende Figuren sind zwar öfter dargestellt, sowol in der griechischen wie in der hellenistischen Kunst — aber dann finden wir sie entweder stehend, wie Athena ⁴⁾ und Nike ⁵⁾, oder im Brustbilde ⁶⁾. Dagegen kann ganz gut der Vasenmaler herangezogen werden,

¹⁾ Winter, Kunstgeschichte in Bildern, Taf. 11.

²⁾ Beissel, Vatikan. Miniaturen, p. 20 ff., Taf. XIII. Der Cod. Vat. reg. graec. I gehört dem 11. Jahrh. an, verwendet aber eine ältere Vorlage.

³⁾ Vgl. Diez, l. c., p. 45 ff., der auf einige Vorbilder für die Gesamtanlage unserer Architektur hingewiesen hat. Mit seiner Ableitung der Volutenaufsätze kann ich nicht übereinstimmen.

⁴⁾ Baumeister, Denkmäler, III., 1584. — Auch hier geht die altorientalische Kunst typisierend voran. Vgl. den stehenden Schreiber bei Layard, Monuments of Niniveh, pl. 58 u. a.

⁵⁾ Studniczka, Die Siegesgöttin. Akad. Antrittsrede, Taf. 12, Fig. 58 und 59. Strzygowski, Die Kalenderbilder des Chronographen vom J. 354, Taf. 8. — Gori, Thesaurus, II., p. 136 f., Taf. 21 bringt eine sitzende Nike — die aber nicht schreibt, sondern das fertige Porträt des Konsuls Basilius (vom J. 541) hält.

⁶⁾ Nicolini, Case di Pompeji, III., Tav. I. — Monumenta Pompeiana, Tav. 36 — Baumeister, Denkmäler, I., 355.

der ähnlich sitzt wie Dioskurides, eine Vase auf das Knie stützt, sie mit der Linken hält, mit der Rechten den Pinsel führt und malt ¹⁾. Die Tätigkeit des Vasenmalers kann umsoeher herangezogen werden, als er das Gefäß nicht nur bemalte, sondern auch beschrieb ²⁾. Die Sitte, den Beschreibstoff beim Schreiben auf das Bein zu legen ist zweifelsohne orientalisches, wie die berühmte ägyptische Schreiberfigur bestätigt. Die Verbindung des Schreibenden mit dem übrigen Apparat ist im genannten Vasenbilde auch schon durchgeführt; er sitzt bequem auf einem Sessel und hat vor sich einen Ständer mit Malutensilien stehen; der Schemel unter den Füßen und die Hülle auf dem Ständer bei Dioskurides sind Beigaben der Zeit. Damit soll natürlich nicht behauptet sein, dass sich unser Künstler von diesem oder einem gleichen Bilde die Darstellung geholt haben muss; aber dass er nach einer ähnlichen, aus demselben Kulturkreise hervorgegangenen Vorlage arbeitete und eigentlich nichts wesentlich Neues zu sagen hatte, dürfte nicht bestritten werden. Selbst Teile von ganz untergeordneter Bedeutung, wie etwa der Sessel des Dioskurides ³⁾, haben Vorbilder in der vorausgegangenen und gleichzeitigen Kunst. Die besten Analogien zu dem schreibenden Dioskurides haben wir, wie Diez (p. 42 f.) richtig ausführt, in den späteren Evangelistenbildern, von denen das Markusbild des Rossanensis schon aus diesem Grunde die erste Stelle einnimmt, weil bei ihm, ähnlich wie Epinoia bei Dioskurides, die Weisheit (*σοφία*) inspirierend auftritt ⁴⁾. Jedenfalls gehört die Darstellung des schrei-

¹⁾ Blümner, *Technologie und Terminologie*, II., p. 85.

²⁾ Sogar der Ausdruck für den Begriff „malen“ ist der Tätigkeit des Schreibens entlehnt: *γράφειν*; die Künstlerinschrift auf Vasen schliesst zumeist mit „*ἔγραψεν*“. Vgl. Blümner, l. c., IV., 416 ff.

³⁾ *Monumenta Pompeiana*, Tav. 40. — Nicolini, *Case*, IV., Tav. 35. Im jüngeren Vatikanischen Vergil (n. 3867), bei Beissel, *Vatikanische Miniaturen*, Taf. II. — In der *Wiener Genesis*, bei Hartel-Wickhoff, Taf. 6, 29, 36, 39, 41–43; endlich auf späteren, nach älteren Vorlagen gestalteten Darstellungen im *Vatic. graecus 1158* das Lukasbild (Beissel, l. c., Taf. X), u. *Vatic. graec. 1522* das Markusbild (Beissel, l. c., Taf. IX.).

⁴⁾ Haseloff, l. c., p. 3⁸ ff., Taf. 14.

benden Autors auf unserer Miniatur, zu den frühesten dieser Art.

Auch die Verwendung des gebundenen Kodex ist keine auffällige Neuerung, wiewol um diese Zeit die Rolle bei der Symbolisierung des Schriftstellertums und der litterarischen

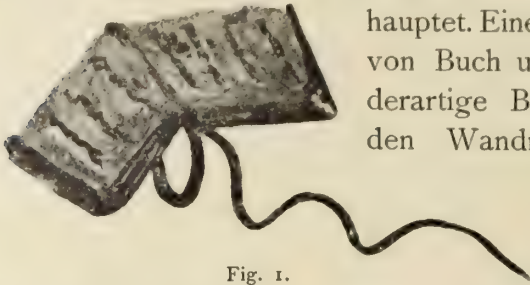


Fig. 1.

Bildung ihren Platz noch gut behauptet. Eine lehrreiche Vereinigung von Buch und Rolle, das früheste derartige Beispiel, finden wir in den Wandmalereien über dem

Grabe der h. Petronilla; rechts von ihrem Bilde ist ein aufgeschlagenes Buch

mit einem langen Schliessenbande, darunter ein Behälter mit mehreren Rollen ¹⁾.

Das Gemälde dürfte in das Ende des 4. Jahrhunderts zu versetzen sein. Dieser Kodex nun hat eine Anzahl von Seitenstücken auf der Kathedra des Maximianus († 556) zu Ravenna, also einem Werke der Kleinplastik, das unserer Miniatur zeitlich jedenfalls nahe steht. Hier sind auf der Vorderseite die vier Evangelisten mit Büchern, die mittelst Bänder geschlossen gehalten werden, dargestellt ²⁾. Wir finden solche Bücher übrigens noch öfter, auf Mosaiken ³⁾ und Katakombengemälden ⁴⁾. Jedenfalls ist unserem Künstler auch diesbezüglich der Weg geebnet gewesen.

Nicht ganz gleichgiltig ist der Umstand, dass der Maler bei der zweiten Darstellung des Buches im Dedikationsbilde sich in der Ausstattung ganz genau an das erstgeschaffene hält. An diesem zweiten Bilde sind gegenständlich die Schliessenbänder bemerkenswert, weil sie eine analoge Anordnung haben, wie der Kodex auf dem Petronillabilde.

¹⁾ Wilpert, l. c., II., Taf. 213. — Kraus, I., 198. — Unsere Abbildung (Fig. 1) ist nach dem kolorierten Bilde bei Wilpert reproduziert.

²⁾ Garrucci, l. c., VI., Tav. 414, 416. — Goetz, Ravenna in: Berühmte Kunststätten, Bd. 10, p. 97 ff. — Venturi, l. c., I., 302.

³⁾ Garrucci, l. c., IV., 246, 247, 273.

⁴⁾ Wilpert, l. c., II., 256.

Ob dem Miniator ein wirkliches und bestimmtes Buch als Modell diente, oder ob er es bereits als fertiges Bild kopierte, ist nicht zu entscheiden; jedenfalls muss aber bemerkt werden, dass er bei beiden die Gleichheit der äusseren Erscheinung wahrte; dadurch wollte er wahrscheinlich auch das Werk indentifizieren. Trifft das zu, dann ist der Kodex in der Hand des Dioskurides derselbe, den auf dem Dedikationsbilde der Putto überreicht.

Über die Epinoia ist eigentlich wenig zu sagen, weil sie ja ganz der an der Heuresis verwendeten Darstellungsformel folgt. Nur die Rechte hat eine abweichende Geste erhalten ¹⁾. Die Kleidung stimmt in Schnitt ziemlich genau mit jener der Heuresis; Verschiedenheiten erlaubte sich der Künstler nur darin, dass er am Chiton Ärmel ansetzte und den Mantel blau färbte. Über der Brust hatte die Epinoia einen Schmuck; ob er als Stoff oder als eine edelsteinverzierte Tablette mit intermittierender Breite zu deuten sei, ist an den dürftigen Resten nicht mehr zu entscheiden. Keinesfalls können es Orbikuli sein, weil diese nur an den beiden Seiten der Schultergegend oder gegen den unteren Saum zu in symmetrischer Anordnung angebracht sind. Ein Orbikulus dazwischen, dazu noch unsymmetrisch aus der Mitte gerückt, ist weder auf Bildwerken ²⁾ noch auf alten Stoffresten nachweis-

¹⁾ Diez, l. c., p. 43 nimmt einen Sprechgestus der l. Hand an. Ich sehe davon nichts, wol aber kann ich das Halten der Pflanze konstatieren. Richtig ist die Beobachtung, dass die Fingerstellung typisch ist und mit jener bei der weibl. Gestalt auf dem Menanderrelief genau übereinstimmt. Aber da handelt es sich ja ebenfalls um keinen Sprechgestus, sondern um ein leichtes Aufstützen der Hand in die Hüfte und zwar über einer Hochfalte in deren Tiefung die beiden letzten Finger greifen.

²⁾ Das reichhaltigste Belegmaterial findet sich in der Wiener Genesis aufgespeichert, wo man auf 14 Bildern (bei Hartel—Wickhoff Taf. 16, 17, 28—31, 33—36, 42—45) nicht weniger als 31 Fälle von Kleidern, die mit Orbikuli geschmückt sind, zählen kann. — Vgl. auch Haseloff, l. c., Taf. I, 2, 12. — Beissel, Vatikanische Miniaturen, Taf. I. — Wilpert, Katakombengemälde, II., III u. sonst öfter. — Garrucci, l. c., IV., passim, besonders Apsismosaik in Sta. Cecilia (Taf. 291).

bar ¹⁾. Wir werden demnach auf einen wirklichen, breiten Brustschmuck zu denken haben, eine Tablette, mit Gold gestickt, mit Perlen und Edelsteinen benäht, wie ihn z. B. die h. Generosa auf dem Wandgemälde ²⁾ einer zu ihrem Zoemeterium gehörigen Basilika trägt, wie wir ihn bei der Kaiserin Theodora auf dem Ravenater Mosaik, bei der h. Agnes in der Apsis von S. Agnese zu Rom oder bei der h. Zaezilia auf dem, allerdings schon dem 7. Jahrhundert angehörigen Wandgemälde ihrer Gruft sehen ³⁾. Vielleicht ist auch an eine Bordüre zu denken, die einen solchen Schmuck in Stickerei imitiert. — Der Schmuck ist ähnlich verteilt, wie bei der Heuresis, nur löst ein Kopfreif das Armband derselben ab. Der Mantel ist ganz so angeordnet, wie wir ihn dort gefunden haben, aber seine Farbe ist blau, wie bei der Sophia des Rossanensis. Ihre Stelle ist kompositorisch geschickt vor der Mittelnische gewählt, da sie beide Männer zugleich beschäftigt.

Der Maler ist mit Ausnahme seiner Kleidung und vielleicht einiger untergeordneter Details eine bekannte Figur in der hellenistischen Kunst. Ganze, wesentlich übereinstimmende Malszenen begegnen uns auf pompejanischen Wandgemälden. Wir sehen da Malerinnen, die nach der Natur arbeiten, die eine malt eine Herme ⁴⁾ ohne Staffelei, die andere eine

¹⁾ Vgl. die auf p. 422 in der Anm. 7 schon angeführte Litteratur.

²⁾ Kraus, I., 53.

³⁾ Ebenda, I., 49.

⁴⁾ Blümner, Technologie, III., 226. — Ich schliesse mich der Deutung Jahns an, der die Ansicht vertritt, dass es sich um die Kopie einer Herme handle. Die Bedenken Treu's und Schreibers, die Blümner l. c. anführt, scheinen mir nicht schwerwiegend genug zu sein. Das Hauptgegenargument, der Mangel einer Staffelei, ist leicht erklärlich, selbst dann, wenn man Jahn's Meinung, dass der Putto eine lebendige Staffelei bildete, nicht beipflichten wollte. Es dürfte aber auch dagegen keine stichhaltige Einwendung möglich sein, wenn man die Verwendung der Putti, besonders in der späteren Zeit, wie sie z. B. auf hellenistischen Reliefs (Blümner, IV., 369 und Taf. VII.) oder im Chronographen vom J. 354 (Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. 3-6) dargestellt ist, in's Auge fasst.

Figur auf einer solchen ¹⁾); ein weiteres Gemälde zeigt Pygmaeen beim Porträtieren ²⁾). In allen Fällen finden wir einen sitzenden Künstler, beziehungsweise Künstlerin, in der Linken die Palette haltend, mit der Rechten den Pinsel führend; bei allen haben wir es mit Tafelbildern zu tun; jeder hat neben sich das Gestell mit Farbentöpfen oder Näpfen stehen, alle malen nach der Natur; bloss auf einem Bilde fehlt die Staffelei. Es ist somit sehr schwer zu sagen, wie viel der Künstler von eigener Beobachtung hineingebracht hat. Der technische Vorgang dürfte ja wesentlich derselbe geblieben sein, wie er in der Blütezeit der pompejanischen Malerei war; es wäre demnach leicht möglich, dass der Maler einfach ein Bild bot, das er täglich vor Augen hatte und in dem er die Hauptrolle spielte. Gewisse Kleinigkeiten deuten auf selbstständige Beobachtung; so das Anheften des Blattes mit Reissnägeln, der Bau der Staffelei, das Sichhineinfinden in die Situation und Besehen der Vorlage im verlorenen Profil. Aus der unmittelbaren Umgebung und dem Kulturkreise des Malers stammt die Kleidung des dargestellten Künstlers. Wir begegnen demselben Kostüme oft in der Wiener Genesis ³⁾, im Rossanensis ⁴⁾, und wol auch im jüngeren Vergil der Vatikana ⁵⁾.

Wie schon früher angedeutet, stellt das Bild die wissenschaftlich exakte Bearbeitung des Wesens der Alraunpflanze dar. Während Dioskurides vertieft in seine Arbeit, das Resultat

¹⁾ Blümner, IV., 460.

²⁾ Ebenda, IV., 462, wo auch noch weitere Malszenen und die Litteratur.

³⁾ Bei Hartel-Wickhoff, Taf. 7, 15, 16, 29, 31, 32, 35–37, 44, und wahrscheinlich noch mehrere andere Fälle, in denen sich der Maler eine „licentia coloristica“ gestattet haben dürfte.

⁴⁾ Haseloff, l. c., Taf. 1, 2, 12.

⁵⁾ Beissel, l. c., Taf. 1. — Vgl. auch Diez, p. 44 f. Er findet, dass diese Bekleidung nur in den unteren Klassen gebräuchlich war. Die Wiener Genesis und der Rossanensis erheben Einsprache dagegen. In ersterer hat (Taf. 7) Melchisedek ein solches Kostüm, das sich nur durch die geschmückte Fussbekleidung unterscheidet; auch Ioseph erscheint zweimal, in seiner hohen Stellung (Taf. 37 und 44) darin. Im Rossanensis trägt der protokollführende Beamte (Taf. 12) diese Gewandung.

tat seiner medizinischen Forschung in das Buch einträgt, sucht der Maler die Formen getreu nachzubilden, um Verwechslungen vorzubeugen. Beide leitet Epinoia, das eingehende Studium, die Überlegung.

Der Rahmen hat zum charakteristischen Ornament eine sich immer wieder im Gegensinne auszweigende und einrollende Akanthusranke. Es ist ein altes Motiv, hier schon sehr formelhaft und reizlos verwendet; dagegen ist das Kolorit noch immer wirksam. In dieser Form gehört sie der hellenistischen Kunst an ¹⁾; von dort übernimmt sie die christliche Kunst auf allen Gebieten ²⁾.

Die Ecklösungen sind auch bei diesem Rahmen, ganz so, wie bei jenem der Cheirongruppe, durch überfangende Metallhülsen ausgeführt. Diese Einzelheit ist neu und zuerst nur in der byzantinischen Kunst nachzuweisen. Auffallen muss, dass man ihr in der Skulptur nicht begegnet, nicht einmal in der ägyptisch-byzantinischen ³⁾.

Ecklösungen bei ornamentalen Rahmen kennt schon die altorientalische Kunst; wir finden sie mustergiltig durchgebildet auf einer Platte von Kujundžik ⁴⁾. Von da übernimmt sie die altgriechische Kunst, und diese gibt sie — nach einer Unterbrechung — mit der ornamentalen Umrahmung an die hellenistische ab. Hier erscheint wieder der zusammengesetzte

¹⁾ Diez, I. c., p. 59. — Riegl, Stilfragen, p. 248 ff. — Nicolini, Case, I., Tav. 7, u. a.

²⁾ Es sei hier kurz auf die Mosaik von S. Clemente in Rom, von S. Giovanni in Fonte, S. Vitale und das Grabmal der Galla Placidia in Ravenna hingewiesen. (Goetz, Ravenna in: Berühmte Kunststätten, Bd. 10, p. 29, 61 u. besonders 22.) Auch in den Katakomben kommt es, aber meist frei umgestaltet, vor, z. B. in der Crypta quadrata (Kraus, I., 45), in der Krypta bei Kyrene (Kraus, I., 85) und in dem Praetextatuszoemeterium (Kraus, I., 206). Besonders oft hat die christliche Kunst den Akanthus in die Weinranke umgewandelt und dieses Motiv auf Sarkophagen und Mosaiken mit Vorliebe angebracht. Vgl. auch Strzygowski, Orient oder Rom, p. 78 f.

³⁾ Man vergleiche Crum, Coptic monuments in: Catalogue général des antiquités égyptiennes, Bd. IV., passim und: Mémoires de la mission archéologique française, III., pl. 30, 51, 52, 74, 75, 79—84, 87, 88, 96, 98.

⁴⁾ Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 49.

Rahmen, in dem zwei bis drei verschieden breite und aus verschiedenen Motiven zusammengesetzte Leisten vereinigt sind ¹⁾. Von hier gelangen sie auch in die christliche Skulptur ²⁾ und Kleinkunst ³⁾, in letztere fast ausnahmslos als einfache Kymareihungen. Bei allen diesen Rahmen finden wir die Ecklösungen zumeist aus dem Motivenschatze des Leistenornamentes bestritten, und dieses enthält vorzugsweise Pflanzenmotive, vor allem das Blatt ⁴⁾. Endlich bietet die byzantinische Miniaturmalerei, freilich durchwegs aus der Zeit nach unserem Kodex, reiche Beispiele für die ornamentale Umrahmung mit Ecklösungen. Und nur hier finden wir gemalte Hülsen wieder ⁵⁾. Im ganzen sind drei Lösungen zu beobachten. Entweder greift das motivverwandte Eckstück über die Enden der Reihung, oder die beiden Endteile der Reihung fallen über die Basis des Eckstückes und lassen nur den Eckklappen frei, wobei das Eckstück verbindend wirkt; oder das Leistenmotiv wird durch ein fremdes Ornament von abweichender Bildung unterbrochen; so auf dem Philosophenmosaik von Pompeji, wo Masken verwendet sind und auf den Miniaturen des Pariser Psalters, wo sich das Leistenmuster an einem Flachquadrate todtläuft.

Die Bildung der Eckstücke auf beiden Rahmen unserer Miniaturen verrät deutlich, dass der Künstler ein konvexes

¹⁾ Robert, Die antiken Sarkophagreliefs, III/1, Taf. 40. -- Schreiber, Die hellenistischen Reliefbilder, Taf. 107—109. — Reinach, Répertoire de la statuaire, I, p. 61. — Bernoulli, II, 36.

²⁾ Das beste Beispiel bietet die Türe von Santa Sabina, jetzt am besten reproduziert bei Venturi, *l. c.*, I, 333 ff. — Auch in der Monographie von Berthier, *La porte de Ste. Sabine*, und bei Ehrhard in der *Ephemeris Spalatensis*, 9 ff. — Kraus, I, 495.

³⁾ Molinier, *Histoire des arts appliqués*, I, 18, 19, 86, 125, 147, 151—153 und pl. VI, XII—XIV.

⁴⁾ Das Blatt kann die Ecklösung selbst dann bilden, wenn die Reihung auf der Leiste ein geometrisches Flachornament ist, wie das Beispiel bei Schreiber, *l. c.*, Taf. 107 lehrt.

⁵⁾ Bei Omont, *Facsimilés*, pl. I, 3—6, 9, 11, 12, 14, 29, 64. Unter diesen ist nur bei dem Rahmen mit der Salbung Davids (pl. 3) die Metallhülse verwendet.

Metallornament im Auge hatte und darstellen wollte, sei es nach der Natur, sei es nach einer Vorlage. Es liegt sehr nahe zu vermuten, dass wir es hier mit Nachbildungen von emaillierten Metallrahmen zu tun haben, die ähnliche musivische Tafelbilder umschlossen haben können.

Die Anordnung und die Verwendung der Rahmen verrät übrigens einen gut durchdachten Plan, wonach unsere vier bisher behandelten Bilder zu einem Ganzen zusammengeschlossen werden.

Der Rahmen der Cheirongruppe — wol als der prachtvollste anzusehen — zeigt ein Pflanzenmotiv mit überfangenden Goldhülsen in den Ecken; die Galenosgruppe und das erste Dioskuridesbild zeigen in der Umfassung geometrische Motive ohne jede Ecklösung, und das zweite Dioskuridesbild bietet abermals ein Pflanzenmotiv mit überfangenden Eckstücken in Gold. Dadurch, dass der Anfangs- und der Schlussrahmen der vier Miniaturen, welche Ärztebilder enthalten, durch verwandte Motive und gleiche Ausstattung hervorgehoben sind, die beiden anderen also flankieren, ist die engere Zusammengehörigkeit dieser Darstellungen auch äusserlich angezeigt.

Das Gemeinsame sind die Bildnisse der Ärzte und Botaniker, auf deren Geistesarbeit der Inhalt unserer Handschrift nach der Annahme von dessen Kompilatoren und Redakteuren fusst. Wir haben demnach in diesen vier Miniaturen *Autorenbilder* in optima forma zu sehen und können zugleich feststellen, dass unsere Handschrift das älteste Original ist, in dem sie in dieser Form auftreten, nämlich als Gruppenbild einerseits, bei ihrer wissenschaftlichen Beschäftigung andererseits. Etwas Verwandtes bietet nur der Agrimensorenkodex der Vatikana, eine Fuldaer Kopie des 8.—9. Jahrhunderts nach einem sehr alten, vielleicht noch dem 4. Jahrhundert angehörigen Originale. Auch hier finden sich die Feldmesser im Gruppenbilde ¹⁾, auch hier ist einer derselben bei der Beschäftigung, dem Kaiser referierend und sich mit ihm

¹⁾ Vgl. oben, p. 407, Anm 4.

besprechend, dargestellt ¹⁾. Benannt, wie in unserem Kodex, sind sie aber nicht und wären demnach als vikariierende Typen für Autorenporträte anzusehen; wenn man nur wüsste, wie viel Akribie oder Flüchtigkeit dem Kopisten anzurechnen wäre. Möglicherweise hat sie der erste Schöpfer als bestimm- bare Bildnisse dargeboten. Andere Beispiele bieten die Dichterbilder im jüngeren Vatikanischen Vergil (n. 3867) ²⁾ und in mehreren Terenzhandschriften ³⁾. Nach einer alten Vorlage ist auch Hippokrates im Pariser Kodex seiner Werke kopiert. Er sitzt, wie Dioskurides, auf einem Sessel und hat einen Schemel unter den Füßen. Der Kodex stammt allerdings aus dem 14. Jahrhundert ⁴⁾. In späterer Zeit begegnet man ihnen oft, voral in kirchlichen Schriften. Um die Evangelistenbilder zu übergehen sei hier nur auf den Vatic. graecus n. 1208 aus dem 10.—11. Jhdt. hingewiesen, der zu den einzelnen Abschnitten der »actus et epistolae apostolorum« auf Goldgrund je zwei Aposteln darstellt, und zwar immer jenes Paar, dessen Schriften folgen ⁵⁾. Aus dem 12. Jhdt. finden sich im Wiener Kodex 51 das Autorenbild des Mönches Guido von Arezzo, der dem Bischofe Theobaldus das Monochord erklärt, eine intensive Reminiszenz an den referierenden Feldmesser in den Agrimensoria ⁶⁾. Jedenfalls fand unser Künstler auch hier geebnete Pfade, möglicherweise selbst

¹⁾ Beissel, Vatikanische Miniaturen, Taf. 2. Fig. A.

²⁾ Eberda, Taf. 2, Fig. B. — Vgl. im Texte die Darlegungen auf p. 3.

³⁾ Im Vatic. 3868, Basilicanus, Parisinus 7899 und Oxoniensis. Alle zusammengestellt in: Codices graeci et latini photographice depicti, Tom. VIII., Taf. II, VI.

⁴⁾ Abb. bei Visconti, Iconographie grecque, (Milan, 1824) I., Taf. 32a. — Text hiezu p. 386. — Bernoulli, l. c., I., 165.

⁵⁾ Beissel, l. c., p. 19 f. und Taf. 12.

⁶⁾ Abb. bei Beer, l. c., p. 252. — Vgl. über das Autorenbild und dessen Ableitung auch Diez, p. 40 ff., der ich allerdings nicht beipflichten kann. Ich meine, dass es korrekter sei, das Aufkommen des Autorenbildes in der Künstlergeschichte zu suchen. Ich verweise für die Plastik nur auf den bekanntesten Fall, das Porträt Phidias' auf dem Schilde der Parthenos und für die Malerei auf die Szene, in der Vulkan die für Achilles gefertigten Waffen der Thetis zeigt (Nicolini, Case, IV., Tav. 1).

fertige Arbeit. Und wäre auch das Letztere der Fall, immerhin bildet unser Kodex mit seinen Autorenbildern einen Meilenzeiger auf dem beinahe weglosen Gebiete der spätantiken Malerei, weil er uns einen entwicklungsgeschichtlich wichtigen Typus aufbewahrt.

In den beiden Dioskuridesbildern spiegelt sich eine viel fortgeschrittenere Zeit, als in den beiden Ärztebildern; wir haben, nach den voraufgehenden Ausführungen, zwei stilistisch grundverschiedene Paare von Darstellungen durch das rein äusserliche Mittel der Umrahmung zusammengeschlossen: erst Autorenbilder im weiteren, dann solche im engeren Sinne.

III.

Nach dieser Steigerung der künstlerischen Ausdrucksmittel in der Anlage und Koloristik muss man im *Dedikationsbilde*, dieser pekuliaren Schöpfung für unseren Kodex, den Höhepunkt erwarten, und zwar nach jeder Richtung hin. Der Künstler hat das zweifelsohne auch bieten wollen. Er gestaltete das Bild schon durch die äussere Form, vom Viereck abweichend, als eine ganz besondere Darstellung. Die Hauptfläche sowie die Nebenkompimente sind mit Figuren reich bevölkert; die Rahmung hat ein ganz homogenes, einfaches Motiv erhalten, die Farbenprächtigkeit ist durch die Fassung der Nebenkompimente geradezu blendend. Dagegen sieht man klar, dass der Künstler beim komponieren dieses Bildes in Verlegenheit war; die einzelnen Teile der Darstellung verraten Unselbstständigkeit im Erfinden, dagegen eine Geschicklichkeit, ja man kann sagen, Begabung in der Verbindung der heterogenen Elemente zu einem Ganzen. Middleton drückt sich bei Besprechung dieses Bildes lapidar aus ¹⁾: »curious combination of different styles«. Das ist richtig, gilt jedoch mehr für uns, als für den Künstler, dem in seiner Zeit alle verwendeten Stile geläufig waren, da ihre Simultaneität für die Wechselzeit natürlich und unausbleiblich

¹⁾ Illuminated manuscripts, p. 50.

gewesen ist. Bei keinem Bilde finden wir mehr Beziehungen zur vorangegangenen wie zur gleichzeitigen Kunst, als in dieser Darstellung.

Szenen auf Kompartimenten innerhalb eines Kreises sind ein Vermächtniss der altorientalischen Kunst. Ein solcher Fall wäre die Darstellung der assyrischen Königsküche; auf vier von Dreieckschenkeln und dem Peripherieabschnitt gebildeten Kreissektoren sind vier verschiedene Küchenszenen gegeben ¹⁾. Aus der spätantiken, dem Christentume dienenden Kunst seien die berühmten Orpheusgemälde in der Domitillakatakomben genannt ²⁾. Besonders das eine, in welchem Wunderszenen mit bukolischen Wechsellern und um das zentrale Oktagon angeordnet sind, bietet schon auf Grund seiner Konstruktion ein treffliches Seitenstück. Kreise mit eingeschriebenen und durcheinandergeschobenen Dreiecken und Quadraten finden sich in der christlichen Plastik, voral auf Werken der sogen. langobardischen Kunst, überaus oft, wobei es, nebenher gesagt, recht klar wird, dass die langobardische Kunst eben eine Anwendung der byzantinischen ist. Es ist demnach selbstverständlich, dass man im Einflussbereiche der christlich-griechischen Kunst allenthalben auf diese oder ganz nahe verwandte Konfigurationen treffen muss ³⁾. Auf eine sehr

¹⁾ Layard, *The monuments of Niniveh*, Pl. 30.

²⁾ Oft abgebildet; bei Garrucci, I., Tav. 25 und 30.

³⁾ Es ist ganz unmöglich, die hierher zu ziehenden Analogien nur halbwegs zu erschöpfen und verweise ich daher auf die ausgreifenden Werke von de Dartein, *Étude sur l'architecture lombarde*, Cattaneo, *L'architettura in Italia*, M. G. Zimmermann, *Die Spuren der Longobarden in der italienischen Plastik in: Allgemeine Zeitung, Beilage 232 u. 233 des Jahres 1894* und endlich die vielfach verfehlt aber anregende kleine Arbeit Stückelbergs, *Die langobardische Plastik*. Nur einige Fälle möchte ich anmerken. So einen Pluteusrest in Spalato (*Ephemeris Bihačensis*, Taf. XV.); Pluteus in S. Maria di Castel S. Elia (*Nuovo Bull.*, 1896, Taf. 4, 5); Bodenmosaik im Baptisterium von S. Maria di Capua vetere (Garrucci, IV., 277); Pluteusplatte aus S. Marco in Venedig (Kreutz-Ongania, Port. V., Z. 37); auf ägypt.-byzant. Monumenten (*Catalogue général des antiquités égypt.*, XII., p. 140 und Taf. 22 f.); auf christl. griechischen Denkmälern (Lampakis, *Mémoire sur les antiquités chrétiennes de la*

charakteristische Analogie, die freilich junge Silberschale des Kaiser-Friedrich-Museums in Berlin hat Diez aufmerksam gemacht ¹⁾. In den sechs Scheitelabschnitten zweier durch-einandergeschobener, gleichseitiger Dreiecke sind fünf Laute und ein Doppellaut angebracht, wahrscheinlich CKYKOCYC

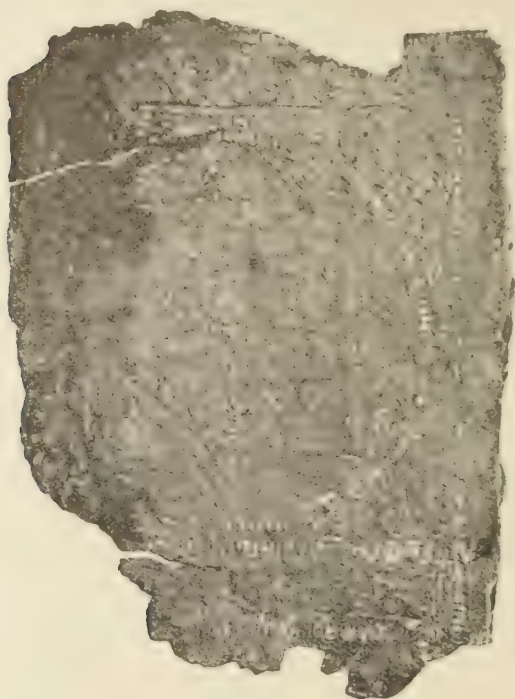


Fig. 2.

zu lesen. Offenbar hat hier noch eine uralte Tradition nachgewirkt.

Ein nicht weniger wichtiges Belegstück enthält die Papyrusammlung Erzherzog Rainer. Es ist ein in Ägypten gefundener und verhältnissmässig gut erhaltener Buchdeckel des 6. Jahrhunderts, der auf beiden Aussenseiten dasselbe Rahmensystem zeigt, wie unser Bild, und zwar durch plastisch aufgelegte, dem Flechtmuster ähnliche Ornamentstreifen aus geripptem Leder. Sie waren, wie die deutlichen Spuren bezeugen, ehemals vergoldet; den Grund bildete rotes Leder. Ob noch andere Farben verwendet waren, konnte ich nicht entscheiden.

Das ist ein überaus lehrreicher Fall, der, wie ich glaube, in mehr als einer Hinsicht aufklärend wirken dürfte. Schon

Grèce, p. 16). — Im Orient ist die Formel noch heute im Gebrauch; das bezeugt ein Scheibenanhängsel eines modernen Kabylen schmuckes aus Tunis bei Forrer, Geschichte des Gold- und Silberschmuckes nach Originalen der Strassburger hist. Schmuckausstellung vom J. 1904, n. 79 und 80.

¹⁾ L. c., p. 55 und Taf. 4, Fig. 2.

Diez bemerkt (p. 54): »Höchst eigenartig und interessant ist die Gesamtanlage des Dedikationsblattes. Als Miniatur dürfte sie wol einzig dastehen.« Es ist richtig; bisher ist eine solche Miniatur nicht mehr nachgewiesen. Und doch muss diese Anlage einen historischen Rückhalt haben, wie Alles, was wir von unserem Künstler bisher kennen. Der Buchdeckel zeigt uns den Weg zum Formendepôt, aus welchem er stammt.

Es war Sitte — wenigstens seit Beginn des 5. Jahrhunderts — bei Patriziatsverleihungen dem Neuernannten ein mit seinem Bildnisse geschmücktes Elfenbeindiptychon, die »πλάκες ἐλεφάντιναι κεκοσμημέναι« sammt einem prunkhaft eingebundenen Kodex, »σὺν κωδικέλλοις ἐγγραμμένοις εἰς τύπον τοῦ νόμου« zu überreichen ¹⁾. Wie die Diptychontafeln, so war auch die weisse Raute auf dem Oberdeckel der Kodizilli mit dem Porträt des neuen Patriziers geschmückt. Die Kodizilli in der Hand Julianas zeigen auf der weissen, zweifelsohne als Elfenbein anzusprechender Raute, noch Spuren einer Darstellung. Wie diese gewesen sein wird, können wir aus einer Abbildung in der um 400 n. Chr. neu redigierten Notitia dignitatum, wo sie einen Kopf zeigt, entnehmen ²⁾. Es ist gewiss kein Novum, aber auch kein Zufall, dass man im frühen Mittelalter die Bucheinbände in Goldplatten fasste und als dekorative Mittelteile Platten von Elfenbeindiptychen mit Vorliebe verwendete: das beruht auf der uralten Tradition der Kodizillieinbände, die sich nicht auf diese allein beschränkten, sondern als Prunkdeckel auch auf andere, besonders kirchliche Bücher, übergingen; an Darstellungen, welche diesen Übergang bestätigen, fehlt es ja nicht ³⁾. Und noch mehr. Die Einteilung des Buchdeckels ist im 9. oder 10. Jahrhundert auf das Titelblatt übergegangen und schmückt als Miniatur den Beginn der Kodizes ⁴⁾. Ganz so, wie im Mittelalter,

¹⁾ Bei v. Premmerstein, Anicia Juliana, p. 115.

²⁾ Ebenda auch die Abbildung.

³⁾ Vgl. oben, p. 433, Anm. 3 und p. 434, Anm. 1—3 wo solche Darstellungen angeführt sind; sie liessen sich sehr vermehren.

⁴⁾ Swarzenski, Die Regensburger Buchmalerei des X. u. XI. Jahrhunderts, Taf. 1, 3, 12, 14—16, 19—21, wo besonders charakteristische

muss der Vorgang im 6. Jahrhundert gewesen sein. Auch damals nahm man den Prunkeinband der Kodizilli zum Muster für andere Prachthandschriften, und zu solchen gehörten jedenfalls Geschenke und Dedikationen. Ich bin für meinen Teil fest überzeugt, dass für Handschriften, die man schenken wollte, hin und wieder das Bild des Empfängers gemalt und auf den Buchdeckel zwischen plastisches Gerähm appliziert wurde: eine Art *Ex libris*. Dass ein solcher Buchdeckel dann in einer Miniatur nachgebildet wurde und als Dedikations- oder Titelzierblatt im Buche seinen Platz fand, liegt nahe; man konnte aus rein praktischen Rücksichten darauf verfallen, weil dem Bilde eine grössere Schonung gesichert war.

Denke man sich auf dem ägyptischen Bucheinbände die Ornamente zwischen den Rahmenkonfigurationen entfernt und durch Darstellungen, beziehungsweise durch Buchstaben ersetzt und man hat unser Julianabild.

Wie die Gesamtanlage, haben auch Einzelheiten ihre Vorbilder. Die Flechte ist abermals eine Gabe des alten Orients und wurde in ihrer Verwendung bis tief ins Mittelalter nicht unterbrochen. Wir finden sie auf assyrischen Leisten und Friesen ¹⁾, auf chaldäischen Monumenten ²⁾ und dann in der ganzen antiken Kunst. Besonders reich verwendet sie die sogen. langobardische Kunst, wofür schon oben Belege angeführt wurden. Selbst die Farben sind festgelegt: die Umrahmung im älteren Vergil der Vatikana (3225) besteht aus roten und schwarzen Streifen ³⁾ wie beim Julianabilde; nur hat hier der schwarze Teil das goldene Flechtband zum Schmuck.

Blätter in guten Reproduktionen vorliegen. Mehr oder minder verwandte Blätter sind in zahllosen anderen Handschriften erhalten und findet man einzelne in den Ausgaben der Miniaturhandschriften und Geschichtlichen Darstellungen (Aus'm Weerth, Beissel, Haseloff, Janitschek, Kraus, Labarte, Labitte, Middleton, Venturi, Vöge, Westwood u. a.).

¹⁾ Layard, I. c., Pl. 13, 14. — Perrot & Chipiez, I. c., II., 311 und öfter.

²⁾ Perrot & Chipiez, I. c., IV., 770 f. — Besonders häufig auf antiken Mosaiken. Vgl. Gauckler, I. c., 2098 ff.

³⁾ Beissel, Vatikan. Miniaturen, p. 5.

Die acht Puttiszenen in den blau grundierten Kreis-sektoren sind — den mit VIII bezeichneten Teil vielleicht ausgenommen — rein hellenistisch und unverändert verwendet. Zwar können wir nicht für jede Szene das Vorbild anführen, können aber ruhig behaupten, dass der Maler keine selbst komponiert hat, sondern sie alle fertig vorliegen hatte.

In der Darstellung solcher Vorgänge im gewerblichen Leben ging ebenfalls der alte Orient voran ¹⁾; die griechische und hellenistische Kunst hatte an jenen Kompositionen, wenn schon nicht immer fertige Vorbilder, so doch reiche Anregung für ihr eigenes Schaffen ²⁾. Neu ist in der spätantiken Kunst nur die Umformung der realistisch-ernsten Darstellungen in dekorativ-komische. Das umfassendste Beispiel hierfür findet sich auf den Wandmalereien im Hause der Vettier zu Pompeji ³⁾.

Was nun die einzelnen Szenen unseres Julianabildes betrifft, haben wir für I schon oben (p. 436, Anm. 1—3) Analogien angeführt. Für II ist eine gleiche Szene nicht nachgewiesen. Für III bietet genau derselbe Gegenstand im Hause der Vettier in ernster Fassung und auf einem Wandgemälde aus

¹⁾ Für die endlose Reihe solcher Darstellungen, die sich auf alle Gebiete der gewerblichen und der häuslichen Tätigkeit beziehen, sei nur auf wenige Vertreter hingewiesen. Bei Perrot & Chipiez, I. c., I., 27 (Bauleute), 81, 82, 755—759 (Bildhauer) 83 (Maler), 842 (Tischler und Zimmerleute) etc. II., 336, 338 und Place, Ninivé et l'Assyrie, III., p. 43 f., u. a. m. Ebenso bei Layard, in den beiden öfter zitierten Publikationen.

²⁾ Vgl. dazu Brunn, Griechische Kunstgeschichte I., 83, 119, 154 f., und Reinach, Répertoire des vases I., 346 u. sonst öfter. — Jahn, in den Abh. der sächs. Ges. der Wissensch., vgl. oben, p. 354, Anm. I. — Blümner, Technologie und Terminologie der Gewerbe und Künste bei Griechen und Römern, passim. — Baumeister, Denkmäler und Daremberg-Salio, Dictionnaire des antiquités (jetzt bis P gediehen) unter den betref. Schlagwörtern. Grupp, Kulturgeschichte der röm. Kaiserzeit, I., 48 und öfter bis 256.

³⁾ Monumenta Pompeiana, Tavv. 4, 15, 28, 61; dagegen Tav. 75 ernste Darstellung. — Ähnliche Szenen auch in der Skulptur; vgl. Blümner, I. c., 369 ff. — In der christlichen Bildhauerkunst ist der Sarkophag des Junius Bassus das beste Beispiel hierfür.

Herkulaneum mit Putti vorzügliche Analoga ¹⁾. Für IV finden sich Analogien im jüngeren Vergil der Vatikana, auf pompejanischen Wandgemälden und spätantiken Reliefs ²⁾. Das Kompartiment V steht wieder ohne gleiche Seitenstücke da, wiewol das Herbeischaffen von schweren Steinen sowol in der Plastik wie in der Malerei öfter dargestellt wurde ³⁾. Ebenso findet sich für VI keine entsprechende Analogie. Bearbeitung des Holzes im Kompartimente VII ist dagegen öfter mit denselben Einzelvorgängen dargestellt ⁴⁾. Nach der Übereinstimmung dieser Szenen auf verschiedenen Bildwerken müssen wir schliessen, dass die Wirklichkeit einfach formelhaft gefasst und dann immer so wiederholt wurde, demnach auch auf unserem Bilde unverändert erscheint. Das Kompartiment VIII ist wieder mit keiner sprechenden Analogie zu belegen. Wie schon angedeutet, kann es sich um keine Malerei handeln, weil alle zur Charakterisierung eines solchen Vorganges nötigen Beigaben, wie Farbennäpfe, Pinsel u. dgl. fehlen. Es kann keine Darstellung der Bildhauerarbeit sein, weil ihr der ganze Akt nicht entspricht und weil sie das nötige Werkzeug vermissen lässt ⁵⁾. Es kann auch ebensowenig die Bemalung einer Statue gemeint sein; denn ausser dem Fehlen der Malutensilien sprechen auch die satten Farben der Figur und die goldfarbige Gloriole dagegen. Ich glaube nicht fehl zu

¹⁾ Monum. Pomp., Tav. 75. — Blümner, l. c., II., 346. — Vgl. auch ebendort, p. 342 die Abbildung nach einem Relief (etrusk. Aschenurne), und p. 344 nach einem christlichen Goldglase, wo ein einzelner Mann sägend dargestellt ist. Über die Sägen als Werkzeug ebenda, II., 218 ff., Abb. 220.

²⁾ Blümner, l. c., III., 83, 126, 217—224.

³⁾ Ebenda, III., Taf. zu p. 118 u. p. 126. — Rekonstruktionen von Hebe- und Zugmaschinen ebenda, p. 113, 115 und 127, von denen aber mit der in unserem Bilde keine genau übereinstimmt.

⁴⁾ Ebenda, II., 340 ff., besonders der rechtsseitige Teil von der etruskischen Aschenkiste und die Darstellungen auf dem Goldglase (p. 342 und 344). — Die einzelnen Werkzeuge (Flachbeil u. Hohlbeil) II., 202 und 342 ff. — Vgl. auch Baumeister, Denkmäler, III., p. 1819 f. 1912.

⁵⁾ Vgl. hiezü Darstellungen der Bildhauerarbeiten in Stein bei Blümner, III., 217 ff., in Metall IV., 330 ff.

gehen, wenn ich auf Grund aller dieser Erwägungen auf das Einlassen eines Mosaikbildes schliesse; nach der Gloriole zu urteilen, ist es entweder eine hervorragende Persönlichkeit oder ein Heiligenbild. Für den ersten Fall wäre wol an Juliana zu denken, vorausgesetzt, dass ihr nach dem Zeremoniel der Nimbus zukommt; der Zeremonienkodex gibt hier keinen Aufschluss. Für die Möglichkeit dieser Darstellung sprechen die Wandflächen unterhalb der Wölbung und die Reste der Beischrift, von der ich links ein Ψ deutlich zu sehen meine; es wäre demnach an etwas Ähnliches zu denken, wie die berühmten Kaisermosaik in S. Vitale, nur weniger pompös und figurenreich anzunehmen. Im zweiten Falle wäre die Figur als Gottesmutter zu interpretieren, der zu Ehren Juliana die Kirche in Honoratae erbaute, wie die Chronographie des Theophanes Confessor zum Jahre 512/13 bezeugt: »*Ιουλιάνα δὲ ἡ περιφανεστάτη, ἡ κτίσασα τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐν τοῖς Ὀνωράτοις. . .*« ¹⁾). Dagegen spricht aber die untergeordnete Stelle, an der das Bild angebracht wird. Ich für meinen Teil hielte das erstere für wahrscheinlicher.

Durch die lebhaften Farben fällt dieses Bild aus der Reihe der anderen, die heute fast grisaillemässig aussehen; es ist somit eine Zutat des Künstlers anzunehmen. Die einzige Detailanalogie bietet ein Vasenbild, das einen Jüngling bei der Bemalung einer Stele in genau derselben Stellung zeigt, wie sie der Putto in diesem Kompartimente hat ²⁾). Das Vasenbild wird wol nicht alleinstehend geblieben, sondern öfter wiederholt worden sein. — Wir hätten demnach in diesem Bilde die einzige bisher konstatierte Darstellung der musivischen Arbeit.

Für die Anordnung der Buchstaben ist ein schlagendes Beispiel, wie die von Diez angeführte Smyrnaer Silberschale, nicht mehr nachgewiesen. Doch liegt für die Verteilung der Einzelbuchstaben eines Wortes in Kreisform in den Münzlegenden und Stempeln reiches vorbildliches Material vor ³⁾);

¹⁾ Bei v. Premerstein, *Anicia Juliana*, p. 113.

²⁾ Blümner, l. c., IV., 464.

³⁾ Darauf hat auch Diez, l. c., p. 55 aufmerksam gemacht.

ja man findet auf Werken der Kleinkunst und Kunstindustrie noch näher verwandte Vorgänger. So die verteilten Siglen im Monogramme Christi, wo das λ und ω in die seitlichen Winkel der \times -Balken eingestellt ist. Ferner die geteilten Beischriften $\overline{IC} - \overline{\times C}$ und $\overline{MP} - \overline{\Theta Y}$ auf runden Medaillons mit Darstellungen Christi und Mariens ¹⁾; ebenso auf alten Hostienformen ²⁾ griechischen Ursprungs und auf Ringen ³⁾. Ein Beispiel kreisförmig angeordneter Beischriften um eine Hauptdarstellung in der Mitte bietet die vielbesprochene Schale aus Podgoriza in der Sammlung Wasilewski ⁴⁾, während die Vorliebe für Buchstabenkombinationen durch die ravnatischen Kapitäle, Diptycha und andere Elfenbeinschnitzereien bezeugt ist. Auf keinen Fall werden wir in dieser Anordnung auf unserem Bilde etwas zu jener Zeit einzig Dastehendes zu erblicken haben.

Überaus oft vorgebildet ist der Hauptteil des Mittelbildes. Auch hier ist der alte Orient typenbildend ⁵⁾ und nimmt in der Ausgangszeit neuerdings Einfluss auf die antike Kunst. Das Flankieren durch zwei Gestalten ist in der altgriechischen Kunst in primitiver Weise auf dem Löwentor und auf einem Goldblechzierrat von Mykenä zu sehen ⁶⁾. Spätere Beispiele enthalten oft Reliefs; realistisch aufgefasst ist Achilles unter den Töchtern des Lykomedes ⁷⁾, ideal und unserer Miniatur verwandt Homer zwischen den Personifikationen der Ilias und Odyssee ⁸⁾. Auf Konsulardiptychen sitzt den Konsul in der überwiegenden Mehrzahl der Fälle, realistisch aufgefasst,

¹⁾ Vgl. Kraus, l. c., I., 558 ff.

²⁾ Ebenda, I., 520. Vgl. auch p. 131 ff.

³⁾ Ebenda, I., 493.

⁴⁾ Ebenda, I., 484.

⁵⁾ Vgl. Perrot & Chipiez, *L'art dans l'antiquité*, I., 45 (Amenophis zwischen Phre und Amon-Rha — also zwischen zwei Idealgestalten) und II., 99 (Sargon zwischen zwei Beamten, die Darstellung also realistisch aufgefasst).

⁶⁾ Brunn, *Griech. Kunstgeschichte*, I., 37.

⁷⁾ Robert, *Die antiken Sarkophagreliefs*, II., p. 23 ff, 29 f. und Taf. 6 und 10.

⁸⁾ Reinach, *Répertoire de la statuaire*, I., pl. 226.

von zwei Beamten flankiert, da ¹⁾); die liturgischen Diptycha sind idealer gehalten; für die ganze Reihe derselben seien hervorgehoben jenes in Berlin ²⁾ und ein anderes, ehemals in der Sammlung Bastarde ³⁾, beide mit Madonnendarstellungen. Hier sind die flankierenden Gestalten, Heilige und Engel. Der letztere Fall wiederholt sich bei Christusbildern oft; so auf dem Mosaik von S. Agata Maggiore in Ravenna ⁴⁾ und als Miniatur im Kodex von Montamiata ⁵⁾. Nach diesem Muster sind spätere Miniaturen, von denen zwei des Pariser Psalters, David zwischen Sophia und Prophetia und Isaias zwischen Nyx und Orthros, ferner von anderen Nikephoros Botoniates zwischen Aletheia und Dikaiosyne und Basilius II. zwischen zwei allegorisierenden Engeln ⁶⁾ angeführt zu werden verdienen.

Aber nicht nur die Gruppe als solche ist traditionell, wir besitzen insbesondere für die Figur der Juliana identische Typen. Es ist bemerkenswert, dass gerade diese Figur, die in ihrer äusseren Erscheinung als typisch byzantinisch gilt und gelten muss, in ihrem Wesen auf spätrömische, freilich von der christlich-griechischen und orientalischen Kunst stark beeinflusste Vorbilder zurückzuführen ist.

Man nehme auf dem Konstantinsbogen, der doch zwischen die Jahre 313—315 datierbar ist, das Relief auf der Stadtseite. Der Kaiser sitzt genau so, wie Juliana, frontal dem Beschauer zugekehrt, in's Leere blickend, da; hinter ihm statt nur zweier Personen, eine ganze Reihe und er selbst ist damit beschäftigt, Geld auszuteilen ⁷⁾. Es ist eine Darstellung

¹⁾ Das nächststehende hat nach Diehl schon v. Premmerstein, *Anicia Juliana*, p. 116 gegeben; hier finden wir den Gemal Julianens, Areobindus, dargestellt. — Vgl. auch Molinier, l. c., p. 32 ff.

²⁾ Abb. bei Riegl, *Spätröm. Kunstindustrie*, p. 121.

³⁾ Abb. bei Kraus, I., 558.

⁴⁾ Garrucci, l. c., IV., 254.

⁵⁾ Ebenda, III., 127.

⁶⁾ Alle Abb. auch bei Kraus, I., 454 f., 577 und 571. — Vgl. auch Diez, l. c., p. 48 f.

⁷⁾ Abb. bei Riegl, l. c., p. 46.

der Liberalitas, wie sie auf Kaisermünzen seit Nero immer wiederkehrt und wie sie uns auf dem Trajansmonument begegnet. Auf allen diesen Monumenten ist die reale Beziehung zwischen dem freigebigen Kaiser und dem Empfänger noch festgehalten.

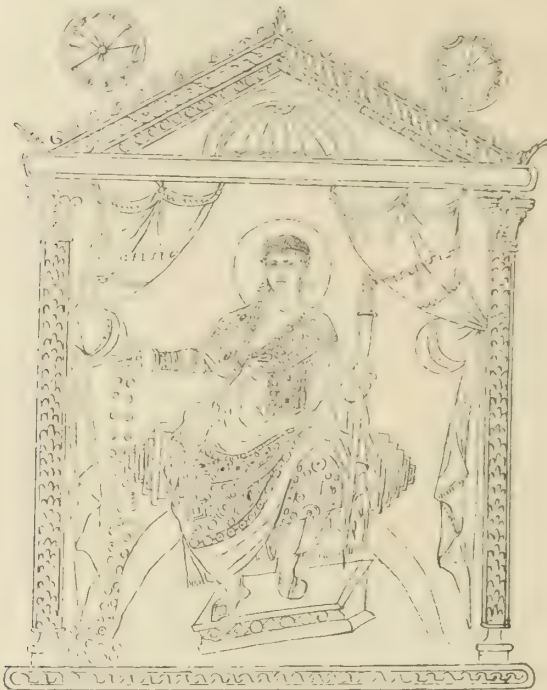


Fig. 3.

Bald aber wird aus der Gesamtdarstellung nur die Figur des Spenders herausgeschält. Einen solchen Fall haben wir im Chronographen vom J. 354 erhalten ¹⁾.

Hier ist es noch ein kaiserlicher Spender, Konstantius II. Der Beschenkte fehlt aber. Nichtsdestoweniger streut der Fürst seine Geschenke in der Form von Geldmünzen aus freier Hand hin; zwei liegen noch auf seiner dem Beschauer zugekehrten Handfläche, andere sind im Fallen begriffen und der

¹⁾ Unsere Abb. nach Strzygowski, Die Kalenderbilder des Chronographen vom J. 354, Taf. 34.

letzte Teil rollt auf dem Boden. Die früheren Imperatoren überreichten die Geschenke abgezählt in Säcken; auf dem Trajansmonument empfängt der Soldat mit freier Hand den dargereichten Beutel und küsst dem Kaiser die Hand; auf dem Konstantinsbogen hat der Empfänger schon verhüllte Hände. In der Praxis blieb übrigens auch am oströmischen Hofe die alte Sitte, das Geldgeschenk in Beuteln zu überreichen, bestehen ¹⁾. Es ist somit in jenen Darstellungen, in welchen das Geld sichtbar wird, eine künstlerische Lizenz angewendet, welche wol dem Zuge der Zeit, sich mit seinem geprägten Golde sehen zu lassen und damit zu prunken, um nicht zu sagen zu protzen, entsprechen wird.

Diese Liberalitasdarstellung fand bald Eingang sowol in die Profankreise als auch in die religiöse Kunst. Kompositionell — aber nicht inhaltlich — haben wir sie auf der barberinischen Terrakotta erhalten ²⁾; viel klarer aber und enge sich an die alten Bilder anschliessend auf einer der Baldachinsäulen in San Marco zu Venedig ³⁾.

¹⁾ Vgl. darüber Const. Porphyrog., *De cerimoniis aulae byzantinae*, I., cap. I und 35 (Ausgabe von Leich und Reiske, 1751, Tom. I., p. 11 u. 109); ganz besonders aber II., cap. 53: „Περὶ διανομῶν τῶν εὐσεβιῶν τοῦ βασιλείως“ etc. (Leich—Reiske Tom. II., p. 453 f.). Dazu noch II., cap. 55: „Περὶ τῆς διανομῆς τῶν κομβίων τῆς συνηθείας τῶν πραιποσίτων“. (Leich—Reiske, II., 461 f.). — Auch Strzygowski, I. c., p. 92.

²⁾ Kraus, I., 202 f.

³⁾ Garrucci, I. c., VI., Tav. 496. — Kreutz—Ongania, *La Basilica di San Marco*, Abb. Port. V., (Dettagli, Sculture, VII., Z. I. c — dritte Säule, Zone 4. —) Die Abbildung ist leider verschwommen. Venturi, *Storia*, I., 265, ebenfalls undeutlich. Aus eigener Anschauung kann ich die Richtigkeit der Abbildung bei Garrucci bestätigen; sie ist nicht übertrieben und, stilistische Kleinigkeiten ausgenommen, vollkommen richtig. Deshalb liess ich unsere Abbildung nach Garrucci anfertigen. — Garrucci wurde auf diese Säulen von einem gebildeten Engländer (Ruskin?) aufmerksam gemacht, der behauptete, dass sie in das 4. oder 5. Jahrhundert gehörten. Der verdiente Mann nahm sie in sein grosses Werk auf, datierte sie aber in das 11. Jahrhundert. Neuerdings hat sich Venturi über das Alter der Säulen geäussert (I. c., I., 444): „Sono monumenti che sembrano solenni termini dell' arte, i quali seguino la fine dell' età classica, l' inizio dell' età barbarica“. Er hält

In beiden Fällen haben wir es mit religiösen Themen zu tun: im ersten mit einem eschatologischen (jüngstes Gericht), im zweiten mit einem neuteamentlichen (Verrat Judas').

Von einem Mosaikbilde erfahren wir durch Paulinus von Nola. Es stellte diesen in Porträt dar, Geld mit der Hand ausstreuend: also ein genaues Nachbild Konstantius II. Severus verfasste hiezu einen Titulus, der ausdrücklich darauf Bezug nahm ¹⁾.



Fig. 4.

Und nun vergleiche man unsere Julianafigur mit diesen Analogien. Sie hat genau die frontale Wendung und sitzende Stellung derselben, die Rechte hat sie mit Geld belegt und ausgestreckt, die offene Handfläche dem Beschauer derart zugewendet, dass man nach realen Kriterien ein Verbleiben der Geldstücke darauf für unmöglich halten müsste ²⁾, wie das bei den angeführten

sie für „forse preziosi ricordi dell' Istria“ und setzt sie (p. 446) in die erste Hälfte des sechsten Jahrhunderts. Wie dem auch sei, sie sind von Garrucci edenfalls zu spät angesetzt und beruhen auf sehr alten Vorbildern.

¹⁾ Epist. 32. — Vgl. oben, p. 413, Anm. 2.

²⁾ Derartige Szenen, in welchen mit Geld sich beschäftigende Personen vorkommen, kehren in der Kunst öfter wieder. Auch bei diesen kann man ähnlichen Naivetäten begegnen, wie bei der Juliana. Ich verweise auf die Darstellung auf einem christlichen Goldglase mit Kollybisten; der eine hält auf der Handfläche, der andere auf einem Brett das abgezählte Geld in fast vertikaler Richtung. (Garrucci, l. c., III., Tav. 202). — Ein Grabdenkmal von Neumagen stellt einen Gutsherrn, der von seinen Bauern den Pachtzins entgegennimmt (Koepp, Römer in Deutschland, p. 132). — Vgl. auch die Rückerstattung des Judasgeldes bei Garrucci, VI., Tav. 497; Venturi, I., 270 nach den Baldachinsäulen von San Marco. — Für spätere Darstellungen dieser Art sei nur das Novemberbild des Kalenders von St. Mesmin

Darstellungen der Fall ist. Wie Konstantius II. hat auch sie nur zwei Geldstücke auf der Hand. Es ist klar, dass unsere Juliana nur eine zum Femininum umgedeutete Imperatorenfigur, beziehungsweise ein Derivatum von der letzteren darstellt. Davon kommt es auch, dass gerade diese Figur ein Bild starrer Ruhe bietet; ihre Wendung ist, wie die ihrer Vorbilder, rein frontal, der Rumpf perpendikulär; kleine Abweichungen davon machen nur Arme und Beine ¹⁾. Dadurch ist sie von ihrer keineswegs lebhaften Umgebung losgelöst und als für sich bestehend betont.

Was die Einzelheiten an der Ausstattung Julianas betrifft, so liegt die eingehende Untersuchung v. Premersteins vor, und sei der Kürze wegen nochmals darauf hingewiesen. Nur den Kopfschmuck möchte ich nochmals berühren.

Schon oben (p. 379, Anm. 1) habe ich angedeutet, dass die Form der Absplitterungen über dem roten Häubchen begründet sein müsse und dass sie wahrscheinlich durch eine gleiche Gestaltung des ehemaligen Schmuckes bedingt sei.

Es ist gewiss kein Zufall, wenn z. B. in der Genesis das Königsdiadem regelmässig die Form einer dreiblättrigen Palmette aufweist ²⁾. Auch auf dem byzantinischen Stoffreste aus dem Grabe des Bischofs Günther von Bamberg († 1065) ist die Krone, welche dem reitenden Kaiser von der linksseitigen weibl. Gestalt dargereicht wird, mit demselben Dreiblatt abgeschlossen ³⁾. Gestützt auf diese Analogien und auf die Form der Absplitterungen sind wir geradezu genötigt, auch beim Kopfschmuck Julianas an diese Form zu denken. Ist das

aus dem Anfange des 11. Jahrhunderts (jetzt in der Vaticana, reg. lat. 1263) angeführt. Es führt einen Schweinehändler und einen Käufer vor. Abb. bei Beissel, l. c., Taf. 6.

¹⁾ Lange, Darstellung des Menschen in der älteren griechischen Kunst. Aus dem Dänischen von Matilde Mann (1899), sagt in der französ. Einleitung: „La figure frontale est conçue essentiellement pour elle seule“. Und diesen Eindruck macht auch Juliana.

²⁾ Hartel–Wickhoff, Taf. 7 (Die beiden Könige von Sodom und Salem); Taf. 16 (König Abimelech, zweimal); Taf. 36 (König Pharaon).

³⁾ Abb. bei Kraus, I., 566.

aber so, darf weiter gefolgert werden, dass der hohen Frau Vorrechte gekrönter Häupter, vielleicht infolge ihrer Abkunft, entweder tatsächlich zustanden, oder imputiert wurden. — Unsere Annahme, dass es sich im Kompartiment VIII um ein Julianabild handeln könnte, gewinnt hierdurch entschieden an Relief. — Es scheint, dass eben dieses Schmuckstück mit dem roten Häubchen das hauptsächlichste Distinktionszeichen für ihre hohe Würde bildet. Die Frisur ist aber öfter auf Bildwerken zu sehen; einige Fälle hat Diez (p. 52 f.) angeführt. Ausserdem bieten fünf von den sieben auf einem Bilde vereinigten Plejaden ¹⁾ im Vossianus 4^o n. 79 (Fol. 42^b), ebenso treffliche Seitenstücke zu Dioskurides, wie mehrere Köpfe der Graf'schen Porträtgalerie, der Katakombenmalereien und der Seitenwänden von *S. Apollinare nuovo in Ravenna* ²⁾.

Die Form des von Juliana benützten Prachtsessels hat unzählige Vorbilder, verrät aber doch eine Anlehnung an die spätesten Gestaltungen. Die Wurzeln der Entwicklung reichen auch hier in das Kulturgebiet des alten Orients, in dem das Zoomorphisieren der Möbelteile beginnt ³⁾. Eine aesthetisch

¹⁾ Abb. bei Thiele, *Antike Himmelsbilder*, p. 112.

²⁾ Abbildungen solcher Porträte wurden zum Teil in einer Folge von Heliogravüren durch den ehem. Besitzer Theod. Graf als Portraits aus hellenistischer Zeit herausgegeben. In dieser Folge wären n. 32 u. 45 heranzuziehen. Eine Reihe anderer, die ich nur aus Autopsie kennen lernte, sind nicht reproduziert worden. — In derselben Sammlung war auch ein vergoldetes Lederdiadem, das in der Mitte einen Ausschnitt zur Aufnahme eines Edelsteines — oder wol nur einer Imitation — hatte. Es entsprach ganz dem Netze mit dem Goldplättchen bei Juliana; demnach können wir uns dieses letztere auch mit einem Edelstein geschmückt denken. Solche Lederdiademe dürften wol ausschliesslich zu Funeralzwecken verwendet worden sein. — Etwas ganz Ähnliches bieten auch orientalische Bildwerke der christlichen Zeit. Vgl. Strzygowski, *Orient oder Rom*, p. 16, besonders aber p. 35 f. Dann Wilpert, *l. c.*, II., Taf. 175 f. und Goetz, *Ravenna* (Ber. Kunststätten, Bd. 19) p. 46.

³⁾ Abb. von aegypt. Sesseln ausser im grossen Werke von Prisse d'Avennes auch in allen grösser angelegten Kostümgeschichten (Hefner — Alteneck, Racinet, Hottenroth, Weiss). — In Assyrien sind ja die flankierenden Stierkolosse typisch. Vgl. Schubert v. Soldern, *Das Stilisieren der Thier- und Menschen-Formen*.

vollendete Stilisierung findet sich in der griechischen Kunst, die nachher Norm und Regel blieb. Die gute Zeit bildet Pranken und Köpfe der Tiere nach vorn en face ¹⁾; später sind in der Reliefkunst der Kopf en face, die Pranken im Profil oder umgekehrt dargestellt. Das dürfte lediglich auf Rechnung des künstlerischen Unvermögens zu setzen sein; am häufigsten begegnen wir dieser Zwitteraxialität auf Diptychen ²⁾. Auf diesen tritt uns auch die Profilwendung zuerst entgegen ³⁾. Auf christlichen Sarkophagen finden wir beide Arten ⁴⁾. Dagegen ist unsere Miniatur wol die erste, welche den Sessel in dieser Form bringt: die älteren Miniaturen zu klassischen Dichtern, die Kalenderbilder des Chronographen vom J. 354, die Italaminaturen, die Genesis und der Rossanensis kennen ihn nicht.

Die Stilisierungen erstrecken sich seit der Blütezeit der griechischen Kunst in der Regel auf drei Lebewesen: den Löwen, den Greif und die Sphinx. Unser Künstler hat in seiner Darstellung die damals sehr gewöhnliche Profilwendung der ornamentalen Sesselbeine, und die sehr ungewöhnliche Stilisierung von Greifen gewählt. Hätte er direkt nach einem

¹⁾ Beinahe auf allen Stühlen der antiken Kunst finden wir die Stellung en face, beim wirklichen Sessel des Priesters des Dionysos Eleutherios im Dionysostheater in Athen (Colignon—Friesenhahn, l. c., p. 78) angefangen bis zur Hippolytusstatue (Kraus, I., 230) herab, und nicht nur in der Rundplastik, sondern auch auf Reliefs. Zahlreiche Beispiele bietet Reinach, Répertoire de la statuaire, I., pl. 258 ff., 283, 303; III., pag. 80. Robert, Antike Sarkophagreliefs, III/1., p. 13 ff., Taf. 3, 6, 14, 15. III/2., Taf. 53, 68, 91.

²⁾ Reiches Belegmaterial bei Molinier, l. c., I. passim. Vgl. auch Dehio, Kunstgeschichte in Bildern, II., Taf. 6 (Prinz zwischen den Personifikationen der Roma und Konstantinopolis) und — als bestes Beispiel — das Diptychon des Areobindus (Molinier, I., p. 21).

³⁾ Molinier, l. c. öfter. Dehio, l. c., II., Taf. 6. — Seither mag diese Auffassung auch in die Wand- und Miniaturmalerei Eingang gefunden haben. Vgl. Nuovo Bullettino di archeologia cristiana, 1900, Tav. VII., darstellend den h. Petrus auf dem Throne, neben ihm Gordianus. Dabei auch eine Rekonstruktion der beschädigten Teile von Wüscher—Becchi.

⁴⁾ Garucci, l. c., V., Tav. 343 ff. — Kraus, I., 158, 172, 238, 245 u. a. Strzygowski, Orient oder Rom, p. 47 ff.

Diptychon gearbeitet — und was läge wol näher, als an ein solches, vielleicht selbst an das des Areobindus zu denken — hätte er Löwenform darstellen müssen, und das wäre ihm besser gelungen, als die ihm jedenfalls schon fremd gewordene Greifengestalt. Ob es möglich ist, dass er an ein wirkliches Möbel mit seitlich gewendeten Beinen dachte, wie sie später in der Tat auftreten, ist nicht zu entscheiden ¹⁾. Nach der Kolorierung zu urteilen, dürfte ihm ein vergoldetes Bronzegerüst als Muster vorgeschwebt haben, indessen ist vergoldetes Holz ebenso möglich. Der Fusschemel kommt beinahe in allen Fällen, wo ein thronartiger Prachtsessel angewendet ist, in Verbindung mit diesem vor, bedarf somit an dieser Stelle keiner besonderen Erörterung. — Ob dem Purpurkissen eine besondere Bedeutung zukommt, ist fraglich, nachdem wir rot belegte und bespannte Sitze auch auf dem zweiten Dioskuridesbilde kennen gelernt haben, und zwar ohne Unterschied des Benützers. Damit soll nicht gesagt sein, dass der roten Farbe im Klimax der byzantinischen Distinktionen keine Bedeutung zukomme; auf Bildern aber, welche nicht streng offiziell waren, wird sich die Wahl ganz nach dem künstlerischen Empfinden zur Erzielung eines beabsichtigten Farbenakkordes gerichtet haben. Wenn auch aus dem jüngeren Vergil der Vatikana (3867), in dem der Sessel des Dichterporträtes grün, die Kline der Didoszene rot gepolstert ist, und aus der Agrimensorenhandschrift, wo der rot belegte Sessel des Kaisers keine weitere Parallele hat, ein Schluss noch nicht möglich ist ²⁾, so

¹⁾ Das beste Beispiel hiefür ist der „Thron des Dagobert“ (reg. 628–638), den der h. Eligius modelliert und gegossen haben soll. Der Bronzerguss ist vergoldet. — Vgl. Labarte, *Les arts industriels*, I., 391 ff., 429 ff. — Luthmer, *Deutsche Möbel in: Monographien des Kunstgewerbes*, VII., p. 5 f. — Lüer, *Geschichte der Metallkunst*, I., 307. — Venturi, *I. c.*, II., 74. — Vgl. auch Strzygowski, *Bronzeaufsatz im Besitze von Hans Grafen Wilczek in: Jahreshette des oesterr. archäol. Instituts in Wien*, IV., 189 ff. — Im Mittelalter kommen derlei Möbel in Miniaturen häufig vor. Eines der interessantesten bietet eine angelsächsische Handschrift: einen Hochsitz für drei Personen mit im Profil seitwärts gekehrten Tierköpfen. Abb. bei Heyne, *Das deutsche Wohnungswesen*, I., 55.

²⁾ Beissel, *l. c.*, p. 2–4.

erhärtert die Genesis die obige Vermutung; denn in den acht Fällen, wo gepolsterte Sitze dargestellt werden, sind sie blau oder lila, ob sie nun ein König oder ein Patriarch benützt ¹⁾. Das zweimalige Pilatusbild im Rossanensis zeigt roten Kissenbeleg ²⁾.

Über die Kodizilli ist schon oben gesprochen worden. Dass man selbst bei bildlichen Darstellungen darauf so grosses Gewicht legte, hat seinen Grund darin, weil dieses Ernennungsdekret das äussere Merkmal der Patrizierwürde bildete, ähnlich wie das Wappen beim mittelalterlichen und modernen Adel; dem entsprechend war auch die Promotionszeremonie, in welcher die Kodizilli überreicht wurden, umständlich und pompös, wie etwa im Mittelalter der Ritterschlag ³⁾.

Für die beiden Personifikationen hinter der Patrizierin sind bereits bei Besprechung des Kompositionstypes einige Analogien aus der früheren Kunst mitgenannt worden. Mehrere derartige Beispiele führt Diez in seiner Arbeit (p. 48) an; unter denen ist das entsprechendste das Mosaik von Hadrumetum, Vergil zwischen Klio und Melpomene darstellend, ein Seitenstück zu dem oben angeführten Relief mit Homer zwischen Ilias und Odyssee. — Die Wiener Genesis bietet vier Analogien, die künstlerisch besser komponiert und in seitlichen Wendungen gegeben sind; im Rossanensis bieten die beiden Pilatusbilder gute Seitenstücke ⁴⁾.

Aber auch jede der beiden Figuren ist bereits typisch vorgebildet. Die Stellung, in welcher die Figur ein Bein — bei der Phronesis ist es das linke ⁵⁾ — auf einen höheren Gegenstand aufstützt, ist in der antiken Skulptur ⁶⁾, auf

¹⁾ Hartel—Wickhoff, p. 147, 151, 159 ff.

²⁾ Haseloff, l. c., p. 31, 33.

³⁾ v. Premenstein, Anicia Juliana, p. 115. — Über die Promotion speziell Constant. Phorphrogen., De cerim. aulae byz., I., cap. 47 (bei Leich—Reiske I., 145 f.).

⁴⁾ Hartel—Wickhoff, Taf. 16, 32, 35 und — das beste — 36. Haseloff, l. c., Taf. II, 12.

⁵⁾ Diez erklärt es (p. 50) für das rechte.

⁶⁾ Bei Reinach, Répertoire de la statuaire, I., 137, 145, 157, 244, 255, 264, 266, 268, 319 f. u. a. m.

Vasenbildern ¹⁾ und Wandgemälden ²⁾, man kann sagen stereotyp gestaltet, überaus oft zu finden. Die allernächsten Verwandten unserer Phronesis sind aber die verschiedenen, einen Schild beschreibenden Nikebilder, auf welche schon Diez (p. 50) hingewiesen hat. Ja, wir können ruhig noch weiter gehen: nicht nur das Motiv des Fussaufstützens ist der Phronesis mit ihnen gemeinsam, sondern die ganze Gestalt und Idee. Nehme man die im J. 354 gemalte Nike im Chronographen ³⁾, ziehe die Formeneigentümlichkeiten des Kopisten ab und stelle sie mit der Phronesis zusammen. Man wird gewahr, dass man nur statt des Buches einen Diskus, in ihrer Rechten einen Griffel und an den Schultern Flügel anzunehmen braucht, um eine Figur der Siegesgöttin zu erhalten. Der Künstler dürfte sich an ein solches Vorbild sehr genau gehalten haben; das lässt sich aus der Geste der Rechten, die wol auf den Kodex zeigen soll, tatsächlich aber darüber hinaus weist, schliessen.

Auch die Megalopsychia hat Ahnen, wenngleich nicht so viele und typengleiche, wie ihre Kollegin zur Linken. Auf die Personifikation der Stadt Mostene auf dem Tiberiusdenkmal hat Diez, auf solche der Reichsprovinzen, die in Geldkörben Steuern herbeibringen, Diez und v. Premerstein aufmerksam gemacht ⁴⁾. Sie ist aber auch in der christlichen Kunst heimisch; so findet sich auf einem Goldglase die Darstellung einer weiblichen Gestalt, die im Bausche Früchte trägt ⁵⁾; das beste Pendant aber — nur realistisch aufgefasst — bietet uns das Mosaik auf der rechtsseitigen Wand von S. Maria Maggiore in Rom, darstellend die Übernahme Mosis durch die Pharaonentochter, welche sitzend dargestellt ist, während hinter ihr eine weibliche Gestalt, offenbar eine Kammerfrau,

¹⁾ Bei Reinach, Répertoire des vases peints, I., 124 f., 175, 288, 465, 479, 492. II., 121, 151, 164, 300 f., 320, 361, 383.

²⁾ Vgl. Engelmann, Pompeji (Berühmte Kunststätten, Bd. 4) p. 51, 54, 90, 94 u. a.

³⁾ Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. VII.

⁴⁾ Diez, l. c., p. 50. — v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 106.

⁵⁾ Garrucci, III., 203.

mit einer offenen Geldchatulle steht ¹⁾). Jedenfalls gehört das Geldhalten in blossem Kleiderbausch zur künstlerischen Phrasologie der späteren Kunst. Ein diesbezügliches Analogon ist im Rossanensis auf dem ersten Pilatusbilde enthalten: Judas, der das Blutgeld zurückerstatten will ²⁾).

Die Kleidung der beiden Gestalten ist im Schnitt jener der Heuresis und der Epinoia gleich; dagegen blieb hier auch die Farbe dem antiken Geschmacke treuer, nur die goldenen Klavi zeigen den orientalischen Einfluss. Sonst sind aber diese Streifen auf weiblicher Kleidung unzähligemale zu verzeichnen; wenn ich an die Fälle in der Petronillakatakombe ³⁾, in der Wiener Genesis ⁴⁾, im Kodex Rossanensis ⁵⁾, im Palmyraner Grabe ⁶⁾ und auf den antiken Stoffresten ⁷⁾ erinnere, glaube ich diese Einzelheit genügend belegt zu haben.

Trotzdem die beiden Personifikationen auf gangbaren Typen beruhen, sind sie keineswegs leblose Übertragungen, sondern der Künstler hat sie durch den Gesichtsausdruck trefflich zu differenzieren und dem Gesamtbilde einzuordnen verstanden. Der volle, offene Blick der Phronesis ist unzweideutig auf Juliana gerichtet; ja man erhält noch beim jetzigen Zustand der Miniatur den Eindruck, dass er klaren Geist und ruhig abgeklärte Grösse in sich barg. Der Finger der Rechten vermittelt zwischen der Fürstin und dem Buche, um ihre Studienfreundlichkeit, vielleicht auch ihre aktive Tätigkeit auf diesem Gebiete anzuzeigen. Die Megalopsychia hat einen schmerzvollen Ausdruck, der auf den ersten Blick zu ihrem goldgefüllten Bausche nicht passen will. Es handelt sich offenbar darum, anzuzeigen, dass die Patrizierin allenthalben

¹⁾ Garrucci, IV., 218.

²⁾ Haseloff, I. c., Taf. 11.

³⁾ Wilpert, I. c., II., 213. Vgl. auch Taf. 111, 174. — Einen besonders typischen Fall bringt *Nuovo Bullettino di archeol. crist.*, 1900, Taf. 8 (Bildnis Silvias).

⁴⁾ Hartel–Wickhoff, Taf. 31 und 32.

⁵⁾ Haseloff, Taf. 4.

⁶⁾ Strzygowski, *Orient oder Rom.*, p. 15 f.

⁷⁾ Vgl. oben, p. 422, Anm. 7.

grossmütig Hilfe bietet, wo ihr mitleidvolles Herz von Not und Elend gerührt wurde.

Die beiden Personifikationen stellen demnach zwei hervorragende Eigenschaften Julianas, absolut genommen, dar; sie stehen zu ihr in charakterisierender Beziehung und bilden mit ihr einen geschlossenen Teil des Bildes, sind aber, genau so, wie die »Thronassistenten« auf den Darstellungen der Liberalitas und auf den Konsulardiptychen, mit den anderen Vorgängen der Darstellung in keiner direkten oder wesentlichen Reziprozität.

Der Vorgang, der sich zur Rechten Julianas abspielt, ist zu der als grossmütig und verständig charakterisierten Dame, also einer Frau von Herz und Verstand, in direkter Beziehung.

Der nackte Flügelknabe, der ihr ein aufgeschlagenes Buch emporhält, ist eine antike Figur, ein Bruder der in den acht blauen Sektoren beschäftigten Putti. Auf seine Analogien wurde schon oben bei Besprechung der Handwerkszenen hingewiesen. Seine nächsten Anverwandten dürfen wir in den Putti des Chronographen vom J. 354, die in ganz ähnlicher Weise beschäftigt sind, ansehen ¹⁾.

In dem Buch, das er hält, dürfte jedenfalls unser Dioskurides gemeint sein, weil auf der linken Hälfte Bruchstücke einer ehemaligen Pflanze zu sehen sind. Überdies ist der Kodex genau so eingebunden und beschnitten, wie jener, in den Dioskurides schreibt. Freilich ist auch das Buch in der Hand der Phronesis in seinem Äusseren nicht verschieden. Es wäre ja auch ganz gut möglich, dass der Maler dasselbe Buch auf dem einen Bilde zweimal vorführte und das umsomehr, als wir ja darüber klar sind, dass die Personifikationen mit dem Überreichungsvorgange in keinem direkten Zusammenhange sind. Wir dürfen aber ebenso annehmen, dass dem Künstler für das Prachtexemplar eines Buches — und nur ein solches kann eine Idealgestalt haben, — nur eine Formel zu

¹⁾ Strzygowski, Kalenderbilder, Taf. 3—6. Am nächsten steht unserem Putto jener der Personifikation der Konstantinopolis, der ihr eine Fackel emporhält. Vgl. auch Herm. Grimm, Fünfzehn Essays, (1875), p. 118.

Gebote stand, die er dann immer wiederholte. Ich für meinen Teil möchte in der Hand der Phronesis ein Buch überhaupt vermuten; dagegen sind wir genötigt, in den Händen des Putto den Dioskurideskodex anzunehmen.

Die zu Füßen Julianas knieende Gestalt ist nun für diese Umgebung besonders interessant. Diese Form der Proskynese findet sich nur auf Monumenten, die unter besonderem Einflusse des Orients stehen, sie hat ausgeprägt orientalischen Charakter. Wir finden diese Art der Verehrung auf altägyptischen ¹⁾ und assyrischen Monumenten ²⁾ öfter dargestellt. Von diesen Gebieten muss sie durch Vermittlung Alexanders d. Gr. und seiner Nachfolger auch in die griechische Kultur und später auch in die hellenistische Kunst, Eingang gefunden haben. Konon hat sie wol als Erniedrigung zurückgewiesen und Kallisthenes hat sie Alexander d. Gr. verweigert; doch in dem Umstande, dass auch dem Griechen die Proskynese als Gottesverehrung nicht fremd war, lag der Keim für die spätere Übertragung auf hervorragende Menschen. Im 1. Jahrhundert der Kaiserherrschaft nahmen sie die Römer für die Kaiser auf; Diokletian hat sie nach Eutropius geradezu verlangt und geboten. In der Tat finden wir sie auch auf römischen Monumenten. Ein Wandgemälde aus Herkulaneum zeigt uns Theseus nach Besiegung des Minotaurus; das Volk eilt ihm freudig entgegen, vor ihm aber kniet ein Knabe und beugt sich über seinen Fuss — also eine orientalische Proskynese in bester Form ³⁾. Etwas ähnliches enthält die Darstellung des linken Reliefs auf dem Trajansmonument in Benevent: vor dem Kaiser kniet eine weibliche Gestalt und huldigt ihm ⁴⁾; eine so niedergebeugte Stellung wie unsere Figur hat sie allerdings nicht. Dass die spätere christliche Kunst

¹⁾ Perrot & Chipiez, l. c., I., 26, 170 u. a. m.

²⁾ Layard, A second series of monuments of Niniveh, pl. 48, u. a. Place, Ninivé et l'Assyrie, III., pl. 58, u. a.

³⁾ Jetzt im Museo Nazionale in Neapel, n. 9043. Abb. bei Rolfs, Neapel I. (in: Berühmte Kunststätten, Bd. 29), p. 159.

⁴⁾ Winter, Kunstgeschichte in Bildern, I., Taf. 84, Fig. 1.

einerseits auf die alte Form der Gottesverehrung, andererseits auf die hellenistischen Monumente zurückgriff, ist naheliegend. So finden wir vor Christus in der Proskynese die Blutflüssige, die Mütter ihrer auferweckten Kinder und die Schwestern Lazarus' sehr oft ¹⁾. Ausser vor Christus finden sich Proskynesen auch vor Engeln, als Boten Gottes ²⁾; auch die Gabaoniten, die vor Josua bittend erscheinen, sind in dieser Stellung ³⁾. Aber das weist eben auf die Kultur jener Zeit, in der die Bilder entstanden; die Proskynese war darnach vom zweiten Jahrhundert an üblich: nach profanen Denkmälern vor hervorragenden Personen, nach christlichen vorerst als liturgische Handlung vor Gott, dann aber wol auch vor hochmögenden Personen, wovon bis in unsere Tage im päpstlichen Hofzeremoniell noch ein Rest in Kraft geblieben ist. Wie die Proskynese in der späteren byzantinischen Miniaturmalerei auftritt, mag das Bildniss Basilius II. beleuchten, vor dem nicht weniger als acht Männer in Duckstellung verharren ⁴⁾. Unsere Eucharistia technon hat doch noch bedeutend mehr Leben und Ausdruck in ihrem Akte, trotz der Gebundenheit und ungünstigen Postierung. Ihre Kleidung ist antik und öfter auch auf anderen Monumenten nachweisbar ⁵⁾.

Auch in diesem Bilde ist durch die Beischriften für die Identifizierung gesorgt. Neben Juliana, die durch die Umschrift in Goldlettern genannt und im Gedichte auf den schwarzen Abschlusstreifen näher bestimmt ist, finden sich lauter benannte Figuren.

¹⁾ Wilpert, l. c., II., Taf. 20, 98. Garrucci, l. c., V., 320 f. 323 f., 326 ff., 331, 346, 350, 360, 376, 379 ff., 397 u. a. m. (Blutflüssige). Ebenda, 316 (Das Weib Jairi). Ebenda, 319 (Wittve von Naim). Ebenda, 318 (Schwestern Lazarus'). Vgl. auch für die letztgenannten Haseloff, l. c., Taf. I.

²⁾ Garrucci, III., 159 (Josua vor dem Engel).

³⁾ Ebenda, III., 165.

⁴⁾ Kraus, l. c., I., 571.

⁵⁾ Vgl. Strzygowski, Orient oder Rom., p. 22 f., 50, 52. Hartel—Wickhoff, Wiener Genesis, auf den Tafeln 10—48 sechzehnmal. Haseloff, Codex Rossanensis, Taf. I, 4, 9, u. a. m.

Die beiden letzten, der Putto und die weibliche Gestalt ¹⁾, stehen in engerem Zusammenhange sowol untereinander als auch zur Juliana. Den Putto — *Πόθος τῆς φιλοκτίστου* — hat v. Premerstein zuerst als »Wunsch der Kunstgönnerin« gedeutet ²⁾, der ihr das bestellte Buch überbringt. Dieser Erklärung hat Jüthner widersprochen und geltend gemacht, dass die Benennung des Putto korrekt als »Liebe zur Kunstgönnerin« aufzufassen sei; dieser Ansicht hat sich v. Premerstein angeschlossen ³⁾. Dass Jüthners Interpretation philologisch besser ist, kann kein Zweifel sein; ob aber der Künstler so kritisch dachte, als er das Knäblein hinmalte und taufte, ist noch eine offene Frage. Die eine oder die andere Annahme kann nur das Verhältniss zur *Ευχαριστία τεχνῶν* enger knüpfen oder lockern, hinsichtlich der Gesammtdeutung aber werden sich keine wesentlichen Differenzen ergeben. Im ersten Falle könnte der Vorgang überschrieben werden: »Die Dankbarkeit der Künste bringt der Baulustigen das gewünschte Buch dar«. Die Personifikation der Dankbarkeit vollzieht den Danksagungsakt durch die Proskynese; sie braucht demnach noch einen Gehilfen, der unterdessen das Buch tatsächlich, d. h. sichtbar überreicht. Dieser stellt den Wunsch Juliana's, das Buch zu besitzen, dar. Die Künste danken für ihre Förderung durch Erfüllung eines Wunsches.

Im Gegenfalle hiesse die Aufschrift etwa: »Die Dankbarkeit der Künste bringt das Buch aus Liebe zur Baulustigen dar«. Die Eucharistia dankt, während durch die Liebe das Buch überreicht wird. Das Verhältniss zwischen den beiden Personifikationen untereinander ist hier lockerer, aber ganz gut möglich. Nur eine Frage drängt sich auf. Dass diese Miniatur speziell für den Dioskurideskodex hergestellt ist, kann keine Frage sein; ebensowenig ist es zweifelhaft, dass das dar-

¹⁾ Diez möchte sie als Künstler deuten (p. 51), was mir völlig verfehlt erscheint und der Logik im Vorgehenden bei Personifizierungen widerstrebt. Die Eucharistia technon ist grammatisch weibl. Geschlechtes, und muss nach antiken Grundsätzen auch in der Kunst als Weib erscheinen.

²⁾ Anicia Juliana, p. 123.

³⁾ Hier oben, p. 17.

gereichte Buch eben diese Handschrift darstellt. Wieso kommt nun der Pothos dazu, gerade das Pflanzenbuch des Dioskurides zu überreichen und warum dankt die Eucharistia eben während dieser Übergabe? Offenbar geschieht das Letztere, um anzugeben, dass den Dank der Künste dieses Buch vorstellt. Wollte der Künstler das nicht andeuten, dann hätte er die Vorgänge nicht zu häufen gebracht. Und nun danken die Künste einer Bauherrin für ihre Förderung durch ein medizinisches Buch, wo man doch eher etwas anderes, ein Evangeliar, Psalter, Menaeum, oder etwas gleichwertiges, das zu ihren Kirchenbauten wenigstens in einem losen Verhältnis stände, erwarten sollte. Ist es da nicht geboten, in der Figur des Pothos jedenfalls, wenn nicht ausschliesslich, so doch auch den diesbezüglichen Wunsch Julianens zu erblicken? Doch ändert, wie gesagt, die Deutung des Flügelknaben an und für sich an jener des Gesamtbildes nichts: der grossmütigen und geistvoll-einsichtigen Juliana wird die illuminierte Handschrift von Dioskurides' Pflanzenbuch als Dank der Künste entgegengebracht.

Doch nicht gratis. Julianas Grossmut lässt sich nichts schenken; aus ihrer zarten Hand rollen Goldmünzen auf das dargebrachte Buch; vier Goldstücke liegen bereits auf demselben, zwei liegen noch auf der Handfläche, um im nächsten Augenblicke herabzugleiten. Es ist eine merkwürdige Verquickung des derbsten Realismus mit der Idealfigur des Pothos. Die Erklärung kann nur darin liegen, dass der Maler den Typus der Julianafigur einem seiner Zeit näher stehenden Kunstkreise entnahm, als den Flügelknaben; es waltet eine Unausgeglichenheit des Stiles ob, die aber der Künstler offenbar nicht empfand, weil ihm der Pothos ebenso geläufig war, wie die geldstreuende Figur. Deshalb hat er sich auch gar nicht angestrengt mit dem Umbilden, sondern belies beide Figuren ziemlich originalgetreu.

Was endlich die beiden Gefässe vor dem Bema Julianens betrifft, habe ich mich schon oben darüber geäussert, und die Gründe, soweit sie im Bilde selbst liegen, angeführt. Sie vertreten nur die Geldsäcke der Liberalitasbilder oder ihren Ableitungen. Wir finden sie, um nur die nächstliegenden

Beispiele zu nennen, im Chronographen vom J. 354 dreimal ¹⁾: am entsprechendsten bei der Roma, wo ein Putto Münzen aus einem offenen Sacke schüttet, während zu ihrer Linken ein voller, zugebundener Geldsack mit 1400 Goldstücken — wie die Ziffer auf demselben besagt — liegt, um noch aufgemacht zu werden. Die Personifikation der Konstantinopolis hat einen Sack mit 1000 Münzen Inhalt und Konstantius Gallus einen ebensolchen zur Rechten liegen. Wir finden sie auf der barberinischen Terrakotta — statt mit Angabe der enthaltenen Summe mit dem Monogramm Christi bezeichnet — und dann auf Konsulardiptychen. Ich glaube nicht zu irren, wenn ich die Abweichung auf unserem Bilde dahin deute, dass der Künstler die Reichtümer der Patrizierin dadurch als fabelhaft gross andeuten wollte, dass er statt zwei Säcken mit wolgezählten Summen einfach zwei gefüllte Scheffel hinstellte, mit denen das Gold gemessen wird. Dazu passt übrigens die Legende über die Ausschmückung der Kapelle des h. Polyeuktos und den Ruf, den der Reichtum Julianens hatte, ganz vortrefflich ²⁾. Um Rollenbehälter kann es sich schon deshalb nicht handeln, weil sie dem eigenen Vorstellungskreise unseres Künstlers bereits entfremdet sind; er übernimmt sie wol gelegentlich von älteren Vorlagen und weiss, was sie bedeuten, wendet sie aber nicht an, wenn er halbwegs reflektierend vorgeht. Auf dem Dedikationsbilde verwendet er in einer Reihe dreimal nur den Kodex; es hätte wahrlich keinen Sinn, wenn er zwei Rollenbehälter an einer Stelle angewendet hätte, an welcher die nächstliegenden Vorlagen Geldsäcke aufstellen und wo die Rollen denn doch kein solches Maass von Studium anzudeuten hatten, wie etwa bei Philosophen, Kirchenvätern und Märtyrern. Sie als Messgefässe für Getreide zu deuten, wird deshalb nicht gut möglich — beim linksseitigen ist es dezidiert ausgeschlossen, weil noch Reste von Münzen sichtbar sind — weil zunächst

¹⁾ Strzygowski, l. c., Taf. 4, 6, 35. — Vgl. auch Molinier, l. c., I., p. 19 u. öfter.

²⁾ Vgl. Diez, l. c., p. 10. — v. Premerstein, Anicia Juliana, p. 109.

auf dem Bilde selbst jede Andeutung hierzu mangelt, dann aber auch in schriftlichen Quellen über Julianas Getreidespenden kein konkreter Fall überliefert ist, von dem man annehmen müsste, dass er dem Künstler als Anregung diene.

IV.

Der überaus vornehm wirkende *Titel* bildet, in dieser Art angebracht, dass er durch Form und Farbe für sich allein die beabsichtigten Effekte erzielt, so viel ich sehe, das früheste bekannte Beispiel. Es ist bemerkenswert, dass die Buchmalerei der italienischen Renaissance gerade auf diese Form, die sich dann wol eingebürgert haben dürfte, zurückkam, um jene Titelschriften hervorzubringen, die wir heute in einer stattlichen Reihe von Kodizes, wie z. B. in den Korvinshandschriften, bewundern.

Neu ist diese Komposition nicht, denn sie liegt vorgebildet auf orientalisch-griechischen Münzen, auf hellenistischen Reliefs, auf Konsulardiptychen, christl. Sarkophagen und Wandmalereien vor; von da kommt sie auch in die Miniaturmalerei.

Der zweiteilige Schleifenkranz, wie er auf hellenistischen Reliefs auftritt¹⁾ und dann auf die christlichen, vornehmlich griechischen Sarkophage übersiedelt, ist das erste Element. In dieser Einfachheit, eventuell mit einem eingeschlossenen Kreuze, wird es von Paulinus bezeugt und im öfter genannten Wiener Rufinuskodex²⁾ finden wir die beste Illustration zu

¹⁾ Schreiber, Die hellenist. Reliefbilder, Taf. 79, u. a. — Wickhoff, Die Ornamente eines altchristlichen Kodex, etc. in: Jahrbuch der kunsth. Sammlungen des ah. Kaiserhauses, XIV., 196 ff.

²⁾ Um weiteren Missverständnissen zu begegnen sei darauf aufmerksam gemacht, dass dieser Rufinuskodex die Nummer 847 trägt und mit dem von Diez neben dem Rufiduskodex als „Wiener Evangeliar 847“ zitierten und als besondere Handschrift angesehenem Buche (p. 64 und nochmals 66) identisch ist. Was dort von jedem besonders behauptet wird, ist im Rufinus vereinigt zu finden.

den Worten des Nolaner Bischofs. Den Kranz mit horizontal laufender Inschrift finden wir auf griechischen Münzen des Orients ¹⁾ und häufig auf koptischen Stelen ²⁾; ein aus dem Kranze entstandener glatter oder verzierter Kreisrahmen begegnet uns wiederholt in den Händen schreibender Niken, von welchen für uns jene im Chronographen vom J. 354 das nächstliegende Beispiel abgibt ³⁾. Disken mit Titelinchriften für Monumente sind häufig; das Relief von einer Säulenbasis auf dem Forum Romanum aus den Jahren 303—304 mit einfachem Rahmen ⁴⁾, ein Diptychon vom J. 521 aus der Sammlung Bardac ⁵⁾ mit ornamentaler Umrahmung und ein Schatzkästchen der Projekta in London aus dem 4.—5. Jahrhundert ⁶⁾ bieten solche Beispiele. Auf vielen Diptychen findet sich aber der Kranz als Umschluss für die Inschrift ⁷⁾. Der Künstler ist also auch hier aus dem Bannkreise der festgelegten Vortypen nicht herausgetreten. Dass er selbst Nebensächlichkeiten, wie das Kreuzchen vor Beginn des Wortlautes und das Blättchen nach Schluss desselben mit aufnahm, scheint auf eine junge Bildung dieser Art von Handschriftentitel hinzuweisen; denn auf Stempeln und auf Münzen hatte das Kreuzchen einen Sinn, hier ist es, wesentlich genommen, ebenso überflüssig, wie das Schlussblättchen, dass aber seinen Platz auch noch in Druckwerken hartnäckig behauptete.

Der achtzackige Trennungstern ist ebenfalls ein Inventarstück der gleichzeitigen Kunst; wir finden ihn in genau derselben Bildung an der Wand über der Apsis von San Vitale

¹⁾ Vgl. Visconti, *Iconographie grècque*, Taf. 4 (Perseus), 8 (Mithridates IV. Eupator), 21 (Antiochos VI. Dionysus). Auch Wickhoff, *Ornamente etc.* I. c.

²⁾ Crum, *Coptic monuments*, und *Mémoires de la Mission archéologique française*, III, passim. — Wickhoff, I. c.

³⁾ Vgl. Diez, I. c., p. 56. — Studniczka, *Die Siegesgöttin*. — Strzygowski, *Kalenderbilder*, Taf. 8.

⁴⁾ Riegl, *Spätrom. Kunstindustrie*, p. 81.

⁵⁾ Molinier—Marcou, *Exposition rétrospective de l'art français*, I., pl. I.

⁶⁾ Dalton, O. M., *Catalogue of early christian antiquities*, Taf. 14 u. p. 61.

⁷⁾ Molinier, *Histoire des arts appliqués*, I., p. 20 (Dipty. v. J. 488) u. a. m.

in Ravenna. Genetisch genommen dürfte er wol nichts anderes sein, als das Mittelstück eines frei plastisch gedachten Kranzes, den man auf eine Fläche projiziert hat. Zwei derartige finden sich auf dem Personifikationsbilde der Konstantinopolis im Chronographen vom J. 354: den einen halten zwei Putti über dem Haupte der Stadt, den anderen hält sie selbst in der Hand; auch die Nike der Roma hält einen solchen. Selbst bei Werken von entschiedenem Naturalismus, wie beim Adler von SS. Apostoli, ist er nicht vergessen worden¹⁾. Man möchte das als eine Umbildung des Mittelornamentes, eines Edelsteins, u. dgl. ansehen. — In unserem Bilde hat der Künstler den Flächencharakter, wie er hier am besten entspricht, wunderbar getroffen und hiemit ein Muster für derartige Titelblätter geschaffen; das nächstliegende bewahrt das Evangeliar von Rossano.

V.

Von den übrigen Miniaturen gestattet eine nähere Prüfung nur noch die *Koralle*. Sie bietet in ihrem Beiwerke neuerlich einen Beleg, dass wir ältere hellenistische Typen zu neuen Bildern vereinigt sehen. Die Darstellung des Milieus, des Wassers mit seiner Fauna, ist der altorientalischen Kunst geläufig; die aegyptischen und assyrischen Reliefs sowie Wandgemälde der ersteren behandeln wiederholt Arbeiten und Jagd im Wasser und bevölkern das nasse Element recht übertrieben dicht mit Fischen, Krabben, Krebsen, ja auch mit Krokodilen und Nilpferden. Die hellenistische Kunst bemächtigt sich des Stoffes und bringt ihn mit Vorliebe und wenig verändert — die Formensprache ausgenommen — auf Pavimentmosaiken an²⁾. Das Seeungeheuer hat in den Jonasbildern der Katakombenmalereien zahlreiche Blutsverwandte. Auch die Personifikation des Meeres ist vom Künstler nicht für dieses Bild irdacht, sondern schliesst sich an die ältere

¹⁾ Abb. bei Hartel—Wickhoff, Wiener Genesis, p. 3.

²⁾ Vgl. Gauckler in: Dictionnaire des antiquités, p. 2089, 2103, 2116.

Typenreihe der Wassergottheiten, ja sogar missverständlich an die Quellennympe eines Typus an, wie sie uns in der Wiener Genesis, und zwar in genau derselben Stellung, zweimal entgegentritt ¹⁾. Dass solche Gestalten in der Miniaturmalerei häufiger auftraten, als es nach den spärlichen Resten aus jener Zeit den Anschein hat, beweist eine Kopie im Wiener Cod. 93 aus dem 13. Jahrhundert, in der wir auf dem Wasser eine ganz ähnliche Gestalt, diesmal aber männlichen Geschlechtes, daherschwimmen sehen; nach den Ruderwerkzeugen und dem ganzen Habitus kann auch hier nur auf eine Personifikation des Wassers geschlossen werden. Das Interessanteste dabei aber ist, dass diese Kopie als nach einer alten Vorlage des 6.—8. Jahrhunderts angefertigt angesehen werden muss ²⁾, somit unserer Miniatur nahe steht, wenn auch als vikariierendes Surrogat.

Das pekuliare Merkzeichen der Zeit äussert sich in dieser Figur, wie Diez (p. 57) treffend bemerkt, im Schmucke, den sie trägt und durch den sie eigentlich in ihre Entstehungszeit eingereiht wird. Die klassischen Vorbilder sind meist ohne jeden Goldschmuck; in der Genesis erhält die zweite Nymphe bereits eine Haarspange, Armbänder und Ohrgehänge zugestanden und rückt dadurch unserer Gestalt in schwesterliche Nähe. Die Ausstattung mit Krebscheren ist ebenfalls kein Novum; in Konstantinopel wird eine solche Thetisstatue erwähnt ³⁾.

VI.

Für den grossen Komplex von Pflanzen- und Tierbildern sind wir leider in keiner so verhältnissmässig glücklichen

¹⁾ Hartel—Wickhoff, l. c., Taf. 13, 14. — Vgl. hiezu auch Baumeister, Denkmäler, II. (Meergötter) p. 910 ff.

²⁾ Vgl. Swarzenski's Arbeit über Kopien alter medizinischer Bücher in: Jahrbuch des kais. deutschen archäol. Instituts, XVII., p. 45 ff., woselbst auch eine kleine Reproduktion. — Eine weitere Nachbildung bei R. Beer in Kunst und Kunsthandwerk, V., p. 237.

³⁾ Darüber ist nur eine Schriftquelle in den Scholien zu Aristides erhalten. Diez, p. 57. Baumeister, l. c., II., 912.

Lage, wie bei den Figurenbildern, um ihre genetische Entwicklung zu verfolgen. Das mag auf den ersten Blick paradox erscheinen; denn die *Pflanze* erscheint im Bilde kaum seltener, als der Mensch und das Tier. In der hellenistischen Kunst drängt sie sich sogar entschieden vor und beansprucht für sich dieselbe Aufmerksamkeit, wie jede der Figuren und es gibt in dieser Richtung eine Reihe von Fällen, wo sogar ihre Individualität eine wesentliche Rolle spielt. Man lasse die Masse der Pflanzenbilder auf hellenistischen Mosaiken, wie auf den unseren Bildern nahe stehenden Philosophendarstellungen von Pompeji und Sarsina, ferner auf den musivischen Darstellungen von der Villa Hadriana, von Palestrina u. dgl. im Geiste vorüberziehen; man erinnere sich an die gemalten Rasensäume und fingierten Gartenparterre, an die ländlichen Idylle und die von Schlingpflanzen umspinnenen Lauben auf pompejanischen Wandgemälden und auf die impressionistisch hingeworfenen Blumenfelder und Bäume in den Katakomben: welche Fülle von Studienmaterial sollte man nicht davon erwarten! Und doch wird man davon im Stiche gelassen. Der Baum auf dem Philosophenmosaik ist nur ein Baum; im Rahmen sind in einem Kranze Früchte zusammengestellt, von welchen man eine oder die andere wol bestimmen könnte, im Ganzen und Grossen aber wirken sie nur als Dekoration der Rahmenleiste. Das reizende Idyll der Domitillakatakombe, die kleine, schmetterlingsflügelige Psyche, die durch ein Blütenfeld einerschreitet und Blumen bricht, wirkt künstlerisch vorzüglich; aber kein Botaniker ist imstande, diese aus sechs bis acht in Kreisform hingetupften Punkten hervorgebrachten und zwischen leicht geschwungene Strichbüschel verteilten Blüten zu bestimmen. Und eben deshalb fehlt es für unsere Pflanzen an Vergleichsmaterial. Jenem an Grosszügigkeit gewöhnten Künstler mit seiner fabelhaften technischen Fertigkeit, die selbst bei Handwerkern nicht fehlen konnte, fiel es nicht ein, mit ängstlicher Akribie jedes Detail der Naturform wiederzugeben; er arbeitete auf die Gesamtwirkung hin und vermittelt uns mit seiner Palette von den Einzelheiten nur die Haupteindrücke. Das hatte aber unser Künstler eben zu

vermeiden. Kein Bild, keinen Gesamteindruck durfte er geben; Individuen mit ihren Akzidentien nachzugestalten war seine Aufgabe. Und für diese Seite des antiken Kunstschaffens bietet unser Kodex, soweit es die Miniaturmalerei betrifft, nicht nur das älteste, sondern auch das reichhaltigste Beispiel.

Doch ohne Vorarbeiten waren die Pflanzenmaler des Dioskurideskodex nicht. Die Schulung des Auges, die ja manchmal zu wünschen übrig lässt, ist durch die Reliefkunst der hellenistischen Zeit vorzüglich eingeleitet und gefördert worden, und ich stehe nicht an, die Naturtreue der gemalten Pflanzen, auf die Plastik als ihre erste Quelle zurückzuführen. Über diese Entfaltung besitzen wir ja die eingehende Arbeit Franz Wickhoffs, worauf hier verwiesen sei ¹⁾.

In der Miniaturmalerei selbst finden sich keine entsprechenden Analogien; sind Bäume und Pflanzen zur Andeutung des Freien dargestellt, bieten sie regelmässig nur den typischen Begriff »Baum« und »Blume«. Zuweilen sucht der Künstler wol zu differenzieren; in der Genesis enthalten die beiden Paradiesbilder ²⁾ Apfel- und Birnbäume, die man nur an ihren Früchten erkennt; nach ihrem Baue könnte man sie eher für Preisel- oder Heidelbeerstauden halten; nur die Weinrebe gelingt so ziemlich. Sonst finden wir auch knorrige und verästete Stämme ohne Laub, oder schopfige Blätterkronen, die man in anderer Umgebung eventuell für Grasrispen erklären könnte ³⁾. Sind Stamm und Blätterdach vereinigt, dann ist der Baum eine Formel für seinen Begriff ⁴⁾.

Was wir in der Genesis beobachten konnten, finden wir auch im Rossanensis ⁵⁾, im jüngeren Vergil der Vatikana ⁶⁾,

¹⁾ Hartel—Wickhoff, Wiener Genesis, p. 3 ff. — Vorzügliche Abbildungen charakteristischer Stücke ebenda, p. 18 f., 22 f., 27 f., 34 f., 41. Dazu auch Schreiber, Die hellenistischen Reliefs, passim.

²⁾ Taf. 1, 2.

³⁾ Taf. 43, 47. — 33, 34.

⁴⁾ In der Genesis in 14 weiteren Fällen.

⁵⁾ Haseloff, Taf. 2, worauf die Palme zwar konstaterbar ist, aber nichtsdestoweniger formelhaft bleibt.

⁶⁾ Abb. bei Hartel—Wickhoff, Taf. D.

in der Josuarolle ¹⁾ und den Italafragmenten ²⁾. Der Chronograph vom J. 354 ist uns leider nicht im Original erhalten, und verwehrt uns, aus den naturalistisch gezeichneten Früchten in der Hand der Alexandria einen Schluss zu ziehen; doch ist es sehr wahrscheinlich, dass der Künstler in diesem Falle gut beobachtete und gestaltete, weil es sich um spezifische Wahrzeichen handelte; in anderen Fällen mangelt diese Veranlassung.

Kurz, wir finden in der älteren, unseren Miniaturen vorausgehenden Kunst wenig Rückhalt zur Beurteilung der Dioskurideischen Pflanzenbilder, ausser in der hellenistischen Plastik; diese aber ist für die Zeit unserer Bilder zu entfernt, um an einen direkten Einfluss denken zu können.

Unsere Pflanzenbilder sind, wie schon bei der Beschreibung bemerkt wurde, Kopien nach gemalten Vorlagen. Den Beweis hiefür erbringt ein zweiter, ebenfalls der k. k. Hofbibliothek gehöriger Dioskurideskodex, der Neapolitanus aus dem 7. Jahrhundert.

Die Verwandtschaft der beiden Handschriften ist schon lange eine festgelegte Sache; die Unrichtigkeiten der Pflanzenbenennungen im Konstantinopolitanus, die durch den Verlust der Blätter verursacht wurden, hat bereits Kollar mit Hilfe des Neapolitanus richtig gestellt. Wissenschaftlich und nach eigener Anschauung hat vor etwa fünfundzwanzig Jahren F. Cohn dieses Verhältniss festzustellen gesucht ³⁾. Am eingehendsten neuerdings v. Premerestein in der vorangehenden Einleitung ⁴⁾.

Beim Durchblättern der beiden Handschriften fällt es auf, dass ein sehr grosser Teil der Pflanzen in der Auffassung, Form und Farbe in beiden übereinstimmt. Die Dimensionen

¹⁾ Ebenda, Taf. C.

²⁾ Schultze, l. c., Taf. 2.

³⁾ In einem Vortrage: Beitrag zur Geschichte der Botanik. Abgedruckt in: Neunundfünfzigster Jahres-Bericht der Schlesischen Gesellsch. f. vaterl. Cultur. (1882), p. 302 ff.

⁴⁾ Vgl. oben, p. 64 ff.

des N (so soll hinfort der Neapolitanus bezeichnet werden, während wir für den Konstantinopolitanus K setzen) sind kleiner als im K, die Anordnung derart, dass zumeist je zwei Pflanzen auf der oberen Hälfte der Seite untergebracht werden, während die untere Hälfte für den Text reserviert ist. Die Kräuter sind, wie beim K, in alphabetischer Reihenfolge beschrieben.

Geht man nun die beiden Kodizes systematisch durch und vergleicht Pflanze für Pflanze, gelangt man zu folgendem Resultate. Die Pflanzen des K und N haben denselben Typus im Allgemeinen; aber während der K deutliche Abstufungen der künstlerischen Behandlung zeigt, ist die Bildermasse des N einheitlich, d. h. so, dass sie von einer einzigen Künstlerhand herrühren kann, eventuell von mehreren ganz gleich stehenden Malern; sie stimmt mit der Gruppe II des K. Etwa die Hälfte aller Pflanzenbilder im N stimmt genau mit jenen des K, und zwar verteilt sich diese Übereinstimmung auf alle Abstufungen desselben. Die andere Hälfte schwankt aber zwischen »ähnlich« bis »sehr abweichend«. Ich lasse als Beleg für die übereinstimmende Hälfte den *κέρχρος* (N = fol. 86^a) und für die andere die *ἀνδράφαξις* (N = 20^a) in Nachbildung folgen. Vergleicht man nun den *Κέρχρος* des N mit jenem des K (fol. 191^b) so wird man auf den ersten Blick die Gleichheit der Vorlage feststellen können; dagegen wird die grosse Abweichung zwischen der *Ἀνδράφαξις* des N und des K (fol. 50^b) auffallen. So liesse sich eine förmliche Konkordanz aufstellen. Um nur einige Fälle herauszugreifen, sind in beiden Handschriften

gleich:

Ἀνεμόνη ἢ φοινικὴ (N = 12^a)
 » *ἢ ἀργία* (N = 12^a)
Ἀσπεράνη (N = 10^a)
Βούφθαλμον (N = 27^a)
Γάλαιον (N = 58^a)
Ἰρις (N = 42^a)
Μήκον ἡμερος κηπαῖος (N = 97^a)

mehr oder weniger abweichend:

Ἀβρότονον (N = 9^a)
Ἀμάρακον (N = 7^a)
Ἄκανθα ἀραβικὴ (N = 22^a)
Βρυόνια λευκὴ (N = 30^a)
Γναφάλλιον (N = 34^a)
Ἰππολάπαθον (N = 40^a)
Μαλαχὴ ἀργία (N = 94^a)

Außerdem sind Verschiedenheiten der Naturtreue zu beachten; sie treten bald bei Bildern im K, bald bei jenen in N auf; indessen lässt sich die Behauptung Cohns, dass der N in Fällen von Abweichungen *in der Regel* richtigere Details bringt ¹⁾, nicht halten, wenn man die ganze Masse durchgesehen und verglichen hat.

Trotz der Abweichungen gehen aber die beiden auf eine Urvorlage zurück, denn vom Typus weichen sie niemals ab.



Κέγγρος

Das eine scheint nur sicher, dass unsere Handschriften aus zwei verschiedenen Abkömmlingen eines und desselben Archetyps schöpften. Der N bietet nach fachmännischem Urteil bessere Lesearten und auch sonst Abweichungen vom K, wie ja v. Premerstein oben eingehend feststellt. Er scheint somit schon einer korrigierten Kopie des gemeinsamen Arche-

¹⁾ L. c., p. 309.

typs zu entstammen; denn er ist nicht nur um etwa ein Jahrhundert jünger, sondern hat die Pflanzen auch in einer besseren Ordnung, die zusammengehörigen Abarten nebeneinander, die im K doppelt vorkommenden nur einmal aufgenommen. Ein guter Teil der Abweichungen allgemeineren Charakters wird auf Rechnung dieser Korrekturen, die von sachkundiger Hand herrühren müssen, zu setzen sein. Dem Maler selbst irgend eine Kritik zuzumuten, wäre ganz verfehlt. Aus eben



Ανδράφαξις

diesem Grunde wird es auch nicht angehen, für beide Handschriften eine und dieselbe Vorlage vorauszusetzen, ebenso wie etwa an ein Abhängigkeitsverhältniss des K und N nicht zu denken ist.

Ausser den Abweichungen der unmittelbaren Quelle, aus welcher N schöpfte, muss aber auch der verschiedene Grad der künstlerischen Befähigung notwendig berücksichtigt werden. Der grössere Teil der Abweichungen, sowol zwischen

den Bildern der beiden Handschriften als auch zwischen den einzelnen Gruppen des K geht darauf zurück.

Am schlagendsten beweisen die Richtigkeit dieser Behauptung im K jene 27 Fälle, wo noch die Vorzeichnung sichtbar ist. Der Kolorist ringt mit dem Zeichner; wenn er von der Zeichnung abweicht, geschieht es zum Nachteile des Bildes. Ob nun ein besonderer Vorzeichner anzunehmen ist, oder ob er mit dem Koloristen identisch ist, verschlägt nichts; es gibt ja heute moderne Künstler, welche die eigenen Zeichnungen in der Farbe anders erscheinen lassen: jedenfalls ist der Kolorist dem Zeichner nicht gewachsen. Ausserdem ist es bei einer stattlichen Reihe des K ganz sicher, dass dem Künstler ein vorzügliches Bild vorgelegen ist, das er aber nicht erreichte und nicht erreichen konnte, ungeachtet seiner Versuche. Dafür gäbe es eine zahllose Menge von Beobachtungen, die hier aufzuzählen zu weit führen würde. Eine der häufigsten ist das Verfehlen von Überschneidungen und Überschlagungen bei Laubblättern; der Maler zwingt uns, die gute Zeichnung der Vorlage zu erraten.

Wie weit übrigens die Eigenart und die Befähigung des Künstlers bei Kopien gehen kann, geben uns zwei Bilderhandschriften den Nachweis.

Die erste derselben ist eine Kopie nach unserem K, im Besitze des Fürsten Chigi. Bei der Anfertigung derselben war es dem Künstler, etwa in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts, darum zu tun, eine genaue Kopie zu liefern; aber wenn man die bei Penzig reproduzierten Pflanzen mit jenen in unserem Kodex vergleicht, wird man gewahr, dass ihm die Nachbildung nur unvollkommen gelang ¹⁾.

Die zweite Handschrift entstand im 16. Jahrhundert, wahrscheinlich in Wien, auf Betreiben des Arztes Sambucus.

¹⁾ Penzig, Contribuzioni alla Storia della Botanica, p. 241 ff. Ausser den beiden Kopien der Ärzte- und Dioskuridesbilder bringt Penzig auf Taf. V–VIII Reproduktionen von fünf Pflanzen: *φασίολος*, *σίκνος*, *σίκνος πέπων*, *σίκνος πέπων ἔτερος* und *σίκνος κολοκίνθη*, die mitunter nicht gleichgiltige Unterschiede zeigen.

Es ist der Pergamentkodex n. 2277 der Wiener Hofbibliothek, der auf 186 Blättern 564 farbige Pflanzenbilder, 3 zum Teil kolorierte und 4 nicht kolorierte Federzeichnungen enthält. Die Anregung gab unser K; die Pflanzen wurden aber nicht aus dem Kodex selbst, sondern nach einem natürlichen Exemplar abgebildet. Es sind ganz vorzügliche, virtuos gezeichnete und mit feinem Verständniss für Natur und künstlerische Wirkung kolorierte Bilder, die der Maler oft mit Gold gehöhnt hat. Aber es war nicht immer möglich, einer im Dioskurides behandelten Pflanze habhaft zu werden; in diesem Falle kopierte dann der Maler aus der Handschrift, aber absichtlich mit den Mitteln und in der Auffassung seiner Zeit. Natürlich schuf er hierdurch weitgehende Abweichungen. Nur bei ihm fremden Pflanzen hielt er sich ziemlich genau an das gemalte Original, wie z. B. bei der *ἀριστολόγια τρογγύλη*; Sambucus schrieb hinzu: »male expressa«.

Beim Chigianus war es die Unfähigkeit des Kopisten, beim Wiener Kodex 2277 die sachliche Kritik, welche Abweichungen von der Vorlage zur Folge hatte; solche Umstände haben auch das Werden unserer Handschrift begleitet.

Dass die Pflanzen in unseren Kodizes nicht nach der Natur, sondern nach gemalten Vorlagen geschaffen sind, dafür erbringen sie den Beweis selbst. Es ist kein besonders eingehendes Studium nötig, um zu konstatieren, dass die Linienführung der Zeichnung und die Pinselführung der Kolorierung unfrei sind; sie widerstreben der Hand, die sie an ihre Stelle zwingt. Es sind, besonders bei Höhungen, Pentimentzüge merkwürdig häufig. Ausserdem ist die schematische Farbgebung, das Vorherrschen dunkler Nuancen ein weiterer Beleg, dass der Künstler eine fertige Vorlage kopierte. Selbst den gelungensten Bildern des K sieht man an, dass sie zwar mit vorzüglicher Beobachtung und ausgezeichneten technischen Mitteln hergestellt, aber ganz und gar von einer Vorlage abhängig sind. Mit vollem Rechte lehnt Cohn das Urteil Woermanns, dass »auch der Maler der Pflanzen dieselben unmittelbar nach der

Wirklichkeit wiedergegeben« habe, ab. Ebenso wenig ist eine selbstständige Künstlerhand anzunehmen, in dem Sinne nämlich, als ob wir es mit Originalen eines Künstlers zu tun hätten.

Wenn schon die beiden Handschriften, der K und N, durch ihre Übereinstimmung den positiven Nachweis erbringen, dass sie von einer Vorlage abstammen, bekräftigt dies in negativer Weiser der Pariser Dioskurides n. 2179, der allerdings erst dem 10. Jahrhundert angehört, aber nach älteren Mustern kopiert wurde. Er enthält 402 Pflanzen, ist aber unvollständig. Hier war die Vorlage ganz anders; die Pflanzenformen stimmen nicht mit den unsrigen und erscheinen mitunter, ganz ähnlich wie die Koralle des K, in Verbindung mit menschlichen Figuren; der Blütenstand der *λογχίτις* zeigt menschliche Gesichtsformen ¹⁾. Das ist also ein Archetyp, von dem unsere beiden Handschriften nicht abstammen können.

Die Flachheit der Kopien, die schon oben berührt wurde, hat aber noch einen weiteren Grund, als die Degenerierung der Vorlage durch einen minder befähigten Kopisten. Auch darin liegt ein Stilgefühl, das noch unklar sich äussert, aber dennoch besteht: es ist der Einfluss des Orients, der Beginn des Processes, dessen Endresultat das Flachornament ist. Auch hier können nicht alle Fälle des K behandelt werden, es gäbe deren zu viel; nur auf sechs solche möchte ich aufmerksam machen.

Man nehme z. B. im K (fol. 89^a) die *Γογγύλη* und betrachte die ganz schematischen und charakteristischen Einrollungen der Blattlappen an der Basis; man sehe sich den streng symmetrischen Aufbau bei *Ῥάφανος* (Fol. 284^a), *Στρατιώτης* (321^b), *Σησαμοειδὲς τὸ λευκόν* (325^b), *Τεύκροιον* (343^b) und *Τριπόλιον* (345^a) an und halte sie mit mittelalterlichen orientalischen, besonders arabischen Miniaturen zusammen. Der arabische Kodex A. F. 10 der Wiener Hofbibliothek bietet mehrere treffliche

¹⁾ Bordier, Description, p. 93.

Beispiele, besonders Fol. 20^a—^b: flach behandelte Pflanzen, mit durchwegs berandeten Einzelteilen.

Diese Berandung finden wir auch bei den Pflanzenbildern der II. Gruppe im K, und zwar als Randschatten verwendet. Ein Gefühl für die Richtigkeit der Schattenwirkung scheint derjenige halbwegs noch gehabt zu haben, der die Umrisse anbrachte; denn zumeist trifft er es, die Schattenseite stärker zu betonen. Das ist ein Widerstreit von zwei verschiedenen Auffassungen; dass auch die Lichtseite den dunklen Rand erhält, deutet darauf hin, dass diese Randschatten nicht um ihrer selbst willen, sondern einer alten Tradition folgend hierher kamen. Es ist die altorientalische und noch klassische Art, die Darstellungen nach ihrer Körperlichkeit zu begrenzen.

Aber diese Randschatten halte ich nicht für gleichzeitig mit den Pflanzenbildern. Bei eingehender Beobachtung zeigte sich, dass bei etwa 90 % der Fälle die Berandung mit einem ganz anderen Pigment, vielleicht mit Tinte und Pinsel ausgeführt wurde, der trübbraune Ton der Tinktur fügt sich nirgends in die Farbenskala der Pflanze. Überdies kann man in sehr vielen Fällen konstatieren, dass der Randschatten über die ursprüngliche Höhlung läuft oder dass er einen früheren Schatten überschneidet. Es ist kaum anzunehmen, dass der Künstler selbst eine bereits schattierte und belichtete Pflanze so berandet hätte; demnach müssten diese Veränderungen *später* angebracht worden sein; wann — das ist nicht zu entscheiden¹⁾. Immerhin ist es aber möglich, dass ein unter orientalischem Einflusse stehender Benützer, etwa im 13.—15. Jahrhundert, dieselben hinzugefügt hat.

Was von den Pflanzen gesagt wurde, gilt auch hinsichtlich der Entwicklung der Tiermalerei. Man kann nur behaupten, dass dem Tierkörper, dessen Formen und Lebensäußerungen, in der Malerei von jeher eine intensivere

¹⁾ Vgl. Riegl, Spätrom. Kunstindustrie, p. 138; ihm sind beim Durchblättern des K die Details an der Ausführung der Randschatten wol nicht aufgefallen.

Beobachtung zu Teil wurde, schon deshalb, weil er in der Regel weniger Anforderungen an den Koloristen als an den Zeichner stellte

Die Szenen auf hellenistischen Reliefs, auf den Wandgemälden der pompejanischen Häuser und der Katakombenkapellen, auf Mosaiken der antiken Pavimente und der christlichen Basilikenwände, in den Miniaturen, besonders der Wiener Genesis, wo Tiere mitverwendet sind, haben eine ganz andere Angabe, als bestimmte Tiere zu dem Zwecke darzustellen, um das Erkennen eines lebenden Exemplares zu ermöglichen. Sie setzen diese Kenntnis voraus und verlangen vom Beschauer, dass er sich das Fehlende, das zu künstlerischen Zwecken Unbrauchbare und Unterdrückte aus eigener Erfahrung ergänze. Ganz anders unsere Bilder; sie wollen das lebende Tier behufs richtiger Vorstellung durch das Bild ersetzen. Es kommt dem Künstler, wenigstens ideell, nur darauf an, das Tier in Form und Farbe vorzuführen, nicht dessen Lebensäusserungen zu schildern. Die wilden Tiere auf pompejanischen Jagdbildern, die Vögel auf den Katakombenwänden, die Tauben auf dem berühmten Taubenmosaik. — sie leben alle, sie bewegen sich, sie suchen Nahrung und wehren sich, sie sind einem grösseren Kunstgedanken eingeordnet, während sie hier für sich allein stehen.

Deshalb auch die Darstellung in Ruhe, welche freilich auch leicht zur Erstarrung führt, besonders wenn das Bild öfter durch Kopistenhände geht. Und unsere Bilder sind nicht mehr frei von diesem kunsttödtlichen Keime.

Unser Kodex ist von dem 13. Jahrhundert an vielfach kopiert worden; v. Premerstein hat 22 noch erhaltene Kopien nachgewiesen ¹⁾, von denen wenigstens 13 illustriert sind. Proben von diesen Illustrationen aus unserem K, Parisinus 2183, Athous und Bononiensis bringt Wellmann ²⁾ in seinem Krateuas.

¹⁾ Oben, p. 164 ff.

²⁾ Abh. der Kgl. Ges. der Wissenschaften zu Göttingen, ph.-hist.-Kl. N. F. II., Taf. 1 (*μῶλι*) und 2 (*λυχνίς στεφανωματική*).

Erwähnenswert sind ausser dem schon genannten Pergamentkodex 2277 der Wiener Hofbibliothek noch die von Sambucus angeregte Zusammenstellung von 98 Kopien nach dem K in der Papierhandschrift 12478; sie kommen dem Originale nicht gleich; eine Federzeichnung am Schlusse -- es ist das 99. Bild — ist ein Blatt der Baumwollstaude und nicht aus dem K entnommen.

Aus jener Zeit, als man sich mit dem Gedanken trug, die Pflanzenbilder in Kupferstich zu veröffentlichen, stammen zwei Bände, in denen auf je 410 Blättern 431 Pflanzen, meist aus N, in Kupferstich reproduziert sind ¹⁾. Es sind die unter die Handschriften eingereichten Bände n. 12447 und 12448. Der Zeichner war wol gewissenhaft, nichtsdestoweniger stehen aber die Stiche an künstlerischer Wirkung den Miniaturen weit nach und überholen selbst die steifsten durch ihre gebundene Gespreiztheit.

VII.

Technisch wird der K wol kaum leicht erreicht. Die Farben sind heiter, hell, glänzend, ihr Akkord brillant wirkend, ihr Auftrag pastos, aber solid, ihr Bindemittel vorzüglich. Es wäre sehr wünschenswert, dass hinsichtlich des Letzteren durch eine mikrochemische Untersuchung sein Wesen und seine Zusammensetzung geprüft und festgestellt würden.

¹⁾ Während der Entstehungszeit berichtet Weigel im 8. Bande des Medicinischen und Physischen Journals (1793), dass er die Kupferplatten auf der kaiserlichen Bibliothek zum Teil gesehen habe und schliesst mit der Behauptung, dass sie im Ganzen ungefähr 427—430 werden sollen. v. Premenstein, der die Stelle zitiert (oben, p. 127, Anm. 2) ist der Ansicht, dass ein Irrtum bei Weigel unterlaufen sei. Ich dagegen glaube, dass Weigel gut unterrichtet war, nur dass sein Ausdruck „Platte“ nicht auf die Stückzahl der Metallplatten, sondern auf die darein gestochenen Bilder sich bezieht, weil ja nach dem damaligen Sprachgebrauch „Kupfer“ sowol Platte als auch Bild bedeutet.

Durch die unglückseligen Abreibungen — und um solche handelt es in der überwiegenden Mehrzahl der Beschädigungen — sind wir glücklicherweise in den Stand gesetzt, den Künstler bei der Arbeit wenigstens teilweise zu belauschen. Das Feld des Bildes wird durch leicht eingedrückte Blindlinien abgegrenzt und dann die Vorzeichnung mit einem feinen Pinsel und einer blassbraunen Tinktur aufgetragen. Sowol beim Cheiron des ersten Ärztesbildes, als auf dem Dedikationsbilde, ferner bei 27 Pflanzen und beim Pfauen sind sie deutlich sichtbar; die Blindlinie für die Hauptrichtungen der Pflanzenzweige ist deutlich beim *ὑσσώπον* (fol. 358^b) wahrnehmbar. Eine scheinbare Ausnahme macht die Darstellung auf Goldgrund. Hier wird der Goldgrund fertig angelegt, und erst auf diesen wird die Figur gemalt. Es ist aber wahrscheinlich, dass ein Kern frei gelassen wurde an der Stelle, wo die Figur hinkommen sollte; jedenfalls reicht der Goldgrund tief unter die Konturrisse derselben, wie man dies bei den Ärztesbildern sehen kann. Der Auftrag des Goldes geschieht mittelst Pinsels; Blattgold ist nirgends angewendet. Eigentümlich erscheint daher das Vorgehen des Malers, in jedem Falle, wo nicht-abgetonte Goldpartien vorherrschen, die ganze Fläche zuerst mit Gold anzulegen, dann aber mit einem Sepiaton oder tieferen Nüancen das Dessin herauszuarbeiten, wie z. B. beim Gerähm des Dedikationsbildes oder beim Titelblatt. Soll Gold auf einem Farbengrunde, wo dieser vorherrscht, erscheinen, so wird, wie bei der Julianaumschrift und dem Titelblatte, erst mit einem gelblichen Pigment vorgrundiert, dann der Goldauftrag vollzogen. Bemerkenswert ist, dass Goldpartien über einem Farbengrunde sehr leicht, farbige Partien auf Goldgrund aber selten abfallen.

Für den Farbenauftrag bei modellierten Figuren gilt die Regel, dass vom Lokaltone aus nach Höhe und Tiefe modelliert wird; sie ist, soviel ich sehe, strenge eingehalten. Die Schattentöne sind zurückhaltender verwendet, der Hauptakzent liegt durchwegs, bei Figuren sowol, wie bei den Ornamenten, bei den Pflanzen- wie bei den Tierbildern, auf der Höhung, die bei den menschlichen Gestalten, voral im Inkarnat, regel-

mässig dreischichtig ist. Weiss für Spitzlichter ist sehr reserviert und diskret angewendet.

Der Lokaltön für das Inkarnat ist der traditionelle, braunrote für Männer, der helle, gelbliche für Frauengestalten¹⁾. Die Modellierung ist durchwegs natürlich und künstlerisch; die Abstufungen sind durch Übergänge verbunden. Die vorspringenden Gesichtspartien und die Finger sind ganz so, wie in der Wiener Genesis²⁾, durch den Aufsatz von roten Tönen lebhafter gestaltet.

Eigentümlich äussert sich der Sinn für blendende Koloristik bei der Behandlung der Gewandung. Ein einfaches Weiss genügt dem Maler nicht; er durchsetzt die Flächen mit rosenroten, blassvioletten und grünlichen Schimmertönen, die eigentlichen Schatten aber gestaltet er bräunlich; gebrochene Töne zieht er vor, volle wendet er ausnahmsweise an, und nur dorten, wo eine reichfarbige Umgebung das Gegengewicht hierzu bietet, wie z. B. in den beiden Dioskuridesbildern. Ein Meisterstück seiner Art sind die acht Puttiszene des Dedikationsbildes; die ganze Tätigkeit der Eroten ist mit fünf Tönen auf gebrochen blauem Grunde, grisailleartig durchgeführt, wobei Ocker die Hauptrolle spielt: in drei Tönen ist er Grundpigment, mit Sepia, Weiss oder Rot gemengt; ausserdem kommen noch Zinober und Weiss zur Verwendung.

Die übrigen Pigmente sind heute nach 1400-jähriger Zwischenzeit und nach den Wechselfällen, denen das Buch ausgesetzt war, schon schwer bestimmbar. Mit einiger Sicherheit

¹⁾ Vgl. diesbezüglich W. Schultz, Das Farbenempfindungssystem der Helenen, p. 142. — Indessen wird wol auch der ständige Eindruck der Fleischfarbe in der Umgebung des Künstlers mitgewirkt haben. Es ist bezeichnend, dass z. B. Luitprand in seiner *Relatio de legatione Constantinopolitana* (M. G. SS. III., 347) den Kaiser Nikephoros „colore Aethiopem“ nennt; bringt man hievon seine Übertreibung in Abzug, haben wir eben dass dunkle Inkarnat, dass die Maler mit braunrot wiedergeben.

²⁾ Hartel-Wickhoff, p. 164; es sind Partien, welche nach Wickhoff vom „Koloristen“ ausgeführt wurden.

lässt sich Weiss als Bleiweiss erraten, besonders bei den Pflanzenbildern, an denen es die charakteristischen chemischen Veränderungen, denen es besonders unterworfen ist, die schwärzliche Oberfläche zeigt. Für rot wird Zinober, Krapp und Mennig angewendet; auch eine gelblich rote Grundierung, vielleicht Sandyx, wird angewendet, wenn darüber eine durchsichtige, feuerige Lasur, ähnlich wie der Karmin, kommen soll; möglicherweise haben wir hier an das Purpurissum zu denken ¹⁾. Für Blau ist Ultramarin und Indigo sicher zu konstatieren, während für Grün, Grünerde, meist aber die Mischung von Blau und Gelb zur Anwendung gelangt. Auffallend häufig kommt als Bestandteil von grüner Blattfarbe Indigo vor und macht stellenweise den Eindruck, als ob es die Unart herauszuwachsen hätte. Das Vorherrschen von dunklen Nüancen dürfte möglicherweise darauf zurückzuführen sein. Am unklarsten bleibt das Gelb, für welches unser Künstler Töne besitzt, welche sich vom Ocker und Auripigment kaum ableiten lassen.

Das Bindemittel, welches die Maler der einleitenden Miniaturen, der Tiere und zumeist auch der ersten Pflanzengruppe anwenden, ist, wie bemerkt, unbekannt. Vielleicht wird man an die byzantinische, von der römischen Wachs-tempera abgeleitete Glanzfarbe ²⁾ denken dürfen, die nach Berger ³⁾ »wegen ihrer bequemen Handhabung und ausgezeichneten Haltbarkeit (auch auf Vergoldung) in Miniaturen Anwendung gefunden haben mag«. Nach Beobachtungen, die ich, ohne experimentell vorzugehen, machen konnte, sind diese Farben im Wasser entweder gar nicht oder nur schwer löslich; die Beschädigung am Haupte Galenos' dürfte somit dadurch entstanden sein, dass eine ätzende Flüssigkeit darauf fiel und die Farbe löste; der Versuch, den Tropfen wegzuz-

¹⁾ Vgl. Blümner, l. c., IV., 436.

²⁾ Schäfer, Das Handbuch der Malerei vom Berge Athos, p. 74 (§ 37: Wie man Glanzfarbe machen muss).

³⁾ E. Berger, Beiträge zur Entwicklungsgeschichte der Maltechnik. S.-A. aus: Technische Mitteilungen für Malerei, 10. Jahrg. (1893), p. 49.

wischen, verschmierte die Farbe, aber nicht ganz, wol deswegen, weil sie zu rasch wieder eintrocknete. Die Pflanzen der II. Gruppe entbehren durchwegs dieses Bindemittels und sind wol mit Wasser unter sehr bescheidenen anderweitigen Beigaben versetzt. Das Äussere dieser Bilder fällt gegen die Figuren- und Tierdarstellungen sowie gegen Pflanzen der I. Gruppe so sehr ab, dass man versucht ist anzunehmen, sie stammen nicht nur von anderen Künstlern, sondern auch aus einer späteren Zeit. Wäre die gleichzügige Herstellung der Handschrift irgendwie anzuzweifeln, müsste sofort daran gedacht und angenommen werden, dass der erste Künstler die Zeichnungen noch eintrug, die ein späterer ausführte.

Nur ein einziger Fall zeigt ein harziges oder ähnliches Bindemittel: bei *ὄξυλάπαθον τὸ μέγα* (fol. 244^a). Das leuchtendrote Pigment der Blüten ist mit einem spröden Firnis mittel versetzt: diese Blüten sind auch die einzige Stelle, wo ein tatsächliches Springen und Absplittern der Farbschichte zu konstatieren ist; sonst handelt es sich, soweit ich sehen kann, durchwegs um mechanische, von Aussen kommende Einflüsse. Dieses letztere lässt sich besonders bei weisszwiebeligen und weissblütigen Pflanzen beobachten, wo das Pigment besonders *pastos* aufgetragen ist ¹⁾.

Für Wasser als hauptsächlichstes Bindemittel bei Pflanzen der II. Gruppe spricht vielleicht auch der — allerdings nur einmal beobachtete — Fall, dass die Farbe zusammenrinnt, weil sie auf fettes Pergament aufgetragen war. Das geschah beim *πολύγαλλον* (fol. 265^a) im K, wo alle Ränder zackig sind infolge des Gerinnens.

Wahrscheinlich sind auch die Farben ohne harzige Bindemittel der chemischen Zersetzung leichter zugänglich. Das Obfusieren der weisshältigen Blüten ist ohne jeden Zweifel auf einen ganz ähnlichen Prozess zurückzuführen, wie wir ihn

¹⁾ Ein seltener Fall, der uns eine verhältnissmässig gute Erhaltung von Deckweiss zeigt, ist das *πρόσον κηπαίων* im K (fol. 278^a). Er zeigt, dass die Entfernung nur auf mechanischen Wege erfolgte.

beispielsweise auf Türen, die mit Bleiweis gestrichen aber Amoniakdünsten ausgesetzt sind, beobachten können, trotzdem hier Leinölfirniss Bindemittel ist. Deshalb auf eine Nachbildung von getrockneten Herbarexemplaren zu schliessen, halte ich für nicht angebracht.

SCHLUSS.

Nach den vorangehenden Erörterungen, denen sich, wenn Zeit und Raum nicht mangelten, allerdings noch manches hinzufügen liesse, darf ich mich kurz fassen.

Der Kodex ist in Konstantinopel um das Jahr 512 entstanden. Seine Geschichte, seine Sprache und die Veranlassung seiner Entstehung verweisen ihn dorthin. Man sollte also bildkünstlerische Darbietungen aus dem Geiste, aus dem Kulturmilieu, dem Leben und Weben der Metropole im oströmischen Reiche erwarten.

Wir haben uns vorurteilslos nach stilistischen und inhaltlichen Analogien umgesehen und sogar deren Genesis, wo es anging, im Auge behalten. Das Resultat dieser Kunstwanderung ergab, dass in unseren Bildern orientalische und hellenistische Elemente, friedlich vereinigt, zusammenwirken und durch ihre vom Usus sanktionierten Mittel die eigentümliche Wirkung hervorbringen.

Die orientalischen Elemente sind keine Originale mehr, sondern erscheinen im griechischen Geiste geläutert und geschmeidig gemacht; sie sind latent und immanent, aber deutlich und unzweifelhaft.

Den weitaus bedeutenderen Anteil an der Lieferung von Vorbildern und Analogien fällt aber der hellenistischen Kunst zu. Kompositionsformeln und Details fanden wir dort; vom ornamentalen Elemente bis zur vollendetsten Form der Pros-

kynese, von der Kleidung bis zur Körpergeste lieferte sie Beispiele, Analogien und Belege.

Und doch sind unsere Darstellungen anders als die Wandgemälde von Pompeji, sie sprechen eine witzigere aber umständlichere Sprache, als die Bilder über den Märtyrergräbern; die römischen Mosaikere erscheinen in ihrer ausgeglichenen Grösse eintönig gegen diese strahlenden Farbenphantasien, die spätrömischen Reliefs fallen in ihrer düsteren Schwerfälligkeit ganz ab; trotzdem sie mitunter dieselben Geschichten erzählen, möchte man sie nicht erkennen. Unser Dioskurideskodex lässt sich mit keiner Miniaturhandschrift gut vergleichen; Einzelheiten mögen mehrere bieten, eine solche Gesamtwirkung finden wir nicht. Das nächststehende Werk, die Wiener Genesis, entfernt sich durch das purpurgetränkte Pergament und durch das Wesen des bildkünstlerischen Inhaltes von ihm; wiewol sie technisch tiefer steht, bietet sie viel mehr selbstständige Erfindung, auch dann natürlich, wenn sie erst aus zweiter Hand berichtet. Auf eben solche und noch stärker betonte Unterschiede gelangen wir auch beim übrigen Material.

Überblicken wir all' das Gesagte, ergibt sich für die Stellung des Dioskurides, dass er ein hauptsächlich auf Vorbildern der späteren hellenistischen Kunst aufgebautes Bildwerk ist, welches durch seine orientalisch-griechischen Elemente, durch die griechische Formensprache, durch die Farbe, durch die Verwendung des Goldes und durch die pompös-breite Einleitung als der konstantinopler Hofatmosphäre entstammend bezeichnet wird.

Ich habe das Wort »byzantinisch« absichtlich vermieden. Unser Buch vereinigt zwar hauptsächlich hellenistische Motive und Vorlagen; nichtsdestoweniger kann es als »klassisch« oder »hellenistisch« nicht angesprochen werden. Es hat in den Äusserungen seiner Formensprache hauptsächlich spätgriechische Wendungen; aber es wäre bei Berücksichtigung der Grundlagen verfehlt, es rein byzantinisch zu nennen. Es nimmt demnach eine vermittelnde Stellung ein: es gehört in eine Zeit, in welcher die hellenistische Kunst immer noch ver-

wendbare Früchte auf ihrem Baume und brauchbare Rezepte in ihrem Bausche birgt; aber er gehört auch in eine Zeit, in welcher sich eine neue Art der Verwendung vom aufgespeichertem Material Durchbruch verschafft hat, in welcher man die Früchte des alten Baumes entsprechend zubereiten muss, um sie zu geniessen, es gehört einer Kunst an, für welche ein Stempel noch nicht geschnitten ist; ich nenne sie, bis sich eine bessere Bezeichnung findet: *die christlich-griechische Übergangskunst.*

ADDENDA ET CORRIGENDA.

<i>Pagina: Linea (a summo):</i>	<i>Pro:</i>	<i>Corrigas:</i>
358	11 „ Arztekreisen	„ Ärztekreisen
362	19 „ Ärzten	„ Ärzten
364	28 „ is	„ ist
370	3 „ über	„ ober
373	29 „ darau	„ darauf
375	4 „ schmutzigblauen	„ schmutzigblauem
383	32 „ Stol	„ Stoll
385	3 „ allgemein	„ allgemein
386	25 „ hervor dass	„ hervor, dass
391	6 „ Στυχός	„ Στυχός
393 Nota 1,	2 „ diese	„ dieser
393 Nota 1,	10 „ sieh eoben	„ siehe oben
395	9 „ schliest	„ schliesst
396	19 „ sechsfältigen	„ sechshältigen
402 Nota 1,	3 „ etzt	„ jetzt
402	9 „ Ansprache	„ Aussprache
407	13 „ die Darstellung	„ der Darstellung
407	14 Laurentiana ²⁾ gedenke,	<i>Addas:</i> Laurentiana und der Versammlungsbilder in den Iliasfragmenten der Ambrosiana gedenke ¹²⁾ ,
407 Nota 6,	1	„ A. Mai, Iliadis fragmenta antiquissima (1819), Taf. 1—3, 9, 10, 23, 30, 31, 33, 55, 56.
412 Nota 1,	1 <i>Pro:</i> Bernoulli	<i>Corrigas:</i> Bernoulli
415	12 „ wissenschaftlichen	„ wissenschaftlichen
425	13 „ est	„ es
428	7 „ umgetauscht	„ umgetauft
428	25 „ Er ist,	„ Es ist,
428	30 „ in dem Luftraum	„ in den Luftraum
430	7 „ der unsrigen	„ dem unsrigen
441	20 „ Theobaldus	„ Theodaldus
451	5 „ Gestalten, Heilige	„ Gestalten Heilige
454 Nota 1,	1 „ 413 Anm. 3.	„ 414 Anm. 1.
454 Nota 2,	8 „ entgegennimmt	„ entgegennimmt, dar
456	13 „ Seitenwänden	„ Seitenwände
456 Nota 1,	14 „ Bd. 19	„ Bd. 10
459	4 „ Kissenbeleg	„ Kissenbelag
465	13 „ Εὐχαριστία	„ Εὐχαριστία
465 Nota 2,	2 „ Vorgehenden bei	„ Vorgehen bei
466	7 „ gebracht.	„ gebraucht.
466	36 „ ihren	„ ihrer
482	17 „ Angabe	„ Aufgabe
490	8 „ er	„ es

Specimen.

DIOSCURIDES

Codex Aniciae Iulianae picturis illustratus,
nunc Vindobonensis Med. Gr. I

phototypice editus

Moderante Iosepho de Karabacek

Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Praefecto

praefati sunt Antonius de Premerstein, Carolus
Wessely, Iosephus Mantuani



LUGDUNI BATAVORUM

A. W. SIJTHOFF

1906

μεγαλο
ψαλμο.

σοφιστη

φρονησι.

προβστη
σε φισα.



Specimen.

DIOSCURIDES

Codex Aniciae Iulianae picturis illustratus,
nunc Vindobonensis Med. Gr. I

phototypice editus

Moderante Iosepho de Karabacek

Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Praefecto

praefati sunt Antonius de Premerstein, Carolus
Wessely, Iosephus Mantuani



LUGDUNI BATAVORUM

A. W. SIJTHOFF

1906



PA
3968
D6Z7

Premerstein, Anton, Rit
De codicis Dioscurid
Aniciae Iulianae

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
